OTTO BRAUN

MENETELÉS KÍNÁBAN

1932
1939

KÍNA ÁTNÉZETI TÉRKÉPE

(adminisztratív felosztása és egyéb adatok körülbelül a harmincas évek elején fennálló helyzetnek megfelelően)

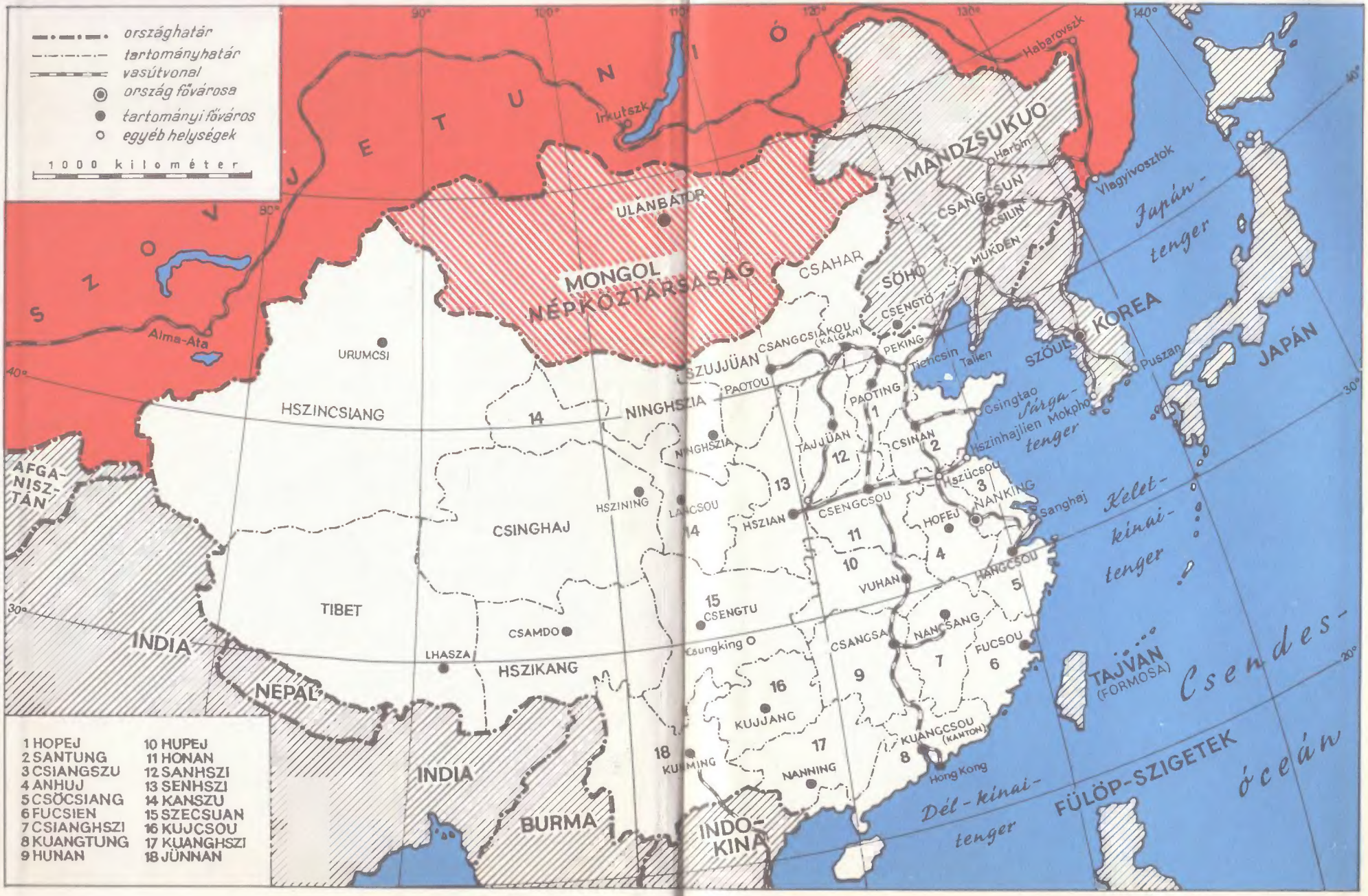

OTTO BRAUN

MENETELÉS KÍNÁBAN

1932–1939

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ/1975

A mű eredeti címe:

Otto Braun
Chinesische Aufzeichnungen (1932–1939)
Dietz Verlag, Berlin 1973

Fordította:

TANDORI DEZSŐ

ISBN 963 09 0401 2
Hungarian translation
© Tandori Dezső, 1975

A NÉMET KIADÁS ELŐSZAVA

E visszaemlékezéskötet szerzője Otto Braun elvtárs, a kiváló kommunista és internacionalista. 1900-ban született, és már több mint ötven éve küzd a munkásosztály forradalmi pártjának soraiban. 1919 áprilisában a Bajor Tanácsköztársaság barikádjain harcolt. A húszas években mindig ott volt, ahol a leghevesebben lángoltak az osztályküzdelmek, s Németország Kommunista Pártjának funkcionáriusaként felelősségteljes pártmegbízatásokat teljesített. A weimari köztársaság osztálybírósága üldözte, börtönbe vetette; 1928-ban sikerült megszöknie. A párt határozata értelmében akkor a Szovjetunióba ment.

1932-ben Otto Braun, a tapasztalt forradalmár a Kommunista Internacionálé megbízásából Kínába utazott. Harcos életének hét esztendejét töltötte ott. A Komintern katonai tanácsadójaként működött a Kínai Kommunista Párt Központi Bizottsága mellett Sanghajban, az akkori dél-kínai Központi Szovjetterületen, a Hosszú Menetelés alatt és a felszabadított északkínai vidékeken. Ő az egyetlen külföldi, aki részt vett a kínai Népi Felszabadító Hadsereg Hosszu Menetelésében.

Ma Otto Braun elvtárs a Német Szocialista Egységpárt Központi Bizottsága mellett működő Társadalomtudományi Intézet tudományos munkatársa. Számos szovjet szerző művét ő fordította németre, s részt vett a német Lenin-kiadás szerkesztésében. A forradalmi munkásmozgalom harcaiban szerzett érdemeiért megkapta a Marx Károly Rendet, a Nagy Honvédő Há-

ború Érdemrendet, valamint az NDK és a Szovjetunió más magas kitüntetéseit.

Otto Braun tehát közvetlen szemtanúja lehetett a kínai forradalom egyik döntő fejlődési szakaszának. E könyvben, kínai tevékenységének éveire emlékezve, tanulságos képet nyújt a kínai népnek a hazai és a külföldi elnyomók ellen, a népi forradalom győzelméért vívott harcáról. Visszaemlékezéseiből az is kitűnik, hogy a Kínai Kommunista Pártban már akkor éles harc bontakozott ki a marxista–leninista erők és a kispolgári nacionalista elemek között. Mao Ce-tung és hívei körében már abban az időben jelentkeztek nagyhatalmi soviniszta és szovjetellenes nézetek, megtették az első lépéseket a marxi–lenini elvek elárulásának, a proletár internacionalizmus megtagadásának útján.

Otto Braun elvtárs könyve éppen ezért rendkívül időszerű a maoisták szocialistaellenes elmélete és gyakorlata elleni harc szempontjából, elősegíti a marxista–leninista testvérpártok, a kommunista világmozgalom és minden forradalmi erő egyesülését az ellenük vívott küzdelemben.

KIINDULÓPONT: SANGHAJ

1932–1933

1932 tavaszán befejeztem tanulmányaimat a moszkvai Frunze Katonai Akadémián. Közvetlenül azután a Kommunista Internacionálé Végrehajtó Bizottsága (KIVB) Kínába küldött. Feladatom nagyjából az volt, hogy a Kínai Kommunista Párt katonai tanácsadója legyek a japán imperialista agresszióval és a reakciós Csang Kaj-sek kormányzattal vívott kettős harcban.

Két hét múlva már ott ültem európaias öltözetben és osztrák útlevéllel a zsebemben a transzszibériai expresszen. Irány: a mandzsúriai határállomás. Onnan Harbinba utaztam, s ott egy időre meg is telepedtem. Új szálláshelyemről többfelé is elutaztam, hogy a helyzetről tájékozódjam; így jutottam el Sanghajba, ahová azután 1932 őszén végérvényesen átköltöztem. Mindkét sanghaji utam incidensek nélkül zajlott le.

Vonatomon japán katonák teljesítettek őrszolgálatot, mert akkoriban már napirenden voltak a kínai hazafiak támadásai a dél-mandzsuriai vasút ellen a kétfelől elterülő kaoliang-földekről.[1] Így jutottam el Dairenbe, a mai Talienbe, s onnét gőzhajó vitt tovább Sanghajba. Bár orosz fehérgárdisták és japán titkosügynökök buzgón és tolakodva „figyeltek", bántódásom nem esett.

Sanghajban először az Astor House-ban szálltam meg. A régi

[1] Kelet-Ázsiában elterjedt olajos növény. (Ez és a további lapalji magyarázatok is a kiadó jegyzetei.)

angol koloniál stílusban épült szállodát kedvelték a külföldiek. Néhány hét múlva átköltöztem egy amerikai bérházba. Így kellő „társadalmi hátteret" kaptam, melyre a szabad mozgáshoz feltétlenül szükségem volt, hiszen – ellentétben a többi külföldivel – én nem nyitottam üzletet, sem más, bizonyítható foglalkozást nem folytattam.

Sanghaj jellegzetes imperialista kikötőváros volt. Ahol a Huangpu a Jangcéba torkollik, japán, amerikai, francia és angol hadihajók horgonyoztak. A nemzetközi negyedben és a francia negyedben önálló rendőri erőkre támaszkodó külföldi városigazgatási szervek kormányoztak. A piac dugig volt – javarészt amerikai – importárukkal. A női és gyermekmunkaerő kizsákmányolása milliós nyereséget hozott, nem kevésbé a fegyverüzelmek és az ópiumcsempészés. A külföldiek nem unatkoztak; volt pólópálya és agárverseny, egymást érték az éjszakai mulatók, lokálok és matrózkocsmák.

E nagyvilági élet közvetlen szomszédságában, a kikötőben és az utcákon ott hemzsegtek a kizsarolt kulik, koldusok. És a városközponttól autón alig egy félórányira ott volt Csapej, a romhalmazzá vált kínai előváros. A japán agresszorok tették a földdel egyenlővé, amikor 1932 elején megpróbálták elfoglalni Sanghajt. A külföldiek – veszélytelenül, mintha színházi páholyban ülnének – szállodáik és lakóházaik tetőkertjeiből szemlélték távcsövön a hetekig tartó ütközetet.

Sanghajban most nyugalom honolt. Persze, csak mint csalóka látszat. Csang Kaj-sek pribékjei, a nemzetközi rendőrség támogatásával, nap mint nap átfésülték a nagy textilgyárakat és éjszakánként a kínai lakónegyedeket, kommunisták után kutatva. Akit elkaptak, az csak az árulás és a halál közt választhatott. Azokban az években a kínai párt legjobb kádereinek ezreit fejezték le, lőtték agyon, fojtották meg. És nemcsak őket, a családjukat is kiirtották. Ezek a rendszeres irtóakciók 1927-ben, a forradalom veresége és a sanghaji, vuhani, kantoni (kuangcsoui) és más városokbeli felkelések leverése után kezdődtek; folyamatosságukat a rendőrségen kívül számos, a Kuomintanggal régóta együttműködő gengszterbanda és a Csang Kaj-sek által nemrégiben létrehozott fasiszta „kékingesek" különítménye biztosí-

totta. A kommunistákat a legmélyebb illegalitásba kényszerítették.

Ezért azután nagyon nehéz volt helyes képet alkotni a felszín alatt forrongó sztrájkok vagy más tiltakozó akciók formájában kitörő társadalmi konfliktusokról.

Sokkal könnyebbnek bizonyult a városi középrétegek, a kispolgárok és intellektuelek, különösen a diákság hangulatának felderítése. Köreikben a leghatározottabb nacionalista szellem uralkodott, mely az idegenek leplezetlen gyűlöletében nyilvánult meg, és ez a gyűlölet korántsem csupán a japán agresszorok ellen irányult. Semmi kétség: ez a hangulat, mely a legkülönfélébb módokon jutott kifejezésre, komoly nemzeti válságról árulkodott. A Komintern képviseletében itt dolgozó elvtársak azonban csakúgy, mint a Kínai Kommunista Párt Központi Bizottságának tagjai, ezt új forradalmi fellendülésnek tekintették; felfogásuk elkerülhetetlenül téves politikai értékelésekhez, s az 1932–1933-ban Kína-szerte kialakult reális erőviszonyoknak ellentmondó célkitűzésekhez vezettek. De erről később.

*

A fehérterror bennünket is a konspiráció szabályainak legszigorúbb betartására kényszerített. Intő példaként szolgált, hogy 1930-ban Noulens-Rueggét, a Komintern képviseletének egyik munkatársát letartóztatták, és az irodájából bőséges dokumentumanyagot „gyűjtöttek be". Csak a korrupt kínai bírák megvesztegetése révén sikerült Noulens-Rueggét a halálos ítélettől és a kivégzéstől megmenteni.

Néhány nappal megérkezésem után felvettem a kapcsolatot Arthur Ewert elvtárssal; akkoriban a Komintern képviselőjeként dolgozott a Kínai Kommunista Párt Központi Bizottsága mellett. Jól ismertem Ewertet még a németországi pártmunkából. Néhány évvel később Brazíliában a feleségével együtt letartóztatták és iszonyatosan megkínozták. A Komintern képviseletéhez tartozott egy orosz elvtársunk is, akit a Nemzetközi Kapcsolatok Osztálya delegált a biztonsági, valamint a technikai és a pénzügyek intézésére (emigránsnak álcázva); továbbá

két amerikai elvtárs, a Kommunista Ifjúsági Internacionálé és a Vörös Szakszervezeti Internacionálé képviseletében.

A munka konspirációs feltételei, mint mondottam, igen szigorúak voltak. Mi, külföldiek, még viszonylag veszélytelenül találkozgathattunk; „tiszta" útlevelünk volt, ott laktunk mind a nemzetközi negyedben vagy a francia negyedben. Elég volt, ha a szükséges óvatosságot betartottuk, nyilvánosan csak külföldiekkel érintkeztünk, néha ellátogattunk egy-egy klubba, s lehetőleg kerültük a feltűnést.

Összehasonlíthatatlanul nehezebb volt kapcsolatot tartani a kínai vezető elvtársakkal. Ezért közvetlenül csak Ewert elvtárs és jómagam érintkeztünk velük. Rendszeresen, többnyire hetente egyszer, kerestük fel a Központi Bizottság illegális találkozóhelyül szolgáló házát, amely egy új épülettömbben volt, és mondanom sem kell, hogy megfelelően biztosították. A házba csak megbeszélt jelre léphettünk be – lámpának kellett égnie egy meghatározott ablakban, vagy egy kivilágított szoba függönyét félig elhúzták. Két alkalommal vissza kellett fordulnunk, mert a „Semmi veszély!" jelzés elmaradt; a házon kívüli, szükség esetére rendszeresített találkozóhelyre mentünk, hogy a legközelebbi összejövetel helyét s idejét tisztázzuk. Mindkét esetben kiderült, hogy a jelzés csak hanyagságból maradt el. Egyébként egész sanghaji tartózkodásom alatt jól ment minden. Nem adódtak incidensek, senkit sem tartóztattak le közülünk.

A Központi Bizottság konspiratív találkozóhelyén Ewert elvtárs és én az időszerű politikai és katonai problémákat tárgyaltuk meg a Központi Bizottság titkáraival, Po Kuval (Csin Panghszien) és Lo Fuval (Csang Ven-tien). Mindketten a Szovjetunióban tanultak, és kitűnően beszéltek oroszul (hosszabb egyesült államokbeli tanulmányútjának eredményeképpen Lo Fu angolul is), így nem volt szükségünk tolmácsra. Olykor – elég ritkán – más kínai elvtársak is részt vettek ezeken a megbeszéléseken, így például – minden bizonnyal, bár magam nem emlékszem rá – Kang Seng, később pedig Szlavin (Li Cu-sen) és Mickevics (Seng Csung-liang); mindketten 1933-ban tértek haza a Szovjetunióból, majd 1934-ben történt letartóztatásuk után árulókká váltak.

A Központi Bizottság titkársága Sanghajban működött. Állandó rádiókapcsolatban és alkalmi futár-összeköttetésben állt mind a Komintern moszkvai Végrehajtó Bizottságával, mind a Központi Szovjetterülettel, ahol a Kínai Ideiglenes Forradalmi Kormány székelt és ahol a kínai Vörös Hadsereg, az úgynevezett Központi Hadseregcsoport támaszpontja volt. A Kominternképviselet és a KIVB rádió-összeköttetése ebben az időben – saját adó híján – szintén a Központi Bizottság adó-vevő állomásán át bonyolódott. A Központi Bizottságnak a többi szovjet- és partizánterületekkel akkor már nem volt rendszeres kapcsolata. Az alkalmi érintkezést futárok és megbízottak teremtették meg olykor; útjuk azonban hetekig is eltartott, s ez gátlólag hatott az egybehangolt közös munkára. Ugyanez vonatkozott a Kuomintang uralma alatt álló más nagyvárosokban és ipari központokban tevékenykedő pártszervezetekkel fenntartott kapcsolatokra is, nemkülönben a Központi Bizottság Pekingben, Vuhanban és Kantonban működő irodáira.

Ewert elvtárs összehozott Agnes Smedleyvel, aki Sanghajban éppen „Kína harcol" című könyvéhez gyűjtött anyagot. A Központi Bizottság tagjai lehetővé tették Agnes Smedley számára, hogy találkozhasson a Központi Szovjetterületről érkező elvtársakkal. Csaknem szó szerint feljegyezte tény- és élménybeszámolóikat az utóbbi évek harcairól; a feljegyzések első olvasója én lettem. Semmi kétség, igen szubjektív színezetű, sok esetben túlzó beszámolók voltak ezek, mégis komoly segítséget jelentettek a kínai forradalom sajátosságainak megismerésében. Még ennél is fontosabb volt talán Agnes Smedley személyes kapcsolata Szung Csing-linggel, Szun Jat-szen özvegyével, aki Csang Kajsek ellenzékéhez tartozott, és összeköttetésben állt más ellenzéki kuomintangistákkal, így például Caj Ting-kajjal, a 19. tábori hadsereg parancsnokával, Kuangtung és Kuanghszi tartomány kormányképviselőivel, meg Hong Kongban élő kínai emigráns politikusokkal.

*

Amikor Sanghajban dolgozni kezdtem, még nem láttam eléggé tisztán a kínai politikai helyzetet és a párton belüli viszonyokat.

Katonai információim is hiányosak, részben ellentmondásosak voltak. Tudtam, hogy Moszkvából úton van a főtanácsadó; nagyon vártam, ám egyre késett. Ezért gyakorlatilag az első naptól kezdve magamnak kellett a katonai helyzet megítélésével és a katonai tanácsadással is foglalkoznom.

Arthur Ewert, Po Ku és Lo Fu elvtársakkal folytatott beszélgetéseim során nagyjából, ha hézagosan is, kialakíthattam egy politikai összképet. Eszerint a kínai forradalom és a Kínai Kommunista Párt – a történeti korszakolás tudományos igénye nélkül, egyszerűsítve az összefoglalást – akkoriban a fejlődés harmadik fázisában vagy szakaszában volt.

Az első fázist – körülbelül 1921-től, a Kínai Kommunista Párt megalakulásától 1927-ig, Csang Kaj-seknek a nemzeti forradalom ellen elkövetett árulásáig – lényegében a Kommunista Párt és a Kuomintang Szun Jat-szen vezette egységfrontja jellemezte. (Szun Jat-szen 1925-ben meghalt.) Ezt a szövetségi politikát a Szovjetunió és a Komintern erőteljesen támogatta. Az ideológiailag még meg nem szilárdult pártnak baloldali szektás, elsősorban azonban jobboldali opportunista hibái ellenére is, sikerült viszonylag erős szervezeteket létrehoznia a meglevő kis számú ipari központban és a nagyvárosokban, sőt a Kuomintang soraiban, valamint a Kantonban megalakult Nemzeti Forradalmi Hadseregben is bizonyos befolyásra tett szert. Komoly hiányosságok mutatkoztak viszont a nagybirtokosok és falusi uzsorások elleni antifeudális parasztmozgalmak vezetésében. Az országszerte tapasztalható forradalmi fellendülés eredményeképpen a Nemzeti Forradalmi Hadsereg az 1926–1927-es úgynevezett Északi Hadjárat során megszerezte Dél- és Közép-Kínában a politikai hatalmat.

Csang Kaj-sek 1926-ban, Szun Jat-szen halála után a Kuomintang élére állt, és a Nemzeti Forradalmi Hadsereg parancsnokságát is átvette. 1927-ben lepaktált az angol–amerikai imperialistákkal, valamint a hazai militaristákkal[2] és feudálisokkal, miáltal komoly vereséget szenvedett az antiimperialista és antifeu-

[2] Militaristáknak nevezték Kínában azokat a feudális hatalmasságokat, akik magas katonai rangban saját hadseregük élén követték szeparatista uralmi céljaikat.

dális forradalom. A Komintern VI. világkongresszusa és a Kínai Kommunista Párt röviddel azelőtt megtartott VI. kongresszusa 1928-ban leszögezte: Kínában befejezetlen polgári demokratikus forradalom zajlott le, amely sem a nemzeti kérdést, sem az agrárproblémát nem tudta megoldani, és bizonyos antifeudális jellege ellenére sem volt egyértelmű osztálymeghatározottsága. Kudarcot vallott az a kísérlet, hogy a Kuomintang balszárnyával szövetségi politikát folytassanak, azaz hogy megosszák a Kuomintangot. A további harcot a Kínai Kommunista Pártnak egyedül, a munkásokra és parasztokra támaszkodva kellett megvívnia.

Ez történelmi fordulatot jelentett. Megkezdődött a fejlődés második fázisa. A nemzeti forradalom jelszavát felváltotta a szocialista forradalom jelszava. Bár fő tartalma az agrárprobléma maradt, sokan, közöttük a Kínai Kommunista Párt vezető tagjai is, többé-kevésbé nyíltan proletár, szocialista forradalmat értettek rajta. Nemcsak a komprádor, vagyis a nagytőkés és kereskedő burzsoáziát minősítették ettől fogva reakciósnak, hanem a nemzeti burzsoáziát és a városi kispolgárságot is, holott ez ideig ők számítottak a forradalom hajtóerőinek; egyidejűleg az igen tágan értelmezett „proletár" gyűjtőfogalomba sorolt munkásokat és parasztokat tekintették a forradalom egyetlen hordozóközegének. Ez azt jelentette, hogy teljesen mellőzik a középrétegekre támaszkodó szövetségi politikát. Ebből alakult ki 1930-ig az a baloldali szektás, puccsista irányvonal, amely a pártvezetésben is érvényre jutott, és amelyet „Li Li-szan-kurzus" néven tart számon a történelem.

Két körülmény is kedvezett ennek az irányvonalnak. Egy részt: a tömeges fehérterror következtében a nagyvárosokban és az ipari központokban jócskán megfogyatkoztak a párt munkáskáderei. Másrészt: a hajdani nemzeti hadseregek forradalmi egységei felkeltek, s a parasztpartizánokkal egyesülve az ország belsejében fegyveres, helyi forradalmi erőkké szerveződtek. Így az osztályharc súlypontja a városokból a síkvidékre tolódott át, a munkásság köréből a parasztságéba, a politika színpadáról a katonai akciók erőterébe. A pártvezetés, mértéktelenül túlbecsülve saját erejét, célul tűzte ki, hogy a politikai hatalmat egy vagy

több tartományban, majd az egész országban megszerzi. A városi fegyveres felkeléseknek és a forradalmi erők vidéki bázisokról indított támadásainak egyidejűleg kellett volna megrohanniuk és bekeríteniük az ellenség nagyobb városait. Ezt a súlyos véráldozatokkal járó, kalandos, szélsőbaloldali irányvonalat a KIVB csak 1930 végén tudta visszaszorítani, bár végleg kiküszöbölni nem sikerült.

1931 januárjában a Kínai Kommunista Párt Központi Bizottsága a VI. kongresszus utáni 4. plenáris ülésen elvetette Li Li-szan puccsista, offenzív irányvonalát, s marxista képzettségű, internacionalista káderek bevonásával felfrissítette a Politikai Bizottságot és titkárságát (Állandó Bizottság). Ezzel lépett a Kínai Kommunista Párt fejlődésének harmadik, s egyelőre utolsó szakaszába. Tudomásom szerint kezdetben az új Állandó Bizottság tagja volt Vang Ming (Csen Sao-jü), Csou En-laj és a párt régi főtitkára, Hsziang Csung-fa. Miután ez utóbbit az osztályellenség megölte, Vang Minget választották meg főtitkárnak, ő azonban még 1931-ben Moszkvába ment, s 1937-ig a KIVB-ben képviselte Kínát. Csou En-laj 1931 végén, Hsziang Jinget, a Politikai Bizottság tagját követve, a csianghszi–fucsieni szovjetterületre távozott, hogy a Központi Bizottság újonnan alakított irodájának vezetését átvegye. Vang Ming főtitkár örökébe Po Ku lépett; Sanghajból Lo Fuval együtt irányították a Központi Bizottság ügyeit.

Az új pártvezetés sem alakított ki egységes elképzeléseket a politikai helyzetről és a forradalom menetéről. A Központi Bizottság 4. plenáris ülésén új forradalmi fellendülés kezdetéről beszéltek, és azt a tézist képviselték, hogy Kínát csak a szovjetek menthetik meg. A Központi Bizottságot e téren megerősítette a sanghaji Komintern-képviselet és minden bizonnyal a moszkvai KIVB is. Az új fellendülés ösztönzőit az 1931 óta egyre fokozódó japán agresszióval szembeni, viharosan növekvő népmozgalomban, valamint a forradalmi haderők és bázisaik, a szovjet- és partizánterületek vitathatatlan gyarapodásában látták. Ugyanakkor a párt és általában a munkásmozgalom igen gyenge volt a Kuomintang uralta területeken. A helyzet hivatalos megítélésével ellentétben mind gyakrabban hallatszottak

olyan hangok is, amelyek szélcsendet, forradalmi hullámvölgyet emlegettek.

Ez a felfogás főként a csianghszi–fucsieni szovjetterületről terjedt. Mao Ce-tung, aki Hsziang Jing és Csou En-laj megérkeztéig a teljes politikai és katonai hatalmat gyakorolta, mindig akkor hangoztatta, ha Csang Kaj-seknek sikerült éppen kiküszöbölnie a nankingi központi Kuomintang-kormány és a helyi militaristák időnkénti összeütközéseit. A szovjetterületek – jelentette ki Mao Ce-tung – vörös szigetek a fehér tengerben, és csak akkor tarthatják magukat, ha a fehér uralkodók egymással harcolnak. Ezért, ha támadást akarunk intézni ellenük, ki kell használni a köztük uralkodó ellentmondásokat, egyesített erőik elől azonban ajánlatosabb kitérni és visszavonulni. Ez az elgondolás a partizánháborúban bizonyára jól használható stratégia volt addig, amíg szilárd szovjetterületek nem jöttek létre. Politikai maximaként viszont, mint később kiderült, aggasztó következményekkel járt.

A „fellendülés" és a „hullámvölgy" közti ingadozásnál lényegesebb volt a forradalom alapkérdéseinek eltérő, mi több, egymással szemben álló értékelése. A sanghaji Komintern-képviselet és a pártvezetőség elvetette a proletárforradalom tézisét. Helyette a demokratikus, vagyis az imperialistaellenes és antifeudális forradalom régi programját képviselték, természetesen a szovjetek új égisze alatt; a szovjeteket ugyanis a munkások és parasztok forradalmi-demokratikus diktatúrájának tekintették, azzal a perspektívával, hogy szocialista forradalomba fejlődhessen át. Kína jövőbeli, nem tőkés útjának mikéntje egyelőre nem okozott senkinek különösebb fejtörést; s ez a harmincas évek elejének konkrét viszonyai között érthető is volt. A szovjetek jelszava – így képzeltük – lesz az a lendítőerő, amely a városi és a vidéki tömegeket a nemzeti és a szociális felszabadító harc ügyének megnyeri. Ezzel a kettős harccal kettős feladat is járt. A nagyvárosokban és az ipari központokban a fehérterror ellenére intenzív propaganda- és szervező munkát kellett kifejteni. Ugyanakkor a sík vidéken is erősíteni, bővíteni kellett a forradalmi fegyveres erőket és támaszpontjaikat. Fő ellenségnek – hadd hangsúlyozzam ezt nyomatékkal – már 1932–1933-ban

az agresszív japán imperializmust tekintettük. A közvetlen, elsősorban katonai ellenfelet mindazonáltal a Kuomintang és a különböző tartományi tábornokok jelentették.

Ebből a körülményből adódott, hogy a közvetlen ellenféllel harcoló szovjetterületeken, elsősorban a Mao befolyása alatt álló Csianghszi–Fucsienben, a Kuomintang-kormány feje s egyben a Kuomintang-erők főparancsnoka, Csang Kaj-sek volt az Első Számú Közellenség. Ahhoz, hogy Japán felett diadalmaskodhassunk – jelentette ki Mao –, előbb Csang Kaj-seket kell legyőznünk. Következésképpen az országon belüli polgárháborút – akárcsak Li Li-szan idején – a proletárforradalom zászlaja alatt folytatták. Ennek hatása a szovjetek gyakorlati politikájában is tükröződött, például a nagy- és középbirtokos parasztsággal szemben tanúsított helytelen, szektás magatartásban, a minden magánbirtok maradéktalan elkobzását előíró földtörvényben, a terrorrendszerben, mely nemcsak az osztályellenséggel fordult szembe, hanem a potenciális szövetségesekkel, sőt a más gondolkodású kommunistákkal is. Így azután a Kommunista Párt Csianghszi–Fucsien tartományban egy időre még a tömegektől is eltávolodott.

Az imperializmus és a feudalizmus ellen vívott kétfrontos harc kettős csapásirányának kérdését olykor szőrszálhasogatásnak tartották és félretolták, azért is, mert a cáfolhatatlan tények, elsősorban Csang Kaj-seknek 1930-tól kezdve a szovjetterületek ellen folytatott módszeres hadjáratai a Kominternképviseletet és a Központi Bizottságot is egyre inkább egyoldalúan a szovjetterületek és a polgárháború kérdései felé orientálták. Nem változtattak ezen az időnként kiadott japánellenes harcra szólító deklarációk sem. A csianghszi–fucsieni szovjetterületen, melyet ettől kezdve a Központi Szovjetterületnek neveztek, a KIVB javaslatára és a Központi Bizottság 4. plenáris ülésének határozata alapján összehívták a munkás-, paraszt- és katonaküldöttek I. kongresszusát. Ideiglenes Forradalmi Kormányt alakítottak, élén Mao Ce-tunggal, s Forradalmi Haditanácsot hoztak létre Csu Te vezetésével. A párt fő feladatait a következőkben jelölték meg: átszervezni a forradalmi haderőt reguláris Vörös Hadsereggé, biztosítani a meglevő szovjetterü-

letek konszolidálódását és növelését, fokozni a partizánháborút a Kuomintang-területeken.

Két fontos kérdésben, melyekkel kapcsolatosan eleinte – ha csak utalásszerűen is – eltérő vélemények hangzottak el, tántoríthatatlanul szilárd maradt a Komintern-képviselet és a pártvezetőség.

A munkásosztály vezető szerepét törvényszerűnek és elengedhetetlennek tartottuk, különösképpen olyan elmaradott agrárországban, mint Kína. Ennek megfelelően fokozni kellett a vezető proletárkáderek képzését, hiszen Kína sajátos körülményei között – nagyarányú analfabetizmus, gátlástalan fehérterror stb. – a párt vezető káderei csaknem kizárólag az értelmiségiekből toborozódtak, tehát kispolgári, polgári, sőt feudális körökből. Mao Ce-tung viszont 1927 után több ízben kijelentette, hogy a munkásosztály eljátszotta vezető szerepét, a forradalom fő ereje most a parasztság, bástyája pedig a falu.

Ebben az összefüggésben Li Li-szan eszméit felidézve, alakította ki azt a véleményét is, hogy amiképpen 1917-ben Németországból Oroszországba tevődött át a világforradalom központja, most még tovább húzódott keletre, Kínába. Eszerint a világ fő ellentmondása nem a szocialista Szovjetunió és a tőkésországok, hanem az imperialista Japán és a kínai nemzet között áll fenn. Ebből arra a végkövetkeztetésre jutott, hogy a Szovjetunió köteles mindenáron segíteni a forradalmi Szovjet-Kínát, még ha ez háborút jelent is. A győzelmes forradalmi Kínának pedig az a feladata, hogy új meg új ösztönzést adjon a világforradalomnak. Mint mondottuk, ez még nem volt zárt egységet alkotó elképzelés, inkább aforisztikus kijelentésekről volt szó (Mao kedvelte az ilyen megnyilatkozási módot), s mi csak beszélgetések során elvétve hallhattunk ezekről a dolgokról. Ezért nem is tulajdonított e megnyilatkozásoknak senki komolyabb jelentőséget. Hogy ez mulasztás volt, az csak később derült ki.

Hangsúlyoznunk sem kell, hogy mindnyájan egyértelműen a *másik* álláspontot képviseltük. A világ fő antagonizmusát a Szovjetunió vezette szocialista erők és az imperialista államok szembenállásában láttuk; és nem kerülte el a figyelmünket, hogy a kapitalista világ legagresszívabb képviselőivé Németország,

Olaszország és Japán – a későbbi tengelyhatalmak – lépnek elő. A Szovjetunió volt akkor a világ egyetlen szocialista országa – számunkra a proletárforradalom maga; szent internacionalista kötelességünknek tartottuk tehát, hogy megvédelmezzük a kalandor tervektől csakúgy, mint az ellenség csapásaitól.

*

Meglehetős kuszaságot mutatott tehát a politikai háttér – akkoriban legalábbis így láttam. Sanghaji katonai tanácsadói munkámat ezért elsősorban arra kellett összpontosítanom, hogy a lehető legreálisabb képet kapjam egyrészt a japán csapatok és a kínai haderő csoportosulásairól és harccselekményeiről, beleértve mind a japánellenes partizánokat, mind a japánellenes érzületű kuomintangista tábornokok egységeit, másrészt, hogy ugyanígy tájékozódhassam a Vörös Hadsereg és az ellene bevetett Kuomintang-csapatok harcáról. Érdeklődésem természetesen főképp a második feladatra irányult. Ennek során a helyzetmegítélés és a döntéshozatal – konkrét javaslatok formájában – kénytelen-kelletlen a Központi Szovjetterületre korlátozódott, hiszen csak ezzel a vidékkel álltunk állandó, rendszeres kapcsolatban. Többször küldtem vázlatokkal illusztrált helyzetjelentéseket futárpostával Moszkvába, mikrofilmen rögzítve.

Bármily paradoxul hangzik is, a legnehezebb feladatot a kínai Vörös Hadsereg erejének helyes felmérése jelentette. A Kuomintang-hadseregekről nagyjából tiszta képet alkottam már, nem utolsósorban a Központi Szovjetterület rádióüzenetei alapján; ott ugyanis rendszeresen lehallgatták és csaknem maradéktalanul megfejtették az ellenség rádióadásait. Saját egységeink erejére, számozására, mozgására és harccselekményeire vonatkozó adataim azonban jórészt áttekinthetetlenek voltak, néha ellentmondásosak is, tele túlzásokkal.

Ahogy múlt az idő, mégis mind teljesebb áttekintést kaptam a forradalmi haderőkről és bázisaik megoszlásáról. Amikor 1939 végén Moszkvába visszatértem, emlékezetből tettem részletes jelentést; ebből idézem most nagy vonalakban, ám meglehetősen pontosan az alábbi adatokat, a dolgok tényleges állásáról.

Eszerint a kínai Vörös Hadsereg Dél- és Közép-Kína számos vidékén 1927 és 1932 között elsődlegesen három erőforrásból toborzódott: felkelt parasztokból, helyi rablóbandákból és a Nemzeti Forradalmi Hadsereg, valamint a Kuomintanghoz közelálló más hadseregek fellázadt csoportjaiból.

Az első paraszti partizánalakulatok már 1926–1927-ben létrejöttek a Nemzeti Forradalmi Hadsereg érintette területeken, különösen Hunanban és Csianghsziban. Az 1927-es, úgynevezett „őszi termés" felkelés idején, melyet a Kínai Kommunista Párt Központi Bizottsága határozott el és Hunanban Mao Ce-tung vezetett, a sereg tekintélyes erővé nőtt. 4000–5000 embert emlegettek; őket szervezte Mao az 1. hadosztállyá. Nagy veszteségekkel járó, sikertelen várostromok során, majd a hegyekbe való visszamenekülés folyamán ez a forradalmi paraszthadosztály ismét csak néhány száz főre apadt. A Csingkangsanon, a csianghszibeli természetes sziklaerődben sáncolták el magukat, onnan támadták rajtaütésszerűen a környéket. Mao különítményét katonai szempontból jelentős, politikailag azonban kétes értékű támogatásban részesítette két rablóbanda, melyek már hosszabb ideje használták búvóhelyül a Csingkangsant, s most egyesültek a forradalmi hadosztály maradékával.

Hadd szóljunk ennek kapcsán néhány szót a kínai titkostársaságokról és rablóbandákról vagy „banditákról". Ezekhez sorolta az osztályellenség a tízéves, 1927-től 1936-ig tartó polgárháború idején a kommunista szervezeteket és a forradalmi haderőt is. Ezek a bandák javarészt a legszegényebb parasztok köréből toborzódtak; a feudális szolgaság elől menekülő szegények vívták így háborújukat „ősidőktől fogva" a földesurak és a falusi uzsorások ellen. Tehetséges parancsnokok katonai vezetésével nagyobb csapatokká és egységekké szerveződtek, gyakran a helyi militaristák is tisztelték őket, s megtörtént, hogy bevonták reguláris csapataikba. Ilyenkor azután egyik-másikuk teljesen kivetkőzött emberi mivoltából, válogatás nélkül gyújtogatott, ölt és rabolt, ezek az emberek elveszítették szervezett társadalmi tekintélyüket, s lesüllyedtek a népellenes lumpenelemek szintjére. Mások viszont – és épp a legsikeresebbek – a parasztpartizánokhoz csatlakoztak, mint például a Csingkangsanon tanyázó,

említett két banda, vagy pedig besorozták őket – bár ezekről közelebbit sosem tudtam meg – az Észak-Hunanban és Dél-Hupejben Ho Lung parancsnoksága alatt álló egységekhez, melyek kezdetben a helyi Kuomintanghoz tartoztak. Alkalmasint ilyesmi történt Honan és Hupej határvidékén, a 4. hadtest későbbi bázisán is. A bandák mindazonáltal nem játszottak említésre méltó szerepet a Vörös Hadseregben, és idővel politikailag integrálódtak.

A kínai Vörös Hadsereg gerincét és fő erejét vitathatatlanul a Nemzeti Forradalmi Hadsereg felkelő egységei alkották; hozzájuk csatlakoztak a következő években Feng Jü-hsziang marsall nemzeti hadseregének és más dél-kínai tartományi tábornokoknak a fellázadt katonái. Az 1927-es nancsangi augusztusi felkelés után ezeknek a csapatoknak a zöme (körülbelül 10 000 ember) Csu Te, Je Ting, Fang Cse-min és más kommunista tisztek meg tábornokok vezetésével délnek vette útját, Hunan–Csianghszi felé, Kuangtungnak. Mivel csaknem kizárólag az úgynevezett Ironsides, a hajdani 4. Kuomintang-hadsereg alakulataiból állt a csapat, kezdetben megtartották a régi elnevezést. A szüntelen csatározások során a katonák mozgósították a parasztokat is, és ideiglenes támaszpontokat hoztak létre. Csu Te 1928-ban elvezette őket a Csingkangsanhoz, ahol Mao Cetung különítményével egyesültek. Mao csapata akkor alig 1000 főt számlált; ők alkották ezután a 4. hadsereg 1. ezredét. Ezek az erők Csu–Mao Hadsereg néven váltak ismertté, s a későbbi Központi Hadseregcsoport 1. hadtestének magvát képezték.

1928 júliusában az 5. önálló Kuomintang-hadosztály, melynek egyik ezredparancsnoka Peng Tö-huaj volt, átállt a Vörös Hadsereghez. Így jött létre a Csianghszi tartománybeli helyi csapatok több fellázadt ezredével bővülve a 3. hadtest. 1929 végén Ningtuban fellázadt Feng Jü-hsziang Nemzeti Hadseregének egyik dandárja, amely azután a Tung Csen-tang vezette 5. hadtest magját alkotta.

Így alakultak ki 1930–1932 táján Dél-Kínában a kínai Vörös Hadsereg főerői. Hasonlóképpen formálódott a forradalmi haderő Közép-Kínában is. A Nemzeti Hadseregnek az 1927-es nancsangi felkelésben részt vett egységei Hszü Hsziang-csien pa-

rancsnoksága alatt keresztülvágtak az Anhuj–Honan–Hupej tartományok által alkotott határháromszögön. Belőlük jött létre a Vörös Hadsereg 4. hadteste. Hupej és Hunan tartományok határvidékén pedig, a Jangce középső folyásánál Ho Lung teremtett támaszpontot csapatai számára, melyek később a 2. hadtestet alkották.

A Vörös Hadsereg harccselekményei kezdetben merő partizánharcnak minősültek, szilárd támaszpontok nélkül. Városokat és falvakat foglaltak el a vörös katonák, majd ismét feladták őket, csatákat és ütközeteket nyertek-veszítettek. Gyakorlatilag hiányzott a központi vezetés. Ez csak később, Csianghszi–Fucsienben született meg, ahol Mao Ce-tung 1929-ben, a Központi Bizottságtól kapott teljhatalom birtokában front-pártbizottságot alakított. E frontbizottság terrorisztikus eszközöktől sem riadva visszaszaját vezetése alatt összpontosította a párt tartományi és regionális bizottságait, s bizonyos fajta főparancsnoki ellenőrzést gyakorolt minden forradalmi haderőrész felett. Hatalma előtt a polgári hatalmi szervezeteknek is fejet kellett hajtaniuk. Csak 1930–1931-ben alakultak ki összefüggő, nagyjából szilárd szovjetterületek és reguláris csapategységek.

A fő ellenséget addig a helyi tábornokok és tartományi kormányzók nem túl jelentős ütőerejű csapatai jelentették. Most azonban változott a helyzet. Csang Kaj-sek Kína nagyobb részén többé-kevésbé megszilárdította a központi hatalmát, és az imperialista országok, elsősorban az Amerikai Egyesült Államok és Anglia, de mellettük Németország erőteljes támogatásával is, már viszonylag modernül felfegyverzett és kiképzett hadsereggel rendelkezett; 1930–1931-ben három hadjáratot indított a legjelentősebb szovjetterületek ellen. Mindhárom alkalommal vereséget szenvedett, bár csapatai olykor mélyen behatoltak a szovjetterületekre és Csianghsziban még a vörös fővárost, Zsujcsint is elfoglalták. E hadjáratok kudarca előre látható volt, mivel alapos előkészületek nélkül, a gazdasági, politikai és földrajzi adottságokat figyelmen kívül hagyva hajtották végre valamennyit. Elsősorban a csangkajsekista taktika nem felelt meg a szervezett partizánháború körülményeinek. Az ellenség többnyire kellő biztosítás nélkül, nagy sebességgel vonult hosszú menet-

oszlopokban a hegyes terepen, erődítményei nem voltak; így csak saját magát hibáztathatta, ha meglepetésszerű támadások érték. Ezért történhetett, hogy mélyen bent a szovjetterületeken egész menetoszlopokat, ezredeket és hadosztályokat kerítettek be, szorítottak katlanba, csaltak csapdába és semmisítettek meg a vöröskatonák; Csang Kaj-sek egységei, vezetőik rivalizálása folytán, egyébként is meglehetősen gyatrán támogatták egymást.

A partizántaktika, melyet csapataink alkalmaztak, katonai szempontból eredményesnek bizonyult ugyan, mégis komoly áldozatokkal járt. A harcok, különösen a visszavonulások során elszenvedett veszteségeink hihetetlen méreteket öltöttek. Még hatalmasabb veszteségek érték a helyi lakosságot, hiszen az ellenség kíméletlenül irtott-tombolt az elfoglalt szovjetterületeken. Hasonlóképp pusztító hatású volt a Li Li-szan-korszak Központi Bizottságának kalandos offenzív stratégiája; az ellenség központjai ellen intézett fejetlen támadások csakis kudarcokra, veszteségekre vezethettek. A 4. hadtest például Vuhant, a Központi Hadseregcsoport Csangsát, Kancsout és más nagyvárosokat támadta meg.

Gyenge volt a nép és a hadsereg körében végzett politikai munka is. Ezt a Vörös Hadsereg fejlődése is megsínylette. Mint hallottam, némely egységek körében, különösen a Központi Hadseregcsoport 5. hadtestében és a 4. hadtestben még sokáig uralkodtak bizonyos feudális szokások. Túlkapásokra került sor a lakossággal szemben, a fegyelmet mechanikus úton valósították meg, napirenden volt a durva szitok, az alárendeltek testi fenyítése és egyebek. Ezeket a jelenségeket természetesen nem ellenőrizhettem, nyilvánvaló azonban, hogy a régi katonai hagyományok áldatlan hatása mutatkozott meg bennük, részben talán a hajdani rablóbandák gyakorlata is. Csak az elkövetkező években tudták kiküszöbölni e gyengeségeket.

Nehezítették a helyzetet a túlkapások, melyek együtt jártak az ellenforradalommal vívott harcban alkalmazott terrorral. Tömeges letartóztatásokra, kivégzésekre került sor, s ez nemcsak a valódi osztályellenséget sújtotta, hanem az egyszerű hadifoglyokat, sőt a párt kádereit, a Vörös Hadsereg katonáit is. Földbirtokosok gazdaságait égették fel, egész helységeket tettek a

földdel egyenlővé stb. 1931 után figyelemre méltó változás következett be e téren, s ez jelentősen hozzájárult a szovjetterületek megszilárdulásához és a Vörös Hadsereg erősödéséhez is. E hadsereg csaknem kizárólag szegényparasztokból és hivatásos katonákból állt; javarészt ez utóbbiakból kerültek ki minden szinten a parancsnokok. A hadsereg sorait csekély számban lumpenproletárok is gyarapították. Ipari munkások alig voltak benne; akik voltak, azok főleg Kantonból és az időlegesen elfoglalt városokból, Csianból, Kancsouból és Csangsából toborzódtak. A kedvezőtlen szociális összetétel a későbbiekben sem változott, hanem inkább romlott.

Adataim szerint 1932-ben a Vörös Hadsereg legénységi és parancsnoki állományának még 20 százaléka sem volt tagja a Kommunista Pártnak és a Kommunista Ifjúsági Szövetségnek, jóllehet egy időben egész falvakat vagy egységeket vettek fel kollektívan a pártba és az Ifjúsági Szövetségbe.

Mindezen akadályok és nehézségek ellenére a Vörös Hadsereg alakulatainak 1932-ig sikerült szilárd szovjettámaszpontokat és azokon önálló hatalmi szervezeteket létrehozniuk, s lépéseket tettek a nagyobb reguláris egységek kialakításához szükséges továbbképzés megindítására is. Akadt persze néhány elszigetelt terület, amely megmaradt „egyszerű" partizán támaszpontnak.

Az 1931-es januári plénumon újjáalakult a Központi Bizottság Politikai Bizottsága; ezt követően hamarosan megalakult az Ideiglenes Forradalmi Kormány, valamint a zsujcsini Forradalmi Haditanács, és javulni kezdtek a kapcsolatok a haderő és a pártvezetés csúcsszervei között. Nagy jelentősége volt ebből a szempontból annak, hogy Hsziang Jinget és Csou En-lajt a Központi Szovjetterületre, Csang Kuo-taót pedig a 4. hadtest támaszpontjára delegálták. A Politikai Bizottság képviseletében a két szovjetterületen átvették a politikai, később a katonai vezetést is; mindez természetesen bizonyos súrlódásokra vezetett, elsősorban Mao Ce-tunggal és híveivel.

A Vörös Hadsereg többi támaszpontjával és alakulatával 1932-től kezdve gyakorlatilag megszűnt az állandó összeköttetés.

1931–1932-ben befejezték a haderő már 1929–1930-ban meg-

KANSZU
Huangho
HSZIAN
HONAN
SENHSZI
SZECSUAN
HUPEJ
VUHAN
Csangcsiang (Jangce)
2.HT
CSANGSA
NANCSA
HUNAN
CSIAN
KUJCSOU
6.HT
KUANGHSZI
JÜNNAN
KUANGTU
Hszicsiang
KUANGCSOU
(KANTON)
INDO-
KINA

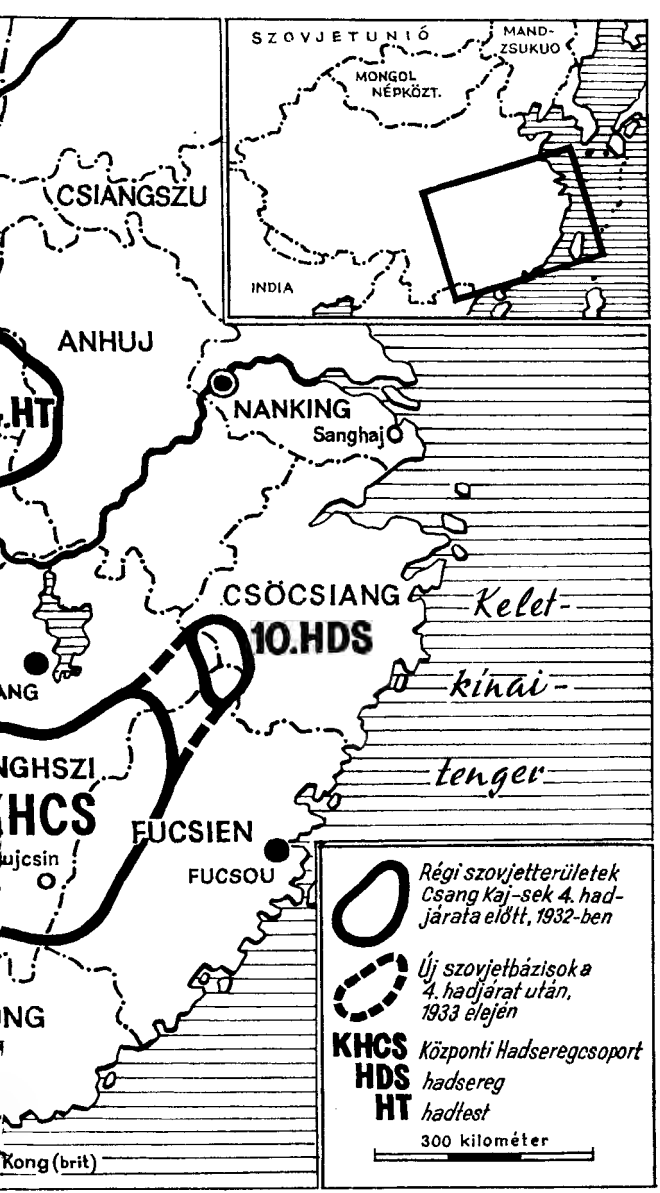

A LEGFONTOSABB SZOVJETTERÜLETEK CSANG KAJ-SEK 1932–1933. ÉVI NEGYEDIK HADJÁRATA ELŐTT ÉS UTÁN

kezdett átszervezését. Egységesítették az évek során kialakult csapatelnevezéseket és -számozásokat. Az eddigi „hadseregeket" – csaknem egy tucat volt már belőlük – lehetőség szerint ezredekké és hadosztályokká, a „hadseregcsoportokat" és a „frontokat" hadtestekké alakították. Hadtápot szerveztek, s rendezték az ellátás, az utánpótlás, az egészségügy és a kiképzés kérdéseit.

Arra vonatkozóan nincsenek pontos ismereteim, hogy ezt az átszervezést a Központi Szovjetterületen kívül milyen mértékben sikerült végrehajtani. Főként az elszigetelt területeken és támaszpontokon maradtak meg a többnyire csak pár ezer vagy még kevesebb emberből álló „frontok", „hadseregcsoportok" és „hadseregek". Emlékük még ma is ott kísért a maoista történetírásban.

A Központi Bizottságtól kapott információk szerint Csang Kaj-sek negyedik hadjáratának kezdetén, 1932-ben a következő képet alkothattam magamnak a szovjetterületekről, lakosságukról és fegyveres erőikről:

A Központi Szovjetterület (nevét onnan nyerte, hogy ott székelt az Ideiglenes Forradalmi Kormány és a Forradalmi Haditanács) Kelet-Csianghszira és Nyugat-Fucsienre terjedt ki; összefüggő, viszonylag állandó 50 000–60 000 négyzetkilométernyi területén kb. 4–5 millió ember élt. Reguláris haderejének, a Központi Hadseregcsoportnak, 1., 3. és 5. hadteste összesen öt, később hat hadosztályt foglalt magában, amelyek mintegy 25 000 főt számláltak és 15 000–20 000 fegyverrel rendelkeztek. Voltak itt ezenkívül önálló, helyi ezredek és hadosztályok is, összesen mintegy 30 000–40 000 emberrel (és szintén 15 000–20 000 fegyverrel); ezeknek a harci értéke azonban igen különböző volt, mindenesetre lényegesen szerényebb, mint a reguláris hadtesteké. Működtek még a parasztság hiányosan felfegyverzett önvédelmi szervezetei, a vörösgárdák, az ifjú gárdák stb. is. Harci tevékenységük a mintuanok[3] alkalmi támadásainak visszaverésére korlátozódott, de segédkeztek a reguláris csapatok utánpótlásában és ellátásában is.

A Központi Szovjetterület északi és nyugati részén további

[3] A földbirtokosok által pénzelt bandák.

három támaszpont volt, ezek önállóan tevékenykedő alakulataival azonban nem állt fenn rendszeres kapcsolat. A Csianghszi–Csöcsiang–Anhuj tartományok határháromszögében mintegy 15 000 négyzetkilométernyi, egymillió lakost számláló partizánvidék terült el, szakadatlan heves harcok színhelye. A Fang Csemin parancsnoksága alatt ott tevékenykedő 10. hadsereg 5000–6000 emberből állt, 3000–4000 fegyverrel. A Hunan és Csianghszi tartomány közötti határ déli szakaszán, ahol a Vuhanból Kantonba vezető vasútvonalat a Kuomintang-kormány már kijelölte, de még nem építette fel, két önálló hadosztály tevékenykedett, a 17-es és a 18-as, ezek Hsziao Ko vezetésével később a 6. hadtestté egyesültek. Bázisuk szintén kb. 15 000 négyzetkilométeres térségre terjedt ki, a lakosság száma egy-másfél millió között lehetett. A hadosztályok összereje kb. 10 000 fő és 7000–8000 fegyver volt. Két kipróbált kommunista vezető, Fang Cse-min és Hsziao Ko szilárd politikai vezetést biztosított ezen a két területen.

Másképp állt a helyzet a 16., önálló partizán hadosztály határháromszög-területén, a Hunan–Csianghszi–Hupej vidéken. Az általuk ellenőrzött körzet 12 000 négyzetkilométerre terjedt, félmilliónyi lakossággal, a harcosok száma 3000–4000-re volt becsülhető. Itt azonban nem sikerült szilárd politikai vezetést teremteni, nem tudtak helyes politikát folytatni a lakosság irányában, jól működő szovjetszerveket sem voltak képesek kialakítani. Ez a hadosztály gyakorlatilag elszigetelődött, idővel szétzüllött, bázisa elveszett.

A második legnagyobb szovjetterület – 40 000 négyzetkilométer nagyságú volt, mintegy 3 millió ember lakta – a Honan–Hupej–Anhuj tartományok határháromszögében terült el, északra a Jangcétől és keletre a peking–vuhani vasútvonaltól. Reguláris haderejét a 4. hadtest alkotta (gyakran nevezték 4. hadseregnek, frontnak vagy hadseregcsoportnak is), 12 000–15 000 emberrel és kb. 10 000 fegyverrel. Itt is akadtak 5000–6000 embert számláló önálló helyi egységek, belőlük alakult meg később, a főerők elvonulása után, a 15. hadtest. (Tulajdonképpen ez a 25. hadtest volt, a dolgot azonban csak 1935 őszén, Senhsziben

tisztázhattam. Az elbeszélés hűsége kedvéért így ez időpontig 15. hadtestről beszélek. Lásd a harmadik fejezet végén.) A politikai – és egyre inkább a katonai – vezetést itt a Központi Bizottság teljhatalmával felruházott Csang Kuo-tao vette kezébe. Nem tudom, volt-e irodája ezen a területen a Központi Bizottságnak; mindenesetre feltételezem.

Végül hadd említsem meg a 2. hadtest szovjetterületét a Jangce középső folyásánál, Hupej és Hunan tartomány határvidékén. Területe mintegy 20 000 négyzetkilométer, lakosainak száma 1–2 millió volt. E területen a Vörös Hadsereg jó 10 000 harcossal rendelkezett.

Durván számítva tehát, hat nagyobb szovjet- és partizánterület volt ebben az időben, összesen kb. 150 000 négyzetkilométeren, 65 000–72 000 katonával, 45 000–50 000 fegyverrel. A haderőt többé-kevésbé regulárisnak minősíthetjük. Így a szovjettámaszpontok területi kiterjedése 1932 tavaszán, Csang Kaj-sek negyedik hadjáratának kezdetén érte el csúcspontját, még ha eltekintünk is egyes kisebb, elszigetelt és megerősítetlen partizántámaszpontoktól Kuangtungban, Fucsienben, Szecsuanban és Senhsziben. Ami a fegyveres erők, elsősorban a reguláris csapatok létszámát illeti, e vonatkozásban nem beszélhetünk csúcspontról.

Belső-Kína 18 tartományának összterületét alapul véve a szovjetbázisok ennek 3,5–4 százalékát alkották; a lakosság számaránya 2,5–3 százalékot tett ki. Ez az egy százaléknyi különbség abból adódott, hogy a szovjetbázisok elsősorban a gyéren lakott, hegyes vidékekre, a tartományok határterületeire korlátozódtak, továbbá abból, hogy a lakosság az éveken át tartó polgárháború és az ellenség irtóhadjáratai következtében szinte megtizedelődött.

Ezekre az adatokra tettem szert tehát Sanghajban, hogy a hadviseléssel kapcsolatban megfelelő politikai és katonai döntéseket hozhassunk. Információim természetesen csak általános tájékozódásra szolgálhattak, mert – eltekintve kizárólag fenntartással fogadható statisztikai értéküktől – a dinamikus fejlődés következtében mind a „vörösök", mind a „fehérek" táborában

állandóan változtak a viszonyok. Különösen így volt ez az 1932-es években, amely hatalmas horderejű politikai és katonai fordulatokat hozott.

*

Csang Kaj-seknek sikerült központi kormányhatalmát tovább szilárdítania, a tartományi tábornokok és kormányzók hatáskörét megnyirbálnia és csapataikat legalább forma szerint saját főparancsnoksága alá vonnia. A felszín alatt mindazonáltal tovább folyt a rivalizálás és az intrika; ez jellemezte Kuomintang-Kína területének java részét, ezért törtek ki időről időre nyílt ellentétek. És erre építhetett nemcsak Mao Ce-tung, hanem egyre erőteljesebben a Kínai Kommunista Párt Központi Bizottsága is. „Kihasználni az ellenséges tábor ellentéteit" – már-már varázsigévé lett ez a jelszó. Azt reméltük, segítségével úrrá lehetünk minden nehézségünkön, megoldhatjuk a KIVB által akkor még a polgárháború idejére kitűzött fő feladatot: a szovjetterületek erősítését és gyarapítását. További ösztönző erőt jelentett a népnek a japán agresszióval szemben tanúsított egyre fokozódó ellenállása, mely felszította a Kuomintangon belüli régi és új ellentéteket. Erről azonban később.

Belső nehézségek is adódtak, mindenekelőtt a Központi Szovjetterületen. A Központi Bizottság irodájának megalakulása és a maoista frontbizottság feloszlatása után komoly összecsapásokra került sor Csou En-laj és Mao Ce-tung között. Első jelei voltak ezek a későbbi fejleményeknek: a két csoport vagy frakció – a marxista-internacionalista és a kispolgári-nacionalista – kialakulásának, bár meg kell vallanom, ez akkoriban még így senkiben sem tudatosodott. A Központi Bizottság irodájának 1932 augusztusában Ningtuban tartott kibővített ülésén Maót élesen bírálták korábban elkövetett baloldali szektás hibáiért, különösen a nagy- és a középbirtokos parasztsággal szembeni magatartásáért, de földreform-politikájáért és terrorista rendszeréért is. „Katonai opportunizmusként", „passzív védelemként" ítélték el egyoldalú katonai-harci orientációját, az úgynevezett „puskapolitikát", azt a tényt, hogy végül is ellenállás nélkül kellett feladni a szovjetterületeket Mao ismételt visszavonulásai-

nak taktikája – hogy ne mondjuk: a hegyekbe futása – következtében. Mao az Ideiglenes Forradalmi Kormány feje maradt ugyan, továbbra is tagja volt a Központi Bizottság irodájának és a Forradalmi Haditanácsnak, kizárólagos befolyását és addigi hatalmi pozícióját azonban elveszítette. Sanghajból aligha állapíthattam meg pontosan, mi a teljes igazság: kikapcsolták-e a vezetésből vagy maga vonult vissza, ahogy már régebben is többször megtette, hogy a „comeback" kedvező pillanatára várjon. Alkalmasint ez is, az is igaz volt. Tény az, hogy a Haditanácsban Hsziang Jing, a Központi Hadseregcsoport frontparancsnokságán pedig Csou En-laj lépett a helyére.

Erről a konfliktusról még 1932–1933 telén is sokat beszélgettünk a Központi Bizottság sanghaji konspirációs találkozóhelyén tartott összejöveteleinken. A KIVB képviselője, Arthur Ewert elvtárs, meg a Po Ku és Lo Fu által képviselt pártvezetőség nem értett egyet Mao Ce-tung „hidegretételével". A Központi Bizottság Zsujcsinben székelő irodájához intézett direktívájukban hangsúlyozták „Mao Ce-tung áthangolásának szükségességét", a munkába való újbóli fokozottabb bevonásának fontosságát. 1933 márciusában a KIVB hasonló szellemben nyilatkozott. Az volt a benyomásom, hogy mindannyian – a Komintern képviselője csakúgy, mint a Központi Bizottság sanghaji titkárai, valamint információi alapján a KIVB is – abból a meggyőződésből indultak ki, hogy Mao Ce-tungnak a Központi Szovjetterületen nagy a befolyása és a tábora, ezért inkább engedni kell neki, ha el akarjuk kerülni a szakadás veszélyét, ami a Központi Hadseregcsoport és az egész Központi Szovjetterület sorsára végzetes lehetett volna. Persze távolról nehéz volt pontosan felmérni a Központi Szovjetterületen uralkodó valós viszonyokat. Ez a körülmény motiválta, ha nem is kizárólagosan, hogy a pártvezetés 1933 tavaszán úgy döntött: székhelyét a Központi Szovjetterületre teszi át.

*

A belső ellentétek sem tartóztathatták fel a Központi Szovjetterület konszolidálódását 1932-ben, helyesebben 1931 és 1933 között. A haladás jelei minden területen megmutatkoztak, a gaz-

daságpolitikában csakúgy, mint a párt- és a szovjetszervek erősödésében, mindenekelőtt azonban a reguláris haderő fejlődésében. Ez utóbbival összefüggésben élénk szikratávíró-forgalom zajlott le Sanghaj és Zsujcsin között. A katonai jellegű táviratok, miután Sanghajba érkeztem, mind átmentek az én kezemen is, úgyhogy meglehetősen tájékozott voltam a legfontosabb döntéseket illetően.

A Forradalmi Haditanács *főtörzset* hozott létre, mely a csapatok kiegészítéséért és ellátásáért, a kiképzés és a hátországi, illetve a hadtápszolgálat kérdéseinek megoldásáért felelt, vezette továbbá az önálló, a helyi és a partizánegységek hadműveleteit. E célból a Központi Szovjetterületet négy hadikerületre osztották. A déli kerület székhelye Hujcsang lett, a keletié vagy fucsienié Tingcsou (Ninghua), az északnyugatié Ningtu és az északkeletié előbb Nanfeng, majd Licsuan. A területek a körzeti parancsnokok irányítása alatt álltak, akik telefon- és rádióösszeköttetést tartottak fenn a főtörzzsel. Így a határokról hamar továbbíthatták a helyzetjelentéseket, s megfelelően koordinálhatták a helyi csapatok harccselekményeit. A főtörzs főnöke a harcokban próbált tábornok, Liu Po-cseng lett, a vezetés egésze pedig Hsziang Jingnek, a Központi Bizottság irodája tagjának, az Ideiglenes Forradalmi Kormány miniszterelnök-helyettesének, a haditanács ügyvezető elnökének a kezében összpontosult.

A reguláris és a helyi csapatoknál egyképp megszilárdult a biztosok intézménye; a Forradalmi Haditanács mellett politikai igazgató szervet alakítottak Vang Csia-hsziangnak, a Politikai Bizottság tagjának vezetésével; a Központi Hadseregcsoport főbiztosává Csou En-lajt nevezték ki, ő szervezte egyszersmind a front törzsének tevékenységét is.

A parancsnokok és a politikai munkások kiképzését két gyalogsági iskola és egy műszaki szakiskola szolgálta, ez utóbbiban elsősorban tüzéreket és műszakiakat képeztek; 1934 őszéig 3000–4000 káder hagyta el az iskolák gyorsított tanfolyamait. A magasabb beosztású parancsnokok és biztosok továbbképzésére katonai akadémia létrehozását is tervezték; az akadémia azonban csak 1933 végén jött létre.

Ezek az intézkedések kivétel nélkül azt a célt szolgálták,

hogy erőteljes reguláris hadsereg szerveződjék, s a hadsereg területi bázisa minden szempontból növekedjék. Kedvezően hatott itt az a körülmény is, hogy a harmadik hadjárat kudarca után Csang Kaj-sek 1932 végéig nem hajtott végre nagyobb offenzívát a Központi Szovjetterület ellen. Ez persze nem jelentette azt, hogy akár ő, akár a tábornokai tétlenkedtek. Ellenkezőleg, levonták az utóbbi évek katonai vereségeiből a tanulságokat; gondosan készültek a következő, a negyedik hadjáratra.

Ennek finanszírozására bevonták az ezüstpénzt, az országszerte érvényben levő fizetőeszközt, s a központi bankokban felhalmozott érmék helyett hamar elértéktelenedő papírpénzt bocsátottak ki. Az imperialista hatalmaktól hatalmas kölcsönöket kaptak. Az Amerikai Egyesült Államok gyors egymásutánban összesen 90 millió dollár kölcsönt adott, az összeg felének értékében 850 felderítő, harci és bombázó repülőgépet szállítva a Kuomintangnak. Anglia 25 millió font sterlinggel, Franciaország 40 millió aranyfrankkal, Németország 40 millió márkával járult hozzá „a sikerhez". A Kuomintang-hadseregeket modern technikával szerelték fel: tüzérséggel, páncélozott harci járművekkel, gránátvetőkkel és gyorstüzelő fegyverekkel, bőséges lőszerkészlettel, technikai eszközökkel az út- és erődépítéshez, hírközlési berendezésekkel stb. Még a japánok is lassították agressziójuk ütemét, lehetővé téve Csang Kaj-seknek, hogy különösebb politikai presztízsveszteség nélkül vethesse be csapatait a szovjetterületek ellen. Nankingban és a különböző hadseregek főhadiszállásán százával nyüzsögtek a külföldi katonai tanácsadók, javarészt német tisztek, élükön olyan ismert tábornokokkal, mint például von Seeckt, akit 1933-ban von Falkenhausen váltott fel, továbbá ott volt Wetzell és Kriebel. De akadtak amerikaiak is, mint Lindbergh ezredes, az ismert repülő. Újjászervezték a Kuomintang-hadseregeket, elsősorban a Központi Kormány csapatait, kiképezték őket a modern technika használatára, a modern harcászat elveinek alkalmazására. Ők készítették el a hadműveleti tervet is, mely máris tartalmazta azoknak a hadászati alapelveknek egyikét-másikát, amelyeket azután az ötödik hadjáratban alkalmaztak tökéletesítve és következetesen. Hogy közülük csak a legfontosabbakat említsük: po-

litikai és fegyelmi rendszabályok a csapatok harci moráljának fokozására, koncentrált támadások, ahol több hadosztály együttműködik erős oszlopokban; az előrenyomulási útvonalak és az útközben található helységek messzemenő megerősítése.

Csang Kaj-sek negyedik hadjárata 1932 nyarán kezdődött és 1933 elejéig tartott. A Vörös Hadsereg 4. hadteste ellen a Központi Kormány tizenkét elit-hadosztálya vonult fel, köztük egy lovashadosztály is, összesen 100 000–150 000 emberrel. A 2. hadtest ellen a Központi Kormány négy hadosztályát és az összes hunani hadosztályt bevetették, összesen mintegy 50 000 főt. Más hunani tartományi csapatok, becslés szerint 60 000–80 000 ember, a 6. hadtest és a 16. önálló hadosztály ellen folytattak hadműveleteket. A 10. hadsereggel Csang Kaj-sek két elit-hadosztálya és a csöcsiangi tartományi csapatok (mintegy 20 000–30 000 ember) álltak szemközt.

Mellesleg hadd jegyezzük meg azt is, hogy a tartományi csapatok létszámára vonatkozó adatok mindig pontatlanabbak voltak, mint a Központi Kormány csapataié. Továbbá: a legtöbb hadosztály, német mintára, három gyalogezredből és egy tüzérezredből, valamint szakcsapatokból szerveződött, más hadosztályok viszont két-három dandárból álltak, s hat-hét, de sokszor kilenc ezred is lehetett bennük. Az előirányzott és a valóságos állomány is jelentősen eltért. Ezért a számadatok jócskán ingadoznak.

A legerőteljesebben összpontosított ellenséges haderő a Központi Szovjetterület ellen fordult. Az északi fronton, a Hszücsiangtól keletre és nyugatra, legalább tizenkét elit-hadosztály vonult fel; nyugaton, a Kancsiang mentén három; keleten a 19. hadsereg öt hadosztállyal és a helyi fucsieni csapatokkal állt fel; délen pedig a kuangtungi hadsereg hat–nyolc hadosztálya. Összesen csaknem harminc hadosztály, 250 000–300 000 fővel; ekkora haderő kerítette be fokról fokra a Központi Szovjetterületet. Mi történt azonban? A kuangtungi és a fucsieni csapatok, ez utóbbiak kezdeti előrenyomulása után, meglehetősen tartózkodóan kezdtek viselkedni, láthatóan semmi kedvük sem volt hozzá, hogy Csang Kaj-seknek kikaparják a gesztenyét; az északi

elit-csapatok viszont előretörtek ugyan, de csak igen lassan, s elsősorban az út- és erődépítéssel törődtek.

A negyedik hadjáratban Csang Kaj-sek a főcsapást előbb a Vörös Hadsereg 2. és 4. hadtestére mérte; ennek során Vuhanra, a nagy ipari városra és a Jangce vízi útjára támaszkodott, így biztosítva magának a zavartalan utánpótlást és a szabad manőverezési lehetőséget.

A negyedik hadjáratnak erről az első szakaszáról, az ekkor lefolyt hadműveletekről sohasem tudhattam meg pontosabbat; 1932 nyarutóján ugyanis mindkét hadtesttel megszakadt az összeköttetés. Az újságok és a hírügynökségek jelentéseiből kivehető volt, hogy a 4. hadtest dél és délkelet felől nyugat felé szorult, el kellett hagynia támaszpontját. Ennek során átlépte a peking–vuhani vasútvonalat, melyet az ellenség a lehető leggyorsabban megszállt és megerősített, úgyhogy a visszatérés lehetetlennek látszott. A 4. hadtest főerői ezek után a Hupej–Honan határsávon tovább vonultak nyugat felé, míg végre Észak-Szecsuan és Dél-Senhszi határterületén, ahol már voltak kisebb partizánegységek, sikerült új bázist találniuk. Csak a helyi csoportok és egyes önálló egységek maradtak hátra, melyek partizánháborút folytattak, és később a 15. hadtestté egyesültek. A szovjetterület korábbi kiterjedésének mintegy harmadára zsugorodott. De a Kuomintang-csapatok rendszeres pusztító és irtóakcióit látva nem lehetett kétséges, hogy egy év elég, és elvész a megmaradt terület is.

E szovjetterület elvesztésének okait sohasem elemezték behatóbban. Amikor Sanghajban ez iránt érdeklődtem, Po Ku két lehetséges okot említett. Először is, sem a csapatok, sem a lakosság körében nem volt kielégítő a politikai munka. Ezért nem tudták leküzdeni a „feudális szokásokat", s nem mobilizálhatták a bázisterület lakosságát és gazdasági erőforrásait. Másodszor, a 4. hadtest mozgó háborút folytatott az ellenfél külső összeköttővonalai ellen, ám ennek során mellékirányokban tagozódott szét, és sem a szovjetterületet nem védte, sem döntő ütközetet nem vívhatott. Po Ku mindehhez hozzátette persze, hogy helyzetmegítélése nem támaszkodhat okvetlenül megbízható információkra. Ám Lo Fuval együtt határozottan visszautasította

azt a feltételezést, miszerint a 4. hadtest a sanghaji pártvezetés direktívájának szellemében cselekedett volna.

Később Zsujcsinban is feltettem ugyanezt a kérdést: a választ ugyanis fontosnak ítéltem a Központi Hadseregcsoport stratégiája szempontjából az ötödik hadjáratban. Csou En-laj nem tagadta a Po Ku által jelzett okok érvényét, a továbbiakban azonban hallgatásba burkolózott. Mao Ce-tung is tartózkodott az ítéletalkotástól, ehelyett azt hangsúlyozta, milyen „nagy győzelmeket" aratott a 4. hadtest a nyugatra vonulás során. Ez érthető is volt, mert alapjában Csang Kuo-tao politikai biztos és Hszü Hsziang-csien, a 4. hadtest parancsnoka, ugyanazt a partizántaktikát követte, amelyet maga Mao is szorgalmazott. Persze, amikor 1935 nyarán szakításra került sor közte és Csang Kuo-tao között, Mao már „az ellenség elől való megfutamodásnak" minősítette a 4. hadtest mozdulatait.

A Ho Lung parancsnoksága alatt álló 2. hadtest sem tudott megállni az ellenség váratlan támadásával szemben. Elhagyta a Jangcétől délre elterülő támaszpontvidéket, nyugat felé menetelt, a Hunan–Kujcsou–Szecsuan határháromszögbe, ahol szintén tevékenykedtek már kisebb partizánegységek. Ott 1932-ben új szovjetterületet alakított, melyet egy éven át sikeresen védett. Mármost ami Ho Lung hadvezetését illeti, erről soha senki nem nyilatkozott, Mao Ce-tung sem; sőt, Mao a későbbiekben nyakra-főre dicsérte a megbízható hívének ítélt Ho Lungot.

A 6. hadtest és a 10. hadsereg eredményesen védte támaszpontját, bár az ellenség nagy nyomást gyakorolt erőikre, és területveszteségeket is szenvedtek.

Nem így a 16. önálló hadosztály, mely már a hunani csapatok gyenge nyomására is harc nélkül visszavonult, majd századnyi, zászlóaljnyi csoportocskákra bomlott szét. Ezek, bár még folytattak helyi csatározásokat, inkább rablóbandákhoz hasonlítottak, és természetesen a lakosság fizette meg „harctevékenységük" árát. Hogy a polgárháborúnak ezt az epizódját – időben egy kicsit előreugorva – lezárjam, megemlítem, hogy Kung Hocsung, a 16. hadosztály parancsnoka, 1934-ben Zsujcsinba ment és túlzóan kedvező jelentést adott csapatainak helyzetéről. Csou En-laj, aki igencsak kételkedett a jelentés igazságában, a kato-

nai akadémiára küldte a parancsnokot, a kellő ismeretek elsajátítására. Ott beszéltem Kung Ho-csunggal. Méltatlankodott, hogy tanulnia kell. Hiszen ő ne tudná, hogyan kell harcolni? Elég egy-két géppuska, és nincs olyan helyzet a világon, amelyből ki ne vágná magát a magafajta. A reguláris hadseregről és a modern harcászatról szóló fecsegések – csupa badar beszéd. Követelte, vezényeljék vissza a hadosztályához. Mao Ce-tung közbenjárt az ügyében, s elintézte, hogy teljesítsék a kívánságát. Kung Ho-csung hamarosan a forradalom árulója lett, átállt az ellenséghez.

Bármilyen hiányos és egymásnak ellentmondó információkkal rendelkeztünk is a negyedik hadjárat első szakaszáról – mint mondottuk, főképp csak újsághírekre és hírügynökségi jelentésekre támaszkodhattunk –, egy dolog bizonyos volt: a 2. és a 4. hadtest feladta ugyan eredeti támaszpontját, élőerejét azonban megőrizte. Sőt, a tartományi csapatok ellen vívott eredményes harcok során a menetelő 4. hadtest még jelentősen növelte is erőit. A 6. hadtest és a 10. hadsereg elviselhető veszteségek árán tartotta meg régi bázisait. Csak a 16. hadosztály eleve kérdéses és kétes területe, illetve potenciálja veszett el.

Csang Kaj-sek mértéktelenül eltúlozta részsikereit. Azt gondolta, hogy a 2. és a 4. hadtest fő erőit megsemmisítette. Mert ez állt nemcsak az újságokban, hanem a titkos jelentésekben is. Ezért nem vetett be komolyabb erőket a Vörös Hadsereg üldözésére, ezért bízta a dolgot elsősorban a tartományi csapatokra, amelyek azután komoly vereségeket szenvedtek. Saját elit-hadosztályainak nagy részét visszavonta, hogy Csianghsziban vesse be őket. Bizonnyal az eredeti hadműveleti terv megváltoztatására ösztönözték a Központi Szovjetterületen végbement változások is; ez a terület ugyanis a lakosság mozgósítása, a haderő újjászervezése és az aktív harccselekmények eredményeképpen ez idő tájt katonai szempontból jelentősen megerősödött. Vitathatatlan, hogy ez jórészt Csou En-laj, Hsziang Jing és Vang Csia-hsziang érdeme volt; ők jelentették akkor a kormány és a hadsereg vezetésének marxista-internacionalista magvát.

1932 nyarán a Központi Hadseregcsoport támadást intézett Kancsou ellen; az offenzíva nem eredményezte ugyan a város

bevételét, mégis hozzájárult a szovjetterület erősítéséhez és gyarapításához a Kancsiangtól keletre. Mao Ce-tung és hívei ebben az időben duzzogva vonultak félre, és ezt a hadműveletet, mivel csak részleges sikert hozott, katonai kalandorságként ítélték el.

1932 őszén már nem lehetett kétséges, hogy Csang Kaj-sek az északi fronton tervez döntő csapást a Központi Szovjetterület ellen. Ezzel megkezdődött a negyedik hadjárat második szakasza. Kitűnő információink voltak a Kuomintang-csapatok felvonulásáról. A sanghaji pártvezetőség, ajánlásomra és a Kominternképviselettel egyetértésben, azt javasolta a zsujcsini központi bizottsági irodának és a Forradalmi Haditanácsnak, hogy előzzék meg ellencsapással a Kuomintang-offenzívát. Ennek érdekében a Központi Hadseregcsoportot átirányították az északi frontra, méghozzá először az északkeleti katonai körzetbe, ahol az ellenség erődrendszere még nem épült ki egészen. A Központi Hadseregcsoportnak az volt a feladata, hogy bővítse Északkelet-Csianghszi szovjetterületét, és vegye fel a közvetlen érintkezést a 10. hadsereggel. Így kedvező kiindulóálláshoz juthattunk az ellenség szárnya és háta elleni támadáshoz. Hamarosan megszülettek a hadművelet első sikerei is. A Vörös Hadsereg elfoglalta az északkeleti katonai körzetbe beékelődő Licsuan városát, és a Központi Hadseregcsoport támadó élei megteremtették az összeköttetést a 10. hadsereg alakulataival.

Eközben megtudtuk, hogy az ellenség nagy erői indultak támadásba Csen Csengnek, Csang Kaj-sek legjobb tábornokának a vezetésével a Hszücsiang és a Kancsiang közötti térségben, Loan–Ningtu irányban. Ezért – ismét az ajánlásomat követő sanghaji pártvezetés javaslatára – 1933-ban megszakítottuk az északkelet-csianghszi hadműveletet, és a Központi Hadseregcsoportot (az 1. és a 3. hadtestet) elindítottuk Loan felé. A hadtestek Nanfengnél feltűnés nélkül átkeltek a Hszücsiangon, és teljesen meglepetésszerű támadást hajtottak végre az előrenyomuló 18. Kuomintang-hadsereg 11., 14. és 52. hadosztálya ellen. A 11. és a 14. hadosztályt megsemmisítették, az 52. hadosztályt pedig parancsnokával együtt csaknem teljes létszámban foglyul ejtették.

Ezzel véget ért a negyedik hadjárat. Csang Kaj-sek beszün-

tette az előrenyomulást, s parancsot adott csapatainak, hogy kizárólag állásaik megerősítésével és az összekötő utak kiépítésével foglalkozzanak. Német tanácsadói új hadjárat tervén dolgoztak. A Központi Szovjetterület megint fellélegezhetett; a szünet 1933 őszéig tartott.

*

A Központi Kormány csapatainak viszonylagos tétlensége nem csupán katonai tényezőkre vezethető vissza. Voltak itt politikai okok is. A japán militaristák 1932-ben megszegték a Csang Kaj-sekkel kötött fegyvernyugvási egyezményt, és folytatták agressziójukat. Csapataik 1933 elején Mandzsukuóból kiindulva Sanhajkuanon át behatoltak Észak-Kínába, majd Zsöhón át Csaharba; Csang Kaj-sek gyakorlatilag semmit sem tett ez ellen. Minden erejét lefoglalta az ötödik hadjárat előkészítése; ez a hadjárat hozta volna meg, úgymond, a végső győzelmet a kommunisták felett. Egyébként talán azt sem nézte rossz szemmel, ha az észak-kínai tartományok túlságosan önállóskodó tábornokaira és kormányzóira egy kis japán nyomás nehezedik, melylyel maguknak kell megbirkózniuk, s így erejük némiképp megcsappan.

Ám az újra előrelendülő agresszióval szemben országszerte fellángolt a népharag; különösen Észak- és Közép-Kínában volt erős a japánellenesség. Ezzel a népmozgalommal pedig, nyíltan vagy titokban, ilyen vagy olyan okból, a Kuomintang egész sor tábornoka rokonszenvezett. Így például Csang Hszüe-liang, akit Csang Kaj-sek a mandzsúriai hadsereggel egyetemben az északnyugati Senhszi tartományba vezényelt át, miután a japán Kvantung-hadsereg egész Északkelet-Kínát elfoglalta. Vagy Caj Ting-kaj, akit Csang Kaj-sek Csapej[4] hősies védelmezése után mintegy büntetésből helyezett a déli Fucsien tartományba, hogy a kommunisták ellen harcoljon. Végül Feng Jü-hsziang, akinek hatalmi területét – Belső-Mongóliát – a japánok közvetlenül fenyegették. A Komintern-képviselet és a sanghaji pártvezető-

[4] Csapej Sanghaj elővárosa; a Caj Ting-kaj parancsnoksága alatt álló 19. tábori hadsereg védte a japánok ellen.

ség úgy látta, mindez kedvező kiindulópontot nyújt a tömegeknek az imperialista Japán elleni mozgósításhoz; mód nyílna ezáltal talán arra is, hogy Csang Kaj-seket a polgárháború befejezésére és a Japán elleni frontátfordításra bírják. Ha ez esetleg nem sikerülne, akkor is remény van arra, hogy Csang Kaj-sek támadó szándékait legalább időlegesen leszereljék és csapatainak összpontosítását a Központi Szovjetterület ellen fékezzék, hiszen Csang Kaj-seknek időbe telne, amíg lázongó tábornokait újra ráncba szedi.

Ezt a helyzetmegítélésünket támogatta a KIVB 1933 januárjában érkezett direktívája. A direktíva konkrét javaslatot tartalmazott: tekintve a gyorsan növekvő nemzeti válságot, s az egyre fokozottabban kibontakozó japánellenes népmozgalomra támaszkodva, kössünk a japán agresszor ellen harci szövetséget bármely kínai hadsereggel vagy csoportosulással, az alábbi három feltétel mellett: a szovjetterületek és a Vörös Hadsereg elleni minden támadó hadművelet beszüntetése, a demokratikus szabadságjogok biztosítása, a nép felfegyverzése.

Sanghajban mindnyájan egyetértettünk e direktíva politikai jelentőségét illetően. Egy új nemzeti egységfront kialakulásának első lépése lett volna ez. A Központi Bizottság határozata alapján kiáltványt adtunk ki, amely meghirdette, hogy az Ideiglenes Forradalmi Kormány és a Vörös Hadsereg főparancsnoksága kész a japánellenes harcban való együttműködésre. A manifesztumon ott volt Mao Ce-tung és Csu Te aláírása. Magát a szöveget, ha nem tévedek, Lo Fu fogalmazta, megvitatására a Központi Bizottság találkozóhelyén tartott szokásos heti összejöveteleink egyikén került sor. Ewert elvtárs a kiáltvány szövegét a Komintern-képviselet más tagjaival is megtárgyalta.

A kiáltvány hatása nem maradt el. Kuomintang-körökben, még Nankingban is, olyan hangok hallatszottak, hogy a Japán elleni háborúban szükség van minden politikai és katonai erő összefogására, beleértve a kommunistákat is. Feng Jü-hsziang és Caj Ting-kaj is ilyen értelemben nyilatkozott. Hírügynökségi jelentések szerint Kuantung és Kuanghszi tartomány kormányzója szintén hasonló nézeteinek adott hangot; ők azonban egyelőre a háttérben maradtak, várakozó álláspontot. Nem annyira a Ja-

pán elleni harc érdekelte őket, mint inkább tartományi uralmuk hagyományos autonómiájának megőrzése; márpedig, ha Csang Kaj-sek eredményes hadjáratot indít a Központi Szovjetterület ellen, az autonómia könnyen veszélybe kerülhet.

Az új jelszó gyakorlati megvalósítását két tényező is akadályozta. A kínai elvtársak, sokan még a párt vezetői közül is, bizonyos kétkedéssel fogadták azt a feltevést, hogy a direktíva három feltétele keresztülvihető. Hajlottak rá, hogy a japánellenes deklarációt ne akciójelszónak, hanem inkább propagandajelszónak tekintsék, amely hozzájárulhat Csang Kaj-sek központi hatalmának gyengítéséhez és a Vörös Hadsereg helyzetének könnyítéséhez. Ezáltal akaratlanul és anélkül, hogy észrevették volna, Mao Ce-tung gondolkodásmódját tették magukévá; ő ugyanis a Kuomintang belső ellentéteinek kihasználását tekintette a polgárháború eredményes folytatásához szükséges döntő alapfeltételnek. A másik objektív nehézség az volt, hogyan vegyünk fel közvetlen kapcsolatot a japánellenes beállítottságú Kuomintang-tábornokokkal, hogyan kezdjünk velük tárgyalásokat.

1933 tavaszán Feng Jü-hsziang tudtul adta: arra az elhatározásra jutott, hogy lecsap a japán területrablókra. Haderőit Egyesült Japánellenes Hadseregnek nevezte el. A Komintern-képviselet és a sanghaji pártvezetés a helyzet alapos megvitatása után elhatározta: utasítja a Központi Bizottság pekingi irodáját, vegye fel a kapcsolatot Feng Jü-hsziannggal, támogassa őt a széles néptömegek mozgósításában. Továbbá: kapcsolatot kell teremteni Caj Ting-kajjal is; itt a közvetítő szerep Szung Csing-lingre várt volna. Csang Hszüe-lianggal a kínai elvtársaknak nem volt tervük, őt ugyanis politikailag komolytalan „playboy"-nak tartotta a közvélemény.

Magam is részt vettem a beható helyzetértékelésben, és azt a feladatot kaptam, utazzam Pekingbe, ott a Sanghajból egyidejűleg küldött ügyes kínai közvetítő segítségével – akit tolmácsul használhatok – lépjek érintkezésbe a Központi Bizottság pekingi irodájának egyik képviselőjével, majd vele együtt keressem fel Csangcsiakouban (Kalgan) Feng Jü-hsziangot, hogy a KIVB direktívájának szellemében konkrét tárgyalásokat folytathassunk.

Az összekötő, sajnos, nem jelent meg a találkozóhelyen, mert, mint Sanghajba visszatérve megtudtam, időközben letartóztatták. Napokig várakoztam rá, a nap legkülönbözőbb óráiban, egy bárhelyiségben, ahol a legkülönfélébb gyanús alakok méregettek. Amikor azután az egyik oroszul szólított meg, nem kockáztathattam tovább, hogy a nyomaimat „eltöröljem", felkerestem Edgar Snowt, akihez Agnes Smedleytől kaptam afféle „biztonsági" ajánlást. Szerettem volna rábeszélni az amerikai újságírót, akkreditált minőségében vigyen el engem Feng Jü-hszianghoz. De Snow nem állt rá semmire. Ehelyett feleségével együtt Peking körüli kirándulásokra vittek. Ezek során gyanakodva puhatolóztunk egymás felfogása felől, közömbös politikai csevegést folytattunk. Dolgomvégezetlenül tértem vissza Sanghajba.

Feng Jü-hsziang akciója hamarosan összeomlott. Számomra akkoriban kideríthetetlen okokból a Caj Ting-kajjal való kapcsolatfelvétel sem valósult meg. Szerepet játszhattak a dologban a Központi Bizottság sanghaji székházában uralkodó nézeteltérések, széthúzások. Valószínűbbnek tartom persze, hogy Caj Ting-kaj nem akarta exponálni magát, hiszen abban az időben őt magát is igencsak szorongatták és támadták a 19. hadsereg vezérkarában tevékenykedő abszolút Csang Kaj-sek-hívek.

Akárhogy is volt, kimaradt egy – semmi kétség, csak lazán körvonalazott – lehetőség: a polgárháború átalakítása forradalmi, nemzeti, felszabadító háborúvá. Kuomintang-Kínában kétségtelenül folyt tovább a pártmunka, és itt a súlypontot a Japán elleni nemzeti egységfront kialakításának gondolata képezte; de a pártvezetés figyelme elsősorban a Központi Szovjetterület és haderői felé fordult. Jobban, mint eddig bármikor.

*

A Központi Bizottság sanghaji titkos házában egyre nehezebbé váltak a munkafeltételek. 1932–1933 fordulóján komolyan fontolgatták, nem lenne-e célszerűbb, ha a Központi Bizottság Politikai Bizottsága és Állandó Bizottsága – melyek amúgy is csak részterületek voltak, hiszen tagjaik többsége Moszkvában, a kínai szovjetterületeken vagy a Vörös Hadseregnél tartózkodott

– Zsujcsinba települne át. Po Ku és Lo Fu eleinte csak szervezeti kényszermegoldásnak tekintette a dolgot. Később még az az érv is felmerült, hogy így a forradalom elsődleges bástyájának tartott Központi Szovjetterületen jelentősen megerősödhetne a politikai vezetés, sőt a Ningtuban tartott tanácskozás óta a Csou En-laj- és a Mao Ce-tung-csoport között érezhető feszültség is enyhülhetne.

Megkérdeztük a KIVB-t; 1933 elején megjött a beleegyező válasz. Moszkvában mindkét érvünket elfogadták, azt is, hogy Sanghajban egyre inkább a letartóztatás veszélye fenyeget, s azt is, hogy javítani kell Csianghsziban a politikai és a pártmunkát. 1933 tavaszán Po Ku, Lo Fu, Csen Jün (aki, tudomásom szerint, akkoriban a szakszervezeti munka felelőse volt) és még néhány elvtársunk, a központi pártapparátus munkatársai, a Központi Szovjetterületre utaztak. Sanghajban a Központi Bizottság irodát hagyott hátra, melynek vezetését Kang Seng, majd az ő Moszkvába való visszatérte után Szlavin és Mickevics látta el.

Elutazásuk előtt Po Ku és Lo Fu felkérte Ewert elvtársat, küldjön engem is a szovjetterületre. Ewert megkérdezte, mi a véleményem a dologról. Mivel úgy láttam, hogy a pártvezetésnek a szovjetterületre történő átköltözése után sanghaji munkalehetőségeim jelentősen megcsappannak, s a minden percben várt katonai főtanácsadó jelenléte is korlátozóan hathat, magam is a távozás mellett döntöttem, azzal a feltétellel azonban, hogy a KIVB véleményét is kikérjük; Ewert és Po Ku ezért több rádiótáviratot küldött Moszkvába. 1933 tavaszán megjött a pozitív válasz: lényegében annyit közöltek, hogy megszabott hatáskör és utasítások nélküli tanácsadóként rendelnek a Kínai Kommunista Párt Központi Bizottsága mellé. Egyéb direktíva vagy instrukció nem érkezett. Utazásomat, technikai okok miatt, őszig halogattam. A közbeeső időt arra használtam fel, hogy munkámat alaposan előkészítsem; áttanulmányoztam minden Kínára vonatkozó irodalmat, amihez csak hozzájutottam, és elkezdtem kínaiul tanulni.

Eközben, körülbelül 1933 tavaszán, megérkezett Sanghajba a katonai főtanácsadó. Manfred Sternnek hívták, röviden csak Frednek; később, a spanyol polgárháborúban Kléber tábornok-

ként szerzett magának hírt s nevet. Európán, Amerikán és Japánon át jött, hónapokat késett, nem volt ott időben egyetlen találkozón sem; még szerencse, hogy Moszkvából jól ismertük egymást. Egyik nap a nyílt utcán megszólított; így hoztam össze Arthur Ewerttel. Bár Fred, főtanácsadói minőségében, az elöljáróm volt, konspirációs okokból mégis én tartottam a Központi Bizottság sanghaji házával továbbra is a kapcsolatot.

Sajnos, Freddel szinte már az első pillanatokban nézeteltérésünk támadt egy olyan kérdésben, amely mind politikai, mind katonai szempontból egyképp sokat nyomott a latban. A 19. Kuomintang-hadsereggel való viszonyról volt szó. Mint már említettem, a 19. hadsereg 1932 elején hősiesen védelmezte egy japán támadással szemben Sanghaj munkás-elővárosát, Csapejt. A hadsereget a Kommunista Párt is támogatta, mozgósította a tömegeket, és ennek során a 19. hadseregbe jó néhány tagját is becsempészte. Ekkor Csang Kaj-sek tárgyalásokba bocsátkozott a japánokkal, véget vetett a csatának, hadseregét pedig Fucsienbe helyezte át, hogy ottani erőit a negyedik hadjáratra szabaddá tegye. Csang Kaj-sek „kékingesei" és tábori csendőrei tisztogatóakciót hajtottak végre. A japánellenes hangulat, melyhez most a nemzetárulással vádolt Csang Kaj-sek elleni gyűlölet is társult, ennek ellenére erős maradt a 19. hadsereg személyi állományában és tisztikarában. Így a hadsereg, az 1932 őszén végrehajtott nagyobb előrenyomulás után, melynek során később még ismertetendő okokból átmenetileg jelentős területeket nyert, gyakorlatilag lábhoz tett fegyverrel vesztegelt. Nem indított újabb támadásokat a Központi Szovjetterület ellen, és még az erődépítésen sem buzgólkodott különösképpen. S bár a 19. hadsereg parancsnoka, Caj Ting-kaj 1933 tavaszán, amikor Feng Jü-hsziang fellépésének köszönhetően a japánellenes egységfrontnak legalább a halvány lehetősége felmerült, tettekkel nem bizonyított, az én véleményem és Ewert elvtárs megítélése szerint, a KIVB 1933 januári direktívájának értelmében, továbbra is potenciális szövetségest jelentett számunkra. Ezért azt gondoltam, hogy a Központi Hadseregcsoport felhagyhat a Caj Ting-kaj elleni offenzív harci tevékenységgel, s így teljes figyelmét az északi frontra, Csang Kaj-sek csapataira összpontosíthatja.

Fred ezzel szemben, nem sokkal a megérkezése után, azt javasolta, használjuk ki az északi fronton támadt lélegzetvételnyi harci szünetet egy fucsieni offenzívára. Érvelését főleg két, lazán összefüggő meggondolásra alapozta. Először is kilátásba helyezte, hogy a Szovjetunió esetleg fegyversegélyben részesíti Szovjet-Kínát, azaz a Központi Területet. Nem tudtam, hogy itt saját elképzelései vezérlik-e, vagy netán, amint célzott is rá, Moszkvából hozott ilyen direktívákat. Ewert elvtárssal az volt a véleményünk, hogy az akkori nemzetközi helyzetet és Kína belviszonyait figyelembe véve, egy ilyen fegyversegély lehetősége merő illúzió. A Szovjetunió röviddel ezelőtt vette fel ismét a diplomáciai kapcsolatot Kuomintang-Kínával, így a fegyverküldés komoly politikai konfliktus kockázatával járhatott; az alig megoldható technikai-szállítási nehézségekről már nem is beszélve. Fred érvelése szerint ezek a szállítási nehézségek légi úton vagy egy fucsienbeli kikötőhöz való előrenyomulás révén kiküszöbölhetők lettek volna. Másodszor kifejtette, hogy Caj Ting-kaj a Feng Jü-hsziang-féle akció idején megbízhatatlan partnernek bizonyult; előbb meg kell mutatnunk neki, milyen erősek vagyunk, csak ezzel nyerhetjük meg szövetségesül Japán és Csang Kaj-sek ellen. „Előbb odavágni, azután beszélni!" – felelte ellenérveimre, és hozzátette, még ha nem sikerülne is a magunk oldalára állítani Caj Ting-kajt, a 19. hadsereg elleni sikeres támadó hadművelettel jól biztosíthatjuk a hátunkat és Fucsien felőli nyitott szárnyunkat a Csang Kaj-sek ellen hamarosan megvívandó döntő csata előtt. S ha ezzel megvagyunk, még mindig hozzáláthatunk, hogy zavaró akciókat hajtsunk végre az északi fronton felvonuló Kuomintang-erők ellen.

Fred javaslatát a Központi Bizottság sanghaji irodája erőteljesen támogatta. Táviratban közölte egyetértését Zsujcsinból a Központi Bizottság Politikai Bizottsága és a Forradalmi Haditanács is. Ewert elvtárs, aki kezdetben nagyjából az én nézetemet osztotta, megingott, áthangolódott. Po Ku korábbi komoly aggályait a Politikai Bizottság eloszlatta vagy elhallgattatta; mint Po Ku később elmondta, jelentős szerepe volt ebben annak is, hogy Mao Ce-tung lelkesen a hadművelet mellé állt.

Röviden: az offenzívát elhatározták, a Központi Hadsereg-

csoportot 1933 nyarán a délnyugati katonai körzetbe helyezték át. Az 5. hadtest biztosította a hadműveletet délen a kuangtungi csapatokkal szemben, az 1. és a 3. hadtest pedig Nyugat-Fucsienben gyorsan előrenyomult, és a széles fronton sehol sem ütközött komolyabb ellenállásba. Néhány ezer főnyi veszteség érte őket, de ennek jó részét a maláriások és a lábsérültek jelentették, ami nem is szokatlan a szubtrópusi nyárban. Halott vagy sebesült alig akadt. A két hadtest három hónap leforgása alatt több kisebb körzeti székvárost foglalt el, sok fegyvert és lőszert zsákmányolt, élelmiszerhez, textíliákhoz stb. jutott. A 19. hadsereg csapatai, melyek másfél éve még olyan ragyogóan vereked-tek a japánokkal, most mintha nem lettek volna olyan harcképesek és harcra készek. Cserben hagyta őket mind a kuangtungi kormányzó, mind a Központi Kormányhaderő. A 19. hadsereg csapatai kerülték a nyílt terepen való összecsapásokat, inkább a jobban védhető városokba vették be magukat, és lassan visszahúzódtak a Futuncsi és a Sacsi folyónál húzódó megerődített vonalak mögé; Nanping volt a fő támaszpontjuk. Ott a Vörös Hadsereg offenzívája szeptember végén, október elején végleg leállt.

E hadműveletet követően, miután nemcsak a fucsieni tartományi csapatok, de a 19. hadsereg néhány hadosztálya is komoly veréseget szenvedett, október–novemberben tárgyalások kezdődtek Caj Ting-kaj megbízottai és a Vörös Hadsereg képviselői között; a tárgyalások eredményeképpen egyfajta fegyverszüneti vagy fegyvernyugvási egyezmény jött létre. Abban az időben már útban voltam a Központi Szovjetterület felé, s a tárgyalásokról sohasem tudtam meg közelebbi részleteket. Ezért hát nem ítélhetem meg, vajon offenzívánk ellenére vagy offenzívánk következtében szűnt meg Fucsienben minden harci tevékenység.

Tisztán katonai szempontból a hadművelet kétségtelenül sikeres volt, jelentős területhódítással járt, gazdag zsákmányt eredményezett, s fegyverszünettel fejeződött be. Ami tehát azt illeti, a kitűzött célt elértük. Ugyanakkor viszont Csang Kaj-sek arra használta fel reguláris főerőink elvonulását az északi frontról, hogy erődítményékét a Hszücsiang mentén tovább tolja dél-

nek, egészen Nanfengig, és rajtaütésszerű támadással bevegye Licsuant. Elveszett az 1932-ben Északkelet-Csianghsziben nyert terület java része. Ha addig rés tátongott a Csang Kaj-sek-féle erődítményvonalban, most sikerrel betömhették. Egyszer s mindenkorra odalett a 10. hadsereggel létrejött közvetlen összeköttetés. A Központi Hadseregcsoportnak erőltetett menetben kellett visszasietnie a fenyegetett északi frontra. Így a Fucsienben szerzett pozícióelőnyünket Csang Kaj-sek bőségesen kiegyenlítette: kedvező kiindulóállást teremtett a tervezett ötödik hadjáratához.

A fucsieni hadművelet politikai kísérő körülményei és kihatásai komoly aggodalomra adtak okot. A korábban Sanghajban, fél évre rá Zsujcsinban folytatott heves viták során, ha nem is teljesen nyíltan, de olyan tendenciák mutatkoztak, amelyek végzetesen emlékeztettek Li Li-szan régi téziseire, miszerint Kína a világforradalom új központja, és belső harcát a Szovjetunió minden külpolitikai megfontolást félretolva köteles katonailag is maradéktalanul támogatni. A Japán elleni nemzeti egységfront gondolata helyett, amelyre pedig a KIVB januári direktívája után a Központi Bizottság politikája irányult, most ismét a Kuomintanggal vívandó polgárháború került előtérbe. Már nem az volt a legfontosabb, hogy szövetségeseket szerezzünk a nemzeti-forradalmi felszabadító harcban, hanem hogy a Kuomintang-tábor belső ellentéteit kihasználva katonai sikereket vívjunk ki. Megerősödött a korábban már jelentkező, egyoldalú, csak a falusi szovjetterületekre és a Vörös Hadseregre orientáló szemlélet.

Természetesen akkor, 1933-ban, és még sokáig utána sem láttam ilyen világosan ezt a súlyos következményekkel járó politikai eltolódást; ilyenféle kritikai szemléletet csak a visszatekintés biztosíthat. De a súlyponteltolódás félreérthetetlenül adva volt, és így szubjektíve is kérdésessé vált az objektív okokból amúgy is gyenge lábon álló tézis a kínai munkásosztály élcsapatjellegéről az imperialistaellenes és antifeudális forradalomban.

A KÖZPONTI SZOVJETTERÜLETEN

1933–1934

1933 szeptember végén befejeződtek úti előkészületeim; indulhattam a Központi Szovjetterületre. Megtartottuk utolsó közös összejövetelünket a Komintern-képviselet összes tagjával, még egyszer megvitattuk a helyzetet. Ewert elvtárs különösen a lelkemre kötötte, hogy próbáljam elősegíteni a pártvezetésben, a kormányban és a hadseregben egymással viszálykodó erők kibékülését. Itt a korábbi összecsapásokra célzott Mao Ce-tung és Csou En-laj között, amelyeket a maga részéről korántsem tartott még elintézettnek. A Profintern és a KIM küldöttei is előálltak kívánságaikkal. Az utasítások és tanácsok java részét azonban természetszerűen Fredtől kaptam. Szavaiból azt vettem ki, hogy szentül hisz a szovjet fegyversegélyben, a nagyszabású, reguláris csapatokkal folytatott hadviselés lehetőségében. Utasított, hogy építtessek mihamarabb repülőteret, erődíttessem meg az északi fronton a Kancsiang és a Hszücsiang közti vonalat, hogy ekképp az ellenséget csekélyebb erőkkel is leköthessük, a fucsieni hadművelet befejeztével pedig gondoljak egy nagyobb offenzíva végrehajtására, melynek célja az lenne, hogy egészen Nancsangig, sőt, esetleg a Jangcéig behatoljunk az ellenség centrumába. Bár a katonai helyzet fentebb ismertetett változása még nem következett be, s ezért nem is tudhattunk róla, szkeptikusan fogadtam ezeket a terveket. Ekkor Fred, arra hivatkozva, hogy ő a KIVB katonai képviselője, kötelezett engem, hogy a Központi Szovjetterületen dolgozva minden uta-

sítását szigorúan betartsam. Arra az esetre, ha valamilyen oknál fogva közvetlen összeköttetést kell teremtenünk egymással, megegyeztünk egy titkosírásban, amelynek csak mi ketten ismerjük a kulcsát. Ewert elvtárs fékezni igyekezett Fredet, leszögezve, hogy a végső döntést minden kérdésben mégiscsak a Kínai Kommunista Párt Központi Bizottságának Politikai Bizottsága és a zsujcsini Forradalmi Haditanács hozza meg.

Éjfél körül, váratlan akadályok elhárítására pár száz dollárral, egyébként pedig csupán egy kis kézitáskával felszerelve, a kikötőbe mentem. Ott egy kis brit parti gőzösre szálltam; ennek az volt a roppant előnye, hogy nem zaklattak kíváncsi kérdésekkel. Biztonság kedvéért belföldi vízumról is gondoskodtam, amelynek érvénye persze nem terjedt ki a „banditavidékekre". A gőzös elvitt Szvatouig (Santou). Megállapodásunk szerint a kis dél-kínai kikötőváros egyetlen európai szállodájában találkoztam kínai összekötőmmel, a biztonsági szervek egyik munkatársával. Vangnak hívták, folyékonyan beszélt angolul. Keresztény missziós iskolában nevelkedett, majd Feng Jü-hsziang hadseregében volt tábori lelkész. Aztán kommunista lett. Megjegyzem, később 1937-ben Jenanban láttam viszont, ahol a Központi Bizottság sajtórészlegén dolgozott és tolmácsolt, persze ismét biztonsági és összekötő szolgálati megbízatással. Ő hozta létre például 1936-ban Hszianban Edgar Snow és Teng Fa találkozóját.

Másnap reggel Vang elvette a kézitáskámat – aztán mindent sértetlenül kaptam vissza Zsujcsinban –, így, ha további utamon valaki feltartóztat, nyugodtan mondhattam volna, hogy turista vagyok, éppen egész napos gyalogtúrára indultam. Majd együtt beutaztunk a közeli körzeti székhelyre, Csaoanba; a városkán túl már a „tiltott terület" kezdődött. Gyalog hagytuk el Csaoant, és a Hancsiang folyó partjára mentünk. Mielőtt a folyót elértük volna, váratlanul feltartóztatott minket egy Kuomintang-őrszem. Sokáig vizsgálgatta útlevelemet, de aztán továbbengedett. Vang elhitette vele, hogy régész vagyok, kutató, és egy közeli, történelmi nevezetességű templomot akarok megtekinteni.

Ezután már hamar elértük a Hancsiangot, ahol újabb összekötő várt ránk. Ő azonban, csalódásomra, nem beszélt egyetlen

idegen nyelven sem. Később gyakran viszontláttam. 1935-ben, a Hosszú Menetelés során, egy ellenséges támadás alkalmával életét vesztette. Vang elbúcsúzott, új kísérőm pedig egy dzsunkához vezetett, melyet mélyen lecsüngő ágak alá rejtettek, a parthoz kötve. Bemásztam a fedélzet és a fenék deszkái közötti keskeny résbe. Csaknem két napon át kellett ott maradnom, éjjel-nappal hason fekve, mukkanás nélkül. A második nap késő délután végre elindult velem a csónak. Este, sok más csónakkal együtt, egy gőzös vett kötélvégre bennünket, hogy felvontasson a folyón. Többször megálltunk. Felettem lépések ... Néhányszor, bizonyára ellenőrzések alkalmával, nyers kérdések ... Alattam a víz glugyogása. Harmadnap mászhattam elő rejtekhelyemről. A csónakosok húzták tovább a dzsunkát, fel a Hancsiang egyik mellékfolyóján. A sötétség beálltával egy falu közelében a partra lopóztunk, s beosontunk egy elhagyatott házba. Ott néhány férfi fogadott minket, Mauser-pisztollyal: akkor láttam életemben először kínai vöröskatonákat.

Még mindig Kuomintang-területen voltunk. A következő éjszakán indultunk tovább. Libasorban haladtunk, rizsföldek közti keskeny ösvényeken, sötét, kihaltnak látszó helységeken át, házak sarka mellett, kerítések mentén, föl a hegyek közé. Előttünk azonban hirtelen lövések dördültek. Felderítő őrszemeink egy Kuomintang-őrjáratba ütköztek. Vissza kellett fordulnunk. A következő éjszaka szerencsésebbek voltunk, hajnalra az út jó darabját magunk mögött hagytuk. A nappalt a szubtrópusi erdőben aludtuk át, szúnyogok miriádjai nyüzsögtek körülöttünk. Még két éjszaka, és már a senki földjén jártunk. Ott várt ránk egy helyi zászlóalj. Hegyen át, völgyön át haladtunk, most már fényes nappal. Mindenütt iszapba fúlt rizsföldek, gaz borította batátaföldek, elvadult cukornádültetvények, kiégett házak. Ember jóformán sehol. Íme, az évek óta dúló polgárháború következményei.

Ismét fel, fel a hegyre, egészen a gerincig. Átléptük Fucsien és Csianghszi tartomány határát. Ezután egészen más, sokkal barátságosabb kép tárult elénk. Tágas, termékeny síkságra ereszkedtünk le. A termést már learatták, s mindenütt tiszta házak, szorgoskodó emberek fogadtak.

Az egész utat úgy tettem meg, mint egy süketnéma. Az a pár kínai szó, melyet elsajátítottam, mit sem használt. Mandarinnyelv volt, vagyis pekingi dialektus, és az én kísérőim mind kuangtungi vagy fucsieni tájszólást beszéltek. Így lovagoltam vagy gyalogoltam, fejemen hatalmas szalmakalappal, arcomat verítékkendő mögé rejtve, körülöttem a testőrökkel, akik minden kíváncsiskodót elhessegettek. Nem változott a helyzet, míg meg nem érkeztünk Zsujcsinba, a vörös fővárosba. Zsujcsint már akkor csaknem földig rombolták a kuomintangista bombázók. Messze a romvároson kívül, egy magányos háznál állapodtunk meg. Pár órát várakoztunk, majd testőrök csoportjának közepén, sugárzó arccal megjelent egy középkorú, sovány férfi.

Teng Fa volt, a Központi Bizottság tagja, a párt és a kormány biztonsági megbízottja. A következő évben alaposan megismerhettem. Örökké jó humorú, romantikus hajlamú ember volt; szívesen rendezett lovasversenyeket, pisztolylövő versenyeket. A parancsnoksága alá rendelt biztonsági csapatokat és testőrséget széles, lendületes ívű hóhérpallosokkal szerelte fel, a pallosok markolatáról vörös kendők lobogtak. Kötelességeinek, már amennyire megítélhettem, szigorúan és „pártatlanul" tett eleget, sosem avatkozott nyíltan a belső viszálykodásokba. 1946 áprilisában repülőszerencsétlenség áldozata lett, Po Kuval és Je Tinggel együtt.

Teng Fa néhány tört orosz szóval üdvözölt, majd egy magányosan álló parasztházhoz kísért. Ott két, oroszul kiválóan beszélő kínai elvtárs fogadott: ők lesznek a tolmácsaim. Mindketten a Szovjetunióban végezték tanulmányaikat. Vu Hsziu-csüan volt az egyikük, ő fordított nekem – és megítélésem szerint mindig igen korrektül – a Politikai Bizottság és Állandó Bizottsága ülésein, valamint a Forradalmi Haditanácsban. (Természetesen nem vettek részt minden ülésen!) Vu Hsziu-csüan 1935-ben külügyi szolgálatba került, megnyerte Mao bizalmát, s biztosan haladt előre, egészen a központi bizottsági tagságig; ott a nemzetközi kapcsolatok részlegének vezetője lett, majd külügyminiszter-helyettes. Utoljára 1939 őszén beszéltem vele, Lancsouban, Moszkvába való visszarepülésem előtt. Ott a párt és a kormány külügyi kirendeltségét vezette, ő tartotta a kapcsolatot a szov-

jet támaszpontparancsnokkal. Aztán 1963-ban is láttam, messziről, a Német Szocialista Egységpárt VI. kongresszusán, hallottam goromba kirohanásait is a testvérpártok ellen, melyekért rendreutasították. Az úgynevezett kulturális forradalomban azután rá is rájárt a rúd. A pekingi „Vörösgárdista" című nagy faliújság 1967. április 13-i számában – a szöveget angol fordításban kaptam kézhez – így írtak róla: „Kipellengérezik Mao forradalmi vonalával és Lin Piaóval szemben tanúsított ellenzékiségéért, a jugoszláv és szovjet revizionistákkal ápolt baráti viszonyáért, valamint a Kang Seng és a kultúrforradalom vezető csoportja elleni támadásaiért." „A világhíres (!) cunji tanácskozáson 1935 januárjában – olvasom egy helyütt szó szerint –, épp Li Tö, a nagy renegát szegült szembe Mao elnök katonai irányvonalával a leghevesebben. Mindaz, amit Li Tö a tanácskozáson elmondott, Mao elnök ellen irányult, és ki volt az, aki Li Tö beszámolóit és beszédeit hűségesen fordította? Nem más, mint Vu Hsziu-csüan, ez a záptojásfióka."

A másik tolmács jól megtermett észak-kínai volt. A nevét elfelejtettem. Megbízható katonai ismeretekkel rendelkezett, főként kiképzési kérdésekkel foglalkozott, és a katonai akadémián volt a tolmácsom. Jenanban is együtt dolgoztunk elutazásomig, a Kangtán, a Japánellenes Káderiskolán, ahogy a katonai akadémiát a Japán elleni háború kezdete után elnevezték.

Testőrséget is kaptam, néhány Mauser-pisztolyos, hóhérpallosos, ifjúnál ifjabb vörösgárdista állt szolgálatomra.

*

Még aznap este felkeresett Po Ku és Lo Fu. Tőlük tudtam meg, hogy házam abban a zárt körzetben lesz, ahol az összes központi intézmény – a Központi Bizottság, az Ideiglenes Forradalmi Kormány, a Forradalmi Haditanács és a Vörös Hadsereg főtörzse – található. A Központi Bizottság és a főtörzs épülete ötpercnyire volt, gyalogszerrel. A Kuomintang repülői réges-rég felderítették már ezt a zárt körzetet, s úgy szinte mindennaposak voltak a bombázások. Mindenütt bunkereket és bombatölcséreket láttam. De miután elkezdték szórni az 500 és 1000 kilós idő-

zített gyújtóbombákat, a fedezékek sem sokat értek. Ezért később máshová, Zsujcsintől távolabbi vidékre kellett áttelepülnünk. A helybeli lakosság háborítatlanul végezte dolgát a zárt körzetben. Férfiak, nők, gyerekek dolgoztak fáradhatatlanul. Folyt az év második aratása, zsákszám hordták a rizst, a batátát, a savanyított főzelékféléket a gyűjtőhelyekre, még disznókat és tyúkokat is adtak le, háncs- és szalmaszandálokat fontak a vöröskatonáknak, egyenruhát varrtak import kartonanyagból.

Po Ku és Lo Fu rövid áttekintést adott a Központi Szovjetterület gazdasági, politikai és katonai helyzetéről. Később még kitérek a kérdésre. Itt csupán egyetlen problémakört érintek, mely összefüggött a legfrissebb katonai fejleményekkel. Po Ku és Lo Fu elégedetten nyilatkozott a fucsieni hadművelet sikeréről, amely ez idő tájt – október közepén jártunk – lényegében lezárult. Mint mondották, Caj Ting-kajjal lehetséges a megegyezés; erre október végén valóban sor is került. Aggodalmukat fejezték ki az északkelet-csianghszi helyzettel kapcsolatban. Csaknem az én megérkezésemmel egyidőben jött ugyanis Licsuan elestének hióbhíre. E hír hatására éles szavakkal elítélték az északkeleti katonai körzetparancsnok, Hsziao Csing-kuang magatartását, aki a várost harc nélkül feladta, ő maga a parancsnoksága alá tartozó önálló egységekkel szélsebesen visszavonult, a helyi alakulatokat azonban a sorsukra hagyta. Visszatérés ez, mondták, a partizánháború régi módszereihez; manapság, amikor a szovjetterületek konszolidálódtak és az ellenség erődháborúra rendezkedett be, az ilyesmi elkerülhetetlenül stratégiailag fontos pontok jóvátehetetlen elvesztéséhez, sőt nagyobb területegységek feladásához vezet. Ez történt már 1933-ban is, amikor Lo Ming, a nyugat-fucsieni körzeti pártbizottság akkori titkára, valamint e körzet más politikai és katonai vezetői hasonlóképpen pánikszerűen vonultak vissza a Kuomintang-csapatok, köztük a nemrégiben oda átvezényelt 19. hadsereg katonáinak előnyomulásakor. Az akkor elvesztett körzeteket csak mostanra lehetett visszafoglalni. Po Ku azonban óva intett attól, hogy a Forradalmi Haditanácsban ezeket a kérdéseket érintsem. Mao Ce-tung minden ilyesmire rendkívül érzékenyen reagál, hiszen lényegében ő is azt a vonalat követi, amelyet Lo Ming és Hsziao Csing-kuang.

Megszívleltem a tanácsot. Annál jobban csodálkoztam azután, amikor Csou En-laj nem sokra rá, decemberben cikket jelentetett meg „A Hsziao Csing-kuang által képviselt Lo Ming-vonal ellen a Vörös Hadseregben" címmel. A cikkben rámutatott, hogy ennek az irányvonalnak a Vörös Hadseregben, különösen az önálló egységekben és a helyi alakulatoknál mély gyökerei vannak, s hogy az ellene való harc, akárcsak korábban, a Csang Kaj-sek által tervezett ötödik hadjáratban is, a Vörös Hadsereg győzelmének fontos tényezője. Mao Ce-tung viszont személyesen vette védelmébe Hsziao Csing-kuangot, a „földijét", aki valamilyen formában benne volt Mao 1930 körüli politikai machinációiban is. Sőt, Mao Ce-tung a későbbiekben Licsuan elvesztéséért egyenesen a Po Ku vezetése alatt álló pártszerveket tette felelőssé, saját szempontjainak megfelelően hol jobb-, hol baloldali opportunistának nevezve a legfelsőbb pártvezetést.

Ezen az estén az én tevékenységem területét is körvonalaztuk. Megegyeztünk abban, hogy a katonai stratégia, az operatív és a harcászati vezetés kérdéseivel, továbbá a csapatok és a hátországi szolgálat kiképzésével és szervezésével fogok foglalkozni. Nyomatékosan leszögeztük – és teljesen egyetértettünk benne! –, hogy semmiképp sem avatkozom a politikai vezetés dolgaiba. Ezért az elkövetkező időszakban a Politikai Bizottságnak és az Állandó Bizottságnak csak azokon az ülésein vettem részt, amelyeken katonai kérdéseket tárgyaltak. Megjegyzem: rengeteg ülésre voltam hivatalos ekképpen!

Po Ku és Lo Fu tájékoztatott még, miképp osztották meg maguk között a munkát; ők voltak ugyanis a Központi Bizottság Zsujcsinban jelenlevő titkárai. Párt- és hadseregügyekben Po Ku, kormányzati és helyi kérdésekben, a helyi szovjetek ügyeiben Lo Fu volt az illetékes. Ebből csakhamar „bumeráng" lett; Po Ku ugyanis egyre inkább a régi hatalmi pozícióinak visszaszerzésére törekvő Mao Ce-tung támadásainak céltáblája lett, míg a kormányban Maóval szorosan együttműködő Lo Fu Mao hatására fokozatosan pozíciót változtatott. De még nem tartottak itt a dolgok; a Központi Bizottság két, Zsujcsinban levő titkára egyelőre nem húzott kétfelé.

Po Ku végül még azt kérte, maradjak egyelőre inkább ott-

hon, ne nagyon mutatkozzam. Úgy vélte, erre feltétlenül szükség van biztonságom érdekében, hiszen „külföldi ördög" .vagyok, és a Kuomintang egyre erőteljesebben harsogja propagandafrázisait az „orosz ügynökökről". Nem nagyon értettem a dolgot, de engedelmeskedtem. Különben pár nap múlva megbetegedtem, begyulladt a lábam, formátlanra dagadt mindkettő, kelések támadtak rajtuk. Az orvos megmagyarázta, hogy ez tipikus trópusi betegség, okozói a szúnyogok és a mocsárvíz. Másfél hónapig mindenesetre, ha tetszett, ha nem, a lakásomon tartózkodtam.

Pár nappal az említett megbeszélés után sor került a Forradalmi Haditanács első ülésére, az én házamban. Jelen volt Po Ku, Lo Fu, Mao Ce-tung, Hsziang Jing, Liu Po-cseng és még két vagy három elvtárs, akinek a nevére nem emlékszem; mindenesetre köztük volt az Ifjúsági Szövetség titkára. Három prominens tanácstag hiányzott. Csu Te és Csou En-laj a fronton járt, Vang Csia-hsziang, akit 1932-ben súlyosan megsebesített egy bombaszilánk, kórházban feküdt. Tagja volt a Politikai Bizottságnak és a haditanácsnak, de 1934 folyamán ritkán vett részt az üléseken.

Mao Ce-tung vagy Hsziang Jing elnökölt. Po Ku bemutatott. Mao Ce-tung merev udvariassággal üdvözölt, de szólt néhány elismerő szót az északi fronton 1932–1933 telén végrehajtott sikeres ellenoffenzíváról. Tudja, mondta, hogy az ellenoffenzívára vonatkozó javaslat tőlem származott, s ebből arra következtet, hogy én is az ő véleményét osztom, miszerint az ellenséget a külső vagy belső összekötővonalai ellen intézett rajtaütésszerű támadásokkal kell megverni. Ezek után mozgósítási és ellátási kérdéseket tárgyaltak. Majd Hsziang Jing beszámolt a fronthelyzetről; a beszámolóból kiderült, hogy a Központi Hadseregcsoport egésze elindult az északi frontra. Megkérdezték, hogyan képzelném a bevetést. Fred utasításaira visszaemlékezve azt javasoltam, hogy helyi erőkkel folytatott állóháborúval kössük le az ellenfelet északon, a Kancsiangtól a Hszücsiangig, vessük be az 5. hadtestet (egy hadosztályt) Licsuantól délre, védelmi céllal, majd az 1. és a 3. hadtesttel (öt hadosztállyal) nyomuljunk előre messze északkeletre, ahogyan ezt már egy évvel ko-

rábban is terveztük. A javaslatot elfogadták, s ennek megfelelő határozat született.

Ezeknek az első megbeszéléseknek a menetét azért mesélem el ilyen részletesen, mert bizonyos értelemben modelljei voltak a későbbi helyzetértékeléseknek és határozathozataloknak. Po Ku és a továbbiakban Csou En-laj is előzetesen megbeszélt velem minden katonai kérdést, majd a haditanácsban az én javaslatomat képviselték. Ez egészen természetesnek látszott, mert mindketten ezzel a munkaterülettel foglalkoztak. Idővel azonban, hiába hangsúlyoztam újra meg újra, hogy csak utasítási jogkör nélküli tanácsadó vagyok, az a téves benyomás alakult ki, mintha messzemenő teljhatalmam lenne. Po Ku talán tudatosan is táplálta ezt a tévképzetet, azt gondolva, hogy ezáltal a maga tekintélyét erősíti. Mao viszont véleményeltérések esetén ügyesen kihasználta ezt a körülményt arra, hogy Po Ku első titkári pozícióját aláássa.

*

Csang Kaj-sek ötödik hadjáratára vonatkozó első információimat az elkövetkező hetek és hónapok során kiegészítő értesülések követték, s ezek alapján megállapíthattam, hogy a Központi Szovjetterület elég jól felkészült a várható hadjáratra.

A külső helyzet, persze, már sokkal nehezebbnek ígérkezett. Megszakadt minden összeköttetés a 2. és a 4. hadtesttel, valamint a 10. hadsereggel; a 6. hadtesttel és a 16. hadosztállyal is hosszú ideig szünetelt minden kapcsolat. Így szó sem lehetett velük összehangolt harccselekményekről. Pedig ezek a kötelékek, a 16. hadosztály kivételével, melynek széthullásáról már szóltunk, megőrizték, újjászervezték élő erőiket, sőt a 4. hadtest meg is növelte erejét. Szovjetbázisaikat, sajnos, teljesen vagy részben elveszettnek kellett tekintenünk. Súlyosbították a helyzetet bizonyos kedvezőtlen politikai tényezők: a pártmunka gyengesége a Kuomintang által ellenőrzött területeken, az ellenséges csapatok politikai szétzilálásának elmaradása, az ellenséges hátországban folytatott partizánharc elégtelensége.

A Központi Szovjetterület ezért magára maradt. Konszolidált területe is csökkent, korántsem felelt meg azoknak az elképze-

léseknek, amelyeket annak idején Sanghajban alkottunk róla. A Fucsienben frissen visszaszerzett területeket még nem, az Eszakkelet-Csianghsziben nemrégiben elveszített vidéket már nem tekinthettük „területiumunknak". Ha nagyon bőven számítjuk, mintegy 40 000 négyzetkilométernyi terület volt biztosítva az ellenségtől. Erről, beutazgatva a frontokat, a magam szemével győződhettem meg. Zsujcsinnal a középpontban a konszolidált terület éppen száz kilométeres sugarú körre terjedt. Sőt, déli irányban jelentősen kisebb is volt a sugár hossza; igaz, hogy északra nagyobb. Körülbelül hasonló kiterjedésű terület állt még többé-kevésbé a szovjetszervek igazgatása alatt, de korántsem megbízhatóan; ezért ezt inkább katonai senki földjének nevezhetnénk. Hol a Vörös Hadsereg, hol az ellenség csapatai hajtottak végre rajta hadműveleteket, főként mintuanok és tartományi csapatok. Ezeknek a vidékeknek egy részét aztán el is vágta tőlünk az ellenséges erődvonal.

Ennek ellenére az ellenség által körülzárt és blokád alá vett vidék gazdasági helyzete nem volt rossz. A mezőgazdasági termékek elegendőek voltak a lakosság s részben a Vörös Hadsereg ellátására is; a Vörös Hadsereg egyébként nemcsak fegyver- és lőszerszükségletét fedezte bőven a Kuomintang-területeken végrehajtott portyákkal, hanem jócskán szerzett így élelmiszert, egyenruhát stb. is. Példa erre 1933 nyara és ősze. Dél-Fucsienen és Észak-Kuangtungon át ezenkívül meglehetősen élénk kereskedelem is folyt. Wolfram, dohány s más termékek ellenében a legégetőbben szükséges hiánycikkek – só, kartonanyag, petróleum stb. – behozatalát biztosították így.

A lakosság körében folytatott politikai munka a Központi Bizottság csianghszi irodájának megalakulása óta jelentősen javult, és 1933 tavasza óta – amióta a Politikai Bizottság átvette a közvetlen irányítást – még tovább erősödött. Az eredmények nemcsak a leadott élelmiszer-mennyiség növekedésében és a Vörös Hadsereg számára szükséges ruhaféleségek és egyéb felszerelés szaporább előállításában mutatkoztak, hanem abban is, hogy mind többen tódultak a Vörös Hadsereg toborzóhelyeire. Ezekre az új önkéntesekre 1933 végéig számos új reguláris alakulat épült: megszervezték a 3. hadosztályt (ezt később 9. had-

testnek nevezték el), a 6. hadosztályt (ez a 3. hadtest része lett), a 14. és a 15. önálló hadosztályt, melyek túlnyomórészt az Ifjúsági Szövetség tagjaiból álltak, ezért KIM-hadosztályoknak nevezték őket (ezeket később egy hadosztállyá egyesítették, és az 1. hadtestnek rendelték alá); létrehozták a 19., a 20. és a 21. hadosztályt (később a 7. hadtestben egyesültek), valamint a 22. és a 23. önálló hadosztályt. A főtörzs közlései alapján a Központi Bizottságnak természetesen bíráló éllel kellett megállapítania, hogy a Vörös Hadsereg mozgósítása és az új alakulatok szervezése során számos hiányosság és hiba történt. A helyi szovjetek nem mindig tartották be az önkéntesség elvét, sokszor helyettesítették adminisztratív módszerekkel a meggyőzést, a felvilágosító munkát. Ezért igen nagy százalékban akadtak lógósok és szökevények. Arányuk helyenkénti eloszlásban változott; volt, ahol a mozgósítottak 20–30 százalékát is elérte. Az új hadosztályok felállításakor a parancsnoki állomány – a parancsnokok és a biztosok – kiválogatása nem folyt kellő körültekintéssel, a személyi állomány kiképzésére is kevés gondot fordítottak. Ezért azután bizonyos egységek bevetésekor a halottak és a sebesültek, különösen pedig a betegek és a lemaradozók aránya elérte olykor az 50 százalékot, holott a régi alakulatok „normális" kiesési százalékaránya 10–20 között mozgott csak. Végül a meglevő alakulatok feltöltését épp az nehezítette, hogy annyi új egység született.

Ennek ellenére a reguláris haderő létszáma meghaladta már a 40 000 főt, és a csapatok az 1933-as eredményes hadműveletek következtében már a korábbinál jobb fegyverekkel is rendelkeztek, például géppuskákkal. Továbbra is érzékenyen érezztette hatását a nehézfegyverek hiánya. Rendelkezésünkre álltak ugyan gránátvetők – pontosabban az akkori szóhasználat szerint: hegyi aknavetők –, amelyeket szétszedve öszvéháton szállíthattak a katonák, és néhány tábori ágyú is akadt, de nem volt hozzájuk elegendő lőszer. Ha a készlet kimerült, eldobhattuk a fegyvereket. Puskához és géppuskához viszont sikerrel állítottunk elő lőszert a régi hüvelyek felhasználásával, saját műhelyeinkben. Volt egy hadszertár, amely 1933 óta kézigránátok készítésével és könnyű gyalogsági fegyverek javításával foglalkozott; ez

1934-ben, a szükségtől szorítva, gránátok (aknavető-lövedékek) előállítására is áttért. Mind a csapatok, mind a törzsek kellőképpen fel voltak szerelve híradóberendezésekkel, elsősorban rádió adó-vevőkkel és távbeszélőkábelekkel. Az előbbiek nemcsak az összeköttetést szolgálták, hanem a felderítést is; segítségükkel lehallgatható és megfejthető volt a központi Kuomintang-törzsek jelentéseinek és parancsainak nagy része. Általában, főleg Liu Po-cseng eredményes fáradozásainak következtében, igen jól működtek magasabb törzseink. Persze, egyik-másik hadosztálynál és a legtöbb ezrednél csak kiegészítő és adminisztrációs munkára korlátozódott a törzs tevékenysége. A hadtápszolgálat – egészségügy, ellátás, utánpótlás stb. – megfelelt az igényeknek, különösen, ha tekintetbe vesszük, milyen szerény eszközök álltak rendelkezésre (kevés volt az orvos, a gyógyszer stb.). A harcoló csapatokat tehermentesítették bizonyos fokig a málhás csapatok; a primitív életkörülmények és szállítási lehetőségek miatt teherhordók, szakácsok, egyéb kisegítők nagy száma tevékenykedett itt.

Liu Po-cseng három mintatáblázat-típust dolgozott ki a reguláris magasabbegységek, egységek és alegységek felállítására. Áttanulmányoztam, majd szakvéleményezésem után a Forradalmi Haditanács jóváhagyta a tervezeteket. Ezek a szervezeti tagolást illetően lényegében a szovjet Vörös Hadsereg struktúráját vették alapul, a személyi állomány vonatkozásában, tehát a számszerű erőt tekintve azonban messze elmaradtak a mintakép mögött – nem is szólva a fegyverrel, haditechnikával való ellátottság szintjéről! E séma szerint a hadosztály három lövészezredből, egy gránátvetőszakaszból (2–6 gránátvetővel), egy felderítő-, egy híradó- és egy törzs-(őr-)századból állt. Az ezred három lövészzászlóaljra, egy géppuskásszázadra, továbbá egy-egy felderítő-, híradó- és törzsszakaszra oszlott; a zászlóaljban három lövészszázad, egy géppuskás- és egy törzsszakasz, a században pedig három lövészszakasz volt, rajonként tíz-tíz fővel. A hadosztályok előirányzott létszáma típusok szerint különbözött. Az 1. és a 3. hadtestben például elérte a 7500 főt (3500–4000 puskával, 120–150 géppuskával és géppisztollyal, négy–öthat gránátvetővel); az 5., a 7. és a 9. hadtest esetében a had-

osztály kb. 7000 főből állt (3000–3500 puska, 60–90 géppuska és géppisztoly meg két gránátvető); az önálló hadosztályok létszáma 6500 körül mozgott (3000 puska és 40–50 géppuska és géppisztoly). Általában azonban – az önálló hadosztályoknál pedig különösen – a tényleges állomány ennél sokkal szerényebb volt. Megtörtént, hogy egy hadosztály 3000–4000 emberből állt, ha nem kevesebből. Az 5. hadtest például, melyet hevenyészett kalyibámból megfigyeltem, amint a Kuangtung-frontról észak felé menetelve Zsujcsin közelében elhaladt, ebben az időben alig 5000 főt számlált!

Az új szervezeti formák nagyjában-egészében beváltak. Az ötödik hadjárat nehéz körülményei között elsősorban az hatott kedvezőtlenül, hogy az alegységek (szakaszok és rajok) viszonylag gyengék voltak, a kevés számú géppuska és a szűkre szabott lőszeradag következtében nem rendelkeztek jelentős tűzerővel, magasra szökött viszont a fogyatékosan kiképzett, harci tapasztalattal még nem rendelkező katonák számaránya.

Ezeket a hátrányokat csak részben ellensúlyozhatta, hogy 1933–1934 folyamán a csapatok és a hadifoglyok körében is jól haladt a politikai munka. Gyümölcsözőnek bizonyult ez három vonatkozásban is: fokozódott a csapatokon belüli önkéntes fegyelem, példássá vált a lakossággal szembeni magatartás, és mintaszerű lett a harcerkölcs. Egy évig tartózkodtam a Központi Szovjetterületen, s egész idő alatt a fegyelem durva megsértésének csak egyetlen esetével találkoztam. Két, Kuomintang-katonának öltözött felderítő az ellenség hátországában megerőszakolt egy nőt. Katonai feladatukat teljesítve visszatértek, s azonnal rögtönítélő bíróság elé állították és kivégezték őket. Hadd hangsúlyozzam még egyszer: bűncselekményük a vöröskatonák között messzemenően kivételes esetnek volt tekinthető.

A magasabb szintű parancsnokok, az önálló alakulatok és a helyi egységek körében mindeközben még erőteljesen élt a régi partizánhagyomány. Tanúsította ezt nemcsak Hsziao Csing-kuang már említett magatartása, de az az incidens is, amelyet magam tapasztaltam-láttam 1933 decemberében, az északi fronton tett első utam alkalmával. A főtörzs egy parancsnokot az egyik önálló hadosztály vezetőjévé nevezett ki. Az illető azon-

ban egyenesen a fronttörzshöz ment, nem volt hajlandó átvenni a hadosztályt, és kategorikusan követelte, hogy osszák be a 3. hadtesthez. A dologgal kapcsolatban kisebbfajta nézeteltérésre is sor került köztem és Csou En-laj között, aki szerint eleve számolni kellett az ilyen káderek beállítottságával.

A magasabb és a középszintű csapatparancsnokok vezetői színvonalának emelése érdekében már 1933 nyarán Sanghajban azt javasoltam, alakítsanak katonai akadémiát. Zsujcsinba érkezve láttam, hogy működik már az akadémia, de egyelőre gyerekcipőben toporog. Mintegy száz hallgatója volt; mind harcedzett alsó- és középszintű parancsnokok. 1934-ben több százra emelkedett a hallgatók száma. A vezető elvtársak azonban, egy-egy alkalmi politikai előadástól eltekintve, keveset törődtek velük. Csak Liu Po-cseng és Csou En-laj mutatott irántuk élénkebb érdeklődést. Munkához láttam. Katonai dolgokban járatos tolmácsom segítségével elsősorban a harcászat oktatását helyeztem előtérbe, előadásokat tartottam, szemináriumokat vezettem, hadijátékokat szerveztem. Rendkívül nagy szükség volt mindenre, hiszen érkezésemig a katonai szaktantárgyakat kizárólag foglyul ejtett Kuomintang-tisztek tanították. Köztük volt az 52. hadosztály parancsnoka is, egy tábornok; a nevét elfelejtettem. Megpróbálta fellázítani hajdani alárendeltjeit. 1934 elején öngyilkosságot kísérelt meg, sikertelenül. Csou En-laj kérésére beszéltem vele. A tábornok kijelentette: nem tudja összeegyeztetni a lelkiismeretével, hogy kommunistákat készítsen fel harcra Csang Kaj-sek, a nemzeti kormány feje ellen. Ezután hamarosan eltűnt. Valószínűleg agyonlőtték.

A Kuomintang-tisztek német tábori szolgálati szabályzatok alapján tanítottak harcászatot; e könyvek között volt egyebek közt az „Összfegyvernemi vezetés és harc" című. Elég képtelen dolog volt ez így, hiszen gyakorlatilag nem rendelkeztünk nehézfegyverekkel, következésképpen klasszikus értelemben vett hadviselésről sem lehetett szó. Megpróbáltam kidolgozni a könnyűcsapatokkal folytatandó mozgó hadviselés harcászatát, méghozzá olyképp, hogy a szabályzat mind a Vörös Hadsereg partizánhagyományainak, mind a modern technikával felszerelt ellenség elleni harc követelményeinek megfeleljen. A Kuomintang-tisztek

nagy többségének azonban semmi kedve sem volt átképezni magát, s idővel az akadémia legkiválóbb hallgatói váltották fel őket a katedrán. Kivételt képezett egy fiatal műszaki őrnagy, aki később a Hosszú Menetelés során is komoly érdemeket szerzett, például a Vucsiang feletti hídverésnél Kelet-Kujcsouban; idővel még a pártba is belépett. A Japán elleni háború kezdetén, 1937-ben szabadságot kapott, hogy szülőföldjét felkeresse; nem tért vissza soha.

Befejezésül még valamit a Vörös Hadsereg szociális és politikai struktúrájáról. Értékes betekintést nyertem ebbe a politikai irányító szervek kimutatásának segítségével, jóllehet a kimutatás csak a Központi Hadseregcsoportra és az 1934 nyarán uralkodó állapotokra vonatkozott. Eszerint a Központi Hadseregcsoport összetétele így alakult: 66 százalék paraszt, 30 százalék munkás, 4 százalék egyéb. Különben ebből a szempontból nem tartottam egészen szavahihetőnek a statisztikát, hiszen nyilvánvalóan abból a ködös, sőt hamis osztályfelfogásból indult ki, amely – Mao Ce-tung hatására – a munkásosztályhoz sorolta a mezőgazdasági munkásokat, a kulikat és a lumpenelemeket is. Valójában a munkások – amennyiben munkásnak az ipari munkást tekintjük – számaránya sokkal kisebb, a parasztoké és az „egyéb" elemeké jóval nagyobb volt. Világosan kiderült ez a mozgósítási statisztikából, amely kimutatta, hogy a hadsereg egész állományának 77 százaléka a szovjetterület lakosságából toborzódott, 7 százalékot tettek ki a hadifoglyok, 4 százalékot az átállók és 12 százalékot a Kuomintang-csapatok egykori emberei. Ez utóbbiak nyilvánvalóan a Vörös Hadsereg régi alaptörzsét jelentették, legalábbis ami ebből a magból még megmaradt, azokat, akik 1927-ben lázadásukkal a Nemzeti Forradalmi Hadsereg bizonyos egységeiből a Vörös Hadsereget megteremtették. Kedvező képet mutatott az életkorstatisztika: 16 éves kor alatt 1 százalék, 16–24 éves kor között 51 százalék, 24–40 éves korig 44 százalék, 40 éves kor felett 4 százalék. A Kommunista Párt tagja volt a hadsereg személyi és tiszti állományának 28 százaléka; 10 százalék tartozott a Kommunista Ifjúsági Szövetséghez. A kommunisták számaránya tehát 1932 és 1934 között 50 százalékkal nőtt, ha pedig az ifjúkommunistákat is ideszámítjuk, meg-

kétszereződött. A párttagok 27 százaléka parancsnoki beosztásban dolgozott, 10 százaléka politikai munkásként, 40 százaléka vöröskatonaként, 23 százaléka pedig a törzsekben és a hadtápszolgálat különböző területein.

Az áttekintésből világosan kitűnt, hogy a Vörös Hadsereg alapjában parasztsereg volt. Ez a jelleg az elkövetkező években egyre határozottabban kidomborodott. Kitűnt azonban az is, hogy a hadsereg vitathatatlanul a Kommunista Párt vezetése alatt állt; ez biztosította magas fokú fegyelmét és harci erkölcsét. A kínai Vörös Hadsereg ezeket a tulajdonságait még az ötödik hadjárat legnehezebb óráiban és a Hosszú Menetelés idején is megőrizte.

Csang Kaj-sek ötödik hadjáratának terve gyökeresen különbözött a korábbi hadjáratokétól. Politikai, rendőri és katonai intézkedések kombinációjáról volt szó. Hogy a csapatok megbízhatóságát fokozzák s a fegyelmet szilárdítsák, minden csang-kajsekista alakulatnál politikai osztályt hoztak létre, jórészt a fasiszta „kékingesekből"; megerősítették a tábori csendőrséget is. Abból a célból, hogy a lakosság ellenállását – már amennyiben a meghódított és megszállt vidékek lakossága nem menekült el a kormánycsapatok elől – megtörjék, bevezették a „kölcsönös felelősség" rendszerét, a mintuanszerű reakciós „önvédelmi szervezeteket" pedig helyi viszonylatban gyakorlatilag teljhatalommal, korlátlan ellenőrzési jogkörrel ruházták fel. Megpróbálták ugyanakkor a lakosság bizalmát is megnyerni. Ebből a célból indult el az „Új Élet" mozgalom, melynek feladata állítólag az lett volna, hogy biztosítsa a nyugalmat, lehetővé tegye a polgárháborúban elpusztult falvak és városok újjáépítését, a gazdasági élet „szanálását"; valójában azonban – a már említett egyéb intézkedésekkel együtt – visszatérést jelentett a régi, félfeudális állapotokhoz. A parasztoknak szánt csalétek a sok különféle „reform" volt; így, azzal az ürüggyel, hogy a hajdani adósszolgaság végletes kinövéseit lenyirbálják, gyakorlatilag a földesurak és falusi uzsorások birtoklási jogcímét állították helyre ismét, melyet korábban a szovjethatalom valóban eltörölt.

Aligha lehetett várni, hogy a lakosságot majd különösebben

meghatják ezek az intézkedések. De a Kuomintang-csapatok legénységi állománya körében a propaganda eredménnyel járt: az ötödik hadjárat során alig akadtak átállók, és hadifogoly is csak kevés volt.

Az új hadjárat katonai koncepcióját a német tanácsadók dolgozták ki a negyedik hadjáratban elszenvedett kudarc tanulságainak felhasználásával. Alapgondolata ez volt: nagyszabású stratégiai offenzívát kell indítani koncentrikus irányokban, ezen irányok mindegyikében hadműveleti túlsúlyhoz kell jutni, a támadás során kizárólag a védelem harcászati eszközeit szabad alkalmazni, vagyis lépésről lépésre előrehaladva egyre sűrűbb fedezékrendszert kell kialakítani. Kétségtelenül hosszadalmas és költséges vállalkozás volt ez, ám a német szakértők úgy vélték, ily módon egy-két év alatt holtbiztosan szétaprózható a Központi Szovjetterület, a fennmaradó „szigetek" fokozatos izolálása pedig biztosítja a végső sikert. A Központi Hadseregcsoport – érveltek továbbá – a rákényszerített állásháború következtében elveszítené mozgási lehetőségét, lassan felmorzsolódna, végül pedig katlanba szorulna és elpusztulna.

Katonai szempontból a dolog előfeltételei adva voltak. Az 1932-höz képest még bőségesebben folydogáló imperialista kölcsönök lehetővé tették, hogy legalábbis a Kuomintang központi kormánycsapatait a modern követelményeknek megfelelően felszereljék és átszervezzék. Az új nehézfegyverek használatára a német és más külföldi tanácsadók tanították meg a csapatokat, ők vezették a fő irányokban történő bevetésüket is. A hátországot és az utánpótlási útvonalakat a nagy számban kiépített autóutak és betonbunkerek, az úgynevezett blokkházak kellőképpen biztosították.

Mindezek alapján Csang Kaj-sek az ötödik hadjáratra nem kevesebb mint 40 hadosztályt vonultatott fel a Központi Szovjetterület ellen. A Vörös Hadsereg más bázisai és alakulatai elleni harcot javarészt a tartományi csapatokra bízta. Legfeljebb „megspékelte" őket saját erőivel: minden irányban két-három hadosztállyal. A Központi Szovjetterület ellen vonulhatott fel a 19. hadsereg öt hadosztálya, s a kuantungi hadsereg hat-hét és a Hunan-hadsereg három-négy hadosztálya szintén bevetésre ké-

szen állt. Ez összesen ötven-hatvan hadosztálynyi összerőt jelentett, körülbelül félmillió főt; másképp kifejezve, több mint tízszeres számbeli túlerőt.

Ami a tűzerőt illeti, eleve felesleges minden összehasonlítgatás. Ötszáz repülőgép bombázta, váltakozó bevetésben, csaknem szüntelenül a szovjetterület hátországát. Gyakorlatilag nem rendelkeztünk aktív légelhárítással. A légitámadásokkal szembeni legfontosabb védekezőeszközünk – akárcsak a földi harcban – az álcázás volt, s ezt mesterien alkalmaztuk. Becslések szerint az ellenség ezerötszáz gránátvetőjével és tábori lövegével szemben a mieink alig két tucat löveget és gránátvetőt vonultathattak fel, ám ahogy a lőszer elfogyott, ezek nagy része is „kidőlt". Valamivel jobban voltunk ellátva géppuskákkal, bár e téren is legalább hússzoros–harmincszoros volt a Kuomintang-túlerő. Legfontosabb fegyverünk a puska és a kézigránát maradt.

Csang Kaj-sek felvonulási tervéről alapos információink voltak. Hét fő támadási irányt tervezett, ebből hármat az északi fronton azzal a közvetlen céllal, hogy elfoglalja Jungfenget, Kuangcsangot és Csienninget. Nyugaton az első csapást Hszingkuo, a déli fronton Hujcsang, a keleti fronton pedig Csangting és Ninghua ellen akarta mérni. Mind a hét hadműveleti irányban három-négy hadosztály állt előnyomulásra készen. Északkeleten ezenkívül ott volt még Csen Cseng hadserege, tíz-tizenkét elit-hadosztállyal, ugrásra készen, hogy bármelyik pillanatban bármelyik frontszakaszon beavatkozzék. A fennmaradó tíz-tizenöt hadosztályt az erődrendszerekben helyezték el; ki sem kellett mozdulniuk „sasfészkükből", hogy a támadó csapatokat fedezzék.

A felvonulási tervből kiderült, hogy Csang Kaj-sek az említett hét fő irányban erődítményeket szándékozik benyomni a szovjetterület szívébe, az ékek között levő területeket azonban egyelőre „kihagyja", elszigeteli csupán, majd külön-külön lát a „megtisztításukhoz". Ez teljesen megfelelt Csang Kaj-sek és tanácsadói stratégiai alapelképzeléseinek.

Szerencsére az egyidejű, koncentrált offenzíva nem valósult

meg. A hunani és a kuantungi hadsereg csapatai kezdetben várakozó álláspontra helyezkedtek, a 19. hadsereg pedig teljesen kivonta magát a hadműveletből. Magatartásukat különféle érdekellentétek és rivalizálások motiválták, s ez továbbra is lehetővé tette, hogy „az ellenséges tábor politikai ellentéteit kihasználjuk", az ellenfél nyomasztó katonai fölényét főerőinknek az északi hadműveleti irányok egyikében történő összpontosításával ellensúlyozzuk. Nagyobb méretű harccselekmények éppen ezért lényegében csak az északi fronton voltak.

Az ellenség kezdettől fogva szigorúan ragaszkodott ahhoz a harcászati elképzeléséhez, hogy kizárólag védelmi eszközökkel folytat támadó harcot. Ha előrenyomult, a légierő és a tüzérség tűzhengere kísérte. Ha nem talált ellenállásra, négy-öt *li* (két kilométer) megtétele után akkor is beásta magát. Minden úton, minden helységben blokkházakat létesített, amelyek egymás látótávolában, géppuska-hatótávolságán belül helyezkedtek el. Ezekből a mi könnyű gyalogsági fegyvereinkkel jóformán bevehetetlen erődítményekből mindig csak olyan távolságra merészkedett elő, hogy támadásunk esetén azonnal visszatérhessen. Egyébként az ellenségnek ez a blokkháztaktikája – vagy ahogy a vöröskatonák olykor megvetően nevezték, a „teknősbéka-taktika" – nem volt merőben új támadási eljárás. Alkalmazták már a korábbi években is, és idővel ennek következtében jött létre a Központi Szovjetterület körül a gyakorlatilag áthatolhatatlan blokád. Az erődítményrendszer északon volt a legerősebb, és a legmélyebben tagolt. Első vonala a Kancsiangtól kiindulva Jungfengtől északra, majd Loantól és Nanfengtől délre egészen Licsuanig húzódott. Gerincét a Fucsoutól Nanfengig mindkét partján biztosan megerődített Hszücsiang képezte. Nyugaton a fő erődítményvonal a Kancsiang mentén húzódott Kancsouig, majd onnan tovább, délen, Hszinfengtől északra és Hujcsangtól délre egészen a fucsieni határig. Keleten, vagyis Nyugat-Fucsienben, a blokkházak teljes kiépítésére sohasem került sor; 1933-as nyári offenzívánk után javarészt üresen, megrongálva álltak. Egyelőre még északkeleten is rés tátongott, az ellenség azonban már tervbe vette, hogy Licsuan bevétele után Kuang-

csangon és Csienningen (a még mi kezünkön levő városokon!) keresztül egészen Nanpingig folytatja az erődépítést, és bezárja a gyűrűt.

*

A Központi Bizottság, a szovjetkormány és a haditanács erőteljes intézkedésekkel válaszolt Csang Kaj-sek stratégiai tervére. Elhangzottak a politikai jelszavak: „Mindent a frontért!", „Egy talpalatnyi földet sem adunk fel!", megkezdődött a tömegek mozgósítása. Különösen fontosnak tartották – és sikerrel meg is valósították – a mezőgazdasági termelés szintjének a lehetőségekhez képest maximális fokozását, a termékek és a behozatali cikkek igazságos elosztását. Egyre inkább előtérbe került az az elgondolás, hogy teljesen saját erőből biztosítsák az ellátást. Új mozgósítási kampány indult, mely az egész 1934. évben tartott, sőt az év derekán fokozódott. Hivatalos számadatok szerint mintegy 100 000 önkéntes állt be a Vörös Hadseregbe, becslésem szerint azonban a reguláris csapatok legfeljebb 60 000 fővel erősödtek. A többiek lógósok voltak csupán, katonai szolgálatra alkalmatlanok vagy egyéb okból kiszuperáltak, illetve a helyi önvédelmi szervekhez beosztott személyek. De a mozgósítottaknak ez a hatvan százaléka is elegendő volt, hogy az ötödik hadjárat egy éven át tartó nehéz harcai során elszenvedett veszteségeinket pótoljuk, sőt még némi tartalékunk is legyen.

A Központi Hadseregcsoportot a Forradalmi Haditanács határozatának megfelelően a harcok első szakaszában – 1933 októberétől december végéig – az északi fronton, ott is elsősorban az északkeleti katonai körzetben vetették be. Feladata az volt, hogy az ellenséges erődöv még meglevő réseit kihasználva bekerítse és megtámadja Csen Cseng hadseregének legszélső szárnyát, anélkül azonban, hogy mint Fred javasolta, az ellenség mögöttes területének centrumába, Csöcsiang–Anhujig előrenyomulna, mert ebben az esetben fennállna a veszély, hogy a Kuomintang-erők bekerítik, és végképp elvágják visszavonulási útját.

Október végén nagyarányú találkozóharcra került sor 1. és 3. hadtestünk, illetve Csen Cseng három-négy-öt hadosztálya közt.

Erős csapást mértünk az ellenségre, de nem semmisítettük meg, mert az időközben megerődített Licsuan városára támaszkodva Csen csapatai azonnal beásták magukat és védelembe mentek át, s így megfelelően érvényesíthették tűzfölényüket. Ebben a térségben kezdeti sikereink után még két további találkozóharc végződött eldöntetlenül.

Novemberben az 1. és a 3. hadtest északkeletről, ahol az ellenség most már terveinek megfelelően hozzálátott az erődítéshez, a Hszücsiang két partjára helyezte át hadműveleti súlypontját, azzal a céllal, hogy a Nanfengtől Kuangcsang felé előrehatoló központi támadóoszloppal szemben megragadhassa a kezdeményezést. Számos összeütközésre került sor, melyek során taktikai sikereket értünk el, döntő győzelmet azonban nem tudtunk kivívni. Valahányszor támadásba mentünk át, az ellenség erődítményeinek védelmében visszavonult, s zárótűzzel fedezte magát. Hamarosan megérkeztek a központi oszlop megsegítésére Csen Cseng főerői, ám ők is kitértek a döntő összecsapás elől. Ezek a harccselekmények[1] több mint egy hónapon át tartottak, és számunkra gyakorlatilag csak szórványos, rövid, meglepetésszerű támadásokat jelentettek.

Hasonlóan alakultak az események decemberben, amikor Csen Cseng északkeleten ismét megpróbált Licsuantól Csienning felé előretörni. 3. és 5. hadtestünk itt is megtámadta, de csak visszaszorítani tudta.

E három hónap során tehát a Központi Hadseregcsoportnak meg kellett elégednie a harcászati sikerek sorával. Fő célját, az ellenség egyetlen nagy átkaroló hadművelettel való vagy nyílt csatában történő megsemmisítését, nem érte el. Csak megállítani tudta az ellenséges offenzívát. De az ellenség sem ért célt. Nem tudta bevenni Kuangcsangot és Csienninget. Erődítményrendszerét mindazonáltal sikerült meghosszabbítania Licsuantól az északnyugat-fucsieni Saovuig.

A haditanács és a front törzse értékelte az ötödik hadjárat első szakaszának harcait. Lin Piao kifogásolta, hogy a Csüvan-

[1] Ez volt az ún. Csüvan-hadművelet, mely a Csü-nek is ejtett Hszü folyóról kapta a nevét.

hadművelet során az 1. hadtest, amely kezdetben eredményes támadást folytatott, azt a parancsot kapta, hogy egészen az erődítmények térségéig üldözze az ellenséget, holott a visszavonulás útja nem volt biztosítva. Peng Tö-huaj a főerők mindenfajta megosztása ellen tiltakozott. Ha az 1. hadtest a decemberi csatában ott lett volna Licsuantól délkeletre – érvelt –, döntő győzelmet vívhattunk volna ki. Mao Ce-tung arra használta fel ezeket a bíráló megjegyzéseket, hogy a Forradalmi Haditanácsban élesen fellépjen az eddigi taktika ellen, amelynek értelmében az ellenséget le kellett kötni saját hadműveleti főirányaiban és közvetlen támadást kellett intézni ellene, mihelyt erődvonalából előrenyomul. Ezáltal kiengedjük a kezünkből a kezdeményezést, s megfosztjuk magunkat annak lehetőségétől is, hogy kedvező körülmények között – például a külső összekötő vonalakon vagy a szovjetterület belsejében – megsemmisítő csapást mérhessünk az ellenségre – érvelt Mao. Ezen az általa bírált és offenzív védelemnek nevezett alapelven azonban nehéz lett volna kivetnivalót találni; mellette is voltunk mindannyian. Csak arra a kérdésre nem tudott mit felelni Mao, hogyan kellene megvalósítani a manőverháborút az ellenség blokkháztaktikájával szemben. Északkelet-Csianghsziban megpróbáltunk döntést kicsikarni az ellenfél külső vonalain, ez azonban hadászati méretekben eredménytelen maradt. Mindaddig, amíg az ellenség nem hagyta becsalogatni magát a mi területünkre, vagyis erődháborút folytatott, nem várhattuk, hogy kedvező feltételek adódnak a megsemmisítő csapásra. Az utóbbi három hónap tapasztalatai azt mutatták, hogy az ellenség álmában sem gondol ilyesmire; ha pedig mi rá várva lesben állunk, zavartalanul kiépítheti megtervezett erődjeit. Ez viszont azt jelentette volna, hogy magunknak kell önként feladnunk a szovjetterület fontos részeit, és még csak lehetőségünk sincs rá, hogy az ellenség élőerejét megsemmisítsük. Ezek a megfontolások, melyek véleményem szerint is a helyzet reális felmérését jelentették, érvényesültek végül a haditanácsban.

Po Kuval még körülbelül november végén felkerestük a csienningi front törzsét. Csu Tével és Csou En-lajjal meg akartuk beszélni a katonai stratégiát és taktikát, de ezen túlmenően akadt

néhány tisztázásra váró kérdés és félreértés, melyek a Forradalmi Haditanács és a frontparancsnokság együttműködése során adódtak.

A legfontosabbnak a hatáskörök pontos körvonalazását tartottuk. Az volt a véleményem, hogy a frontparancsnokság feltétlenül alárendelt viszonyban áll a Forradalmi Haditanáccsal, ennek határozatai és direktívái érvényesek rá. Ám a valóságban, mint hamarosan láthattam, nem így állt a dolog. A frontparancsnokság – legalábbis ami a Központi Hadseregcsoport bevetésének kérdéseit illette – azt tette, amit jónak látott. Ebben a változó katonai helyzet legpontosabb ismeretére támaszkodhatott: csak a frontparancsnokság rendelkezett ugyanis a technikai felderítés minden szükséges eszközével, az ügynökök és felderítők útján végzett helyzetfelmérés egyéb kiegészítő lehetőségeivel. A főtörzsre, mint a haditanács szervére, ezek szerint gyakorlatilag az a feladat várt csupán, hogy az önálló alakulatok és a helyi egységek hadműveleteit irányítsa, szervezetileg biztosítsa az utánpótlást, a kiegészítést, az ellátást és a kiképzést. A legfelsőbb katonai vezetésnek ez a megosztottsága nehezítette a harccselekmények összehangolását, kedvezett a partizánkodásnak, s megkönnyítette Mao Ce-tung számára, hogy kihasználja a személyi ellentéteket és a véleménykülönbségeket.

Utunk (még mindig nem tudtam járni, öszvérháton vittek) épp három napot vett igénybe. Közben hadtápállomásokon éjszakáztunk, melyek tisztának, rendesnek látszottak, még ha a dolgok természeténél fogva valamelyest primitív benyomást tettek is. Egyszer egy tábori kórházban is megszálltunk, s ez a szegényes berendezés ellenére tökéletesen megfelelt a higiénia követelményeinek. Zsujcsinből Csienningbe telefonkábel vezetett, és a hadtápállomások, s az érintett kevésbé jelentős helységek szovjetjei is mind be voltak kötve a vonalba. Láttunk néhol versenytáblákat is, melyek magasabb teljesítményekre ösztökéltek. Egyszóval: az összkép békés volt, de a politikai aktivitás feszültségvonalai erezték. Csak egy alkalommal haladtunk el – lőtávolságon kívül persze – egy sziklaerőd közelében; a barlangüregekben, mint mesélték, régóta ott tanyázik egy földbirtokos-haramia-

csoport. Azért tudják tartani magukat, mert bőséges készletekkel rendelkeznek, és vizük is van, mert épp ott fakadt egy forrás.

Harmadnap este érkeztünk Csienningbe. A fronttörzsben Csu Te és Csou En-laj fogadott minket. Megmutatták a törzset, melyet mintegy tucatnyi házban osztottak el. Az őröket is beleszámítva a törzs néhány száz főből állt. Volt ott egy egész századra való „kisördög" (hsziao kuj) is; így becézték a felderítőosztag többnyire nagyon fiatalka munkatársait, akik éjjel-nappal, felváltva hallgatták s fejtették meg a Kuomintang rádióközleményeit. Az elkövetkező napokban, másodlagos fontosságú kérdések mellett, mint például a hadtáp még jobb megszervezése stb., lényegében három témát vitattunk meg.

Az első kérdés a Forradalmi Haditanács és a frontparancsnokság – egyben a főtörzs és a fronttörzs – viszonyát érintette. Hamarosan megegyeztünk abban, hogy a két törzs összetelepítése lenne a legjobb megoldás. Amúgy is azonos technikai eszközökkel – tábori telefonon és rádió adó-vevőkkel – tartják a kapcsolatot a csapatokkal, s a központ és a front közti viszonylag kis távolság miatt a csapatok parancsnokaival való személyes kapcsolatteremtés sem okozhatott áthidalhatatlan nehézségeket. Másfelől Csu Te mint a Forradalmi Haditanács elnöke és a Vörös Hadsereg főparancsnoka, valamint Csou En-laj, mint a Politikai Bizottság és a haditanács tagja, a Vörös Hadsereg politikai főbiztosa, Zsujcsinban összehasonlíthatatlanul jobban eleget tehetne feladatainak. És egycsapásra vége a hatásköri vitáknak. A Központi Hadseregcsoport nagy hadműveleteinek irányítását szükség szerint az 1. vagy a 3. hadtest parancsnokára, tehát Lin Piaóra vagy Peng Tö-huajra bízhatják, adott esetben akár a haditanács vezénylő törzskarára is. A haditanács jóváhagyta ezt a határozatot, és 1934 elején megvalósítására is sor került.

Hat évvel később Mao Ce-min, Mao Ce-tung testvére Moszkvában azt állította, hogy ily módon próbáltam megfosztani Csou En-lajt és Csu Tét parancsnoki funkciójuktól, Mao Ce-tung azonban átlátott ezen a manőveren, és hevesen tiltakozott ellene. Ez a légből kapott állítás, a tények kiforgatása, a maoista intrikus politika jellegzetes példája annyira képtelen volt, hogy

még az akkor már rég Mao mellé állt Csou En-laj is szót emelt ellene, kijelentve, hogy mit sem tud ilyesmiről.

Rejtély maradt számomra akkor Csou En-laj és Csu Te viszonya. Az volt a benyomásom, hogy a katonai elhatározások rendre Csou En-lajtól származnak. Állt ez konkrétan a Csüvan-hadműveletre, megbeszéléseink második fő témájára. Po Ku célzott rá, hogy Csu Te már évek óta a háttérbe húzódott; 1929-ben Mao magához ragadta a katonai hatalmat, 1932-ben azonban kénytelen volt átadni Csou En-lajnak. Láttam, hogy itt párton belüli konfliktusokról van szó, és nem kérdezősködtem tovább. Jóval később még megtudtam egyet-mást ebben az összefüggésben; nem sok, amit mondhatok, később még visszatérek rá.

A katonai helyzet megítélésében teljesen egyetértettünk. A Csüvan-hadműveletet, mivel Csen Cseng már összevonta főerőit a Hszücsiangnál, a lehető leggyorsabban le kell állítani, és az új csapást az ellenség által részben szabadon hagyott északkeleti frontra kell mérni. Kötelességszerűen ismertettem Fred régi, a Forradalmi Haditanács által gyakorlatilag már elvetett tervét, miszerint a Kancsiang és a Hszücsiang között megerődített vonalat kell létrehoznunk, északkeleten pedig messze előrenyomulnunk az ellenség mögöttes területeire; nem rejtettem véka alá persze azt sem, hogy jómagam elég komoly fenntartásokkal szemlélem ezt az elgondolást. Azzal mindnyájan tisztában voltunk, hogy az állásháború minden fajtája céltalan, Csienninget és Kuangcsangot viszont hadászatilag fontos pontnak tekintettük, védelmüket elengedhetetlennek ítéltük. Ezért a kuangcsangi körzetben bunkereket kellett építenünk, hogy az ellenség központi támadó oszlopának további előnyomulását megállítsuk ezen a számára legegyszerűbb, számunkra legveszedelmesebb vonalon, mely a szovjetterület szíve felé tartott; meg kellett erődítenünk a folyóátkelőhelyet is a Hszücsiangtól keletre és nyugatra, saját meglepetésszerű támadásaink céljából. Ezeket az elhatározásokat szintén közöltük a haditanáccsal, mely valamennyit jóváhagyta.

Csienningi tartózkodásunk idején futott be Hsziang Jing közlése: sanghaji rádióüzenetek szerint Caj Ting-kaj lázadni készül

Csang Kaj-sek ellen, s ennek során Szung pénzügyminiszter és más ellenzéki Kuomintang-politikusok támogatására is számíthat. Kuangtung és Kuanghszi tartományok kormányzói a legrosszabb esetben is semlegesek maradnak. A Komintern-képviselet és a Központi Bizottság sanghaji irodája szerint arra kellene felhasználnunk a Kuomintang-táborban mutatkozó újabb ellentéteket, hogy megsemmisítő csapást mérjünk Csang Kaj-sekre. A KIVB katonai képviselője, Fred azt ajánlja, hogy mihelyt Caj Ting-kaj akcióra szánja el magát, törjük át a Központi Hadseregcsoporttal az ellenség állásait az északnyugati fronton, keljünk át a Kancsiangon, s a Kuomintang-haderő szárnyára csapást mérve, Nancsangnál kerüljünk a hátába. Csu Te, Csou En-laj, Po Ku és én latolgatni kezdtük a javaslatot; alapjában véve mindnyájan egyetértettünk vele. A dolog politikai előfeltételeiről és a megvalósítás katonai részleteiről egyelőre, pontosabb információk hiányában, nem beszéltünk. Po Ku véleménye szerint erre 1934 januárjában, Zsujcsinban kerülhet majd sor, az összes vezető elvtárs jelenlétében. Hsziang Jing azt táviratozta, hogy elvben a Forradalmi Haditanács is egyetért a tervvel.

Tekintettel az események új fordulatára és a főerők Északnyugat-Csianghsziba történő átcsoportosításának valószínűségére, a frontparancsnokság az 1. hadtestet továbbra is Kuangcsang térségében tartotta, a 3. és az 5. hadtest pedig (négy hadosztály) új, nagyszabású támadó hadműveletet kezdett Licsuantól délkeletre. A hadművelet kimenetelét kétségkívül károsan befolyásolta a szétaprózottság; Peng Tö-huaj ez irányú bírálata teljesen jogosnak mondható.

Po Kuval kerülő úton tértünk vissza Zsujcsinba. A kuangcsangi térségben megvizsgáltuk a terepet. Utasításokat adtam fedezékek építésére, melyek kettős célt szolgálhattak: álcázást biztosítottak a légi bombákkal és védelmet a tüzérségi lövedékekkel szemben. Sürgősen szükség volt ezekre az intézkedésekre, mert az eddigiekben itt s másutt spontán módon, földhányásszerűen készített lőréses kupolák kiváló célpontot nyújtottak az ellenség tűzének.

*

1934 januárjában került sor Zsujcsin közelében a Kínai Kommunista Párt Központi Bizottságának 5. plenáris ülésére, majd közvetlenül utána, a hónap végén, a szovjetek II. összkínai kongresszusára. A Központi Bizottság 4. ülése óta – amikor felfrissítették a Politikai Bizottságot, s Állandó Bizottságát marxista internacionalista erőkkel egészítették ki – pontosan három év telt el. Most ki kellett derülnie, milyen mértékben sikerült közös nevezőre hozni a kínai forradalom alapvető kérdéseiben korábban érvényesülő eltérő nézeteket, mennyire teremtődhetett meg a termékeny együttműködés alapja Mao Ce-tunggal és híveivel a Központi Szovjetterületen.

A feltételek látszólag adva voltak. A KIVB direktíváihoz hű marxista–leninista káderek vezetésével, mint ezt még Maónak is el kellett ismernie, Csianghszi–Fucsienben stabilizálódtak a gazdasági és politikai viszonyok, konszolidálódtak a katonai erők. Az 1932-es kemény ningtui összecsapásokra emlékezve elmondhatjuk: most már sokkal szívélyesebb és szorosabb volt a kapcsolat a központi vezetés és a túlnyomórészt Mao befolyása alatt álló helyi és katonai káderek között. Saját tapasztalatomból tudom, hogy Po Ku mint a párt főtitkára mindent megtett a Mao Ce-tunggal való jó viszony érdekében. Mao persze nem méltányolta az igyekezetét. Többé-kevésbé részt vett ugyan a kormány és a haditanács munkájában, egyébként azonban igen visszafogottan viselkedett. Ez a tartózkodás jellemezte kettejük személyes érintkezését is. Mao Ce-tung már a Központi Bizottság plénumának előkészítésekor hamis hangot vegyített a külső harmóniába: gyenge egészségi állapotára hivatkozva közölte, hogy nem tud részt venni az ülésen. És valóban nem is vett részt. Po Ku szarkasztikusan megjegyezte: Mao megint „diplomatabetegségben" szenved, bosszantja ugyanis, hogy nem ő, hanem Lo Fu tartja a referátumot „A kínai szovjetmozgalomról és feladatairól", s hogy nem engedtek követelésének és nem vették fel őt a Politikai Bizottság Állandó Bizottságába.

Felszínesen szemlélve a dolgot, ennek ellenére az a benyomásunk támadhat, hogy nem voltak lényegi nézeteltérések. Mind a Központi Bizottság plénumán, mind a szovjetek kongresszusán egyhangúan született meg minden határozat. Mao, aki a

szovjetkongresszus fő referátumát tartotta, a Központi Bizottság plénumának direktívájában meghatározott politikai irányvonalat képviselte. Itt persze nem lehet nem észrevenni, hogy a két fórum határozataiban és a beszédekben is akadtak megfogalmazások, amelyek aggasztóan közel jártak Mao felfogásához. Mivel magam a Központi Bizottság plénumán nem voltam jelen, az információk pedig, amelyeket kaptam, pontatlanok is lehettek, a továbbiakban a hivatalos okmányokra támaszkodom, méghozzá arra az 1935. évi kivonatos moszkvai publikációra, amelyhez Vang Ming írt előszót. Ezekből közvetett módon szintén kiderül, hogy legalábbis a Központi Bizottság plénumának a kongresszus számára meghatározott direktíváját előzetesen egyeztették a KIVB-felfogással.

Mind a KB-plénum, mind a szovjetkongresszus egybehangzóan polgári demokratikus, kimondottan imperialistaellenes és feudalizmusellenes jellegű forradalomnak minősítette a kínai forradalmat, hangsúlyozva, hogy „csak a szovjet út" (értsd: a munkások és parasztok forradalmi-demokratikus diktatúrája) „válthatja meg Kínát az imperialista gyarmati uralom Kuomintang-útjától". A szovjetkormány – szögezi le a direktíva – őszintén kívánja, hogy Japán ellenségeivel és az imperializmus ellenségeivel összefogva közös harcot folytathasson a nemzeti forradalomért. Ezt azonban – abból a tételből kiindulva, hogy Kína minden polgári és kispolgári pártja politikailag csődbe jutott és a legszorosabban egybefonódik az imperializmussal és a feudalizmussal – követte az a megállapítás, hogy a Kuomintangot és az imperializmus fegyveres erőit csak a forradalmi háború semmisítheti meg, csak ez eredményezhet teljes győzelmet egy vagy több tartományban, végül pedig egész Kínában. Szigorúan össze kell hangolni és erre kell összpontosítani minden harccselekményt a különböző szovjetterületeken, hogy új forradalmi bázisokat alakíthassanak ki és központi fontosságú városokat foglalhassanak el.

Eltekintve attól, hogy valamennyi harccselekmény összehangolása a Központi Szovjetterületen kívül ebben az időben gyakorlatilag lehetetlen volt, hiszen a Kína más vidékein található forradalmi bázisokkal és csapatokkal alig állt fenn összekötte-

tés, ez a célkitűzés kimondatlanul is két olyan feltételezésből indult ki, amely az adott korszakra nem illett.

Először is, az országban található minden nem kommunista és nem szovjet erőt megkülönböztetés nélkül egységes reakciós tömegnek minősítettek, ebből pedig azt a végkövetkeztetést vonták le, hogy a Kuomintang és csatlósai ellen vívott fegyveres harc, tehát a polgárháború az első és legfontosabb feladat. A kongresszusnak a Vörös Hadseregről hozott határozatában szó szerint az állt, hogy ez a hadsereg a Japán elleni harc egyetlen fegyveres ereje és a kínai forradalmi mozgalom egészének döntő tényezője. Annál megdöbbentőbb volt ez, mert a KIVB 1933 januári direktívája egyértelműen az ellenzéki csoportosulásokkal és a Kuomintang ellenzéki csapataival a nemzeti-forradalmi felszabadító harc során kötendő szövetség lehetőségeiről szólt. S hogy ezek a lehetőségek fennálltak, bizonyítja Feng Jü-hsziang fellépése 1933 tavaszán, valamint a Caj Ting-kajjal újra megkezdett, illetve folytatott tárgyalások, amelyek Caj kezdeményezésére 1934 januárjában, tehát a KB-plénum és a II. szovjetkongresszus idején következtek el.

Másodszor, hallgatólagosan új forradalmi fellendülést feltételeztek, holott a hadműveleti és harcászati támadás eszközeivel folytatandó stratégiai védelem józan megfontolások alapján született katonai vonalával összefüggésben arról volt szó, hogy a forradalom fellendülőben van ugyan, de ahogy alkalmanként Mao Ce-tung mondotta, még mindig „hullámvölgy" jellemzi. Érvényesült Mao egyoldalú orientációja is, mely kizárólag a katonai harcra irányult. Olyannyira, hogy elfogadták azt a javaslatot, miszerint a fehérek területein a politikai munkát elsősorban partizánegységeknek kell végezniük. Ebben a határozatban a Kuomintang-vidékeken tevékenykedő illegális pártszervezetek politikai tömegagitációs munkájának goromba lebecsülése fejeződött ki.

Hasonló gondolatmenetek találhatók különben Vang Ming előszavában is, melyet Moszkvában, a KIVB 13. plénuma után írt. Ott is úgy esik szó a kínai szovjetekről, mint sajátos és új államtípusról, amelyet a polgári és kispolgári pártok végérvényes csődje okán, az imperializmussal és a feudalizmussal való

szoros összefonódásuk láttán, a forradalomnak az ellenforradalommal vívandó hosszú, véres háborújában kell okvetlenül kialakítani. Vang Ming ebben az összefüggésben szól a már szocialista elemeket tartalmazó antiimperialista és antifeudális polgári forradalom lassú és széles frontú átnövéséről proletárforradalomba, továbbá arról, hogy a kínai szovjetforradalom döntő sikere közeli perspektívában lehetséges. Ha a kínai forradalom győzelme megelőzi a proletárforradalomnak a legfontosabb imperialista országokban történő kirobbanását és egy második világháború kitörését – írja Vang Ming –, következményeképpen az egész világon forradalmi hullám söpörhet végig, mely a háborút is megakadályozza. Ha azonban a japán imperializmus még ezt megelőzően bűnös háborút indítana a Szovjetunió ellen, a Kínai Kommunista Pártnak és a vezetése alatt álló munkásoknak, parasztoknak ki kell használniuk az alkalmat, hogy e háború tartama alatt a maguk nemzeti-forradalmi feladatait végrehajtsák és a Távol-Kelet többi népét is felszabadítsák az imperializmus igája alól. Bár Vang Ming ennek során világosan körvonalazza a Kínai Kommunista Párt központi internacionalista feladatát – a Szovjetuniónak, a világ minden dolgozója igazi hazájának fegyveres védelmét –, kijelentéseiben mégis észrevehetően ott visszhangzik Li Li-szan és Mao Cetung régi tézise arról a Kínáról, mely a világforradalom új középpontja.

Hogyan történhetett, hogy Vang Ming, a Kínai Kommunista Párt képviselője a KIVB-ben, ilyen következtetésekre jutott? Bizonyosra veszem, hogy egyoldalú és helytelen irányban eltúlzott információk alapján! Ezt igazolja egyebek között az is, hogy előszavában megemlíti: Kína területének egyhatodát a szovjetek tartják uralmuk alatt, hozzátéve ugyan, hogy ez a bizonyos egyhatod az ország szétszórt, gazdaságilag elmaradott részeiből adódik. Valójában persze a szovjetterületek az ötödik hadjárat kezdetén alig többet foglaltak magukba, mint Belső-Kína 18 tartományának 3 százaléknyi részét, tehát 120 000, legfeljebb 150 000 négyzetkilométert – a négymillióból. A rajtuk élő lakosság arányszáma körülbelül 2,5 százalékot tett ki. 1932 körül ekképpen kisebbfajta visszaesés volt tapasztalható, és ez a vesz-

teség súlyosan nyomott a latban, mert a 2. és a 4. hadtest új bázisai még nem szilárdultak meg. Gyarapodott viszont a Központi Szovjetterület – különösen a 4. hadtest – fegyveres erőinek létszáma.

A félrevezető információk kategóriájába tartoztak a Kuomintang-csapatok állítólagos politikai bomlásáról és katonai gyengeségéről, illetve a Vörös Hadsereg számszerű erejéről felsorakoztatott adatok is, amelyekkel kapcsolatban Mao Ce-tung a II. szovjetkongresszuson azt mondta, hogy a legrövidebb időn belül „milliós hadsereg" megteremtését várja s tekinti közvetlen feladatnak. Ugyanígy a Központi Bizottság plénumának direktívája is felhívást tartalmazott „új hadseregek, hadosztályok és hadtestek" alakításáról, holott ez a konkrét helyzetben igen kevéssé látszott lehetségesnek.

A marxista–leninista vezető káderek befolyása nyilvánult meg a beszédekben és határozatokban ott, ahol a partizánmódszerek rossz hagyományai elleni határozott harcról, az önkéntes fegyelem szintjének emeléséről, a kisajátított földek és birtokok újrafelosztásáról, illetve ennek során a helyes osztályirányvonal betartásáról, a középbirtokos parasztok szilárd szövetségének ekképp biztosítható megőrzéséről, valamint a munkásosztály vezető szerepének a szovjethatalom minden szervében történő erősítéséről és szilárdításáról volt szó. Jellemző, hogy sem a Központi Bizottság plénumának direktívája, sem a kongresszusi határozatok nem tértek ki a nemzetközi munkásmozgalom kérdéseire. Azon kívül, hogy kongresszusi referátumának bevezető részében Mao Ce-tung néhány szóvirágot megeresztett, a Szovjetunió is említetlen maradt a dokumentumokban.

A dokumentumok – különösen a Központi Bizottság plénumán elfogadott direktíva – kettőssége, részben ellentmondásos jellege azzal magyarázható, hogy egyhangú elfogadásukra törekedtek. S ezt el is érték. Kiderült mindebből, hogy bizonyos erőegyensúly jött létre a marxista-internacionalista csoport és Mao Ce-tung hívei között. Látszott azonban az is, hogy fontos pontokon itt következett be az első meghátrálás Mao felfogásával szemben. A két tanácskozás árnyékában békülékeny nyelven, de a dolog lényegét tekintve kiengesztelhetetlenül folytak a viták.

Amennyire tudom, főként három pontot érintettek: a gazdaságpolitika korrekcióját, a hadviselés módszereit és a Szovjetunióhoz fűződő viszonyt.

A Központi Szovjetterületen hadigazdálkodás folyt, mondhatni egyfajta hadikommunizmus, s ez nem is lehetett másként. A múltban azonban komoly hibák történtek a gazdaságpolitikában. Mao Ce-tung nagyon kemény „balos" irányvonalat érvényesített, amely nem csupán a nagybirtokosok és a falusi uzsorások, hanem a nagy- és néha a középbirtokos parasztság likvidálását is célul tűzte ki, és számos középréteget – kézműveseket, kiskereskedőket – sújtott. Mao megvalósította valamennyi föld nacionalizálását vagy elkobzását, beleértve a paraszti földeket is, és újrafelosztást hajtott végre az „éhes szájak száma" szerint. A föld újrafelosztásakor egyébként gyakran figyelmen kívül hagyták a vöröskatonákat és családjaikat, „a végső győzelem áldásaival" biztatva őket. A szövetkezetek megalakítása során is számos túlkapás történt: adminisztratív kényszerintézkedések, elsietett, nyakra-főre történő egyesítések.

Ezeket a régi hibákat, melyek a baloldali szektás beállítottságból eredtek, vagy ha úgy vesszük, a szocialista forradalmat félreértésekkel, elsietetten megvalósítani akaró igyekezetből születtek, most többé-kevésbé kiküszöbölték. Mao Ce-tung és Lo Fu, aki eddig hajlott a „balos" irányvonal támogatására, éles fordulatot hajtott végre. Mint oly gyakran, Mao ezúttal is az egyik végletből a másikba esett: most a nagybirtokosok és a falusi uzsorások ellen irányuló politika enyhítését is követelte, nagyobb teret kívánt engedni a magánjellegű tőkebefektetéseknek és kereskedelmi üzleteknek. A hangsúly itt a „tér" szón van, hiszen a KIVB és a Központi Bizottság is a gazdasági szigor lazításáért szállt síkra. Mao talán annak az új gazdasági politikának, a NEP-nek a kínai variánsára gondolt, amely 1921-ben Szovjet-Oroszországban a hadikommunizmust felváltotta; úgy gondolhatta, ezáltal a blokád körülményei közepette is javíthat a gazdasági helyzeten, szélesítheti a szovjetkormány társadalmi bázisát. Ebben az összefüggésben egészítette ki a „Mindent a frontért!" helyes jelszavát egy második jelszóval: „Mindent a parasztokért!" Ezáltal azonban, mondanunk sem kell, nyom-

ban felvetette az osztálykérdést; hiszen azt az irányvonalat támasztotta alá, amelyet már néhány éve félreérthetetlenül követett, s ami a parasztságra, pontosabban a vidéki lakosságra való orientálódást jelentette, tovább gyengítve a munkásosztály vezető szerepéről szóló tétel érvényesítésének körét.

Mármost ami a hadvezetés módszereit illeti, a belső viszály a reguláris és az irreguláris harccselekmények, ekképp tehát a reguláris és az irreguláris csapatok egymáshoz viszonyított súlyát és arányát érintette. Ez a kérdés tulajdonképpen a forradalmi haderő 1931–1932-ben történt átszervezése óta valójában le sem került a napirendről. Az 1927 óta eltelt időszak „győzelmes" gyakorlatára hivatkozva Mao a partizán hadviselés régi módszereinek kizárólagossága mellett szállt síkra, figyelmen kívül hagyva, hogy ezzel együtt jár az eddig megszerzett területek némelyikének feltétlen feladása, s nem törődve az ellenség ötödik hadjáratbeli blokkháztaktikájával sem. Ebbéli felfogása azonban nemcsak a központi pártvezetésben ütközött ellenállásba, hanem híveinek egyike-másika is szembefordult vele. Emlékszem, Hsziang Jing felkeresett ez ügyben, s megkért, fogalmazzam meg a Vörös Hadseregről szóló határozat tervezetét. Elhárítottam a javaslatot, mert úgy láttam, hogy ez illetlen beleavatkozás lenne mind a Központi Bizottság plénumának, mind a szovjetek kongresszusának politikai véleményalkotásába. Szűkebb körben azonban beszéltünk a dologról; Po Ku volt jelen, Hsziang Jing, Csou En-laj, Liu Po-cseng és én. Arra az eredményre jutottunk, hogy el kell fogadni a hadviselés és a csapatszervezés mindkét formáját, és a mozgóháborút – legyen az akár nagyobb reguláris egységek manőverezése, akár irreguláris alegységek partizánháborúja – általános érvényű elvvé kell emelnünk. Mao végül szintén csatlakozott ehhez a megfogalmazáshoz, és a dolog így került a beszédek és a határozatok szövegébe is. S ha még a továbbiakban is előfordult, hogy önállóan cselekvő partizánvezetők vagy helyi parancsnokok egyénieskedésekre ragadtatták magukat, ellenszerül a merevebb szervezés, a szigorúbb alárendeltségi viszony, a jobb együttműködés és a vasfegyelem eszközét próbáltuk alkalmazni.

A Szovjetunióhoz fűződő viszonyról kevés szó esett. Eddig

ez a jelszó volt érvényben: „Segítsétek a Szovjetuniót!" – ami meglehetősen pontos mása volt a világszerte elterjedt „El a kezekkel Szovjet-Oroszországtól!" jelszónak. Mao most – bár tudomásom szerint nem a nyilvánosság előtt – kijelentette, hogy ez a jelszó elavult, helyette a „Segítsétek Kínát!" jelszót kell kiadni. Ezzel érvényre juttatta kispolgári-nacionalista felfogását, miszerint a világban uralkodó legfőbb ellentétet nem a szocialista Szovjetunió és az imperialista hatalmak szembenállása, hanem a Japán és Kína közötti konfliktus jelenti, s a dolgok állása szerint ez utóbbiból szinte kényszerűen adódik a fő feladat: a belső harc a kínai szovjetterületek és Kuomintang-Kína közt. Ennek a harcnak kell alárendelni minden egyebet. Akkoriban nem ismertük fel a „Segítsétek Kínát!" jelszó elméleti és politikai jelentőségét, s így a dolog gyakorlatilag eleinte hatástalan maradt. Ezért a pártvezetőség, melyben szintén kísértettek ilyesféle gondolatok (amiként az a kongresszusi dokumentumkiadványhoz írt s fentebb idézett Vang Ming-előszóból is kiderül), nem tulajdonított neki komolyabb fontosságot, és – mint már korábban is annyiszor – eltekintett a kellő tisztázástól.

Az 5. plénum új tagokkal és tagjelöltekkel egészítette ki a Központi Bizottságot. Új Politikai Bizottságot választottak, ennek tagjai közt volt már, ha nem tévedek, Mao Ce-tung is. Po Kut a plenáris ülés megerősítette főtitkári pozíciójában.

A szovjetek II. kongresszusa a maga részéről Mao Ce-tungot „a Kínai Szovjetköztársaság Ideiglenes Központi Kormánya" Végrehajtó Bizottsága elnökének ismerte el, de már a Népbiztosok Tanácsának elnöki posztján nem erősítette meg. Ezt a megbízatást – a Központi Bizottság plénumának ajánlására – Lo Fu kapta, aki ezenkívül a Központi Bizottság titkára maradt. A Végrehajtó Bizottság elnökhelyetteséül ismét Hsziang Jinget választották, továbbá a távol levő Csang Kuo-taót. Po Ku és Lo Fu most már forma szerint is tagja lett a Forradalmi Haditanácsnak.

Így a marxista–leninista káderek mind a Központi Bizottságban, mind a kormányban megszerezték a kulcsfontosságú helyek többségét. Ebből mégis helytelen lenne arra következtetni, hogy az ő politikai irányvonaluk érvényesült. Valójában sem a

Központi Bizottság 5. plénuma, sem a II. szovjetkongresszus nem eredményezte a kínai forradalom alapkérdéseiben régóta fennforgó nézeteltérések tisztázását, s bőven adva volt a jövőbeli összecsapások lehetősége.

Ennek egyik oka, mint a fenti példákkal már szemléltetni próbáltam, az volt, hogy a pártvezetés marxi–lenini irányvonalat követő káderei békülékeny magatartást tanúsítottak Mao nézeteivel szemben, kitértek az egyértelmű döntések elől, kompromisszumos megfogalmazási módokat kerestek, sőt egyik-másik fontos kérdésben Mao befolyása alá kerültek. Vonatkozott ez a Kuomintang-táborban levő nemzeti-forradalmi erők figyelmen kívül hagyására csakúgy, mint az ellenség lebecsülésére, a saját sikerek túlbecsülésére, mindenekelőtt pedig a politika egészének egyoldalú orientációjára, miszerint a polgárháború az első, csak a Vörös Hadsereg és a vidéki szovjetterületek fegyveres harca a fontos. Bizonyára megerősítette őket e nézeteikben a Kínai Kommunista Pártnak a KIVB-nél működő képviselete is.

További okként említhetnénk azt a kispolgári-paraszti környezetet, amelyben a szovjetek II. kongresszusa lezajlott. Bizonyos fokig ez tette lehetővé Mao Ce-tung és hívei számára a helyi párt- és hadseregvezetésben elért térhódítást. Még a mandátumvizsgáló bizottság adatai szerint is mindössze nyolc ipari munkás vett részt a kongresszuson. A „munkás" címszó alá sorolt elemek egyébként így oszlottak meg: 244 kézműves, 53 kuli és 122 földmunkás. Ha ehhez hozzáadjuk a 303 szegényparasztot, 25 középparasztot és 66 egyéb elemet (kiskereskedők, értelmiségiek stb.), ahogy a statisztika feltüntette őket, kiderül: képviselve itt jószerivel a falusi lakosság legszegénycbb rétegei voltak, a kispolgári-középrétegek bizonyos arányú részvételével.

Mellesleg megjegyezve ezeket a számokat sem lehet készpénznek venni. Egy elkülönített helyen ülve magam is részt vettem a kongresszuson. A terembe, ha nagyon nagy számot akarok mondani, legfeljebb 700–800 személy férhetett. A jegyzőkönyv azonban 700 küldöttről és 1500 vendégről beszélt; az utóbbiak közül állítólag 100 Kuomintang-Kínából és külföldről érkezett. Külföldit egyetlen egyet sem láttam. Ami pedig a többi szovjet-

vagy partizánterületről érkezett küldötteket s vendégeket illeti, Po Ku elmondta nekem, hogy a blokád miatt csak igen kevesen tudtak eljönni.

Mao Ce-tung elégedett lehetett a kongresszussal. Megerősítette tekintélyét mint a Központi Szovjetterület politikai vezetőjéét. Most már erre támaszkodva láthatott hozzá, hogy a Központi Bizottságban elszenvedett kettős vereségért elégtételt vegyen. Külszínre megőrizte a politikai egység és az elvtársi együttműködés látszatát, közben azonban ismét harcba indult, hogy a párt, a kormány és a hadsereg vezetését megszerezze.

*

E helyütt szeretnék beszámolni néhány személyes megfigyelésemről, ítéletemről olyan vezető személyiségeket illetően, akiket a Központi Szovjetterületen töltött első negyedévem során közelebbről megismerhettem. Vázlatos feljegyzések ezek csupán, és elkerülhetetlen, hogy első benyomásaimat későbbiekkel is ne vegyítsem. A teljesség kedvéért olyan információkra is kitérek, amelyeket időközben folytatott beszélgetésekből szereztem vagy más forrásokból merítettem.

Többé-kevésbé állandó érintkezésben meglehetősen kevés emberrel álltam. A „biztonsági intézkedések" periódusának lejárta és a lábam meggyógyulása után sem beszélhettem különösebb mozgási szabadságról; lényegében ugyanis csak a Központi Bizottságot látogattam rendszeresen, a főtörzset és a katonai akadémiát; összesen öt alkalommal jártam a frontokon. Természetesen sok nevet elfelejtettem, ha találkoztam is alkalmanként ezzel-azzal.

Semmi kétség, a legmarkánsabb egyéniség Mao Ce-tung volt. Akkoriban negyven körül járt, karcsú volt, törékeny, első látásra inkább gondolkodónak és költőnek néztem volna, nem politikusnak és katonának. A ritka alkalmakkor, amikor találkoztunk, kötetlen formában az ünnepségeken, őt mindig méltóságteljes tartózkodás jellemezte, a többieket viszont biztatta, provokálta, hogy igyanak, meséljenek, énekeljenek. Maga Mao Ce-tung általában csak aforizmákkal kapcsolódott be a beszélgetés-

be, ártatlannak hangzó mondásokkal, melyeknek azonban mindig volt valamilyen éle, néha gonoszkodó célzás is rejlett a mélyükön. Jómagam például sokáig nem tudtam hozzászokni az erősen fűszeres ételekhez, például a csípős, sült paprikahüvelyhez, amely Dél-Kínában, különösen Hunanban, Mao szűkebb hazájában kedvelt eledel volt. Ez indította Maót az alábbi csípős megjegyzésekre: „Az igazi forradalmár étele a vörös bors", „Aki nem bírja a vörös borsot, nem állja a harcot sem." Amikor először hangzott el a kérdés, át kell-e törniük főerőinknek a Központi Szovjetterületet körülvevő blokádot, ő fesztelenül és semmitmondóan válaszolt az alábbi, gondolom Lao-cetől származó mondással: „A rossz mészáros átvágja a csontokat egy éles bárddal, a jó mészáros szétválasztgatja őket egy tompa késsel." Általában szívesen használt népies szóképeket, kedvtelve idézett filozófusokat, hadvezéreket, államférfiakat, a kínai történelem nagyjait. Mint hallhattam, a Vörös Hadsereg azóta híressé vált nyolc politikai és négy taktikai alapelvét[2] is bizonyos részben a történelemből merítette, nevezetesen a XIX. század második felében lezajlott Tajping-felkelés jelszavai közül. A ködbe vesző hajdankor egyik kínai hadvezérének, Szun-cének „Hadművészeti traktátus" című műve alapján fogalmazta meg azt a tézisét, hogy a hadsereg csak akkor keresse az ütközet lehetőségét, ha biztos a győzelem. Ugyanakkor ez nem akadályozta meg abban, hogy a Hosszú Menetelés során ugyanettől a Szun-cétől egy másik mondást is idézzen, miszerint a katonákat olyan helyekre kell állítani, ahonnét nincs visszaút, mert akkor meg-

[2] A nyolc politikai alapelv a következő: 1. Akassz vissza minden ajtót, ha távozol a házból. (Kínában a katonák az ajtókat használták fekvőalkalmatosságnak. – *O. B.)* 2. Tekerd össze a gyékényt, amelyen aludtál, és add vissza annak, akié. 3. Légy barátságos és udvarias a helybeliekkel, segíts nekik, amiben tudsz. 4. Adj vissza mindent, amit kölcsön kaptál. 5. Téríts meg minden kárt, amit okoztál. 6. Légy tisztességes, valahányszor a parasztokkal üzletet kötsz. 7. Fizesd meg az árát, bármit veszel. 8. Tisztálkodj, és különösen ügyelj arra, hogy a latrinák kellő távolságban legyenek a lakóháztól.

A négy taktikai alapelv: 1. Ha az ellenség előrenyomul, visszavonulunk. 2. Ha az ellenség megáll és tábort ver, nyugtalanítjuk. 3. Ha az ellenség kerülni akarja a csatát, mi megtámadjuk. 4. Ha az ellenség visszavonul, üldözőbe vesszük.

halnak, de meg nem futamodnak, következésképpen győznek. Különben a vörös borsról szóló aforizmát is mindig a helyzetnek megfelelően variálta. Jünnanban ezüstpénz helyett nyersópiumkockákban fizették a vöröskatonák zsoldját, Hszikangban a tetveket tartották az igazi forradalmár ismertetőjegyének. (Minket csaknem felfaltak a bestiák!) Se szeri, se száma az ilyen és hasonló mondásoknak, képeknek és hasonlatoknak, amelyek mind Mao utilitarista, pragmatikus gondolkodásmódját tanúsítják, ám a hatásukat sosem tévesztették el, mert mindig valamilyen meghatározott, konkrét indítékuk volt. Mao nemcsak magánbeszélgetésekben, nemcsak szűkebb körben élt velük; beszédeibe is bele-beleszőtt ilyesmit, hogy azután forradalmi pátosszal vegyítve hatásos jelszavakat formáljon kijelentéseiből. Magam is gyakran lehettem tanúja, hogyan vonta bűvkörébe s ragadta magával ily módon a hallgatóságát – parasztokat és katonákat.

Természetesen Mao Ce-tung a marxista terminológiát is felhasználta, már amennyire amúgy „könnyű kézzel" tehette. Mert marxista ismeretei egyébként meglehetősen felületesek voltak. Én legalábbis így láttam, és Po Ku megerősített észrevételemben. Po Ku mindjárt meg is magyarázta a dolgot. Mao sohasem élt másutt, csak Kínában, és idegen nyelveket sem ismert. Kínában pedig meglehetősen híján voltak a marxista irodalomnak. S ami volt, az is többnyire közvetítéssel jött, a forrásműveket fél kézen megszámolhatta az ember. Rontott a helyzeten, hogy Mao a marxista fogalmakat eklektikus módon átértelmezte, „új" tartalommal töltötte meg. Így például gyakran beszélt a proletariátusról, de ezen nemcsak az ipari munkásságot értette, hanem rajtuk kívül még a legszegényebb néprétegeket is sorra: a földmunkásokat, feles bérlőket, kézműveseket, kiskereskedőket, kulikat, sőt a koldusokat is. Az osztályhovatartozást tehát nem „a társadalmi termelés történetileg meghatározott rendszerében elfoglalt hely", s a termelési eszközökhöz ebből adódó viszony alapján ítélte meg, hanem a jövedelemtől és az életszínvonaltól függően. A marxista osztályfogalomnak ez a vulgáris eltorzítása – aminek gyakorlati következménye is volt, például a szovjetek II. kongresszusának fentebb idézett statisztikájában – lehetővé

tette Mao számára, hogy bizonyos néprétegek osztályjellegét a maga szubjektív felfogása alapján ítélje meg, és gyakorlatilag tagadja a munkásosztály vezető szerepét. A proletariátus hegemóniáját és diktatúráját – váltakozva használta e két fogalmat – a Kommunista Párt uralmára korlátozta, ezt pedig, véleménye szerint, a Vörös Hadsereg ereje testesítette meg, mert Mao szemében az osztályharc elsődlegesen a polgárháború formájában zajlott.

Mint a témáról folytatott beszélgetéseinkből kiderült, Po Ku és más marxisták mindezt jól látták, de nem harcoltak ellene. Nem akartak szakítani Mao Ce-tunggal (és ez kétségtelenül megfelelt a KIVB irányvonalának is), „elméleti" kérdések miatt pedig végképp nem. Hiszen tudták: Mao a Központi Szovjetterületen nagy tömegbázissal rendelkezik. Befolyása nem is annyira a „népszerűsködő művészetére" épült, ahogy tréfásan mondogattuk, hanem – és ez már nem volt tréfadolog – a közös fegyveres harc sokéves hagyományára, mely szorosan összefűzte a parasztokkal. A városiakra, akik e harcokban nem vettek részt, megvetéssel nézett. Mivel az ipari városok munkásosztályával alig kerülhetett kapcsolatba, a szovjetterületen kívül élő kommunisták hősies küzdelme, illegális munkája semmit vagy csak nagyon keveset jelentett a szemében. Csak a paraszthadsereg fegyveres harcát tudta értékelni. Megszállottja volt annak a gondolatnak, hogy a forradalmat ő egymaga hivatott győzelemre vezetni; ezért úgy érezte, minden eszköz megengedett a számára, hogy céljához, kizárólagos egyszemélyi hatalmának megvalósításához közelebb jusson.

Ezt a célját 1931-ig Csianghszi–Fucsienben gyakorlatilag elérte. Előzőleg heves párton belüli összecsapások zajlottak le közte, aki akkor a Központi Bizottság teljhatalmú megbízottja és a front-pártbizottság elnöke volt, valamint a hunani tartományi pártbizottság, Csianghszi és Fucsien területi bizottságai között. Pontosabbat ezúttal sem tudtam meg az ügyről, legfeljebb valamivel többet, mint Sanghajban. Röviden összefoglalva: a célzások, melyeket e tárgyban hallhattam, arra engedtek következtetni, hogy Mao – elsősorban a hozzá hű katonai parancsnokokra támaszkodva – 1929–1930-ban erőszakkal félretolta a

tartományi bizottságot és a területi bizottságokat, s az ellenforradalommal vívott harc ürügyén – valódi vagy állítólagos trockistákról és szociáldemokratákról, valamint az Antibolsevista Ligáról volt szó – alkalmasint fizikailag is likvidált sok pártkádert, akik szembeszegültek irányvonalával. Voltak köztük vöröskatonák is, különösen a politikai munkások és a parancsnokok állományából, meg azok közül a munkások közül, akik a kantoni kommün (1927) leverése és Csangsa átmenetinek bizonyult bevétele (1930) után csapódtak a Vörös Hadsereghez. Először megdöbbentem, ám a továbbiakban nem szenteltem különösebb figyelmet ezeknek a bizonyítékokkal alá nem támasztott híresztelléseknek. Ma azonban már dokumentumanyag bizonyítja riasztó valóságukat. Akkoriban mind azt hittük s reméltük, hogy a belső harcoknak ez a boldogtalan ideje végképp lezárult. Csou En-laj a Mao által alkalmazott terrorista módszereket „az ellenforradalommal vívott harc túlkapásainak" nevezte, Hsziang Jing pedig egyszerűen „frakcióharcoknak" minősítette az eseményeket.

A Központi Bizottság 4. plénuma után Mao hatalmi pozíciója a Központi Szovjetterületen komoly veszélybe került. A Központi Bizottság irodájának megalakulása (1931), a ningtui kibővített tanácskozás (1932), végül pedig a Politikai Bizottság és a központi bizottsági titkárok Zsujcsinba települése (1933) vészjelzésül szolgált számára. Befolyása észrevehetően csökkent. Az 5. plénum elutasította igényeit. Ettől kezdve a felszín alatt újra megindult az egyenlőtlen harc a párt és a hadsereg vezetéséért. Egyenlőtlen azért, mert mi Maót mindnyájan tiszteltük mint népszerű forradalmi vezetőt, és őszintén arra törekedtünk, hogy közös nyelvet találjunk vele; ő ezalatt, gyakorlott intrikus politikus lévén, csendben lerakta a maga aknáit, azzal a céllal, hogy elveszített befolyásának visszaszerzésén túlmenően a párt egészének vezetését is magához ragadja.

Ennek érdekében ellenzéki csoportosulást hozott létre helyi és katonai káderekből, olyan emberekből, akik már 1930-tól, a hunani, csianghszi és fucsieni pártbizottság elleni harcának idejétől támogatták őt. Ehhez a párton belüli frakcióhoz tartozott Ku Po, Ceng San és Mao titkára, Csen Cseng-zsen. Mao

Ce-tung 1930–1931-ben a csianghszi párt- és kormányszervek élére állította őket, most azonban már nem játszottak látható szerepet, és nincs tudomásom róla, hogy a későbbiekben különösebben kitűntek volna. A csoporthoz tartozott továbbá Mao Ce-tung két fivére, Mao Ce-tan és Mao Ce-min, akik azonban csak alárendeltebb gazdasági és pénzügyi kérdésekkel foglalkoztak, politikai kulcspozícióba nem kerültek soha. A konspirációban részt vettek Mao védencei, Lo Ming és Hsziao Csing-kuang, a hadseregbeli káderek közül Lin Piaón kívül különösképpen Csen Ji, aki akkoriban hadosztályparancsnok volt, továbbá Teng Hsziao-ping, abban az időben a „Vörös Csillag"-nak, a hadsereg politikai csoportfőnöksége által kiadott újságnak a szerkesztője.

Mao ellenfeleinek táborába került – akarata ellenére – Po Ku, aki mint a Központi Bizottság főtitkára kénytelen volt a politikai és az egyre erőteljesebben jelentkező katonai problémák rendezésével foglalkozni. Po Ku huszonöt év körül járt még csak, kiváló elméleti képzettséggel és fiatal kora ellenére gazdag politikai tapasztalatokkal rendelkezett. Ha katonai döntésekre került sor, tanácsaimra és Csou En-laj döntéseire hagyatkozott. Köztem s Po Ku között barátság alakult ki, mely az elkövetkező évek áldatlan eseményeit is túlélte. Sokat beszélgettünk, ezért tudom, hogy sok szempontból nem osztotta Mao nézeteit, de elengedhetetlennek tartotta a vele való együttműködést; azt remélte, hogy marxista irányban befolyásolhatja Maót, s fennmarad a párt egysége. E nézeténél azután is kitartott, hogy Mao félreállította; így gondolkodott mindvégig, 1946-ban bekövetkezett tragikus haláláig. Mindazonáltal ez a „lojalitása" a későbbiekben afelé vitte, hogy Mao politikáját erőteljesen támogassa. Mao Ce-tungnál csak a Komintern tekintélyét és a Szovjetunió érdekeit helyezte előbbre.

Lo Fu idősebb volt és sokoldalúbban képzett, mint Po Ku; s akárcsak ő, szintén a párt proletár osztályjellege mellett szállt síkra, több ízben is lebecsülően nyilatkozott Mao Ce-tung kispolgári-paraszti ideológiájáról. De mint a Központi Bizottságnak a kormányzati és a szovjet politikáért felelős titkára, még inkább pedig mint a Csianghszi–Fucsien terület szovjetkormá-

nyának új feje, fokozatosan Mao befolyása alá került, és lassan átállt az ő vonalára. Erre elsősorban Mao Ce-tung katonai koncepciója bírta rá, melynek helyességéről – a Központi Szovjetterület konkrétan adott viszonyai között – Lo Fu láthatóan meg volt győződve. Saját álláspontját mégsem adta fel. Ezért, miután Po Ku utódjaként a Központi Bizottság főtitkára lett, többször is konfliktusa támadt Maóval, aki végül a hatvanas években teljesen „ejtette" őt.

A kommunista vezetők között Csou En-laj volt a legenergikusabb, a leghajlékonyabb szellem. A klasszikus kínai műveltséganyagot és a modern európai gondolkodásmódot egyképp elsajátította; s mindehhez nagy forradalmi és internacionalista tapasztalatok is járultak. Csou kiváló szervezői és diplomataerényekkel rendelkezett, politikailag mégis inkább mindig lavírozni és illeszkedni próbált. Ő vezette a vampui (huangpui) katonai akadémia és a Kuomintang Nemzeti Forradalmi Hadserege politikai részlegét még abban az időben, amikor Csang Kaj-sek volt az akadémia parancsnoka és a hadsereg-főparancsnok. 1927-ben ő szervezte a sanghaji és a nancsangi felkelést. A húszas évek végétől, mint a Központi Bizottság és a Politikai Bizottság állandó tagja, eltűrte, sőt, maga is támogatta Csen Tu-hsziu és Li Li-szan hibáit. A Központi Szovjetterület KB-irodájának élén állva, 1932-ben kiszorította párt- és hadseregbeli hatalmi pozíciójából Mao Ce-tungot. Most Vang Minget és Po Kut támogatta, tehát a Komintern és a Központi Bizottság Politikai Bizottsága Állandó Bizottságának irányvonalát; az utóbbinak továbbra is tagja volt. Egyidejűleg igyekezett kiépíteni pozícióit a hadseregben is. Sok parancsnok a növendéke volt egykor az akadémián. A negyedik hadjáratban elért katonai sikereket kizárólag a maga érdemének tulajdonította; ezzel a tekintélye is tovább nőtt. Miután a fronttörzs és a főtörzs egy helyre települt, a hadvezetés minden szála az ő kezében futott össze. Gyakorlatilag a haderő egésze a parancsnoksága alatt volt, beleértve az önálló és a helyi egységeket is. Jellemző, hogy 1939 végén egy kérdőívre azt írta: 1932-től 1935-ig a kínai Vörös Hadsereg főparancsnoka volt. Amikor a Hosszú Menetelés során jókor észrevette, hogy Mao Ce-tung került felül, gondolkodás

nélkül melléállt, és – gondolom, olykor jobb belátása ellenére – Mao hűséges követője lett.

Hsziang Jing Csen Jün mellett tudomásom szerint az egyetlen munkás volt a Politikai Bizottságban. A húszas évek Kuomintang-Kínájában mindketten ismert szakszervezeti vezetőként és sztrájkszervezőként tevékenykedtek. Így például Hsziang Jing vezette az 1923. februári nagy vasutassztrájkot. A Forradalmi Haditanácsban, miután Csou En-laj ragadta kézbe a gyeplőt, Hsziang Jing elsősorban a mozgósítás és az ellátás, a helyi önvédelmi alakulatok és partizánosztagok kérdéseivel foglalkozott. Nyugodtan, nagy szakértelemmel, kevés hűhóval végezte a dolgát. A Központi Hadseregcsoport elindulása előtti utolsó éjszakán történt meg csupán, hogy valamelyest elveszítette az önuralmát. Erre még visszatérek.

A legfőbb katonai vezetők kivétel nélkül hivatásos katonák voltak, Lin Piao kivételével, már az 1926–1927-es Északi Hadjárat idején tábornoki vagy ezredesi rangban.

Csu Te – már akkoriban is a polgárháború legendás hőse, s amellett igénytelen, szerény ember – részt vett már az 1911-es forradalomban is. 1922-ben lépett be a Kínai Kommunista Pártba – mellesleg megjegyezve, Németországban –, és az 1927-es nancsangi felkelés után Csianghszibe vezette a 4. hadsereg csapatait, ahol azután 1928-ban Mao parasztpartizánjaival egyesült. Azt, ami ezek után történt, részletekben tudtam meg Po Kutól és Hsziang Jingtől, akik láthatóan maguk is hiányosan voltak informálva, valamint Csu Tétől, aki igencsak vonakodva hajlott ez irányú kérdéseim megválaszolgatására, és aki utólag igazat adott Maónak. A Mao Ce-tung és a hunani tartományi pártbizottság közötti összecsapás során ellentétek robbantak ki Csu és Mao között is. Csu Te bírálta Mao akkori katonai taktikáját, melynek lényege az volt, hogy a Csingkangsanon kell elsáncolniuk magukat, s onnét „terjeszkedni körkörösen". Mao „elméleti tudatlansággal" és „opportunista elhajlásokkal" vádolta Csu Tét, mert Csu a tartományi pártbizottság direktíváját követve hadjáratot vezetett Dél-Hunanban, amely azután részben vereséggel végződött. Az 1929-es újraegyesítés után Mao hozzálátott Csu Te hadvezéri tekintélyének rendszeres aláásá-

sához; Csu politikai biztosát, Csen Jit és az akkoriban még csak zászlóaljparancsnoki beosztásban szolgáló Lin Piaót maga mellé állította. Hamarosan megnyerte ügyének Peng Tö-huajt és Liu Po-csenget is. Csu Te engedett; forma szerint főparancsnok maradt ugyan, de attól kezdve nem játszott önálló, döntő szerepet. És az én véleményem szerint ez a helyzet mindmáig nem változott.

Nem tudtam, mit gondoljak végül is erről a históriáról, amelyet, mint mondottam, beszélgetések töredékeiből állíthattam össze csupán. Arra mindenesetre magyarázatot kaptam, miért játszik olyan jelentéktelen szerepet a politikai és a katonai döntések meghozatalában Csu Te, ez a nagy tapasztalatokkal rendelkező tábornok, a forradalom tántoríthatatlanul hű embere. Most az előkerült dokumentumok alapján, akárcsak annyi más dolog, ezek az információim is hitelt érdemlőknek bizonyultak.

Ellentétben Maóval, aki Csianghsziban minden magánérintkezéstől távol tartotta magát, és a személyes jellegű beszélgetésre irányuló minden igyekezetemet elhárította, Csu Te gyakrabban meglátogatott. Kétszer vagy háromszor együtt utaztunk a frontokra. Csu Te legfőbb törekvése a beszélgetések során az volt, hogy megértesse Mao nézeteit. Többnyire a Vörös Hadsereg fejlődéséről és hadjáratairól beszélt, nyilvánvalóan azzal a szándékkal, hogy a múltból merítve adjon ösztönzéseket az ötödik hadjárat során felvetődő aktuális problémák megoldására.

Ugyanígy tett Liu Po-cseng, az „egyszemű sárkány"; így nevezték közmondásos bátorságáért, és mert a harcokban elvesztette fél szemét. Ő is részt vett az 1911–1913 és az 1925–1927 közötti forradalmakban. Majd a Szovjetunióban tanult, de alig beszélt oroszul. A törzsbeli munkát önállóan, alkotó módon végezte, amióta azonban a főtörzset Csou En-laj igazgatta kényekedve szerint, eléggé feleslegesnek érezte magát. „Szerelme" volt az operatív munka, s leghőbb óhaja, hogy ismét csapatok élére állhasson. Politikai szempontból gyakorlatilag nem játszott szerepet.

A hadtestparancsnokok között Peng Tö-huaj volt a legmarkánsabb figura. Amióta 1928-ban a vezetése alatt levő csapatokkal

a Vörös Hadsereg oldalára állt, Mao támogatója volt. Mao Cetungot tekintette ugyanis a forradalmi haderők elhivatott vezérének. Ez természetesen nem jelentette azt, hogy mindenben egyetértett vele. Politikailag és katonailag egyképp nagyfokú aktivitás jellemezte, s ha úgy érezte, bírálnivalója van, nem tett hangfogót a szájára. Üdítő nyerseséggel mennydörgött mind a nagy veszteségekkel járó állásharcok ellen, mind az erőt fecsérlő partizántevékenységgel szemben. Hadteste három hadosztályból állt, szám szerint a legnagyobb erőt képviselte, és a reguláris hadviselésben is a legképzettebb volt. Ezért általában a legnehezebb feladatokat bízták rá. Ennek során többször is veszedelmes helyzetbe került, a végén azonban sikerült mindannyiszor kivágnia magát. Vele is beszélgettem néhányszor, meg a szovjetekben iskolázott politikai biztosával, Jang Sang-kunnal is; ezekből a beszélgetésekből kiderült, hogy mindketten internacionalista szellemű katonák, a Szovjetunió hű barátai. Ezért fordult tragikusra a sorsuk a hatvanas években.

Lin Piao volt a hadtestparancsnokok sorában messze a legfiatalabb. Elvégezte a vampui katonai akadémiát; az Északi Hadjáratban századparancsnokként szolgált; 1927 után gyorsan ívelt felfelé a pályája: zászlóalj-, majd ezredparancsnok lett. 1931 óta volt az 1. hadtest parancsnoka. A hadtest híres volt két hadosztályának gyorsaságáról, s ezért főként átkaroló és megkerülő hadműveletekre bizonyult alkalmasnak. Lin Piao kétségkívül kiváló taktikusa volt a partizánharcnak és a manőverező hadviselésnek. De a hadviselés egyéb formáját nem ismerte el, s katonai kérdésekben, különösen ami a hadműveleti és a harcászati vezetést illeti, nem tűrt beleszólást a dolgaiba. Politikailag viszont „tiszta lap" volt, Mao, akit vakon követett, azt írt rá, amit akart. Lin Piao csakhamar Mao készséges eszköze lett a Po Ku vezette Központi Bizottság elleni harcban.

Lin Piao, akárcsak bálványa, Mao Ce-tung, kitért minden személyes jellegű beszélgetés elől. Megközelíthetőbbnek bizonyult Lo Zsuj-csing, Lin politikai biztosa vagy biztonsági megbízottja, aki ugyanazt az utat tette meg, mint felettese: a vampui akadémiától a Nemzeti Forradalmi Hadseregen át a Vörös Hadseregig. Lo éveken át élvezte Mao és Lin bizalmát, akik azonban

végül őt is mint Liu Sao-csi állítólagos összeesküvő-társát szolgáltatták ki a „proletár kulturális forradalom" idején a „vörösgárdistáknak".

Tung Csen-tangról, az 1934 őszéig csupán egyetlen hadosztályból álló 5. hadtest parancsnokáról nem sokat tudok mondani. Robusztus katona volt, lelkiismeretesen hajtott végre minden parancsot. Azt mondták róla, „feudális hagyományokat" és „militarista szokásokat" ápol; mindebből én semmit sem észleltem. Kideríthetetlen okokból az hírlett csapatairól, hogy csak a védelemben erősek, ezért azután mindig ilyen jellegű feladattal vetették be őket. Holott a támadásban is jól megállták a helyüket. 1935-ben magam láttam, hogy bravúrosan, szinte veszteségek nélkül rohamoztak meg Kujcsouban egy megerődített hegymeredélyt, melyet tartományi csapatok védtek. Tung Csen-tang 1936-ban esett el Kanszuban, csapatai élén.

Vang Csia-hszianggal, Csen Jünnel, s még néhány más kommunista vezetővel a Központi Szovjetterületen viszonylag keveset érintkeztem. Ők inkább csak a későbbiekben kerültek előtérbe. Ezért a továbbiakban még lesz róluk mondanivalóm. Nem emlékszem Liu Sao-csire sem, aki pedig alkalmasint szintén ott tevékenykedett a Központi Szovjetterületen, és a Hosszú Menetelés kezdetén politikai munkára Észak-Kínába küldték. Bizonyára nem játszott még akkoriban olyan domináns szerepet a pártvezetésben, mint a későbbi évek során, és a katonai ügyekhez sem volt köze.

*

A Központi Bizottság 5. plénumának és a szovjetek II. kongresszusának idején zajlottak le az úgynevezett fucsieni események. 1933 novemberében Caj Ting-kaj nyíltan szembefordult Csang Kaj-sekkel, és Fucsien tartomány fővárosában, Fucsouban, ahol a főhadiszállása volt, „Forradalmi Népi Kormányt" alakított. Programjának fő pontjai ezek voltak: véget vetni a szovjetterületek ellen folytatott polgárháborúnak (ezt az ő 19. hadserege gyakorlatilag meg is tette), és a Vörös Hadsereggel közösen fordulni a japán agresszió és a Csang Kaj-sek-diktatúra ellen. Január közepén megérkezett Zsujcsinba két küldötte (Pan

és Csang), hogy konkrét tárgyalásokat kezdjenek. Mint Po Kutól megtudtam, a küldöttek csak igen szerény felhatalmazást kaptak. Arról kellett tárgyalniuk, hogy Caj Ting-kaj kész gazdasági segítséget nyújtani a Központi Szovjetterületnek, várja továbbá a Vörös Hadsereg esetleges együttműködését a 19. hadsereggel. Ez utóbbit illetően Caj Ting-kaj egyelőre nem kért volna konkrét támogatást, csupán kölcsönös megnemtámadási szerződésről és demarkációs vonal kijelöléséről lett volna szó. Annak, hogy így gondolkodott, két oka lehetett. Először is, 1933-as offenzívánkra gondolva bizonyára attól félt, hogy a Vörös Hadsereg esetleg megszállja és elnyeli területét, illetve hadseregét. Másodszor úgy gondolta, tekintettel kell lennie hadseregének politikailag mérsékeltebb vezetőire, főleg pedig a kuangtungi tartományi kormányra, melynek jóakaratú semlegességére támaszkodni kényszerült. Február elején vagy közepén, amikor a helyzet rohamosan romlani kezdett, már változtatott volna az álláspontján, de akkor késő volt.

Csang Kaj-sek felismerte a rendszerét fenyegető veszélyt, mely abból adódhatott, ha a fucsieni „Forradalmi Népi Kormány" a Vörös Hadsereg segítségével megszilárdul, s más dél- és észak-kínai ellenzéki erők is csatlakoznak hozzá. Ezért hirtelen elhatározással félbeszakította a Központi Szovjetterület ellen indított ötödik hadjáratot, és csapatainak zömét a 19. hadsereg ellen irányította. Az északi fronton tevékenykedő tíz-tizenöt hadosztályát, gyakorlatilag minden támadó oszlopát, Észak-Fucsienbe dobta át, azzal a feladattal, hogy gyors ütemben előnyomulva vegyék be Fucsout. Csen Cseng tíz-tizenkét hadosztályból álló hadseregét Csienningtől északra helyezte készenlétbe, hogy a mi csapataink esetleges fucsieni betörése esetén saját előrenyomuló alakulatainak nyitott jobbszárnyát fedezze, vagy még mélyebbre behatoljon a főerőink által nyitva hagyott északkeleti katonai körzetünkbe. Az erődrendszer helyőrségeinek tíz-tizenkét hadosztálya is szilárdan állt a helyén.

A Forradalmi Haditanács a maga részéről úgy határozott, hogy az 1., a 3. és a 7. hadtestet, valamint a 34. önálló hadosztályt, tehát összesen hét jó harci értékű hadosztályt támadó hadműveletre kell összpontosítani; ezzel tulajdonképpen annak az

elvben már elfogadott tervnek a kivitelezésére gondoltak, amelyet Fred decemberben javasolt. Eszerint a hunan–csianghszi határvidék déli részén önállóan tevékenykedő 6. hadtestnek is északra kellett volna előrenyomulnia. Az ellenség lekötésére az alábbi erők maradtak vissza: az 5. hadtest Csienning térségében, a 9. hadtest a Hszücsiangnál, Kuangcsangtól északra, északnyugaton a 23., délen pedig a 22. önálló hadosztály, összesen tehát hat hadosztály, amelyek közül azonban az 5. és a 9. hadtestből csak egy-egy, valamint a 22. önálló hadosztály jelentett valódi harci értéket. A másik három – a 14., a 15. és a 23. – hadosztályt nemrég alakították ki, hadrafoghatóságuk igen korlátozott volt.

Így a Központi Szovjetterület valamennyi reguláris alakulatának kétharmada-háromnegyede offenzívára készen állt. Méghozzá a legjobb csapatok. De az offenzívára nem került sor. Energikus cselekvés helyett csaknem egy hónapon át tanácskoztak a Központi Bizottságban és a haditanácsban, miként kell a helyzetet politikailag megítélni, s ennek megfelelően milyen katonai elhatározásra kell jutni.

Caj Ting-kaj és a 19. hadsereg politikai megítélésének kérdésében három különböző vélemény volt. Po Ku – félig-meddig talán Csou En-laj tartózkodó támogatásával – azt az álláspontot képviselte, hogy itt páratlan lehetőség kínálkozik az új nemzeti egységfront 1933 elején felmerült gondolatának megvalósítására, a szovjetterület határait messze meghaladó, a Kuomintang-uralta vidék széles néprétegeire is támaszkodó japánellenes falanksz létrehozására. Ezért minden módon támogatni kell Caj Ting-kajt, méghozzá bármilyen fenntartásokkal éljen épp ő maga, katonailag is. A Központi Bizottság sanghaji irodája viszont többször is nyomatékosan óvott attól, hogy Caj Ting-kajban bízzunk; Caj ugyanis közel állt a harmadik párthoz, a szociáldemokratákhoz, akik mereven kommunistaellenesek. Csang Kaj-sek elleni fellépése nem egyéb a militaristák közti szokásos hatalmi viszálykodás megnyilvánulásánál; a mi feladatunk, hogy ezt maximálisan kihasználjuk saját pozícióink erősítésére a polgárháborúban. Hasonló szellemben nyilatkozott a Komintern képviselője, aki mintha Fred tervét is helyeselte volna. Mao Ce-

tung véleménye hasonló volt: Caj Ting-kaj felkelése „az uralkodó reakciós körök egy részének kísérlete, hogy közeledő bukásukat a tömegek megtévesztését célzó új manőverrel halogassák". Ezért – hangzott Mao végkövetkeztetése – nem szabad azonnal és közvetlenül támogatnunk a 19. hadsereget és a „Forradalmi Népi Kormányt". Ez utóbbit az események során mindvégig bírálta; „következetlennek" nevezte; leszögezte, hogy „nem teljesítette a központi szovjetkormánnyal és a Vörös Hadsereggel szemben vállalt kötelezettségeit" (értsd: nem adott anyagi és gazdasági segítséget); „passzív és határozatlan maradt" stb. Mao Ce-tung figyelmeztetett: „cselekedjünk óvatosan, kerüljük a megfontolatlan lépéseket". A 19. hadsereg csapatainak előbb le kell győzniük Csang Kaj-sek erőit Észak-Fucsienben s csak azután lehet szó aktív katonai támogatásról.

Po Ku nem tudta érvényesíteni irányvonalát, ezért végül engedett. A Központi Bizottság megegyezett abban, hogy az ellenséges táborban mutatkozó ellentéteket ki kell használni, méghozzá Csang Kaj-sek ötödik hadjáratának visszaverésére. Ennek miként jéről heves vita indult Sanghaj és Zsujcsin között, s ezek a nézeteltérések még végzetesebben hatottak, mint a politikai véleménykülönbségek, mert gyakorlatilag Mao Ce-tung habozó taktikáját segítették.

Fred tervének megfelelően az 1. hadtestet Jungfengbe vonták előre, a 3. és az 5. hadtestet pedig Kuangcsangnál helyezték készenlétbe. Eközben Fred rádióüzenet formájában közölte a sanghaji iroda által jóváhagyott tervet, mely szerint a főerőkkel egy hónapon belül le kell rohanni Nyugat-Csianghszit egészen a hunani határig, és be kell venni Nancsangon kívül Csangsát is. Ez a terv olyan kalandos volt, olyannyira nem felelt meg a valós erőviszonyoknak, hogy a Politikai Bizottságban és a haditanácsban hevesen ellenezték. Magam is ellene fordultam. Po Ku politikai érvelését elfogadva, kezdettől fogva az észak-fucsieni támadó hadművelet pártján álltam, eddig azonban úgy éreztem, kötnek Fred utasításai, ezért a haditanácsban tartózkodóan viselkedtem. Most megküldtem Sanghajnak ellenvetéseimet, melyek egyébként a Politikai Bizottság és a haditanács kifogásaival egyeztek. Lázas rádió-üzenetváltás következett; voltak az

üzenetek között olyanok is, amelyek személy szerint csak nekem szóltak, a Freddel megbeszélt külon jelkulcs alapján. Fred a leghatározottabban figyelmeztetett rá, hogy ő a KIVB katonai küldötte, továbbá az én közvetlen felettesem, ezért parancsba adta, hogy tervét minden ellenállást legyőzve keresztülvigyem. Így azután igen súlyos lelkiismereti válságba kerültem.

Az eddigiekben, ha nem is értettem egyet velük, értelem szerint követtem Fred utasításait. Így például kiharcoltam, hogy Zsujcsin mellett kisegítő repülőteret építsenek, holott az volt a véleményem, hogy a dolog haszontalan, sőt káros, mert ily módon a Szovjetunió technikai segítségének illúzióját keltjük, s ha ez elmarad, elkerülhetetlenül csalódás és elégedetlenség lesz a következménye. Valóban, mi nem is használtuk a repülőteret, a Kuomintang légierejének viszont jó szolgálatot tett később. Ugyanígy saját jobb meggyőződésem ellenére terjesztettem be a haditanácsban Fred javaslatát a Hszücsiang és a Kancsiang közötti erődvonal létesítéséről, valamint az ellenség hátországába történő északkeleti behatolásról. Jobb helyzetismeretem alapján, a katonai vezetéssel való egyetértésben, lehetőleg a legmérsékeltebb szintre szorítottam le a dolgokat. Fred mostani terve azonban egyszerűen keresztülvihetetlen volt. Hogy efelől minden kétséget kizárjak, azt javasoltam, hajtsunk végre az 1. hadtest egységeivel Jungfengnél harci felderítést. Egyidejűleg kértem Po Kut, tudja meg a KIVB állásfoglalását. Mindkét javaslatomat elfogadták. Ahogy várni lehetett, a harci felderítés adataiból kiderült: az ellenfélnek a Kancsiangtól keletre húzódó, mélységben tagolt erődrendszerét a mi erőinkkel és eszközeinkkel nem lehet áttörni. Ugyanekkor érkezett meg Hsziao Ko futára, s közölte, hogy a 6. hadtest a Kancsiangtól nyugatra szintén erőteljes erődítményvonalakba ütközött, ezért visszafordulni kényszerült.

Ebben az időben Csang Kaj-sek csapatai már elfoglalták Észak-Fucsient, és Fucsou irányában nyomultak előre. A 19. hadsereg reménytelen helyzetben volt; sokkal gyengébb lévén a csangkajsekista erőknél, halogatta a harcot; ellenállt, de kerülte a döntő összecsapást. Vezetésében bomlás mutatkozott. Ebben a szituációban gyorsan kellett cselekedni, menteni, ami

még menthető. Elhatároztam tehát, hogy nem várom be a KIVB hozzájárulását, és saját felelősségemre döntő lépést teszek. (Mint Po Kutól megtudtam, a KIVB üzenete nagy késéssel jött meg, és lényegében azt tartalmazta, hogy katonai döntéseket kizárólag a zsujcsini Forradalmi Haditanács hozhat.) Azt javasoltam, hogy csapásmérő csoportosításunk hét hadosztályát haladéktalanul dobjuk át Fucsienbe, így ugyanis, például Nanping térségében, megtámadhatjuk még Csang Kaj-sek csapatainak jobbszárnyát, és tehermentesíthetjük a 19. hadsereget. A Politikai Bizottság és a haditanács, ezúttal egyhangúan, ennek megfelelő határozatot fogadott el. Kilátástalan helyzetének tudatában most már Caj Ting-kaj is beleegyezett, hogy a Vörös Hadsereg benyomuljon Közép-Fucsienbe.

Ettől kezdve egymást érték az események. 1. és 3. hadtestünk erőltetett menetben nyomult előre Nanping felé. A 7. hadtest és a 34. önálló hadosztály fedezte balszárnyukat Csen Cseng hadseregével szemben, a Saovutól keletre eső térségben. Ezalatt Caj Ting-kaj egyik tábornoka egész hadseregével együtt átállt Csang Kaj-sekhez; Csang Kaj-sek csapatai bevették Csienjangot, Csienout és Nanpingot, úgyhogy nem tudtunk már átkelni a Mincsiangon, és csapásmérő csoportosításunkkal délkeletre kellett elkanyarodnunk. Február közepén elesett Fucsou. A 19. hadsereg java része, miután vezetése már rég felbomlott, megadta magát. Csak Dél-Fucsienben tanúsított ellenállást még néhány kisebb egység. Csapásmérő csoportosításunk Közép-Fucsienben megverte az előredobott új 52. hadosztályt, és elfoglalta Sahszien, Jungan és Joucsi városát, s a körülöttük levő viszonylag nagy területeket. A harcok végső kimenetelét azonban ez már nem befolyásolta. Legfeljebb csak azzal próbálkozhattunk, hogy átmentjük a 19. hadsereg személyi állományának és anyagi erejének bizonyos részét. Ez sikerült is, bár korántsem a remélt mértékben.

Fucsou eleste megpecsételte a 19. hadsereg és a „Forradalmi Népi Kormány" sorsát. Csang Kaj-sek csapatainak zömével elvonult Fucsienből, ismét elfoglalta régi, az északi fronton levő állásait, nyilvánvalóan azzal a szándékkal, hogy folytatja az ötödik hadjáratot, mielőtt főerőink visszatérnek. Csen Cseng meg-

lepetésszerű támadást intézett Csienning ellen, de 5. hadtestünk sikeresen védelmezte a várost. A haditanács mégis úgy döntött, hogy mivel a többi ellenséges támadó oszlop is megindult, 1. és a 3. hadtestünknek vissza kell térnie az északi frontra, mely így megint főhadszíntér lett. Hogy megnehezítsük Csang Kaj-sek csapatainak Fucsien teljes megszállását, s legalábbis akadályozzuk ottani új megerődített frontvonalának kiépítését, a 7. hadtest és a 34. önálló hadosztály aktív harccselekmények folytatása céljából ottmaradt az újonnan elfoglalt területeken. Később, átmenetileg, a 9. hadtest is erősítette őket.

Bár a fucsieni események lefolyása és kimenetele leleplezte a Caj Ting-kaj-féle „Forradalmi Népi Kormány" gyengéit, a dolog mégis bizonyos fokig lehetővé tette a Kínai Kommunista Párt és a kínai Vörös Hadsereg számára, hogy Csang Kaj-seknek a Központi Szovjetterület ellen intézett ötödik hadjáratát szétverje és fontos lépést tegyen a japánellenes nemzeti egységfront létrehozása felé. E lehetőség eredményes felhasználásához azonban határozott és azonnali cselekvésre lett volna szükség. Ez nem következett be, s hogy így történt, annak egyképp oka volt az események politikai megítélésének különbözősége és az ebből adódó katonai stratégia. A sanghaji Komintern-képviseletnek és a Központi Bizottság sanghaji irodájának téves helyzetmegítélése, melyet Mao Ce-tung is osztott, és politikájával, a szkeptikus várakozással és az irreális előfeltételek meghatározásával támogatott, tévútra vitte a Politikai Bizottságot; a Po Ku részéről mindjárt kezdetben helyesen meghatározott irányvonalat ezért válthatta fel ismét „az ellenséges tábor belső ellentéteinek kihasználására" irányuló politika, ezért maradt el a Caj Ting-kajnak való közvetlen és gyors segítségnyújtás. Fred kalandorjellegű hadászati terve – időben és térben egyképp kivitelezhetetlen nagyszabású offenzíva az ellenség északnyugati központjai ellen – és az a nyakasság, amivel ezt a tervet érvényesíteni próbálta, gátolta a Forradalmi Haditanácsot, hogy még idejében helyes döntést hozhasson a főerők átdobására Észak-Fucsienbe, ahol azok a 19. hadsereggel egyesülve döntő ütközetet erőszakolhattak volna ki. Amikor a tanács ezt a határozatot meghozta, már késő volt, az esély oda. Bírálat illet-

heti saját szerepemet is. Kettős nyomás nehezedett rám: Fredé Sanghajból és Maóé Zsujcsinből; így magam is haboztam, akárcsak a haditanács tagjai, a gyors döntés meghozatalában.

A fucsieni eseményeket követően rohamosan romlani kezdtek a Központi Hadseregcsoport további harci esélyei a Csang Kaj-sek-féle ötödik hadjáratban. Csang Kaj-sek nemcsak Caj Ting-kaj lázadását verte le, hanem az egész országban megfélemlítette és meggyengítette az ellenzéket. Most már teljes erejével a Központi Szovjetterület ellen fordulhatott. 1934-ben új frontot épített ki Fucsienben, mely ugyan mindvégig mutatott bizonyos hiányosságokat (például az erődítményrendszer sűrűségét tekintve), egészében azonban mégis nehezítette a Központi Szovjetterület gazdasági helyzetét, a Központi Hadseregcsoportot pedig arra kényszerítette, hogy teljesen bekerítve, a saját belső vonalain folytassa a harcot, míg a csangkajsekista hátország biztosítva volt. Ebből adódott a továbbiakban a harcok roppant lassúsága, hosszú időtartama, végül pedig a bekerítő gyűrű áttörésének szükségszerűsége.

Egy évvel később Mao Ce-tung a fucsieni eseményeket és a fucsieni események során megmutatkozott hibákat s gyengeségeket használta fel egyik fő eszközül arra, hogy rájuk hivatkozva magához ragadja a párt és a hadsereg vezetését. A 19. hadsereget ismét így jellemezte: „az ellenforradalmi tábor csoportosulása azzal a céllal, hogy a tömegek még fokozottabb becsapása révén a földbirtokosok és a tőkések uralmát fenntartsák". A párt helyesen ismerte fel ugyan, hogy a Kuomintang belső ellentéteit ki kell használni az ellenséges gyűrű áttörése érdekében – jelentette ki Mao –, de „Po Ku és mások" könnyű kézzel csavarintván egyet a tényeken, „a Vörös Hadsereget arra használták, hogy Jungfeng térségében értelmetlenül erődítményeket ostromoltassanak vele, ahelyett, hogy a 19. hadsereggel összefogva Csang Kaj-sek főerőire mértek volna csapást". Mao bölcsen hallgatott itt az események valódi menetéről, arról, hogy heteken át folyt a vita, a véleménykülönbségek összecsapása, amelyben ő maga ugyanolyan végzetes szerepet játszott, mint a Központi Bizottság sanghaji irodája és – sajnos – a Komintern képviselete is.

Még a fucsieni események idején, január végén másodszor is utazást tettem az északi fronton, ezúttal Csu Te társaságában. Röviddel azelőtt futott be Zsujcsinba Fred részletes naptártervezete a nagy északnyugati offenzíva pontos időzítéséről. A Forradalmi Haditanács úgy határozott, hogy végképp elveti ezt az elképzelést, főerőinket Észak-Fucsienbe irányítja át, de az 1. hadtestnek az északi frontról történő elvonulása előtt még végrehajtja a fentebb már említett harci felderítést. Utazásunk célja most az volt, hogy az 1., az 5. és a 9. hadtest parancsnokaival megbeszéljük stratégiánkat és taktikánkat. Lin Piao heves szavakkal fejezte ki nemtetszését az 1. hadtest Jungfengbe történő gyors átcsoportosítását illetően, ami még Fred tervének része volt, valamint a tervbe vett harci felderítés tekintetében. Lelkesen üdvözölte viszont azt a határozatot, hogy most már aktívan támogatjuk a fucsieni 19. hadsereget, és ahhoz is hozzájárult, hogy kisebb egységekkel kitapogassuk az ellenséges erődrendszert Jungfengnél.

E látogatás során tartottam első ízben előadást nagyobb közönség előtt; az 1. hadtest magasabb és közép szintű parancsnokaival ismertettem az ötödik hadjárat során alkalmazandó taktikánkat. Ellenvélemény nem hangzott el.

Az ellenség Kuangcsangtól és Csienningtől északra ez idő tájt nem fejtett ki tevékenységet, s általában az egész északi front viszonylag eseménytelen volt. Tung Csen-tang bízott benne, hogy sikerrel vetheti majd vissza Csen Cseng esetleges támadását, és megvédheti Csienninget. Hasonló szellemben nyilatkozott a 9. hadtest parancsnoka is, akivel Kuangcsangban beszéltünk. Mindketten hangsúlyozták azonban, hogy ha Csang Kaj-sek főerői ismét offenzívát kezdenek, az 1. és a 3. hadtestnek – de legalább az egyiknek – be kell avatkoznia. Máskülönben az a veszély fenyeget, hogy elveszítjük Csienninget és Kuangcsangot.

Aggodalmaik jogosnak bizonyultak. Alig számolt le Csang Kaj-sek Caj Ting-kajjal, támadó oszlopai ismét offenzívát indítottak a fő hadműveleti irányokban, a régi taktikát követve: lépésről lépésre nyomultak előre, rendszeresen építették az erődöket. Február végétől április elejéig egész sor ütközetre került sor a front északkeleti szakaszán Csen Cseng hadserege és

a mi 1., 3. és 5. hadtestünk között. Mindkét fél érzékeny veszteségeket szenvedett, döntő sikert azonban egyik sem tudott kivívni. Április elejétől az ellenség a Hszücsianghoz helyezte át támadásainak súlypontját, azzal a céllal, hogy elfoglalja Kuangcsangot.

A Központi Bizottság Politikai Bizottságában, illetőleg az Állandó Bizottságban és a Forradalmi Haditanácsban többször is behatóan megtárgyaltuk ezt a helyzetet és a belőle adódó végkövetkeztetéseket. A helyzet megítélésében, Mao Ce-tungot is beleértve, mindenki azonos véleményen volt. A hadászati és harcászati elképzelésekben azonban már eltértek a vélemények. Röviden vázolva, a következő összkép alakult ki:

A Központi Szovjetterületet teljesen bekerítették az ellenséges csapatok. A gyűrű az egész északkeleti, északi és északnyugati frontot körülvette, Nanpingtól Csianig, és nyugaton tovább a Kancsiang-folyó mellett lefelé Kancsouig.

Az erőteljesen kiépített és mélységben tagolt blokkházrendszer itt már lehetetlenné tette az áttörést, s az ellenség nyitott szárnyain vagy hátában végrehajtandó hadműveleteket. Az utóbbi félév tapasztalatai megmutatták, hogy támadásaink okvetlenül fennakadnak az erődövben. Délen ez az öv valamelyest ritkább volt, s a leggyengébbnek egyelőre Délnyugat-Fucsienben mutatkozott.

Az ellenség továbbra is határozottan nyomult előre északon: folytatta ékjeinek előretolását Csienning, Kuangcsang és Jungfeng felé. Fő célja ennek során először is Kuangcsang bevétele volt. De a hunani csapatok is elindultak lassan Hszingkuo felé, a kuangtungiak pedig Hujcsang irányában, bár különösebb aktivitást nem tanúsítottak.

Eszerint hadászati szempontból védelembe kényszerültünk, mégsem szorítkozhattunk erre. Meg kellett próbálnunk megoldani a kettős feladatot: megvédelmezni a szovjetterületet és megőrizni élőerőinket taktikai manőverek és támadások által. Ez, önmagában véve, nem volt újszerű felismerés, csak a „hogyan" volt az, ami a megnehezült körülmények között új elhatározásokat követelt. Három lehetőség kínálkozott.

Először: főerőinkkel, vagyis az 1. és a 3., esetleg még az 5.

és a 9. hadtesttel megpróbálhattuk áttörni az ellenséges bekerítő gyűrűt, azzal a céllal, hogy az ellenséget a blokkházrendszer ellenére is hátországában támadjuk és semmisítsük meg. Ezt a gondolatot elsőnek – és akkor még egyetlenként – magam vetettem fel már 1934. március végén. Hozzáfűztem, hogy egy ilyen áttörés csak az ellenség leggyengébb pontján, vagyis délnyugaton vagy délkeleten sikerülhet, nem szabad tehát az ellenség centruma ellen irányulnia, mert akkor ez a centrum fokozatosan erősödne, míg a mi erőink egyre fogynának; végül pedig: az áttörést nagyon jól elő kell készíteni. Egy ilyen hadművelet során részlegesen és átmenetileg területeket veszítenénk ugyan, megőriznénk viszont élőerőinket, s szabadabb hadműveleti cselekvési lehetőségeink lennének.

Akkoriban mégis mindenki szembefordult ezzel az elképzeléssemmel, a leghevesebben Mao Ce-tung. Ő ugyanis azt a nézetet fogadtatta el, hogy egyáltalán nem merültek ki a szovjetterületen belül kivívható győzelem lehetőségei, és síkraszállt azért, hogy az ellenfélnek a szovjetterületre való becsalogatására kell törekedni – tehát kövessük a régi taktikát. Ám ez a második variáns is elutasításra talált, mert a többség azon a véleményen volt, hogy az ellenséges taktika következtében ily módon harc nélkül adnánk fel területeket, holott semmiféle biztosítékunk nincs rá, hogy az ellenséget megállíthatjuk és megverhetjük.

Harmadik lehetőségként ismét én álltam elő javaslattal: folytassuk a kisebb meglepetésszerű támadások taktikáját, mihelyt a támadó ellenség eltávolodik megerődített kiindulóállásaitól; hagyjunk neki azonban nagyobb mozgási szabadságot, mint eddig, hogy „nagyobb ugrásokra" vetemedjen, s annál biztosabban „csapdába" essen. Elvben helyeselték ezt a harmadik variánst, így született meg az az elhatározás, hogy az 1., a 3. és az 5. hadtestet az északi fronton az ellenséges támadóoszlop ellen vetjük be, amely Nanfeng irányából Kuangcsang felé nyomult előre. Dél-Fucsienben – és szükség esetén a kuangtungi csapatok ellen – a 7. hadtest, a 34. hadosztály és az újonnan szervezett 24. hadosztály folytatja majd hadműveleteit. Mivel ezekben az irányokban még bizonyos manőverezési szabadságuk is volt, feladatuknak eredményesen tettek eleget.

Március végén, április elején a főerők Peng Tö-huaj főparancsnoksága alatt szárnyba támadták Nanfengtől délre az ellenséges támadóoszlopot. A 3. hadtest rést vágott magának, és messze előrenyomult észak felé. De Csen Cseng „tűzvédelme" közbelépett, és hadereje a nanfengi erődrendszerre és fölényt biztosító haditechnikájára támaszkodva ellentámadásba ment át. A 3. hadtest veszélybe sodródott; félő volt, hogy bekerítik. Csak jelentős veszteségek árán tudta kivágni magát. Támadó hadműveletünk kudarcba fulladt.

Ezek után az ellenség áprilisban hozzáláthatott célja megvalósításához, Kuangcsang elfoglalásához. A pártvezetőség az önmagában jelentéktelen várost (Kuangcsang körzeti központ volt) hadászatilag fontosnak minősítette, melyet meg kell tartani, mert vele zárul vagy nyílik az út a szovjetterület szívébe. Azonkívül a pártvezetés nem akarta vállalni a város harc nélküli feladásának politikai ódiumát sem. Így azután a Forradalmi Haditanács ülésén, melyen Mao Ce-tung is részt vett, egyhangú elhatározás született, hogy a Kuangcsang körüli térségben vállalni fogjuk az ütközetet. Mivel az ellenfél Csen Cseng hadseregének részsikere után valamelyest gyorsította egyébkénti lassú támadási ütemét, a haditanács újabb ülésén – ismét Mao jelenlétében és hozzájárulásával – úgy döntöttek, hogy az új támadó hadműveletet már a város előtti térségben végrehajtjuk. Az ellenségnek éppen ezért meg kell adnunk a gyors előrenyomulás lehetőségét. Ez így a szovjetterületre való „becsalogatás" egyik változata volt azzal a céllal, hogy fedezetlen szárnya ellen indíthassunk megsemmisítő csapást eredményező támadást. A hadművelet mintegy két hétig tartott, igazi eredménnyel azonban nem járt, mert az ellenségnek sehol sem volt sebezhető pontja.

Április végén a haditanács vezérlő törzse (tagja volt Csu Te, Po Ku, a politikai csoportfőnökség helyettes vezetője és jómagam) Kuangcsangba ment, hogy a hadművelet befejező szakaszában főerőink jobb együttműködését biztosítsa. Ebben az időben ugyanis egyre több híresztelés jutott Po Ku fülébe, miszerint Mao Ce-tung kiadta hadseregbeli híveinek a jelszót: „Szavakban engedelmeskedni, tettekben ellenállni." Ezt termész-

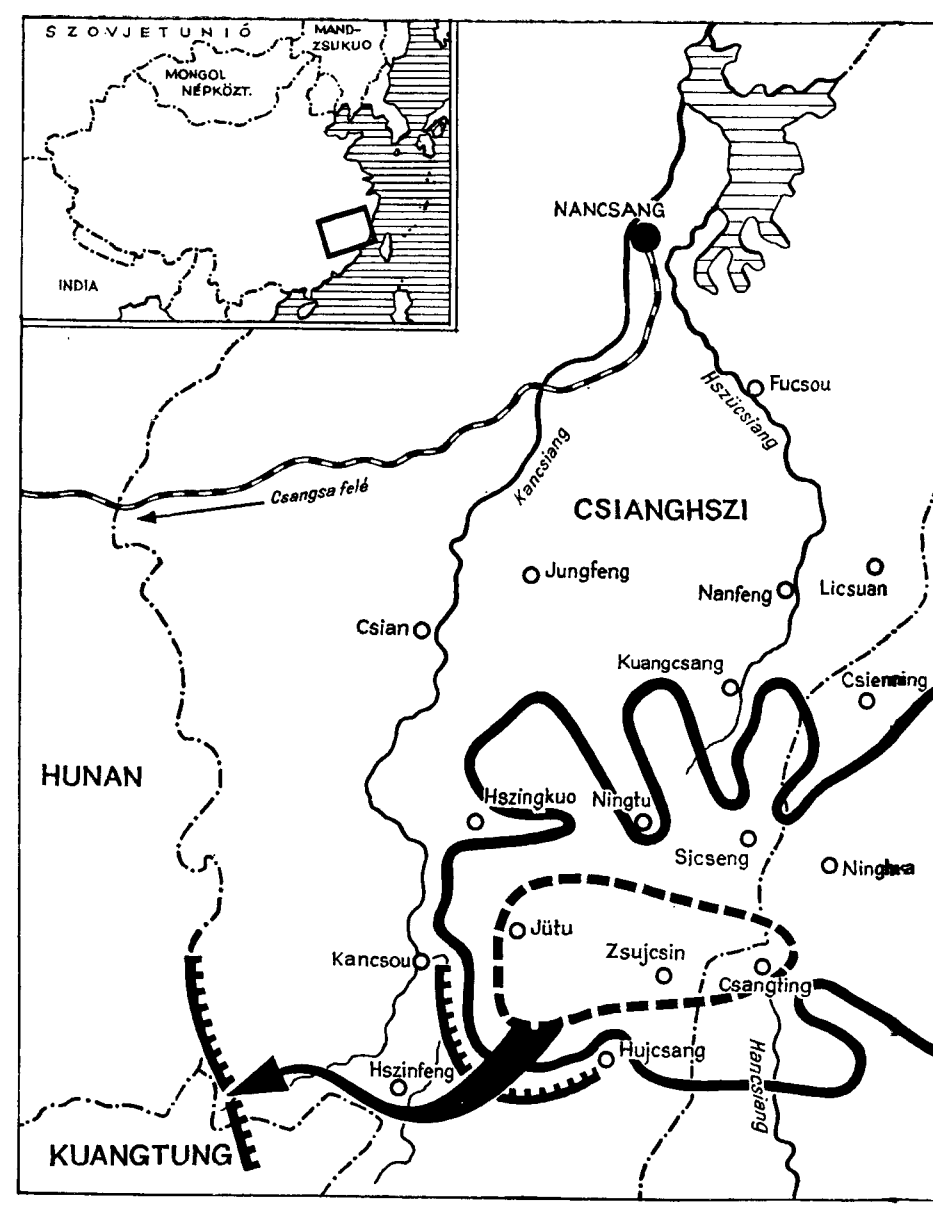
SZOVJETUNIÓ
MAND-
ZSUKUO
MONGOL
NÉPKÖZT.
INDIA
NANCSANG
Fucsou
Hszücsiang
Kancsiang
Csangsa felé
CSIANGHSZI
Jungfeng
Nanfeng
Licsuan
Csian
Kuangcsang
Csienning
HUNAN
Hszingkuo
Ningtu
Sicseng
Ningkwa
Jütu
Zsujcsin
Kancsou
Csangting
Hszinfeng
Hujcsang
Hancsiang
KUANGTUNG

A KÖZPONTI SZOVJETTERÜLET A HOSSZÚ MENETELÉS KEZDETE ELŐTT, 1934 OKTÓBERÉBEN

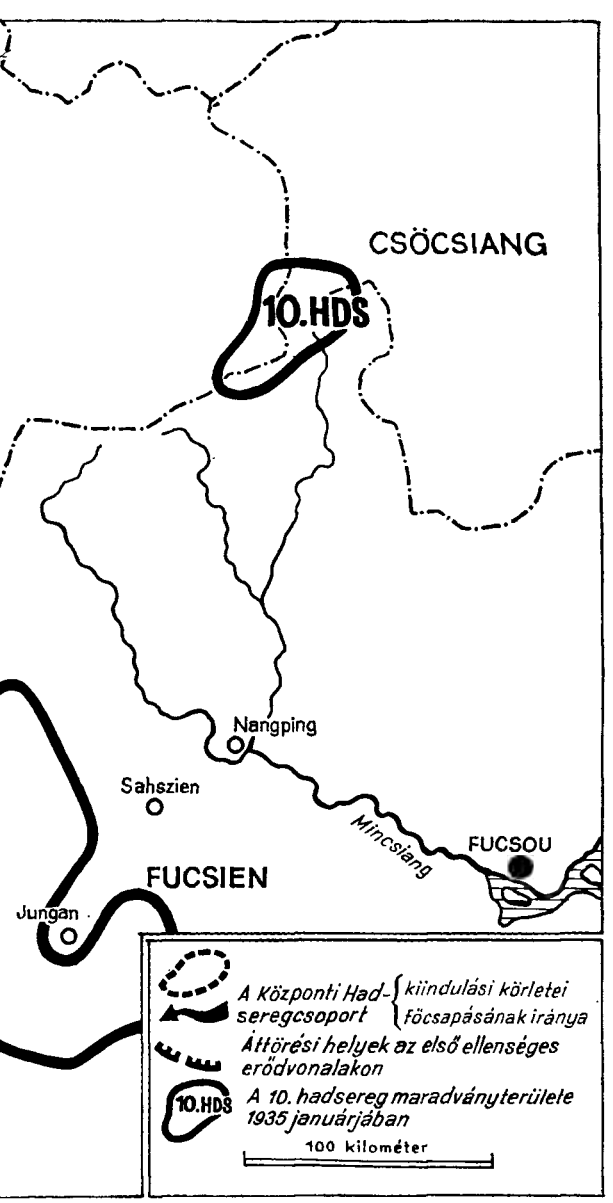

tesen nem lehetett senkire rábizonyítani. Akadtak azonban közvetett jelei a dolognak. Így például Peng Tö-huaj a kuangcsangi csata előestéjén a hadtestparancsnokokkal tartott megbeszélésen felháborodottan számolt be róla, hogy az április elején végrehajtott hadművelet során magára maradt, jóllehet az 1. és a 9. hadtest is ott volt a közelben.

Rádiófelderítésünk révén tudtuk, hogy az ellenfél április 30-án, tehát másnap reggel, komoly erőkkel akar támadni. Megerődített kiindulóállásai mintegy 15 kilométerre voltak Kuangcsangtól északra. A kuangcsangi bunkerövezet szemléje nyomán kiderült, hogy a fedezékek kiépítése a korábban kiadott utasítások ellenére sem volt kielégítő, s azok sem a repülőbombákkal, sem a tüzérségi tűzzel szemben nem nyújthattak védelmet. Ezért elhatározás született, hogy nem védjük a várost, hanem elrendeljük a kiürítését, az ellenséget beengedjük közvetlenül a város alá, és ott támadjuk meg az 1. és a 3. hadtesttel, a Hszücsiangtól nyugatra, nyílt terepen, mialatt a 9. hadtest a folyóátkelőhelyeket és a keleti partot fedezi.

Csu Te kiadta a megfelelő parancsokat. Április 30-án a 3. hadtest feleúton megtámadta az előrenyomuló ellenséget; a támadás talán egy kicsit túl korán történt; de hogy valóban így volt-e, azt a későbbiekben már sosem lehetett kideríteni. Az 1. hadtest, melynek feladata az lett volna, hogy a 3. hadtest után átkaroló jelleggel csapást mérjen az ellenfélre, megakadályozva az erődrendszerbe való visszavonulását, egy kicsit megkésett a kibontakozással, így az ellenség beáshatta magát, mielőtt a harcra sor kerülhetett volna. A 3. hadtest megint magára maradt, így a jelentős tűzfölényben levő, erősítéseit akadálytalanul felvonultató, légierőt és nehéztüzérséget is bevető ellenség csapásai alatt ismét súlyos veszteségeket kellett elszenvednie, míg az 1. hadtest egyáltalán nem is avatkozott be az eseményekbe. Ezek után Csu Te – a vezérlő törzs rövid tanácskozását követően – késő délután parancsot adott a csata befejezésére és a visszavonulásra, mely a legnagyobb rendben meg is történt. Az ellenség kísérletet sem tett üldözésünkre. Kuangcsangot csak másnap vagy harmadnap szállta meg. Ezt követően mindkét részről harcszünet következett. A 3. hadtest pihenőállásba vo-

nult vissza, ahol is a 14. hadosztály embereivel és fegyvereivel töltötték fel, mivel ez a hadosztály – a politikai csoportfőnökség helyettes vezetőjének megítélése szerint – politikailag nem volt eléggé szilárd és hadrafoghatósága is kívánnivalókat hagyott hátra. A 14. hadosztály nagyobbik fele a 15. hadosztályba olvadt, melyet később az 1. hadtesthez osztottak be, harmadik hadosztályként.

Május elsején a 3. hadtest ünnepségén a nemzetközi munkásosztály harci napjáról tartottam beszédet, és – akárcsak korábban az 1. hadtestnél – parancsnoki megbeszélésen ismertettem az ötödik hadjárat körülményei között alkalmazandó taktikánkat. Ennek során szembefordultam a túlzásba vitt fedezéképítés és a túlságosan kurta ellentámadások helytelen gyakorlatával, amelyet különösen az önálló alakulatok és a helyi egységek folytattak. Az ilyen támadásocskák nem hagynak teret a manőverezésnek. Fejtegetéseimet cikkben foglaltam össze, mely azután a „Forradalom és Háború" címmel kiadott katonapolitikai folyóiratban látott napvilágot.

A Kuangcsang-hadművelet nyomán a Politikai Bizottság és a Forradalmi Haditanács ismét megvizsgálta hadászatunkat és harcászatunkat az ötödik hadjáratban. Mindkét tanácskozáson beszámolót tartottam, és mint márciusban, ismét kifejtettem, hogy az ellenség által következetesen alkalmazott erődháború körülményei között a szovjetterület belsejében kivívandó győzelemre aligha számíthatunk. Ezért inkább arra kell irányulnia erőfeszítéseinknek, hogy a főerőkkel áttörjük a zárógyűrűt, s ekképp ismét szabad hadműveleti területhez jussunk. Ennek érdekében minden előkészületet meg kell tennünk. Egyidejűleg a Központi Szovjetterületen kívül, körülbelül Hunan területén új frontot kell kialakítanunk a 6., Kucsienben pedig a 7. hadtesttel, hogy az ellenséget a saját hátországával fenntartott kapcsolatainak zavarása révén lekössük, figyelmét elterelj ük. Végül pedig, még ha az területeink részbeni elvesztésével járhat is, megérné, hogy az előrenyomuló ellenségnek „több levegőt hagyjunk", minek következtében mi mozgékonyabban hajthatnánk végre meglepetésszerű támadásunkat. Érvényes ez az önálló és a helyi csapatokra is, melyeknek abban a mértékben kellene át-

venniük az ellenfél lekötésének és nyugtalanításának feladatát, ahogy a főerők elvonulnak. Az ellenség zavarását a fő hadműveleti irányokban kell végrehajtanunk.

Mao Ce-tung ezúttal is szembefordult a zárógyűrű áttörésére tett javaslattal. Az ilyen elhatározás, mondotta, a legjobb esetben is túl korainak minősülne, hiszen objektíve még nincsenek adva az ellenség megsemmisítésének feltételei a Központi Szovjetterület belsejében. De ezúttal mind a Politikai Bizottság, mind a haditanács tagjainak túlnyomó többsége határozottan az áttörés mellett foglalt állást. Jóváhagyták az általam javasolt egyéb hadműveleti és harcászati manőverek tervét is.

Mao Ce-tung most már, kisebbségben maradva, részben nyílt, részben leplezett harcba kezdett a pártvezetés ellen. A sikertelen – és általa „katasztrófának" nevezett – kuangcsangi csatát használta ürügyként arra, hogy Po Kut, Csou En-lajt és engem, a „katonai hármas fogatot", ahogy emlegetett minket, minden elképzelhető halálos bűnnel megvádoljon: passzív védelemmel, erődharccal, az erők szétaprózásával, könnyelmű elhatározásokkal, melyekből azután az olyan csaták lesznek, ahol nem eleve biztos a győzelem. Vádjait szüntelenül hajtogatta, valahányszor csak alkalma nyílt rá; le akart járatni minket a csapatok parancsnokainak szemében, s e célból nem riadt vissza a személyes gyalázkodástól sem. Tette pedig mindezt nem is annyira a hivatalos üléseken, mint inkább odaadó híveivel folytatott személyes megbeszélések során. Támadásainak első számú célpontjául engem választott; érthető, hiszen az adott körülmények között én védekezhettem a legkevésbé. Mao felszította honfitársainak nemzeti büszkeségét és idegengyűlöletét. Eleinte még „kicsiben", csak rám alkalmazta, később azonban politikai tézissé általánosította azt a megállapítást, hogy a kínai forradalmat a kínai Vörös Hadsereg sajátos harcmódja jellemzi, amit külföldi soha, de soha meg nem érthet.

A Politikai Bizottságban Lo Fut vetette harcba; Lo Fu ebben az időben már az ő oldalán állt. A katonai dolgokban járatlan, irodalmilag nagyon művelt Lo Fu „látatlanban" átvette Mao érveit, de már a megfogalmazásuk során ügyesebbnek bizonyult, s ezért könnyebben talált meghallgatásra – elsősorban azért,

mert mellőzte a Maónál mindig meglevő nacionalista felhangokat. A Kuangcsang-hadművelet miatt heves összeütközésbe került Po Kuval. Lo Fu kijelentette: a kedvezőtlen terepviszonyok között és az erőegyensúly ilyen szembeszökő hiányában nem lett volna szabad felvenni a harcot. Po Ku ekkor a szemére vetette, hogy ugyanazt az álláspontot foglalja el, mint az 1905-ös moszkvai felkelés után Leninnel szemben Plehanov, amikor ezt a tipikusan mensevik jellegű kijelentést tette: „Nem kellett volna fegyvert fogni." Emlékeztette továbbá, hogy a Kuangcsang-hadművelet tervét a Politikai Bizottság és a haditanács egyhangúan, tehát az ő, Lo Fu és Mao egyetértésével fogadta el. Hogy a Kuangcsang-hadművelet körüli vita menynyire csak frakciós célokat szolgált, kiderül abból is, hogy Mao Ce-tung később, nevezetesen a Politikai Bizottság Cunjiben tartott kibővített ülésén mind a Kuangcsang-hadművelet elhatározását, mind a helyzet kedvezőtlen alakulásakor elrendelt visszavonulást helyesnek – s már nem katasztrofálisnak! – minősítette.

Hogy pozícióját a haditanácsban megerősítse, Mao rávette csatlósát, Lin Piaót, írjon levelet a frontról, melyben szintén azt követeli, hogy a jövőben kizárólag a szovjetterületen belül folytassunk manőverező háborút, és csak akkor harcoljunk, ha a terep kedvező és a győzelem biztosított. Erre én, Po Kuval egyetértve, fentebbi fejtegetéseim szellemében és nem különösebben ügyes érvelésmóddal azt feleltem, hogy a terepet nem szabad fetisizálni, továbbá a győzelem egyetlen ütközet előtt sem tekinthető elintézett kérdésnek.

Ez után az első éles összeütközés után a kedélyek egy időre lecsillapodtak, legalábbis a felszínen. Mao egyre ritkábban vett részt a haditanács ülésein, minden erejét á csendes frakcióharcnak szentelte. Legközelebbi szövetségeséül a hadsereg politikai csoportfőnökét, Vang Csia-hsziangot nyerte meg, aki a Politikai Bizottságnak és a haditanácsnak is tagja volt, súlyos sebesülése miatt azonban szinte sohasem volt látható; ópiumon élt, hogy tompítsa az elviselhetetlen fájdalmakat, amelyeket a testében vándorló bombaszilánkok okoztak. Mao Ce-tung, Vang Csia-hsziang és Lo Fu – a „Központi Hármas" – alkotta a frakció

fejét, mely titkos harcot indított a párt és a hadsereg vezetésének megszerzéséért. A frakció idővel a Politikai Bizottság más tagjait is megnyerte magának, elsősorban azonban a hadsereg parancsnoki karából gyarapította állományát. Így sikerült Mao Ce-tungnak a Központi Bizottság Politikai Bizottságát megosztania és a Forradalmi Haditanácsot „aláaknáznia"; hogy végül 1934 őszén, a Hosszú Menetelés kezdetén, amikor az időt elérkezettnek látta, nyíltan is előlépjen.

*

Május elején a Központi Bizottság megbízásából negyedéves tervet készítettem az 1934 májusától júliusáig terjedő időszak katonai intézkedéseire és harccselekményeire vonatkozóan. A tervet a Forradalmi Haditanács által elfogadott három szempontra építettem. Ezek a következők voltak: a blokád főerőinkkel való áttörésének előkészítése, hadműveletek önálló kötelékekkel mélyen bent az ellenség hátországában és részleges lemondás a frontokon való közvetlen ellenállásról a szovjetterület belsejében végrehajtandó rugalmas hadmozdulatok érdekében. A Központi Bizottság Politikai Bizottsága elfogadta a tervezetet, a részleteket Csou En-laj dolgozta ki. A végleges tervben egyebek között ilyen pontok szerepeltek: a Vörös Hadsereg anyagi szükségleteinek biztosítása élelmiszer- és téli egyenruha-tartalékok létrehozásával; új arzenál berendezése géppuskák, aknavetők és tábori lövegek javítására, valamint mindenfajta lőszer, különösen vetőaknák és kézigránátok előállítására; az önkéntesek mozgósításának módszeres erősítése mind politikailag, mind szervezetileg; a haderő újjászervezése azzal a céllal, hogy minden hadosztályt teljes értékűvé tegyünk és legalább két-két hadosztályból álló hadtesteket szervezhessünk; a manőverháború követelményeinek megfelelő kiképzési alapelvek megvalósítása. Ami az utolsó pontot illeti, hadműveleti-harcászati direktívát dolgoztam ki, melyet a nyár folyamán minden magasabb beosztású parancsnok megkapott.

Így már 1934 májusában megkezdődtek az áttörés előkészületei, és a továbbiakban is terv szerint haladtak. A haditanács

– tudomásom szerint ezúttal Mao Ce-tung ellenzése nélkül, ami persze nem jelentett feltétlen beleegyezést, inkább a frakcióharc pillanatnyi szempontjait tükrözte – május végén–június elején határozatban elfogadta a tervet. Ezt a sanghaji Kominternképviselet révén nagy vonalakban a KIVB-vel is ismertették, s a KIVB jóváhagyta. Po Ku legalábbis ilyen értelemben tájékoztatott engem.

A tervnek politikai, szervezeti és katonai szempontból kétségkívül voltak bizonyos gyengeségei és fogyatékosságai, amelyek azután a kivitelezés során károsan hatottak. A Központi Bizottság politikai munkájának csaknem egésze a szovjetterületre összpontosult. A politikai munka a régi jelszavak jegyében folyt: „Mindent a frontért!" és „Egy talpalatnyi földet sem adunk fel!" Bizonyos lehetőségeket, amelyek amúgy is korlátozottak voltak, alig használtak fel. Gondolok itt a Kuomintang-katonák körében végezhető politikai felvilágosító munkára, a fehér területek lakosságának megnyerésére, az ellenség hátában kifejtendő partizántevékenységre.

A csapatok átszervezése során, mint már korábban is, bizonyos túlzásokra került sor. Új egységeket és kötelékeket szerveztek például ahelyett, hogy a régi hadtesteket és hadosztályokat töltötték volna fel maximálisan. Néhány gyengébb alakulatot feloszlattak ugyan, de az 1934-ben elszenvedett jelentős veszteségek következtében a legtöbb kötelékben mégis a harcedzetlen újoncok kerültek többségbe. Állt ez különösen az újonnan szervezett 8. hadtestre, de a feltöltött 5. és 9. hadtestre is.

A Forradalmi Haditanácsban elfogadott és a május–júliusi negyedéves tervben rögzített hadműveleti és harcászati alapelvek csak lassan érvényesültek. Mivel az ellenség hű maradt régi taktikájához, nem került sor döntő csatára, bár a magunk részéről nagyobb mozgásteret hagytunk neki. És miután az áttörésre vonatkozó alapvető döntés megszületett, mi sem forszíroztuk az ellenséggel a szovjetterület belsejében való összecsapást. Nagyjában-egészében megmaradtunk a rövid, meglepetésszerű csapások taktikájánál, ami persze szűkítette kezdeményezési lehetőségünket és gyakori frontváltoztatással, fárasztó csapatmozdulatokkal járt.

Tavasszal és nyáron egy-két komolyabb sikert mégis kivívtunk, aminek következtében Csou En-laj hozzálátott egy újabb elmélet kidolgozásához, melynek lényege az volt, hogy hosszú háborúban elért harcászati győzelmekkel kell kikényszeríteni a végső hadászati sikert. Ezt a tézist számos cikkében kifejtette, melyeket a hadsereg lapjában, a „Vörös Csillag"-ban publikált. Ekképpen próbálta elméletileg is megindokolni a katonai vezetés kettős irányvonalát, egyrészt, hogy át kell törni és az ellenség külső vonalain harcot folytatni, másrészt hogy a harcot saját belső vonalainkon is folytassuk. Részsikereink következtében azonban a hadászati helyzet egésze nem változott lényegesen. Az ellenség vereségeket szenvedett ugyan, de zavartalanul folytatta programjának megvalósítását: a hadműveleti főirányaiban történő erődékek kiépítését.

Május végén–június elején az ellenség elfoglalta Csiennínget, majd onnan és Kuangcsangból két támadó oszloppal Sicseng felé nyomult előre. Sicsengtől északra 1. és 3. hadtestünk, más, kisebb alakulatok támogatásával, meglepetésszerű csapást mért a Csang Kaj-sek-csapatokra. Két-három ellenséges hadosztály komoly veszteségeket szenvedett, ám sikerült visszahúzódniuk kiindulóállásaikba, és így a zsákmányunk csekély volt.

Júniusban a központi és a hunani Kuomintang-csapatok elfoglalták Jungfenget és Hszingkuót, hogy onnan találkozóirányban nyomuljanak előre Ningtu felé. Ugyanakkor a kuangtungi csapatok is aktívabbá váltak. Csen Csi-tang tartományi kormányzó nyilvánvalóan attól félt, hogy autonómiája veszélybe kerülne, ha Csang Kaj-seknek sikerülne csapataival a szovjetterületen át Kuangtung határáig előrenyomulnia. Mivel részünkről a déli frontot csak önálló és helyi egységek tartották, a haditanács megbízásából a hadműveleti részleg főnökével Hujcsangba utaztam, rövid szemrevételezésre. Arra a közös megállapításra jutottunk, hogy a régi minták szerint emelt kupolaépítmények a védelem céljaira alkalmatlanok, s mindenesetre demonstratív céltáblául szolgálhatnak az ellenség számára. Úgy véltük, hogy ott tevékenykedő egységeink – szám szerinti gyengeségük, de még inkább hiányos felszereltségük és kiképzésük okán – képtelenek a siker kilátásával reguláris harctevékenységet foly-

tatni. Főerőink rovására menő erősítés azonban ebben a térségben szóba se jöhetett; nem engedte a helyzet egésze! Az ellenség egyébként a legjelentéktelenebb harci érintkezés során is rendkívül óvatos, csaknem félénk magatartást tanúsított. Mindezen okoknál fogva olyan értelmű direktívát adtunk a katonai körzetek parancsnokainak, hogy az ellenséges csapatokat csupán nyugtalanítsák, előnyomulásukat zavarják, de maguk ne bonyolódjanak komolyabb harcokba. Ebben az értelemben tettem jelentést hazatértünk után a haditanácsban is, mely a direktívát jóváhagyta. Megítélésünk helyesnek bizonyult. Hujcsangot az ellenség csak 1934 őszén vette be.

Ezek után hamarosan elindult egy vezérlő törzs – tagja volt Csu Te, Po Ku és jómagam – Ningtun át az északnyugati frontra, ahol a főtörzs parancsára az 1. és a 3. hadtest gyülekezett, hogy a Jungfengtől délre előrenyomuló ellenséges támadó oszlopra csapást mérjen. De újra csak egyetlen – sikeres – találkozóharcra került sor a 3. hadtest részéről, mert az ellenség utána nyomban visszavonult megerődített kiindulóállásaiba. Ekkor Fucsien kivételével mindegyik fronton hosszabb szünet következett a harccselekményekben. Az ellenség egész nyáron át lemondott a nagyobb támadásról. Lényegében csak erődrendszerének kiépítésével foglalkozott, s lépésenként hatolt előre, ha egyáltalán kimozdult állásaiból.

Ezen az ötödik s egyben utolsó frontlátogatásomon történt, hogy behatóbban beszélgethettem Lin Piaóval. Védte Mao és a maga régi harcászati felfogását. Azt javasoltam neki, foglalja össze gondolatait cikkben, s ezt publikálja a „Forradalom és Háború"-ban. Meg is tette. A nyilvános vita, a haditanács májusi határozatát tekintve, alapjában véve már tárgytalan volt. Po Kuval inkább hadicselnek tekintettük, mely az ellenséget megtévesztheti, hamisan informálhatja valódi szándékainkról. Bizonyosra vehettük ugyanis, hogy ügynökei révén Csang Kajsek hadvezetése is megszerzi újságunkat. A megbeszélésen Peng Tö-huaj is részt vett; nézeteltérésre nem került sor vele.

Ahhoz, hogy a helyzet az északi frontszakaszokon nyugodtabbá vált, bizonyára jelentősen hozzájárult a 6. és a 7. hadtestnek július végén, augusztus elején az ellenség külső összekötő vo-

nalai ellen végrehajtott támadása; ezek a hadműveletek ugyanis lekötötték, elterelték az ellenséges erők egy részét. Így vált lehetségessé számunkra, hogy a Központi Hadseregcsoport főerőit hosszabb-rövidebb időre pihenőre vonjuk vissza, gondoskodhassunk kiegészítésükről, a szükséges kiképzésről stb.

Rádió adó-vevővel és kóddal felszerelt politikai és technikus kádereink egy kis csoportja már 1934 kora nyarán áttört a 6. hadtesthez. Így a Központi Bizottság és a haditanács pontosabb adatokhoz jutott az ottani szovjetterület helyzetéről. Kiderült, hogy ott a dolgok korántsem állnak olyan kedvezően, mint képzeltük. A terület jelentősen összezsugorodott, a 6. hadtest anyagi helyzete romlott. Ugyanakkor megtudtuk, hogy a Ho Lung által vezetett 2. hadtestnek – amellyel semmiféle közvetlen kapcsolatunk nem volt – sikerült konszolidálnia új bázisát a Hunan–Hupej–Szecsuan háromszögben. Ezt a hármas határvidéket hadászati szempontból igen fontosnak ítéltük, mert közel volt a Jangcéhoz, s Belső-Kína legfejlettebb tartományainak találkozásánál jó kiindulópontul szolgálhatott a szélesebb körű politikai tevékenység és a katonai támadó hadműveletek számára. A Forradalmi Haditanács ezért utasította Hsziao Kót, hogy adja fel a 6. hadtest bázisát, és a japánellenes harc politikai jelszavának jegyében egyesüljön Ho Lunggal. Egyidejűleg parancsot kapott a 16. önálló hadosztály parancsnoka is, hogy menjen Zsujcsinból a hadosztály bázisára, és diverziós tevékenységgel térítse el az ellenséget Nancsang irányában. Erre azonban nem került sor. Mint korábban már említettük, a hadosztályparancsnok átállt az ellenséghez.

A 6. hadtest viszont sikeresen tört át két erődítménygyűrűt Kelet-Hunanban, és jelentősebb veszteségek nélkül menetelt végig Dél-Hunanon Kujcsouig. Útvonala általában valamelyest északabbra volt, mint a Központi Hadseregcsoport által a későbbiekben választott menetvonal. A hadtest rádión értékes adatokat küldött az ellenséges blokkházrendszerről. Már Kujcsou területén járva élesen elkanyarodott észak felé, majd 1934 őszén megérkezett a 2. hadtest bázisára; így, ha nem is tartósan, egy időre ismét rádióösszeköttetés jöhetett létre Ho Lunggal. A két hadtest összeolvadt. Ho Lung lett a katonai főparancsnok,

Hsziao Ko kezébe került a politikai irányítás. Eleinte váltakozó sikerrel tevékenykedtek Észak-Hunanban, majd 1935 nyarán vagy őszén, a Központi Hadseregcsoport nyomait követve, nyugat felé indultak.

1934. július végén–augusztus elején indult el a 7. hadtest (a 19. hadosztály alkotta, mintegy 7000 katonával) Délnyugat-Fucsienből, hogy ugyancsak „a Vörös Hadsereg japánellenes elővédjeként" Fucsienben partizánháborút folytasson, majd Fang Cse-min 10. hadseregével egyesüljön, s így együtt fenyegessék Csang Kaj-sek hátországát a Csianghszi–Fucsien–Csöcsiang–Anhuj határvidéken. Csang Kaj-sek, miután Caj Ting-kajjal leszámolt, stabilizálta helyzetét Fucsienben, és a már korábban tervezett két támadó oszlopot útnak indította Ninghua és Tingcsou irányában. Ezért támogatta a haditanács a 7. hadtest áttörését az 1. hadtest, a 9. hadtest és a 24. hadosztály Tingcsounál végrehajtandó nagyszabású támadásával. Ez a csoportosítás szétvert egy vagy két ellenséges hadosztályt, és bőséges hadianyagzsákmányra tett szert. Ezek után itt is viszonylagos csend következett a harccselekményekben. A 7. hadtest sikeresen nyomult be Fucsien belsejébe, majd ott északnak fordult. 1935 elején Csöcsiang határán azonban fölényben levő ellenséges erők tartóztatták fel, és súlyos veréséget mértek rá. Megszakadt vele a kapcsolatunk is. A hadtest maradványai egyesültek ugyan a 10. hadsereggel, de akkoriban maga a 10. hadsereg is szorult helyzetben volt, és – mint az ellenséges jelentésekből kivehettük – még 1935 elején teljességgel felmorzsolódott. Fang Cse-mint, az 1927-es felkelések egyik legkiválóbb vezérét, elfogták és kivégezték.

*

1934. augusztus elején a Politikai Bizottság és a haditanács újra foglalkozott a katonai helyzettel, melyet általánosságban kielégítőnek ítélt. A negyedéves május–júliusi terv teljesítése, a lényeges pontokat illetően, sikerült. A sicsengi és tingcsoui győzelmek, valamint a 6. és a 7. hadtest kezdetben igen kedvezően alakuló elterelő hadmozdulatai gyakorlatilag minden fő hadműveleti irányban megállították az ellenséges oszlop előnyomu-

lását. Elmondhattuk, hogy Csang Kaj-sek ötödik hadjárata, az északon zajló számos kisebb csatározástól függetlenül, lassan a végéhez közeledett.

Ugyanakkor nem tagadhattuk, hogy az ellenség az északi és a nyugati frontszakaszokon gyakorlatilag elérte közvetlen céljait, s délen és keleten is jelentősen közeledett e célok megvalósításához. Minden eddiginél nagyobb súlyt helyezett a blokkházépítésre, és ennek során nem elégedett meg azzal, hogy a hátországából az erődítményékek hegyéhez vezető összekötővonalakat biztosítsa, hanem keresztirányban is erődítményeket emelt, hogy a közöttük fekvő szovjetterületeket izolálja. Ezenkívül befutottak az első jelentések arról, hogy az ellenség a saját hátországa mélységében is megerősítette a Központi Szovjetterületet körülvevő, már meglevő erődövet, sőt újakat is létesített. Ebből arra következtethettünk, hogy Csang Kaj-sek talán a 6. és 7. hadtest hadműveletei nyomán gyanút fogott, és főerőink áttörésének lehetőségétől félve, mindent megtett ennek megakadályozására.

Ilyen körülmények között mindenki egyetértett abban, hogy értelmetlenség lenne ez idő tájt továbbra is a szovjetterület belsejében keresni a döntést. Mao Ce-tung is felhagyott az ellenvetésekkel, ellenjavaslatokat sem tett, általában csaknem teljesen a háttérbe húzódott vissza. Azt hittem, ismét „meggyengült egészségét" ápolja a kormánynegyed zárt övezetében, és csak jóval később tudtam meg, hogy legalábbis szeptembertől kezdve egy ideig Jütuban, az 1. hadtest készenléti körzetének központjában tartózkodott. Sok évre rá nem átallotta a valósággal ellentétben azt állítani, hogy Po Ku és én száműztük őt oda azzal az ürüggyel, hogy derítse fel az áttörés legalkalmasabb helyét.

A Politikai Bizottság megbízott, állítsam össze az új, augusztus–októberi negyedéves tervet. Ezt azután, akár az előzőt, Csou En-laj átdolgozásában fogadta el a Politikai Bizottság Állandó Bizottsága, majd nagy vonalakban ismertették Sanghaj közvetítésével a KIVB-vel is. A terv kidolgozása során komoly nézeteltérésekre került sor köztem és Csou En-laj között. Eredeti elgondolásom az volt, hogy a blokádot a Központi Hadseregcsoport három hadtestével törjük át, különben pedig a

szovjetterület belsejében folytatjuk hadászati védelmi hadműveleteinket, ekképpen hosszú távra biztosítva a szovjetterület megtartását erős partizánbázisként, valamint számítva a főerők későbbi visszatérésére is, jóllehet ez az erősen lépcsőzött ellenséges erődrendszert figyelembe véve nehezebb problémának ígérkezett. Már az első negyedéves terv megvalósítása során mutatkoztak bizonyos tendenciák arra vonatkozóan, hogy a 9. hadtestet és az egyelőre csak papíron létező 8. hadtestet is be kellene vonni az áttörési hadműveletbe. Most Csou En-laj erőteljesen állást foglalt az egész szovjetterület evakuálása mellett, beleértve minden központi intézményt, hadtápszolgálatot, anyagi értékeket stb. A szovjetterületen és határvidékein folytatandó manőverező és partizánháború céljaira szánt önálló és helyi egységek jelentős részét is bevonta a reguláris főerőkbe. Po Ku közvetítésével kompromisszumra került sor, ám végül mégis az előkészületeket irányító Csou En-laj szava maradt a mérvadó. Csupán az evakuálandó személyek létszámát csökkentették valamivel, becslésem szerint 10–20 százalékkal. A dolog következménye az lett, hogy a harcoló csapatokat aránytalanul megterheltük a harcokban részt nem vevő elemekkel, ami mozgáslehetőségeiket is okvetlenül megcsappantotta. Az újonnan felállított és hadtestté szervezett egységek harcereje is komoly kívánnivalókat hagyott hátra. A szovjetterület viszont elveszítette ezeket a nem reguláris hadviselésben mindenképpen jól alkalmazható erőket. Persze, mint a későbbiek során bebizonyosodott, még így is maradtak szép számban káderek és harcosok, akik eredményes partizánháborút folytathattak e térségben.

A viták, ha jól emlékszem, nem a haditanácsban és nem is a Politikai Bizottságban zajlottak, hanem Po Ku, Csou En-laj és jómagam között. Nézeteltéréseinkről jó elvtársi légkörben tárgyaltunk, s a külszínen egységes irányvonalat képviseltünk.

A Politikai Bizottság Állandó Bizottsága által augusztusban elfogadott és szeptemberben megerősített terv tartalmazta már az áttörésre vonatkozó határozat minden lényeges elemét.

A fő politikai jelszó ez volt: a szovjetterületek minden erejének és egész Kína széles tömegeinek mozgósítása az országot fenyegető japán invázió elleni harcra. Ezt követték a „hadászati"

jelszavak a Kuomintang mint a japánellenes harc fő akadályozója elleni offenzíváról, valamint a meglevő szovjetterületek további aktív megvédelmezéséről. Alapjában véve ezek szintén politikai célkitűzések voltak. Napjaink maoista történetírása meghamisítja a tényeket, amikor azt állítja, hogy Mao Ce-tung ebben az időben dolgozta ki valamennyi forradalmi haderő koordinált felvonulásának zseniális tervét a japán agresszorral szemben. Eltekintve attól, hogy Mao – mint a párton belüli események eddig vázolt sora mutatja – az áttörési terv kidolgozása és végrehajtása során passzívan félrehúzódott, akkoriban álmában sem gondolta senki, hogy Észak-Kínán át a japánok ellen vonuljunk. A japánok elleni harc politikai szempontból a legfőbb jelszó volt ugyan, korántsem jelentette azonban a párt és a hadsereg vezetőségének katonai-hadászati koncepcióját. Az áttörésnek az a korlátozott célja volt, hogy kikerüljünk a katlanból – hiszen a Központi Szovjetterület egyre inkább katlanná vált –, szabad teret nyerjünk hadműveleteink folytatásához, és ha lehetséges, a 6. hadtest által megerősített 2. hadtesttel együtt új, nagy szovjetbázist hozzunk létre Dél-Kínában, esetleg a Hunan–Kujcsou határvidéken.

A felderítés adatai szerint az ellenfél leggyengébb pontja Hunan és Kuangtung–Kuanghszi tartományok határainak találkozásánál volt. Itt is húzódott ugyan négy, észak–dél irányú erődöv, amelyek egymástól légvonalban 50–60 kilométeres távolságban álltak és mintegy 200–300 kilométeres mélységet öleltek fel, s a legfontosabb kelet–nyugati irányokban blokkházak kötötték össze őket. Ezek az erődrendszerek azonban viszonylag gyengébbek voltak a más frontszakaszokon, főként az északin és az északnyugatin találhatóknál. Továbbá itt abban is reménykedhettünk, hogy tetemes előnyre teszünk szert az üldözésünkre induló csangkajsekista csapatokkal szemben, a kuangtungi és a kuanghszi csapatok pedig aligha bocsátkoznak komoly veszteségekkel járó, súlyos harcokba, mert így csak gyengülhetnének a központi kormány erőihez képest. Ez nekünk is pompásan megfelelt, hiszen feltett szándékunk volt, hogy a kiszámíthatatlan kockázatokkal járó döntő csatát az erődítményövezetben elkerül-

jük, és az ellenfelet csak azután próbáljuk legyőzni, ha manőverháborúnkhoz szabad hadműveleti teret nyertünk.

Szervezési téren még intenzívebben törekedtünk a májusi tervben rögzített intézkedések megvalósítására (élelmiszer-tartalékok felhalmozása, a téli ruházatról, a lőszerkészletekről való gondoskodás, a csapatok kiegészítésének és újjászervezésének problémája stb.). Új, fontos mozzanat volt az erők és az eszközök megosztása a Központi Hadseregcsoport és a Központi Szovjetterület között. A Központi Hadseregcsoport, Csou En-laj evakuálási sémájának értelmében, már öt hadtestből (tizenkét hadosztályból) és a nemharcolók két menetoszlopából állt (a pontosabb adatokat lásd később). A szovjetterületen így csak 10 000–12 000 harcos maradt. Ezt az erőt persze gyarapították még a paraszti önvédelmi szervezetek, melyek jóval több, bár pontosan nem tudni, hány embert tömörítettek, s rosszul voltak felfegyverezve, és kevés harci tapasztalattal rendelkeztek. A helyzetnek megfelelően végre kellett hajtani a politikai szervek és káderek megosztását is. Inkább csak a központi jellegűek tartot tak a Központi Hadseregcsoporttal, a helybeliek javarészt a szovjetterületen maradtak. A Központi Szovjetterület politikai vezetése Hsziang Jing, a katonai vezetés Csen Ji kezébe került; a terület a későbbiekben egyre inkább önállósult.

Az augusztusi terv október végét–november elejét határozta meg az áttörés időpontjául. Információink szerint Csang Kajsek erre az időre tervezte nagy, koncentrikus offenzíváját, melynek a mi terveink szerint a levegőbe mért „csapásnak" kellett maradnia. Ezenkívül Dél-Kína földrajzi helyzete és éghajlata miatt a kijelölt időszak a legalkalmasabb idő a menetelésre és a harcokra. Mellesleg hadd jegyezzük meg, hogy Mao Ce-tung az áttörés időpontjával kapcsolatban ugyancsak váltogatta a véleményét. Tavasszal a lehető leghevesebben ellenezte az áttörés gondolatát; nyáron legalábbis elsietettnek tartotta az időpontot; később viszont kijelentette, a dologra túlságosan későn került sor.

Az áttörés sikerének lényeges tényezője volt, hogy a terv ki ne szivárogjon, a vállalkozás meglepetésszerűen történjen. Ezért a beavatottak köre a Politikai Bizottság és a Forradalmi Hadi-

tanács tagjaira korlátozódott. A többiek, a vezető politikai káderek és a magasabb beosztású parancsnokok is, azt tudták csupán, hogy a maguk hatáskörében végre kell hajtaniuk a szükséges intézkedéseket. De a Központi Hadseregcsoport hadtesteit már szeptember elején pihenőállásba vontuk vissza, szeptember végén–október elején pedig, miután a végérvényes és visszavonhatatlan döntés megtörtént, kiindulókörzeteikbe vezényeltük őket. Egyidejűleg a legfontosabb parancsnokok megfelelő eligazítására is sor került. A közép- és alsó szintű káderekneк – a polgáriaknak és a katonaiaknak egyaránt – továbbra is meg kellett elégedniük a fent említett politikai jelszavakkal és magyarázatokkal; hogy nagyszabású ellenoffenzíva készül. Csak egy héttel az indulás előtt tudták meg, mi rejlik a jelszavak mögött. Mao Ce-tung később ezt a mozzanatot is a pártvezetés eláztatására használta fel. Különösen Po Kut és Csou En-lajt vádolta, mondván, politikailag nem készítették fel kellőképpen a tömegeket.

Szeptember elején a kuangtungi kormányzó, Csen Csi-tang, meglepő módon és váratlanul titkos fegyverszünetet ajánlott fel a Vörös Hadseregnek. Ha a kuangtungi csapatok csigalassúságú hujcsangi előrenyomulásától és a számos mintuan-banda gyakori rajtaütéseitől eltekintünk, 1932 óta a déli front volt mindig a legnyugodtabb. Csen Csi-tang bizonyára értesült Csang Kaj-sek új hadjáratáról, s most attól félt, hogy ennek az előretörésnek a sikere vitássá teszi számára Dél-Csianghszi birtoklását, veszélyeztetheti tartományának felségjogait; a szovjetterület ugyanis eddig megvédte őt a Csang Kaj-sekkel való közvetlen konfrontációtól. A tárgyalások egy egész hónapon át folytak. Po Ku tájékoztatta a KIVB-t is, mely a maga részéről visszakérdezett: nem lehetséges-e ilyen körülmények között továbbra is a szovjetterületen folytatni a harcot? A Központi Bizottság Politikai Bizottsága mégis kitartott az áttörés mellett, mivel a szovjetterületet az ellenség már túlságosan körülkerítette. Ezenkívül Jü Han-mou, a mi déli frontunkon álló 1. kuangtungi hadsereg parancsnoka köztudomásúan Csang Kaj-sek párthíve volt, így bármikor hátba támadhatott volna minket. Végül: az áttöréshez alkalmas egyetlen pont a kuangtungi csapatok frontján volt. Ha

ezzel a lehetőséggel nem élünk, a későbbiek során talán már egyáltalán nem lesz módunk áttörésre gondolni. Ezek a megfontolások döntöttek. Tovább tárgyaltunk, de főként már csak azért, hogy hadászati tervünket leplezzük.

Az e tárgyban a KIVB-vel váltott rádióüzenetek másfél éves időtartamra az utolsó kapcsolatteremtésnek bizonyultak. A Kuomintang titkosrendőrsége ugyanis felfedezte a Központi Bizottság sanghaji irodáját és a rádióállomást. Így végérvényesen megszakadt a kapcsolatunk a Komintern-képviselettel és a KIVB-vel. A Központi Bizottság teljesen elszakadt a külvilágtól, és ez nagy szerepet játszott a dolgok további alakulásában. Annál is inkább, mert ezen időszakban készítették elő és folytatták le a Komintern VII. kongresszusát, s köztudomású, hogy ezen a kongresszuson határozták meg a kommunista és munkáspártok új stratégiáját és taktikáját. A kongresszuson többek között Vang Ming is referátumot tartott a nemzeti és gyarmati kérdésről. Fejtegetései során hangsúlyozta annak szükségességét, hogy a kínai polgárháború véget érjen és új egységfront alakuljon a japán agresszorok elleni nemzeti felszabadító harc céljából. Ez az irányvonal teljesen megfelelt a Komintern általános stratégiájának, mely arra irányult, hogy a világ haladó erőit maradéktalanul harcra egyesítse a fasizmus és a háború ellen.

Mao Ce-tungnak jól jött a Központi Bizottság elszigetelődése: ezáltal szabad kezet kapott a pártvezetés elleni frakcióharcának fokozásához. Ennek során nem riadt vissza attól sem, hogy a KIVB és a Komintern-képviselet korábbi, egészen más körülmények között adott tanácsait önkényesen átértékelje és kiforgassa, s kijátssza őket a marxista-internacionalista vezető káderek ellen.

Intrikus tevékenységét megkönnyítette az is, hogy a sanghaji iroda vezetői, Li Cu-sen és Seng Csung-liang, akik számára csupán két alternatíva maradt: halál vagy árulás – az utóbbit választották, és a Kuomintang titkosrendőrségének szolgálatába álltak. Mindent átadtak a Kuomintangnak, ami csak a kezükben volt, mindenről beszámoltak, amit tudtak. Ennek következtében a fehérek területein számos vezető káderünket letartóztat-

ták; központi és helyi pártszervezetek hulltak szét, fontos okmányok vesztek el stb.

Csang Kaj-sek ily módon valószínűleg az áttörési tervről is tudomást szerzett, szerencsére azonban csak nagy vonalakban, mivel a konkrét részletek kidolgozására még nem került sor, sem a főcsapás irányát, sem az időpontot nem határozták még meg, következésképpen senki nem tudhatott róluk. Hogy Csang Kaj-sek elhatározásunk lényegéről tudomást szerzett, az több körülményből is sejthető volt. Először is, erre utalt a Kuomintang hátországában augusztus–szeptemberben, tehát a 6. és a 7. hadtest hadműveletének kezdete után végrehajtott pótlólagos erődövlétesítés. Másodszor, ezzel is magyarázhattuk Csen Csi-tang hirtelen fegyverszüneti ajánlatát. Harmadszor pedig, roppant fontos volt a számunkra, hogy megfejtett rádióüzenetekből megtudtuk: Csang Kaj-sek utasítást adott a tervezett új, nagyszabású offenzíva idejének egy hónappal való előrehozatalára.

Valóban, a Kuomintang támadó oszlopai szeptember utolsó napjaiban egyszerre újra megindultak. Hála kiválóan működő felderítésünknek, a párt és a hadsereg vezetése idejében végrehajthatta terveink megfelelő módosítását. Legkésőbb szeptember végére főerőink elfoglalták gyülekezési körzeteiket. A frontokon már korábban felváltották őket hátramaradó önálló és helyi egységeink; ezeknek az volt a feladatuk, hogy a támadót halogató harccal lekössék. Egyéb előkészületeinket is meggyorsítottuk, és lényegében október 1-re befejeztük. Majd október 16-án elindultak a menetoszlopok, és éjszakai menetekben, az ellenség tudta nélkül, a kitöréshez kijelölt kiindulóállásaik felé igyekeztek.

A HOSSZÚ MENETELÉS

1934–1935

1939-es feljegyzéseim szerint, melyek a Vörös Hadsereg főtörzsének 1934-es adataira épülnek – csak a géppuskák száma alapszik becslésen –, a Központi Hadseregcsoport tényleges ereje induláskor így alakult: 75 000–81 000 fő, ebből 57 000–61 000 harcos 41 000–42 000 fegyverrel, több mint 1000 géppuskával és géppisztollyal. A harcoló csapatok öt hadtestbe tagozódtak. Az 1. hadtest (az 1., a 2. és a 15. hadosztály) 16 000–18 000 főből állt, ebből 14 000–15 000 harcos 9000–10 000 puskával, 300–350 géppuskával. A 3. hadtest (a 4., az 5. és 6. hadosztály) 15 000 embert számlált, ebből 12 000–13 000 harcost, akiknek 9000 puskájuk volt és mintegy 300 géppuskájuk. Ez a két hadtest, mely csapásmérő csoportosításként az áttörés végrehajtásához szükséges harc fő terheit viselte, rendelkezett még összesen 30–40 könnyű gránátvetővel és saját arzenálunkban előállított mintegy 3000 gránáttal; volt továbbá mindegyik hadtestnek két-két tábori ágyúja, néhány száz, közvetlen tüzeléshez szolgáló lövedékkel. Az 5. hadtest a 13. és a 34. hadosztályból tevődött össze, létszáma 11 000–12 000 ember, ebből 10 000 harcos 7000 puskával és 150–200 géppuskával-géppisztollyal. Az újonnan felállított 8. hadtestet a 21. és a 23. hadosztály alkotta, melyek korábban önállóak voltak; a hadtest 10 000 főt számlált, ebből 8000 harcost 6000 puskával és mintegy 100 géppuskával. Végül ott volt a 9. hadtest, amely a 3. és a 22. hadosztályból állt, a hozzá tartozó 11 000–12 000 főből 9000–10 000

volt a harcoló létszám, 7000 puskával és mintegy 150 géppuskával-géppisztollyal. Minden harcosra 1–2 kézigránát jutott, minden puskára 70–100 töltény, minden géppisztolyra 300–400 és minden géppuskára 500–600 töltény.

Minden egység, a hadosztálytörzsek is, megfelelő rádió adóvevőkkel, tábori telefonhálózattal és egyéb híradótechnikai felszereléssel rendelkeztek. Állt ez a két evakuációs oszlopra is, melyek ráadásul katonailag is kielégítően biztosítva voltak, hogy szükség esetén rövid ideig önállóan mozoghassanak és védekezhessenek. Az első, az úgynevezett operatív vagy vezető oszlop foglalta magában a Központi Bizottság, a kormány, a haditanács és a főtörzs tagjait. Közvetlen alárendeltségébe tartoztak a törzscsapatok, ezek között egy híradózászlóalj, egy műszaki zászlóalj főként útépítésre és hídverésre, valamint egy légelhárító-század. A biztosítás feladata a katonai akadémia és a három katonaiskola hallgatóiból, illetve növendékeiből felállított káderezredre hárult, mely két gyalogzászlóaljból és egy, hat könnyű gránátvetővel, hat géppuskával és megfelelő számú géppisztollyal és Mauser-pisztollyal felszerelt speciális zászlóaljból állt. Ez az oszlop összesen 4000–5000 főt számlált, ebből 2000 harcost 1500 puskával és az említett fegyverekkel. A második evakuációs oszlophoz, mely tulajdonképpen hadtáposzlop volt, tartoztak a Központi Hadseregcsoport hátországi szolgálatai, beleértve a tábori kórházat is, valamint a párt és a kormány különféle intézményei, illetve funkcionáriuscsoportjai. Az oszlop szám szerinti derékhadát az úgynevezett tartalékhadosztály képezte. Ez újonnan toborzott teherhordókból állt, akik százával cipelték a röplapos csomagokat, ezüstpénzzel teli ládákat, hadianyaggyártó gépeket, egyéb műhelyberendezéseket és hasonlókat. Amilyen mértékben terheik egy része a menetelés során csökkent, úgy osztották be őket magukat a harcoló csapatok kiegészítő állományába, az elkerülhetetlenül jelentkező emberveszteség pótlására. Ennek a tartalékhadosztálynak a tagjai gyakorlatilag fegyvertelenek voltak, hiszen dárdáik, kardjaik és hosszú késeik nem nyomtak komolyan a latban; az oszlopot a biztonsági csapatok gyűjtőezrede kísérte. Összesen 8000–9000 főből állt az oszlop, ebből 2000 harcos, több mint 1500 puská-

val és mauserrel, valamint néhány géppuskával. A gyűjtőezred ereje nagyon ingadozott, mert szükség szerint ez adott testőröket és biztonsági csapatokat a párt, a kormány és a haditanács vezető funkcionáriusainak oltalmazására.

A menet minden résztvevője maga vitte körülbelül kétheti élelmiszer-ellátmányát: főként rizst és sót. Ennek kiegészítésére módjukban állt, sőt rá is kényszerültek, hogy vásárlás vagy rekvirálás révén helyi forrásokból „vételezzenek".

A pontos adatok megmutatják, hogy korántsem „népvándorlásról" volt itt szó, „egy nemzet kivonulásáról", ahogyan Edgar Snow írta „Red Star over China" avagy „A Nation Emigrates" című könyvében, nem is „pánikszerű nyakra-főre való menekülésről", mint később Mao Ce-tung állította, hanem hosszú távra gondosan előkészített hadműveletről, amely a továbbiakban persze visszavonulás-jelleget öltött, bár eredetileg nem annak szánták.

Azt a Mao által világgá kürtölt és a történetírásban mindmáig elfogadott értelmezést, miszerint a blokád áttörése a katonai vereség kényszerű következménye volt – tehát, hogy csupán az ellenség nyomására hajtottuk végre –, éppen ezért hamisnak tartom.

Korántsem megvert, ellenkezőleg, teljesen ép, ütőképes sereg törte át a blokádot; az elhatározást pedig a vezetés az ellenség szándékai és tervei ellenére hozta meg, szabad akaratából, miközben az a józan megfontolás vezérelte, hogy a szovjetterületen belüli hadászati helyzet egészében kedvezőtlenül alakult. Nagyon egyszerű volt a kérdés: Védelmezzük-e továbbra is a minden oldalról körülkerített területet, mely egyre kevesebb erőtartalékot, haderőink számára mind kevesebb mozgási lehetőséget kínál, vagy őrizzük meg élőerőinket, nyerjünk szabad teret, hogy ekképpen manőverháborút folytathassunk, melynek során győzhetünk is az ellenség felett, és a régi terület feladása nélkül új szovjetbázist is létrehozhatunk? Ha katonai hadászatunk fő feladatát abban láttuk, hogy az adott történelmi körülmények között és összkínai méretekben gondolkozva a Központi Hadseregcsoportot mint a forradalmi haderő fontos részét optimálisan vessük be, a kérdésre magától adódott a válasz: az ad-

digi tapasztalatok és a gazdasági, politikai, erkölcsi és technikai lehetőségek alapján húzzuk keresztül az ellenség hadászati számításait, és teremtsük meg a további fegyveres osztályharc legmegfelelőbb feltételeit.

Semmiképp sem beszélhetünk a szovjetmozgalom kínai vereségéről. Csang Kaj-sek negyedik és ötödik hadjáratának tapasztalatai megmutatták, hogy az új nemzetközi és nemzeti viszonyok között, a harmincas évek közepén már nem védhetők tartósan viszonylag kis és egymástól elszigetelt szovjetterületek. Ez a feladat különben is háttérbe szorult, minthogy az osztályharc az elkövetkező években a nemzeti-forradalmi felszabadító háborúba torkollott, amelyben a szovjetmozgalmat az egységfront váltotta fel.

Ha a fentebbi adatokat a korábbi évek statisztikáival összevetjük, világosan kiderül, hogy a Központi Hadseregcsoport harci kötelékei számszerű erejüket és fegyverzetüket, harci technikai színvonalukat tekintve is jelentősen fejlődtek. Állt ez harcászati kiképzésük és politikai nevelésük szintjére is. Túlzás nélkül elmondhatjuk, hogy ebben a vonatkozásban fennállásuk óta most érték el a csúcspontot. Az átlátszó célpropaganda okán megadott sommás „százezres" létszám természetesen nem fedte a tényleges harci látszámot. A „százezret" csaknem felére kell vennünk. Mert a menetelés résztvevőinek összlétszáma egyrészt csak mintegy 80 000 főre rúgott, másrészt a harcoló csapatok (a málhások nélkül) és az evakuációs oszlopok (beleértve az őr- és a törzscsapatokat is) aránya körülbelül így alakult: három az egyhez.[1] A tizenkét harcoló hadosztály ereje sem volt egyenlő. A hét harcerős hadosztállyal – az 1., 3., 5. és 9. hadtesthez tartozó 1., 2., 3., 4., 5., 6. és 13. hadosztállyal – öt olyan hadosztály működött együtt, amelyeknek a reguláris hadviselésben kevés tapasztalatuk volt (a 15., 21., 22. és 34. hadosztály). És a sereg magvát képező hadosztályokban is viszonylag magas százalékban voltak olyan harcosok, akiket csak 1934-ben mozgósítottak. Semmi kétség, ezek a gyengeségek és hiányosságok súlyosan nyomtak a latban. Ennek ellenére a Központi Hadseregcsoport

[1] Lásd a fejezet legelején közölt számadatokat.

olyan ütőképes csoportosítás volt a Forradalmi Haditanács kezében, amely mindenképpen méltónak bizonyulhatott az előtte álló feladatokhoz.

A teljesség kedvéért említést teszek itt a kínai Vörös Hadsereg más, önállóan tevékenykedő csoportosításainak erejéről is, már amennyiben ismeretesek voltak a számunkra. A számok általában azt a helyzetet tükrözik, amely 1934 végén a főtörzs véleménye szerint fennállt.

Tehát: a 10. hadsereg és a 7. hadtest a veszteséges harcok után is összesen még mintegy 6000–8000 harcossal és 5000–6000 puskával rendelkezett. Legfeljebb egy egészen szűk bázisra támaszkodhattak, melynek területe 5000–7000 négyzetkilométerre volt becsülhető, s lakosainak száma alig érte el a félmilliót. Miután a Központi Szovjetterületről elvonultak, ezek a csapatok Hsziang Jing és Csen Ji parancsnoksága alá kerültek; velük pedig a kapcsolatunk már 1935-ben újra megszűnt.

A 2. hadtest, miután a 6. hadtesttei egyesült, 15 000–20 000 harcost számlált, puskáik száma 10 000–12 000-re volt tehető. A hadtest bázisa maximálisan mintegy 20 000 négyzetkilométernyi területet ölelt fel, a lélekszám azonban nem nagyon haladta meg az egymilliót.

A 4. hadtest hajdani bázisán egyesültek a helyi egységek; így Hszü Haj-tung parancsnoksága alatt megalakult a 15. hadtest, melynek 5000–6000 harcosa és 4000–5000 puskája volt. A hadtest, miután helyzete a Kuomintang-csapatok által kipusztított és elnéptelenített szovjetterületen tarthatatlanná vált, 1934 végén elvonult északnyugat felé; a dolog alkalmasint a Központi Bizottság jóváhagyásával történt, erről azonban nem tudok közelebbit mondani.

A 4. hadtestről, mellyel semmiféle kapcsolatunk nem volt, a legvadabb híresztelések járták. Így például azt hallottuk, hogy a helyi militaristák elleni harcban, 1934 nyarára, a hadtest bázist teremtett magának Észak-Szecsuanban, állítólag 20 000 négyzetkilométeres kiterjedésben, másfél millió lakossal; sőt olykor 40 000 négyzetkilométerről és 3–4 millió emberről is hallottunk. Később azonban a hadtest a szecsuani csapatoknak és Csang Kaj-sek négy-öt hadosztályának együttes nyomására nyugat felé

vonult tovább. (Az egyesített központi haderők hasonló erődháborús taktikát folytattak ellene, mint a Központi Hadseregcsoport ellen is.) További híresztelések szerint a hadtest Szecsuan és Hszikang határvidékén, ahol főként nemzetiségi kisebbségek éltek, új, nagy bázist teremtett magának, és szövetségi szovjetkormányt alakított. Erejét illetően a legvadabb adatokat kaptuk: harcosainak száma állítólag 100 000 és 300 000 között ingadozott. A főtörzs a 4. hadtest harcosainak számát 60 000-re becsülte, a puskákét 30 000–40 000-re. Alkalmasint nem rendelkeztek nehézfegyverekkel, és viszonylag kevés géppuskájuk volt. A 4. hadtest erejéről elterjedt, egymásnak merőben ellentmondó híresztelések oka az lehetett, hogy a hadtest, miután elhagyta észak-szecsuani átmeneti bázisát, a helybeli lakosság egy részét is evakuálta.

A gyér és korántsem megbízható adatok jórészt ellenséges forrásokból származtak. Kiderül belőlük azonban, hogy 1934-re a kínai Vörös Hadsereg legtöbb önállóan tevékenykedő köteléke feladta addigi bázisát, hogy élőerőit megőrizze. Ahol erre a helyi adottságok miatt nem kerülhetett sor, a későbbiekben többé-kevésbé felmorzsolódtak erőik, ahogyan ez a 10. hadsereggel is történt.

*

Október 16-án este, amikor a vezető oszlop a Zsujcsintól nem messze fekvő zárt övezetből elindult, Hsziang Jing arra kért, hadd beszélhessen velem személyesen. Kísérőcsapatommal hátramaradtam tehát, és csak másnap értem utól az oszlopot, amely a többi menetoszloppal együtt kizárólag az éj leple alatt menetelt. Beszélgetésünk csaknem egész éjszakán át tartott, Vu Hsziucsüan volt a tolmácsunk. Csen Ji, a hátramaradó haderő főparancsnoka, nem volt jelen. Hármunkon kívül senki sem vett részt a megbeszélésen.

Hsziang Jing rendkívül optimistának mutatkozott. Bár Csang Kaj-sek új hadjárata már megkezdődött, és a kuangtungi csapatok, amelyek most, hogy önálló egységeink mindenütt csak halogató harcot folytattak, délen is erőteljesebben nyomultak előre s bármely pillanatban bevehették Hujcsangot, Hsziang Jing a

maga részéről korántsem ítélte kedvezőtlennek a politikai és a katonai helyzetet. Az összefüggő szovjetterület, melyre még nem tette be lábát ellenség, mintegy 25 000–30 000 négyzetkilométert tett ki; ehhez járult egy sor, az ellenség által többé-kevésbé izolált „sziget", ahol még helyi szovjetszervek működtek. Mindent összevéve a megmaradt bázislakosság lélekszáma még mindig 2–3 millió között mozgott. Természetesen gondolni kellett arra, hogy ez a szám viszonylag gyorsan csökkenni fog, hiszen nem lehetett kétséges, hogy a támadó ellenség nemcsak a még kezünkön levő néhány körzeti székhelyet s az összes nagyobb helységet, hanem az előnyomulási útvonalain található falvakat és tanyákat, a vidék központjában elterülő termékeny síkságokat is elfoglalja és „megtisztítja" majd. Mindez azonban nem vette el Hsziang Jing kedvét. A veszélyeztetett pontok evakuálása már egy-két hete folyt. A polgári szerveket, a kádereket és a készleteket a nehezen járható hegyi vidékekre telepítették-hordták. Önként a hegyekbe vonult a lakosság legöntudatosabb része is, különösen azok, akik a helyi önvédelmi szervek tagjai voltak. Az előbb-utóbb okvetlenül bekövetkező gazdasági nehézségek persze már bizonyos fejtörést okoztak Hsziang Jingnek.

A Csen Ji parancsnoksága alatt álló önálló egységeket, mihelyt a főerők áttörése sikerült, még inkább decentralizálni kellett, ezt követően pedig az a feladat várt rájuk, hogy az alkalmas hegyi támaszpontokról partizánháborút folytassanak. A Csianghszi, Fucsien és Kuangtung határvidékén, valamint a Csianghszi és Hunan határvidékén emelkedő, meglehetősen meredek és vad hegyek kiváló lehetőségeket nyújtottak erre.

A jövő Hsziang Jing helyzetmegítélését igazolta. Csang Kajsek csapatai bevonultak ugyan még 1934 végén a vörös főváros, Zsujcsin romjai közé, de az elit-hadosztályok zömét párhuzamos üldözés céljából hamar át kellett dobni Hunanba és tovább, a nyugati tartományokba. A csianghszi forradalmi haderő magva éveken át sértetlen maradt, sőt, bizonyos fokig meg is erősödött: a főerők szétvert és elszakított egységeinek harcosai közül ugyanis sokan a hajdani szovjetterületre törtek át. Így Hsziang Jing és a Csen Jit 1937-ben felváltó Je Ting ott, a Kuomintang

orra előtt hozta létre az Új 4. Hadsereget, mely rövid idő múlva már 12 000–15 000 főt számlált. Amikor azután ez a hadsereg 1941-ben az utasításoknak megfelelően észak felé vonult, hogy a japán csapatok hátában tevékenykedjék, a Kuomintang-csapatok csapdájába esett, és súlyos veszteségeket szenvedett. Hsziang Jing is ott esett el; Je Ting fogságba került. Bizonyos híresztelések szerint az Új 4. Hadsereg olyan direktívákat kapott Jenanból, amelyek a Kuomintanggal történt megegyezéseknek ellentmondtak, s ez provokálta ki az incidenst. Ezeket a híresztelléseket a legújabb kutatások eredményei megerősítik. Eszerint az Új 4. Hadsereg valóban parancsot kapott a Kuomintang illetékes helyéről, hogy induljon el és a Jangcétól északra folytasson hadműveleteket a japánok hátában. Az indulás azonban késett, mert Mao Ce-tung ellenkező értelmű utasítást adott, nyilvánvalóan azzal a szándékkal, hogy a Kuomintang hátországában levő „forradalmi bázist" a Jangcétól délre megtartsa és kiépítse. Amikor hosszas huzavona után az Új 4. Hadsereg végre mégis elindult, már Kuomintang-csapatok vonultak fel ellene, megtámadták a menetoszlopot, s elsősorban a törzset vették célba. Így lett Hsziang Jing a japánok elleni háborúban Csang Kaj-sek és Mao Ce-tung kölcsönös kettős játékának áldozata. Hogy Mao Ce-tung nem fájlalhatta különösebben Hsziang halálát, erre következtetni lehet abból is, hogy már a Központi Bizottság 6. plénumán, 1938 végén jobboldali opportunistának bélyegezte Hsziang Jinget, mert hű maradt a marxizmus–leninizmus és a proletár internacionalizmus eszméihez, és az egységfront helyes politikáját következetesen képviselte a nemzeti felszabadító harcban. De mindezzel már elébe vágtam az eseményeknek.

Hsziang Jing, ha optimista módon nyilatkozott is a régi szovjetterületen folytatandó további harc kilátásairól, általában aggodalmát fejezte ki a Kommunista Párt és a Vörös Hadsereg sorsát illetően. Tekintettel arra, hogy tolmácsom közvetítésével beszélgettünk, igen óvatosan választotta meg a szavait. Elsősorban sajnálkozását fejezte ki azért, hogy Csü Csiu-pajnak, aki súlyos beteg volt, hátra kellett maradnia a szovjetterületen. Itt közbevetném, hogy ez a kiváló forradalmi vezető, aki a múltban

bátran szállt síkra Mao Ce-tung politikai túlkapásai ellen és a Kínai Kommunista Párt helyes, a Kominternével összhangban álló irányvonaláért, az én csianghszi tartózkodásom idején már nem játszott valóban észrevehető szerepet. Tudomásom szerint tagja volt még a Központi Bizottságnak – és mint a művelődésügy és a kulturális ügyek népbiztosa a kormánynak is –, de alig szerepelt. Nem tudom megmondani, mi volt ennek az oka: súlyos betegség-e vagy politikai intrikák? 1935-ben, amikor megpróbálták evakuálni a szovjetterületről, a Kuomintang-pribékek elfogták és kivégezték. Ez nem tartotta vissza Maót és a „vörösgárdistákat" attól, hogy a legutóbbi időben Csü Csiu-pajt mocskolják s nevét töröljék a Kínai Kommunista Párt történetéből.

Mint már korábban is, Hsziang Jing világos célzásokat tett Mao terrorista irányvonalára, arra, hogy 1930 körül a párt számos hű káderét üldözte. Egyidejűleg arra is figyelmeztetett, nehogy félvállról vegyük Maónak a párt csúcsvezetése elleni frakcióharcát. Időleges visszafogottsága kizárólag taktikai megfontolásokból fakad. Mao Ce-tung befolyásos emberekre támaszkodik, elsősorban a katonai parancsnokok körében; feltétlenül felhasználja az első kínálkozó alkalmat, ha segítségükkel magához ragadhatja a párt és a hadsereg kizárólagos, egyszemélyi vezetését.

Osztottam Hsziang Jing aggodalmait. De Po Ku, akinek néhány nappal később beszámoltam beszélgetésünkről, bizakodónak mutatkozott. Azt mondta, a párt fő politikai irányvonalát illetően nincsenek nézeteltérések, a korábbi véleménykülönbségeket pedig szintén kiküszöbölték, hiszen a Vörös Hadsereg most már mindenütt manőverháborút folytat, ellentámadásba megy át. Mao Ce-tung megbeszélte vele a dolgokat, mondotta Po Ku, és ennek során kiderült: nincs szándékában mesterséges vezetési válságot szítani, amely a Központi Hadseregcsoport sorsát kockáztathatná. Erről a későbbiekben kiderült: Po Ku tévedett. És tévedésének súlyos következményei lettek.

*

A Központi Hadseregcsoport három menetoszlopban igyekezett a Kancsou és Hujcsang közti, az ellenség által viszonylag még nem háborgatott résen át Csianghszi szélső délnyugati része felé, ahol Hszinfeng térségében át kellett törnie az első erődzónát és át kellett kelnie a Taocsiangon, a Kancsiang egyik mellékfolyóján. Ezt a frontszakaszt az 1. kuangtungi hadsereg 1. hadosztálya védelmezte. Állásait, csakúgy mint saját leendő felvonulási útvonalainkat és támadási irányainkat, részletesen felderítettük. Csapataink néhány éjszakai menettel elérték kiinduló állásaikat. Az összpontosított nehézfegyverek támogatásával az 1. és a 3. hadosztály meglepetésszerű támadást intézett az ellenséges állások ellen, és szétzúzta az 1. kuangtungi hadosztályt. Hadtesteink ennek során szinte semmiféle veszteséget nem szenvedtek. Ez a hadművelet teljes sikerrel járt, amiképpen azt még Mao Ce-tung is kénytelen-kelletlen elismerte.

A további menetelés a csianghszi–hunani határig, ahol a második leküzdendő ellenséges erődöv húzódott, pihenő nélkül történt. A három menetoszlopot helyzetmegítélésünknek megfelelően úgy állítottuk össze, hogy a főerők a várhatóan velünk szemben és tőlünk balra igen aktívvá váló kuangtungi és kuanghszi csapatok ellen támadtak, míg a jobbszárnyunkat észak felé, ahonnét még nem fenyegethetett a központi Kuomintang-kormánycsapatok üldözése, csak szerény erőkkel biztosítottuk. Eszerint a központi menetoszlop a csapásmérő csoportosítást alkotó 3. hadtestből, a vezető oszlopból, a hadtáposzlopból és az utóvédet biztosító 5. hadtestből állt. A jobb oldali menetoszlopot, amelynek az északi szárnyat kellett fedeznie, a 8. hadtest alkotta. Végül az a bal oldali menetoszlop – melynek mint második csapásmérő csoportosításnak az volt a feladata, hogy a déli szárnyat is fedezve elfoglalja a kuangtungi határ megerődített hegyi szorosait, s egyidejűleg a kuangtungi, később a kuanghszi csapatok esetleges támadásait visszaverje – az 1. hadtestből és az utóvédet alkotó 9. hadtestből állt.

A második erődövet a 3. hadtest arcból eredményesen áttörte. Az 1. hadtest azonban, az áttekinthetetlen hegyi terepen, ahol térkép nélkül kellett menetelnie keskeny ösvényeken, hegyoldalakon és szűk völgyszorosokon át, nem volt képes elfoglal-

ni az előtte magasodó jól megerődített szorosokat és hágókat. Ráadásul a kuangtungi hadsereg odasiető erősítései is fenyegették a szárnyát, és nem tudott kibontakozni a támadó ellenséggel szemben. Ezért vissza kellett fordulnia és egyelőre rátérnie a központi menetoszlop útvonalára, hogy a természetes akadályokat megkerülje és az ellenséges szárnytámadás elől kitérjen. Ez csaknem egyheti időveszteséget jelentett. Ekkor már erős kuangtungi és központi Kuomintang-csapatok is részt vettek az üldözésben, napokig tartó, veszteséges utóvédharcokba kényszerítve az 5. és a 9. hadtestet.

Ezt a körülményt használta ki a „Központi Hármas" (Mao Ce-tung, Lo Fu és Vang Csia-hsziang) arra, hogy heves támadást intézzen Po Ku és Csou En-laj ellen, főképp azonban ellenem. Elismertük, hogy az 1. hadtest menetirányának ilyetén meghatározása valóban hiba volt, ez a hiba azonban, ahogy Csou En-laj leszögezte, nem tekinthető „rendszerbelinek". A felderítés téves adatai hibáztathatók érte. Bár Mao Ce-tungnak jó okai voltak arra, hogy kihagyja a játékból Csu Tét, Csu a mi oldalunkra állt. Így a pártbeli és hadseregbeli frakcióharc felújítását célzó újabb kísérlet eredménytelenül végződött. Ettől fogva azonban Mao nyíltan küzdött ellenünk. Belekötött minden operatív döntésbe, s elsősorban azokat a javaslatokat bírálta hevesen, amelyek tőlem származtak. Fittyet hányva a menetelési rendnek, hol ennél, hol annál a hadtestnél időzött, hogy a hadtestek és a hadosztályok parancsnokait és biztosait megnyerje elgondolásainak. Ily módon bizonytalanságot és zavart keltett a vezetésben, elősegítve az egység fokozatos felborulását. Kihasználhatta itt a menet számos résztvevőjének hangulatát. Különösen az újonnan szervezett egységekben és a hadtáposzlopban sokan megrettentek az áttörést célzó hadművelet nehézségeitől, kizárólag visszavonulást láttak a dologban, pánikba estek, és a legszívesebben visszatértek volna falvaikba. Mao, ahelyett, hogy csitítani próbálta volna őket, tovább szította ezt a hangulatot. Kedvezett neki az a körülmény is, hogy a második erődzónában elveszített idő behozása céljából fokoznunk kellett menetütemünket, mert az ellenség közben már erőteljesen az ül-

dözésünkre indult. A szökevények és a lemaradozók száma napról napra nőtt.

Hála az erőltetett menetütemnek, mégis sikerült a harmadik, viszonylag szerényebb hunani erők által védett erődövet a vuhan–kantoni vasút kijelölt szakaszánál menetből áttörnünk, mielőtt Csang Kaj-sek nagyobb kötelékei utolértek volna minket. Az általunk ismert negyedik, utolsó erődzóna felé, mely a Hsziangcsiang mentén húzódott, szintén sikerült továbbnyomulnunk, bár a hunan–kuanghszi határvidéken az útviszonyok is rendkívül megnehezítették haladásunkat, és az üldözésünkre indult kuangtungi csapatok nyomása is komoly erővel nehezedett utóvédünkre. Rádiófelderítésünk segítségével közben megtudtuk, hogy Csang Kaj-sek három-négy hadosztálya Csou tábornok parancsnoksága alatt párhuzamos üldözéssel szintén az északkuanghszibeli körzeti székhely, Csüanhszien (Csüancsou) felé halad; ennél a városnál akartunk átkelni a Hsziangcsiangon. Csang Kaj-seknek az volt a szándéka, hogy megállítja, és átkelés közben megsemmisíti főerőinket.

Ahogy elővédünk a várost elérte, kiderült, hogy Csou megelőzött minket. Egy dandára már megszállva tartotta a várost, hadseregének zöme pedig lesben állt. Csüanhszien, mint Belső-Kína legtöbb régi városa, magas és erős falakkal volt körülvéve. A város megostromlása a mi eszközeinkkel lehetetlennek látszott, legalábbis rengeteg időbe telt és nagy áldozatot követelt volna. Nem kecsegtetett sikerrel a város közelében megvívandó „döntő ütközet" sem, főként mert a terep kevés lehetőséget kínált a szétbontakozásra; a lakosságra sem igen számíthattunk, mely túlnyomórészt nemzeti kisebbségekből állt.

Javasoltam ezért, kerüljük meg dél felől Csüanhszient, ott kényszerítsük ki az átkelést a Hsziangcsiangon, és a negyedik erődzóna áttörése után nyomban hatoljunk előre a Kuanghszi–Hunan–Kujcsou határháromszög felé, amely információink szerint mentes volt mindenfajta ellenséges erődítménytől. Mao Cetung élesen szembefordult ezzel a javaslattal. Azt követelte, hogy ütközzünk meg Csou hadseregével. Lo Fu és Vang Csiahsziang támogatta Maót. A haditanácsban szavazást tartottunk, s a szavazatok egyenlő arányban oszlottak meg. Mellettem sza-

vazott Csu Te, Csou En-laj és Po Ku. Végül is Csu Te elnöki szavazata döntötte el a kérdést – az én javaslatom javára.

Eközben azonban máris elvesztegettünk két értékes napot, és odalett a meglepetésszerűség ereje. A helyzetet az is bonyolította, hogy eközben a Kuanghszi-csapatok erős kötelékei siettek a helyszínre, és megtámadták a balszárnyunkat. Bár az 1. és az 5. hadtest visszaverte ezeket a támadásokat, a 3. hadtest pedig áttörte az erődítményvonalakat, a hadművelet nagy áldozatokat követelt tőlünk. Különösen komoly veszteségeket szenvedett az 5. hadtest. 34. hadosztálya elszakadt a főerőktől, nem is tudott velük újra egyesülni, s nem maradt más választása, mint visszafordulni Hunanba, ahol aztán egységei helyi csatározásokat vívtak. Később egyes részek ezek közül még áttörtek Csianghszi felé, a többiek a 2. hadtesthez csatlakoztak. A 8. hadtest 21. és 23. hadosztályának, valamint a 9. hadtest 22. hadosztályának sorai is aggasztóan megritkultak. Ez azonban nem azért történt, mintha komolyabb harccselekményekben vettek volna részt – a biztosító és az utóvédharctól eltekintve egyéb tevékenységet alig fejtettek ki! –, hanem a szökevények és a megfutamodók, a lemaradozók és a betegek miatt. Állt ez a biztonsági csapatok ezredére és főleg a hadtáposzlop tartalékhadosztályára is. A hordozni való terhek az áttörési hadművelet csaknem két hónapja alatt jócskán megfogyatkoztak vagy feleslegessé váltak. Továbbá: a vezetés, annak érdekében, hogy a központi menetoszlop mozgékonyságát fokozza, a csianghszi–hunan határt átlépve úgy határozott, hogy a nehezen szállítható gépek és üzemi felszerelések egy részét hátrahagyja. Terheiktől megszabadulva azonban a teherhordók nagy része szintén elmaradt tőlünk; a helybeli parasztoknál találtak menedéket, vagy kisebb csoportokban, esetleg egyenként visszaszökdöstek lakóhelyükre.

Így a legsúlyosabb veszteségeket épp a Csou En-laj evakuációs sémájának megfelelően létrehozott alakzatok szenvedték, amelyek kevéssé harcedzett vagy teljesen tapasztalatlan újoncokból, frissen mozgósítottakból álltak. Ezeknek az egységeknek a főtörzs hozzávetőleges becslése szerint a kelet-kujcsoui Liping város bevételéig mintegy 50 százalékos veszteséget kellett elkönyvelniük, a tartalékhadosztálynak meg még nagyobbat: állo-

mányának 75 százaléka odalett. A Cunji felé történő további menetet azonban már láthatóan jól állták az újoncok is, mert a megérkezésünk utáni felmérés körülbelül a lipingiekhez hasonló számokat adott. Főerőinknek, tehát a harcedzett, régi 1., 3., 5. és 9. hadtestnek a veszteségei szerény keretek között maradtak.

De ha az áttörés végső szakaszában érzékeny veszteségeket szenvedtünk is, a Központi Hadseregcsoportnak 1934. december közepére, vagyis két hónappal az elindulás után, mégis sikerült eredményesen áttörnie a Kuomintang mélységben tagolt erődövezetét, melyet a német katonai szakértők áthatolhatatlannak tartottak. A hadseregcsoport menetoszlopai ez idő alatt 500 kilométert tettek meg, méghozzá az elképzelhető legnehezebb terepen; ütközetek tucatját állták, három csatát vívtak meg; végül pedig szabad hadműveleti térhez jutottak. Csang Kaj-sek terve, hogy hadseregcsoportunkat még az erődövben semmisítse meg, kudarcot vallott. Főerőink ütőképessége teljes egészében megmaradt, sőt minőségileg még fokozódott, hiszen jórészt megszabadultunk a nehézkes hadtáposzloptól és a hevenyészve felállított kötelékektől. Ezek a vitathatatlan tények gyakorlatilag megteremtették a Központi Hadseregcsoport végső sikerének alapjait a Hosszú Menetelés során csakúgy, mint utána.

Rendkívül dicstelen szerepet játszott a Csüanhszien körüli harcokban az a Hsziao Csing-kuang, aki 1933 őszén, az ötödik hadjárat kezdetén a Központi Szovjetterület északi katonai körzetének fontos vidékeit s velük a hadászatilag fontos Licsuan városát is harc nélkül feladta. Ma már nem tudnám biztosan megmondani, melyik alakulat élén állt, a kínai krónikák pedig agyonhallgatják ezt az epizódot. Valószínűleg a 34. hadosztály tartozott a parancsnoksága alá, de az is meglehet, hogy a 8. hadtest vagy egyik hadosztálya. Tény mindenesetre az, hogy amikor az ellenség egyik egysége a parancsnoki harcálláspont felé közeledett, Hsziao Csing-kuang a törzs őrségével együtt kereket oldott, sorsára hagyva a rábízott csapatokat, melyeket azután az ellenség elvágott a többi alakulattól és részben szétvert. A megfutamodott parancsnok azonban úgy jelentkezett a főtörzsnél, mintha mi sem történt volna. Természetesen megtárgyaltuk az ügyet, s én azon a véleményen voltam, hogy Hsziaónak tulaj-

donképpen hadbíróság előtt kellene felelnie gyávaságáért. Mao Ce-tung azonban, mint már korábban is, melléállt, és Hsziao megúszta azzal, hogy a hadtáposzlopba helyezték át. 1937-ben találkoztunk ismét; akkor az észak-senhszi helyőrségi csapatok törzsfőnöke volt Jenanban. 1955-ben Mao flottaadmirálist csinált belőle. Az én kijelentésemet pedig akkor frissiben arra használta fel, hogy Cunjiban megrágalmazzon s azzal vádoljon, hogy „a megfélemlítés és a büntetés módszerét" alkalmazom.

*

A Központi Hadseregcsoport terv szerint folytatta menetelését nyugat felé; természetesen közbeiktattunk egy kis – de nagyon fontos! – taktikai variánst, mely abból állt, hogy a továbbiakban kerültük Kuanghszi tartomány területét, és egy kicsivel északabbra vettünk irányt a hunani és a kujcsoui határ felé. Ily módon a hadseregcsoport a nemzetiségi kisebbségek hegyes, barátságtalan településvidékéről ismét barátságosabb területre érkezett. Lemaradtak mögöttük a kuangtungi és a kuanghszi csapatok is, mivel úgy vélték, tartományaikat nem veszélyeztetjük többé. Nyitott déli szárnyunk fenyegetettsége megszűnt, hiszen a helyi helyőrségek és mintuan-bandák már nem jelenthettek ránk nézve komolyabb veszélyt. Menetútvonalainktól északra viszont Csou tábornok folytatta a párhuzamos üldözést, bár egyelőre nem támadott meg minket. Bizonyára nem érezte eléggé erősnek magát az erődítményövezeten kívül, míg a központi Kuomintang-erők jelentősebb támogatására nem számíthatott. Az év vége felé átléptük Kujcsou határát, és megtörve az ott állomásozó tartományi csapatok ellenállását, bevettük Liping körzeti központot.

Mint említettem, a főtörzs már korábban, a menetelés egyik szünetében ideiglenes felmérést végzett haderőnk létszámáról; ennek alapján azután a haditanács egyhangúlag határozatot hozott a kötelékek újjászervezéséről. A 8. hadtest, a 9. hadtest 22. hadosztálya és a hadtáposzlop tartalékhadosztálya feloszlott; parancsnoki és személyi állományukkal az 1., 3., 5. és 9. hadtest hadosztályait töltötték fel. A tényleges állomány konkrét szám-

adatait, amennyire emlékszem, nem közölték. A harcoló csapatok létszáma azonban még legalább 45 000 főre rúgott. Ez megfelelt körülbelül annak a szintnek, amelyet a Központi Hadseregcsoport a szovjetterületen még a Csou En-laj tervei szerint végrehajtott szervezés – az új kötelékek felállítása és az önálló, valamint a helyi alakulatok besorolása – előtt elért. Ez a szám Cunjiig nem is változott lényegesen. Kujcsounál csekély veszteséget szenvedtünk ugyan, de ezt pótolhattuk a hadifoglyok és a parasztok soraiból. Csou En-laj mindenesetre 45 000 főről beszélt Cunjiben is; neki pedig, aki a főtörzsben tevékenykedett, igazán hiteles forrásból kellett ismernie az adatokat.

Erősen megcsappantak a nem harcoló erők oszlopai; itt nem annyira a vezető, mint inkább a hadtáposzlopra gondolok. Mindkét oszlop 3000–4000 főre zsugorodott, sőt alkalmasint még kisebbre. A katonaiskolák és a katonai akadémia őrezredét, továbbá a biztonsági csapatok ezredét zászlóaljakká alakították át. Összességében tekintve a harcolók és a nem harcolók aránya sokkal kedvezőbben alakult – a harcoló erők javára. Most a korábbi három az egyhez arány hat az egyhez arányra változott. Mivel továbbra is el-elhagytunk felesleges terheket, így például nehézfegyvereket, amelyekhez már nem volt lőszerünk, a Központi Hadseregcsoport mozgékonysága ezzel is fokozódott. Röviden: adva volt a manőverező hadviselés minden lehetősége. Csak az volt a kérdés, milyen stratégiai célt kövessünk.

Mielőtt Lipinget elértük volna, röptanácskozásra került sor, melyen a következőkben végrehajtandó hadműveleteket tárgyaltuk meg. Az eredeti tervre hivatkozva megfontolandónak tartottam, nem lenne-e célszerű, ha engednénk, hogy Csou és más ellenséges csapatok, melyek párhuzamos üldözésünket folytatták, lehagyjanak minket, mi pedig a hátuk mögött észak felé kanyarodhatnánk és felvehetnénk a kapcsolatot a 2. hadtesttel. Ennek bázisára támaszkodva, erőinket Ho Lung és Hsziao Ko haderőivel gyarapítva, nyílt terepen is megtámadhatnánk az ellenséget, és a Hunan–Kujcsou–Szecsuan határháromszögben nagy szovjetterületet hozhatnánk létre.

Ezt a javaslatot Mao Ce-tung megint mereven elutasította, és ragaszkodott ahhoz, hogy tovább vonuljunk nyugatnak, Kujcsou

belseje felé. Ezúttal nemcsak Lo Fu és Vang Csia-hsziang támogatta őt, hanem Csou En-laj is, aki akkoriban már a „Központi Hármas"-hoz való átállását készítgette elő. Így Mao ellenjavaslatát fogadták el. A beszélgetések során Mao ezúttal adott hangot első ízben annak a gondolatának, hogy a Jangcétól délre a 2. hadtesttel közösen alakítandó szovjetterület elképzelését feladva inkább Szecsuan felé kell továbbvonulnunk, hogy a 4. hadtesttel egyesüljünk. Hogy ez miképp valósítható meg, arról már nem szólt. Még arról sem volt fogalmunk, hol tartózkodik éppen a 4. hadtest, mellyel már régen elvesztettük a kapcsolatot. Egyébként a menetelés során a 2. hadtesttel is megszakadt a rádióösszeköttetésünk.

Csak nehezen tudtam követni a megbeszélés menetét, igyekeztem minél előbb visszavonulni – talán túl korán is tettem. 1934 ősze óta ugyanis súlyos trópusi malária szenvedtem, és ebben az időben különösen heves rohamok törtek rám. Állapotom csak akkor javult, amikor tavasszal az Észak-Jünnani fennsíkot elértük. Ezért a végleges és részletes döntésről csak akkor értesültem, amikor az annak szellemében kiadott parancsokat láttam. Csou En-lajtól közelebbi felvilágosítást kértem. Ő meglehetősen ingerülten reagált, holott egyébkor mindig nyugodt és fegyelmezett volt. A Központi Hadseregcsoportnak pihenőre van szüksége, mondotta, és erre Kujcsouban kínálkozik a legjobb lehetőség, ahol gyenge ellenséggel állunk szemben. Po Ku úgy vélekedett, Kujcsouból még mindig elkanyarodhatunk északnak, és ott valószínűleg gyenge ellenállásra találunk.

Liping bevétele után újabb tanácskozásra került sor, amelyen Peng Tö-huaj és Lin Piao is részt vett, magam azonban távol voltam; ismét magas láz gyötört. Csou En-laj előzetesen megkérdezte a véleményemet. Azt javasoltam, változtassuk északnyugatira a menetelés irányát, hogy a tartományi székvárost, Kujjangot megkerüljük, oda ugyanis tudomásunk szerint elindult már Csang Kaj-sek hat-hét, részben gépesített elit-hadosztálya. Keljünk át a Vucsiangon, semmisítsük meg a gyenge kujcsoui tartományi csapatokat, szabadítsuk fel a területet a Vucsiangtól északra és nyugatra, centrumával, Cunjival együtt; ott hozzunk létre átmeneti bázist, és keressük a harcérintkezést

Csang Kaj-sek előnyomuló csapataival. Bár ez a koncepció az utolsó rész kivételével messzemenően megfelelt azoknak a gondolatoknak, amelyeknek Mao Ce-tung a korábbi megbeszélésen hangot adott, Mao ismét élesen elutasította. Ellenjavaslat viszont nem hangzott el. A Cunji felé való továbbmenetelés gyakorlatilag nem különbözött attól, amit én javasoltam, eltekintve néhány taktikai manővertől, melyet Csou En-laj saját kezdeményezése alapján hajtott végre.

A Lipingtől Cunjiig vezető, ismét több mint 300 kilométeres menetelésre igen kedvező körülmények között került sor. A terepen nem voltak erődítmények, így jó ütemben haladhattunk, és az egyre gyakoribbá váló légitámadások ellen is akadt kellő álcázási lehetőség. Ez fontos volt, mert az ellenség mindinkább repülőkkel váltotta fel a földi üldöző csapatokat. Kopár volt a táj, élelmiszerforrások nem nagyon akadtak, hiszen Kujcsou Dél-Kína legelmaradottabb tartománya volt, az ellátás mégsem okozott nehézségeket. A nagyobb helységeken kívül néhány várost is elfoglaltunk, köztük a gazdag kereskedelmi központot, Csenjüant, a földbirtokosoktól, kereskedőktől és uzsorásoktól olyan nagy készleteket rekviráltunk, hogy nemcsak a saját ellátásunkat biztosítottuk belőle, hanem a szegényeknek is oszthattunk. A lakosság barátságosan fogadott minket, néha még küldöttségeket is menesztett az üdvözlésünkre. Közvetlen harcérintkezésbe kizárólag a kujcsoui tartományi csapatokkal kerültünk; ezek nem voltak jobban felfegyverezve, mint mi, s a kiképzésük lényegesen gyengébb volt, nem is szólva hitvány harci moráljukról. Szó szerint magunk előtt kergettük őket, nem tettek komolyabb kísérletet a tartós védekezésre.

Utunkon a Vucsiang volt a fő akadály; a meglehetősen széles és sebes sodrú folyó mentén új kujcsoui csapatok vonultak védelmi állásba. A csónakokat is egytől egyig a túlsó partra vitték. Az 1. és a 3. hadtest elővédjei azonban gyorsan bambusztutajokat ütöttek össze, átkeltek, hídfőállásokat hoztak létre, s ezek védelmében kelt át a sereg zöme a két, 48 óra leforgása alatt elkészített bambuszhídon. Az ellenség rövid ellenállás után innen is fejvesztve menekült.

Másnap megtudtuk, hogy Csang Kaj-sek két vagy három had-

osztálya, feltehetően Csou hadserege, erőltetett menetben nyomul előre a hunani határról a Vucsiangig, nyilvánvalóan azzal az immár megkésett szándékkal, hogy átkelésünket megakadályozza. Páratlan lehetőség nyílt rá, hogy ezeket a hadosztályokat, amelyeknek még át kellett kelniük a Vucsiangon, míg mi magunk már a túlsó parton állhatunk lesben, megtámadjuk és megsemmisítsük. Kötelességemnek tartottam, hogy ilyen irányú javaslatot tegyek. Mao Ce-tung azonban hallani sem akart a dologról. Ha ebben az időben győztes csatát vívunk, halomra dőlnek a számításai. Cunjiba igyekezett ő mindenáron, mert elérkezettnek találta rá az időt, hogy hosszan és alaposan előkészített akciójának befejezéseképpen csapást mérjen a párt csúcsvezetőségére, és a hadsereget is újra szilárdan a kezébe kaparintsa. És ezúttal nem volt szükség a haditanács döntésére sem: Mao hatalmi szava döntött.

A Vucsiangtól rövid az út Cunjiig; meg is tettük két-három nap alatt. A kujcsoui csapatok nem bocsátkoztak többé harcba velünk. A tartománynak ezen a vidékén egyszerűen megfutamodtak vagy széthulltak. Vang Csia-lie, a kormányzó, nem vetette be a még rendelkezésére álló négy-öt hadosztályt, inkább visszavonta őket nyugatabbra. Így a Központi Hadseregcsoport egycsapásra mintegy 15 000 négyzetkilométeres területet szabadított fel (persze ezt a tájat csak gyér, mezőgazdasággal foglalkozó lakosság népesítette be); elfoglalták továbbá a kormányzó Cunji mellett levő nyári rezidenciájától északra fekvő kereskedelmi központot, Tungcét is. Ezzel a hadseregcsoport kezére került a Csungking folyami kikötőtől a Kujjang tartományi székhelyéig vezető fontos út is.

Ezekbe a városokba olyan meglepetésszerűen vonultunk be, hogy a lakosság csaknem teljes létszámban helyben maradt. Pedig Cunji lélekszáma elérte a 10 000-et, Tungcéé meg is haladta. Még a Kuomintang-hivatalnokoknak, a földbirtokosoknak és a nagykereskedőknek sem maradt idejük a menekülésre. Gazdag élelmiszer-, textil- és más készletek kerültek a kezünkre. Fegyvert és lőszert viszont alig zsákmányoltunk, holott arra lett volna a leginkább szükségünk.

A Központi Bizottság Politikai Bizottsága kiadta a jelszót,

hogy ezen a helyen bázist kell teremteni; nyitott kérdés maradt, hogy ideiglenes támaszpontról vagy szilárd szovjetterületről van-e szó. A hadseregcsoport politikai csoportfőnöksége, a hadosztályok és a hadtestek politikai osztályai, elsősorban pedig a párt és a kormány káderei lázas tevékenységbe fogtak. Agitációs és propagandabrigádok alakultak, tömeggyűléseket tartottak; forradalmi bizottságok szerveződtek, sor került az elkobzott készletek, munkaeszközök s egyebek szétosztására; önvédelmi osztagok jöttek létre, önkénteseket toboroztunk, sőt, megtettük az első lépéseket a földreform jövőbeli megvalósítása felé is.

A csapatok csaknem kéthetes lélegzetvételi szünethez jutottak, Csang Kaj-sek ugyanis leállította az elaprózódott és meddő üldözést. Időre volt szüksége, hogy erőit átcsoportosítsa, és bevetésük mikéntjét a kujcsoui, jünnani és szecsuani tartományi csapatokkal összehangolja.

A helyzet tehát korántsem úgy állt, ahogyan a mai hivatalos kínai történetírás beállítja, hogy tudniillik „a Vörös Hadsereg magvát a Hosszú Menetelés legfeszültségtelibb és legsúlyosabb pillanataiban meg kellett őrizni és acélozni, a pártot és a forradalmat ki kellett menteni a válságból".[2] Ellenkezőleg! A Központi Hadseregcsoportnak hosszú ideje nem volt ilyen mozgásszabadsága, mint most, s minden szempontból készen állt a kezdeményezésre.

*

Mao Ce-tung a lélegzetvételnyi szünetet arra használta fel, hogy kikényszerítse a Központi Bizottság Politikai Bizottsága kibővített tanácskozásának összehívását. Megtehette ezt minden további nélkül, hiszen maga mögött tudta a Politikai Bizottság Cunjiban levő tagjainak többségét: Lo Fun és Vang Csia-hsziangon kívül most már Csen Jünt és bizonyos fokig Csou En-lajt is. Neki azonban ez sem volt elég. Az 1935. január 7-én és 8-án lezajlott tanácskozásra meghívták az Ideiglenes Forradalmi Kormány tagjait, a főtörzs munkatársait, valamint a hadtestek és

[2] Lásd *Ho Kan-cse:* A History of the Modern Chinese Revolution. Peking 1959. 265. old. (Angol nyelvű kiadás.)

hadosztályok parancsnokait és biztosait is. Ők alkották a nagy többséget, és a párt alapszabályzatának rendelkezéseivel és a pártélet normáival ellentétben nemcsak tanácskozási, hanem határozati jogot is kaptak. A 35–40 résztvevőnek legalább kétharmada–háromnegyede nem hogy a Politikai Bizottságnak, de még a Központi Bizottságnak sem volt tagja, még abban az esetben sem, ha figyelembe vesszük a Központi Bizottság 1934. januári 5. plénumának pótválasztásait. Ez volt az értekezlet első sajátossága. (Az embernek akaratlanul is eszébe jutnak a mai Kínai Kommunista Párt utolsó központi bizottsági ülései az úgynevezett IX. kongresszus előtt, amelyeken a maoisták és a „vörösgárdisták" köztudomásúlag lehurrogták és terrorizálták a jelenlevő néhány igazi központi bizottsági tagot.)

A másik sajátosság pedig, amit tulajdonképpen már a Központi Bizottság 5. plénumán is meg lehetett figyelni, az volt, hogy mintha összebeszéltek volna: nem tűzik napirendre a forradalom alapkérdéseit, melyekkel kapcsolatosan hosszú ideje álltak fenn tisztázatlan nézeteltérések. Gondolok itt a munkásosztály vezető szerepének, a világ fő ellentmondásának, a nemzeti egységfront szükségszerűségének kérdéskörére. A jelenlevők nem beszéltek sem a nemzetközi helyzetről, sem a Szovjetunióhoz fűződő viszonyról, sőt még a Kínai Kommunista Pártnak a Kuomintang-területeken folytatott politikai harca sem került szóba. És mintha a világon sem lett volna a kínai Vörös Hadsereg hadászati koncepciójának kérdése az eljövendő japánellenes harcokban, holott ez évek óta volt a Kommunista Párt és a forradalmárok legfőbb jelszava! Ezen az ülésen kizárólag a Csang Kaj-sek ötödik hadjárata elleni harcról és a Hosszú Menetelés első szakaszáról tárgyaltak. Ez a témakorlátozás és a tanácskozás résztvevőinek beállítottsága eleve biztosította Mao Ce-tung számára, hogy érvényesíthesse nem előre, hanem hátrafelé orientálódó irányvonalát. Mégis, hogy egészen biztosra mehessen, Mao óvakodott a Központi Bizottság alapvető irányvonalának megtámadásától. Ezt sommásan helyesnek nyilvánította, és csak „részleges jobboldali opportunista hibákról" beszélt, hogy azután a későbbiekben „harmadik baloldali elhajló politikai irányvonalként" ítélje el a dolgot, nagy villámlással és mennydörgés-

sel.[3] Kritikájának tüzét a Központi Hadseregcsoport hadászatára és harcászatára, tehát merőben katonai kérdésekre összpontosította.

Mielőtt kitérnék rá, hogyan folyt le és milyen határozatokat hozott a Cunjiban megtartott kibővített értekezlet, szükségesnek tartom, hogy néhány összefoglaló megjegyzés erejéig ismertessem az előzményeket és a kísérő körülményeket. Támaszkodom itt olyan dokumentumszerű adatokra, melyeknek helyességében semmi okom kételkedni.

Mi volt Mao Ce-tung célja Cunjiban? Nyilvánvalóan vissza akart vágni az 1928-as VI. pártkongresszus óta őt ért bírálatokért, vereségeiért, melyeket a Központi Bizottság irodájának 1932 augusztusában Ningtuban tartott tanácskozásán, valamint a Központi Bizottság 1934 januárjában Zsujcsinban lezajlott plenáris ülésén elszenvedett. Ningtuban főként azért törhették meg Mao egyeduralmát a Központi Szovjetterület politikai és katonai vezetésében, mert a területveszteségekkel és a lakosság érdekeivel nem törődve makacsul folytatta a hegyekbe való visszavonulás hadászatát. Most végre lehetősége nyílt rá, hogy sokéves frakcióharcának gyümölcseit leszüretelve, bizonyos szervezésbeli és taktikai hibák demagóg kihasználásával, különösképpen pedig kitalált kijelentések és a tényeket meghamisító beállítások révén lejárassa a pártvezetést, félreállítsa Po Kut, a főtitkárt, saját magát rehabilitálja, és így megkaparintsa a hadsereget, egyszersmind saját akaratának vetve alá a pártot is.

Miért merészelhette mindezt Cunjiban? Először is, a blokád áttörésének idején a politikai élet egésze és gyakorlatilag a pártmunka is teljességgel a hadseregen belül zajlott, amely – mint már többször említettük – csaknem kizárólag parasztokból állt, vezetői pedig hivatásos tisztek voltak. A csapatparancsnokok között – és bizonyos fokig a politikai munkások sorában is – a sokéves közös harc eredményeképpen Maónak számos híve akadt. A Központi Szovjetterület evakuálása némi elégedetlenséget és bizonytalanságérzést keltett körükben, s ezt Mao tudatosan szí-

[3] Az „első baloldali elhajlás" az 1927. évi őszi felkelések után jelentkezett; a „második" pedig 1930 nyarán, s Li Li-szan nevéhez kapcsolódik.

totta tovább. Továbbá: a régi forradalmi vezetők közül, akik a pártban nagy tekintélynek örvendtek, sokan elestek a polgárháború harcaiban vagy megölte őket az osztályellenség. Így pusztult el Li Ta-csao, Csang Taj-lej, Peng Paj, Teng Csung-hszia, Jün Taj-jing, Lo Ji-nung, Hsziang Csung-fa, Caj Ho-szen. Mások – Csü Csiu-paj, Vang Ming, Hsziang Jing, Fang Cse-min és Csang Kuo-tao, tehát Csü és Fang kivételével a Politikai Bizottság tagjai – hiányoztak Cunjiból. És a párt élén viszonylag fiatal káderek álltak: Vang Ming, Po Ku, Lo Fu és Csou En-laj, közülük csak Csounak volt befolyása a hadseregben. Végül, harmadszor, a párt ideológiailag nem volt szilárd, a Központi Bizottság összetétele többé-kevésbé véletlenszerűen alakult. A tagok és a póttagok 80 százalékát nem a VI. pártkongresszuson választották, hanem később kooptálták. Ugyanez állt a Politikai Bizottságra is. Származásukat tekintve (1934-es adatok szerint) a központi bizottsági tagoknak csak 11 százaléka volt munkás, 26 százaléka paraszt, ugyancsak 26 százaléka alkalmazott és értelmiségi, 37 százaléka pedig földbirtokos vagy kereskedőcsaládból származott. Nem csoda, hogy az akkori Központi Bizottság tagjainak 36 százaléka az elkövetkező időkben szakadár lett.

Különösen végzetesen hatott az a tény, hogy 1934–1935-ben a pártvezetés teljesen elszigetelődött a külvilágtól. A nemzetközi kommunista munkásmozgalomtól, a Kominterntől se tanácsot, se segítséget nem kaphatott. Ezért azután a Mao Ce-tung által képviselt kispolgári-paraszti, provinciális és nacionalista elgondolások zavartalanabbul érvényesülhettek a marxista–leninista káderek irányvonalával szemben, sőt még e káderekre magukra is gyakran hatottak ilyesféle hangulatok és elgondolások.

Rontotta a helyzetet, hogy a párt és a hadsereg vezetésének a kibővített politikai bizottsági értekezlet összehívásakor nem volt világos elképzelése a „hogyan tovább?"-ról. Az eredeti tervet – hogy tudniillik a 2. hadtesttel együttműködésben Dél-Kínában új, nagy szovjetterületet kell alakítani – Mao Ce-tung közbelépésére elvetették; Mao ugyanis keresztülvihetetlennek ítélte az elképzelést. A Kujcsouban kialakítandó bázis gondolata meglehetősen ösztönösen, hogy ne mondjam, spontánul vetődött fel. A 4. hadtesttel való egyesülés, melynek ötletével Mao ját-

szadozott, nélkülözte a realitásokat, hiszen maga Mao Ce-tung sem tudta megmondani, hogyan lehetne megvalósítani. Ami pedig az Észak-Kínába, Senhszibe, Kanszuba és Ninghsziába való menetelést illeti (hogy felvegyük a harcot a japán inváziós erőkkel), ilyesmire még álmában sem gondolt senki. A pártvezetés nem tudott róla, hogy ott is van szovjetterület. Erről csak 1935-ben szereztünk tudomást Csang Kuo-tao révén. Az azóta világgá kürtölt legendát, miszerint Mao Ce-tung Cunjiban körvonalazta a Vörös Hadsereg valamennyi kötelékének koordinált felvonulását Japán ellen, csupán kitalálták. Egyértelműen kiderül ez még a tanácskozás határozatából is.

Ha minden körülményt figyelembe veszünk, megértjük, hogyan kerülhette kezébe Mao Ce-tung a Központi Bizottság és a Politikai Bizottság Cunjiban tartózkodó részét, s hogy Po Ku nem tehetett mást, mint hogy a tanácskozás fentebb említett személyi összetételét és egyoldalú témaválasztását jóváhagyja. Számított rá, hogy Mao és hívei őt, Csou En-lajt és természetesen engem élesen fognak majd támadni, de reménykedett abban, hogy sor kerülhet a kialakult helyzet tárgyilagos megbeszélésére, a Kínai Kommunista Párt és a kínai Vörös Hadsereg előtt álló fontos és halaszthatatlan feladatok közös megoldására. E várakozásaiban azonban csalódnia kellett. Mao célja kizárólag a hibák megvitatása és a vezetőség leváltása volt.

*

Az értekezleten először Po Ku terjesztette be a Politikai Bizottság Állandó Bizottságának beszámolóját. Majd Csou En-laj korreferátuma következett a Központi Hadseregcsoport hadászatáról és harcászatáról. Mindketten az előzetesen meghatározott témakörön belül maradtak: mérleg az ellenség ötödik hadjárata ellen folytatott harcokról és a Hosszú Menetelés első szakaszáról. Abból a tézisből indultak ki, hogy a Központi Bizottság politikai és hadászati vezetése egészében helyes volt. A Központi Szovjetterület feladását számos objektív és szubjektív tényező felsorakoztatásával indokolták. Az objektív tényezők közé tartozott az a mozzanat, hogy Csang Kaj-sek az imperialista ha-

talmak fokozott támogatásában részesült (nagy kölcsönök, modern haditechnika, szaktanácsadók stb.), s ez odavezetett, hogy a Kuomintang megerősíthette központi hatalmát és nagy katonai erőfölényt alakíthatott ki, másrészt pedig a Kuomintang-Kínában folyó kommunista, forradalmi mozgalmat is gyengíthette. Szubjektív tényezőkként említették a Kínai Kommunista Párt ki nem elégítő politikai tevékenységét mind a fehér területek lakossága körében, mind az ellenség csapatainál; a partizánharc lagymatag kibontakoztatását; végül az alapvetően helyes katonai stratégia végrehajtása során elkövetett operatív és taktikai hibákat.

Po Ku az objektív tényezőket hangsúlyozta elsősorban, Csou En-laj a szubjektíveket. S hogy így tett, máris nagymértékben elhatárolta magát Po Kutól és tőlem. Ez jó alkalmat szolgáltatott Maónak, hogy támadását kettőnkre összpontosítsa és a jelenlevők többségét ellenünk hangolja; Csou En-lajt azonban messzemenően kímélte. Kifejezésre jutott ez abban is, hogy Csou tényleges hibáit – például azt a tézisét, hogy a hadászati győzelmet hosszú háborúban taktikai sikerekkel kell kivívni – Po Ku és az én rovásomra írta, s nevek említése nélkül bírálta a Központi Hadseregcsoport nem harcoló elemekkel történt megterhelését az áttörés idején.

Po Ku beszámolója és Csou En-laj korreferátuma után Mao nagy beszédet tartott; gyakorlatilag ez volt a főreferátum. Szokásával ellentétben ezúttal nyilvánvalóan gondosan kidolgozott kéziratra támaszkodott. Po Ku referátumát „alapvonalaiban tévesnek" nevezte. Po Ku „túlértékelte az objektív nehézségeket, különösen az imperializmus és a Kuomintang-reakció erejét" – mondotta –, és „lebecsülte a forradalmi helyzetet", amely akkoriban állítólag Kínában kialakult, és így jutott el ahhoz az „opportunista végkövetkeztetéshez", miszerint objektív okokból lehetetlen az ellenség ötödik hadjáratának szétverése.

Azzal összefüggésben, hogy a Központi Szovjetterületet körülvevő ellenséges blokád hatására a Vörös Hadsereg manőverezési lehetőségei erősen csökkentek, és a harcot a lassan, koncentrikusan előrenyomuló, a sok év alatt rendszeresen kiépített és az ötödik hadjáratban tökéletesített erőd- vagy blokkházöve-

zetekre támaszkodó Kuomintang-csapatokkal ilyen helyzetből kellett folytatnia, Mao Po Kut és Csou En-lajt vádolta, és vádolt természetesen engem is. Mint mondotta, mi „az eltökélt aktív védelmet merőben passzív védelemmel helyettesítettük", „a manőverháború helyett állás- vagy erődháborút folytattunk", megpróbáltuk „feltartóztatni az ellenséges offenzívát" ahelyett, „hogy az ellenséget győzelmes, döntő csatában semmisítettük volna meg". Hajánál fogva előráncigált vádak voltak ezek, amiként az a csianghszi harcokról közölt korábbi beszámolómból is kiderül. Egyikünk sem volt a passzív védelem vagy az állásháború híve. A vitás kérdések, amelyek a cunji tanácskozás előtt, pontosabban a kuangcsangi csata után felmerültek, az áttörési terv kivételével mindig csak hadműveleti vagy harcászati részletdöntésekre vonatkoztak. Mao demagógiájára jellemző, hogy az 5. KB-plénum és a II. szovjetkongresszus határozataira hivatkozva „a forradalmi helyzet új kiéleződéséről" beszélt, ugyanakkor viszont, mint már Zsujcsinban is, állandóan „a forradalom hullámvölgyét" emlegette. Ebből vezette le a hadászati védelemmel kapcsolatos tézisét, melyet még Cunjiban is hangoztatott: amennyiben a körülmények kedveznek, itt a hadászati védelemből ellenoffenzívába kell átmenni. És nem szabad megfeledkeznünk arról sem, hogy épp Mao Ce-tung volt az, aki a végsőkig tiltakozott a bekerítőgyűrű áttörésének terve ellen, holott most – éppen ellenkezőleg – megkésettnek és elsietettnek nevezte a dolgot.

Hasonlóan demagóg jellegűek voltak Maónak azok a tényeket kiforgató állításai, melyek szerint a Központi Bizottság és a Forradalmi Haditanács vezető elvtársai az ötödik hadjárat során „gyakran és könnyelműen" adtak parancsot „ellenséges erődök ostromára", ám a Központi Szovjetterületről történt elvonulásnál „a harc nélküli megfutamodást" választották, s ekképp „gyermeteg játékot űztek a háborúval".

E megállapítások mindegyike könnyen megcáfolható, ám ez esetben ismétlésekbe kellene bocsátkoznom. Azt hiszem, az eddigiekben kellő józansággal vázoltam a Központi Szovjetterületen és a Hosszú Menetelés első szakaszában lezajlott eseményeket, és ez elegendő Mao vádaskodásainak elhárítására, már amenyi-

nyiben ezek a vádak nem valóban konkrét, általam is említett hibákat érintettek, amelyeket persze Mao mértéktelenül felfújt és általánosított. Két dolog mindenesetre tény. Egy év leforgása alatt, 1933 októberétől 1934 októberéig, a viszonylag kis létszámú és rosszul felfegyverzett Központi Hadseregcsoport nemcsak hogy állta a félmillió főt számláló és modern technikával felszerelt Kuomintang-csapatok támadásait, de érzékeny veszteségeket is okozott az ellenségnek. Ezek után a sereg a legnagyobb rendben átcsoportosult, áttörte a négyszeres bekerítőgyűrűt, megőrizve élőerőinek harcképességét. És Mao mindezt „gyermeteg játszadozásnak" nevezte!

Cunjiban és Cunji után Mao megpróbálta úgy beállítani a dolgot, mintha két alapvetően különböző katonai-hadászati koncepció vitájáról lett volna szó, ahol is az övé a helyes, Po Kué, Csou En-lajé és az enyém pedig hamis. Holott a Vörös Hadsereg létezésének első éveiben számos, egymástól eltérő felfogás élt egymás mellett. De épp Mao Ce-tung volt az, aki a húszas évek végén a Csingkangsan-sziklaerődre támaszkodva felváltva folytatott valóban passzív védekezést és „csavargóháborút" kitörések és portyázások formájában; majd, híven Li Li-szan kalandor offenzívaelméletéhez, az ellenség nagyvárosait és megerődített központjait támadta meg, később viszont, a harmincas évek elején, a hegyekbe való menekülésszerű visszahúzódás irányvonalát követte. A Kínai Kommunista Párt Központi Bizottságának 1931-es 4. plénuma után lényegében egységes hadászati koncepció alakult ki. Ez közös erőfeszítés eredménye volt: megtette a magáét a Komintern, a Kínai Kommunista Párt Központi Bizottsága, és hozzájárultak megformálásához, a mindenkori helyzetnek megfelelő alkalmazásához a kínai Vörös Hadsereg olyan kiemelkedő politikai és katonai vezetői, mint Csu Te, Peng Tö-huaj, Fang Cse-min, Ho Lung, Liu Po-cseng és sokan mások. Természetesen Mao Ce-tung is közreműködött, bár meg kell mondanunk, hogy katonai felfogását sosem jellemezte következetesség, és nézeteinek csak kevés közük volt ahhoz az „egyetlen helyes" koncepcióhoz, amelyet ő saját magának tulajdonított.

Így „a Politikai Bizottság kibővített tanácskozásának határo-

zatában", amely a Cunjiban tartott Mao-beszéd szerkesztőségileg átdolgozott variánsa, az áll, hogy „a puszta védekezés irányvonalát a jobboldali opportunizmus konkrét megjelenési formájának" kell tekinteni. Ez a hamis irányvonal az objektív nehézségek túlbecsülésében, különösen pedig a Vörös Hadsereg szovjetterületen tartózkodó erőinek lebecsülésében gyökerezik. Ezért – továbbra is Mao szerint – a Politikai Bizottság kibővített tanácskozása arra az álláspontra helyezkedik, hogy a „puszta védekezés irányvonala" ellen katonai kérdésekben folytatott harc egyszersmind harc a pártban mutatkozó jobboldali opportunizmus jelenségei ellen is.

Tíz évvel később, a „Határozat pártunk történetének egyes kérdéseiről"-ben, melyet ugyancsak Mao Ce-tung írt, s 1945. április 20-án a kibővített központi bizottsági plénum fogadott el, ennek homlokegyenest az ellenkezőjét olvashatjuk. Vagyis azt, hogy a „baloldali elhajlás" szóvivői (tehát a Po Ku vezetése alatt álló Központi Bizottság) „a forradalmi támaszpontokat körülvevő ellenségről változatlanul csak úgy beszéltek, mint amely »rendkívül nagy mértékben ingadozik«, »halálra rémült«, »a pusztulás szélén áll«, »gyorsan halad a bomlás felé«, »az általános bomlás állapotában van« stb. Sőt, a harmadik »baloldali« elhajló vonal képviselői még azt is hangoztatták, hogy a Vörös Hadsereg erősebb az egész Kuomintang-hadseregnél, jóllehet az utóbbi számszerűleg sokszorosa volt a Vörös Hadseregnek. Ebből kiindulva állandóan azt követelték, hogy a Vörös Hadsereg, minden körülmények között megállás nélkül, gyorsan nyomuljon előre."[4]

Hogy a pártvezetésnek az ötödik hadjárat idején kialakított állítólagos „hamis" koncepciójáról szóló tézisét alátámassza, Mao Ce-tung nem átallotta az önmagukban általa is helyesnek elismert politikai jelszavakat hadászati célkitűzésekké minősíteni. Így például azt állította, hogy a „Talpalatnyi szovjetföldet sem adunk fel!" és az „Életre-halálra megvédjük a szovjetföldet!" jelszót Po Ku, Csou En-laj és mások katonai direktívákká tették, ezáltal felmérhetetlen károkat okozva a kínai Vörös Hadseregnek.

[4] *Mao Ce-tung*: Válogatott művei. 4. köt. Szikra 1954. 396. old.

A történelmi tények meghamisításának csúcsteljesítményét Mao mindazonáltal az 1934 elejei, úgynevezett fucsieni események „egyéni értelmezésével" produkálta. Fentebb részletesen tárgyaltam már a dolgot, itt rövidebbre foghatom. Semmi kétség, a pártvezetés elmulasztotta, hogy idejében, hatékonyan támogassa Caj Ting-kaj 19. hadseregét. Ez elsősorban politikai hiba volt, de Fred kalandos offenzívatervével összefüggésben végzetesen hatott és megnehezítette az ötödik hadjárat elleni további küzdelmet. Mint emlékszünk rá, a Központi Bizottság irodája, és sajnos a sanghaji Komintern-képviselet, valamint Mao Ce-tung is Zsujcsinban óvott Caj Ting-kajtól, és szembefordult azzal a gondolattal, hogy a Központi Hadseregcsoport közvetlen és azonnali együttműködést valósítson meg a 19. hadsereggel. Cunjiban Mao Ce-tung egyszerűen megfordította a tényállást. Rágalmazó módon Po Kut és a Politikai Bizottság Állandó Bizottságát vádolta azzal, hogy „nem értették meg: a 19. hadsereg és a fucsieni népi kormány létezése igen előnyös volt a számunkra". Közben pedig Cunjiban is úgy emlegette a 19. hadsereget, mint az ellenforradalmi táboron belüli csoportosulást, mely a tömegek még aljasabb becsapása céljából a szocializmus köpenyét kerítette maga köré, hogy a földesurak és a tőkések uralmát mentse. Tehát Cunjiban is változatlanul kitartott szektás álláspontja mellett. Ugyanakkor hangot adott annak az alapelvnek, hogy „Csang Kaj-sek elleni harcában bármely csoportot támogatni kell". Igen kétes változata volt ez az egyébként helyes elvnek, miszerint ki kell használnunk az ellenség táborában mutatkozó ellentmondásokat. Később Mao ebből vezette le azt a politikai maximáját, melynek jegyében a helyi militaristákkal szövetkezett, hogy a kialakulófélben levő nemzeti egységfrontot aláássa. Számára ugyanis nem a Japán ellen vívandó nemzeti-forradalmi háború volt a legfontosabb, hanem a Csang Kaj-sek elleni polgárháború.

Ez nem gátolta őt abban, hogy most szektássággal vádolja Po Kut és másokat, akik annak idején kezdettől fogva a 19. hadsereggel való szoros együttműködés mellett törtek lándzsát. Nyilvánvalóan arra spekulált, hogy a tanácskozás legtöbb résztvevője nem ismeri konkrétan a fucsieni események idején folytatott hi-

bás politika és hadászat hátterét, és nem is lesz senki, aki felvilágosítsa őket e téren.

Mao Ce-tung végül, hogy engem befeketítsen és elszigetelje Po Kut, élesen bírálta a vezetés módszereit. „Rendkívül rosszak" – mondotta róluk. Engem azzal vádolt, hogy „monopolizáltam a haditanácsban a munkát", „teljesen kiküszöbölve a kollektív vezetést". Ha katonai kérdésekben eltérő felfogások merültek fel, „nemcsak hogy figyelmen kívül hagyták, de minden módon háttérbe is szorították" (értsd: szorítottam én) őket. Ezáltal viszont „befulladt az alsóbb szintű parancsnokok autonómiája és kezdeményezőkészsége". Mao titka maradt, hogyan követhetett el konkrétan ennyi „bűnt" egy utasítási jogkör nélküli, nyelvismerettel nem rendelkező, a külvilágtól elzárt katonai tanácsadó. Mao Ce-tung mindenesetre ezzel próbálta megmagyarázni azt a körülményt, hogy a Politikai Bizottság „túlságosan kevés figyelmet szentelt a hadászati és harcászati kérdéseknek", Állandó Bizottsága pedig (értsd: Po Ku) „aktívan támogatta e hibák bekövetkeztét". Mi tagadás, valóban szűk volt a konkrét döntésekben részt vevő személyek köre. De az, hogy a haditanács többsége, vagyis a politikai bizottsági tagok java része „számos alkalommal hangot adott saját helyes elképzelésének és elgondolásait több ízben is erőteljesen kinyilvánította" anélkül, hogy Po Kura vagy rám „bármiféle hatást gyakoroltak volna vele" – egyszerűen nem volt igaz. Mao a maga frakcióját, a „Központi Hármast" demagóg módon a haditanács többségével azonosította. A korábbiakban már részletesen ismertettem a valódi tényállást. A vezetés kollektivitását a legtöbbször éppen maga Mao, részben pedig Lo Fu és Vang Csia-hsziang sértette meg, ők ugyanis a minél sikeresebb frakciózás érdekében egyre többször tartották távol magukat a haditanács üléseiről s munkájától. Cunjiban szó sem volt róla, hogy engem netán a KIVB képviselőjének tekintettek volna. Ez a verzió csak évekkel később terjedt el, amikor a tényleges összefüggések már feledésbe merültek; a cél az volt, hogy hitelt érdemlő magyarázatot találjanak ahhoz a képtelen állításhoz, miszerint akaratomat a Politikai Bizottságra és Állandó Bizottságára kényszerítettem.

Fejtegetéseinek befejezéséül Mao hirtelen igen optimista hang-

ra váltott. „Vörös Hadseregünk főerői megmaradtak" – mondta, nyilvánvaló ellentmondásban korábbi megállapításával, hogy ti. a Vörös Hadsereg veszteségei „elképzelhetetlen mértékűek"; és azt a feladatot tűzte ki, hogy „teremtsünk új szovjetterületet Jünnan, Kujcsou és Szecsuan kiterjedt vidékein", amit persze, mint hangsúlyozta, „csak nehéz harcok árán" és „nem minden véráldozat nélkül" valósíthatunk meg. Alapjában véve ez az elég drasztikusan megfogalmazott célkitűzés – ha az új bázis további nyugatra tolásától eltekintünk – alig különbözött az áttörés előtt kidolgozott hadászati koncepciótól. Csak a megfogalmazása volt általánosabb és kevésbé határozott körvonalú. Nyitott kérdés maradt, kell-e, s ha igen, hogyan lehet együttműködést teremteni a 2. vagy a 4. hadtesttel. Az értekezleten erről nem esett szó. Mao tehát vagy nem tudott, vagy nem akart alternatívát adni.

Mivel minden politikai alapkérdés eleve napirenden kívül maradt, nem került elő a legégetőbb kérdés, a párt és a forradalom perspektívája sem. Egy szó sem esett a japán agresszió által kiváltott nemzeti válságról, egy szó sem a tömegeknek a Japán elleni harcra történő mozgósításáról, bár ez a jelszó 1931 óta a Vörös Hadsereg fő politikai jelszava volt, és az egész kínai nép jól megértette. De hát csodálkozhatunk-e ezen? Mao Ce-tung kezdettől fogva nem a politikai, hanem a fegyveres harc, méghozzá a polgárháború pártján állt. Világosan kitűnt ez beszédéből és a később kiadott határozatban is kirajzolódik.

Taktikai szempontból Mao Ce-tung a cunji tanácskozáson két célt követett. Meg akarta nyerni magának a résztvevők nagy részét, „ellenfeleit" pedig legalábbis semlegesíteni kívánta. A pártvezetésben két csoportot állított szembe egymással: *„mi"* és *„ők"* elnevezéssel. *Mi*, a vádlók – ezek voltak a hívei és ő maga. *Ők*, a vádlottak – ezek voltak Po Ku, Csou En-laj, én és mások. A beszédnek még a külső formája is ügyészi vádbeszédre emlékeztetett, ennek megfelelően a rá épülő határozat – vádiratra. A határozatban például ez áll: *„Mi* nem tagadjuk azt a tényt, hogy az ellenséges erődépítés további nehézségeket jelentett számunkra az ötödik hadjárat ellen viselt harcban, *ők* azonban eleinte radikálisan lebecsülték ezeket az erődöket." Vagy: *„Mi* ugyanúgy nem tagadjuk, mint *ők*, hogy a Vörös Hadsereg technikailag el-

maradott, *mi* azonban éppen arra hívtunk fel minden illetékest, hogy hadseregünk technikai színvonalát emelni kell." És így tovább.

Mao nagyon jól tudhatta, mennyire megalapozatlan a pártvezetés ellen felhozott legtöbb vádja, ezért tehát ügyesen kellett manővereznie. Így például, mint már idéztük, „alapvonalaiban tévesnek" nyilvánította Po Ku beszámolóját, és a Po Ku, Csou En-laj és jómagam által mértékadóan meghatározott katonai hadászatot és harcászatot hibásnak és károsnak nevezte; ugyanakkor azonban leszögezte, hogy „a párt Központi Bizottságának politikai irányvonala az ötödik hadjárat ellen vívott másfél éves súlyos harcok idején kétségkívül helyes" volt. Miután Po Kut minden lehetséges „halálos bűnnel" megvádolta és őt tette felelőssé a Központi Szovjetterület elhagyásának „vétkéért", enyhítette vádló hangját, mondván, hogy itt „csupán részleges politikai hibákról" van szó. Beszédét általában véve a rágalmazó feltételezések és a tudatos hamisítások mellett roppant kuszaság, számtalan ellentmondás jellemezte. Ebből is látható volt, hogy Mao Cunjiban nem létfontosságú elvi kérdéseket akar tisztázni, hanem elvtelen frakcióharcot folytat, melyet a hadseregen át a párt legfőbb vezetéséhez vezető útnak tekint.

Az értekezlet résztvevői fel is figyeltek erre a frakciós felhangra, s Maónak nyomatékosan tiltakoznia kellett minden ilyen irányú feltételezés ellen, ti. az ellen, hogy saját és híveinek fellépését „elvtelen személyes viszálykodásnak" minősítsék. Jól látszik ez a határozat szövegéből. A résztvevők suttogni kezdtek, hiszen túlságosan feltűnő volt a szereposztás Mao Ce-tung, Lo Fu és Vang Csia-hsziang között; Lin Piaóról, aki különösen tűrhetetlen hangot ütött meg, nem is szólva. Csu Te, Peng Tö-huaj és Liu Po-cseng viszont igen mérsékelten, sőt visszafogottan nyilatkozott. A jelenlevők többsége várakozó álláspontra helyezkedett, és hallgatott. Úgy viselkedtek, mint akik parancsra várnak.

Po Ku a végsőkig kitartott a véleménye mellett, mindazonáltal értésül adta, hogy bizonyos hadműveleti és harcászati döntések bírálatával egyetért, és kész a Cunjiban rögzített irányvonal megvalósításában való lojális együttműködésre. Csak később, utólag ismerte el a határozatot. Csou En-laj, amiként az várható volt,

lelkes zászlólengetéssel állt át Mao táborába. Ami engem illet, csak üggyel-bajjal tudtam követni a két napig tartó tárgyalásokat. Vu Hsziu-csüan láthatóan nem szívesen tolmácsolt, és nem is fordított le mindent. Ezért tartózkodtam az állásfoglalástól, amíg írásban megkapom a tárgyalások jegyzőkönyvét vagy legalábbis a meghozandó határozat szövegét, és áttanulmányozhatom anyagukat. Egyidejűleg azt kértem, hadd töltsek kis időt az 1. hadtestnél, hogy a kínai polgárháború Mao által olyannyira hangsúlyozott sajátosságait a közvetlen frontgyakorlatból alaposabban megismerhessem. Kérésemet teljesítették.

Végül meghozták az ismert határozatot, mely azonban – tudomásom szerint – írásos formában nem létezett. Amennyire emlékszem, a formáknak megfelelő szavazásra sem került sor. Mao Ce-tung referátumát valószínűleg felkiáltással hagyták jóvá, már ha a többé-kevésbé passzív beletörődést is idevesszük. Semmi kétség azonban, hogy a résztvevők nagy többsége egyetértett vele. A tanácskozás összetételét és a „Központi Hármas" előkészítő tevékenységét tekintve ez előrelátható volt.

A politikai bizottsági tagok egyik ülésén nagy horderejű szervezeti javaslatokat tárgyaltak. Arról volt szó, hogy Mao Ce-tungot válasszák meg a Politikai Bizottság, sőt, esetleg a Kínai Kommunista Párt elnökévé (ilyen funkció eddig nem létezett), Lo Fut pedig Po Ku helyére főtitkárnak. Sokáig azt hittem, valóban így is történt; és vezető kínai elvtársak kijelentései megerősítettek vélekedésemben. Jellemző módon Edgar Snownál, Mao Ce-tung életrajzírójánál is ez a változat szerepel, még könyvének legutolsó kiadásában is.[5] Dokumentumok alapján azonban időközben meggyőződtem róla, hogy tévedtem. Mao csak a Politikai Bizottság Állandó Bizottságának tagja lett. A Politikai Bizottságnak addig is tagja volt. Po Ku akkor még megmaradt főtitkárnak, csak egy hónapra rá, 1935 februárjában mondott le tisztségéről hosszas huzavona után Lo Fu javára. Tagja maradt azonban a Politikai Bizottságnak, és továbbra is a Központi Bizottság egyik titkára volt. Látni való mindebből, hogy Mao cunji „győzelme" korántsem volt olyan teljes, hatalma a Politikai Bi-

[5] *Edgar Snow:* Red Star over China. London 1968. 515. old.

zottságban nem erősödött meg annyira, ahogy akkoriban hittem.

A Politikai Bizottság kibővített tanácskozása Cunjiban mégis az első fontos lépést jelentette Mao számára afelé, hogy a pártban és a hadseregben megkaparintsa a teljhatalmat. Különösen a hadseregben talált erős támaszra. Lo Fu támogatásával lassan háttérbe szorította Csou En-lajt, a Központi Hadseregcsoport politikai főbiztosát és ténylegesen főparancsnokát, és maga foglalta el a helyét. Így a kormányon kívül a hadsereg is újra Mao Ce-tung kezében volt. A Politikai Bizottságban és az Állandó Bizottságában szintén döntő befolyásra tett szert. A hatalomnak ez az összpontosulása ha nem is azonnal, de az elkövetkező évtized során Mao Ce-tung új, egyszemélyi uralmához vezetett, és lehetővé tette antimarxista, nacionalista irányvonalának megvalósítását. A pártvezetés marxista–leninista alapokon álló tagjainak befolyása viszont jelentősen megcsappant. Bizonyos mozgásterük így is maradt, mivel a Politikai Bizottságból csak fokozatosan lehetett kiszorítani a demokratikus döntések gyakorlatát. És nem volt teljességgel kizárt a megegyezés sem – amíg a forradalom az imperialistaellenesség és a feudalizmus elleni harc jegyében folyt, ráadásul a katonai helyzet is összefogást követelt. Ezek a megfontolások indították arra Po Kut, hogy a továbbiakban együttműködjék Mao Ce-tunggal. Mao sikerrel munkálkodott azon, hogy Po Kut maradéktalanul a maga oldalára állítsa; egy időre legbizalmasabb politikai tanácsadójává tette, mivel hamarosan nézeteltérésekre került sor a széthúzásoktól szintén nem mentes „Központi Hármas" kebelén belül.

Po Ku arra számított, hogy előbb-utóbb helyreáll a kapcsolat a KIVB-vel (ahol Vang Ming képviselte a Kínai Kommunista Pártot), és a politikai vonal is „kiegyenesedik". Amit ő remélt, attól Mao félt. Ezért, hogy újonnan megszerzett hatalmi pozícióját nemzetközileg is erősítse, közvetlenül a tanácskozás után Moszkvába küldte Csen Jünt. Csen, miután a Központi Hadseregcsoport továbbmenetelt, egyszerűen lemaradt, majd szerencsésen el is érte úticélját, de már csak a Komintern VII. kongresszusa után. Feladata korántsem merült ki annyiban, hogy a KIVB-t Mao Ce-tung elgondolásainak szellemében tájékoztassa.

Mint később megtudtam, elsősorban a szovjet kormányt kellett rávennie arra, hogy a kínai Vörös Hadseregnek anyagi és katonai segítséget nyújtson. Ez magyarázza, miért akarta olyan nagyon Mao előbb Hszikangban, majd Senhsziben, hogy Hszincsiangon, esetleg Belső-Mongólián át közvetlen kapcsolat létesüljön a Szovjetunióval. És ez jellemző módon vet fényt arra is, mennyire nem hitt ő maga a kínai Vörös Hadsereg saját erejében; éles ellentétben áll ez egyébkor tett kijelentéseivel.

A kínai Vörös Hadsereg más hadcsoportjaihoz Mao bizonyára szintén elküldte megbízottait. Pontosabbat erről sosem tudhattam meg. Csak azt láttam egyszer, hogy egy szakasznyi, esetleg századnyi erősségű csoport Északkelet-Kujcsou felé indul, s ebből arra következtettem, hogy Mao kapcsolatot keres Ho Lunggal és Hsziao Kóval. Lehet, hogy a direktívát küldte el nekik: egyesüljenek a Központi Hadseregcsoporttal. Magyarázat lenne ez arra, miért adták fel 1935-ben minden különösebb ok nélkül a bázisukat, s miért fordultak előbb Dél-Hunan felé, hogy azután csaknem a Központi Hadseregcsoport nyomát követve meneteljenek tovább nyugatnak. Mellesleg ez cáfolná Maónak azt a korabeli kijelentését, miszerint a 2. hadtesttel való kapcsolatfelvétel és együttműködés lehetetlen. Persze, ezek csak feltételezések. Ami a 4. hadtestet illeti, Csang Kuo-tao később azt írta emlékirataiban, hogy már 1935. január végén informálódhatott a cunji tanácskozásról.

*

Mielőtt folytatnám a további események vázolását, hadd tegyek néhány megjegyzést a határozatról. Hivatalos címe ez volt: „A Kínai Kommunista Párt Központi Bizottságának határozata »Az ellenség ötödik hadjárata ellen vívott harc eredményeiről«. Elfogadták Cunjiban, 1935. január 8-án, a Kínai Kommunista Párt Központi Bizottsága Politikai Bizottságának kibővített tanácskozásán."

Az a saját megfigyelésemre alapozott feltevésem, hogy Cunjiban sem jegyzőkönyvet nem vezettek annak rendje-módja szerint, sem írásban rögzített határozatot nem készítettek, bebizonyosodott. A tanácskozás után többször is megismételtem kéré-

semet, hadd tekintsek bele az okmányokba; mindannyiszor üres ígéretekkel fizettek ki, majd idővel teljesen elhallgattak róla. A határozatot sem kínai tartózkodásom, sem a Szovjetunióba történt visszatérésem után nem láttam soha. Helyesebben: csak 1967-ben kaptam kézhez oroszra, 1970-ben angolra fordított változatát.

De a Kínai Kommunista Párt KB Politikai Bizottságának tagjai szintén a harmincas évek végéig várhattak, hogy a dokumentumot megláthassák. Ezt Po Ku személyét illetően biztosan tudom. Nem járt jobban a KIVB sem. Csen Jün természetesen nem vihetett magával a fehérek területein át vezető hosszú útjára semmilyen írásos anyagot. Legkésőbb 1936 nyarán azonban helyreállt Moszkvával a rádiókapcsolat, és egy évvel a Japán elleni háború megindulása után a személyes összeköttetés is. Mégis évekbe telt, míg a teljes határozat a KIVB-hez eljuthatott, s akkor sem hivatalos úton. 1939-ben „csúsztatták" oda a dokumentumot a KIVB-nek, hogy engem Moszkvában befeketítsenek, egyszersmind diszkreditálják a Komintern szemében Po Kut, Csou En-lajt és Mao Ce-tung más „ellenlábasait".

Kínában tudomásom szerint első ízben 1948-ban hozták nyilvánosságra a határozatot Mao Ce-tung válogatott művei között, a Kínai Kommunista Párt Sanhszi, Hupej és Santung tartományi irodája kiadójának gondozásában. 1957-ben a pekingi Kínai Népi Egyetem kiadója vette fel a határozatot a „Dokumentumok a kínai forradalom történetéhez" című munka III. kötetébe. Erre a kiadásra támaszkodott az orosz fordítás is. Hogy az 1969-ben Londonban a „The China Quarterly" című folyóirat 40. számában megjelent angol fordításnak mi volt az alapja, nem tudom. A szöveg nem tér el lényegesen az orosz fordítástól. Mindkét változatra jellemző, hogy sem Po Ku, sem Csou En-laj neve nem szerepel bennük; őket XX, illetve XXX jelöli, ami azzal magyarázható, hogy mind Po Ku, mind Csou En-laj – s különösen ő – ismét Mao kegyeiben állt. Így „rehabilitáltaknak" minősültek, s nevük említése elmaradt. Jellemző módon a nyilvánosságra hozott kínai határozat a bevezető mondat kivételével még mindkettőjüket XX-szel jelöli, úgyhogy a nyugati Kína-kutatók körében nagy találgatás indult, melyik XX kicsoda. Engem

kezdetben kínai nevemet, Li Tökként emlegettek, valamint az annak idején tudtomon kívül alkotott irodalmi álnevemen, mint Hua Fut. Majd Li Tö eltűnt a dokumentumból, és maradt csupán a Hua Fu.

Mindebből csak azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a cunji „határozat" egyszerűen Mao Ce-tung beszédének később megszerkesztett változata, az a kézirat, amelyet Mao 1936–1937-ben a Vörös Hadsereg katonai akadémiáján tartott előadásaihoz is felhasznált, s későbbi munkáiban – különösen „A kínai forradalmi háború hadászati kérdései"-ben – szintúgy kamatoztatott.

Politikai szempontból jelentős az a tény, hogy a cunji tanácskozást és a határozatot évekig agyonhallgatták, utána azonban mégis nagy fontosságúnak minősítették. A már említett dolgokon kívül feltűnik például, hogy Mao Ce-tung az amerikai újságírónak, Edgar Snownak 1936-ban adott interjúiban egyetlen hanggal sem említette Cunjit. Csupán annyit mondott: az ötödik hadjárat során két komoly hiba történt. És most szó szerint idézek a „Red Star over Chiná"-ból: „Az első az volt, hogy a fucsieni lázadás során elmulasztottuk a Caj Ting-kaj hadseregével való egyesülést. A második, hogy eltértünk korábbi manőverező harcászatunktól, és a kizárólagos védekezés hibás hadászatát alkalmaztuk."

Ennyi, egy szóval se több!

Hogyan magyarázható ez a magatartás? Véleményem szerint három, időben egymást követő oka is van, melyek mindegyike Mao Ce-tungnak a pártban, a hadseregben és az állami életben való egyeduralmi törekvéseivel, kispolgári-nacionalista erőszakpolitikájának érvényesítésével függ össze. A cunji tanácskozás utáni első években Mao hatalmi pozíciója még viszonylag bizonytalan volt. A Hosszú Menetelés során kirobbant konfliktusokban és később is arra törekedett, hogy a maga oldalára állítsa a Politikai Bizottságnak a Központi Hadseregcsoporthoz tartozó tagjait; ezt az igyekezetét többnyire siker koronázta. Egy időre még engem is bevont ebbe a taktikázósdiba. A határozat ebben a szituációban csakis hátrányosan hatott volna, ezért maradt Mao híres „okmányosládájának" mélyén.

Miután a KIVB-vel újból helyreállt a rendszeres kapcsolat, különösen pedig hogy megindult a Japán elleni háború és Vang Ming Kínába érkezett, ismét megerősödött az internacionalista erők befolyása a párt vezetésében. Képviselőikkel szemben játszotta ki Mao Moszkvában, aduként, a határozatot: így kívánta bizonyítani, hogy 1927 óta a forradalmi harc minden fázisában az ő stratégiája és taktikája volt az egyedüli helyes út.

Japán veresége után, valamint a negyvenes évek első felében a munkastílus javításának jelszavával végrehajtott tényleges párttisztogatás eredményeképpen Mao helyzete úgy megszilárdult, hogy a kínai nyilvánosság elé tárhatta a határozatot. Alkalmasint döntő szerepet játszott itt az a körülmény, hogy a cunji értekezlet időben egybeesett a japánellenes tömegmozgalom fellendülésével. Erre épült az a történelmi legenda, hogy az értekezlet fordulatot jelentett a Kínai Kommunista Párt politikájában, azaz irányvételt a japán agresszor elleni nemzeti-forradalmi háborúra. Mint már említettük, ilyesmi még a később megszerkesztett határozatból sem olvasható ki. Valójában az új irányvonalat a Komintern VII. világkongresszusa jelölte ki, és a KIVB-nél működő kínai pártképviselet valósította meg Vang Ming vezetésével, Mao Ce-tung pedig megmaradt a régi irányvonal, a polgárháború folytatása mellett, még ha új taktikai variánsokat alkalmazott is.

Nem kevésbé jelentős az a körülmény, hogy 1943-ban a Komintern feloszlott. Így Mao Ce-tung szabad kezet kapott, hogy erősítse nacionalista irányvonalát, minél inkább kiszorítsa a vezetésből az internacionalista káderekét, sőt teljesen ki is kapcsolja őket.

Miután a határozat így eljátszotta szerepét a párt vezetéséért folytatott harc különböző fejlődési szakaszaiban, ismét letűnhetett a színről. Legalábbis Mao Ce-tung „Válogatott művei"-ben és az általam elérhető történeti munkákban nyoma sincs. Csak a „kulturális forradalom" idején tűnt fel alkalmanként, és feltűnhet még, bizonyára, az eljövendő hatalmi harcokban is.

*

A cunji tanácskozás után a Politikai Bizottság és a haditanács jóváhagyta Mao Ce-tung stratégiai koncepcióját, melyet időben egymást követő jelszavak formájában a parancsnokoknak és a politikai munkásoknak is továbbadtak. A koncepció két részre különült: egyfelől új bázis létrehozását irányozta elő Kujcsou, Jünnan és Szecsuan tartományok közös határvidékén, másfelől a Jangcén való átkelést, hogy egyesüljünk a 4. hadtesttel. Itt csak az első rész felelt meg a Mao által a tanácskozáson megszabott feladatoknak, s mindenkinek látnia kellett, hogy a két rész – összeilleszthetetlen. A Csungking feletti vidéktől a Mincsiang torkolatáig még hajózható Jangcét az ellenség könnyen lezárhatta, és a folyami flottilla bevetése révén kényelmesen használhatta összekötő útvonalként. Amennyiben pedig sikerülne az átkelés, gyakorlatilag lehetetlenné válik a visszatérés vagy akár csak a rendszeres kapcsolattartás az onnan délre fekvő területekkel. Ezt természetesen Mao is tudta. Láthatóan nyitva akarta tartani mindkét lehetőséget. Előbb azonban megpróbálta a folyóátkelést a legrövidebb úton kikényszeríteni, és általános északi menetiránnyal útnak indította a Központi Hadseregcsoportot.

Én, egy szakasznyi biztonsági erő kíséretében, önszántamból indultam el, hogy az 1. hadtest törzséhez csatlakozzam. Csaknem két napig haladtunk zavartalanul a terepen, elkerülve a nagy kereskedelmi útvonalakat, melyek Csungkingba vezettek; inkább északnyugat felé mentünk. Az első nap, késő délután találkoztam Tung Csen-tanggal, az 5. hadtest parancsnokával; a hadtest épp nemrégiben rohamozott meg egy hegymeredélyt, melyet a kujcsoui csapatok erődítettek meg és védtek. Tung Csen-tang ott ült a hágó tetején egy régi templomban, melyet pihenőhelyéül választott, és rendkívül elégedett volt a kivívott sikerrel. Tőle tudtam meg, hogy hadtestének az volt a feladata: fedezze az 1. hadtest hátát és balszárnyát; az 1. hadtest ugyanis félnapi járóföldnyire északra járt előttük. Siettem hát tovább. Egy kis faluban szálltunk meg éjszakára. A lakosság barátságos volt, de tartózkodó. Nyomát sem tapasztaltam, hogy politikai munka folyt volna a körükben. Megerősítettek benne, hogy nemrégiben csakugyan „vörösök" haladtak át a falujukon. Csak

másnap este bukkantunk az 1. hadtest biztosításaira; hamarosan a törzsnél voltunk.

Lin Piao kifogástalan, de rideg udvariassággal fogadott. A katonai helyzetről nem nyilatkozott. A következő hetekben a törzsnél tartózkodtam, de alig törődött velem. Lo Zsuj-csingre bízott, aki nagy vonalakban ismertette is velem a hadművelet menetét. Eszerint az 1. és a 3. hadtest széles fronton nyomult előre a Csungking felé vezető úttól nyugatra, hogy a kikötőváros felett keressen folyóátkelőhelyeket a Jangcén. Az 5. hadtest Jünnan irányában biztosított, a 9. a főerők jobbszárnyát fedezte a Talaosan keleti hegyei közt, hogy a Vucsiang alsó folyása felől várható ellenséges csapatmozdulatokat felderítse és szükség esetén zavarja.

Mao és Lin nyilvánvalóan arra számított, hogy az ellenségnek nem sikerül majd a Jangcét mindenütt jókor – és fölényben levő erőkkel – lezárnia. Valóban, a hunani csapatokat jórészt lekötötte a 2. hadtest, a szecsuaniak főerőit pedig a 4. hadtest. Viszálykodás folyt továbbá egyes szecsuani tábornokok és Csang Kaj-sek között, aki főhadiszállását Csungkingba tette át. Bizonyos fokig a központi Kuomintang-csapatok is szétaprózódtak. Néhány hadosztály a Jangce védelmét erősítette Csungking térségében, s ezek egyszersmind a lázongó szecsuani tábornokokat is sakkban tartották; más hadosztályok a Vucsiang mentén megerődített állásaikban helyezkedtek el. A zöm azonban egyfelől Kujjangnál rendezkedett be védelemre, másfelől – keleti irányból – Cunji felé vonult.

Az 1. hadtest, hogy időelőnyét kihasználja, megpróbálta erőltetett menetben elérni a Jangcét. A csapatok napi 40–50 kilométert tettek meg. A vöröskatonák nem is mentek, inkább futottak könnyű posztócipőikben és háncssaruikban: lassú, erőkímélő futás volt ez, lehetővé tette, hogy nagy távolságokat különösebb erőpazarlás nélkül hagyjanak maguk mögött. A „kitartó futás" e fáradást kikapcsoló technikája kapcsán joggal nevezték az 1. hadtestet „gyors csapatnak". Ebben az esetben most a mérsékelten tagolt, nem különösebben nehéz terep is kedvezően hatott. Csak az észak felé egyre sűrűbben egymást érő helysé-

gek, az időigényes felderítő és biztosító akciók kezdték mindinkább lassítani haladásuk ütemét.

A Jangcét azonban még távolról sem pillanthattuk meg. Miután átléptük a Kujcsou–Szecsuan határt – melyet egyébként itt is, mint Dél- és Közép-Kínában mindenütt, hegylánc alkot, s így kitűnő természetes állásokat nyújt a védőknek –, komolyabb ellenséges erőkbe ütköztünk. Harcra került sor, nem tudtuk kivetni állásaiból az ellenséget, s így eredménytelenül kellett abbahagynunk a küzdelmet.

Ebben az időben érkezett Lin Piao törzséhez helyzetmegbeszélésre Mao Ce-tung. Engem is bevontak. Rádió- és harci felderítésünk időközben kiderítette, hogy Csang Kaj-sek a Központi Hadseregcsoport bekerítésére készül a Kujcsou–Szecsuan–Jünnan határháromszögben. A Jangcétól délre tíz-tizenkét szecsuani ezred ásta be magát. Mögöttük bontakoztak szét az ismeretlen erejű Kuomintang-csapatok. Nyugaton jünnani tartományi csapatokat vontak össze, keletről Csou tábornok mintegy hat-nyolc hadosztálynyi hadserege nyomult előre több oszlopban Cunji felé. Délen, Kujjangban és attól északra ott állt a többi négy–öt kujcsoui hadosztály s még más, korábban odavezényelt Kuomintang-hadosztályok is.

Mao Ce-tung eközben mégsem akarta feladni azt a tervét, hogy átkel a Jangcén és egyesül a 4. hadtesttel. Lin Piaóval arra az elhatározásra jutottak, hogy nyugatnak fordulnak, s az ellenséges bekerítő erők leggyengébb láncszemének ítélt jünnani csapatokat lerohanva, a folyó felsőbb szakaszán, Lucsou és Jipin kikötővárosok között keresnek kedvező átkelőhelyet.

E tervnek megfelelően az 1. hadtest – nem ütközve különösebb ellenállásba – átkelt a Csesujhón, és Szecsuan délnyugati csücskéből a jünnani határig nyomult előre. Ennek során északról állandóan szecsuani csapatok zavarták s szorították dél felé, úgy hogy Lin Piaónak, a komolyabb összecsapást kerülve, erő- és időrabló manővereket kellett végrehajtania. Ugyanez állt a többi hadtestre is, különösen a 3.-ra, melynek menetvonalai gyakran keresztezték az 1. hadtestét. Amikor végül a déli szárnyon és szemből jünnani csapatok is feltűntek, nehézre fordult a helyzet. Alakulataink hol előrenyomultak, hol visszahúzódtak, irányt vál-

toztattak és láthatóan szűkülő körben keringtek, egyik-másik helységen két-háromszor is áthaladva.

Mao Ce-tung ismét megjelent Lin Piaónál, aki ezúttal igen savanyú arcot vágott. Mint a beszélgetésből – melyen ismét jelen voltam – kiderült, a többi hadtest csapatai részben már délkelet felé haladtak. Az 1. hadtest nem tehetett egyebet, követte Mao előzetes elhatározását és szintén visszavonult, előbb északkeletnek, majd délkeletnek, cunji általános irányban. Egy hónapig tartó, erőpocsékoló és haszontalan kóválygás után tehát a Központi Hadseregcsoport semmit sem valósított meg Mao két variánsából. Sem a kitűzött térségben nem hozott létre új bázist, sem a Jangcén való átkelést nem kényszerítette ki. Rejtély volt a számomra, hogy a szecsuani csapatokkal történt első és egyetlen, sikertelen ütközet után vagy a nyugatnak fordulást követően miért nem történt komolyabb kísérlet legalább a jünnani csapatok erejének kitapogatására, adott esetben állásaik áttörésére. Véleményem szerint ez lett volna a legegyszerűbb módja, hogy Csang Kaj-sek bekerítési tervét keresztülhúzzuk és kedvező folyóátkelőhelyet találjunk; hiszen az ellenséges állások itt nem alkottak szilárd bunker- vagy blokkházrendszert, csupán könnyű tábori erődítményekről volt szó. Elképzeléseimet azonban nem tudakolták, így nem tehettem konkrét javaslatot, hiszen az ellenség helyzetével és saját csapataink hadmozdulataival kapcsolatos információimat még hézagosnak is alig nevezhettem.

Visszavonulása során a 3., az 5. és a 9. hadtest a Tungcétől nyugatra több csapást mért az időközben Kujjangból ismét északra nyomult kujcsoui csapatok egyes hátramaradt alakulataira. Azután Cunji térségében meglepetésszerű támadást intézett Csou hadseregének egyik oszlopa ellen. Az 1. hadtest éppen jókor érkezett, hogy szárnyba támadja az ellenséget. A főtörzs helyzetjelentése szerint az ellenséges oszlop két-három hadosztálya súlyos veszteségeket szenvedett és részben széthullt; csapataink több ezer foglyot ejtettek, fegyvereket és tetemes lőszerkészleteket zsákmányoltak.

Ez a siker szárnyakat adott a Központi Hadseregcsoportnak; megtámadták Csou hadseregének egy másik oszlopát is, mely Cunjitől északnyugatra, Zsenhuajnál állt. Az oszlop azonban vé-

delmi állásokba vonult, és visszaverte a támadást. Érzékeny veszteségeket szenvedtünk, elesett egy hadosztályparancsnokunk is. Mindazonáltal a cunji részgyőzelem komoly sikernek számított, és megszilárdította Mao Ce-tungnak a Jangcétól délre kudarcot vallott hadművelet után megrendült pozícióját.

Cunjiban ismét a központi vezető oszlophoz csatlakoztam. A város most sivár képet nyújtott. Csaknem teljesen elnéptelenedett; üresek voltak a boltok, a raktárak; a nagybirtokosok és a kereskedők házai – köztük a tartományi kormányzó nyári palotája is – mindenütt bedeszkázva, vagy félig lerombolva és kifosztva. A házak faláról itt-ott még falragaszok maradványai lógtak, a politikai munkásaink által kiadott jelszavak töredékeivel. Ezek voltak a január elején oly buzgón megkezdett szovjetesítés végső nyomai.

Mivel Csou tábornok az elszenvedett részleges vereség ellenére gyorsan magához tért és még erősítést is kapott északról, a Politikai Bizottságnak és a haditanácsnak haladéktalanul döntenie kellett, mi legyen tovább. A tanácskozáson elhangzottak bizonyos – nyílt, de egyelőre még félénk – bíráló hangok Mao Ce-tung északi hadműveletével kapcsolatosan. Lo Fu, aki időközben Po Ku örökébe lépett, a párt főtitkári pozíciójából megfontolatlan, eleve kevés reménnyel kecsegtető vállalkozásnak minősítette a dolgot, és úgy vélekedett, Csou csapatai felett már korábban is, nem kevésbé kedvező körülmények között győzhettünk volna, s akkor jobb kilátásokkal próbálkozhatnánk az új kujcsoui szovjetterület létrehozásával. Lo Fu ilyen módon utólag nekem adott igazat, még ha ezt így nem is hangsúlyozta; hiszen annak idején azt javasoltam, mérjünk csapást Csou előretolt alakulataira a Vucsiangon való átkeléskor. Vang Csia-hsziang főként azt kifogásolta, hogy a hadműveletekkel kapcsolatos döntések, végső soron, kizárólag Mao Ce-tungtól származtak. Itt már megmutatkozott, hogy széthull a régi frakció, a „Hármas Csoport". Kompromisszumra került sor: „katonai vezérlő szerv" alakult, tagjai Mao Ce-tung, Csou En-laj és Vang Csia-hsziang lettek. Gyakorlatilag ezzel semmi sem változott. Mao politikai főbiztos maradt, és így gyakorlatilag ő volt a főparancsnok. Csou En-laj vezette a főtörzs munkájának egészét, ő

hozta a taktikai döntéseket. Vang Csia-hsziang pedig továbbra is a politikai munkáért felelt a hadseregben.

Végül megtörtént a csapatok újabb átszervezése, azzal a céllal, hogy az északi hadművelet során elszenvedett veszteségeket is figyelembe véve, a hadseregcsoport magvát alkotó hadosztályok harcerejét növelhessük. Az 1. hadtest, a 15., a 3. hadtest a 6. hadosztályt oszlatta fel. Ettől fogva mindkét hadtest csak két-két hadosztályból állt. Az 5. és a 9. hadtest maradt a régiben, épp csak némiképp feltöltötték őket hadifoglyokból és parasztokból toborzott önkéntesekkel. Feltöltötték az 1. és a 3. hadtestet is. A még megmaradt és valamiképp nélkülözhető súlyosabb terhektől is megszabadultunk.

Hadászatilag a Jangcén való átkelés és a 4. hadosztállyal végrehajtandó egyesülés irányvonalát hagyták jóvá. Persze, most sem tudta senki megmondani, hogyan kellene ezt az elgondolást hadműveleti szempontból megvalósítani. A dolgok állását tekintve csak az a megoldás maradt, hogy előbb Dél-Kujcsou felé kell kitérnünk, majd onnét elkanyarodni Északkelet-Jünnan irányába, hogy a Csinsacsiangon, a Jangce felső folyásán újra átkelőhelyet találjunk. Ilyen határozat azonban, tudomásom szerint, formálisan nem született.

A hadifoglyokat – miután rövid politikai felvilágosításban részesítették őket és esküt vettek tőlük, hogy nem fognak többé a Vörös Hadsereg ellen harcolni – szabadon engedték. Csapataink csak viszonylag kevés számú újoncot nyertek soraikból. A hadseregcsoport egésze 1935. március elején indult el először a Vucsiang felső folyása felé, amelyen ezúttal ellenkező irányból ugyan, de minden nehézség nélkül átkelt.

*

Két hónapon át, 1935 márciusa és áprilisa folyamán vonult a Központi Hadseregcsoport megállás nélkül Dél-Kujcsoun és Kelet-Jünnanon keresztül. Állandóan szorongatták a tartományi tábornokok csapatai, melyek szárnybiztosító és utóvéd erőink ellen „szurkáló-háborút" folytattak, elsősorban azonban Csang Kaj-sek nagy erői, amelyek főként három csoportosításban vé-

gezték hadműveleteiket. Mögöttünk csaknem a sarkunkban volt Csou hadserege. Előttünk, a kujjangi és később a kunmingi tartományi fővárosokra támaszkodva, ahová Csang Kaj-sek a főhadiszállását áthelyezte, két további hadsereg vágta el az utat a Csinsacsiang irányában. A tartományt határoló folyó mentén a kuanghszi csapatok is megint beavatkozásra készen álltak: hátha délnek szorítanak minket.

Mao Ce-tung és „vezérlő szerve" csak azzal törődött, hogy folyóátkelőhelyet találjon; kitértek minden komolyabb harc elől, bár többször is adódott rá kedvező lehetőség. Elsősorban azért, mert manőverezési lehetőségeinket nem korlátozták erődrendszerek – már ha a városok és helységek magas falaitól eltekintünk, az ilyesmi azonban évszázadok óta megszokott jelenség Belső-Kínában, védekezésül a zsákmányra éhes katonákkal és banditákkal szemben. Az erősen szabdalt, néhol kimondottan hegyes terep viszont megnehezítette az ellenség hatalmas számszerű fölényben levő csapatainak összpontosítását.

Bár a főtörzstől betekintés céljából ismét rendszeresen megkaptam a felderítőjelentéseket és a napiparancsokat, a Központi Hadseregcsoport által e két hónap alatt megtett menetelés vonalát mégis csupán hozzávetőlegesen vázolhatom; a menetirány ugyanis örökké változott, s ezért rendkívül áttekinthetetlen volt.

A Vucsiangtól a menet kezdetben délnek fordult, s Kujjangtól közvetlenül keletre haladt el. Mivel ott erős ellenséges helyőrség állomásozott – öt-hat csangkajsekista hadosztályról és néhány jünnani dandárról szóltak a jelentések –, számolnunk kellett az ellenséges támadással. Ezért néhány egységünk a város felé kanyarodott, és mint jelentették, elérték a Kujjangtól 25 kilométernyire levő repülőteret, a rajta állomásozó repülőgépeket és a repülőtéri berendezéseket elpusztították. Harcra mindeközben nem került sor, eltekintve az őrcsapatokkal kialakult csatározástól. Az ellenség vagy a város védelmére rendezkedett be, vagy túlságosan későn próbált rajtunk ütni. Egységeink mindenesetre sértetlenül tértek vissza.

A Központi Hadseregcsoport, miután megkerülte Kujjangot, nyugatnak fordult azzal a céllal, hogy behatoljon Jünnanba. Kujjangtól délnyugatra sikerült meglepetésszerűen bevennünk Kuan-

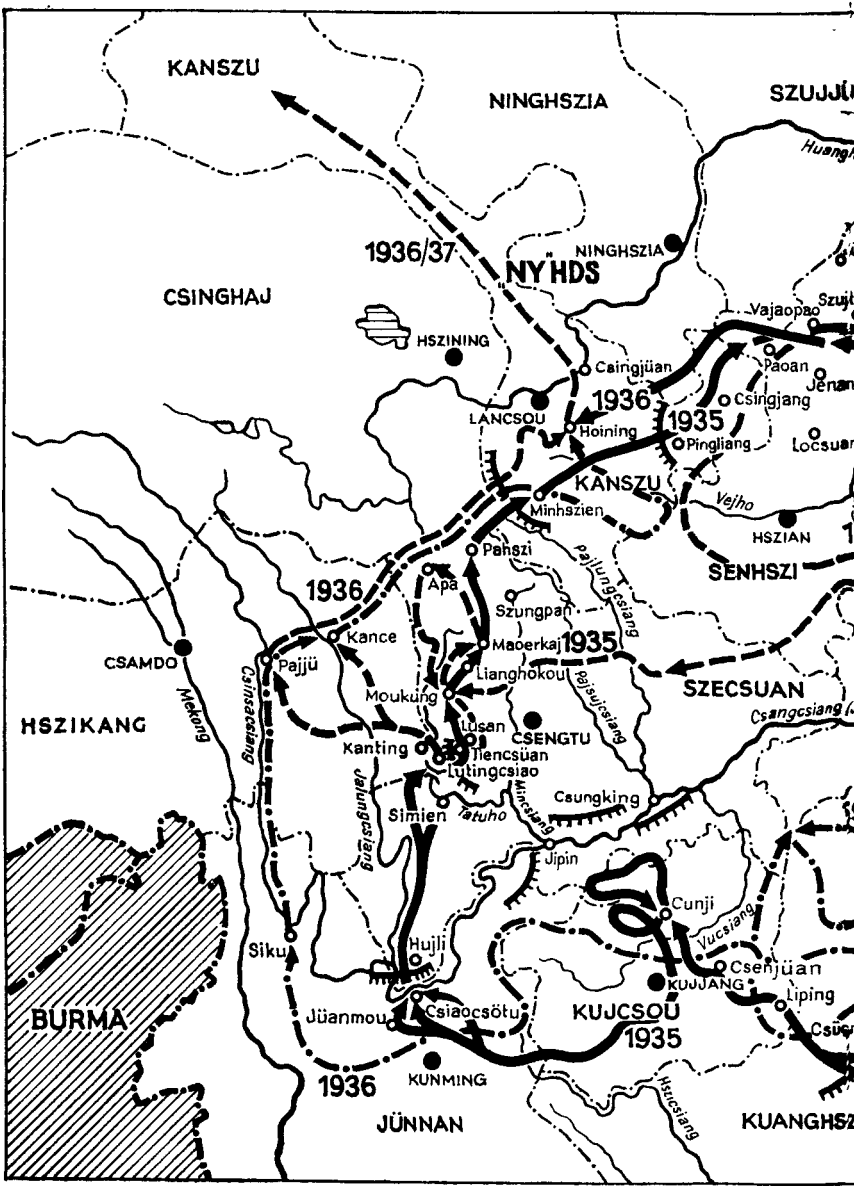
KANSZU
NINGHSZIA
SZUJJÜ
Huangh
1936/37
NINGHSZIA
NY HDS
CSINGHAJ
HSZINING
Vajaopao
Paoan
Csingjüan
Csingjang
1936
1935
LANCSOU
Hoining
Pingliang
Locsuan
KANSZU
Vejho
Minhszien
HSZIAN
Pahszi
Pajlungcsiang
SENHSZI
1936
Apa
Szungpan
Kance
Maoerkaj
1935
CSAMDO
Pajjü
Lianghokou
Pajsujcsiang
SZECSUAN
Mekong
Csinsacsiang
Moukung
HSZIKANG
Csangcsiang
Lusan
CSENGTU
Kanting
Tiencsüan
Lutingcsiao
Jalungcsiang
Mincsiang
Csungking
Simien
Tatuho
Jipin
Cunji
Vucsiang
Siku
Hujli
Csenjüan
KUJJANG
Liping
BURMA
Jüanmou
Csiaocsötu
KUJCSOU
1935
1936
KUNMING
Hszicsiang
JÜNNAN
KUANGHSZ

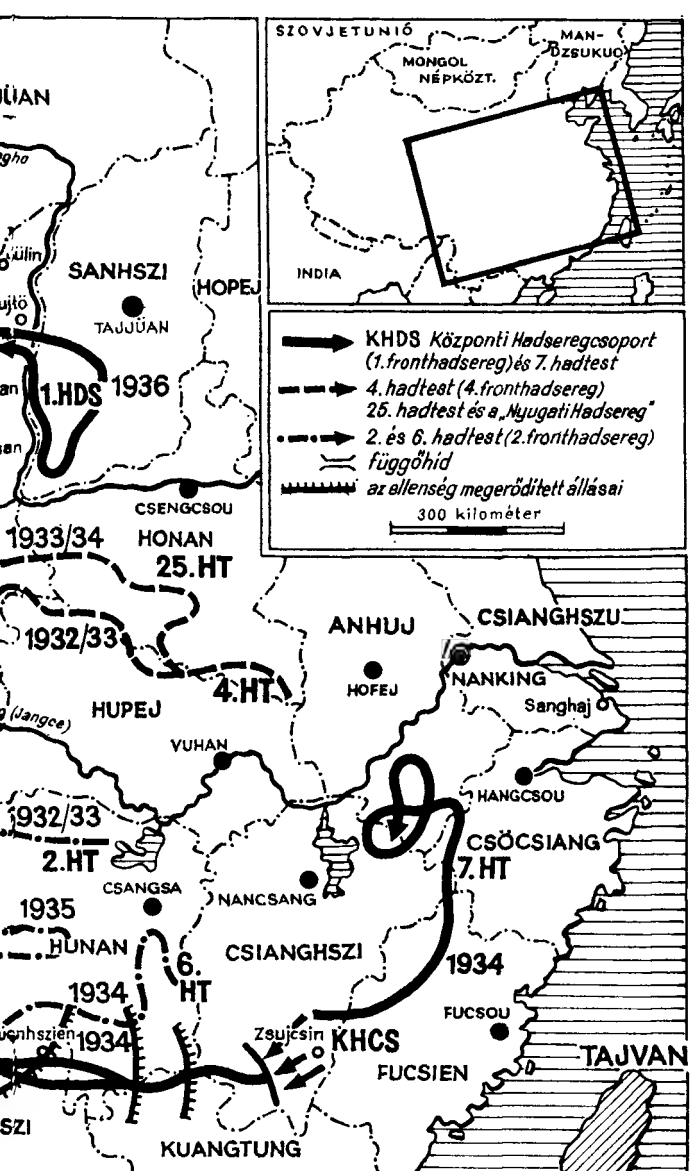

A HOSSZÚ MENETELÉS, VALAMINT A KORÁBBI ÉS A KÉSŐBBI MENETELÉSEK

ling városát, melyben nem volt ellenséges helyőrség. Ha nem tévedek, a helyi hatóság képviselői önként nyitották meg a városkaput, mert azt hitték, hogy Kuomintang-csapatok közelednek. A Hosszú Menetelésnek ebben a szakaszában, amikor oly gyakran változtak a frontok, sűrűn előfordult ilyesmi. Átmenetileg elvágtuk a Kujjang és Kunming közötti utat, és zsákmányul ejtettük Csang Kaj-sek egy törzsautóját, mely ordonánctisztekkel és értékes orvosságokkal, valamint felbecsülhetetlen fontosságú térképanyaggal Kujjang felé haladt. Észak és kelet felől eközben ellenséges csapatok közeledtek, és főerőink elkanyarodtak délnek, ahol a „kuanlingi módszerrel" bevették Loping városát is. Onnan először északnyugatnak fordultunk, Csücsing felé, de a várost nem tudtuk elfoglalni. Majd az 5. vagy a 9. hadtest színlelt manővert hajtott végre Kunming ellen, a híresztelések szerint akkora pánikot keltve, hogy Csang Kaj-sek egyenesen Indokínába menekült. Főerőink pedig erőltetett menettel egyenesen nyugat felé nyomultak, ahol harc nélkül elfoglalták Jüanmout, melyet az ellenség érthetetlen módon nem védett, holott a város csak 50 kilométernyire délre fekszik a Csinsacsiangtól.

Ez a rövid hadműveleti áttekintés könnyen azt a benyomást keltheti az olvasóban, hogy a kéthónapos menetelés végig szigorú tervszerűséggel zajlott, s a Központi Hadseregcsoport megszakítás nélküli diadalútját jelentette. Napjaink maoista történetírása ugyanis éppen így próbálja beállítani a dolgot. Pedig valójában szó sem volt ilyesmiről; éppen ellenkezőleg. A menetelés egyre inkább visszavonulássá, sok esetben szabályos menekülésssé változott. A hadseregcsoport arra törekedett, hogy a harcok elől lehetőleg kitérjen, ezért cikcakkos útirányt követett, vég nélküli párhuzamos, előre- és hátramenetekkel, elterelő és színlelt manőverekkel, sőt az is előfordult, hogy körben forgott. Mindennaposak voltak a 40–50 kilométeres erőltetett menetek. Egy alkalommal a vezető oszlop, amely viszonylag mindig kisebb vargabetűkkel haladt, mint a harcoló csapatok, csaknem 70 kilométert tett meg egy napon belül. Többnyire éjszaka meneteltünk, nappal ugyanis a Kuomintang-légierő már félig kedvező időjárás esetén is szüntelen bevetésekben bombázott minket, lőtt fedélzeti fegyvereivel. Különösen alattomosak voltak a mélyrepü-

lők. Hangtalanul lebegtek egészen alacsonyan, váratlanul előbukkantak egy hajlat mögül, és már záporoztak is ránk a géppuskasorozatok. Az elő- és utóvédeknek, valamint a szárnyakat biztosító erőknek tucatnyi találkozóharcot kellett megvívniuk – néha egyszerre minden irányból, valamennyiünket.

A helyzet akkor fordult a legnehezebbre, amikor a Kujcsou-Jünnan határvidék magas, sziklás hegyein haladtunk át. Keskeny, meredek ösvényeken, mély szakadékok felett vonultunk hol föl, hol le. Sok lovunk felbukott, lábát törte. Csak az őszvérek bírták az utat. Egy időre az ellátás is megromlott, ahogy messzebb behatoltunk Jünnanba. A hegyek között eleve nem találtunk élelmet. A vöröskatonák a lótetemekből hasítottak maguknak húst, némelyiket csontig csupaszították. De a síkságokon is kevés volt a rizs, a zöldségféle. Amerre a szem ellátott, mindenütt mákmezők virítottak. A rendkívül magas haszonbérek, a nyomasztó dézsmák, belső vámok és adók figyelembevételével még mindig az ópiumtermelés volt a parasztok csaknem egyetlen lehetősége arra, hogy félig-meddig elviselhető életkörülményeket biztosítsanak maguknak. Ezüstpénz helyett mi is csaknem minden esetben elkobzott nyersópiummal fizettünk; eltarthatósága és egyszerű oszthatósága miatt ugyanis pénzként használtuk, és mindenütt készséggel el is fogadták. Az átmenetileg felfogadott teherhordóknak és a sorainkba felvett önkénteseknek kénytelen-kelletlen megengedtük az ópiumszívást, ha már egyszer a szokásuk volt; a Vörös Hadseregben különben szigorúan tilos volt az ópiumélvezet.

Katonáink kifáradása egyre jobban érződött. Hadd szemléltessem a dolgot a magam példáján. Ha nappal meneteltünk, kis csoportokat alkottunk, egymástól bizonyos távolságra, ágakkal-füvekkel álcázva. S amikor felzúgtak fejünk fölött a repülőgépek, egyszerűen hasra vágtuk magunkat az út szélén, nem kerestünk fedezéket, mint korábban. Ha nappal egy faluban vagy tanyán aludtunk, amelynek közelében bombák hulltak, fel sem ébredtem a zajra, és ha közvetlen közelemben robbant a lövedék, legfeljebb a másik oldalamra fordultam. Egy éjszaka pedig, épp egy síkságon menetelve, a szó szoros értelmében járás közben elaludtam, és amikor kanyarodott az út, mentem tovább az orrom

után, bele az út menti patakba. Csak a fejem felett összecsapó hideg víz térített magamhoz.

Elképzelhető tehát, milyen állapotok uralkodtak a seregben. Veszteségeink napról napra nőttek; és itt nem elsősorban a halottakra és a sebesültekre gondolok, hanem a betegekre és a kimerültekre. Bár Kujcsouban az év eleje óta sikerült pár ezer önkéntest toboroznunk, az ezredek és a hadosztályok szemmel láthatóan zsugorodtak. Az volt a csodálatos – és ezt nyomatékosan szeretném hangsúlyozni –, hogy a sereg belső fegyelme és harci erkölcse ennek ellenére töretlen maradt.

Romlott viszont a vezető káderek hangulata, azoké, akik láthatták, hogyan is áll a helyzet; s ahogy nyugat felé haladtunk, ez a hangulatromlás csak fokozódott. A Mao Ce-tung-féle katonai vezetés iránti elégedetlenség olyan méreteket öltött, hogy már-már attól féltünk, újabb „csoport" alakul, ismét frakcióharc kezdődik. Mao legélesebb bírálójaként most Lo Fu és Lin Piao lépett fel, holott Cunji előtt ők voltak a legbuzgóbb szószólói és legmegbízhatóbb támaszai. Maót és „vezérlő szervét" nyíltan „az ellenség előli megfutamodással" és „katonai csőddel" vádolták. Többé-kevésbé hozzájuk csatlakozott Peng Tö-huaj, elsősorban azonban politikai biztosa, Jang Sang-kun, akivel egy alkalommal, véletlenül összetalálkozva, négyszemközt beszélhettem. Csou En-laj és Vang Csia-hsziang, akiket a bírálat ugyanúgy érintett, mint Maót, szabad folyást engedtek a dolgoknak. Inkább passzív, várakozó álláspontra helyezkedtek. Csu Te sem támadta Maót. Po Ku egyik beszélgetésünk során hangot adott ama félelmének, hogy az esetleges új frakcióharc a párt és a hadsereg vezetésének kettészakadásához vezethet. Ezt pedig mindenképpen el kell kerülni – mondotta –, máskülönben a Központi Hadseregcsoport sorsa megpecsételődött.

A vezetésnek ez a válsága nem mesterségesen kirobbantott „krízis" volt, mint a cunji, hanem valódi, és csakugyan hetekig tartotta izgalomban a kedélyeket. Mivel erről a válságról sem a maoista, sem másfajta történetírás nem emlékezik meg, helyénvalónak találom, hogy néhány személyes beszélgetésem és tapasztalatom alapján vázoljam a dolgot. A beszélgetésekre Jünnanban került sor, valahol Csücsing és Jüanmou között.

Egyik nap Lo Fu, aki különben alig érintkezett velem, menet közben mellém szegődött, és beszélni kezdett az általa „katasztrofálisnak" nevezett katonai helyzetről, amelyért véleménye szerint Mao Ce-tungnak a cunji tanácskozás óta érvényesített kalandor hadászata és harcászata a felelős. Az északi hadművelet kudarcát részben feledtette ugyan a nem sokkal azután Cunjinál kivívott győzelem – mondotta –, de ez a mostani nyugatra menekülés a hadsereg pusztulását eredményezheti. Lo Fu itt történeti példákra hivatkozott, nevezetesen egész hadseregek megsemmisülésére a Csinsacsiang folyamvidékén a „Három Birodalom" idején, az időszámításunk utáni III. évszázadban, továbbá a Tajping-felkelés során, a XIX. század második felében. Hogy a Központi Hadseregcsoportot ettől a sorstól megmentsük, a jelenlegi „Hármas Csoport" helyére valóban elhivatott katonai vezetőknek kellene lépniük; és itt Lo Fu három ember nevét említette: Lin Piaóét, Peng Tö-huajét és Liu Po-csengét. Mindezt természetesen nem így mondta el, ahogy leírtam, hanem sokkal körülményesebben, óvatoskodva, de szavainak értelme felől nem lehetett semmi kétség. Láttam valóban őszinte aggodalmát, a helyzetet mindazonáltal nem ítéltem meg annyira borúlátóan, mint ő, és azt feleltem: most az lenne a legfontosabb, hogy át tudjunk kelni a Csinsacsiangon. És ha ez nem sikerülne, még akkor is van rá lehetőség, hogy kivágjuk magunkat. A legrosszabb esetben visszafordulunk Kujcsou felé, de semmiképp sem szabad a végtelenségig nyugatnak menetelnünk. De az általa követelt vezetőségcserét a jelen pillanatban nem helyeselhetem – mondtam. Lo Fu igen csalódottnak látszott e beszélgetés után.

A későbbiekben Po Kuval is tanácskoztam a dologról, akinek a véleményét fentebb már idéztem. Po Ku is azonos véleményen volt velem, hogy tudniillik jobb lenne Dél-Kínában manőverező háborút folytatni, mint tovább szorulni Burma vagy éppenséggel Tibet felé.

Néhány nap múlva beszélgetésre invitált Mao Ce-tung. Lényegében két dologról volt szó. A katonai helyzet a jelen pillanatban súlyos – mondotta; kitartott azonban elgondolása mellett, hogy valahol, valamikor okvetlenül sikerül majd átkelnünk a Csinsacsiangon és egyesülnünk a 4. hadtesttel. Korántsem riasz-

totta el az a lehetőség, hogy a hadseregcsoportnak tovább kell haladnia még folyás iránt felfelé, hogy megleljük azt a bizonyos átkelőhelyet. Sőt, annak az elgondolásnak is hangot adott – azt hiszem, az én jelenlétemben ez alkalommal először –, hogy a Vörös Hadsereget Hszikangon és Csinghajon keresztül Hszincsiangba kellene vezetni, ott felvenni a kapcsolatot a Szovjetunióval, s azután annak sokoldalú segítségével tovább küzdeni. Akkoriban nem gondoltam még, hogy ez a szándéka komoly lehet, mindenesetre lebeszéltem róla. Az általam javasolt lehetőséget – hogy a legrosszabb esetben fordítsuk meg a frontot, és törjük át az üldöző hadsereg félkörét – Mao elutasította. Az eszmecsere rendkívül tárgyilagos légkörben folyt. Mao hangja csak akkor vált élesebbé, amikor Lo Fura terelődött a szó. Lo Fu – mondta –, pánikba esett, és ellene intrikál. Végül felajánlotta, csatlakozzam az ő menetcsoportjához, hogy a szükséges döntéseket mindig megbeszélhessük. Ez természetesen csak csalétek volt. Kis idővel később, amikor Mao ismét biztosabban ült a nyeregben, már szó sem esett róla.

Mindezek az epizódok azt bizonyítják, hogy valóban válságba került a vezetés.

Hamarosan ülést tartott a haditanács, s az ülésen a hadtestparancsnokok is részt vettek; Lin Piao és Peng Tö-huaj legalábbis ott volt. Jól emlékszem még az egészre, mert a parasztházat, amelyben a megbeszélés zajlott, bombázta az ellenséges légierő. Egy bomba olyan közel csapódott be, hogy beleremegtek a falak, és lehullt a vakolat. Senki sem vesztette el az önuralmát, mégis okosabbnak találtuk, ha a közelben található repeszvédőárokban folytatjuk a megbeszéléseket.

Csou En-laj helyzetjelentéséből világosan kitűnt, hogy Csang Kaj-sek a Központi Hadseregcsoport megsemmisítésére készül a Csinsacsiangnál. Üldöző hadserege, melyet a jünnani, sőt a hunani csapatok is erősítettek, lassan, de feltartóztathatatlanul nyomult előre több oszlopban a folyam felé. Menetútvonalaikon a csangkajsekisták ezúttal is erődöket építettek, s a folyó innenső partjáról több száz kilométeres távolságban felfelé és lefelé minden csónakot a túlpartra vittek, sőt sokat el is égettek. A haditanácson heves összecsapásokra került sor, a viták témája azon-

ban nem annyira az előttünk álló akciók, mint inkább az elmúlt hónapok veszteséges menetelései alkották.

A főtörzs ebben az időben 22 000 főre becsülte a harcoló csapatok tényleges erejét. Ez azt jelentette, hogy a Központi Hadseregcsoport a cunji tanácskozás óta elvesztette 45 000 főnyi állományának több mint a felét. A tényleges veszteségek még magasabbra rúgtak, körülbelül 30 000 emberre a hadseregcsoport magvát alkotó csapatoknál, ezeket ugyanis időközben önkéntestoborzással – körülbelül 1:6 arányban feltöltötték. Itt kizárólag menet közben bekövetkezett veszteségekről van szó, melyek nagyrészt a kényszerűen vállalt összecsapásokból eredtek. Ehhez képest az egyetlen csata, amelyet Mao Cunjinál vállalt, s amely döntést persze nem hozott, viszonylag csekély veszteségekkel járt. Ami a vezető és a hadtáposzlopot illeti, együttes létszámuk még elérte körülbelül a 3000 főt, vagyis az áttörés nagy veszteségeiből rájuk még viszonylag szerényebb rész jutott, mint a harcoló csapatokra.

Várakozás ellenére a haditanácsban nem került sor nyílt összecsapásra Mao Ce-tung és Lo Fu hívei között. Megegyeztek abban, hogy mindenképpen meg kell próbálni a Csinsacsiangon való átkelést. A vezetőség leváltásáról nem esett szó. Maónak láthatóan sikerült meggyőznie a Politikai Bizottság és a haditanács tagjainak többségét, hogy a legfelsőbb parancsnokságban végrehajtandó bármilyen változtatás kedvezőtlenül hatna a harccselekmények menetére; így Lo Fu kénytelen volt takarodót fújni. A válságot persze ez még nem oldotta meg. A megoldás végső soron attól függött, sikerül-e átkelni a Csinsacsiangon.

*

A Jünnan és Szecsuan tartomány határát jelző Csinsacsiang északi partjára végül is egy hadicsel eredményeképpen sikerült átkelni. A 9. hadtest felfelé menetelt a folyó mentén, és hozzálátott egy híd és tutajok építéséhez. Főerőink követték. Csang Kajsek, légifelderítésének adatai alapján, szintén oda irányította rendelkezésre álló összes erőit. Eközben az 1. vagy a 3. hadtest egy elővédzászlóalja Liu Po-cseng vezetésével elindult az ellenkező

irányban, Csiaocsötu felé, mely valahol Jüanmoutól északkeletre volt. Liu Po-cseng Szecsuánból származott, és az 1911-es forradalom után sokáig szolgált is ott. Jól ismerte hát a helyi viszonyokat. A Csinsacsiang déli partja arrafelé lapos volt, és csapataink könnyen elfoglalhatták. Az északi parton viszont sziklafal magasodott, melyet a Kuomintang-erők szinte bevehetetlen erőddé építettek ki; az erődöt szecsuani helyőrség védte.

Arrafelé maradt néhány csónak. Liu Po-cseng messziről is jól látható kék-fehér Kuomintang-kokárdákat tűzetett fel elővédvöröskatonáival, ő maga magas rangú Kuomintang-tiszti egyenruhát öltött, és néhány helyi elöljárót arra kényszerített, tartsanak vele. Az ellenség azt hitte, erősítést kap, így Liu felszólítására átküldött egy nagyobb csónakot a déli partra. A csónakba körülbelül egy szakasz fért bele. Liu így átkelt, tárgyalt az erőd parancsnokával, és elérte, hogy néhány további csónakot is a déli partra küldjenek. Az ily mód rászedett erődőrséget szinte harc nélkül fegyverezték le a vöröskatonák. Történt mindez alig pár nappal 1935. május elseje után.

Főerőink azonnal erőltetett menetben elindultak az átkelőhely felé. Csapataink éjjel-nappal folytatták az átkelést a mintegy 200 méter széles, eléggé sebes sodrású folyón. Az átkelés így is csaknem egy hetet vett igénybe. Amikor az utóvéd utolsó szakasza is átkelt, megjelent Csang Kaj-sek üldöző hadseregének elővédje a déli parton.

Liu Po-cseng eközben már messze északabbra járt az elővédünkkel; Hujli irányában haladtak. Az út erdős-dombos magasföldön vezetett, ahol a ji – vagy lolónak is nevezett – nemzetiségi kisebbség lakott s folytatott helyi háborút az ott működő kínai hivatalos szervek és csapatok ellen. Liunak sikerült néhány vezetőjüket kiszabadítania a Kuomintang fogságából; segítségükkel azután létrejött az egyezmény a Vörös Hadsereg békés átvonulásáról, sőt élelmiszer-ellátásáról is. Az egyezményt Mao Ce-tung és Csu Te is csakhamar ünnepélyesen megpecsételte. Nagy siker volt ez: lehetővé tette, hogy az észak felé vezető egyetlen út mentén levő néhány megerődített helység szecsuani helyőrségének teljes figyelmét lekösse.

Liu megpróbálta meglepetésszerű támadással bevenni Hujli

városát is. Ez azonban nem sikerült. A városnak magas, szilárd falai voltak, és a védők – egy dandár vagy egy hadosztály – számára körös-körül remekül belőhető terep nyílt. A főerők néhány nappal később módszeresen végrehajtott támadása is kudarcot vallott. Mivel azonban az ellenség megelégedett a védekezéssel, csapataink néhány napi pihenőt kaphattak.

Mao Ce-tung a Csinsacsiangon való átkelést hadseregcsoportunk döntő hadászati győzelmeként értékelte. Kezdeményezésére Hujli közelében május közepén összehívták a Politikai Bizottság hevenyészett ülését. Ezúttal nem voltak jelen kívülállók, tehát csakis a Politikai Bizottság tagjai jöttek össze. Nem lehetett ott Lin Piao és Peng Tö-huaj sem. Engem az utolsó pillanatban hívtak meg – a tolmácsom nélkül. Po Ku a segítségemre sietett ugyan, de szükségszerűen csak a legkurtább információkra szorítkozhatott a tárgyalások tartalmát s mondanivalómat illetően.

Lo Fu bevezetőben rövid helyzetjelentést adott. Ennek során nagyrészt visszavonta korábbi kritikáját, főként pedig nem követelt személycseréket a katonai vezetésben. Mao Ce-tung a maga részéről ellentámadásba ment át. Vádolta Lo Fut, Lin Piaót és másokat, akik felléptek ellene. Nem hittek a forradalomban – mondotta –, és szakadár tevékenységet folytattak. A jobboldali opportunizmus tünetei ezek, amelyek ellen éles harcot kell vívni. Hiszen az ő hadászati elképzelése, mint a Csinsacsiangon történt eredményes átkelés is bizonyítja, helyes volt. Most az a lényeg, hogy a feladat második részét is megoldjuk, egyesüljünk a 4. hadtesttel. Csou En-laj és Vang Csia-hsziang, bár mérsékelt hangon és a politikai etikett szigorúbb betartásával, nyomban melléje szegődött. Csu Te, Po Ku s még néhány más jelenlevő – a nevükre nem emlékszem – szintén Mao Ce-tungot támogatta; Maónak az „ellenzékről" adott jellemzésével azonban nem törődtek, hanem nyomatékosan azt hangoztatták, hogy feltétlenül irányt kell venni a tulajdonképpeni Kínába való visszatérésre. Amikor a véleményemet kérdezték, magam is így foglaltam állást, de szó szerint hozzátettem a következőt: „Ne beszéljünk a múltról, beszéljünk inkább a jelenről; a jelenlegi helyzetből pedig nincs más kiút." Maót láthatóan dühítette ez a kijelentésem, és sokáig neheztelt rám.

Végül is formális szavazás nélkül megállapodtunk abban, hogy folytatjuk a menetelést Északnyugat-Szecsuan felé azzal a céllal, hogy a feltehetően valahol ott tartózkodó 4. hadtesttel egyesüljünk, és vele együtt új, nagy bázist hozzunk létre. Mindenki kötelezte magát, hogy a jelenlegi katonai és politikai vezetés egységét támogatja, és szembeszáll az ellenzéki hangokkal.

Vajon mi vezette a Politikai Bizottság tagjait, köztük Po Kut is, e határozatok meghozatalában? Hiszen a dolog kétségkívül Mao Ce-tung pozícióját erősítette!

A forradalom alapkérdéseiben mutatkozó politikai nézeteltéréseket, melyeket Zsujcsinban elkendőztek, Cunjiban pedig figyelmen kívül hagytak, ekkorra már maga az élet söpörte le az érdeklődés színpadáról. Vagyis: teljesen háttérbe szorultak ezek az ügyek a katonai problémák mögött. A „polgárháború vagy egységfront" kérdése sem lehetett már vita tárgya. A Központi Hadseregcsoport – akárcsak a 4. és a 2. hadtest – élethalálharcot vívott Csang Kaj-sek és a helyi militaristák hadseregei ellen; itt már csak az volt a kérdés: „Lenni vagy nem lenni?". Ebben a helyzetben a vezetés minden belső meghasonlása a Vörös Hadsereg külső gyengülésével járt volna, ezért a viszályt mindenképpen kerülni kellett. A nem sokkal később, Mao Ce-tung és Csang Kuo-tao útjainak szétválásával bekövetkezett tragikus események utólag is e tétel igazát bizonyították.

Hadászatilag a Csinsacsiangon történt átkelés után új, kedvezőbb helyzet állt elő. Csang Kaj-sek üldöző hadseregét egyelőre leráztuk, szabad volt az út északnak. Csupán az volt a lényeg, hogy ne hagyjuk nyugatabbra, a kietlen tibeti magasföldre szorítani magunkat – az ellenségnek bizonyára ez volt a célja –, hanem a Belső-Kínába való visszatérést kényszerítsük ki mindenáron. Ezt szolgálta az elfogadott katonai határozat is. Ennek helyességét is igazolta később a 2. és a 4. hadtest sok keserves tapasztalata; ők ugyanis messze benyomultak Belső-Hszikangba, és csak a legnagyobb nehézségek és súlyos veszteségek árán tudták átverekedni magukat a csinghaji határ mentén Kanszuba. Egyszersmind afelől sem volt semmi kétség, hogy a Hujliban hozott elhatározás végrehajtása még nehéz hadműveleti döntések elé állítja a hadvezetést. Hiszen az első feladat mindjárt az át-

kelés kierőszakolása volt a Tatuhón, a Jangcéba ömlő Mincsiang hatalmas mellékfolyóján, mely Tibet és Szecsuan között, ha nem is az adminisztratív, de a földrajzi és etnográfiai határt képezte.

Nemcsak én gondolkoztam így. Beszéltem a dologról Po Kuval és másokkal is. Osztották nézetemet, és azt mondták, hogy a még mindig kritikus helyzetben háttérbe kell szorítanunk mindent, ami elválaszthat bennünket. Tudatosan vállalták azt az eshetőséget, hogy megerősödött pozícióira támaszkodva Mao a jövőben még kevésbé tűri majd a vezetői tevékenységét illető kritikát.

*

A továbbvonulás északnak a Csinsacsiang és a Tatuho közti fennsíkon át nehéz dolog volt, de a körülmények kedvezőbben alakultak, mint az utóbbi hónapok meneteléseinél. A terep védelmet nyújtott a Kuomintang-légierő támadásaival szemben, így azután nappal is mehettünk. A lolók jóakaratú semlegessége és a szecsuani csapatok viszonylagos passzivitása csaknem akadálytalan előrejutást biztosított. Elviselhető volt az anyagi helyzetünk is. Röviddel a Tatuho elérése előtt, hála egy ellenséges élelmiszerraktár rizs- és más egyéb készleteinek, átmenetileg még javíthattunk is egy kicsit az ellátáson. A harcoló csapatok politikai morálja a Csinsacsiangon történt sikeres átkelés után jelentősen erősödött. A vezetés véleménykülönbségei a jelek szerint meszszemenően háttérbe szorultak.

Hamarosan kiderült, hogy helyesen ítéltük meg Csang Kajsek katonai szándékait. Átcsoportosította erőit, hogy elvágja Belső-Szecsuanba vezető utunkat: a Tatuho keleti partját jünnani és szecsuani csapatok reteszelték el.

Hogy az ellenséges szándék elébe vágjunk, ismét gyorsítani kellett haladásunk ütemét. Naponta 30–40 kilométert tettünk meg, többnyire az egyetlen utat elhagyva, hegyi ösvényeken, hogy Simien térségében, ahol állítólag komp is volt, sikeresen átkelhessünk. Mire az 1. hadosztály odaérkezett, a kompot és az összes csónakot lejjebb szállították már vagy megsemmisítették. Az éj folyamán azonban találtunk egy csónakot, elrejtve a parti bozótban. Reggel, géppuskatűzzel fedezve, átkelt egy szakaszunk

a folyó túloldalára. A nyugati parton, a magaspart meredekjéről figyeltem, hogyan küzd a csónak csaknem egy órán át a rohanó sodrú hegyi folyóval. Magaslati pontomról jól láthattam a laposabb és alacsonyabb túlparton levő ellenséget is. Körülbelül egy ezred helyezkedhetett el ott, mélyen tagolt védőállásokban. Szakaszunk azonban épségben érte el az ellenséges partot, az őrszemeket kézigránátokkal megfutamította, majd apró hídfőt hozott létre. A folyóátkelés vezetését ismét Liu Po-cseng vette át. További szakaszok szálltak partra. Egy nap alatt azonban legfeljebb két – de inkább csak egy – zászlóaljat tudtunk átvinni csónakon. És már másnap megjelentek az átkelőhelyet bombázó repülőgépek.

Elhatároztuk tehát, hogy főerőinkkel Kangtingbe vonulunk, hogy Lutingcsiaót megtámadjuk. Volt ott egy XVIII. századi függőhíd – az egyetlen, amely a Tatuho felett átívelt. Azon át vezetett az ősrégi birodalmi út, mely Lhaszát, Tibet fővárosát Csengtuval, Szecsuan fővárosával kötötte össze. Mire a 2. hadosztály a Lutingcsiaóval szemközti magaspartot elérte, egy szecsuani dandár már védelembe vonult a városnál, és a híd pallózatának csaknem a felét elhordta. Az ellenség – persze eredménytelenül – megpróbálta felgyújtani a pallókat, átfűrészelni a láncokat. Önkéntesek jelentkezését kértük, akik vállalják a híd elfoglalását. Ezek aztán részben a csupasz láncokon függeszkedtek előre, részben a híd jobb és bal oldalán korlátszerűen húzódó láncokba kapaszkodva, egyensúlyozva haladtak. Az ellenség első vonalára irányzott, összpontosított, célzott tűzzel fedeztük őket. Vagy fél tucat katonánk a folyó tomboló árjába zuhant, a többiek azonban elérték a még meglevő deszkákat, és kézigránátjaikkal előzték a fegyvereink tüze által lekötött, erkölcsileg bénult ellenséges védőket. A mintegy hadosztály-erősségű ellenség, látva, hogy az időközben Simiennél átkelt 1. hadosztályunk a déli, balszárnyát fenyegeti, megfutamodott. Helyette Csang Kajsek légiereje lépett akcióba; szünet nélkül bombázta, de szerencsére nem találta el a függőhidat. A padlóborítás visszakerült a helyére, és a hadseregcsoport egésze – az 1. hadosztály kivételével, mely már a túlparton tevékenykedett – pár nap alatt átkelt a lutingcsiaói oldalra.

Hála a vöröskatonák hősies, áldozatkész harcának, ily módon elértük közvetlen hadműveleti célunkat: bent voltunk Belső-Szecsuanban, s a tulajdonképpeni Kína területén haladhattunk előre. Ez azonban nem tartott sokáig. Kudarcba fulladt az a próbálkozásunk, hogy kelet felé nyomuljunk tovább: Csang Kajseknek sikerült saját csapataival és a szecsuani csapatokkal már a második vagy a harmadik napon megállítani előretörésünket. A Központi Hadseregcsoport elkanyarodott északnak.

A menetelés további részleteit – a 4. hadtesttel történt egyesüléséig – nem tudom rekonstruálni. Csaknem két héten át vonultunk, június elejétől közepéig, Szecsuan és Hszikang határvidékén át, egyre közelebb a Jangce és a Huangho vízgyűjtő területének választóvidékéhez. Ez a terület már mind földrajzi, mind etnográfiai szempontból Tibethez tartozott. Utak, országutak szinte sehol. Meredek ösvényeken kapaszkodtunk fel a hegyfalhoz, mely a tenger szintje felett 3000 méter magasan elterülő tibeti fennsíkot a tulajdonképpeni Kínától elválasztja. Rohanó vizű folyókon kellett átgázolnunk, sűrű őserdőkön, csalóka mocsárvidékeken vágtuk keresztül magunkat, 4000–5000 méteres hegyeket másztunk, hogy szorosaikon áthaladhassunk. Már beköszöntött a nyár, a hőmérséklet mégis alig haladta meg a 10 Celsius fokot. Éjszaka csaknem fagyott. Ritkán lakott területek voltak ezek, lakosságuk javarészt lolo nép és tibeti eredetű nemzetiségi kisebbségek. Ezek az emberek nem tettek különbséget „vörös" és „fehér" kínaiak között. Mivel azonban patriarchális-feudális függőviszonyban voltak lámafejedelmeikkel, a Kuomintang-hatóságok pedig megtorlással fenyegették őket, a helybeliek mindenütt elhajtották előlünk a marháikat, maguk pedig a hegyekbe, erdőkbe menekültek. Onnét lestek ránk s támadták meg néha lemaradozó csoportjainkat. Utunkon egyre több halottat hagytunk – meggyilkoltakat, megfagyottakat, kimerülteket. Iszonyúan eltetvesedtünk mindannyian. Bekövetkezett azonban a legrosszabb is: megjelent a vérhas, és feltűntek az első tífuszesetek.

Mellesleg jegyzem meg csupán, hogy a menetelésnek ezen a szakaszán kellemetlen baleset ért, amelyről mindmáig sem tudom, lapult-e mögötte szándékosság, vagy csak a véletlen űzött

gonosz tréfát velem. Épp egy sekély, de rohanó vizű folyón gázoltunk át, amikor megbotlott a pléhdobozaimat cipelő öszvér. Minden holmimat kimentették, csak a naplóm veszett oda, amelybe Csianghszibe érkezésem óta mindent elég rendszeresen feljegyeztem. A könyvecskében gyűjtött tények, időpontok, nevek, vázlatok, számok stb. menthetetlenül elvesztek; hiába próbáltam ugyanis emlékezetből, gyorsan feljegyezni egyet-mást, a napló teljességét ez már nem pótolhatta.

Június közepe felé egy-két hiábavaló próbálkozás után végre sikerült ismét leereszkednünk a határhegyről. Elfoglaltuk a nyugat-szecsuani Tiencsüan városkát. Ott kaptuk az első hiteles hírt a 4. hadtestről. Eszerint a hadtest főerői épp Moukung (Hsziaocsin) felé meneteltek. A Központi Hadseregcsoport haladéktalanul elindult ugyanabban az irányban. Ismét fel kellett kapaszkodni a hegygerincre, onnan haladtunk tovább a magasföldön, északnyugatnak. Éppen egy hét alatt értük el vezető oszlopunkkal Moukungot. A csapatokat elszállásoltuk a nagy körzetben szétszórt, lakatlanná vált falvakban és tanyákon. A hadseregcsoport ebben az időben, a nem harcoló elemeket is beleszámítva, a főtörzs adatai szerint 15 000, legfeljebb 20 000 főt számlált.

Moukungban ismét összeült a Politikai Bizottság vagy a haditanács. Az is lehet, hogy csupán formaságok nélküli megbeszélésről volt szó; részt vett rajta mindenesetre Mao Ce-tung, Csu Te, Csou En-laj, Lo Fu, Po Ku, Vang Csia-hsziang, és ott voltam én is. Mao Ce-tung korábban, a Tiencsüanból Moukungba vezető úton ismét felvetette a nekem Jünnanban is pedzett gondolatot: próbáljunk Közép-Ázsián át anyagi és technikai segítséget szerezni a Szovjetuniótól. Velem Moukungban nem beszélt a dologról, tudta ugyanis, hogy álláspontom elutasító. Po Ku megjegyzéseiből azonban kivehettem, hogy megpróbálta Lo Fut és Vang Csia-hsziangot is megnyerni a javaslatnak, melyet aztán meglepően hasonló gondolatfűzéssel fejtegetett Csang Kuo-tao az indítványában.

Az ülésen Mao nyíltan megmondta, hogy létre kellene hoznunk a nemzeti kisebbségek államát Szecsuan és Hszikang határvidékén, és erre támaszkodva nyomulni előre főerőinkkel Csinghajon vagy Kanszun át Hszincsiang irányában. Ott felvehetnénk a

közvetlen kapcsolatot a Szovjetunióval, és a Kínai Vörös Hadsereg sokoldalú segítséget kaphatna. E tervét fejtegetve Mao Ce-tung nemcsak azt árulta el, hogy nem bízik a kínai forradalom saját belső erejében, hanem visszakanyarodott ahhoz a régi elképzeléséhez is, miszerint Kína a világ ellentmondásainak középpontja, és a Szovjetunió szerepe csupán az, hogy segédkezzék a megoldásban. Mao különben nem a japán agresszor elleni nemzeti-forradalmi felszabadító harcra helyezte a hangsúlyt, hanem a Kuomintang elleni polgárháborúra. Bizonyára számításba vette, hogy a Hszincsiangba való esetleges sikeres előrenyomulás komoly diplomáciai, sőt talán katonai konfliktust is előidézhetne a Szovjetunió és Kuomintang-Kína között. És épp ez volt Mao szándéka: csak marcangolják szét egymást a tigrisek a völgyben, ő majd ül fent a hegyen és nézi őket, ahogy – közmondásosan – a kínai feudális nagyurak tették hajdan. Így – Mao szavait idézem –: „kis kockázattal két nagy nyereség is besöpörhető". Persze, nem volt azért olyan kicsi az a kockázat. A Politikai Bizottság tagjainak többsége és maga Mao Ce-tung is tisztában volt vele, hogy a menetelés folytatása a gleccserhágókon és a fellápokon, a belső-ázsiai kősivatagokon és sós sztyeppéken át iszonyú veszteségekkel jár majd. De Mao, a jelek szerint, kész volt megfizetni ezt a nagy árat. A tanácskozás résztvevőinek többsége azonban elvetette javaslatát. Az volt a benyomásom, hogy döntésüket nem is annyira az a megfontolás motiválta, miszerint megengedhetetlen dolog a Szovjetuniót Kína belügyeibe keverni, és kiszámíthatatlan következményekkel járó konfliktust kirobbantani közte s Kuomintang-Kína között; inkább attól félhettek, hogy az elmaradhatatlan veszteségek a Vörös Hadsereg katasztrofális meggyengüléséhez, sőt esetleg teljes megsemmisüléséhez vezetnének. Ennyiben Mao javaslatának elvetése nem az internacionalista álláspont győzelmét jelentette a nacionalista felett; egyszerűen csak a józan katonai gondolkodás diadalmaskodott.

Úgy határoztak, hogy folytatni kell a menetelést északnak, pontosabban északkeletnek, hogy ismét kínaiak lakta területre érjünk. Közvetlen hadműveleti célként Kanszu tartomány elérését tűzte ki a tanácskozás; onnét ugyanis mind Ninghszia, mind Sen-

hszi felé fordulhat majd a hadseregcsoport. Mao Ce-tung egyetértett a határozattal. Sőt nem sokkal később végképp megtagadta saját korábbi elképzelését is. Erre az éles, 180 fokos fordulatra azok a körülmények késztették, amelyek az elkövetkező napokban és hetekben, a 4. hadtesttel történt egyesülés után adódtak.

*

Moukungban néhány napos pihenőt tartottunk. Nem sokkal utánunk megérkezett a 4. hadtest egyik egysége is, vele Csang Kuo-tao és Hszü Hsziang-csien képviselője, aki közölte, hogy Csang, Hszü és a törzs egy-két napi menettávolságra tartózkodik tőlünk északabbra, Lianghokouban; így a központi vezető oszlop haladéktalanul odaindult.

Útközben fontos újságokat tudtam meg Po Kutól. A híreket a 4. hadtest párt- és hadvezetésének képviselője hozta. Eszerint a japán militaristák fokozott erővel folytatták agressziójukat Észak-Kínában, és Belső-Mongólia területén át is nyugat felé nyomultak. Kínában egyre nagyobb tömegeket mozgósított a japánellenes mozgalom, különösen a nagyvárosokban és az ipari központokban; és itt nemcsak munkásokról és értelmiségiekről volt szó, hanem a középrétegekről és a nemzeti burzsoáziáról is. Sőt a Kuomintang-hadseregek sem maradtak ki hatása alól, beleértve a legmagasabb szintű parancsnokokat. Ez a hír igazolta és kiegészítette a lehallgatott rádióadások anyagából származó információinkat.

Meglepőek voltak a további közlések. Eszerint a 4. hadtest, melynek szám szerinti erejét a korábbiaktól eltérően most 50 000 főre becsülték, Nyugat-Szecsuanban és Kelet-Hszikangban mintegy 30 000–40 000 négyzetkilométeres területet ellenőrzött. A vidéket persze igen gyér, főleg nemzetiségi kisebbségekből álló népesség lakta *(tibeti, miao, ji, hszifan stb.)*. Ezt figyelembe véve Csang Kuo-tao szövetségi kormány alakítását fontolgatta. A 4. hadtest káderei, mint megtudtuk, hozzáláttak a helyi hatalmi szervek létrehozásához, amelyek megteremthetnék a soknemzetiségű állam alapjait. Így kedvező kiindulási helyzetből lehetne felvenni a kapcsolatot a Szovjetunióval, majd az ő segítségére tá-

maszkodva a mindenkori politikai és katonai helyzet kívánalmainak megfelelően, most már a siker reményével lehetne tovább folytatni a harcot a Kuomintang ellen, vagy – ami előbb-utóbb elkerülhetetlenné válik – aktívan bekapcsolódni a Japán elleni küzdelembe.

A 4. hadtest küldötte végül azt is közölte, hogy az 1932-ben a régi bázison hátrahagyott egységek, miután helyzetük tarthatatlanná vált, kivágták magukat Dél-Senhszi felé, s most önálló 15. hadtestként folytatnak eredményes partizánharcot Senhszi és Kanszu határvidékén.

Po Ku vegyes érzelmekkel hallgatta ezeket a híreket. Egyrészt örömmel fogadta a Vörös Hadsereg főerőinek küszöbönálló egyesülését, másrészt viszont attól félt, hátha Mao magáévá teszi Csang Kuo-tao politikáját, mely saját korábbi elképzeléseihez igen közel állt; s akkor esetleg a Politikai Bizottságra is rákényszeríti ezt az irányvonalat. Po Ku aggodalma, mint már előbb utaltam rá, alaptalannak bizonyult; megmutatta ezt a dolgok további alakulása. Po Ku velem együtt nagy jelentőséget tulajdonított a 15. hadtestről érkezett hírnek. Mindketten úgy véltük, ez a körülmény jelentős mértékben támogatja és megkönnyíti majd a Kanszuba, Senhszibe való áttörést, amit a Politikai Bizottság többsége alapjában véve már elhatározott.

Június közepe táján érkezett meg vezető oszlopunk Lianghokouba. Csang Kuo-tao úgy fogadott minket, mint házigazda a vendégeit. A jól megtermett, tekintélyes külsejű, 40 év körüli férfi katonai erőfölényének és adminisztratív hatalmának tudatában rendkívül magabiztosan viselkedett az első pillanattól fogva. Bár az egyesülés időpontjában nem voltak pontos adataim a 4. hadtest tényleges harcoló állományáról, s az általuk megadott számot némi kétkedéssel fogadtam, afelől nem lehetett semmi kétség, hogy Csang Kuo-tao seregének ereje legalább a kétszerese a mi Központi Hadseregcsoportunkénak. Csapatai biztosan tartották a Mincsiang felső folyásától nyugatra eső területet Moukungtól Maoerkajig és messze Hszikang belsejéig. Káderei gyakorolták a helyi hatalmat, de ennek során persze nem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy az eleve gyéren lakott terület keleti feléről a lakosság szinte egy szálig a hegyekbe, erdőkbe me-

nekült, úgy hogy inkább beszélhettünk itt megszállt, mintsem felszabadított földről. Akárhogyan is: a 4. hadtest kezén volt a csekélyke, de a vöröskatonák számára létfontosságú anyagi források többsége ezen a vidéken.

Mao Ce-tungnak és a Politikai Bizottságnak nemcsak e körülmények miatt kellett számolnia Csang Kuo-taóval. Csang személyisége, a pártban és a hadseregben kivívott nagy tekintélye is erre kényszerítette őket. Csang Kuo-tao csakúgy a becsvágy és a hatalomra törés megszállottja volt, mint Mao; ő is a párt alapító tagjai közé tartozott, s Maóval szemben, hosszú évek óta tagja volt a Központi Bizottság Politikai Bizottságának. Ő is részt vett a Kínai Kommunista Párt minden vagy csaknem minden kongresszusán. Ismerték és nagyra becsülték a KIVB-ben. Maga Mao is több ízben – különösen a második zsujcsini szovjetkongresszuson – elismerően emlegette Csang Kuo-tao érdemeit, melyeket mint a Központi Bizottságnak a hupej–honan–anhuji szovjetterületen működő teljhatalmú megbízottja és a 4. hadtest politikai főbiztosa szerzett. Hadtestének parancsnokai, biztosai és vöröskatonái feltétlen tekintélynek érezték Csangot. A Központi Hadseregcsoport gyakorlatához hasonlóan a 4. hadtestnél is ő, a politikai főbiztos hozta az összes hadászati fontosságú döntést. A parancsnok, Hszü Hsziang-csien, csak a főbiztos „árnyéka" volt.

Nem volt nehéz megjósolni, hogy Csang Kuo-tao és Mao Ce-tung között harc indul a párt és a létrejövő Egyesített Hadsereg vezetéséért. Mivel a 4. hadtest zárt, egységes szellemét és az időhiányt tekintve aligha ismétlődhetett volna meg a „Központi Hármas" cunji sikere, Mao eleve kilátástalannak találta a frakcióharcot, s a nézeteltéréseknek a helyzet politikai megítélésére és a jövőben követendő hadászati koncepcióra kellett összpontosulniuk. Ez pedig azzal a reménnyel kecsegtette Mao Ce-tungot, hogy a dolgok nem személyi, hanem tárgyi síkon bonyolódnak majd. Erre utaltak azok a megbeszélések is, amelyekre június vége felé igen szűk körben sor került. Hogy pontosan miről volt szó, arról nem értesültem.

1935. június 28-án végre nyilvánosan is összeült a Politikai Bizottság. Engem is meghívtak. Tudtommal más „kívülállók"

nem voltak jelen. A tanácskozás feltűnően békés légkörben folyt. Az előzetes megbeszéléseken nyilvánvalóan döntés született a legfontosabb kérdésekben. Csang Kuo-tao körülbelül olyan nézeteknek adott hangot, amelyekről törzsének képviselője Moukungban már tájékoztatta hadseregcsoportunk pártvezetőségét. A hangsúlyt a szecsuan–hszikangi bázisterület megszilárdítására és növelésére helyezte. A tanácskozás többi résztvevője, köztük Mao Ce-tung is komolyabb ellenvetés nélkül fogadta el Csang elképzeléseit. Csupán annyi fenntartással éltek, hogy Mao és tábora a Szecsuan–Hszikang határvidéket ideiglenes bázisnak tekintette, ahonnan a csapatok átszervezése és megfelelő pihenő után folytatni kell Kanszu és Senhszi felé az előnyomulást. Magam is ehhez az álláspontho csatlakoztam. Az eszmecsere során elenyésző szerepet játszottak a politikai megfontolások. A Japán elleni háborút épp csak érintették, a nemzeti egységfrontról egyáltalán nem esett szó. Mindenben a katonai szempontok játszották a döntő szerepet. Ez idő tájt a Kuomintang főerői nem mutattak aktivitást. Ismét átcsoportosították őket, és egyelőre csak a Mincsiang keleti partján álltak jelentősebb kötelékeik. Délen és északon az ellenségnek még sok időt felemésztő előkészületeket kellett tennie, hogy utánpótlását biztosítsa; csak azután merészkedhetett előre. Nyugatról, Tibet felől pedig a Vörös Hadseregre gyakorlatilag semmilyen Kuomintang-veszély nem leselkedett.

A legnagyobb gondunk az volt, hogyan helyezzük el csapatainkat, miképp gondoskodjunk ellátásukról. Egységeinket messze szét kellett húznunk, többször kellett helyet is változtatniuk. Ez a kényszerhelyzet fejeződött ki a Lianghokouban kötött kompromisszumban is: a főerőket lassan észak felé kell vonni. Így a jelek szerint sikerült áthidalni a véleményeltéréseket, de ez csak látszólagos megegyezés volt, melyből végérvényes hadászati döntés nem fakadt.

Elhatározták viszont a hadsereg – immár az Egyesített Hadsereg – és a hadvezetés átszervezését. A Központi Hadseregcsoport új elnevezése „1. fronthadsereg" lett, a 4. hadtesté „4. fronthadsereg". Mellesleg megjegyzem, ez talán már valamivel később történt, Szomóban vagy Maoerkajban. A történetírás, ki-

nai forrásokból kiindulva, sokkal korábbra teszi a dolgot. Az új nevek felvételének időpontját egyébként nem tartom különösebben fontosnak, már ha eltekintünk attól, hogy az előbbrehozatal alkalmasint leplezni kívánja a két hadsereg közti erőkülönbség tényét az egyesüléskor. A továbbiakban már az általánosan elfogadott új jelöléseket fogom használni.

Ennél sokkalta fontosabb volt az a körülmény, hogy Csang Kuo-taót az Egyesített Vörös Hadsereg politikai főbiztosává nevezték ki. Csu Te lett a főparancsnok, Liu Po-cseng a főtörzs főnöke. A Forradalmi Haditanácsot forma szerint nem oszlatták fel, egyszerűen megszűnt létezni. Ha figyelembe vesszük, hogy a kínai Vörös Hadseregben általában a politikai főbiztos hozta a legfontosabb katonai döntéseket, ez a személyi változás súlyos vereséget jelentett az ekképp az első helyről leszorított Maónak. Hátrább szorult Csou En-laj is. Nemsokára azonban súlyosan megbetegedett, és hetekig hordágyon vitték a továbbmenetelés során.

Miért egyezett bele a Politikai Bizottság többsége és Mao Ce-tung ebbe a személycserébe? A lianghokoui tanácskozás zárt körben zajlott, és Csang Kuo-tao volt a 4. hadseregtől az egyetlen politikai bizottsági tag, így a többiekre aligha gyakorolhatott személyes nyomást, nem „zsarolhatta" őket, mint később állították. Kinevezése annak az egyszerű ténynek az elismerését jelentette, hogy a 4. hadsereg ereje, a káderei kezében levő helyi hatalom következtében Csang Kuo-tao gyakorlatilag korlátlan úr volt a szecsuan–hszikangi határvidéken. Így természetesen a pártban is megnőtt a súlya, hiszen a párt az akkori viszonyok között csaknem kizárólag a hadseregben és a hadseregen át létezett.

A lianghokoui eredményekkel se Mao Ce-tung, se Csang Kuo-tao nem volt elégedett. Mao ettől fogva mindent megtett annak érdekében, hogy a Politikai Bizottságban és az 1. hadseregben tevékenykedő hívei segítségével megrendítse Csang pozícióját az Egyesített Hadseregben. Csang Kuo-tao viszont a maga részéről arra törekedett, hogy a pártbeli vezetést is megkaparintsa. A konfliktus ott lappangott a felszín alatt, míg a végén, más kö-

rülmények hatására is kitört, s a párt és a hadsereg kettészakadásához vezetett.

Mielőtt azonban részletesebben rátérnék a dolgok ismertetésére, hadd tegyek néhány rövid megjegyzést az Egyesített Vörös Hadseregnek részben a belső, az egységek közötti viszonyaira, részben a külső, a Szecsuan–Hszikang tartományi határvidékek lakosságával fennálló kapcsolataira.

Lianghokouban az 1. és a 4. hadsereg integrációjáról beszéltek ugyan, de gyakorlatilag erre nem került sor. Csak néhány magasabb parancsnoki helyen történt személyi változás, valamint az 5. és a 9. hadtestet (mindegyikük már csak 2000–3000 főt számlált) osztották be ellátási szempontok miatt a 4. hadsereghez. A 4. hadsereg viszont mintegy 1500 főnyi erősítésben és anyagi, elsősorban élelmiszer-ellátásban részesítette a 3. hadtestet; anyagi segélyezésben egyébként az 1. hadsereg egésze részesült.

A 4. hadsereg számára ez nem jelentett nehézséget, hiszen, mint mondottuk, a határterületet szilárdan a kezében tartotta. És az egyesülést követő első hetekben nemcsak segíthetett, hanem anyagi erőforrásainak birtokában szívesen segített is azzal a szándékkal, hogy az 1. hadsereg helyzetén könnyítsen. A 4. hadsereg néhány egységét magam is láttam, és igen jó véleményt alkottam róluk. Frissebbek voltak ezek az emberek, mint a mi kimerült vöröskatonáink. Jobb volt a ruházatuk, szilárdabb a fegyelmük. Azért hangsúlyozom mindezt, mert a későbbiekben a legképtelenebb híresztelések kaptak szárnyra a 4. hadtest militarista, mi több: banditaszelleméről.

Természetesen azt már nem tudtam megítélni, mennyire köszönhető ez a fegyelmezettség a kemény intézkedéseknek. Lehetségesnek, sőt valószínűnek tartom azt is, hogy az elkövetkezendő években, az iszonyatos nélkülözések során, melyek a 4. hadseregre vártak, a fegyelem jócskán meglazult, mondhatni felbomlott.

Körülbelül két hónapot töltöttünk már a határterületen, és a kezdeti jó viszony az 1. és a 4. hadsereg között egyre romlott. Ennek egyik oka lehetett az a politikai „suttogópropaganda", melyet fentről le, a legalacsonyabb szintig mind Mao, mind

Csang tábora folytatott. A legfőbb okot azonban a fokozódó elhelyezési és ellátási nehézségek képezték. Ezek miatt került sor júliusban állítólag helyi fegyveres összeütközésekre is. Mesélték például, hogy Maoerkaj térségében a 4. hadsereg egységei bekerítették az 1. hadtest egyik ezredét. Magam nem voltam tanúja ilyen eseteknek még akkor sem, amikor a szakadás ténylegesen megtörtént.

Ami a helybeli lakossághoz fűződő viszonyunkat illeti, még rosszabb volt a helyzet, mint Lutingból Moukungba vonulásunkkor. Gyakorlatilag ez a kapcsolat a semmivel volt egyenlő. Mert Moukungtól délre itt-ott találkoztunk még helybeliekkel, kivétel nélkül nyugat-szecsuani kínaiakkal, de északabbra ez is megszűnt. A helységek, a házak üresen álltak, az élelmiszerkészleteket vagy eldugták vagy elhordták, a jószágot elhajtották. Szó szerint semmit sem tudtunk vásárolni, s a földbirtokosoktól sem tudtunk elkobozni semmit. Mit tehettünk mást, fel kellett élnünk utolsó tartalék „morzsáinkat". Majd mindenütt a lehető leggyorsabban rekviráló csapatokat küldtünk a hegyekbe, hogy vadászatot rendezzenek az ott kóborló marhákra. Minél északabbra jártunk, annál inkább romlott az ellátás. Pedig nemcsak a pillanatnyi szükségleteket kellett fedeznünk, hanem tartalékkészletekre is szükségünk volt a továbbmenetelés céljából. Tudtuk ugyanis, hogy utunk ismét fellápokon és gleccserek hágóin át vezet majd. Maoerkaj térségében – ahol egy hónapot töltöttünk és a továbbmenésre készülődtünk – learattuk a félig érett termést (árpát, kölest és más mezei terményeket), s ha zöld volt is a szem a kalászban, mi „kicsépeltük", megszárítottuk vagy megpirítottuk. És még ezt a sovány kosztot is tovább „hígítottuk" őrölt fakéreglisztte l, vad füvekkel és „vitamindús földdel". Só ízét hónapokig nem érezte a szánk. Így ment ez egészen addig, amíg Kanszu határát el nem értük.

Nem csoda, hogy a *miao, ji* és *hszifan* hegyi népek – melyek Szecsuanban is, Kanszuban is földműveléssel és állattenyésztéssel foglalkoztak – minden alkalmat megragadtak, hogy rekviráló csapatainkon rajtaüssenek. „Egy ürü = egy emberélet" – terjedt a közmondás. (Persze, ami ezt a közmondást illeti, később születhetett, mert Szecsuanban, Hszikangban nincsenek ju-

hok, csak széles patájú lovak és marhák, köztük jakok, kecskék, aprójószág.) Biztonságban legfeljebb lent a völgyekben és a helységekben érezhettük magunkat, odáig ugyanis nem merészkedtek az előzőleg megfutamodott helybeliek.

Nyugatabbra, a tibeti határ vidékén, ahol a 4. hadsereg csapatai állomásoztak, állítólag kedvezőbb volt a helyzet. Ott, ha a meg nem erősített híreszteléseknek hinni lehetett, tartományi pártbizottság és helyi kormányszervek működtek, melyekben képviseltették magukat a nemzetiségi kisebbségek is. A határvidék keleti részében ilyesminek mindenesetre nyoma sem volt.

E visszásságok, villongások és a nélkülözések ellenére jót tett csapatainknak a több mint egyhónapos pihenő Maoerkaj térségében. A Kuomintang-csapatok messze voltak, még bombázóik is ritkán tévedtek felénk. És az a körülmény, hogy nyár derekán jártunk, a nagy magasságot is elviselhetőbbé tette az 1. hadsereg zömében még mindig dél-kínai, tehát szubtrópusi éghajlathoz szokott legénységének és parancsnokainak. Ezért a létszámcsökkenés is elenyésző volt, hiszen mind az erőltetett menetek, mind a komolyabb csatározások elmaradtak.

*

Június végétől kezdve az Egyesített Vörös Hadsereg a lianghokoui határozatnak megfelelően megkezdte előnyomulását északnak. Menetelésünk során, élelmiszert keresve, szó szerint „lelegeltük" az egész vidéket. A központi vezető oszlop Maoerkaj felé a kis Szomo helységen át vonult, ahol július elején újabb ülést tartott a Központi Bizottság Politikai Bizottsága.

A külső indítékot a további menetiránnyal és az újabb szovjetterület létesítésére irányuló hadműveleti térség megválasztásával kapcsolatos véleménykülönbségek szolgáltatták. Időközben a párt és a hadsereg vezetőségében többé-kevésbé érvényre jutott az a meggyőződés, hogy a krónikus ruházat- és élelmiszerhiány, a lakosság túlnyomó többségének változatlanul ellenséges magatartása és a nagy túlerőben levő Kuomintang-hadseregek részéről (keleti, déli, északi irányból) fenyegető bekerítés veszélye lehetetlenné teszi a Vörös Hadsereg főerőinek tovább

időzését a szecsuan–hszikangi határvidéken, sőt a tibeti magasföldön tervezett áttelelést is; bármi ilyesmi végzetes következményekkel járna.

Csang Kuo-tao tartotta a referátumot. Javasolta, hogy a jelenlegi Szecsuan–Hszikang határvidéki bázisunk teljes feladása nélkül vonuljunk főerőinkkel Csinghajba, esetleg a Kuku-Nor térségébe, s majd Hszincsiangon át onnét vegyük fel a kapcsolatot a Szovjetunióval, a katonai segítség érdekében. Ha ez a manőver kivihetetlennek bizonyulna, Észak-Kanszu felé is fordulhatunk ugyanezzel a céllal. Mint látjuk, ez a javaslat nem különbözött a Csang által már Lianghokouban kifejtett elképzeléstől, és Mao Ce-tung korábbi gondolataival is összhangban volt. Mao azonban ezúttal a Lo Fu, Po Ku és a Politikai Bizottság más tagjai által tett ellenjavaslathoz csatlakozott, miszerint Északnyugat-Szecsuanon át kell megkísérelni a Dél-Kanszuba való áttörést. Ez a variáns megfelelt a Politikai Bizottság többsége által Hujliban és Moukungban hozott döntéseknek. Végérvényes elhatározás ezúttal sem született. A főerők tovább vonultak észak felé, elsősorban Maoerkaj térségébe. A vezető oszlop is áttelepült, és ott maradt augusztus elejéig.

Egész júliusban folyt a vita az Egyesített Vörös Hadsereg előrenyomulásának eljövendő fő irányáról. Új hírek is szították: értesültünk róla, hogy Senhsziben a 15. hadtesten kívül helyi csapatok is sikerrel folytatnak hadműveleteket, élükön a népszerű partizánvezérrel, Liu Cse-tannal; azon a vidéken – mondották – már létezik egy kis szilárd szovjetterület, tartományi pártbizottság és Forradalmi Kormány működik a Központi Bizottság több tagja által is ismert kommunista, Kao Kang vezetésével.

Ez a körülmény a Politikai Bizottság többségét még inkább meggyőzte arról, hogy a Vörös Hadseregnek mielőbb Senhszibe kell nyomulnia Kanszun át, hogy az ottani bázist kiépítse és kedvező kiindulóálláshoz jusson „a Kuomintang-reakció és a japán agresszió elleni kétfrontos harchoz". Az idézőjellel itt tulajdonképpen csak azt akartam hangsúlyozni, hogy érintetlenül maradt a régi tézis: a polgárháború és a szovjetforradalom folytatása. Mindazonáltal a Japán elleni harc már Csianghsziban ki-

Szun Jat-szen, forradalmi demokrata,
az 1911–1913-as és az 1925–1927-es
polgári demokratikus forradalom szellemi atyja

A Kínai Kommunista Párt 1931-ben újjáalakult vezetőségének tagjai.
Balról jobbra: Po Ku, Csou En-laj, Vang Ming

A kínai Vörös Hadsereg vezetői 1931-ben Csianghsziben.
Balról jobbra: Fang Cse-min, Csu Te, Teng Fa,
Hsziao Ko, Mao Ce-tung

Vang Ming, a KIVB vezető képviselőinek körében
a Kommunista Internacionálé 1935. évi VII. kongresszusa idején.
Elöl, balról jobbra: Georgi Dimitrov, Palmiro Togliatti,
Wilhelm Florin, Vang Ming; hátsó sor, balról jobbra:
Otto Kuusinen, Klement Gottwald, Wilhelm Pieck,
Dmitrij Manuilszkij

Vörös homokkőhegység Kuangtung és Hunan határvidékén:
itt kelt át a Központi Hadseregcsoport

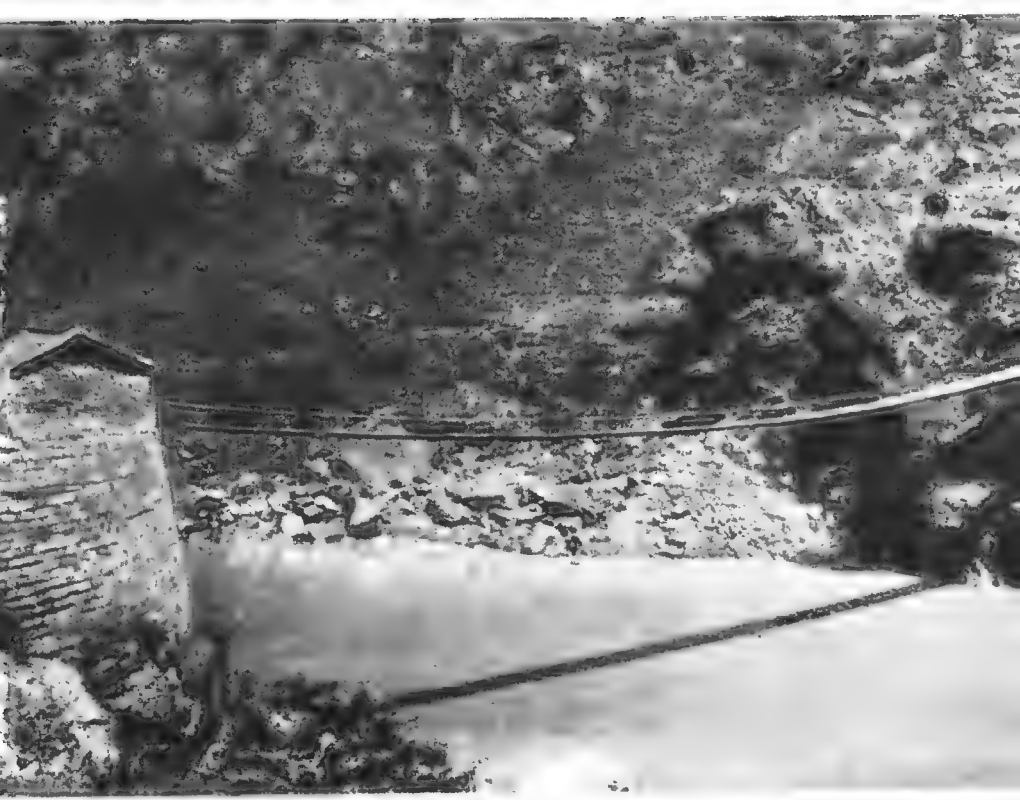

A sok nyugat-jünnani függőhíd egyike

Jellegzetes senhszi löszüregek

Jenan látképe

A szerző Jenanban, 1939-ben

A Kangta hallgatói feltörik az ugart

A 8. tábori hadsereg alegységei Jenan városának kapujánál

Harcászati oktatás a Kangtan

adott politikai jelszava itt tükröződött először – igaz, nagyon általánosan és már-már semmitmondóan – a katonai stratégiában.

Mao Ce-tung most a Kanszu–Senhszi irány legbuzgóbb szószólójává lépett elő. Egyebek között nyilván azért tette ezt, mert felismerte a dolog politikai célszerűségét és katonai szükségszerűségét. De biztosan más motívumok is vezérelték. Tudta, ebben a kérdésben mögötte állnak a Politikai Bizottság tagjai, és remélte, ily módon elszigetelheti a saját véleménye mellett kitartó Csang Kuo-taót. Nem véletlen, hogy Mao szótárából egyszerre eltűntek az olyan kifejezések, mint „a forradalom hullámvölgye", „vereség", „visszavonulás" és egyebek. Ehelyett most az 1. hadseregnek a Hosszú Menetelés során kivívott győzelméről beszélt, új, nagy szovjetterület létrehozásáról Északnyugat-Kínában, és a Központi Forradalmi Kormány újbóli megalakításáról.

Csang Kuo-tao viszont a Központi Szovjetterület feladását és az 1. hadsereg „menetelését" vereségnek minősítette. Meghaladott álláspontnak nyilvánította a Központi Bizottság korábbi plenáris ülésein kidolgozott és a cunji tanácskozáson is megismételt ama tézist, hogy a szovjetforradalmat győzelemre kell vinni előbb egy vagy több tartományban, majd egész Kínában. A szovjetforradalom pillanatnyilag a hanyatlás állapotában van. Nem ez tehát a legfőbb napirendi kérdés, hanem a Japán elleni háború. A Vörös Hadsereg jelenleg túl gyenge ahhoz, hogy Japán ellen is, a Kuomintang ellen is egyszerre hadat viseljen. Ezért kell egy viszonylag megközelíthetetlen bázison – tehát Nyugat-Szecsuanban vagy Kanszuban – kitartani és bevárni, amíg a Szovjetuniótól segítség érkezik, s az Egyesített Vörös Hadsereg elég erős lesz ahhoz, hogy a széles körű japánellenes népmozgalomra támaszkodva eddigi magatartásának megváltoztatására kényszeríthesse a Kuomintangot.

A Japán elleni háború megkezdése (1937) után innen is, onnan is azt hallottam, hogy mind Mao Ce-tung, mind Csang Kuo-tao úgy nyilatkozott: ők már annak idején kijelölték a Japán elleni harc érdekében létrehozandó nemzeti egységfront perspektíváját. Megítélésem szerint ez nem így volt. Nem tagadható azonban, hogy Csang Kuo-tao politikai helyzetértékelése – és

ezzel nem azt mondom, hogy a belőle levont katonai végkövetkeztetés is! – helyesebb volt, valóságközelibb, s maradéktalanabbul megfelelt a Komintern VII. kongresszusán hozott határozatoknak, mint Mao Ce-tung s az őt támogató politikai bizottsági tagok álláspontja. Ez utóbbi ugyanis – ahogy a témával kapcsolatos dokumentumok ismeretében utólag megállapíthatjuk – baloldali szektásságot hordozott.

A viták során Csang Kuo-tao közvetlen támadást intézett a Központi Bizottság, különösen pedig a Politikai Bizottság ellen is. Kétségbe vonta a Központi Bizottság 5. plénumán hozott határozatok érvényességét, elsősorban azonban a Politikai Bizottság cunji kibővített tanácskozásának döntéseit, mondván: ezeket a Központi Bizottságnak és a Politikai Bizottságnak nem megválasztott, hanem kinevezett tagjai, sőt Cunjiban olyanok hozták, akik nem voltak tagjai egyik fórumnak sem. A Politikai Bizottság megjelent tagjai közül csak kettejüket, őt magát és Csou En-lajt választotta annak rendje és módja szerint a VI. pártkongresszus. Mao Ce-tung kooptálása a Politikai Bizottságba és a Központi Bizottság titkárává történt kinevezése ellenkezik a párt szervezeti szabályzatával. Továbbá: a Központi Bizottság Cunjiban saját maga jelentette be politikai és katonai csődjét. Most elérkezett a pillanat, hogy a 4. hadsereg arra alkalmas kádereit felvegyék a Központi Bizottságba és a Politikai Bizottságba, s ezzel erősítsék a pártvezetést és helyesbítsék a politikai irányvonalat.

Magam nem vettem részt a vitákban: nem is voltam jelen, mert röviddel Maoerkajba érkezésem után az Egyesített Katonaiskolára osztottak be, amely tíz-tizenkét kilométerre volt a Központi Bizottság szálláshelyeitől. Önmagában ez nem lett volna különösebb távolság, ám a helyi lakosság részéről szüntelenül fenyegető rajtaütések miatt csak erős őrség kíséretében tehettem meg az utat. Emlékszem, egész júliusban mindössze kétszer, legfeljebb háromszor került sor ilyen „kirándulásra". Információimat ezért másodkézből szereztem csupán, főleg Po Kutól, s később beszélgetések alapján töltöttem ki a hézagokat. A rendelkezésemre álló dokumentumokból azonban az derül ki, hogy

amit megtudtam, lényegében azonos az események tényleges lefolyásával.

Mindmáig sem tudom, miért és kinek a jóvoltából kerültem az Egyesített Katonaiskolára. Sem elhelyezési, sem kiképzési szempontok nem játszhattak benne döntő szerepet. Tartottam ugyan pár harcászati előadást, szemináriumokat és hadijátékokat is vezettem hébe-hóba, többnyire azonban inkább csak a „betakarítási hadműveletekben" vettem részt, s két ízben rekviráló csoportokhoz is csatlakoztam. Alkalmasint Csang Kuo-tao akart félretolni az útból, mert kezdettől fogva erőteljesen felléptem hadászati elképzeléseivel szemben. És Mao Ce-tung sem kardoskodhatott különösebben a jelenlétem mellett, főként miután Csang Kuo-tao megindította támadásait a cunji tanácskozás ellen. Az is meglehet, hasznosnak tartották, hogy a Politikai Bizottság többsége által képviselt katonai koncepció hű embere – mert a cunji tanácskozással kapcsolatos fenntartásaim ellenére is annak számítottam – ott tartózkodik az iskolánál, mely ugyan a katonai akadémiát is beleértve, mindössze egyetlen zászlóalj erősségűre csökkent, főként mégis csak az 1. hadsereg kádereiből állt.

Az iskola parancsnokává – nyilvánvalóan Csang Kuo-tao indítványozására – egyidejűleg kinevezték a 4. hadsereg egyik Csanghoz hű hadosztályparancsnokát; a nevére már nem emlékszem. Volt vele egy géppuskás szakasz, amellyel, mint kedélyesen mesélte, a harcok legforróbb pontjain mindig személyesen szokott beavatkozni. Testén legalább fél tucat sebhely bizonyította a bátorságát. Velem beszélgetve mindig rendkívül barátságosnak mutatkozott. A kiképzés dolgaival gyakorlatilag nem törődött. Nyilvánvalóan nem sokra becsülte a modern csapatvezetést és törzsmunkát. Az a lényeg – vallotta –, hogy a parancsnok járjon az élen személyes példával. Kísérőszemélyzete korrektül viselkedett, ám bizonyos tartózkodással, és csak az ő parancsainak engedelmeskedett. Azért említem mindezt, mert a dolog megerősítette a 4. hadseregről kialakult első benyomásomat. Részükről különben tartózkodó magatartást észleltem már az 1. hadsereg kádereivel szemben is.

1935 augusztusának első napjaiban Maoerkajban újra össze-

ült a Központi Bizottság Politikai Bizottsága, hogy végérvényesen határozzon „a politikai helyzetről és a feladatokról az 1. és a 4. hadsereg egyesítése után". Ma már a legjobb akarattal sem tudok visszaemlékezni rá, ott voltam-e az ülésen. Talán nem voltam ott, hiszen egyetlen részletre sem emlékszem, pedig ez a tanácskozás rendkívül fontosnak bizonyult; és az augusztus 5-én hozott határozatról is csak később informáltak, részletesebben akkor is csupán a katonai vonatkozásokról. Egyébként érthető volt a politikai titoktartás, hiszen ha ilyen irányú részletek napvilágra kerülnek, bizonnyal megcáfolják a Vörös Hadseregről, mint a japánellenes nemzeti egységfront elővédjéről szóló legendát. (Akárcsak a cunji határozat.) Ezért, tudtommal, a határozatot sehol, soha nem is hozták nyilvánosságra.

Három körülmény mégis amellett szól, hogy részt vettem az ülésen – legalábbis a katonai kérdések megbeszélésén. Először is: a harmincas években különböző alkalmakkor meglehetősen részletes és pontos beszámolókat tartottam e tárgyban. Persze, ehhez később is szerezhettem az információimat. Másodszor: mint nemrégiben megtudtam, Csang Kuo-tao az emlékirataiban azzal vádolt meg, hogy Maoerkajban maoista álláspontra helyezkedtem. Ez persze vonatkozhatott Csang katonai terveivel való korábbi, lianghokoui vagy szomói szembefordulásomra is. Harmadszor: közvetlenül a tanácskozás után továbbvonultunk, s én nem a katonaiskolával indultam útnak, amely a vezető oszlophoz csak pár nap múlva csatlakozott, hanem a Központi Bizottság csoportjával tartottam.

A tanácskozás és a döntés fontossága indokolja, úgy vélem, hogy az akkori események teljesebb képe kedvéért az idevágó dokumentumokat is felidézzem. Már csak azért is joggal tehetem ezt, mert a dokumentumok engem is sokszor idéznek.

A határozat bevezetőben leszögezi, hogy a japán imperializmus egyre fokozottabban folytatja kínai hódító politikáját, sőt hozzálátott már ahhoz is, hogy saját égisze alatt létrehozza az „észak-kínai államot". Végkövetkeztetéseket azonban nem vontak le a dologból, a forradalom perspektíváját nem a nemzeti válság kiéleződésével és a japánellenes mozgalom fellendülésével összefüggésben tárgyalták. Ellenkezőleg: a Kínai Kommu-

nista Párt a továbbiakban is a „reakciós Kuomintang-vezetés" elleni szovjetforradalmat tekintette fő feladatának, a Vörös Hadsereg legfőbb hadászati célkitűzéseként pedig az alábbiakat fogadta el: a főerők vonuljanak északnyugatnak, manőverező hadviseléssel semmisítsék meg az ellenséget (nyilvánvalóan a Kuomintang-csapatokat), a Szecsuan–Kanszu–Senhszi térségében hozzanak létre egy nagy szovjet-bázisterületet, mely az egész Kínában bekövetkező forradalom hátországa lehet. Utalással a 2. és a 6. hadtest délen elért sikereire (melyekről gyakorlatilag mit sem tudtunk), a 25., 26. és 27. hadtest (értsd: a fentebb említett 15. hadtest és Liu Cse-tan, valamint Kao Kang senhszi helyi alakulatai) által északnyugaton végrehajtott eredményes hadműveletekre, továbbá az 1. és a 4. hadsereg egyesülésére, a határozat leszögezte: Kínában továbbra is forradalmi helyzet uralkodik, és a szovjetforradalom nem hanyatlási periódust, hanem fellendülést mutat. Ami a politikai helyzet, különösképpen a kínai forradalom perspektíváit illeti, a Politikai Bizottság tagjainak többsége által támogatva Mao Ce-tung nézete érvényesült Csang Kuo-taóéval szemben.

A hadászati intézkedések eléggé sommás elemzése után, felsorolva továbbá azokat a nehézségeket, amelyekbe a „Csang Kajsek vezette ellenforradalom" ütközik, a határozat szó szerint így folytatódott: „Az északnyugati tartományok területén az uralkodó kínai reakciósok és az imperialisták csak csekély befolyással rendelkeznek; ezek a vidékek földrajzilag határosak a Szovjetunióval, a nemzetközi proletariátus igazi hazájával, valamint a Mongol Népköztársasággal. Ez kedvező feltételeket teremt a szovjetforradalom és a Vörös Hadsereg továbbfejlesztése szempontjából."

Ha a maoerkaji határozatot, melynek megfogalmazásában Csang Kuo-tao is részt vett, kompromisszumnak tekintjük is, világos, hogy Mao Ce-tung és Csang Kuo-tao között nem állt fenn lényeges véleménykülönbség az északnyugat-kínai orientációt és a szovjet katonai segítségre sandító spekulációkat illetően. Mao és hívei ilyen szempontból a következőkben sem vádolták Csangot. Mellesleg megjegyzem: ez az álláspont nem volt új. A haladó „keresztény" marsall, Feng Jü-hsziang már a húszas évek elején

és derekán az északnyugati tartományokra és Belső-Mongóliára támaszkodott a reakciós tábornokok, Csang Co-lin és Vu Pej-fu elleni harcában Mandzsúriában, illetve Észak- és Közép-Kínában. És az 1925–1927-es nemzeti forradalom idején is elhangzottak hasonló vélemények, akkoriban természetesen nem a szovjetforradalom, hanem a nemzeti felszabadító harc céljait követve.

A tanácskozáson – s ennek következtében a határozatban is – nagy teret szenteltek „az 1. és a 4. hadsereg testvéri egyesülésének". Az egyesülés mennyiségileg és minőségileg is növelte a szovjetforradalom katonai erejét, s új kilátásokat nyitott a győzelemre. Mindent alá kell rendelni a forradalmi háború, a Kuomintang megsemmisítése és az északnyugati szovjetbázis létrehozása érdekeinek. Ennek megfelelően ismét erőteljesebben hangsúlyozták az agrárforradalom szükségességét, az ellenforradalom elleni harcot stb.

Hosszú, heves vitára került sor az 1. és a 4. hadsereg egymás közti viszonyáról, valamint a nemzetiségi kisebbségekkel való kapcsolatról. A „testvériség" ügye ebben az időben nem állt a legjobban. Kifejezésre jutott ez egyebek között abban is, hogy a Hosszú Menetelést elismerték ugyan az 1. hadsereg hősies teljesítményének, egyszersmind azonban bírálták a hatalmas veszteségekért, a vöröskatonák kimerültségéért, sok funkcionárius rossz hangulatáért, a politikai munka hiányosságaiért és a ki nem elégítő fegyelem miatt. A határozat felszólította az 1. hadsereget, hogy tanuljon a 4. hadseregtől, vegye át pozitív tapasztalatait.

A nemzetiségi kisebbségeket illetően a határozat hangsúlyozta egyrészt a 4. hadsereg érdemeit abban, hogy mozgósítani tudta őket az imperializmus, a Kuomintang és a helyi kizsákmányolók elleni harcra. Helyeselte a határozat az önálló nemzetiségi államok létrehozását is a leendő „Kínai Szovjetköztársaságok Szövetségének" megteremtése érdekében. Másrészt a Politikai Bizottság korainak, sőt csaknem elhibázottnak tartotta a Csang Kuo-tao által felvetett gondolatot, miszerint hozzá kell látni a szövetségi szovjetkormány megalakításához.

Végül a tanácskozás szembefordult mind a jobboldali opportunista elhajlókkal, akik „kételkednek a forradalmi fellendülés-

ben" és „hamisnak tartják a Központi Bizottság hadászati intézkedéseit", mind a szélsőbaloldali nézetek képviselőivel, akik lebecsülik az ellenség erejét, és katonai kalandorságokra készek. A határozat ezeket a kérdéseket csak a legnagyobb általánosságban fogalmazta meg, nevek említése nélkül, lényegében mégis félreérthetetlen kritikát tartalmazott Csang Kuo-tao felfogásával kapcsolatban. Csang viszont elérte, hogy bevegyék a határozatba azt a pontot, amely a 4. hadsereg kádereinek a politikai munkába való bevonásáról, legjobbjaiknak a Központi Bizottságba való felvételéről szól.

Mindent összevetve, a Politikai Bizottság tanácskozása Maoerkajban bizonyos tendenciát mutatott arra, hogy tompítsák a Csang Kuo-tao és a Politikai Bizottság többsége által támogatott Mao Ce-tung közötti ellentéteket. Mindkét fél engedményeket tett, lényegében azonban a Kínai Kommunista Párt korábbi irányvonala érvényesült, amelyet a Központi Bizottság 5. plénuma határozott meg. Sőt, még vissza is léptek egyet: megfontolás tárgyává sem tették ugyanis a japán agresszió elleni nemzeti egységfront kialakításának kérdését. Csang Kuo-tao próbálkozott ugyan ilyesmivel, kezdeményezése azonban erőtlen és visszhangtalan maradt.

A sors iróniája, hogy a Kínai Kommunista Pártnak a KIVB-nél működő képviselete 1935. augusztus 1-én Moszkvában, tehát csaknem a maoerkaji határozat elfogadásával egyidejűleg, a Kínai Szovjetköztársaság (az Ideiglenes Forradalmi Kormány) Központi Végrehajtó Bizottsága és a Kínai Kommunista Párt Központi Bizottsága nevében „Felhívást" intézett „az egész kínai néphez a Japánnal szembeni ellenállásról és a haza megmentéséről". Ebben felszólítottak mindenkit, hogy félretéve a belső ellentéteket, a japán agresszióval szembeni összefogás nagy és igaz nemzeti jelszavának jegyében indítsanak közös harcot a külső ellenség ellen.

Ez a manifesztum, mely a maoerkaji döntéssel szöges ellentétben állt, a Komintern VII. kongresszusának határozataira támaszkodott. A VII. kongresszus ugyanis éppen akkoriban fejeződött be, s adta ki a jelszót a háború és a fasizmus elleni harcra. A manifesztumot a KIVB jóváhagyta, és Európán keresztül Kí-

nába küldte. A külvilágtól teljesen elzárva mi semmit sem tudhattunk a dologról. Csak amikor már továbbvonultunk, feltehetően legfeljebb Senhsziben jutottak el hozzánk hiányos, ráadásul bizonyos torzított információk a Komintern VII. világkongresszusáról és a manifesztumról.

Így történhetett, hogy 1935-ben a Kínai Kommunista Párt vezetősége két önálló, egymásnak ellentmondó politikai vonalat képviselt. Az egyiket, amely továbbra is a polgárháborúra irányult, Mao Ce-tung határozta meg, s a Központi Bizottságnak és a Politikai Bizottságnak a Vörös Hadseregnél tevékenykedő tagjai hagyták jóvá. A másikat, a Japán elleni egységfront kialakítását szorgalmazó álláspontot Vang Ming vezetésével és a KIVB támogatásával a Központi Bizottság és a Politikai Bizottság kisebb csoportja támogatta a Szovjetunióból. Ez az ellentmondás csak 1936–1937-ben oldódott fel úgy-ahogy.

Maoerkajban nagyjából megegyeztek az északi előrenyomulás politikai céljáról; most azonban újra kirobbant a vita a hadászati irányt illetően. Csang Kuo-tao visszatért régi álláspontjához, a Csinghajon át Hszincsiangba, vagy ha ez lehetetlennek bizonyulna, az Észak-Kanszuba vonulás tervéhez. Mao Ce-tung és a Politikai Bizottság többsége viszont kitartott amellett, hogy előbb Délkelet-Kanszuba kell áttörni. Ennek során persze a nemzetiségi kisebbségek lakta vidékekről harccal kell kikényszeríteni a kijutást; a dolog gazdasági és politikai feltételei azonban kedvezőek.

Végül ebben a kérdésben is kompromisszum született; előkészítette ezt már bizonyos fokig az alakulatok júliusban végrehajtott átcsoportosítása. Az Egyesített Vörös Hadsereget két menetoszlopba osztották, melyeknek külön-külön kellett Kanszuba nyomulniuk, s ott újra egyesülniük. A bal oldali vagy nyugati menetoszlop a 4. hadsereg főerőiből, valamint az 5. és a 9. hadtestből állt, Csu Te és Csang Kuo-tao volt a parancsnoka, és náluk volt a főtörzs, mert egyszersmind az Egyesített Hadsereg főparancsnoki teendői is az ő kezükben összpontosultak. Menetútjuk terve így alakult: haladjon az oszlop Szungpantól nyugatra Apa (Ngapa) felé, keresztül a „Nagy Füvesföldön", a Jangce és a Huangho vízválasztóját képező fellápon át. Apától fordul-

jon északnak, Lancsou általános iránnyal. A jobb oldali vagy keleti oszlop az 1. hadsereg 1. és 3. hadtestéből állt, ezekhez csatlakozott a 4. hadsereg néhány köteléke, az egykori vezető oszlop a Politikai Bizottság töredékével, továbbá a katonaiskola, a kádertartalék és a még meglevő hadtáp. Ennek az oszlopnak Hszü Hsziang-csien és Csen Csang-hao volt a parancsnoka, mindkettő Csang Kuo-tao embere. Útjuk inkább a „Nagy Füvesföld" peremvidékén vezetett Szungpanon át Pahszi felé, onnét tovább a Minsan magas hegyláncain át ugyancsak Kanszuba.

Az Egyesített Vörös Hadseregnek ez a csoportosítása és az oszlopok menetiránya katonai szempontból rendkívül célszerűtlennek tűnt a szememben. Gondoljuk meg: a tulajdonképpeni haderőnek legalább kétharmada az ember nem lakta, mocsaras magasföldi sztyeppén át vonult, ahol komolyabb ellenséges erőkbe nem ütközhetett ugyan, de ellátási lehetőségre sem számíthatott. Ugyanakkor a seregnek legfeljebb egyharmada, a nem harcolókkal megterhelve – vonult a zömtől keletebbre északnak, gyakorlatilag a bal oldali oszlop szárnyát fedezve. Az ellenség a Mincsiangtól kiindulva és a Minsan hágóin át könnyen megtámadhatta a jobb oldali oszlopot; s akkor biztos a vereség, mielőtt Kanszut elérjük. Nehezítette a helyzetet a hadseregvezetés és a pártvezetés szétválása, vagyis hogy a katonai vezetés – (Csang Kuo-tao, Csu Te és Liu Po-cseng) a bal oldali oszlopnál volt, a párt vezetősége viszont (Mao Ce-tung, valamint a még mindig többséget képező Politikai Bizottság-töredék) a jobb oldalinál. A két oszlop között kizárólag rádiókapcsolat állt fenn. Ha sor került volna komolyabb harccselekményekre, egészen Kanszuig lehetetlen lett volna a két oszlop együttműködése.

Sokáig kísérleteztem e különös kompromisszum motívumainak megfejtésével. Vajon mi vezérelhette az egyik felet és mi a másikat? Feltételezésem az volt, hogy Csang Kuo-tao, ha már a párt Központi Bizottságát nem sikerült a maga kedvére átszervezteti, legalább a parancsnoki nyeregben biztosan akart ülni. Továbbá azt tervezhette, ha nem is Csinghajon, akkor legalább Kanszun át Hszincsiangban kapcsolatot teremt a Szovjetunióval, vagyis maradt a régi elképzelés. Csakhogy ez rendkívüli módon kapóra jött Maónak. Pozíciója a párt élén vitathatatlanul erős

maradt, sőt megszilárdult, és ha Csang Kuo-tao netalán csakugyan megvalósítja hadászati tervét, a következmény kizárólag a 4. hadsereg jelentős gyengülése lehet, a gyümölcsök pedig Mao, a párt vezetője, és a Vörös Hadsereg más, Kínában harcoló egységeinek ölébe hullnak majd. Ezek persze csupán feltételezések voltak, óvakodtam róluk beszélni. Legfeljebb Po Kunak tettem némi ilyen irányú célzást egy alkalommal; és még ő is eléggé kelletlenül reagált. Joggal emlékeztetett rá, hogy én a magam részéről mindig amellett voltam, hogy térjünk vissza Belső-Kínába, és az Északnyugat-Szecsuanon s Délkelet-Kanszun át Senhszibe vonulást tartottam volna helyesnek. Valóban így állt a dolog, és a véleményem nem változott. Megmaradtak azonban a kételyek, méghozzá nemcsak a katonai kockázatot illetően, hanem elsősorban a politikai és a katonai vezetés ilyetén kettészakadása miatt; hiszen ismerve Mao Ce-tung és Csang Kuo-tao rivalizálását, mindebben újabb konfliktus lehetősége rejlett. Mint hamarosan kiderült, az események legborúsabb balsejtelmeimet is felülmúlták.

*

Néhány nappal a Politikai Bizottság ülése után mindkét oszlop továbbindult. Előbb a jobb oldali, mely egyenesen északnak tartott, Szungpan irányában, utána pedig a bal, északnyugati iránynyal. Magam csak a jobb oldali oszlop útjáról tudok beszámolni. Eleinte hegyes terepen haladtunk, hamarosan kiértünk azonban egy eléggé sík magasföldre, mintegy 4000 méter magasban a tengerszint felett. Itt kezdődött a menet legkeservesebb szakasza. Csalóka fűtakaró alatt iszapos-fekete mocsár lapult, s azonnal lerántott mindenkit, aki letért a keskeny ösvényről, s ott áttörte vékony felső rétegét. Magam láttam, hogyan pusztult el így, nyomorultul, egy öszvér. Helybeli állatokat, marhákat vagy lovakat tereltünk magunk előtt, melyek ösztönösen is a legveszélytelenebb utat választották. Csaknem mindig szürke felhők vettek körül, szinte a földet súrolták. Napközben többször hullt hideg eső, éjszaka nyirkos hó és dara. Közel s távol nem volt sehol egy fedél; nem láttunk fákat, bokrokat is alig. Összekuporodva, ülve aludtunk a mocsár felett emelkedő kis dombokon,

csak a vékony takarók meg a hadsereg menetfelszereléséhez tartozó nagy szalmakalapok védtek minket, esetleg olajospapír-ernyők vagy – ritka esetben! – zsákmányolt malaclopó-köpenyek. Volt, aki reggel már nem tudott felkelni: végzett vele a kimerültség vagy a hideg. S mindez augusztus derekán! Táplálékunkat a magunkkal hozott gabonaszemek képezték, legfeljebb egy kis kőkemény szárított hús. A mocsár vize élvezhetetlen volt, mégis így ittuk, mert nem akadt fa, melynek tüzén felforralhattuk, fertőtleníthettük volna. Megint felütötte a fejét a vérhas, a tífusz; pedig Hszikangban egyszer már olyan szépen rendbe jöttek a dolgok. Egy hétig tartott a kínkeserves menetelés. Szerencsére ellenséges támadás sem a földön, sem a levegőből nem fenyegetett.

Végre völgyiránt haladtunk, és barátságosabb vidékekre értünk, ismét földek és kertek közé; házakat láttunk, meg várakra emlékeztető lámatemplomokat. A lakosok azonban jórészt innen is elmenekültek. Ott volt előttünk Szungpan. A kicsi, de erős falakkal övezett városba már bevonultak a Mincsiangtól előrenyomult ellenséges csapatok. Nem tehettünk mást, megkerültük nyugatra. Pár napra rá elértük Pahszit, első úticélunkat Kanszu határától délre. Megálltunk, s mivel a körzetben több helység is volt lámakolostorokkal, élelmet szereztünk. Ismét learattuk a nem egészen érett gabonát és zöldségféléket, levágtunk minden lábasjószágot, amit elértünk. Augusztus vége volt már. Előttünk, messze, ott tornyosult a Minsan havas csúcsa: ősszel nehezen, télen egyáltalán nem járható akadály. Igyekeznünk kellett hát. Megtettünk minden előkészületet az indulásra.

Eközben a bal oldali oszlop is elérte legközelebbi célját, a kis Apa városát, Csinghaj határától délre. Ott azonban, mint több rádióüzenetből megtudtuk, reménytelenül megrekedt a mocsaras magasföldi sztyeppén. A hídépítéshez szükséges anyagok híján a csapatok nem tudtak átkelni egy megduzzadt folyón, melyhez hasonló még számos volt arrafelé. Fedél és élelem nélkül, a szabad ég alatt táboroztak, még iszonyúbb körülmények között, mint amilyeneket fentebb vázoltam.

Csang Kuo-tao végül úgy határozott, hogy oszlopával visszafordul. Egyidejűleg parancsot adott a visszatérésre a jobb oldali oszlopnak is. Mármost hogy ez a parancs Hszü Hsziang-csiennek

és Csen Csang-haónak, a jobb oldali oszlop parancsnokának és politikai biztosának szólt-e, avagy helyzetjelentés és határozat formájában a Politikai Bizottságnak, illetve a gyakorlatilag már nem létező haditanácsnak is, nem tudom. Valószínűleg a nevezett személyeknek és szerveknek egyaránt, mert a Politikai Bizottság Mao Ce-tung vezetésével azonnal összeült, hogy az előállt helyzetről tanácskozzék. Úgy döntöttek, hogy a mocsaras sztyeppén való visszavonulás, elsősorban pedig az ennek következtében elkerülhetetlen áttelelés a hszikangi magasföldön a Vörös Hadsereg számára rendkívül kedvezőtlen, sőt katasztrofális lenne; hiszen nincs ruha és élelem, a helyi lakosság magatartása ellenséges, a három irányból is lassan előnyomuló Kuomintang-csapatok pedig bekerítéssel fenyegetnek.

Az események további alakulásáról csak azt mondhatom: általános volt a kuszaság. Mint hallottam, Mao Ce-tung állítólag megpróbálta meggyőzni Csang Kuo-taót, hogy a legjobb megoldás az lenne, ha a jobb oldali oszlop haladéktalanul folytatná útját északnak, a bal oldali pedig visszafordulna, majd a legrövidebb időn belül a jobb oldali után jönne. Csang Kuo-tao azonban kitartott elhatározása mellett, és titkos parancsot adott Hszü Hsziang-csiennek, törje meg a Központi Bizottság ellenállását, ha kell, erőszakkal is. Ezek után a Csang Kuo-tao „államcsínyétől" tartó Politikai Bizottság úgy döntött, hogy önállóan cselekszik, s a jobb oldali oszlop vonul tovább Kanszu felé.

Ha valóban így esett – amiben kételkednem kell, hiszen a későbbiekben legalábbis Po Kunak komoly fenntartásai voltak –, a Politikai Bizottság igencsak lóhalálában ülhetett össze. Mit sem tudtam az ügyről, és az információt, mely csak másnap, már indulásunk után ért, jóhiszeműleg fogadtam. Indulásunk éjszaka történt, nagy titokban. A jobb oldali oszlopnak nem minden alakulata kapott menetparancsot, csak azok, amelyek az 1. hadsereghez tartoztak. Ami engem illet, éj közepén a katonai iskolához küldtek, hogy indítsam útnak a hallgatókat. Feladatomnak eleget is tettem. A parancsnok természetesen embereivel együtt visszamaradt, de összetűzésre nem került sor. Reggel, az iskolával együtt, ismét csatlakoztam a vezető oszlophoz.

Nyilván ugyanígy indult útnak az egész 1. hadsereg. A követ-

kező napokban hallottam, hogy a 4. hadseregnek a jobb oldali oszlophoz tartozó alakulatai állítólag megpróbálkoztak az 1. hadsereg üldözésével, egy helyütt még fegyverüket is használták. De aztán újra összegyűltek, és Hszü Hsziang-csien vezetésével elindultak visszafelé. Később megtudtam, hogy Maoerkaj térségében találkoztak megint a bal oldali oszloppal. Így hasadt ketté a nemrég egyesített Vörös Hadsereg.

Idővel sokféleképpen magyarázták-értelmezték a szakadás tényét. A variációk egy dologban megegyeztek: igyekeztek bagatellizálni az eseményeket, s vagy objektív okokat emlegettek, vagy Csang Kuo-taót hibáztatták.

Mondván például: Csang Kuo-tao a visszafordulási parancsot nem az egész jobb oldali oszlopnak adta ki, hanem csak a 4. hadsereg ott tartózkodó egységeinek és kádereinek. Ez teljességgel hihetetlen. Ha így lett volna, Mao Ce-tung bizonyára nem tartja szükségesnek, hogy az 1. hadsereget lóhalálában, éjnek idején indítsa el Kanszu felé. Másrészt Csang Kuo-taónak, a politikai főbiztosnak, érdekében állhatott-e az Egyesített Vörös Hadsereg szakadása?! Különben Csangnak a kínai Vörös Hadsereg gyakorlata szerint jogában állt, hogy az egész jobb oldali oszlopnak parancsot adjon a visszafordulásra, miután a bal oldali oszlop kilátástalan helyzetbe került. Ahogy Csu Te személyiségét ismerem, feltételezem, hogy ő is aláírta a parancsot; hiszen évek óta aláírt ő mindent, akár Mao Ce-tung, akár Csou En-laj, akár Csang Kuo-tao kérte rá. Elterjedtek olyan híresztelések is, miszerint Csang Kuo-tao Csu Tét és az 1. hadsereg más vezető kádereit megfenyegette: letartóztatja vagy agyonlöveti őket, ha nem engedelmeskednek akaratának. Ezeket a híreket azonban az érintett személyek azóta sem erősítették meg. És a hatvanas években, a „proletár kulturális forradalom" idején, a vörösgárdisták határozottan azzal vádolták Csu Tét, hogy nem folytatott harcot Csang Kuo-tao ellen.

Más verziók szerint a Kuomintang-erők előnyomulása vezetett a Vörös Hadsereg erőinek „szétválásához" (figyelem: nem „szakadásához"!). Az 1. és a 4. hadsereg ilyen „szétválásának" kétfajta magyarázata is akadt. Az egyik szerint az ellenség észak felől éket vert a bal oldali és a jobb oldali oszlop közé; a másik

szerint Szungpan városára támaszkodva kelet felől vert éket a jobb oldali menetoszlopba, így a 4. hadsereg kötelékei nem tudtak az 1. hadsereg kötelékei után indulni, vissza kellett fordulniuk. Ez a változat nem bizonyult tartós életűnek, annyira ellentmondásban állt a közismert tényekkel.

Saját magyarázatát – mely így mintegy a párt hivatalos verziója is volt – Mao Ce-tung 1936-ban közölte az Edgar Snow-féle, általa is hitelesnek elismert interjúkban. A már idézett „Red Star over China" című könyv 202. oldalán olvashatjuk: „Itt (Nyugat-Szecsuanban – *O. B.)* kettévált a két hadsereg. A déliek egy része folytatta a menetelést északnak, míg a többiek a 4. fronthadsereggel Szecsuanban maradtak. Nézeteltérések merültek fel a követendő helyes irányvonalról . . . A határozatlanságnak két tényező vetett véget. Az egyik: Csang Kaj-sek csapatai keletről és északról Szecsuanba nyomulva éket verhettek volna a Vörös Hadsereg két (melyik két? – *O. B.)* csoportosítása közé. A másik: egy gyors vizű szecsuani folyó hirtelen kilépett a medréből, és lehetetlenné tette az átkelést; így a haderő fizikai értelemben kettészakadt. Persze egyéb, a párton belüli harccal összefüggő tényezők is közrejátszottak, ezekre azonban itt most nem szükséges kitérnünk."

Mao Ce-tung előadása szerint tehát ilyen egyszerű és ártalmatlan história lett volna a Vörös Hadsereg kettészakadása! Valójában ő volt az egyetlen, akinek haszna lett a dologból. Megszabadult attól a politikai és katonai nyomástól, melyet Csang Kuo-tao gyakorolt rá, és időt nyert személyes hatalmi pozíciójának további erősítéséhez és kiépítéséhez. Most már Mao volt a megcsappant, de hozzá feltétlenül hű 1. hadsereg egyetlen és vitathatatlan vezére, ezáltal végső soron ellenfél nélkül gyakorolt döntő befolyást a Politikai Bizottságra (mely, ha összezsugorodott is, még mindig a tagok legerősebb csoportját jelentette), s így jogot formált rá, hogy a Kínai Kommunista Párt és Központi Bizottsága nevében hallassa hangját.

*

Valahol Pahszitól északra a maradvány jellegű Politikai Bizottság ismét összeült. Nem emlékszem rá, pontosan hol és mikor, de ez nem is fontos. A hivatalos történetírás szerint Pahsziban, augusztus végén. Ezt, a körülményeket figyelembe véve, lehetetlennek tartom. Hiszen az ülésre csak a szakadás után, a továbbhaladás idején kerülhetett sor, vagyis szeptember eleje tájt. Kiderül ez a határozatokból, melyeket jól megjegyeztem, hiszen magam is jelen voltam az ülésen: politikai és katonai jellegű határozatok voltak.

Csang Kuo-tao magatartását pártellenesnek minősítették és elítélték, a Csang és Hszü Hsziang-csien vezetése alatt álló 4. hadsereg „feudalisztikus-militarista" jellegét hangsúlyozva. Ebben az összefüggésben szó esett az átmeneti észak-szecsuani bázison a lakossággal szemben elkövetett bizonyos „túlkapásokról" is: állítólagos jogtalan kényszerintézkedésekről, kínzásokról és kivégzésekről. Ennek ellenére úgy döntöttek, hogy a rádióösszeköttetést a 4. hadsereggel továbbra is fenn kell tartani annak érdekében, hogy hadműveleteit befolyásolhassák és kádereit, elsősorban magát Csang Kuo-taót „türelmes meggyőző munkával átnevelhessék". Számított itt a Politikai Bizottság Csu Te, Liu Pocseng és a 4. hadseregnél tartózkodó más 1. hadseregbeli vezetők aktív támogatására.

Előrebocsátanám, hogy mind a „befolyásolás", mint az „átnevelés" teljesen hatástalannak bizonyult. A két fél rádióüzenetekkel bombázta egymást, röpködtek a vádak: „a forradalom elárulása", „megfutamodás az ellenség elől", „a pártvezetéssel való jogtalan visszaélés" és más elképzelhető „bűnök". A dolog odáig fajult, hogy Csang Kuo-tao nyíltan kétségbe vonta a Központi Bizottság Politikai Bizottságának – pontosabban: a maradvány jellegű Politikai Bizottságnak – a kompetenciáját, és kijelentette, hogy a továbbiakban csak a KIVB döntéseinek veti alá magát. Önálló Központi Bizottságot és Politikai Bizottságot szervezett, és saját külön haditanácsot is alakított. E testületek tagjainak többségét a 4. hadsereg vezető káderei közül választotta. Arra vonatkozóan persze nincsenek konkrét adataink, hogy Csang az 1. hadsereg nála tartózkodó kádereit kizárta, sőt drasztikusan háttérbe szorította volna, amiképpen azt a tendenciózus

információk alapján évekig magam is hittem, mi több, 1939-es moszkvai beszámolómban le is írtam. Ugyanennyire tekinthetők csak helytállónak azok a hébe-hóba elhangzott megállapítások is, miszerint Csang a fentebb nevezett bizottságokat közvetlenül a hadsereg kettészakadása után, vagy esetleg már korábban létrehozta. Illetékes körökben jól tudták, hogy erre a lépésre legfeljebb 1935 végén kerülhetett sor.

E rövid kitérő után kanyarodjunk vissza a Politikai Bizottság Pahszi környéki üléséhez.

Átszervezték az 1. hadsereget. A törzs erősen megcsappant, inkább már csak az egykori főtörzs tagjaiból állt. Adatai szerint a hadsereg tényleges létszáma mindössze 9000–12 000 fő volt, ezek közül 7000–10 000 harcos. Későbbi adatok 30 000 főről beszélnek; igencsak kozmetikázott „30 000 fő" volt ez! A szám úgy kerekedett, hogy egyszerűen bevonták a Kanszuban és Senhsziben már meglevő egységeket, melyeknek önálló létezését és akcióit hosszú időn át agyonhallgatták. Az 1. hadtestet továbbra is az 1. és a 2. hadosztály képezte, mindegyiknek két-két ezrede és ezredenként négy-négy százada volt. Összesen még mindig 4000–5000 fő. A 3. hadtest feloszlatta hadosztályait, ettől fogva négy, közvetlenül a hadtestparancsnokságnak alárendelt ezredből állt, s mindegyik ezred négy-négy századból. E hadtest létszáma 3000–4000 fő lehetett. Az egyesített vezető és hadtáposzlop – ide számítva az iskolát, az őrcsapatokat és a polgári intézmények embereit – a továbbiakban is, nagyjából változatlanul, 2000–3000 főt egyesített. Az 1. hadsereg parancsnoka Peng Tőhuaj, politikai biztosa Mao Ce-tung lett. A parancsnokok és a személyi állomány politikai-morális szintjét a fáradtság, az éhség és a betegségek ellenére is igen magasra értékelték, s különösen azt hangsúlyozták, hogy a szakadás során az 1. hadseregben a megingás legkisebb jele sem mutatkozott.

A menetelés hadászati célját tekintve kezdetben ismét különböztek a vélemények. Csak a hadműveleti irányban egyeztek meg elejétől fogva: Kanszuba megyünk. És azután? Mao Ce-tung, miután riválisát, Csang Kuo-taót egyelőre kiütötte a nyeregből, ismét felvetette régi gondolatát: vonuljon a hadsereg Hszincsiangba. Lo Fu Ninghszia mellett foglalt állást. Po Ku, Vang Csia-

hsziang és mások, köztük jómagam is, Senhszit javasoltuk. Végül ez utóbbi javaslatot egyhangúlag elfogadták. Határozat született, hogy egyesülni kell az ott tevékenykedő erőkkel, ki kell építeni a már meglevő bázist, s azután rögzíteni a jövendőbeli katonai stratégiát.

A további menetelésnek a régi politikai jelszó jegyében kellett történnie: „Harc Japán ellen!" Ennek megfelelően az 1. hadseregnek pótlólag fel kellett vennie a „Japánellenes Élgárda" elnevezést. Ez adott ürügyet Mao Ce-tungnak arra, hogy 1938 októberében ezt állítsa: „a Központi Bizottság és a Vörös Hadsereg főerői" (!) „lehetőséget nyertek arra, hogy ... megvalósítsák az új politikát – a japánellenes nemzeti egységfront politikáját".[6] Valójában a meggyengült 1. hadseregnek nem volt más választása, mint Észak-Senhszibe vonulni: odavezetett a legrövidebb út, s ott remélhetett katonai erősítést, ott találhatott szovjetbázist. Ez indokolta az egyhangúlag hozott határozatot. A kezdeti eltérő véleménynyilvánításokat manőverezésnek tekintettem Mao részéről; célja az lehetett, hogy szabad kezet kapjon a jövőre, míg Lo Fu nyilvánvalóan valamiféle átmeneti megoldásra törekedett.

Kanszu felé továbbvonulva utunk hallatlanul nehéznek bizonyult. Eleinte völgynek le haladtunk, át a Pajlungcsiangon, mely itt mély sziklahasadékon folyt keresztül; majd felfelé a Minsanon, átvágva néhány hóborította hágón, azután körülbelül Szecsuan és Kanszu határa mentén megint le a Pajlungcsianghoz; a folyón a felső folyásánál keltünk át. Ezen a szakaszon gyakorlatilag nyoma sem volt az ellenségnek, legfeljebb helybeli törzsek lövöldöztek ránk rejtekükből. De a kopár, sziklás vidék szinte leküzdhetetlen természeti akadályokat jelentett számunkra; főként azért, mert a keskeny, meredek szegélyutak és az inkább ingatag pallóknak nevezhető függőhidak helyenként le voltak rombolva. Egyik sziklafalat a másik után kellett megmásznunk; felkapaszkodtunk és leereszkedtünk, vagy – különösen a Pajlungcsiang déli partján – keservesen oldalaztunk. A szemléletesség kedvéért hadd idézzek egy példát. Felettünk sziklafal, alattunk a ro-

[6] *Mao Ce-tung:* Válogatott művei. 2. köt. Szikra 1953. 382. old.

hanó folyó, a túlparton egy helység, az ösvény sziklatömbökkel eltorlaszolva, és a helységből célzott tűz zúdult ezekre a torlaszokra – szerencsére vízözön előtti fegyverekből. Kitérni nem tudtunk, az éjszakát bevárni érzékeny időveszteség lenne. Tehát: előre! Keresztülvágni minden akadályon, még ha sebesültekkel és halottakkal kell is megadnunk az árát! Csaknem mindennaposak voltak az ilyen helyzetek.

Reguláris, bár gyenge ellenséges erőkbe csak akkor ütköztünk, amikor Kanszu határát átléptük. A Pajlungcsiangtól nyomban északra egy hágó magasába vezetett az út. Ez a hágó már a következő hegylánchoz tartozott, és mondhatni, Kanszu kapuja volt. A kanszui csapatok által védett szorost egyetlen rohammal foglaltuk el. Ezt követően az 1. hadsereg északnyugatnak fordult. Elfoglaltunk még néhány hágót, melyeket a Hu Cung-nan tábornok parancsnoksága alatt álló 1. Kuomintang-hadsereg védett. Nem voltak ezek komolyabb ütközetek, inkább afféle csatározások az ellenség elővédjeivel. Ugyanígy tettük meg a további menetszakaszt is. 1. hadseregünk leereszkedett a hosszú lejtőkön, és szeptember vége felé elérte Minhszien körzetét. Néhány kisebb nyugat-szecsuani területtől eltekintve négy hónap után először megint olyan helységeken át vezetett az utunk, melyekből nem menekült el a lakosság, így kellő mennyiségű élelmiszert szerezhettünk, és nem került sor a hszikangiakhoz hasonló szükségintézkedésekre. Nagyrészt kínai mozlimok lakták ezt a vidéket, és általában barátságosan fogadtak minket, sőt helyenként régi jó ismerősként, ami igencsak meglepett.

A rejtély megoldódott, amikor Minhszien mellett a Vörös Hadsereg 25. hadtestének összekötőivel találkoztunk; tőlük tudtunk meg közelebbit a kanszui és a senhszi helyzetről. A 25. hadtest főleg fiatalkorúakból állt, s ezért úttörőhadtestnek is nevezték; a parancsnoka Hszü Haj-tung volt. A Hosszú Menetelés során, nem tudni pontosan, melyik szovjetterület elhagyása után – több verziót is hallottam – ez a hadtest Észak-Senhszi felé indult, s ott a Liu Cse-tan által vezetett 26. hadtesttel 15. hadtest néven egyesült. Ezt a közlést zavarónak találtam, hiszen a 15. hadtest a korábbi – persze, pontatlan – adatok szerint (lásd a 27–28. oldalon és egyebütt) már a 4. hadseregnek az egykori Honan–

Hupej–Anhuj szovjetterületen hátramaradt erőiből létrejött. Feltehetően félreértésről volt szó, talán 25. hadtestet akartak mondani. Azt sem tudom, mi lett a 27. hadtestből, amelyről a korábbiakban már szintén volt szó; idők során ugyanis ellentmondó információkat kaptam. Feltételezem, ez a hadtest is beleolvadt a 15.-be.

Ami a 25. hadtest harccselekményeit illeti, megítélésem szerint jelentőségüket hosszú időn át tudatosan elhallgatták, s elbagatellizálták. Nem nehéz kitalálni, miért. A maoista történetírás szerint Mao Ce-tung hatalmas fölényben levő ellenséges erők ellenállását megtörve, magabiztosan vezette Senhszibe az 1. hadsereget. Hallgat róla a krónika, hogy ebben az időben s még jóval ezután is a 4. hadsereg, részben pedig a 2. hadtest kötötte le a központi Kuomintang-erők zömét. És arról sem esik szó, hogy a 25. hadtest, mihelyt Hszü Haj-tung az 1. hadsereg közeledtéről értesült, nyomban elindult arrafelé, hadműveleteket folytatott Hu Cung-nan hátában, és így kivívta, hogy szabad legyen az 1. hadsereg útja Kanszu és Senhszi felé. Amikor ezt megtudtam, megértettem, miért foglalhattuk el olyan gyorsan, s oly jelentéktelen áldozatok árán a Kanszu határvidéki hegyszorosokat, s miért nem adódtak a további útszakaszon sem jelentősebb nehézségek.

Minhsziennél újabb megbeszélésre került sor, afféle haditanácsra. A Politikai Bizottság tagjain kívül jelen volt Peng Tőhuaj és alkalmasint a 25. hadtest képviselője is. Ismét felmerült: nem lenne-e célszerű Észak-Kanszun át Hszincsiangba vagy Ninghsziába vonulni? Maradt mégis a korábbi elhatározás. Eszerint: folytatni kell utunkat az észak-senhszi szovjetbázis felé, méghozzá gyorsított ütemben.

Nagy szerepe volt e döntés meghozatalában az észak-senhszi helyzetről szerzett néhány újabb információnknak. Eszerint arrafelé jelentős – és a továbbiakban csak gyarapodó – fegyveres erőkkel számolhattunk. A hírek 10 000–12 000 fős reguláris csapatokról, s vagy fél tucat, szilárdan a kezükön levő helyi körzetről szóltak. Bővítette mindezt még egy csaknem kétszer akkora terület, ahol az ellenség csak a nagyobb helységeket és a fontosabb utakat ellenőrizte. Másrészt azt is megtudtuk, hogy Hu

Cung-nan Minhszientől északra összpontosította hadseregének főerőit, Lancsou tartományi székváros biztosítására, így egyszersmind a Ninghszia és Hszincsiang felé vezető utakat is elzárta. Észak-Kanszuban és Nyugat-Kanszu hosszú, keskeny „tömlőjében", melyet délen a Csinghaj magashegység lánca, északon pedig a belső mongóliai száraz sztyeppék és kősivatagok határolnak, erős csapatok állomásoztak, elsősorban a „három Ma" lovassága. Ez a három mohamedán tábornok nemcsak készült, de képes is volt rá, hogy a felségterületén való előrenyomulást – tehát: Hszincsiang elérését – megakadályozza.

Senhszi sem volt mentes az ellenség csapataitól, ellenkezőleg! Ott állomásozott Csang Hszüe-liang mintegy 100 000 fős Északkeleti Hadserege, melyet Csang Kaj-sek 1931-ben Mandzsúriából vont ide; Hszianban volt a főhadiszállásuk. A Kanszu–Senhszi határvidéken és a Vejho északi partján a senhszi tartományi kormányzó, Jang Hu-cseng tábornok parancsnoksága alatt álló 17. hadseregnek mintegy két-három hadosztálya tevékenykedett. Ám e két hadsereg – s különösen az Északkeleti Hadsereg – harci erkölcse sok kívánnivalót hagyott hátra. Mindenki, a legmagasabb beosztású parancsnokokig, inkább a japánok ellen harcolt volna, mintsem a „vörösök" ellen. Ezért lényegében megelégedtek a hadászati állások és bázispontok védelmével.

Mindezek az információk egyértelműen amellett szóltak, hogy folytassuk utunkat Senhszi felé; egyéb lehetőség nem is jött szóba. Elsősorban a Hszincsiang-variáció látszott végérvényesen elintézett kérdésnek. Nagy kő esett le a szívemről.

Míg tanácskoztunk, Lin Piao az 1. hadtesttel Tiensuj felé vonult, ahol a 25. hadtest már hídfőt képezett ki a Vejho északi partján, s így biztosította átkelésünket. Szeptember végén magunk mögött hagytuk a folyót, alig valamivel azelőtt, hogy a Kuomintang-csapatok az átkelőhelyet elérték.

Körülbelül Kanszu és Senhszi határán meneteltünk tovább, hol az egyik, hol a másik oldalon, északkelet felé. A 25. hadtest most bizonyos fokig az 1. hadsereg elővédje lett. Pingliangnál a 25-ösök megfutamították Ma Hung-pin tábornok egyik lovasegységét, utána pedig, ha nem tévedek, még inkább keletnek fordultak, Hosuj és Csingjang irányába, hogy ismét Jang Hu-cseng

és Csang Hszüe-liang csapatainak hátában végezhessék hadműveleteiket. Az 1. hadsereg folytatta a menetelést északkeletnek; komolyabb ellenállásba sehol sem ütközött.

Kanszunak azon a részén, amelyen átvonultunk, általában kínai muzulmánok éltek. Meg kell mondani, hogy az 1. hadsereg a legmesszebbmenőkig tekintettel volt a helybeliek vallási szokásaira. A politikai csoportfőnökség például elrendelte, hogy a mecsetekbe és lakóházakba senki be ne lépjen, a lakosok üstjeit vagy edényeit ne használjuk, disznóhúst ne együnk és így tovább. Ez a korrekt magatartás gyümölcsözőnek is bizonyult. Nem voltak nehézségeink az ellátás terén; épp elég földbirtokos akadt, akinek javait elkobozhattuk. A lakosság sokat szenvedett a kanszui militaristák kizsákmányolásától és elnyomásától; így hasznos útmutatásokat adott nekünk. Amióta a *lolók* földjét elhagytuk, ez volt végre megint az első barátságos kapcsolatunk, ha nem is a szó szoros értelmében nemzetiségi, de vallási kisebbséggel. S hogy a jó viszony tartós volt, az bebizonyosodott akkor, amikor a Vörös Hadsereg 1936-ban egészen idáig terjesztette ki szovjetterületét, illetve befolyási övezetének határát.

Ahogy északabbra értünk, változott a táj képe. Már az északsenhszi löszvidéken jártunk, a kopár fennsíkba bevágott sok-sok szűk szakadék földjén. Házak helyett egyre szaporodtak a lakóüregek. Ritkábban láttunk gabonaföldeket, veteményeskerteket, fákat. Terméketlen föld, szegény vidék terült el előttünk.

Az 1. hadseregre október közepén még egy utolsó ütközet várt. Nem tudom már, hol vívtuk meg, talán nem messze Vucsicsentől. Feltétlenül közel jártunk a szovjetterület határához, mert nem sokkal később már találkoztunk az első Vörös Gárdával. Magára az ütközetre jól emlékszem. A 17. vagy az Északkeleti Hadsereg egyik lovas dandára elállta utunkat. Mao Ce-tung úgy döntött, hogy megtámadjuk a dandárt. Előtte gyűlést tartottunk, amelyen Mao ismertette a vöröskatonákkal a harc jelentőségét. Ez az ütközet új szovjetterület kapuját nyitja meg előttünk – mondotta –, és győzelmesen befejeződik a Nagy Menetelés. Beszédét a politikai csoportfőnökség hasonló jelszavai készítették elő, így Mao szavainak gyújtó hatása nem maradhatott el. A csapatok egyébként is jó hangulata tovább emelkedett.

Sikerét biztosra véve, Mao meghívott, kísérjem el őt s Peng Tö-huajt egy közeli dombra, a parancsnoki harcálláspontra. Onnan figyeltük az alig pár órás ütközet lefolyását. Az erősen tagolt terep nekünk kedvezett, a nyeregben maradt ellenséges lovasság a szűk vágatokban nem tudott szétbontakozni, a fennsíkon viszont, teljesen fedezetlen lévén, jó célpontot nyújtott. A Kuomintang-dandár szétverése után Mao és Peng jóval előbbre tolta a harcálláspontot. Sajnos, nekem hátra kellett maradnom, mert a lovam rég megdöglött, málhás öszvérem pedig mérföldekkel hátrább volt, a trénnél. A vezető oszloppal együtt csak késő este értem utol a hadsereg-parancsnokságot.

Másnap egyébként kaptam lovat is; az ellenségtől zsákmányolt, jól belovagolt, igen jámbor állat volt. Pár hét múlva elcseréltem Vang Csia-hszianggal egy csahar-pónira, mely olyan virgoncnak bizonyult, hogy csak pótkantárral lehetett megzabolázni. De aztán egészen 1939 őszéig, Moszkvába való visszarepülésemig igen jól szolgált.

Veszteségeink ebben az utolsó, a szovjetterület határán vívott ütközetben egészen csekélyek, az ellenség veszteségei viszont elég nagymérvűek voltak. Ezúttal kevés zsákmányra tettünk szert: mintegy száz lóhoz, fegyverekhez, némi lőszerhez jutottunk. A részben sebesült foglyok vallomásai igazolták, hogy az ellenség körében nemcsak a katonák elégedetlenek, de a tisztek közül is sokan; rossz a hangulat, szeretnék már a végét látni a rétestésztapolgárháborúnak, és hadba vonulni Japán ellen. A foglyokat szokás szerint elsősegélynyújtásban részesítettük, majd egy kis politikai „fejtágítás" után szélnek eresztettük. A legtöbben visszatértek egységeikhez, ahol azután a mi „házi békét" hirdető jelszavainkat terjesztették, szították a Japán elleni háború szellemét.

További utunk már a szovjetterületen vezetett. A lakosság mindenütt szívélyesen üdvözölt bennünket. A nagyobb falvakban a helyi szovjetek és a paraszti önvédelmi szervek képviselői jöttek elébünk, vörös lobogókkal. A löszüregek falain itt-ott fehéren villogtak a mésszel felfestett feliratok, jelszavak.

Körülbelül két nap múlva elértük Paoant; kis helység volt, kevés házzal, de sok nagy sziklaüreggel. Mint mesélték, Paoant a

Nagy Fal építésekor, vagyis mintegy 1700 éve alapították, és a helység egy ideig Si-huangtinak, az első kínai császárnak vagy helytartójának székhelyéül szolgált. Igaz-e, nem-e, nem tudom. Annyi bizonyos, hogy a hajdani pompából semmi sem maradt.

Itt találkoztunk az 15. hadtest első reguláris csapataival. A csapatok zászlóaljnyi, legfeljebb ezrednyi erősségűek voltak, és nyilvánvalóan arra szánták őket, hogy feltartóztassák a mintuan-bandák vagy a tartományi erők meglehetősen gyakori rajtaütéseit. Meglepetésünkre itt tartózkodott Liu Cse-tan is, a 26. hadtest egykori parancsnoka és – tudomásunk szerint – a jelenlegi egyesített 15. hadtest főparancsnoka. Mint értesültünk róla, Liu Cse-tant nemrégiben egy időre „felmentették" tisztségéből.

Az üggyel kapcsolatban a legkülönfélébb, a legellentmondásosabb híresztelések keringtek. Pontosabbat nem is tudtam meg soha. A kínai történetírás sem szolgál feltétlenül elfogadható magyarázattal. Edgar Snow „fura esetnek" állítja be a dolgot – meglehet, hogy Mao Ce-tung bagatellizáló-lakkozó magyarázatának megfelelően.[7] Eszerint 1935 nyarán, körülbelül egy időben a 25. hadtesttel, a Központi Bizottság titokzatos küldötte érkezett Észak-Senhszibe, és mint pártfőrevizor, ellenőrzést hajtott végre. Megvizsgálta a pártmunkát, jobboldali és baloldali opportunista elhajlásokat tárt fel, sőt ellenforradalmi üzelmekre is fényt derített, majd a helyi biztonsági megbízottak támogatásával őrizetbe vette Liu Cse-tant, Kao Kangot, s jó néhány munkatársukat. Az érintettek – bár jelentős fölényben levő haderőre támaszkodtak és a lakosság együttérzésében is biztosak lehettek – ellenállás nélkül tűrték a dolgot. A 15. hadtest parancsnokságát Hszü Haj-tung vette át. Mao Ce-tung és a Politikai Bizottság azonban felülvizsgálta az ügyet, a megvádoltakat ártatlannak találta, s visszahelyezte tisztségébe Liu Cse-tant, Kao Kangot s összes társukat.

Mivel a „Központi Bizottság képviselője" hosszabb ideig a párt hupeji tartományi bizottságában dolgozott és alkalmasint a 25. hadtesttel érkezett Senhszibe, eleinte az a hír járta, hogy Csang Kuo-tao politikai cselszövéséről van szó, aki így akarja a

[7] *Edgar Snow:* Red Star over China. London, 1968. 212. old.

maga embereit ültetni a hadsereg és a kormányzat felelős pozícióiba. Ez a változat persze nem lehetett hosszú életű, hiszen mindenki tudta, hogy Csang Kuo-tao hevesen ellenezte az Észak-Senhszibe vonulás gondolatát. Ekkor felbukkant az a variáns, hogy Hszü Haj-tung akarta magához ragadni a katonai hatalmat. De ennek sem volt értelme, lévén a 25. hadtest szám szerint sokkal gyengébb a 26.-nál. Végül az egész históriát elkenték. Maradtak bűnbaknak a helyi biztonsági megbízottak. A többiek, így a „Központi Bizottság képviselője" és Hszü Haj-tung, akik a „válságot" állítólag kirobbantották, továbbra is felelős funkciót töltöttek be, 1945 után pedig magas pozíciókba kerültek a népi Kínában. Liu Cse-tan 1936 tavaszán elesett az úgynevezett keleti hadjáratban, amikor a főerőknek a Huanghón való átkelését biztosította. Kao Kangot, aki az ötvenes években az északkeleti tartományok (Mandzsúria) közigazgatásának élén állt, a maoisták kegyetlen rágalomhadjárata kergette öngyilkosságba; de az is lehet, hogy megölték.

Az incidensből megint egyes-egyedül Mao Ce-tungnak volt haszna. Ő volt a döntnök, aki a „válságot" minden érdekelt fél szempontjából kedvezően oldotta meg; így – s főként, mert a Központi Bizottság Politikai Bizottságának nevében járt el – fáradság nélkül az ölébe hullt a szovjetterület politikai és katonai vezetése. És ez valószínűvé tett bizonyos feltevést, amelyről hangosan senki sem beszélt, bár némelyek, köztük Lo Fu is (természetesen nem nekem) tettek ilyen irányú célzásokat. Valószínű, hogy Mao Ce-tung Kanszuban személyesen is megismerte Hszü Haj-tungot, és meggyőződött hűségéről. Liu Cse-tant és Kao Kangot viszont nem ismerte, így attól tarthatott, hogy amennyiben katonai szempontból fölényben lesznek az 1. hadsereggel szemben és adminisztratív hatalmat is gyakorolnak, hasonló helyzet állhat elő, mint Szecsuan–Hszikangban Csang Kuo-taóval. Van-e kézenfekvőbb megoldás tehát, mint ami végül is történt? Machiavellisztikus csellel kijátszani egymás ellen a 25. és a 26. hadtestet, mesterséges politikai válságot teremteni, mely Mao számára nyomban a megérkezés pillanatában fölényt biztosít. Mint mondottuk, ezek csak feltételezések. Az ügyet már sohasem lehet tisztázni.

Paoanban a vezető és hadtáposzlop elvált az 1. hadsereg harcoló csapataitól. Továbbvonult Vajaopaóba, az egyetlen olyan észak-senhszi körzeti központba, amely a Vörös Hadsereg kezén volt. Ott működött a párt tartományi és területi bizottsága, ott székelt a helyi szovjetkormány. A haderő Peng Tö-huaj parancsnoksága alatt délkeleti irányban, a Loho folyása mentén indult el, hogy a 15. hadtest ez idő tájt Kancsüan városát ostromló főerőivel egyesüljön.

1935. október 20-a körül, tehát majdnem pontosan egy évvel a csianghszi blokád áttörése után, vonultunk be Vajaopaóba. A Hosszú vagy Nagy Menetelés, ahogyan ettől kezdve már mindig emlegették, az 1. hadsereg számára befejeződött. Eredetileg nagyszabású hadműveleti manővernek indult; aztán katonai szempontból hadászati visszavonulás lett belőle, mely csak záró szakaszában változott át előrenyomulássá. Hatalmas áldozatokkal járt ez a menetelés. Az 1. hadsereg, amikor Észak-Senhszibe érkezett, már csak 7000–8000 főből állt, ebből 5000–6000 volt a reguláris harcos. Ezek viszont mind harcedzett káderek voltak, akik később a Japán elleni háborúban és az azt követő népi felszabadító háborúban is a párt és a hadsereg gerincét képezték. Az 1. és a 4. hadsereg ígéretes egyesülése után jött a kritikus pillanat: a hadsereg és a pártvezetőség kettészakadása. Végül pedig – s ennek a jövőben mutatkozott meg a végzetes hatása! – a menetelés során jutott új táplálékhoz a Mao Ce-tung által hirdetett primitív paraszt–katona kommunizmus. A kínai munkásosztálynak a nagyvárosokban és az ipari központokban vívott mindennapos, odaadó, nem kevésbé hősies és még nagyobb áldozatokkal vívott harca teljesen háttérbe szorult, sőt alkalmasint szántszándékkal agyonhallgatták.

Ám a Hosszú Menetelés e súlyosan negatív mozzanatok ellenére is győzelmet jelentett: a kínai Vörös Hadsereg politikai győzelmét. A hadsereg roppant ellenséges túlerővel dacolt, áttörte a Kuomintang megerődített állásait és gyűrűit, tucatszor mért vereséget az ellenfélre, százszor cselezte ki manővereivel. Megtett mintegy 10 000 kilométert, átszelt 12 tartományt, megmászott 18 hegyláncot, melyek közül ötöt örök jég és hó takar, átkelt 24 széles folyón. Ez ma is tiszteletet keltő teljesítmény, a

kínai Vörös Hadsereg nagy bátorságát, harcosainak makacs kitartását és forradalmi lendületét bizonyítja. Ez a hadsereg összetételét tekintve *paraszthadsereg*, vezetője a Kommunista Párt.

Vajaopaóba, kijelölt szálláshelyünkre lovagolva elbeszélgettem Po Kuval új bázisunk földrajzi helyzetéről. A terület a japán, a kínai és a szovjet politika metszéspontján helyezkedett el. Egyetértettünk abban, hogy rendkívül kedvező lehetőségeket nyújthat a kínai nép nemzeti-forradalmi felszabadító harcának a háború és a fasizmus elleni világméretű harccal való összekapcsolására. Sikerül-e meggyőzni Mao Ce-tungot, hogy nekünk is fel kell sorakoznunk ezen az internacionalista harci fronton, melynek élén a Komintern és a Szovjetunió áll? Vagy Mao, abból a régi téziséből kiindulva, miszerint Kína a világ ellentmondásainak középpontja, s „egymásra kell uszítani a tigriseket a völgyben" – továbbra is azon igyekszik majd, hogy az egyértelműen békepolitikát folytató Szovjetuniót konfliktusba sodorja Kuomintang-Kínával, netán Japánnal?

Ez a veszély fennállt. Eddigi tapasztalataink alapján mindketten reálisnak tartottuk. Az adott helyzetben nem sok reménnyel kecsegtetett az a megoldás, hogy a Kínai Kommunista Párt KB Politikai Bizottságában próbáljuk elejét venni. A leginkább járható útnak azt tartottuk, hogy a Kominternnel ismét felvegyük a kapcsolatot, ha másképp nem, legalább rádión, hogy helyes információkat és direktívákat kapjunk. Po Ku elhatározta: síkraszáll érte, hogy e célból összekötőnk menjen Moszkvába úgy, ahogyan annak idején Csen Jün.

ÁTMENETI IDŐSZAK A HÁROM TARTOMÁNY HATÁRÁN

1935–1937

Az új észak-senhszi bázis 30 000–40 000 négyzetkilométeres területet foglalt magában: nyugaton körülbelül Kanszu határától keleten majdnem a Huanghóig, északon csaknem a Nagy Faltól délen Fuhszienig. De Vajaopao kivételével minden nagyváros és a legtöbb jelentős helység az ellenség kezén volt. A Kuomintang ellenőrizte az egyetlen autóutat is Hszian és Jenan között. Néhány termékenyebb folyóvölgytől eltekintve kopár löszvidék volt ez a terület, erdő sehol, a talajt mindenütt mély szakadékok hasogatták fel, a vidéket hol aszály, hol áradás sújtotta. A kőkemény lösztalaj, amennyiben egyáltalán megművelték, alig hozott termést.

Három csésze köles egy kis savanyú káposztával: ez volt a napi ellátmány, ezt ették a parasztok csakúgy, mint a katonák. Kellemesnek csak a meglehetősen száraz kontinentális éghajlatot nevezhetném, mely az erős hőmérséklet-ingadozások és a Góbi-sivatagból alkalmanként ránk törő homokviharok ellenére is kedvezően hatott mindnyájunk általános egészségi állapotára. A nép körében viszont terjedtek a különböző bőrbetegségek és a trachoma. Olykor a fekete himlő is felütötte fejét; Mongóliából a birkapestis támadott néha-néha.

Ez a vidék kezdettől fogva Kína egyik legszegényebb, legelmaradottabb tájegységének számított. Csak a városiak és a nagybirtokosok laktak házakban, a parasztok a szegényes jószággal együtt a löszfalakba fúrt üregekben éltek. Az egymástól messze

települt falvak négy-öt portából álltak, s a nagyobbak se többől egy tucatnál. És nemcsak élelemben, ruhában mutatkozott hiány; néhol víz sem volt elég. Ezért a viszonylag nagy kiterjedésű vidéket csak igen gyéren lakták. A „falusi" lakosság összlétszáma alig haladta meg a félmilliót.

A Kuomintang-sajtó – melynek termékei most már gyakrabban eljutottak hozzánk – kárörvendve írta: őrültség azt képzelni, hogy a Vörös Hadsereg létezni tud majd ezen a területen. Nincs ott élelem, ruházat, nincs ember a sereg feltöltésére. Szerintük a Szecsuanból Északnyugat-Kínába vonulás halálmenet volt. Mindezt persze nem vettük komolyan. Mindazonáltal szép számmal akadtak nehézségek, és valamiképpen úrrá kellett lennünk rajtuk.

Először is a szovjetterület még nem konszolidálódott egészen. Mintuan-bandák és tartományi csapatok tették bizonytalanná a helyzetet, néhányszor egészen Vajaopao városfalaiig is behatoltak. Büntetlenül tehették, mert a Vörös Hadsereg főerői – nem utolsósorban az említett nehézségek okán – kizárólag az eleve képlékeny határokon vagy a szovjetterületen kívül tevékenykedtek, így 1935 végéig túlnyomórészt délen és délnyugaton, tehát Csang Hszüe-liang Északkeleti Hadseregével szemben.

A Vörös Hadsereg tényleges ereje Észak-Senhsziben – saját 1939-es adataim szerint – 16 000–19 000 harcos lehetett. Ebből az 1. hadsereg 5000–6000 főt, a 15. hadtest 7000–8000-et, az önálló és a helyi egységek pedig 4000–5000 embert számláltak. Csou En-laj 1936-ban a következő, ezektől eltérő adatokat közölte Edgar Snowval: az 1. hadsereg állománya 7000 fő, a 15. hadtesté – beleértve a Liu Cse-tan vezette önálló egységeket – 10 000 fő, végül a Hszü Haj-tung parancsnoksága alatt álló 25. hadtest létszáma 3000 fő, összesen tehát 20 000 harcos. Az összerőt illetően elenyésző a különbség, az egyes alakulatok erejének eltérő becslésénél azonban már nem. Ennek főként az lehet a magyarázata, hogy rövid egymásutánban két átszervezés is történt. Az elsőre alig valamivel az előtt, a másodikra nem sokkal az után került sor, hogy az 1. hadsereg Észak-Senhszibe érkezett. Mao Ce-tung ugyanis, meggyőződve Liu Cse-tan és Kao Kang hűségéről, az ismét 1. hadtestnek elnevezett 1. hadsereget egye-

sítette a 15. hadtesttel, és valószínűleg ide osztották be az addigi önálló kötelékeket és egységeket is: 1. Vörös Fronthadsereg lett az új közös gyűjtőnév. Tisztázatlannak látom itt a 25. hadtest helyzetét. Alkalmasint besorolták az új 1. vagy a 15. hadtest parancsnoksága alá, de ha nem, akkor önállóan tevékenykedett tovább. Az 1. fronthadsereg főparancsnoka Peng Tö-huaj lett, a politikai főbiztos maga Mao Ce-tung. Az új 1. hadtestnek Lin Piao volt a parancsnoka, a 15. hadtestnek Liu Cse-tan.

Az 1. fronthadsereg alig 20 000 harcosával 1935 novemberében 200 000 fő erősségű Kuomintang-csapatok álltak szemben, tehát ismét tízszeres túlerő. Délen az Északkeleti Hadsereg tíztizenkét gyalog- és két lovas hadosztálya vette blokád alá a szovjetterületet, mintegy 100 000 emberrel. Állásaik messze északra, egészen Jenanig, előretolt támaszpontjukig húzódtak; nyugaton hasonló volt a helyzet, Dél-Kanszu végponttal. Keleten, Jicsuan térségében Jang Hu-cseng 17. hadseregének két hadosztálya tartózkodott, két további hadosztály a Huangho átkelőhelyeit őrizte, míg a Hu Cung-nan parancsnoksága alatt álló 86. hadosztály, amelyről még lesz szó, Jülin szilárd erődvárosára támaszkodva biztosította északot. Kanszuban ezenkívül Hu Cung-nannak még négy-öt hadosztálya állomásozott, mondhatni tartalékban. Mindezt kiegészítették „a három Ma" csapatai: három-négy gyalog-hadosztály és lovaskötelék, erejük hozzávetőlegesen 50 000 fő lehetett; helyőrségeik Ninghsziától Kanszun át Csinghajig húzódtak.

Ez a tekintélyt parancsoló összlétszám azonban megtévesztő volt. Mivel a kötelékek állomáshelyei messze estek egymástól, a csapatok egysége igen kétesnek minősült. Kelet–nyugati irányban mintegy 800 kilométer hosszúságban húzódtak állásaik, észak–déli irányban pedig – a szovjetterület által megszakítva – mintegy 500 kilométer hosszan. Továbbá: mint már mondottuk, lényegében a megerődített helyek és a fontos útvonalak védelmére szorítkoztak, nagyobb támadó hadműveletekre nem vállalkoztak. És ahol előrenyomultak, ott is lemondtak az ún. blokkházrendszer kiépítésének bevált, de nehézkes és sok időt igénylő taktikájáról. Ennek a magatartásnak két fő oka volt: az északkeleti és részben a 17. hadsereg harci erkölcsének alacsony szintje,

a tartományi tábornokok egymás közti vetélkedése, valamint a központi kormánycsapatok parancsnokaival kialakult rivalizálásuk. A következmény a passzivitás, az együttműködés hiánya lett; így az ellenség létszámfölénye sohasem érvényesülhetett.

Ez lehetővé tette a Vörös Hadsereg számára a szabad manőverezést, sőt az általa választott hadműveleti irányokban az ellenség egy-egy alakulatának megtámadását is. Liu Cse-tan és Hszü Haj-tung már az 1. hadsereg megérkezése előtt megsemmisítette az Északkeleti Hadsereg két dandárát, a 110. hadosztályra pedig súlyos csapást mért. Novemberben a Peng Tö-huaj vezette 1. fronthadsereg (Mao Ce-tung akkor Vajaopaóban tartózkodott) érzékeny veszteségeket okozott a 109. hadosztálynak. Csang Hszüe-liang ezt követően beszüntette gyér kísérleteit, hogy a Csang Kaj-sek által elrendelt offenzívát akár tessék-lássék is megvalósítsa. Mi több, hamarosan titkos fegyverszüneti egyezményt kötött a Vörös Hadsereggel, amelyet részünkről Csou Enlaj és Po Ku tárgyalt meg vele. A látszat megőrzése céljából az egyezmény egyebek között azt a záradékot tartalmazta, hogy a két fél összehangolja csapatmozdulatait. Az ellenséges csapatok további kötelékei, mindenekelőtt a 17. hadsereg, nagyjából ugyancsak tartózkodtak az aktív harccselekményektől. Így a katonai helyzet megszilárdult.

A pártvezetés – vagyis Mao Ce-tung és a Központi Bizottság tagjainak Észak-Senhsziben tartózkodó csoportja – egyidejűleg a szovjetterület belső újjászervezésének kérdéseivel foglalkozott. A területet északi és déli körzetre, valamint két önálló kerületre osztották; ez utóbbiak egyike északkeleten volt, a Jülin–Szujtö úton túli részen, a másik Jenantól délre. Ennek megfelelően új körzeti és kerületi pártbizottságokat alakítottak; létrehozták továbbá a regionális szovjetszerveket, melyekhez katonai komisszáriátusok csatlakoztak azzal a feladattal, hogy a hadsereg számára önkénteseket mozgósítsanak és vezessék a helyi csapategységeket, valamint az önvédelmi szervezeteket. A kerületi és körzeti szervek vezető posztjaira a Központi Bizottság részben saját kádertartalékából, részben a megbízható helyi funkcionáriusokból jelölte ki az embereket. Tudtommal nem került sor szabá-

lyos választásokra. Ily módon a Központi Bizottság szilárdan a kezében tarthatta a párt és a szovjetek apparátusát.

Vajaopaóban egyidejűleg létrejött a párt tartományi bizottsága, melyben központi bizottsági tagok is tevékenykedtek. Központi szovjettestületnek megalakították az Ideiglenes Forradalmi Kormányt. Létrehoztak egy katonai vezető szervet – már nem tudnám megmondani, milyen néven s módon, a kormány Forradalmi Haditanácsaként-e, vagy a párt Központi Bizottságának Katonai Bizottságaként; valószínűleg ez utóbbi változatról lehetett szó, hiszen a kormány a végrehajtásban csak igen alárendelt szerepet játszott. És e korszak hivatalos okmányai szinte mindenütt a Központi Bizottság Katonai Bizottságát emlegetik.

Mellesleg megjegyzem: sosem tudtam egészen tisztába jönni azzal, milyen viszonyban állt egymással a két katonai vezető szerv – a kormány haditanácsa és a Központi Bizottság Katonai Bizottsága. Zsujcsinben állítólag mindkettő működött. De a Katonai Bizottság létezését nemigen tapasztaltam, nyilvánvalóan azért nem, mert a testület, összetételét tekintve, messzemenően egybeesett a Politikai Bizottsággal, illetve annak Állandó Bizottságával, végső soron talán a Po Ku, Csou En-laj, Li Tö alkotta „hármasfogattal". A haditanács üléseiről és határozatairól viszont sokat megőriztem emlékezetemben.

Cunji után a haditanács, mint már mondottam, nem játszott többé szerepet, és valószínű, hogy attól kezdve a Katonai Bizottság lépett a helyére, amelyben maga Mao Ce-tung hozott minden döntést, és Csou En-laj végezte a gyakorlati munkát. Változott a helyzet a 4. hadsereggel történt egyesülés után, majd a Csang Kuo-taótól való elszakadást követően is. Most önálló haditanács működött a 4. hadsereg mellett, ahol „második" Központi Bizottságot is alakítottak; és adva volt az 1. hadsereg Katonai Bizottsága, melyben jórészt a régi Központi Bizottság és Politikai Bizottságának tagjai kaptak helyet.

Észak-Senhsziben Mao Ce-tung állt mind a három vezető intézmény élén. Helyettese a Központi Bizottságban Lo Fu volt, aki a vezető tevékenység egészét koordinálta, a kormányban Po Ku, aki eleinte inkább a belső újjászervezésnek, később pedig a külügyeknek szentelte figyelmét, a haditanácsban pedig (tartsuk

meg még egyelőre ezt az elnevezést) Csou En-laj, aki új főtörzset alakított és tartotta a kapcsolatot a fronthadsereggel, ugyanakkor foglalkozott az önálló és helyi harci csoportok vezetési problémáival is.

Csou En-laj törzsének adatai szerint a mobilizációs kampány 1935–1936 telén a viszonylag gyéren lakott vidéken is 4000–5000 önkéntest eredményezett, akikkel részben a fronthadsereget, részben a helyi egységeket és a hátországi szolgálatokat egészítették ki, így elsősorban az őrcsapatokat.

Magam is részt vettem a törzs munkájában, elsősorban azonban a katonai akadémián tevékenykedtem; ezt szintén újjászervezték, hallgatóinak állománya a 15. hadtestből és a Hosszú Menetelés résztvevői közül bővült, így ismét néhány száz főt számlált.

Nehéz volt s az is maradt a szovjetterület gazdasági helyzete. Alig segített valamit a dolgon az a néhány portya, melyet önálló alakulataink a szomszédos Kuomintang-vidékeken végrehajtottak; nem sokat hozott az év vége felé Jenanon át meglehetősen szerény mértékben megkezdett kereskedelem sem. Az ellátás legfontosabb forrását továbbra is a kényszerű beszolgáltatások jelentették: ez egyfajta természetbeni adónak volt tekinthető. Többnyire azonban a nagy- és középbirtokos parasztok, valamint a spekulánsok és az ellenforradalmárok körében végrehajtott rekvirálásokkal segítettünk magunkon, amikor is a fentebb említett kategóriák határát igen tágan húzták meg az illetékesek. Mint a húszas évek végén s a harmincas évek elején Csianghsziban, átmenetileg itt is a hadikommunizmus radikális formái honosodtak meg; ez persze nehezítette a szovjetterület politikai konszolidálódását. Később a hadikommunizmust bizonyos önellátási rendszer váltotta fel, méghozzá olyan mértékben, ahogy az egységfront taktikájával a belpolitikai helyzet változott; e rendszer teljes kibontakozásáról csak a Japán elleni háború kezdetétől, vagyis az 1938 utáni időkben beszélhetünk.

A gazdasági nehézségekkel összefüggésben felmerült a kérdés: mit tegyünk? Meneteljen tovább az 1. fronthadsereg, hogy új bázist keressen, avagy bővítsük inkább a már meglevőt? És merre, milyen irányban? Alapjában ugyanazok a kérdések vetődtek fel,

amelyeknek megoldására a Szecsuan–Hszikang határvidéken nem került sor. Ismét felbukkant a Szovjetunió anyagi-technikai segítségével kapcsolatos elgondolás is. A Politikai Bizottság vagy a haditanács egyik ülésén Lo Fu azt javasolta, nyomuljunk előre Ninghszián keresztül és Belső-Mongólián át a Mongol Népköztársaság határáig. Ez a legjárhatóbb út, mondotta, a Szovjetunióval való kapcsolatok felvételére. Igaz, az út északi része sztyeppén és sivatagon át vezet, de viszonylag röviden, s ott legfeljebb a Ma Hung-pin parancsnoksága alatt álló helyi csapatokba ütközhetünk. A javaslatot sem el nem vetették, sem el nem fogadták. A jelenlevők egyike-másika lándzsát tört ugyan a ninghsziai hadjárat mellett, de csak azzal a korlátozott céllal, hogy az észak-senhszi szovjetterületet Ninghszia és Kanszu irányában bővítsük, s így nagyobb bázishoz, gazdagabb forrásokhoz jussunk. Ha jól emlékszem, ezt az elgondolást támogatta Po Ku, Csou En-laj, Vang Csia-hsziang és Peng Tö-huaj. Magam is osztottam a véleményüket. Mellesleg ismét szó esett Hszincsiangról, de csak olyan értelemben, hogy a 4. hadsereg adott esetben odavonulhatna. Mao Ce-tung feltűnően tartózkodó volt. Csupán célzott rá, hogy van még egy lehetőség, mégpedig előrenyomulni a gazdag Sanhszi tartományba, s onnét Szujjüanon át kapcsolatot keresni a Mongol Népköztársasággal. Ezáltal egyszerre két feladatot oldhatnánk meg: biztosíthatnánk a bázis anyagi szükségleteinek kielégítését, és manőverező háborút folytathatnánk „a japán agresszorok és kínai lakájaik" ellen, ami bizonyos fokig jeladást jelenthetne a nép általános háborújához. A tanácskozás ezzel lezárult. Döntést nem hoztak.

Po Kutól másnap megtudtam, hogy mind Lo Fu, mind Mao Ce-tung komolyan gondolt rá: elindítják az 1. fronthadsereget a Mongol Népköztársaság felé. Lo Fu ennek során kerülni kívánta a komolyabb politikai vagy katonai kockázatot, mely nemzetközi bonyodalmakhoz vezethetett volna. Mao viszont azt akarta, hogy a Vörös Hadsereg mint „Japán-ellenes Élcsapat" hajtson végre látványos előrenyomulást, és így – legalábbis ez volt az én helyzetmegítélésem – szánt szándékkal konfliktusokat robbantson ki egyrészt a Mongol Népköztársaság és a Szovjetunió, másrészt Kuomintang-Kína, illetve Japán között. Ezért

nem küldött futárt Moszkvába kapcsolatteremtés céljából. Csak jóval később, az úgynevezett Keleti Hadjárat után került sor Teng Fa moszkvai útjára; Mao azonban őt sem információkért és direktívákért küldte el (az utasítások és a hírek ugyanis időközben befutottak), hanem azért, hogy fegyver- és más anyagszállításokról tárgyaljon.

*

A politikai és a katonai hadászati kérdések jócskán eldöntetlenek voltak még, amikor 1935. november végén vagy december elején váratlanul megérkezett Moszkvából Vajaopaóba Csang Hao, a Központi Bizottság póttagja, a Kínai Kommunista Párt KIVB-képviseletének tagja, aki a Komintern VII. kongresszusán a kínai párt küldötteként vett részt. Csang Hao feltehetően a szovjetterület északi részén ereszkedett le ejtőernyővel. Legalábbis hetekig úgy járkált, ahogy érkezett: szovjet típusú, prémmel bélelt repülős pufajkában és nadrágban. A KIVB Csang Hao kiküldésével pótolta azt, amit Mao Ce-tung elmulasztott. Sőt, Moszkvában olyan fontosnak tartották a kapcsolatteremtést, hogy a biztonság kedvéért – mint értesültem – ugyanezzel a céllal egy egész csoportot útnak indítottak. A kereskedőkaravánnak álcázott küldöttségnek Belső-Mongólián kellett volna átvonulnia. Állítólag azonban rablók támadták meg őket útközben, és az utolsó emberig lemészárolták a karaván.

Csang Haónak is számolnia kellett azzal, hogy az ellenség kezére kerülhet. Ezért sem okmányokat nem hozott magával, sem rádiókódot; a rádiókapcsolat csak 1936-ban teremtődött meg ismét. Feladata szerint szóban számolt be a Komintern VII. kongresszusán elfogadott új stratégiáról és taktikáról, a Kínai Kommunista Párt KIVB-képviselete által 1935. augusztus 1-én a Központi Bizottság és a kínai szovjetkormány nevében közzétett kiáltványról (lásd e kötet 199–200. old.). Mindenekelőtt pedig tudósított bennünket azokról a tanácskozásokról, amelyeket a VII. kongresszus után a KIVB kezdeményezésére a Kínai Kommunista Párt moszkvai képviselete folytatott, s amelyeknek eredménye az 1935. november 25-én megfogalmazott és ugyancsak

a Kínai Kommunista Párt Központi Bizottsága nevében kiadott felhívásban tükröződik.

Ez az információ és a belőle levonható következtetések foglalkoztatták csaknem egész decemberben a pártvezetést. Nem hívtak meg a tanácskozásokra; ezt természetesnek találtam, hiszen a politikai irányvonal kidolgozásáról volt szó. Következésképpen az információim is hiányosak. A Politikai Bizottság december 25-én hozott határozatát sem láthattam, csak hallhattam bizonyos részleteit. A határozat szövegét, tudomásom szerint, csak 1936 tavaszán juttatták el a KIVB-nek, teljes terjedelmében azonban sosem látott napvilágot.

Részt vettem viszont a pártaktíva december 27-i tanácskozásán, ahol Mao Ce-tung ismertette és megindokolta a határozatot. Ezt a beszédet Válogatott műveinek első kötete (Szikra 1952. 281–315. old.) „A japán imperializmus elleni harc taktikájáról" címmel tartalmazza ugyan, de olyan mértékben átdolgozva, hogy aligha számíthat hiteles dokumentumnak. Ezért ebben az esetben is egyéb dokumentumanyagra támaszkodom inkább, kiegészítésül felhasználva saját benyomásaimat.

A november 25-i moszkvai felhívás abból indult ki, hogy Kínában 1935 nyara óta új, hatalmas fellendülést élt meg a hazafias, japánellenes mozgalom. A felhívás az egész néphez, valamennyi párthoz és hadsereghez fordult, felszólítva őket: haladéktalanul hívjanak össze nemzeti tanácskozást a haza megmentésére. Vegyen részt a konferencián minden, Japán ellen harcolni kész párt, csoportosulás, társaság és hadsereg képviselője; hozzanak konkrét intézkedéseket az összes hazafias erő mozgósítására és egyesítésére. Az akkoriban országos méretekben vitathatatlanul legnagyobb politikai és katonai erőt, a Kuomintangot, a felhívás hangsúlyozottan felkérte a konferencián való részvételre.

A moszkvai felhívást a kínai Vörös Hadsereg főparancsnoksága nevében kiadott kiáltvány követte minden fegyveres erőhöz és ezek parancsnokaihoz, Csang Kaj-seket ismét hangsúlyozottan beleértve. A kiáltványban ez állt: „Kijelentjük, hogy maradéktalanul készek vagyunk támogatni bármely nemzeti védelmi kormányt, függetlenül létrejöttének módjától; készek vagyunk to-

vábbá elsőként csatlakozni bármiféle egységes, ellenállást tanúsító hadsereghez. Szoros együttműködést kívánunk minden japánellenes haderő között, függetlenül attól, hogy a múltban harcoltak-e ellenünk vagy sem."

A dokumentumokban meghatározott irányvonal megnyitotta a Kuomintanggal való tényleges együttműködés lehetőségét. Megértek a széles egységfront létrehozásának objektív feltételei. Ebben az időben ugyanis a japán agresszió közvetlenül fenyegette már valamennyi kínai osztály és réteg érdekeit, így a legfelsőbb uralkodó rétegekét, sőt az amerikai és az angol imperializmus érdekeit is. És a Kuomintang-kormányzat többé-kevésbé az amerikai és az angol imperializmus támogatásából élt.

A Központi Bizottság Politikai Bizottságának vajaopaói határozata – és annak nyilvánvaló szerzője, Mao Ce-tung – kereken tagadta ezt a lehetőséget. A határozat – helyesen – a „nemzeti forradalom" fő erőinek minősítette a munkásosztályt, a parasztságot, a városi középosztályt és az ifjú értelmiséget; a nemzeti burzsoáziát ingatagnak és felemásnak, de a Japán elleni harchoz megnyerhetőnek ítélte; kizárta azonban az egységfrontból a komprádor burzsoáziát és a feudális földbirtokosokat, a főhivatalnokokat és az „erős militaristákat", mondván, hogy ők „a nép esküdt ellenségei", „az imperialisták lakájai", „hazaárulók". Ez azt jelentette, hogy a vajaopaói Politikai Bizottság eleve elutasít minden együttműködést a Kuomintanggal, elsősorban pedig Csang Kaj-sekkel; a határozat lényegében jóváhagyta a külső és a belső ellenség elleni kétfrontos harc irányvonalát, ez pedig a polgárháború folytatásával volt egyértelmű. Az 1935. december 25-i határozatban szó szerint ez állt: „Pártunk taktikai irányvonala nem lehet más, mint a kínai nép teljes forradalmi erejének mozgósítása, összefogása és megszervezése a jelenlegi szakasz fő ellensége, a japán imperializmus elleni harcban, valamint a nép legfőbb árulója, Csang Kaj-sek elleni küzdelemben... Egybe kell kapcsolni a polgárháborút a nemzeti-forradalmi háborúval."

A december 27-i pártaktíván pedig Mao mindezt így erősítette meg: „Mindenképpen egyszerre kell háborút folytatnunk a külföldi imperializmus és a belső ellenforradalom ellen."

Szektás és kalandor jelszó volt ez, nem felelt meg az országban uralkodó tényleges erőviszonyoknak, és a széles politikai egységfront és a demokratikus népköztársaság létrehozásának céljait sem szolgálta. Egyáltalán, a vajaopaói határozat egy egész sor ellentmondást tartalmazott; ennek oka az volt, hogy a Csang Hao által közvetített platformot a Mao-féle irányvonallal elegyítették.

Mao a pártaktíván tartott beszédében megpróbálta leplezni a határozat kettősségét; ennek érdekében sajátos, primitív dialektikát alkalmazott, és mindvégig az „egyfelől-másfelől" fogalmával élt. Egyfelől nemzeti válság, másfelől forradalmi fellendülés. Egyfelől széles egységfront Japán ellen, másfelől döntő harc a Kuomintanggal és Csang Kaj-sekkel. Egyfelől vesszenek a militaristák, másfelől használjuk ki a köztük s a központi Kuomintang-kormányzat között feszülő ellentéteket, hogy ezáltal is Csang Kaj-sek pozícióját gyengítsük. És így tovább.

Jellemző volt ebben a vonatkozásban Mao hasonlata a jóllakott és az éhes kutyákról. Csang Kaj-seket jóllakott kutyának nevezte, a lázongó senhszi, kuangtungi, kuanghszi stb. militaristákat pedig éhes ebeknek. És ez utóbbi éhesekkel jogos, sőt, szükségszerű a szövetség a központi kormányzat ellen. Így Mao maga kérdőjelezte meg a „széles nemzeti egységfront" gondolatát.

Sematikus egyszerűsítései során Mao teljességgel megfeledkezett róla, hogy maga a Kuomintang sem egységes, és Csang Kaj-sek mindinkább a japánok tüzébe került. Mert minél mélyebben benyomultak a japánok Kínába, Csang Kaj-sek annál inkább rákényszerült, hogy – angol–amerikai patrónusainak, a hazafias népmozgalomnak és hívei jelentős részének nyomására – valami módot találjon az ország teljes japán leigázásának megakadályozására. A japánok nyíltan kijelentették: céljuk előbb a kínai Vörös Hadsereg, majd Csang Hszüe-liang Északkeleti Hadseregének, végül pedig Csang Kaj-sek haderőinek maradéktalan felszámolása. Az augusztus 1-i és a november 25-i moszkvai dokumentum alapján arra következtethetünk: Csang Kaj-sek igenis lehetségesnek tartotta, hogy tárgyaljon a kommunistákkal. Mao Cetung azonban a kétfrontos harc elméletével eltávolította őt ettől

az irányvonaltól, maga szolgáltatva jó érvet arra az állításra, hogy a kommunisták a Kuomintangot – és személy szerint Csang Kaj-seket – kizárták a nemzeti egységfrontból, amiért is nem tehet mást, folytatni kénytelen a harcot a Kínai Kommunista Párt és a kínai Vörös Hadsereg ellen.

Mao Ce-tung valóban arra számított, hogy az általa meghirdetett kétfrontos háború sikerre vezethet? Természetesen nem. Inkább arra gondolt, hogy ily módon új világháború tör ki, melyet elkerülhetetlenül követ a világforradalom. Az 1935. december 25-i határozatban ez áll: „A japán imperializmus kínai és az olasz imperializmus abesszíniai kalandor háborúja kétségkívül magában rejti a második világháború veszélyét... Ezáltal olyan helyzet jön létre, amelyben a kínai forradalom elszigeteltsége is megszűnik." Továbbá: „Mivel a Szovjetunió minden igyekezete sikertelennek bizonyult, hogy Japán irányában békepolitikát folytasson, s mert a japán imperializmus aktív provokációs tevékenységet fejt ki a Szovjetunióval szemben, a Szovjetunió bármikor kész az agresszor elleni határozott lépésre. Így a közös cél – a japán imperializmus szétzúzása – egyesíti majd a kínai forradalmat, a japán forradalmat és a Szovjetunió harcát az agresszor ellen."

Ez volt a dolog sarkalatos pontja! Leplezték ugyan, mégis ismét tagadhatatlanul kirajzolódott a Li Li-szan-i irányvonal, melyet maga Mao is megpendített 1923-ban és támogatott 1930-ban; melyet azonban a KIVB és a Kínai Kommunista Párt Központi Bizottságának 1931-es 4. plénuma elvetett. Az elképzelés alapját az a spekuláció jelentette, hogy kínai területen végrehajtott puccsista felkelések és kalandor offenzívák révén olyan nyílt konfliktusba sodorják a Szovjetuniót az imperialista hatalmakkal, amely világforradalommal járó világháborúhoz vezet, s így a kínai forradalom győzelmét is biztosítja.

Mao Ce-tung 1936 nyarán Edgar Snownak adott interjújában megerősítette ezt a feltevést: valóban arra épített, hogy az északnyugat-kínai szovjetterület földrajzi fekvését kihasználva, háborúba sodorja a Szovjetuniót Japánnal. Arra a kérdésre, hiszi-e, hogy a Szovjetunió és a Mongol Népköztársaság egy ilyen háborúban részt venne és Kína segítségére sietne, Mao azt felelte:

„Mi sem természetesebb! A Szovjetunió nem elszigetelt ország, nem hagyhatja figyelmen kívül a távol-keleti fejleményeket. Nem maradhat passzív." Majd megerősítette: „A japán imperializmus elleni háború világméretű feladat; a Szovjetunió a világ része; nem maradhat tehát passzív."

Bevallom, szakadatlanul foglalkoztatott ez a kérdés. 1935-ben ellenségeskedésüktől függetlenül mind Mao, mind Csang Kuo-tao azon fáradozott, hogy a Szovjetuniót olyan helyzetbe sodorja, amely konfliktushoz vezethet Kuomintang-Kínával vagy Japánnal. Igaza volt-e Mao Ce-tungnak, amikor a Politikai Bizottság határozatában lényegében kijelentette, hogy a Szovjetunió távol-keleti békepolitikája kudarcot vallott? Hiányosak voltak az információim, semmi kétség; mégis határozottan elutasítottam ezt a tézist. A biztonság kedvéért megkérdeztem Csang Haót, hogyan vélekednek Moszkvában erről a kérdésről. Ő azonban kitért a beszélgetés elől; mellesleg megjegyezve: került velem mindenfajta kapcsolatot. Vagyis magamnak kellett megbirkóznom a problémámmal, ahogy tudtam.

A teljesség kedvéért megemlíteném még, hogy a Politikai Bizottság határozatában az osztálykérdést ismét nem megfelelően fogalmazták meg. Semmi kétség, logikus volt, hogy a jövendőre tervezett népi kormány nemcsak a dolgozóknak biztosít majd szociális jogokat, hanem a nemzeti burzsoáziának – értsd: a birtokosoknak, a magántulajdonnal rendelkezőknek – is. Lényegi kifogást nem emelhettem ez ellen, bár úgy éreztem, Mao idevágó magyarázatai egy kicsit elvetik a sulykot („a demokratikus forradalom jelenlegi szakaszában a munka és a tőke közötti harcnak vannak bizonyos határai" és „a társadalmi törvényhozás nem irányul majd a nemzeti burzsoázia gazdagodása ellen"). Aggasztónak véltem azonban a határozatnak azt a kitételét, miszerint a Kínai Kommunista Párt nem csupán a proletariátus, hanem az egész nemzet élcsapata, ezért – származástól és szociális helyzettől függetlenül – mindenkit felvesz soraiba, aki a párt céljaiért küzdeni kíván. A párt „szervezeti bővítése" érdekében meg kell nyitni a kapukat az új tagok milliói előtt. Nem kell félni sem a karrieristáktól, sem a politikai tökfejektől, de még az osztályidegen elemektől sem: a párt majd átneveli őket.

Fennállt a veszély, hogy a Kínai Kommunista Párt, mely összetételét tekintve máris a szegényparasztok polgári és kispolgári értelmiségiek által vezetett pártja volt, még inkább elveszíti proletár osztályjellegét, s profil nélküli össznemzeti, az osztálykülönbségek iránt közömbös szervezetté válik. Mao Ce-tung a pártaktíván mondott beszédében – jellemző módon – nem taglalta részletesebben ezt a kérdést.

Szembeszökő az augusztusi és a novemberi moszkvai felhívás, illetve az 1935. december 25-i határozat közti különbség, hogy ne mondjam, ellentmondás. A vajaopaói Politikai Bizottság forma szerint kétségkívül alapul vette a párt moszkvai képviselete által kidolgozott és Csang Haóval elküldött KIVB-direktívát; a „kiegészítéssel" és „javítással" azonban odáig ment, hogy a dolog csaknem önmaga ellenkezőjébe fordult. A határozat még így is előrelépést jelentett az augusztus 8-i maoerkaji döntéshez képest: elvben helyeselte az egységfront-politikát, a „szovjetek" jelszavát pedig a „népköztársaság" követelésével váltotta fel. A Kuomintanggal, Csang Kaj-sekkel és a polgárháborúval kapcsolatos álláspont azonban gyakorlatilag mit sem változott. Így cleve veszélybe került, legalábbis megnehezült a Japán elleni nemzeti egységfront kialakítása.

Annak érdekében, hogy a határozat nagyobb nyomatékot kapjon, Mao előzőleg kiegészítette a már zömében amúgy is „kezes" Politikai Bizottságot, illetve annak töredékét. A Politikai Bizottság 15 tagja és póttagja közül csupán heten tartózkodtak Észak-Senhsziben: Mao Ce-tung, Lo Fu, Po Ku, Csou En-laj, Vang Csia-hsziang, Teng Fa és Kaj Feng (az ifjúsági szövetség titkára). A többiek közül hárman Moszkvában, öten Kína más területein tevékenykedtek. A határozatképes többség megteremtése érdekében két központi bizottsági tagot kooptáltak a Politikai Bizottságba: Peng Tö-huajt és Csang Haót. Ment minden, mint a karikacsapás.

A dolog nem is maradt eredménytelen. Hála a Csang Hszüelianggal kötött titkos fegyverszünetnek, a pártvezetés képviselői Hszianon át eljutottak Kuomintang-Kínába, ahol kapcsolatba léptek a helyi illegális pártszervezetekkel. Ott dolgoztak már a Szovjetunióból és más országokból hazaérkezett kínai kommu-

nisták; az ifjúság, különösen a diákok körében az augusztus 1-i és a november 25-i határozatot követő politikai tömegmozgalom kialakításán fáradoztak. Híresztelésekből arról értesültem, hogy Mao Ce-tung hívei a Politikai Bizottság tekintélyére hivatkozva megpróbálták a december 25-i határozatnak megfelelően irányítani e mozgalmat. Így volt-e vagy sem, nem tudom. Bizonyossággal állíthatom azonban, hogy Mao a politikai határozat birtokában nem késlekedett soká a katonai terv kidolgozásával sem, mely a szándékait egészen egyértelműen megvilágította.

*

1936. január elején Mao Ce-tung összehívta a Politikai Bizottságot – vagy a haditanácsot, hiszen a két szerv személyi összetétele messzemenőkig egyezett. Ezen az ülésen, melyen én is jelen voltam, Mao ismertette új stratégiai tervét. Elsődleges célul azt tűzte ki, hogy a Szovjetuniótól technikai és egyéb anyagi segítséget kell szerezni. Ennek érdekében az 1. Vörös Fronthadsereg vonuljon a Mongol Népköztársaság határára és teremtsen közvetlen kapcsolatot a szovjet Távol-Keleti Hadsereggel. A szándék megvalósításának három szakasza volt: az észak-senhszi szovjetterület konszolidálása és a Huanghón való átkelés Sanhszi felé; az ottani, Jen Hszi-san kormányzó parancsnoksága alatt álló tartományi csapatok megsemmisítése és új bázis létrehozása Sanhsziban; végül előrenyomulás észak felé Szujjüan vagy Csahar tartományon át, a Mongol Népköztársaságig.

A három szakasz részletes kidolgozására nem került sor, a dolgot csak nagy vonásokban, mondhatni perspektivikusan vázolták fel. Mégis azonnal szembefordultam ezzel az elképzeléssel, javasolván, hogy a Vörös Hadsereg harccselekményeit Nyugat-Sanhszire korlátozzuk, máskülönben mind a Japán elleni egységfront, mind a Szovjetunió békepolitikája veszélybe kerül. A jelenlevők azonban – bár nem különösebb lelkesedéssel, részben bizonyos fenntartásokkal – megszavazták Mao tervét. Lo Fu úgy mellesleg megjegyezte, hogy a kitűzött fő cél ugyanígy vagy talán még jobban elérhető a Ninghszia felé történő előrenyomulással is, Csou En-laj pedig hangsúlyozta, hogy az Észak-Senhsziben lét-

rehozott bázist semmiképp sem szabad feladni. Mao rendkívül élesen egyedül énellenem fordult. Buzgón támogatta ebben Kaj Feng és Csang Hao, akiről az az általános benyomásom alakult ki, hogy beállt Mao legmegbízhatóbb híveinek táborába. A tervet tehát végül is elvben mindenki jóváhagyta. Kiállásom eredménye mindössze az lett, hogy az 1. hadsereg elindulásáig már nem hívtak meg ülésre; de az is lehet, hogy akkoriban nem került többé sor katonai tárgyú tanácskozásra.

A következő hetekben beszélgetések során megtudtam, hogy a Politikai Bizottság tagjainak véleménye korántsem egyezett meg annyira, mint ahogy kezdetben látszott. Peng Tö-huaj például ironikusan szólt arról, hogy a Hosszú Menetelést elégtelen erőkkel folytattuk. Vang Csia-hsziang aggályát fejezte ki: ha katonailag túlzottan előremerészkedünk, ez politikai szempontból könnyen elszigetelődést jelenthet a japánellenes népmozgalomtól. Po Ku személyes beszélgetéseink során több alkalommal is egyetértett fenntartásaimmal; úgy vélte azonban, nem eszik olyan forrón a kását, s Maót a leginkább azzal tarthatjuk távol a kalandorságoktól, ha mellette maradunk és hatunk rá. Tőle tudtam meg azt is, hogy a hadsereget a hadjáratra nemcsak a teljes haditanács készül elkísérni, hanem a Politikai Bizottság is, Csou En-laj kivételével. Ez a hír még jobban elgondolkoztatott, a dolog ugyanis fenyegetően úgy festett, mint a jelenlegi bázis feladása. Csou En-laj nem nyilvánított véleményt e tárgyban, csupán vállat vont: elégedett volt azzal, hogy maradni fog, s átveszi Észak-Senhszi legfelsőbb politikai és katonai vezetését. Világosan értésre adta, hogy a szovjetterületet akkor is kész megvédelmezni, ha az 1. fronthadsereg nem térne vissza.

Február közepén hirtelen felszólítottak, álljak menetkészen, mert csatlakozni fogok az 1. fronthadsereg főparancsnokságához. Időközben szüntelenül azon töprengtem, milyen következményekkel járhat majd Mao hadászati terve. És végérvényesen arra a következtetésre jutottam, hogy ez a terv nemcsak a világ dolgozóinak a VII. Komintern-kongresszus fasizmus- és háborúellenes határozataiban tükröződő érdekeivel áll szöges ellentétben, hanem a szovjet nép érdekeivel is, hiszen a szovjet emberek közvetlen szenvedő alanyaivá válnának a nagy háborúnak, mely a

maoista tervezgetések eredményeképpen kirobbanhat. Mint annak idején Csianghsziban, most is súlyos lelkiismereti válsággal kellett szembenéznem. Ezúttal összehasonlíthatatlanul többről volt szó, mint ott, a Caj Ting-kaj vezette lázadás árnyékában. A Komintern egységpolitikája, a szovjet kormány békepolitikája forroghatott veszélyben.

Még egyszer végiggondoltam mindent, amit hallomásból és személyes tapasztalataim alapján Mao Ce-tungnak a Szovjetunióval kapcsolatos nézeteiről tudtam: kijelentéseit a Kínai Kommunista Párt 1923-as III. kongresszusán, miszerint a kínai forradalom csak a Szovjet-Oroszország által támogatott fegyveres harcban győzhet; kiállását Li Li-szan mellett, aki 1930-ban fegyveres konfliktusba akarta sodorni a Szovjetuniót az imperializmus erőivel, elsősorban Japánnal; azt a körülményt, hogy több ízben is elégedetlenségét nyilvánította, mert a Szovjetunió a kínai Vörös Hadseregnek 1927 óta semmilyen segítséget sem nyújt, ellenkezőleg, békét kötött a Kuomintang-kormánnyal; 1934 óta ismételten hangsúlyozott felfogását, miszerint a világ fő ellentmondása a Kína és Japán közötti ellentét, következésképpen a világméretű forradalmi harc fő áramlata, döntő tényezője a kínai nép harca a japán agresszió és a Kuomintang-reakció ellen; 1935 óta megújuló konkrét terveit arra vonatkozóan, hogy a kínai Vörös Hadseregnek Hszincsiangba vagy Mongólia felé előrenyomulva a Szovjetuniót konfliktusba kell sodornia előbb a Kuomintang-Kínával, majd Japánnal és így tovább.

Felidéztem magamban a japán provokációkat, melyeket 1932-ben Mandzsúriában, a Kelet-Kínai Vasúton magam is átéltem; és felidéztem a szovjet kormány békeszerető politikáját, amely ezt a konfliktust is kiküszöbölte. Tudtam persze azt is: Japán most arra használja fel bábállamát, Mandzsukuót, hogy erőteljesebben folytassa provokációit a Mongol Népköztársaság ellen, mégpedig azzal a céllal, hogy saját égisze alatt hozhasson létre nagy mongol államképződményt, mely közvetlen fenyegetést jelentene a Szovjetunióra. Akkoriban még nem hallhattam azonban Mao Ce-tung nyilatkozatát, melyet 1936 nyarán adott Edgar Snownak. Ennek értelmében „a kínai forradalom győzelme után Külső-Mongólia (ti. a Mongol Népköztársaság – *O. B.*) automa-

tikusan a kínai föderáció részét alkotná". Vagyis Maóról könnyen feltehető, hogy a Mongol Népköztársaságot a kínai Vörös Hadsereg eljövendő bázisának szemelte ki.

Hogy gondolataim korántsem voltak merő elmeszülemények, bizonyítja a *Sencsing Zsipaó*nak, a Kuomintang újságjának egyik 1936. március 6-i cikke. Szó szerint idézem a csak nemrégiben kézhez kapott anyagot: „A vöröscsapatok előnyomulásának Sanhszi felé kettős célja van: először is egyesülni Külső-Mongóliával, s így segítséget kapni a Szovjetuniótól; másodszor állandó fenyegetést teremteni Hupej és Csahar tartományokkal szemben, ekképpen kiprovokálni Japán beavatkozását. Amennyiben a vörösök e két cél bármelyikét elérik, máris komoly és valós veszélybe sodorhatják a nankingi kormányt. Következésképpen a kommunisták elleni harc élet-halál kérdés a nankingi kormány számára."

Álmatlan éjszakák után, újra meg újra átgondolva, mit kell tennem, mint kommunistának és internacionalistának, úgy döntöttem, levéllel fordulok Mao Ce-tunghoz és a Politikai Bizottság tagjaihoz, melyben rögzítem gondolataimat és tiltakozom az ellen, hogy az 1. Vörös Fronthadsereg bármiképpen is előrenyomuljon a Mongol Népköztársaság irányában. Hosszú levél kerekedett ebből; és ma már nem tudom pontosan rekonstruálni. 1939-ben Moszkvában jelentést tettem a dologról, s akkori magyarázatomból már szó szerint idézhetek három fő pontot. Először is rámutattam arra, hogy „a kínai Vörös Hadsereg előrenyomulása a Mongol Népköztársaság határai felé veszélyezteti a Szovjetunió békepolitikáját és objektíve ürügyet szolgáltathat Japánnak a Mongol Népköztársaság lerohanására". Ez pedig – folytattam magyarázatomat – okvetlenül kiprovokálná a Szovjetunió beavatkozását; a Szovjetunió arra kényszerülne, hogy támogassa Mao kalandor politikáját, tekintet nélkül azokra a következményekre, amelyek ebből a kommunista világmozgalmat és a szovjet békepolitikát illetően fakadnának. Másodszor, „a kínai Vörös Hadsereg fő feladata (melyet a Kínai Kommunista Párt alapvető feladata, tehát a Japán elleni egységfront létrehozása határoz meg) jelenleg nem azt követeli, hogy technikai segítséget szerezzen a Szovjetuniótól, hanem azt, hogy ha egyálta-

lán hadműveletcket folytat, olyan harccselekményekre vállalkozzék, amelyek Belső-Kínában a széles, japánellenes egységfront létrejöttét és a japánbarát árulók csapatainak megsemmisítését célozzák". Mao Ce-tung terve, a Senhsziba való benyomulás – folytattam – nem szolgálja ezt a célt, ellenkezőleg, ismét polgárháborút szít, és további ürügyet szolgáltat a japán hódítóknak, hogy észak-kínai agressziójukat folytassák (ami valóban meg is történt). Harmadszor – írtam, Peng Tö-huaj megjegyzésére alapozva – „a főerők újabb Hosszú Menetelése a Mongol Népköztársaságig azzal a következménnyel járna, hogy a kikényszerített ellenséges ellenintézkedések miatt nem tudnának visszatérni, s ez egyenesen az észak-senhszi szovjetterület létezését fenyegetné".

Oroszról kínaira fordított levelemet Csou En-lajnak adtam át, aki megígérte, hogy sokszorosíttatja a Politikai Bizottság tagjai számára. Megtörtént-e a sokszorosítás, nem tudom. Egyszersmind kijelentettem: nem vagyok hajlandó részt venni a hadjáratban. Néhány nap múlva a Politikai Bizottság és a haditanács, a törzs és a hátországi szolgálatok egy része elhagyta a várost, hogy csatlakozzék a hadsereghez. Én Vajaopaóban maradtam.

Levelemre nem kaptam választ. Azazhogy mégis! Csou En-laj valamivel később közölte velem, hogy Sanhsziből rádiótávirat érkezett, amelyben a Politikai Bizottság elítéli opportunista állásfoglalásomat, és azzal vádol, hogy félreismertem a szovjet békepolitika lényegét, túlbecsültem az ellenség erőit, ugyanakkor pedig lebecsültem a kínai szovjetmozgalom és a kínai Vörös Hadsereg erejét. Csou En-laj kommentár nélkül tudatta velem ezt az ítéletet. Egyben pedig javasolta, a katonai akadémián folytatott tevékenységem mellett dolgozzam ismét a törzsben is. Fontos ugyanis, hogy az új bázist megvédjük a váratlan támadásokkal vagy rajtaütésekkel szemben.

Csou En-laj nem támaszkodhatott jelentősebb katonai erőkre, legfeljebb az akadémiára, az önálló és a helyi egységekre, valamint a törzs- és az őrcsapatokra, ami összesen csupán néhány ezer ember volt. Mégis bizakodónak látszott. A Csang Hszüe-lianggal kötött fegyvernyugvási egyezményre épített, valamint Jang Hucseng passzivitására. Mint kiderült, joggal. Az 1. fronthadsereg

több hónapos távolléte idején az észak-senhszi szovjettámaszpont nem került komolyabb veszélybe. Persze, nem szabad elfelejteni, hogy a hadsereg nem távolodott el túlságosan messzire, és bármikor visszatérhetett. Ennyiben még Mao tervének második fázisáig sem jutott tehát. De ki tudhatta ezt előre?

Ebben az időben csak mintuan-bandák hatoltak be többször is a szovjetterület szívébe. Többnyire lóháton jöttek, falvakat rohantak le, gyilkoltak és fosztogattak, utána azonban nyomban visszavonultak. Egy alkalommal egy ilyen banda – néhány száz fő – Vajaopao közvetlen közelében rohant le egy falut, és fennállt az a veszély, hogy magát a várost is megtámadják. Csou En-laj minden rendelkezésre álló erőt mozgósított, hogy az igen kedvező fekvésű – elszigetelt magaslaton elhelyezkedő és erős falakkal körülvett – várost megvédje; magam eközben a katonai akadémiával rontottam ki Vajaopaóból, hogy a támadókat elűzzük. Összecsapásra nem került sor. A banditákat az utolsó pillanatban figyelmeztették, így zsákmányukat – főként élelmiszert s néhány lovat – hátrahagyva, fejvesztetten menekültek. Az üldözés céltalan lett volna, visszatértünk hát Vajaopaóba. A banditák láthatóan tanultak a leckéből, mert a továbbiakban még a város közelébe se merészkedtek.

Azért mesélem el ezeket az epizódokat, hogy szemléltessem: együttműködésünk Csou En-lajjal zavartalannak bizonyult. A törzsnél rendszeresen bepillantást nyerhettem a sajnos meglehetősen gyéren érkező fronttudósításokba is. Csou En-laj ezenkívül alkalmanként kínai újságokat adott tolmácsomnak (a lapok Sanhsziből érkeztek, „tábori postával"), olykor elbeszélgetett velem angolul a politikai és a katonai helyzetről, úgyhogy nagyjából követhettem az események menetét.

Ami a Keleti Hadjáratot illeti – így nevezték el később az 1. fronthadsereg vállalkozását –, a főerők február 20-án valahol a 17. Kuomintang-hadsereg által megszállt Jicsuan és Szujtö városok közti széles résen átkeltek a Huanghón. A keleti parton gyenge Sanhszi tartományi csapatok álltak, és csekély ellenállást tanúsítottak. Eleinte a további előnyomulás is súrlódásmentesen folyt. Jen Hszi-san tartományi kormányzó nem bocsátkozott nyílt ütközetbe, bár összesen mintegy 60 000 ember állt a rendelkezé-

sére, vagyis két-háromszoros túlerő. Megelégedett azzal, hogy a városokat védte és megerősítette a Huangho menti Vupaóból a Fenho menti Csihszienbe vezető utat, akadályozandó a Vörös Hadsereg előnyomulását Tajjüan tartományi főváros felé. Ezért 1. fronthadseregünk a Huangho és a Fenho közti hegyes háromszögben egészen az említett északi útig sorra elfoglalhatta a helyi körzeteket, összesen mintegy 25 000 négyzetkilométert.

Ennek során a harcok terhe lényegében a 15. hadtestre hárult. A 15. hadtest alkotta az északi oszlopot, s így hátvédként kellett biztosítania a Huangho-átkelést, egyszersmind a hadsereg bal szárnyát Jen Hszi-san főerői ellen, melyek Tajjüantól délre összpontosultak. Az 1. hadtest viszont, ahol a Politikai Bizottság, a haditanács és a főparancsnokság tartózkodott, viszonylag szabadon végezhette hadműveleteit a két folyam közti egész területen, fel a Fenho Huanghóba torkollásáig; előrenyomulhatott a gazdag Fenho-völgyben is, amelyen a tatung–pucsoui vasútvonal vezet keresztül, földesurak és kereskedők javait sajátíthatta ki, önkénteseket toborozhatott, s a Kuomintang hatóságait felválthatta új, saját hatalmi szerveivel. A törzs adatai szerint a mozgósítottak száma mintegy 5000–6000 főre rúgott. A zsákmányolt pénzösszeg meghaladta a félmillió ezüstdollárt, ami akkori szerény körülményeinkhez képest igen tetemes összegnek számított. Tekintélyes élelmiszerkészletekhez is hozzájutottak, rizst, olajat, sót, valamint textilféleségeket és kis mennyiségben fegyvert s lőszert zsákmányoltak. A zsákmányt teherszállító-oszlopok hozták folyamatosan Észak-Senhszibe, ahol Csou En-laj hadtápállomásokat létesített; az új készletek Mao Ce-tung öccse, Mao Ce-min felügyelete alá kerültek.

A Keleti Hadjárat politikai célját így határozták meg: „Ellenállás a japán területrablókkal szemben, valamint az Észak-Kína autonómiájáért (vagyis: gyakorlatilag bekövetkezett elszakításáért – *O. B.*) felelős árulók megbüntetése." Egy nappal az ismét „Japánellenes Élgárdának" nevezett 1. fronthadsereg elindulása után Mao Ce-tung „A Kínai Népköztársaság Központi Kormánya" nevében felhívást adott ki összkínai konferencia egybehívására. Látszólag mintha az 1935. november 25-i moszkvai nyilatkozat szellemében járt volna el, alapjában azonban csak a

Politikai Bizottság december 25-i határozatának ettől eltérő politikai irányvonalát vitte tovább. A Mao-féle felhívás hitelét alapvetően két körülmény rontotta. Először is: egy egész sor olyan feltételt szabott, amely ebben az időben Csang Kaj-sek számára elfogadhatatlan volt, így például követelte a Kuomintang „egypárt-diktatúrájának" felszámolását, minden politikai fogoly szabadon bocsátását, a „Népi Kormánnyal" való „normális" kapcsolat megteremtését (az eddigi Forradalmi Kormány mostantól így nevezte magát). Tanácskozni kellett volna egyebek között a Japánnal fennálló diplomáciai kapcsolatok azonnali megszakításáról, a Japánnak küldendő azonnali hadüzenetről, a Mandzsúriába menesztendő „büntető expedícióról" s más hasonlókról. A konferencia színhelyéül Mao Észak-Senhszit (!) javasolta. Másodszor – és ez még súlyosabban nyomott a latban –: a szavak goromba ellentmondásban álltak a tettekkel, hiszen mindenki számára világos volt, hogy a sanhszi hadjárat ismét felszítja a polgárháborút.

Csang Kaj-sek valóban parancsot adott a Huanghótól délre, Honanban és Csiangszuban állomásozó hadseregeinek, hogy haladéktalanul induljanak Sanhszi felé, Jen Hszi-san támogatására. Hasonló parancsot adott a szujjüani, csahari és hupeji tartományi csapatoknak is, inkább beletörődve abba, hogy így e tartományok könnyen a japánok kezére kerülhetnek. Az északkeleti és a 17. hadseregnek egyidejűleg el kellett zárnia a Huanghót, hogy megakadályozzák 1. hadseregünk visszatérését Észak-Senhszibe és elfoglalják gyakorlatilag védtelenül hagyott bázisát.

Március végén lényegében befejeződött az ellenség felvonulása a Huanghótól keletre. A Csen Cseng tábornok főparancsnoksága alatt álló központi Kuomintang-csapatok – összesen mintegy tizenkét-tizenöt hadosztály – állásba vonultak a Fenho és a partnál húzódó vasútvonal mentén, erődítményeket létesítettek, majd a sanhszi csapatok által védelmezett városokra támaszkodva több, két-három hadosztályból álló oszlopban lassan előnyomultak nyugat felé. Példájukat követték északon Jen Hszi-san főerői. Ennek során az ellenség ugyanazt a blokkháztaktikát követte, mint annak idején a Központi Szovjetterület elleni ötödik hadjárat során. Katonai helyzetünk tehát áprilisban kedvezőt-

lenre fordult. A Fenho és a Huangho közti hadműveleti terület fokozatosan zsugorodott, a manőverezési lehetőség csökkent, és a döntő csata lehetetlenné vált – azaz csak a legsúlyosabb áldozatok árán lehetett volna megvívni. De mi lett volna ennek *most* a célja? A Fenho menti erődítményvonal áttörése, hogy Kelet-Senhszin át Hupej felé és tovább Csaharnak folytatódhassék a menetelés, mivel a közvetlen utat Szujjüan felé elzárták?!

Beláthatatlanok lettek volna a következmények. Az 1. hadseregnek, bázisától elszakítva, izoláltan kellett volna felvennie a harcot a Kuomintang-csapatok túlerejével. A Kuomintangnak pedig ebben a helyzetben csak az a választása maradt, hogy helyreállítsa Senhsziban a korábbi helyzetet, tehát visszavesse I. hadseregünket a Huanghón túlra, vagy szabad teret enged a hátában lecsapni készen álló japán militaristáknak, ami viszont nemcsak Csahar és Hupej elvesztését jelentette volna – mert ezt már aligha lehetett megakadályozni! –, hanem Szujjüanét és Senhsziét is.

A kínai újságok, japán tudósításokra támaszkodva, már arról cikkeztek, hogy a kínai Vörös Hadsereg összejátszik Moszkvával és a Kominternnel; a japánok pedig nyíltan kijelentették, hogy Észak-Kínát és Mongóliát – melyeket saját befolyási övezetüknek tekintettek – „vörös" veszély fenyegeti, amiért is csapataik megerősítésére kényszerülnek Észak-Kínában. Kikényszerítettek egy egyezményt az „Észak-Kínában folytatandó kommunizmus elleni harcról"; az egyezményt kínai részről Hupej és Csahar úgynevezett Politikai Tanácsa írta alá, ezzel a két tartományt gyakorlatilag a japán megszállókra bízva. A paktum jellemző módon nemcsak a kommunisták ellen irányult, hanem hangsúlyozottan Csang Kaj-sek ellen is. Röviden: Mao Ce-tung Keleti Hadjárata tovább szította a kínai polgárháborút, megerősítette Kínában a reakciós japánbarát elemek pozícióját, ürügyet adott a japán agresszornak, hogy Kína, a Mongol Népköztársaság és végső soron a Szovjetunió elleni hadászati pozícióit még jobban kiépíthesse. Legalábbis objektíve ez történt; akár ezt akarta Mao, akár nem.

Ilyen körülmények között Mao, a Politikai Bizottság és a haditanács végül a másik alternatívát választotta: a visszavonulást

Észak-Senhszibe. Erre megvolt a lehetőség, mert Csang Hszüeliang és Jang Hu-cseng nem követte Csang Kaj-sek parancsát, nem zárták le a Huangho átkelőhelyeit. Po Ku, mikor nemsokára ismét találkoztunk, biztosított róla, hogy a visszavonulás elhatározásában katonai megfontolások játszották a fő szerepet. Mao Ce-tung belátta, hogy hadászati terve ez idő szerint kivihetetlen. Pozitív eredményként kellett értékelni mindazonáltal, hogy a nemzeti egységfront politikája az eddigieknél következetesebben érvényesülhetett.

A határozat meghozatalában közrejátszhattak az 1. hadseregen belüli nézeteltérések. Mint már említettem, a harcok fő terhe a 15. hadtestre hárult. Az 1. hadtest a legkülönbözőbb módokon bújt ki a főparancsnokság ama parancsainak teljesítése alól, hogy támogassa a 15. hadtestet. Ezért a 15. hadtest máskülönben elkerülhető veszteségeket szenvedett, különösen a visszavonulás során és a Huangho-átkelőhely biztosításakor. Parancsnoka, Liu Cse-tan el is esett. Lin Piaót magatartása miatt a Politikai Bizottság dorgálásban részesítette, parancsnoki tisztségéből egy időre felmentette, és a katonai akadémia vezetését bízta rá.

*

1936 áprilisának utolsó napjaiban az 1. Vörös Fronthadsereg visszatért Észak-Senhszibe. Alig egy hétre rá, május elején, Mao Ce-tung egy Vajaopaótól keletre eső helységben összehívta a Politikai Bizottság ülését. Csou En-laj közölte velem, hogy engem is meghívnak az értekezletre. Másnap reggel együtt lovagoltunk a tanácskozás színhelyére; késő délután érkeztünk meg. Este felkeresett Po Ku – mint célzásából kivehettem, Mao Ce-tung tudtával –, hogy meggyőzzön: másnap beszélnem kell, gyakoroljak önkritikát. Mao fontosnak tartotta, hogy az ülésen teljes legyen az összhang, s így rendeződhessenek az 1. hadseregen belüli villongások, eleve kiküszöbölődjenek a hadsereg visszatérését illető „téves magyarázatok". Nyugodt lélekkel egyezhettem bele a dologba, hiszen a hadművelet az én elképzeléseim szerint zajlott, s most már a Szovjetuniót és a Mongol Népköztársaságot nem fenyegette a veszély, amitől tartottam.

Az ülésen, amelyen a haditanácsnak azok a tagjai is részt vettek, akik nem tartoztak a Politikai Bizottsághoz, ily módon békés hangulat uralkodott. Mao mintegy békülékeny győztesként viselkedett. Programbeszédet tartott, s ennek során megint elhangzott egy jellegzetes éles maói fordulat; számomra azonban – különösen a 4. hadsereggel történt egyesülés óta – nem volt újdonság az ilyesmi. A dolgot nyilvánvalóan megbeszélte már a Politikai Bizottság tagjaival, mert mindenki hasonló szellemben nyilatkozott. A magam részéről elismertem, hogy a Politikai Bizottság jogos bírálattal illette levelemet – hiszen ez a Keleti Hadjárat tényleges kimenetele következtében valóban tárgytalanná vált –, „dicsértem" Mao Ce-tung manőverező háborús hadászatát és harcászatát. Mao is elismerő szavakkal méltatta aktív harctevékenységemet, melyet a mintuan-bandákkal szemben kifejtettem. Mások is „bűnbánatot" tartottak és hűségnyilatkozatokat tettek, így például Lo Fu és Vang Csia-hsziang, akik korábban nem fogadták különösebb lelkesedéssel Mao eredeti tervét. Csak Lin Piao duzzogott és hallgatott, de ő sem politikai okokból, hanem csupán személyes bosszúságból.

Felesleges részleteznem Mao beszédének tartalmát, hiszen ez lényegében megfelelt a tanácskozás által május 5-én elfogadott felhívásnak, amely a következő címmel jelent meg: „A Kínai Vörös Hadsereg Főparancsnokságának távirata a Nankingi Nemzeti Kormány Katonai Bizottságához, minden szárazföldi, haditengerészeti és légi haderőhöz, minden párthoz, csoporthoz, szervezethez és újságszerkesztőséghez, minden olyan honfitársunkhoz, aki nem akarja a gyarmati rabszolgaság igáját." A felhívás szövege megtalálható Mao Ce-tung Válogatott műveiben.[1]

Itt csupán néhány mozzanatot emelek ki.

Az első és a legfontosabb: Mao itt már egyetlen szót sem ejtett az év elején kidolgozott hadászati tervéről. Mi több, ezt a tervet a maoista történetírás mindmáig nem említi egy hanggal sem; amiképpen magát a tanácskozást sem. Ehelyett Mao ismét leszögezte – ahogy már a február 21-i felhívásban is tette –, hogy „a kínai Vörös Hadseregnek a Kínai Kommunista Párt által ve-

[1] *Mao Ce-tung:* Válogatott művei. 1. köt. Peking 1951. 264. old. (Kínaiul.)

zetett Japánellenes Élgárdája" azért hajtotta végre a Keleti Hadjáratot, hogy megkezdje az ellenállást a japán területrablókkal szemben, és megbüntesse a kínai hazaárulókat. Ez utóbbiakon konkrétan csak a hupeji és csahari Politikai Tanács tagjait érthette, akik valóban tárgyaltak a japánokkal; a sanhszi és a szujüani kormányzó ugyanis ebben az időben még meglehetősen szívósan ellenállt a japán nyomásnak. Mindenki tudta azonban, hogy a főcsapásnak éppen ellenük kellett volna irányulnia. Ezért az is igen furcsán hangzott, hogy Mao a továbbiakban azt állította: a Keleti Hadjárat súlyos csapást mért a japán imperialistákra és a kínai hazaárulókra, és erőteljes ösztönzést adott a kínai népnek a nemzeti felszabadító harchoz. A hadjárat fentebb röviden vázolt következményei pedig éppen az ellenkezőjét bizonyították!

A visszavonulásra hozott döntést Mao azzal magyarázta, hogy az 1. fronthadsereg – miután a sanhszi csapatok és a központi kormánycsapatok elzárták a Hupej és Csahar felé vezető utat – kerülni akarta az új polgárháborút, amely csak a japánok és a hazaárulók malmára hajtotta volna a vizet, és ártott volna a célul kitűzött nemzeti egységfront ügyének. Tehát nem katonai, hanem politikai szempontok voltak mérvadóak. Sőt, Mao nem átallotta kijelenteni, hogy a Nyugat-Sanhsziban aratott számos nagy győzelem után, katonai szempontból, fennállt annak lehetősége is, hogy a Fenho menti blokádot áttörjék, és az előnyomulást Hupej felé folytassák.

Megdöbbentőnek látszhat, hogy a tanácskozás résztvevői mindezt készpénznek vették, holott tudták, amit tudtak. Mao helyzete azonban ez idő tájt mind a Politikai Bizottságban, mind a haditanácsban olyan erős volt, hogy senki sem mert nyíltan szembefordulni vele. Ráadásul a Keleti Hadjárat, ha korlátozott célú portyának tekintjük, valóban sikert hozott. Politikai szempontból új területeket hódított meg, gazdag zsákmánnyal járt; a hadsereg számbelileg és fegyverzet szempontjából is erősödött általa. Végeredményben pedig a tanácskozás – s az internacionalisták számára ez kétségkívül döntő fontosságú mozzanat volt – az egységfront politikájának új szakaszát vezette be. Ez a „Távirat"-ban is kifejezésre jutott. Az új szakasz sajátossága abban állt,

hogy most már nem zárták ki, sőt be akarták vonni az egységfrontba a Kuomintangot és Csang Kaj-seket; előtérbe került a polgárháború befejezésének gondolata, „mert a végleges felszabadulás csak az egész kínai nép közös harcával vívható ki". És így végre mintha érvényesült volna a KIVB politikája.

A dolgok kritikus szemű megfigyelőjének bizonyára feltűnt már mind a Politikai Bizottság tanácskozását, mind a május 5-i „Távirat" szövegét illetően az a mozzanat, hogy az új politikai vonalnak inkább deklaratív jellege volt, és bizonyos fokig ellentétben állt a gyakorlattal. Így Mao és a Politikai Bizottság a szövetségi politikában továbbra sem a Csang Kaj-sek vezetése alatt álló központi Kuomintang-kormány felé orientálódott, hanem a helyi katonai hatalmasságokkal keresett kapcsolatot – Észak-Kínában Csang Hszüe-lianggal és Jang Hu-csenggel, Dél-Kínában Kuangtung és Kuanghszi tartomány kormányzóival –, akik minden adandó alkalmat megragadtak, hogy a központi kormánnyal szembeforduljanak, s így objektíve is újra meg újra gyengítették a nemzeti egységfrontot, amely – a fennálló hatalmi erőviszonyokat tekintve – Csang Kaj-sek nélkül semmiképp sem jöhetett létre.

A polgárháború befejezésének követelésével kapcsolatban is feltűnt, hogy Sanhsziban, Senhsziben és Kanszuban, vagyis az 1. hadsereg hadműveleti területén ennek egy hónapon belül kellett volna bekövetkeznie; míg Dél- és Nyugat-Kínában, ahol a 4. hadsereg, a 2. hadtest és különböző partizánegységek tevékenykedtek, csak „úgy általában", hely és időpont megjelölése nélkül volt szó a dologról. Nem szabad elfelejteni itt, hogy a Politikai Bizottság az egész párt nevében, a haditanács, illetve a főparancsnokság pedig az egész kínai Vörös Hadsereg, minden forradalmi és partizán haderő nevében szólt. Bizonyára nem véletlenül maradt említés nélkül Ninghszia sem a leghamarabb létrehozandó fegyverszüneti térségek sorában.

Mellesleg Mao élt az alkalommal, hogy erősítse tézisét, melyet Cunji után, nagyrészt Maoerkajban fogalmazott meg, s amelyet azóta a kínai (és nemcsak a kínai) történetírás is elfogadott. Eszerint a Vörös Hadsereg Hosszú Menetelése az ő – Mao Ce-

tung – koncepciója szerint kezdettől fogva és minden fázisában a japán agresszor elleni koncentrált felvonulást célozta.

A tanácskozás végén meghatározták a legközelebbi jövőben követendő katonai stratégiát, helyesebben: közölték az irányvonalat, mely már készen állt. E hadászati koncepció szerint az Észak-Senhsziben létrehozott szovjetterületet nyugat felé kellett bővíteni és japánellenes bázisként megszilárdítani. Történhetett ez két módon is: 1. a Csang Hszüe-liang és Jang Hu-cseng hadseregébe való politikai behatolás által, 2. Ninghszia és Kanszu irányában végrehajtandó villámhadjárattal, melynek célja az, hogy Ma Hung-kuj és Hu Cung-nan csapataira a Vörös Hadsereg erői meglepetésszerű támadással vereséget mérjenek. A bázis bővítésén kívül szóba került még, hogy adott esetben a 4. hadsereg és a 2. hadtest ez idő tájt hosszadalmas harcok és menetelések után Szecsuanból, Jünnanból és Hszikangból északnak forduló erőivel Kanszuban összeköttetést teremtsünk. Kimondatlanul maradt egy harmadik cél – a Szovjetunióval teremtendő közvetlen kapcsolat szándéka. Ez a kérdés feltehetően csupán Mao legszűkebb bizalmasainak körében volt téma, jómagam is csak sokkal később értesültem a dologról. Mérlegelték viszont a tanácskozáson Lo Fu régi elképzelését, a Ninghszián át a Mongol Népköztársaság felé való előnyomulást, valamint azt a még régebbi variánst, mely szerint Hszincsiangon át kell fegyverekhez s egyéb anyagi szállítmányokhoz jutni a Szovjetunióból. Csang Hao ezt a változatot támogatta, hivatkozva a Szovjetunió azon elvi készségére, hogy a kínai Vörös Hadsereget ilyen módon támogassa. Ezek után Teng Fát Moszkvába küldték, hogy konkrét lépéseket kezdeményezzen; a szállítmányok átvételi helyéül Hamit jelölték ki. Hami karavánszeráj volt nem messze Kanszu nyugati határától, ahol a német Lufthansa egyszer már repülőteret létesített, de aztán felhagyott a vállalkozással.

Az új hadászati terv egyhangú helyeslésre talált. Ezzel a tanácskozás véget ért. A napot győzelmi ünnepség zárta, ahonnan oktalanul távol maradtam. Mao rossz néven is vette. Másnap a Politikai Bizottság tagjai, köztük Mao Ce-tung is Vajaopaóba ment, a csapatok parancsnokai visszatértek törzseikhez. Rövidesen az 1. Vörös Fronthadsereg már Ninghszia felé menetelt.

Vajaopaóban először is kiköltöztettek addigi szállásomról, a löszfalban alagútszerűen kiképzett kőházból, mely közvetlenül a főtörzs szomszédságában volt. Mao Ce-tung költözött a helyemre, s én egy üresen álló parasztházat kaptam a város falain kívül. Ha jól emlékszem, ettől kezdve a Politikai Bizottság és a haditanács ülésein sem vehettem részt. Már csak aktívaértekezletekre vagy pártgyűlésekre hívtak meg, néha pedig, igen ritkán, rendkívüli alkalmakkor, személyes megbeszélésekre.

Egyebekben folytattam tevékenységemet a katonai akadémián; munkám kiegészítéseképpen egy lovasezred megalakításával és kiképzésével foglalkoztam. Ez volt a kínai Vörös Hadsereg első lovasezrede. Ninghsziából érkezett pár száz ló, részben Ma Pu-csing lovasságától zsákmányolt állatok, részben pedig még belovagolatlanok egy mongol ménteleprő. És emberek is érkeztek, hasonló számban. Vagy tudtak már, vagy meg akartak tanulni lovagolni. Jómagam nem voltam lovas szakember, de a Frunze Katonai Akadémián, a tambovi lovashadosztálynál végzett parancsnoki gyakorlatokon és a belorussziai meg az ukrajnai hadgyakorlatokon szerzett ismereteim és tapasztalataim elegendőnek bizonyultak a rendkívül élvezetes feladat megoldásához.

Vajaopaói tartózkodásunk egyébként hamarosan véget ért. Május végén a Jülinben állomásozó 86. Kuomintang-hadosztály csapatai kihasználták az alkalmat, hogy 1. hadseregünk messze nyugaton jár, s a szovjetterület viszonylag védtelen. Meglepetésszerű támadást intéztek ellenünk, és egyszerre csak ott álltak Vajaopao előtt. A városban számos intézmény működött, de védőcsapatok alig álltak rendelkezésünkre. Mao utasítására harc nélkül feladtuk Vajaopaót, és olyan lóhalálában ürítettük ki, hogy jómagam például csak egy órával az indulás előtt kaptam meg a menetparancsot. Intézményeinket Paoanba telepítettük át; másnap vagy harmadnap értük el az új székhelyünket. A dolog olyannyira szégyenteljes volt, hogy Vajaopaót mint időleges „vörös fővárost" sehol sem említi azóta sem a krónika.

Hamarosan – mint hallhattam – kínai elvtársak újabb csoportja érkezett a Szovjetunióból rádió adó-vevő berendezésekkel, kóddal stb. Mongólián át jöttek Ninghsziába, onnét Paoanba irá-

nyították őket. Létrejött tehát ismét a rendszeres kapcsolat a KIVB-vel, s ez kétségkívül előnyösen befolyásolta a Kínai Kommunista Párt Központi Bizottságának politikai irányvonalát, növelte a marxista internacionalista erők súlyát a pártvezetésben. Persze, ez korántsem jelentette, hogy Mao Ce-tung alapvetően változtatott volna magatartásán. Mivel nem tudtam kellőképpen informálódni, sokáig mégis azt hittem, ez a helyzet, s hogy mostantól kezdve a Kínai Kommunista Párt Központi Bizottsága alapjában véve a KIVB-vel összehangolt politikai irányvonalat követ, mely a polgárháború befejezését és a japán agresszió elleni nemzeti védelmi egységfront létrehozását célozza. Miután azonban tanulmányoztam az idevágó dokumentumokat – elsősorban a KIVB direktíváit, melyeket a Kínai Kommunista Párt Központi Bizottságának adott –, sajnos, azt láttam, hogy a dolog nem így állt. Mao Ce-tung természetszerűleg nem hagyhatta figyelmen kívül a KIVB-direktívákat, legalábbis akkoriban még nem; mesterien értette azonban a módját, hogyan értelmezze át valamennyit, s ezen az úton követte őt a Politikai Bizottság maoista módon manipulált többsége. Ebből aztán egy igencsak kétszínű politika adódott, mely részben baloldali szektás, részben jobboldali opportunista vonásokkal volt terhes, bár tagadhatatlanul voltak bizonyos pozitívumai, eredményei is. Ez jellemezte egész 1936-ot.

Általában pozitívumnak tekintik, hogy – nem utolsósorban Csou En-laj diplomáciai ügyességének köszönhetően – sikerült Csang Hszüe-lianggal szilárd, bár még mindig titkos megállapodást kötni, mégpedig „kölcsönös megnemtámadási és együttműködési szerződést a Japánnal szembeni ellenállás érdekében". Ehhez a szerződéshez csatlakozott hamarosan Jang Hu-cseng is. A megállapodás messzemenően szavatolta a szovjetterület létezését Észak-Senhsziben, továbbá lehetővé tette 1. hadseregünk számára, hogy Ninghsziában és Kanszuban viszonylag szabadon folytathassa hadműveleteit. Csang Hszüe-liang ezenkívül pénzzel, egyenruhaanyaggal stb. is támogatta 1. hadseregünket. Még fontosabbak voltak politikai engedményei. Csang Hszüe-liang – természetesen a konspiráció szabályainak legszigorúbb betartásával – megengedte, hogy Jenanon és Hszianon át akadálytalan kap-

csolatot tartsunk a Központi Bizottság és a párt Kuomintang-Kínában működő szervezetei között, hogy illegális pártirodánk létesüljön Hszianban (ott, ahol Csang Hszüe-liang főhadiszállása volt), és hogy „segítséget nyújtsunk a japánellenes neveléshez" az Északkeleti Hadseregben, magyarán szólva politikai agitációt folytathassunk katonái és tisztjei között.

Mivel Csang Kaj-sek ugyanebben az időben fokozta tábori csendőreinek és „kékingeseinek" tevékenységét az Északkeleti Hadseregben, groteszk helyzet állt elő: mindkét fél, vagyis a Kommunista Párt is és a Kuomintang is „sötétben vívott harcot" folytatott Csang Hszüe-liang csapatainak politikai meghódításáért.

Mao Ce-tung kalandor kétfrontos politikája veszélyes csúcsponthoz érkezett 1936 nyarán, amikor az úgynevezett Délnyugati Politikai Tanács, vagyis a kuangtungi és a kuanghszi kormányzó nyíltan szembefordult a nankingi központi kormánnyal, mégpedig – hogy a tömegeket megnyerje magának – a „japánellenes északi hadjárat" jelszavával. Valójában nem akartak egyebet, csak megvédelmezni hagyományos tartományi autonómiájukat, s a vele járó anyagi forrásokat. Hogy fellépésük Csang Kaj-sek ellen irányult s nem a japán agresszorok ellen, kiderült már abból is, hogy az égvilágon semmit sem tettek a japánok nyílt üzelmei ellen Kuangtungban és a szomszédos Fucsienben. Ellenkezőleg, saját tartományaikban ugyanolyan brutálisan nyomták el a japánellenes népmozgalmakat – és ne is említsük külön: a kommunistákat! –, mint a maga háza táján Csang Kaj-sek.

A tábornokoknak egy újabb háborúja fenyegetett, és ez csak a japán militaristák malmára hajtotta volna a vizet. Ennek ellenére Mao Ce-tung kijelentette, hogy a Vörös Hadsereg kész támogatni a délnyugati csoportosulást a „japánellenes északi hadjáratban". És Paoanban a Központi Bizottság Politikai Bizottsága határozatot fogadott el, miszerint ezúttal a Délnyugati Politikai Tanács által kezdeményezett harc nem csupán a kínai militaristák egymás közti hadakozása, hanem bizonyos fokig nemzeti forradalom, mert mindenekelőtt Csang Kaj-sek ellen irányul, az ellenforradalmárok és a hazaárulók főkolomposa ellen. A jelen helyzetben – hangzott a nyilatkozat – a Japán ellen ví-

vott háború nem választható el a Csang Kaj-sek elleni küzdelemtől, és a néptömegek ez utóbbi küzdelmet hatalmas, valóban nemzeti jellegű forradalommá bővíthetik.

Ez a határozat nyilvánvalóan ellentmondásban állt a február 21-i felhívással és az 1936. május 5-i „Távirat"-tal. A Politikai Bizottság egyértelműen pártját fogta a délnyugati tartományok militarista kormányzóinak, és szembefordult Csang Kaj-sek nankingi központi kormányával. Mindez pedig objektíve a japán agresszorok malmára hajtotta a vizet.

A KIVB is tévesnek ítélte ezt a határozatot. „Helyesebb lett volna – közölte rádión küldött direktívában –, ha a Politikai Bizottság határozottan fellép a belső széthúzás erői ellen; a belviszályt ugyanis a japán imperialisták provokálták."

A délnyugati csoport vállalkozása kudarcot vallott, még mielőtt számottevő harcokra került volna sor. Néhány magas rangú parancsnok ugyanis alakulatával együtt átállt a központi kormányhoz. És ez talán elejét vette valami nagy, beláthatatlan következményekkel járó szerencsétlenségnek. Augusztusban ugyanis Po Ku mellesleg, inkább csak úgy anekdotaként elmesélte nekem, hogy a délnyugati csoport felkelésével kapcsolatosan „legszűkebb körökben" szó volt bizonyos hadászati tervről, melynek célja az lett volna, hogy Csang Kaj-seket megfosszák a hatalomtól, és megkezdjék a Japán elleni háborút. Kuangtung és Kuanghszi csapatai délről, a 17. és az Északkeleti Hadsereg alakulatai északról nyomultak volna Nanking felé, az 1. Vörös Fronthadsereg pedig Belső-Mongóliában vagy Észak-Kínában fordult volna szembe a japánokkal. A história olyan fantasztikusnak rémlett, hogy mindmáig sem tudom, üres beszédről volt-e szó csupán, vagy valóban komoly szándékról. Persze, akár volt ilyen terv, akár sem, az események eleve keresztülhúzták.

Nem úgy Mao Ce-tung politikai koncepcióját, mely e kérdéses tervnek csakúgy alapja volt, mint korábban a Keleti Hadjáratnak.

Ez a politikai koncepció – visszatekintve bátran állíthatom – lényegében azt célozta, hogy a Japán elleni egységfrontharc jegyében megossza a Kuomintang erőit, létrehozza Csang Kaj-sek minden ellenfelének egységes tömbjét, és megbuktassa a nankin-

gi központi kormányt. Csak így magyarázható Mao Ce-tung 1936-os katonai és politikai stratégiája, mely a KIVB felfogásának, a körülményekhez képest hol jobban, hol kevésbé, de mindig ellentmondott. Nem véletlen, hogy az 1. Vörös Fronthadsereg politikai csoportfőnöksége már akkoriban kénytelen volt az ilyen irányú híreszteléseket. mint „hazugságokat és rágalmakat" elutasítani, mondván: az ilyesmi kizárólag „a japán imperialisták és a kínai árulók" mesterkedéseinek eredménye. Hiszen a szovjetterületen még mindig ez volt a jelszó: „Előbb megverjük Csang Kaj-seket, aztán jöhetnek a japánok!" 1937 után más szállóige járta: „Senki se győzzön!" – vagyis Csang Kaj-sek se, és a japánok se. „Kifelé" Mao Ce-tung természetesen továbbra is a nemzeti egységfront politikájának támogatójaként tündökölt. Erre kényszerítették őt a japánellenes népmozgalom országszerte tapasztalható, egyre hatalmasabb hullámai, valamint a KIVB határozott szava, mely elől a Politikai Bizottság marxista internacionalistái – egyebekben bármennyire Maót követték is – nem zárkóztak el.

Így a Politikai Bizottság a KIVB 1936. augusztusi utasításának megfelelően nyílt levelet intézett a Kuomintanghoz és Csang Kaj-sekhez, azzal a felszólítással, hogy vessenek véget a polgárháborúnak, és forduljanak közösen a japán agresszor ellen. Ám ugyanez az okmány nyilvánosan szidalmazza Csang Kaj-seket, amiért a kommunisták ellen folytatott polgárháborúval és a japánok területrablásának passzív eltűrésével megosztotta a nemzetet, és a japán militaristák malmára hajtotta a vizet. „Nem fog sikerülni Önnek – hangzott szó szerint a szöveg –, hogy mindezért bárki másra hárítsa majd a felelősséget."

Ugyancsak a KIVB unszolására a Politikai Bizottság szeptember közepén határozatot fogadott el „A haza megmentéséért folyó japánellenes ellenállási mozgalom új helyzetéről és a demokratikus köztársaságról". Ha az új határozatot a korábbi dokumentumokkal egybevetjük, kétségtelen haladást tapasztalhatunk. Itt legalább arról volt szó, hogy „rá kell bírni a nankingi Kuomintang-kormányt és haderőit a Japánnal szembeni ellenállási harcban való részvételre, és ki kell adni a demokratikus köztársaság jelszavát", mert ez a legalkalmasabb eszköz minden japán-

ellenes erő konszolidálására, Kína területi integritásának biztosítására és a kínai népet fenyegető halálos katasztrófa elhárítására. De ez a dokumentum sem korrigálja a KIVB által megbírált 1935. december 25-i határozat helytelen Csang Kaj-sek-ellenes álláspontját. Csang Kaj-seket név szerint meg sem említi, bár nyomatékosan felhívja a figyelmet annak szükségességére, „hogy az uralkodó rétegek minden képviselője csatlakozzék a Japán elleni harchoz" – és most jól figyeljünk az indoklásra –: „s így szélesítse a Japánnal szembeni ellenállás nemzeti frontját, és erősítse saját pozícióját s potenciálját".

Októberben végül a kínai Vörös Hadsereg haditanácsa és a Központi Szovjetkormány parancsot adott ki, mely a Vörös Hadsereg minden egységét eltiltja a Kuomintang-hadseregek elleni támadó hadműveletektől, és csupán azt engedélyezi, hogy védelmi harcot folytassanak, ha megtámadják őket. Megjegyzendő: ez abban az időben történt, amikor a 4. fronthadsereg zöme Kanszuban, elszigetelten, súlyos harcokat vívott, melyek a továbbiakban teljes megsemmisüléséhez vezettek! A parancs leszögezte, hogy minden hadifoglyot fegyverestül szabadon bocsátanak, ha egységük Japán ellen harcol tovább, vagy ők maguk a Vörös Hadsereg kötelékébe lépnek. Ez a pont lényeges újdonságot nem tartalmazott, a Vörös Hadsereg ugyanis, mint már említettük, kellő hátország híján a magasabb rangú tisztek kivételével eddig is, évek óta szabadon engedett vagy felvett soraiba minden hadifoglyot. Az utolsó pont, miszerint a Japánnal szembeni egységfrontba tömörülő Kuomintang-hadseregeket nem támadni, hanem támogatni kell, legfeljebb deklaratív jelentőségű volt, hiszen gyakorlatilag – amíg nem törekedtünk konkrét együttműködésre a nankingi központi kormány vagy a tartományi kormányzók csapataival – a Forradalmi Kormány befolyási területén csak a 17. és az Északkeleti Hadseregről lehetett szó, ezek viszont amúgy is titkos egyezményt kötöttek már az 1. Vörös Hadsereggel.

Az alapkérdés: hogyan lehet megteremteni egész Kínában az átfogó nemzeti egységfrontot, hogyan alakuljon a viszony Csang Kaj-sekkel és a hozzá hű hadseregekkel – mind az augusztusi nyílt levélben, mind a szeptemberi határozatban nyitott kérdés

maradt; és ugyanígy nem hozott konkrét megoldást az októberi parancs sem. Mindezek a dokumentumok azonban azt a látszatot keltették, mintha teljes összhangban állnának a Komintern politikai irányvonalával, már amennyire ezt a VII. kongresszust követően ismerhettük. Sokakat, így engem is megtévesztett a külszín. Mao Ce-tung és hívei könnyen hivatkozhattak arra, hogy a maguk részéről mindent megtettek annak érdekében, hogy „Kína békés úton egyesüljön, demokratikus köztársaság jöjjön létre, és a japán imperialisták kitakarodjanak az országból". Hivatkozhattak minderre annál is könnyebben, mert fentebb említett s egyéb lépéseik kizárólag az ő nevük alatt váltak közismertté, a Komintern utasításait és direktíváit viszont legfeljebb csak a Politikai Bizottság tagjai és esetleg a magasabb parancsnokok olvasták, a többi pártfunkcionárius és hadseregbeli káder nem. Magam sem sokat tudtam meg ezekről a dolgokról. Mert Po Ku és mások alkalomszerű, élőszóban tett közléseiből igazán nem sokat vehettem ki.

A Politikai Bizottság 1936 szeptemberi határozata forma szerint elfogadta a KIVB bírálatát azzal az 1935. december 25-i állásfoglalással kapcsolatban, hogy bárki szabadon beléphet a kommunista pártba, aki csak akar, származásától és társadalmi helyzetétől függetlenül. Persze, arról már nincs tudomásom, hogy ennek a korrekciónak volt-e gyakorlati következménye. Személyes benyomásaim alapján úgy láttam, végső soron semmi sem változott. Po Ku, aki abban az időben vagy a helyi szovjetkormány elnöke volt, vagy a Politikai Bizottságban volt felelős ezért, maga is szkeptikusan nyilatkozott. Komolyan aggasztotta, hogy Mao Ce-tung arra készült: felveszi a pártba Csang Hszüeliangot is, „hogy mind Csangot, mind Északkeleti Hadseregét még jobban a kezében tarthassa". E tárgyban a Politikai Bizottság tagjai alkalmasint más véleményen voltak, mert a KIVB-hez fordultak, s végül elejtették a tervet – hiszen a döntés mi más lehetett volna, mint erőteljes tiltakozás!

Ez nem azt jelentette, hogy a KIVB elvben ellenezte volna az együttműködést Csang Hszüe-lianggal és Jang Hu-csenggel. Ellenkezőleg, helyeselte a kapcsolatot ezekkel a militaristákkal, amennyiben a Japánnal szemben alakítandó egységfront hívei-

nek vallják magukat, és a Vörös Hadsereg politikai munkásainak megengedik, hogy propagandát folytassanak csapataiknál. Mao tervei azonban sokkal nagyralátóbbak és egészen más irányúak voltak. Azt szerette volna, ha a Vörös Hadsereg, az Északkeleti Hadsereg és a 17. Kuomintang-hadsereg „Egyesült Északnyugati Japánellenes Hadsereg"-gé olvad össze, s ő maga Csang Hszüe-lianggal és Jang Hu-csenggel „Északnyugat-Kínai Japánellenes Kormányt" alakíthat, amely Senhszi, Kanszu és Ninghszia tartományra támaszkodva Csang Kaj-sek *ellenében,* a nankingi rezsimet felszámolva hozza létre a nemzeti egységfrontot. E víziónak nevezhető ötlet alapeszméje korántsem volt új. Visszavezethető egészen a húszas évekig, és kapcsolódik a könyvünkben korábban már részletesen kifejtett tervekhez, melyek a Szovjetunió katonai, de legalábbis anyagi-technikai segítségére spekuláltak. Mao Ce-tung, céljának elérése érdekében, még azzal a gondolattal is eljátszott, hogy Csang Hszüe-liangnak felajánlja netán az „Egyesült Japánellenes Hadsereg" főparancsnokságát. Egyidejűleg arról beszélt, hogy a szujjüani tartományi kormányt az esetleges japán támadás elhárítása érdekében közvetlen katonai segítségben kell részesíteni, minek következtében is az ún. Északnyugati Kormány területiuma egészen Belső-Mongóliáig terjedhetne. Minderről csak töredékesen értesülhettem beszélgetésekből, s ezért azt sem állíthatom bizonyossággal, hogy a Központi Bizottság Politikai Bizottsága egyáltalán tárgyalta-e ezeket a terveket, s a KIVB-t informálták-e róluk. Egy dolog nem vitás: a KIVB elképzeléseinek mindez a legkevésbé sem felelt meg.

Mao Ce-tung a párt nyilvánossága, helyesebben a pártaktíva előtt főként azzal az érvvel indokolta sajátos egységfront-politikáját, hogy Csang Kaj-sek a Kuomintang-vezetés erőteljesen reakciós, japánbarát szárnyának befolyására változatlanul kitart a régi alapelv mellett: előbb a kommunistákat kell megverni, aztán a japánokat kiszorítani; ahol is a kiszorítás nem annyira katonai akciókat jelent, inkább diplomáciai tárgyalásokat. Ha Csang Kaj-seket el akarjuk választani a reakciós szárnytól – mondotta Mao –, ha „rá akarjuk venni" (értsd: kényszeríteni), hogy a polgárháborút abbahagyja és a Japánnal szembeni fegy-

veres harc céljából létrehozandó nemzeti egységfront gondolatát elfogadja, kettős nyomást kell gyakorolni rá: egyfelől az összkínai japánellenes tömegmozgalom, másfelől éppen a Japánnal szembeforduló Északnyugati Hadsereg és Északnyugati Kormány révén.

Ez így nagyon szépen hangzott. Hiszen naponta olvashattuk, hallhattuk, hogy nemcsak a déli és a nyugati tartományok helyi militaristái, hanem a központi Kuomintang-csapatok is szüntelen harcot folytattak partizánterületeink ellen, a 4. hadsereg és a 2. hadtest ellen! És azt is mindenki tudta, hogy Csang Kaj-sek, ha nem korábban, akkor a Keleti Hadjárat óta új csapást tervezett 1. hadseregünk ellen, célul tűzve ki haderőink teljes bekerítését és megsemmisítését az új, senhszi–kanszu–ninghsziai (röviden: a Sen–Kan–Ning) szovjetterületen. Amit nem tudtam – de a szűkebb körön kívül mások sem –, s amit csak nemrégiben hámoztam ki az idevonatkozó dokumentumokból, az a körülmény volt, hogy Csang Kaj-sek 1936 nyarán Moszkvában katonai attaséja által puhatolózott, milyen feltételekkel képzelhető a kínai Vörös Hadsereggel közösen végrehajtandó Japán elleni akció. Moszkvában, korrekt módon, a Kínai Kommunista Párt Paoanban tevékenykedő Központi Bizottságához utasították Csang Kaj-sekéket, s valószínűleg erre a „megkeresésre" volt a válasz a fentebb idézett pár dokumentum, elsősorban a nyílt levél. Mármost hogy a felek politikai tapogatózása mennyire volt komoly, azt még így utólag sem tudom megítélni. A legkézenfekvőbbnek az a feltevés látszik, hogy mind Mao Ce-tung, mind Csang Kaj-sek új, kedvezőbb kiindulóhelyzetet próbált kialakítani a további belső konfrontációhoz. Ezt a „belügyet" ugyanis mindketten okvetlenül elintézendőnek tartották. Tény, ami tény: e politikai lépések nem csitították, semmilyen irányban nem befolyásolták az 1936-ban továbbra is dúló polgárháborút.

*

Az 1936-os év katonai eseményei viszont messzemenően befolyásolhatták Mao Ce-tung és a Politikai Bizottság politikai döntéseit. Két vonatkozásban is: először abban az értelemben, hogy

a nemzeti egységfront önálló, sajátos taktikáját a nankingi központi kormány rovására alkalmazzák; másodszor, hogy minél inkább kikapcsolják Csang Kuo-taót, aki a 4. Vörös Fronthadsereg még akkor is kétségtelen számbeli fölénye folytán Mao egyetlen komoly ellenfele lehetett volna a pártvezetésbeli egyeduralomért folytatott küzdelemben.

A Keleti Hadjárat után elfogadott hadászati tervnek megfelelően az 1. hadsereg 1936 tavaszán előrenyomult Ninghsziáig, ahol szétverte Ma Pu-csing vagy Ma Hung-kuj néhány ezredét, de a Csingsujhónál, a Huangho egyik mellékfolyójánál megállásra kényszerült. Ezt követően az 1. hadsereg a nyár folyamán délnek fordult, Kanszu határvidékére hatolt be, és sikeresen nyomult előre egészen a Csingho felső folyásáig. De a „három Ma" csapatai – Hu Cung-nan 1. Kuomintang-hadseregének több hadosztálya segítségével – ott is feltartóztatták. Az ellenség beásta magát mindkét folyó partján és a folyók között húzódó pingliang–kujüan–hejcsengcseni útnál, és így, védelmi állásokban várta, míg beérkeznek az 1. Kuomintang-hadsereg főerői, melyeknek a Vejhótól kiindulva kellett ellentámadásba lendülniük.

Ezzel lényegében befejeződött 1. hadseregünk hadműveletének első része. A remélt „nagy méretek" elmaradtak, a szovjetterület azonban 15 000–20 000 négyzetkilométerrel növekedett. Persze, ezt a területet is gyéren lakták csupán, akárcsak Észak-Senhszit, és ráadásul – mozlimok.

Az 1. Vörös Hadsereg főerői, tudomásom szerint, az év végéig az új területen maradtak. Peng Tö-huaj, a főparancsnokuk, Csingjang városkában rendezte be a főhadiszállását, Kanszu legészakkeletibb csücskében. A főhadiszállást olykor-olykor, bizonyos mértékig Mao Ce-tungot helyettesítve, politikai főbiztosi funkcióban felkereste Csou En-laj, hogy az új terület adminisztratív igazgatását szervezze és a politikai agitációs munkát megindítsa. Ma már nem tudom megmondani, milyen eredményeket értek el itt a szovjetszervek létrehozása terén. Maga Mao mindvégig Paoanban maradt. Csaknem naponta láttam, mert a sziklabarlang, amelyben akkoriban a szállása volt, véletlenül épp az enyém mellett nyílt. Közelebbi kapcsolat így sem alakult ki köztünk. Érintkezésünk csaknem kizárólag udvariaskodásokra kor-

látozódott. Szerepet játszhatott ebben – bár nyilvánvalóan mellékes szerepet – az a körülmény is, hogy ebben az időben már nem volt állandó tolmácsom, kínaiul pedig még nem tudtam elég jól. A mélyebb ok nyilvánvalóan az volt, hogy Mao nehezményezte a Politikai Bizottsághoz intézett levelemet.

Hébe-hóba mégis megint kaptam jelentéseket a frontról, a törzsön át – már ha így nevezhetem az igen szerény híradószolgálatot, amelyet Paoanban a törzs a hadtápszolgálat mellett hagyott. Őszre járt már az idő. A jelentések szerint az 1. hadseregnek ekkor két fő hadműveleti feladata volt. Először is előkészületeket kellett tennie arra, hogy a Hszikangból közeledő, útját Dél-Kanszun át kikényszerítő 4. hadsereggel és 2. hadtesttel kapcsolatot teremthessünk. Másodszor – és ez az önálló és a helyi harci alakulatokra is vonatkozott –, fel kellett készülnie rá, hogy Csang Kaj-seknek a Sen–Kan–Ning szovjetterület ellen most már egészen nyíltan folytatott bekerítő és megsemmisítő hadműveletét meghiúsítsa. Határozott terv ebben a vonatkozásban még nem volt. Érthető, hiszen az egyenletnek két ismeretlenje is akadt: Csang Hszüe-liang és Jang Hu-cseng magatartása (ha komolyra fordul a dolog!), valamint Csang Kuo-tao szándékai a 4. hadsereggel. Mint hallottam, Mao Ce-tung még azt is fontolgatta, milyen irányban törhet ki 1. hadseregünk, ha minden kedvezőtlenre fordul.

A 4. Vörös Fronthadseregről a szakadás óta a legrémesebb híresztelések járták, és erősen gyanítottam, hogy jócskán akad köztük szándékosan terjesztett rémhír is. Bizonyította ezt, hogy a hírek hol szörnyűbbek, hol mérsékeltebbek voltak, aszerint, hogyan változott az általános helyzetnek megfelelően a Csang Kuo-taóhoz fűződő viszony. A rémhírek 1935–1936 telén „tetőztek" első ízben. Azt hallhattuk, hogy a 4. hadseregben teljesen felbomlott a fegyelem, a vezetők között súlyos belviszályok dúlnak, a katonák a lakossággal szemben féktelen terrort alkalmaznak, akár kínaiakról, akár nemzeti kisebbségekről van szó. Rablás, fosztogatás folyik mindenütt, sőt kannibalizmus is előfordult! Csang Kuo-taót a párt és a forradalom ellenségének, közönséges banditának bélyegezték, mondván: kerül minden harcot, csak a menekülésben bízik. 1936 nyarán és őszén, amikor a 4. hadsereg

s vele a 2. hadtest északnak menetelt, a híresztelések elhallgattak. Majd ismét fellángoltak, amikor a 4. hadsereg zöme az úgynevezett Nyugati Hadjáratban elpusztult. A végén magam sem tudtam, mit gondoljak. Egyszer régen már hallottam igen kedvezőtlen véleményt Csang Kuo-taóról és a 4. hadseregről, Hszikangban azonban magam győződhettem meg róla, hogy ha nem is teljesen, jórészt mégis légből kapottak a híresztelések. Persze, a rendkívüli nehézségek folytán, melyekkel a 4. hadseregnek küzdenie kellett, sok minden megváltozhatott. S természetesen ugyanolyan határozottan elítéltem én is, mint a többiek, a Csang Kuo-tao által megalakított „külön" Központi Bizottságot és haditanácsot.

A leginkább azok a kétségkívül hiányos, de többé-kevésbé rendszeresen érkező információk döbbentettek meg, amelyeket rádión kaptunk, s amelyeket a Kuomintang-sajtó is megerősített és kiegészített (már amennyire ezek a sajtótermékek eljutottak hozzánk). Eszerint a 4. Vörös Fronthadsereg, beleértve a hajdani Központi Hadseregcsoport 5. és 9. hadtestét is, 1935 nyarán délnek fordult, és visszaszerzett egy egész sor, az ellenség által időközben elfoglalt nyugat-szecsuani helységet, így Moukungot, Lusant, Tiencsüant stb. 1935–1936 telén a 4. hadsereg megpróbált még délebbre hatolni, talán azzal a szándékkal, hogy egyesül a 2. hadtesttel, esetleg, hogy kedvezőbb körülmények között „teleljen át", és helyenként egészen a Tatuho alsó folyásáig nyomult előre. Ott azonban túlerőben levő Kuomintang-erők megállították, ezért 1936 tavaszán a hadsereg visszatért Hszikangba. Ott a Tatuho és a Jalungcsiang mentén felfelé vonult, és elfoglalt egy óriási területet, amely csaknem Tibet és Csinghaj határáig terjedt. (Állítólag 100 000 négyzetkilométerről volt szó!) Csang Kuo-tao már Nyugat-Szecsuanban megvalósította régi tervét, megalakította a föderatív szovjetkormányt, az északkelet-hszikangi Kance bevétele után pedig létrehozta az első tibeti népi kormányt. Ennek élén formailag a helyi „Élő Buddha" állt, aki legfőbb lámaként egyszemélyben testesítette meg a világi és az egyházi hatalmat.

A 4. hadsereg akkoriban – az 5. és a 9. hadtestet is beleértve – értesüléseink szerint hat hadtestből, illetve tíz-tizenkét igen

különböző erejű hadosztályból állt. Csang Kuo-tao volt mind a szeparatista Központi Bizottság, mind az általa létrehozott Forradalmi Haditanács feje, Csu Te a főparancsnok, Hszü Hsziang-csien a helyettese, Csen Csang-hao a politikai főbiztos és Vang Hung-nung a törzs főnöke. Így minden kulcspozíciót lényegében a 4. hadsereg vezető káderei foglaltak el. Ennek ellenére, mint más helyütt már említettem, nem volt konkrét adat arra vonatkozóan, hogy az egykori Központi Hadseregcsoport kádereit megfosztották volna parancsnoki funkcióiktól, sőt elnyomták és üldözték volna őket – ahogyan ezt Paoanban és később Jenanban állították. Érdekes módon csak Liu Po-cseng neve nem szerepelt a hadsereg vezetőinek listáján.

A Hszikangban tevékenykedő 4. Vörös Fronthadsereg számbeli erejére vonatkozó adatok jócskán eltértek egymástól. A Kuomintang újságai 70 000 emberről írtak, feltehetően beleértve Ho Lung csapatait is; a mi becsléseink 40 000 és 50 000 között ingadoztak. Annyi bizonyos, hogy 1936 nyarán–őszén a 4. hadsereg még igen számottevő erőt képviselt. Másképp állt a helyzet a 2. Vörös Fronthadsereggel, amely 1935 nyarán hagyta el bázisát.[2] Tudomásom szerint törzsünknek csak azután volt kapcsolata a 2. fronthadsereggel, hogy az Észak-Hszikangba érkezett. Pontosabb értesüléseket csak 1936 nyarán, tehát egy évvel később szereztem a 2. fronthadsereg elindulásáról és helyzetéről. A Hosszú Menetelés előtt állítólag 40 000 főt számlált; erős fenntartással közlöm csak ezt az adatot. Valójában alig lehetett szó 30 000 főnél nagyobb létszámról. És az 1934-es becslésekhez képest még ez is csaknem kétszeres növekedést jelentett volna.

A 2. hadsereg eleinte Dél-Hunan felé vonult, majd elkanyarodott nyugatnak, Kujjangtól északra átkelt a Vucsiangon, utána azonban délebbre szorították; nagy nehézségek közepette hosszszanti irányba átvonult a Kujcsou és Jünnan tartományok közti erősen tagolt határ-hegyvidéken, míg végre Kunmingtől északra ismét nyugatnak kanyarodhatott. Mindez alkalmasint 1935–1936 telén történt. Jelentős túlerőben levő Kuomintang-csapatok csak-

[2] 2. Vörös Fronthadseregnek a 6. hadtesttel egyesült 2. hadtestet nevezték; a továbbiakban magam is ezt a jelölést használom.

nem a Mekongig üldözték; így sikerült végül észak felé kivágnia magát, és átkelnie a Csinsacsiangon Sikunál, vagyis sokkal feljebb, mint annak idején a mi 1. hadseregünknek. A 2. hadsereg zöme a folyó mellett haladt felfelé az észak-hszikangi lámavárosig, Pajjüig. Egy erős osztaga, élén talán a hadsereg parancsnokságával, a magasföldön át egyenesen Kance felé vonult, ahol időközben Csang Kuo-tao létesített főhadiszállást. Menetelése során a 2. hadsereg hasonló, sőt ha lehet még súlyosabb nehézségekkel küzdött, mint az 1. és a 4. hadsereg. Hivatalos adatok szerint 1936 nyarán, amikor a 4. hadsereg törzse révén rádiókapcsolatba lépett Paoannal, még 15 000–20 000 emberből állt. (Csou En-laj szerint a 15 000 jobban megközelítette a valóságot.)

Kancében a 2. és a 4. hadsereg vezetése tanácskozást tartott a helyzetről és a jövőbeni hadászati tervekről. Elhatározták, hogy még a nyáron elhagyják Hszikangot, és együtt vágják ki magukat Kanszu felé; megőrzik azonban mindkét hadsereg szervezeti és operatív önállóságát.

Paoanban megvitattuk ezt a felemás döntést, azon ritka tanácskozások egyikén, amelyekre én is hivatalos voltam. Nem tudom már pontosan, melyik vezető szerv keretében történt. A tanácskozást élénk rádióüzenet-váltás előzte meg. A Politikai Bizottság a KIVB megfelelő direktíváira hivatkozva a párt és a hadsereg szakadásának kiküszöbölését s a három Vörös Fronthadsereg egyesítését követelte azzal a céllal, hogy kedvező előfeltételeket biztosíthassunk a nemzeti egységfront létrehozásához és előnyös felvonulási területet a Japán elleni háborúhoz. Ezek előtt az érvek előtt Csang Kuo-taónak fejet kellett hajtania, már csak azért is, mert a Politikai Bizottság rádióüzeneteit Csang Hao a KIVB képviselőjeként vagy legalábbis szóvivőjeként szignálta. Különben Csang Kuo-tao könnyen lehetett engedékeny, hiszen Mao Ce-tunggal való korábbi nézeteltérései, mint 1938-ban ő maga írta, „a Komintern 1935. decemberi, a japánellenes nemzeti egységfrontról hozott direktívája után fokozatosan csökkentek".

Annak, hogy Mao Ce-tung oly rendkívül fontosnak ítélte a 2. hadsereg önállóságát, megvoltak a maga okai. Ho Lung és Hsziao Ko Mao régi fegyvertársai voltak, hű embereinek szá-

mítottak. Az általuk vezetett 2. hadsereg és az ismét megerősödött 1. hadsereg kellő ellensúlyt képezhetett a 4. hadsereggel szemben, mely számbelileg még mindig fölényben volt, vagy ha nem, legalábbis erősen megközelítette őket. Politikai szempontból pedig kétségkívül erősítették azoknak a 4. hadseregbeli vezető káderekneк a befolyását, akik – mint Csu Te – valóban, őszintén arra törekedtek, hogy Csang Kuo-tao és Mao Ce-tung kibéküljön egymással.

Alkalmasint ezért fogadták el és hagyták jóvá az említett határozatot. A 2. hadsereg és a 4. hadsereg szanaszét szórt hadtestei ennek megfelelően nyomban összegyűltek Szungpan térségében, s onnét indultak tovább, nagyjából az 1. hadsereg korábbi menetútvonalát követve. Szerencsésen el is érték Délkelet-Kanszu határát, észak felé továbbmenetelve azonban ütközetek egész sorát kellett megvívniuk a „három Ma" állandóan ott tanyázó öthat helyőrségi hadosztályával, valamint Hu Cung-nan hadseregének kötelékeivel, melyek épp a mi 1. hadseregünk ellen vonultak fel. A harcok során a 2. és a 4. hadsereg érzékeny veszteségeket szenvedett, nem utolsósorban elégtelen együttműködésük folytán. Jellemző módon az 1. hadsereg sem hajtott végre felmentő manővereket. Csak az 1. hadtest egy-két ezrede nyomult előre októberben Kujjüanon át Hujningig, ahová már megérkeztek a 2. és a 4. hadsereg élővédjei. A 2. hadsereg ezeknek az ezredeknek a kíséretében menetelt tovább keletnek, s egyesült az 1. hadsereggel. Számbeli erejét „belső használatra" történt becslések 10 000–12 000 főre tették. Ho Lung, Peng Tőhuaj csingjangi főhadiszállására ment, Hsziao Kóról semmit sem hallottam. Neve, tudomásom szerint, később sem merült már fel. Helyére Kuan Hsziang-jinget nevezték ki a 2. hadsereg politikai főbiztosává.

A 4. hadsereg folytatta menetelését északnak, Ninghszia irányában, és a Lancsoutól északkeletre fekvő Csingjüan városánál érte el a Huanghót, melyen főerői átkeltek, hogy elkezdjék a végzetes Nyugati Hadjáratot, melynek során azután tragikusan elpusztultak.

*

Sokáig rejtély maradt számomra, hogyan született meg az elhatározás e hadjárat megindítására. A párt- és a hadvezetés ezzel kapcsolatos tanácskozásaira ugyanis nem hívtak meg, a törzs számomra elérhető dokumentumaiból pedig semmi sem derült ki. Beszélgetésekből hallottam csupán, hogy Csang Kuo-taót utasították, alakítson a 4. hadsereg kötelékeiből egy ún. önálló Nyugati Hadsereget azzal a céllal, hogy Kanszun át Hszincsiangba vonuljon, majd Hamiban a Szovjetunió által állítólag biztosított anyagi segítséget és fegyvereket átvegye. Maga Csang Kuo-tao azonban jöjjön Paoanba – hangzott a felszólítás –, ahol őt megillető hely várja a Központi Bizottságban, a kormányban és a haditanácsban.

Mindez igen hihetőnek hangzott. Tudtam, bár a részletekbe nem voltam beavatva, hogy Mao Ce-tung nem adta fel régi tervét: továbbra is segítséget akart szerezni Hszincsiangon át a Szovjetuniótól. És törekvései ebben a vonatkozásban teljességgel megegyeztek Csang Kuo-tao óhajaival. Csang minden fenntartás nélkül jöhetett Paoanba, hiszen ő már a korábbiakban is a nemzeti egységfront politikáját hirdette, s most, úgy vélte, ez lett a Kínai Kommunista Párt hivatalos platformja. Létrehozta tehát a Nyugati Hadsereget, a főparancsnokságot Hszü Hsziangcsienre bízta, politikai biztosul Csen Csang-haót adta mellé, majd Csu Tével, Liu Po-csenggel és más vezető káderekkel együtt elindult Paoanba.

Íme, a Nyugati Hadjárat első verziója, melyet – és ezt nyomatékkal hangsúlyozni szeretném – nem hivatalos forrásból hallottam, hanem csupán beszélgetésekből; a helyzet ismeretének birtokában azonban ez a magyarázat nekem akkor tökéletesen megfelelt. Feltűnőnek legfeljebb azt tarthattam, hogy az új Nyugati Hadsereg a régi 4. hadsereg főerőit foglalta magába, kibővítve a Tung Csen-tang vezette 5. hadtesttel. A Nyugati Hadsereg erejét a kezdeti időszakban 25 000–35 000 főre becsülték. A 4. hadseregből csak 6000–7000 ember maradt a Huangho keleti partján, s indult onnét Csu Tével, Csang Kuo-taóval és másokkal Sen–Kan–Ningbe. Ez gyakorlatilag azt jelentette, hogy Mao Ce-tung az 1. és a 2. hadsereg egyesítése után vitathatatlan katonai fölényre tett szert a szovjetterületen.

Hamarosan megszületett az ezúttal hivatalosan is terjesztett új verzió, mely az első változattal homlokegyenest szemben állt. Eszerint Csang Kuo-tao teljesen önhatalmúlag határozta el a Nyugati Hadjáratot, bár a Központi Bizottság határozottan utasította, hogy egyesítse erőit az 1. hadsereggel. A 4. hadseregnek tehát Csang Kuo-tao adta a parancsot, hogy keljen át a Huanghón és meneteljen Északnyugat-Kanszu felé, ahonnét kapcsolatot teremthet a Szovjetunióval. Ami a hadászati célt illeti, a két változat alig különbözött egymástól. A nagy eltérés abban állt, hogy így most a Nyugati Hadjáratért, melynek kudarca 1936 november–decemberétől kezdve mind világosabban előrevetette árnyékát, egyedül Csang Kuo-taót tették felelőssé.

Eleinte szkeptikusan fogadtam ezt az új verziót, be kell vallanom azonban, hogy az idők során magamévá tettem koncepcióját. Hozzájárultak ehhez a Mao Ce-tung és hívei által Csang Kuo-tao ellen újra meg újra felhozott vádak, melyek a párt hivatalos álláspontját jelentették, számomra pedig éveken át csaknem az egyetlen idevágó értesülésforrást. Elsősorban azonban az 1936 vége felé ismét igen feszültté váló katonai helyzet hangolt így, hiszen a Nyugati Hadsereg kiválásával reguláris csapataink összereje majdnem a felére csökkent. A végső lökést azután Csang Kuo-tao magatartása adta meg. Csang 1938 áprilisában önkényesen távozott Jenanból, hamarosan átállt a Kuomintang oldalára, és közzétett nyilatkozatában a Kínai Kommunista Párt Központi Bizottságát azzal vádolta, hogy a japánellenes nemzeti egységfront jelszavát szűklátókörűen és rosszhiszeműleg, saját céljai érdekében használta fel. Visszatérek még azokra a politikai ellentétekre, melyek Csang Kuo-taónak ezt a lépését megelőzték s követték. Itt csupán a katonai események alakulását vázolnám, annak megfelelően, ahogy 1939-ben, Moszkvában beszámoltam a dolgokról; véleményem szerint ez tükrözheti a leghívebben a kérdésben kialakított egykori felfogásomat.

Mint már mondtam, Csang Kaj-sek 1. hadseregünk Keleti Hadjárata után diplomáciai puhatolózást folytatott Moszkvában, az esetleges megegyezés lehetőségét keresve a Kínai Kommunista Párt Központi Bizottságával. Közben azonban már tervezte a Sen–Kan–Ning szovjetterület elleni új bekerítő és megsemmisítő

hadjáratot. Elsősorban Csang Hszüe-liang és Jang Hu-cseng hadseregeire támaszkodott – összesen tizenkét–tizenöt hadosztályra –, amelyek parancsot kaptak a délről és keletről való előrenyomulásra. A két hadsereg, már amennyire a parancsot teljesítette, kész komédiát csinált az „offenzívából": előzetesen minden lépésüket megbeszélték a mi hsziani képviseletünkkel, a csapatmozdulatok csigalassúsággal folytak, harcra nem is került sor. Az „ellenséggel" a mi részünkről itt különben is csak helyi egységek és partizánalakulatok álltak szemben.

Ősz elején azután Csang Kaj-sek a saját csapatait is bevetette. Tatung térségében három-négy hadosztályt vont össze, így a Tajjüantól északra elhelyezkedő három-négy sanhszi hadosztállyal együtt hét-nyolc harcerős hadosztálya volt a szovjetterület északkeleti részén. Egy másik központi hadseregcsoport északnyugaton nyomult be meglepetésszerűen Ninghsziába. Kanszuban, tehát nyugaton, továbbra is Hu Cung-nan hadserege állomásozott, állást foglalva a Csingsujho partján, valamint a „három Ma" csapatai, összesen tehát nyolc vagy tíz hadosztály. Csak északon volt rés a bekerítőgyűrűn, ott azonban sztyeppés-sivatagos vidék terült el.

A Kuomintang-erők sanhszi és ninghsziai felvonulásának külső okát, helyesebben ürügyét az szolgáltatta, hogy japán irányítás alatt álló mandzsukuói és csahari bábcsapatok törtek be Szujjüanba. A szujjüani tartományi csapatok saját erejükből visszavetették ugyan őket, de Csang Kaj-sek élt az alkalommal, hogy a szovjetterület bekerítését a Japán elleni harc égisze alatt hajthatja végre.

A Ninghsziába behatoló Kuomintang-csapatok meglepetésszerűen bevették Csingjüant, mielőtt a 4. Vörös Hadsereg egésze a Huanghón átkelt volna. Így a csapatoknak éppen egynegyedét izolálták, köztük volt Csu Te, Csang Kuo-tao és más vezető káderek, s ott voltak a törzs és a hátországi szolgálat bizonyos részei. Az átkelt jó háromnegyed rész, vagyis a Nyugati Hadsereg, nem akart vagy nem is tudott visszatérni, így folytatta útját, az ellenség állandó nyomása közepette, általános északnyugati irányban.

A hátramaradt csapatok Csu Te és Csang Kuo-tao vezetésé-

vel kelet felé vágták ki magukat. Mintegy 4000–5000 harcos egyesülhetett így az 1. hadsereggel. A fennmaradó mintegy 2000 fő, a nem közvetlenül a harcoló csapatokhoz tartozó személyi állomány, 1936. december elején érkezett Paoanba, élén Csu Tével, Csang Kuo-taóval, Liu Po-csenggel és másokkal.

Szemtanúja voltam a meglehetősen lehangoló érkezésnek. A legtöbben rongyos, tarkabarka egyenruhában jöttek, de itt-ott még lámaköntösöket s egyéb tibeti ruhadarabokat is láttam. A fegyelem azonban, első pillantásra legalábbis, töretlennek látszott. A törzs- és az őrcsapatok fegyverzete sem hagyott hátra kívánnivalót; feltűnően sok volt a testőr. Hivatalos fogadtatásra, díszszázad felvonulására, ami abban az időben a kínai Vörös Hadseregnél már szokásban volt, nem került sor. Csak a legfőbb vezető kádereket helyezték el Paoanban, a többiek távolabb, a környék házaiban-barlangjaiban kaptak szállást.

Nagyon csodálkoztam, amikor negyedszázad múltán Agnes Smedley könyvében[3] azt olvashattam, hogy a 4. hadsereg már Kanszuban új egyenruhákat kapott az 1. hadseregtől, méghozzá 40 000 darabot! Agnes Smedley egy bizonyos dr. Hatem állítólagos leveleire és naplójára hivatkozik. (Dr. Hatemről különben még szó lesz.) Az 1., 2. és 4. hadsereg „egyesüléséről" szóló, ugyancsak Hatemre hivatkozó passzusokban is, úgy nézem, több a költészet, mint a valóság. Abból ítélve, amit Paoanban saját magam hallottam és a rákövetkező események által igazolva láttam, a Nyugati Hadsereg felszerelés, ruházat és egyéb ellátmányok szempontjából semmiképp sem állt készen a rá váró, különlegesen nehéz körülmények között megvívandó északnyugat-kanszui téli hadjáratra. Számszerű ereje is gyorsan csökkent. 1936 decemberében, amikor első súlyos vereségét elszenvedte (az 5. hadtest megsemmisült, parancsnoka is elesett), a Nyugati Hadsereg létszáma már csak 15 000–20 000 fő lehetett.

Minél előbbre merészkedett a Csinghaj és a Góbi-sivatag közti keskeny folyosón, annál inkább fokozódtak a veszteségei. A menetútvonal olyan területeken át vezetett, amelyeket elsősorban mohamedán turk törzsek laktak. A hadsereg, ha legalább

[3] A nagy út. Csu Te marsall élete. Berlin 1958. 549. old.

szűkösen biztosítani akarta ruha-, élelemszükségletét és szállását, arra kényszerült, hogy a helyi vallási szokásokat és normákat a legdurvábban megsértse, válogatás nélkül rekviráljon és kisajátítson. Így maga ellen hangolta a lakosságot; a helybeliek egyre fokozódó ellenállást tanúsítottak, és aktívan támogatták a környék mohamedán tábornokait. Fagy és éhség, kimerültség és betegségek ritkították a Nyugati Hadsereg sorait, nem is szólva az ütközetekről. A Kuomintang-sajtó hetven összecsapást említ, az 1936 novemberétől 1937 márciusáig terjedő öt hónap alatt a Nyugati Hadseregnek állítólag ennyit kellett megvívnia.

Ebben a kétségbeejtő helyzetben, a paoani információk szerint, a Nyugati Hadsereg főparancsnoksága számára három lehetőség kínálkozott: visszavonulni Sen-Kan-Ningbe, áttörni Hszincsiangba, vagy feloszlani és különálló egységekkel partizánháborút folytatni. Végül, miután a Nyugati Hadsereg 1937 márciusában Csiucsüan városánál végérvényesen vereséget szenvedett és Hszü Hsziang-csien is súlyosan megsebesült, ezt az utóbbi megoldást választották. A harcosok egy csoportja – mintegy 800–1000 fő – kivágta magát a hszincsiangi Hami felé, s így biztonságba került. A legtöbb vezető kádernek, köztük Hszü Hsziang-csiennek, sikerült kisebb egységek vagy testőrök kíséretében elérnie a szovjetterületet. Néhány ezren hadifogságba estek. Ezek egy része a Japán elleni háború megindulása után szintén visszatért Sen-Kan-Ningbe. A Nyugati Hadseregből összesen alig maradhatott meg 3000–4000 ember.

A hivatalos kínai történetírás azt a variációt fogadta el az események magyarázatául, amely szerint a Nyugati Hadsereg pusztulásáért kizárólag Csang Kuo-taót terheli a felelősség. Ez lehetővé tette Mao Ce-tung számára, hogy rendszeresen aláássa Csang Kuo-tao még megmaradt tekintélyét. Mao élt a lehetőséggel, és már 1936 végén, a Vörös Hadsereg paoani akadémiáján tartott hadászati előadásaiban „mint az ellenség előli megfutamodás legrútabb példáját" emlegette „a visszavonulás Csang Kuo-tao által követett irányvonalát". A Nyugati Hadsereg megsemmisülése a Huanghótól nyugatra – mondotta Mao – „nyilvánvalóvá tette ezen irányvonal végérvényes csődjét". Mao Ce-tung műveinek hivatalos kiadásában jegyzetek is találhatók e tárgy-

ban; innen idézek: „Ebben az időben (1936 őszén – *O. B.*) Csang Kuo-tao még mindig makacsul harcolt a párt ellen, s változatlanul a visszavonulás és a likvidátorság vonalát követte."[4] 1938 októberében pedig, tehát Csang Kuo-tao Jenanból történt szökése után, Mao sommásan elítélte: „Csang Kuo-tao opportunizmusa jobboldali opportunizmus volt a forradalmi háborúban: tartalmát tekintve Csang Kuo-tao visszavonulást hirdető vonalának, militarista elhajlásának és pártellenes magatartásának egybekapcsolódását jelentette".[5]

*

Függetlenül attól, hogy a Nyugati Hadjáratot a Maóhoz hű Központi Bizottság határozta-e el, vagy Csang Kuo-tao vállalkozott rá önkényesen, legkésőbb 1936 decemberében felmerült a kérdés: lehetséges-e, és ha igen, mi módon, hogy a Vörös Hadsereg Sen–Kan–Ningben állomásozó kötelékei – mindent összevéve 30 000–35 000 főnyi reguláris hadsereg, melyet mintegy 5000–6000 főnyi önálló és helyőrségi erők támogattak – segítséget nyújtsanak a Nyugati Hadseregnek, s kiszabadítsák ez idő tájt már láthatóan igen súlyos helyzetéből. Véleményem szerint volt ilyen lehetőség, bár a szovjetterületet körülkerítő gyűrű csaknem végleg bezárult. Délről és keletről egyelőre nem fenyegetett komoly támadás. Az egyetlen aktív front nyugaton húzódott, ahol reguláris erőink egészét – az 1. és a 2. hadsereget, valamint a 4. hadsereg maradványát – összpontosítottuk. Ezek ellen főképp Hu Cung-nan hadserege vonult fel, mert a „három Ma" és a Központi Kormány kanszui és ninghsziai hadosztályait javarészt lekötötte a Nyugati Hadsereg. Szinte tálcán kínálkozott a Kanszuba történő előrenyomulás lehetősége. De a kínai Vörös Hadsereg parancsnoksága szigorúan kitartott korábbi döntése mellett, miszerint nem hajt végre támadó hadműveletet. Még amikor Hu Cung-nan megkezdte előnyomulását Csingsujhóból a Huangcsiang felé, csapataink akkor is megelégedtek valamiféle

[4] *Mao Ce-tung:* Válogatott művei. 1. köt. Szikra 1952. 378., 379. és 459. old.
[5] *Mao Ce-tung:* Válogatott művei. 2. köt. Szikra 1953. 382–383. old.

halogató, mozgékony védelemmel. Csak Huanhsziennél mértek kisebb, meglepetésszerű ellencsapást az ellenségre, s megsemmisítettek egy Kuomintang-dandárt. Hu Cung-nan hadserege ekkor visszavonult kiindulóállásaiba. Csapataink nem vállalkoztak az üldözésre. A helyzet stabilizálódott, de a Nyugati Hadsereg így nem szabadult ki, ellenkezőleg: végképp sorsára maradt, és a szovjetterületet körülvevő gyűrű áttörése sem sikerült.

A párt és a hadsereg vezetősége megtárgyalta a Ninghsziába vagy Kanszuba való behatolás kérdését. Előkerült itt az a korábban már felvetett, de a KIVB beavatkozására elvetett elképzelés, miszerint Csang Hszüe-lianggal és Jang Hu-csenggel közösen létre kell hozni az északnyugati tartományokban az egyesített japánellenes erők bázisát. Nem tudtam, mi játszódott le a kulisszák mögött, s a terv hamarosan megint a süllyesztőbe került, bár nem végérvényesen. Csang Hszüe-liang nem mutatott iránta különösebb lelkesedést; becsvágya más irányt sugallt neki. És Mao Ce-tung sem áhítozhatott különösebben az időközben egyre inkább északnyugatra távolodó Nyugati Hadsereggel való együttműködésre.

Csang Kaj-sek ebben az időben mind szorosabbra vonta a gyűrűt a szovjetterület körül. Fokozta a „kékingesek" és a tábori csendőrök tevékenységét is az Északkeleti Hadseregben. Mao Ce-tung, aki a Nyugati Hadsereget nyilvánvalóan leírta már, és alkalmasint Sen–Kan–Ning védhetőségét is kétesnek tartotta, az év elején végrehajtott Keleti Hadjárat új hadászati variánsát gondolta ki. Eszerint, ha újabb politikai fordulat közbe nem jön, amely a katonai helyzetet enyhíthetné, a Vörös Hadsereg reguláris erőinek dél felé kell kitörniük Csingjüan térségében Csang Hszüe-liang és Hu Cung-nan hadserege között, majd vagy átkelni a Vejhón, hogy Dél-Senhszin át Honanba vonulhassanak, vagy megint kikényszeríteni a Huangho-átkelést, és Sanhszi–Hupej irányában törni előre. Nem tudom, mire gondolt Mao a továbbiakban: mozgó háborúra a nankingi kormánycsapatok hátában, vagy a japán bábcsapatok elleni felvonulásra Hupejben és Csaharban; talán mindkettőt lehetségesnek vélte. Annyi bizonyos, hogy hadászati koncepcióiban továbbra is elegyedtek a japánellenes háború és a polgárháború elemei. A kalandos tervről szé-

les körben beszélhettek már, ha hozzám is eljutott a híre. Végül is nem lett semmi jelentősége; a december közepén bekövetkezett hsziani események következtében, melyek alapvetően megváltoztatták a politikai helyzetet, ez a koncepció valóban a süllyesztőbe került.

Mielőtt az említett eseményeket ismertetném, hadd tegyek még néhány kiegészítő megjegyzést Maónak és politikai bizottságbeli híveinek a Nyugati Hadsereggel kapcsolatos magatartását illetően. Ezekhez az adatokhoz sokkal később jutottam, olyan dokumentumokból, melyek csak nemrégiben váltak hozzáférhetővé számomra.

A Politikai Bizottság nem használta ki a kezdetben kétségtelenül fennálló lehetőséget a Nyugati Hadsereg támogatására, ehelyett inkább segítségért fordult a KIVB-hez. A dokumentumokból nem derül ki, miféle segítségről lehetett volna szó. Nem nehéz kitalálni azonban, hogy Paoanban a szovjet kormány katonai vagy legalább politikai intervenciójában reménykedtek. Az adott helyzetben természetesen ez is, az is kizárt dolog volt. A KIVB megfelelő gyakorlati utasításokat adott a Kínai Kommunista Párt Központi Bizottságának. Egyebek között azt ajánlotta, hogy Csang Hszüe-liang és Jang Hu-cseng útján fejtsenek ki nyomást a „három Ma" tábornokra, szükség esetén nyerjék meg őket akár annak az elképzelésnek is, hogy csapataik a Vörös Hadsereggel közösen nyomuljanak előre Kanszuban. Javasolta továbbá a KIVB, hogy a Japán elleni nemzeti egységfront létrehozása érdekében a Központi Bizottság kezdjen tárgyalásokat a nankingi kormányzattal a polgárháború befejezése érdekében, de érje el legalább azt, hogy a „három Ma" szüntesse be a Nyugati Hadsereg elleni hadműveleteit. Azok után, hogy Csang Kaj-sek Moszkvában diplomáciai tapogatózást végzett az esetleges megegyezés érdekében, ez az elgondolás korántsem volt illúzió; a hsziani eseményeket követően pedig egyenesen reálisnak látszott. Ezeket és más hasonló lehetőségeket, melyek a Nyugati Hadsereg politikai úton történő megmentésére irányulhattak volna, Paoanban alapjában elvetették, vagy mint már utaltam rá, úgy „átértékelték", hogy minden épp a visszájára fordult, és a polgárháború tüze – akarva-e, akaratlanul-e – még magasabbra csapott.

1936. december 12-én délelőtt Paoanban szokatlan élénkség uralkodott. Riadót jelzett a tábori telefon, mely Mao szálláshelyét a párt, a kormány és a hadsereg vezető szerveinek székhelyével összekötötte. Maga Mao Ce-tung, aki általában éjjel dolgozott és délig aludt, szintén meglepően korán előbukkant barlangjából. Csou En-laj sietett hozzá, majd Lo Fu és Po Ku is. Vajon mi történhetett?

A nagy újságról elsőként egy testőr tudósított. Majd Po Ku, aki útközben egy pillanatra benézett hozzám, megerősítette a hírt. Az Északkeleti Hadsereg tisztjei – mondotta Po Ku – ma hajnalban Hszianban őrizetbe vették Csang Kaj-seket, és Csang Hszüe-liang parancsára egy szállodában tartják fogva, a legszigorúbb felügyelet mellett. A hír villámsebesen terjedt el egész Paoanban, s igazi örömünnepet keltett, hiszen Csang Kaj-sek volt a Kínai Kommunista Párt és a Vörös Hadsereg szemében Kína leggyűlöletesebb embere. Forradalmár munkások és parasztok tízezreit kínoztatta meg, gyilkoltatta le. Ő volt a polgárháború kirobbantója és legfőbb bűnöse a nép szemében; és ez a belviszály százezrek életébe került már.

Aznap vagy másnap este gyűlést tartottunk a szabad ég alatt; gyakorlatilag a teljes párttagság, a hadsereg minden tagja és a szovjetek egész aktívaállománya megjelent a találkozón: mindenki, aki csak járni tudott Paoanban és környékén. Polgári lakosokat alig lehetett látni, hiszen a városban gyakorlatilag nem maradtak polgári személyek. Magam is részt vettem a szabadtéri gyűlésen. Mao Ce-tung beszélt elsőnek, majd, ha jól emlékszem, Csu Te és Csou En-laj kért szót. A beszédek lényege, ahogy később a hézagosan megértett kijelentéseket megmagyaráztattam magamnak, az volt, hogy eljött az idő: le kell számolni Csang Kaj-sekkel, s mint Kína nemzeti érdekeinek árulóját népbíróság elé kell állítani. Csang Kaj-sek likvidálása megnyitná az utat az egész ország Japán elleni harca felé, létrejöhetne az imperialistaellenes egységfront. A nankingi kormánytól követelni kell, vessen véget haladéktalanul minden belső hatalmi harcnak, különösen a Vörös Hadsereg ellen vívott polgárháborúnak, és hagyjon fel a kommunisták üldözésével. Tárgyalásokat kell folytatni koalíciós kormány alakításáról; vezető szerep jutna e tárgyalások

során Csang Hszüe-liangnak, az Északkeleti Hadsereg főparancsnokának és Jang Hu-csengnek, Senhszi tartomány kormányzójának és a 17. Kuomintang-hadsereg főparancsnokának, továbbá a Kommunista Párt képviselőinek és a Kuomintang-Kínában működő japánellenes szervezetek megbízottainak. Elsőrendű feladat, hogy az egész nemzetet és az ország minden haderejét mozgósítsuk Japán és Kuomintang-csatlósai ellen. A beszédeket a hallgatóság nagy lelkesedéssel fogadta. Úgy látszott, senkinek sem tűnt fel az az ellentmondás, hogy egyrészt a nemzet egyesülésére szólítanak fel, másrészt viszont Csang Kaj-sek likvidálására, ez utóbbi pedig okvetlenül súlyos belső harcokat és külső bonyodalmakat idézhet elő.

A következő napokban és hetekben lázas tevékenység folyt a paoani Központi Bizottságban. Csou En-laj és Po Ku Hszianba utazott, hogy Csang Kaj-sek sorsáról és a követendő politikáról tárgyaljanak. Po Ku visszatért néhányszor Paoanba, hogy a mind bonyolultabbá váló helyzetet Maóval és a Politikai Bizottsággal, illetve a haditanáccsal (a Központi Bizottság Katonai Bizottságával) megbeszélje. Tőle tudtam meg töredékesen ezt-azt a dolgok állásáról, kijelentéseit azonban csak hellyel-közzel erősítették meg hivatalos közlemények.

Po Ku elmesélte például, hogy Csang Kaj-sek kezdetben mindenfajta tárgyalástól elzárkózott, és egyszerűen nem volt hajlandó a Kínai Kommunista Párt képviselőjével szóba állni. Ajtót mutatott Csou En-lajnak is, pedig az 1925–1927-es forradalomban szorosan együttműködött vele. Csang Hszüe-lianggal szemben igyekezett védeni saját politikáját, mondván, hogy az adott helyzetben ez az egyedüli helyes irányvonal; szemrehányást tett neki a válság kirobbantásáért, mivel ez meghiúsítja az ő – mármint Csang Kaj-sek – törekvéseit Kína egyesítésére, lehetetlenné teszi, hogy a japánok feltartóztatására tett erőfeszítései sikerrel járjanak.

Csang Hszüe-liang eleinte még azzal a gondolattal is játszott, hogy kiszolgáltatja Csang Kaj-seket a kommunistáknak; később azonban elejtette ezt az elképzelést. Egyébként teljességgel Csou En-laj befolyása alatt állt, aki Mao utasítására tudatosan tolta előtérbe Csang Hszüe-liang személyét.

Po Ku végül célzott arra is, hogy bizonyos információk szerint nemcsak a Szovjetunió, hanem az Egyesült Államok és Anglia kormánya is helyteleníti a hsziani akciót. Konkrétabbat erről nem mondott, így, akárcsak a paoaniak nagy többségének, nekem sem lehetett tiszta képem a Csang Kaj-sek elfogatása nyomán keletkezett nemzetközi bonyodalmakról.

Nyitott kérdés maradt: szerepe volt-e, és ha igen, milyen mértékben volt szerepe a Kínai Kommunista Párt vezetőségének a két Kuomintang-tábornok lázadásában? Hivatalosan kezdettől fogva tagadták a dolgot. Mindenki úgy vélte, hogy a Kommunista Pártot meglepték az események; és Po Ku váltig erősítgette nekem, hogy ő sem tud semmiről. Holott bizonyos jelek arra utaltak, hogy Mao Ce-tung, Csou En-laj és néhány bizalmasuk informálva volt. Csang Kaj-sek azért látogatott Hszianba, hogy „elővegye" Csang Hszüe-liangot és Jang Hu-csenget; ügynökei révén ugyanis tudott egyet-mást a két tábornoknak a Vörös Hadsereggel kapcsolatos magatartásáról, és szerette volna őket egy kicsit aktívabb harctevékenységre ösztökélni. Személyi biztonságának szavatolására egy tábori csendőrezredet küldött előre, és nem Hszianban, hanem a városon kívül szállt meg. Mindezek az események természetesen nem kerülhették el hsziani képviseletünk figyelmét; embereink ugyanis szoros és állandó kapcsolatban álltak Csang Hszüe-liang főhadiszállásával. Feltűnést kelthetett az is, hogy pontosan a lázadás időpontjában érkezett Paoanba a Politikai Bizottság valamennyi Sen-Kan-Ningben tartózkodó tagja és néhány magas rangú katonai vezetőnk; megjött mindenekelőtt Csou En-laj, aki egyébként többnyire a fronton vagy a szovjetterület más részein tartózkodott. Csang Hszüe-liang pedig végül a leghatározottabban közölte Csang Kaj-sekkel, hogy nem egymaga viseli a felelősséget a „felkelésért", hanem többekkel osztozik abban.

Kétségtelen, hogy Mao és a Politikai Bizottság az első pillanattól kezdve a legegyértelműbben támogatta a lázadást. Tanúsítja ezt a szabadtéri nagygyűlés lefolyása (mások is megerősítik ugyanezt, így például – hírforrásának megjelölése nélkül – Edgar Snow). Főképpen pedig kifejezésre jutott ez az álláspont abban az alkalmasint Mao által fogalmazott felhívásban, amelyet a Kí-

nai Kommunista Párt Központi Bizottsága december 15-én intézett a nankingi kormányhoz. Idézem: „Meglepett minket a hsziani események és Csang Kaj-sek elfogatásának híre. De ezek a fordulatok a Csang Kaj-sek-féle politika három alapvető hibájának következményei. A hibák: 1. kapitulációs külpolitika, 2. hadjáratok a Vörös Hadsereg ellen, 3. a nép elnyomása." Továbbá: „Amennyiben önök el akarják határolni magukat Csang Kaj-sektől és a japánbarát csoportosulástól, mutassanak kellő határozottságot, fogadják el Csang Hszüe-liang és Jang Hu-cseng követeléseit, fejezzék be a megkezdett háborút, fosszák meg hivatalától Csang Kaj-seket és állítsák népbíróság elé; a különböző pártok és csoportosulások, hadseregek és társadalmi rétegek képviselőiből alakítsanak egységfrontkormányt, hagyjanak fel a Csang Kaj-sek-féle diktatúrával, a bürokratikus igazgatással, biztosítsák a nép demokratikus szabadságjogait, engedélyezzék ismét a betiltott sajtóorgánumokat; összpontosítsák az ország teljes katonai erejét, s ezt a hadsereget küldjék haladéktalanul Sanhsziba és Szujjüanba, a Japán elleni fegyveres ellenállás érdekében."

Eszerint Csou En-laj és Po Ku két-három nap leforgása alatt közös politikai platformot alakított ki Csang Hszüe-lianggal és Jang Hu-csenggel. Ami a legutolsó pontot illeti, vagyis a fegyveres erők Sanhsziba és Szujjüanba küldését, az merő demagógia volt, hiszen Csang Kaj-sek már megtette ezt, csak éppen *színleg* Japán és bábjai ellen, *lényegében* a blokád lezárására, sőt alkalmasint a szovjetterület elleni, általunk aggódva várt támadás céljából. És a katonai erők összpontosítása is folyt már; minden eddiginél nagyobb erővel dolgozott rajta a „főnök" elfogatása után a nankingi hadügyminiszter, Ho Jing-csin a reakciós japánbarát Kuomintang-vezetés és kormánykörök más befolyásos képviselőivel együtt. A cél pedig természetesen nem lehetett más, mint hogy mielőbb Senhszibe küldjék csapataikat a két lázadó tábornok hadseregének, valamint a velük szövetséges Vörös Hadseregnek a szétverésére. Persze maguk sem gondolhatták komolyan, hogy Csang Kaj-seket ilyképp kiszabadítják. Ez nem is állt érdekükben, és nem állt Japán érdekében sem. Ilyen körülmények között a december 15-i felhívás, bármilyen szépen zengtek

is politikai követelései, csak propagandaértékű lehetett, hát még ha arra gondolunk, hogy olyan politikusoknak szólt, akik többségükben még inkább reakciósok és japánbarátok voltak, mint – tisztesség ne essék szólván – Csang Kaj-sek . . .!

A nagyhangú jelszavak a nemzet Japán elleni egyesüléséről szóltak, s ehelyett valami egészen más bontakozott ki: tábornokok újabb belviszálya, további polgárháború, s ez csak a japánok malmára hajtotta a vizet. Mao Ce-tung és hívei kétségkívül tudatában voltak ennek. Az idézett felhívásban nem véletlenül emlegették „a megkezdett háborút".

Hszianban mindjárt az első napokban konkrét katonai megbeszélésekre került sor. Megalakult az „Egyesült Japánellenes Hadsereg Rendkívüli Bizottsága", élén Csang Hszüe-lianggal, és a legfelsőbb vezetésben Jang Hu-cseng mellett Csou En-lajjal. Egész Senhsziben ennek a bizottságnak kellett gyakorolnia az adminisztratív és a katonai hatalmat, sőt lehetőség szerint a többi északnyugati tartományra is ki kell terjesztenie hatáskörét; ilyen módon felmerült egy Nankingtól független „japánellenes északnyugati kormány" gondolata. Rövid időn belül tehát harmadszor hozakodhatott elő dédelgetett tervével Mao Ce-tung, nem csupán azt remélve, hogy támogatást kap a Szovjetuniótól, hanem ennél többet is: azt, hogy közvetlen konfliktusba sodorhatja a szovjet államot Kuomintang-Kínával és Japánnal.

Csang Hszüe-liang Hszian körül összevonta az Északkeleti Hadsereget, és azzal a kéréssel fordult a Vörös Hadsereg főparancsnokságához, hogy szintén helyezze délre a főhadiszállását, hogy aztán közösen háríthassák a nankingi csapatok offenzíváját. E csapatátcsoportosítások során Csang Hszüe-liang egész sor helységet feladott, amelyek addig az Északkeleti Hadsereg ellenőrzése alatt álltak, így például a hsziani országút melletti Jenant, Kancsüant, Fuhszient és Locsuant. Ezekbe a városokba a Vörös Hadsereg vonult be; főerői egyébként Hsziantól északkeletre és északnyugatra foglaltak el kiindulóállást. Sőt, a 15. hadtest Hsziantól délebbre nyomult. Kanszuban és Ninghsziában csak kisebb kötelékek maradtak, más csapataink Jang Hu-csenget váltották fel északon, elfoglalták a Nagy Fal melletti Csingpien városát, és Jülin közeléig nyomultak előre.

Ily módon a Kínai Kommunista Párt és a kínai Vörös Hadsereg ellenőrzése alatt álló terület jócskán megnövekedett, anélkül, hogy egyetlen puskalövés dördült volna; több ezer, több tízezer négyzetkilométer területnyereséget jelentett ez, és majdnem egymillió főnyi új lakosságot. E tetemes hatalomgyarapodás értékét csak az csökkentette, hogy kizárólag a Vörös Hadsereggel szövetséges militaristák rovására történt.

Ráadásul az ismertetett katonai intézkedések szöges ellentétben álltak a nankingi kormányhoz intézett felhívással. A felhívásban, miután kifejtették az egyesített haderő északra csoportosításának követelményét, a következőket írták: „Ha ez megtörtént, az általunk vezetett 200 000 fős Vörös Hadsereg készen áll, hogy az önök csapataival közös nemzeti-forradalmi kiinduló-állásba vonuljon a hazánk felszabadításáért vívandó kíméletlen harc érdekében."

Mellesleg megjegyzem: az itt megadott 200 000-es létszám csak megközelítőleges lehet, és csak igen nagy fenntartásokkal fogadható el, beleszámítva Csang Hszüe-liang és Jang Hu-cseng hadseregeit is. A paoani főparancsnokság alá tartozó sen–kan–ningi Vörös Hadsereg ebben az időben a reguláris és az irreguláris csapatokkal együtt sem számlált 40 000 főnél többet. A Nyugati Hadsereg, amelynek teljesen elszigetelve, önállóan kellett tevékenykednie, 15 000–20 000 emberből állhatott. A régi szovjetbázisokon – elsősorban a hajdani Központi Szovjetterületen és a Hosszú Menetelés során érintett különböző vidékeken – tevékenykedtek kisebb-nagyobb partizánkülönítmények; hivatalos – és valószínűleg túlzó – becslések szerint ugyancsak 40 000 harcosról lehetett szó. Ezek azonban szétszóródtak az egész ország területén, központi ellenőrzésük elképzelhetetlen volt, hiszen kapcsolatban sem álltunk velük. Így Kínában összesen legfeljebb 90 000–100 000 fős kommunista hadsereg létezett, ennek is több mint a fele az ország távolabbi, déli és nyugati részében. A főparancsnokság ténylegesen csak a sen–kan–ningi 40 000 emberrel rendelkezhetett. És ez a szám meglehetős pontossággal fedi az 1937-es adatot, melyet a sen–kan–ningi Vörös Hadseregnek 8. tábori hadsereggé történt átszervezésekor regisztráltak.

Csang Kaj-sek őrizetbe vétele után azonnal megindult a két-

oldali katonai felvonulás, és jól haladtak az előkészületek. A „hazafias tábornokok" politikája azonban – Ho Lung bizonyára Mao Ce-tung beleegyezésével nevezte el így Csang Hszüe-liangot és Jang Hu-csenget –, melyet a Kínai Kommunista Párt senhszi Központi Bizottsága aktívan támogatott, sőt a jelek szerint erőteljesen ösztönzött, néhány napon belül zsákutcába torkollt. Paoanból és Hszianból nap mint nap mentek a rádiófelhívások szerte az országba. De visszhangjuk nem támadt. Kuomintang-Kína japánellenes mozgalmának képviselői, bár Csang Kaj-sek üldözte őket, börtönbe vetette sokukat, nem voltak hajlandók közösködni a hsziani lázadókkal: joggal ítélték meg úgy a dolgot, hogy ez csak rés az áhított nemzeti egységfronton. Támaszkodhattak a tömegek hangulatára is; a közvéleményt fellelkesítették a nemrégiben Szujjüanban elért katonai sikerek, és országszerte felszították a japánellenes harc tüzét. Most még az egyébként bármikor készséggel a központi hatalom ellen forduló tartományi militaristák is határozottan elzárkóztak Csang Hszüeliang és Jang Hu-cseng lázadásától. A senhszi „nemzeti-forradalmi" csoportosulás tehát elszigetelődött, és vele együtt izolálódott a Kínai Kommunista Párt Központi Bizottsága is; joggal feltételezhetjük, hogy a Kuomintang-Kínában élő kommunisták, legalábbis jó részük, értetlenül és aggódva figyelték a párt vezetőségének politikáját.

Szó szerint egyik napról a másikra jött meg a döntő fordulat, mint bizalmas közlésből megtudtam, a KIVB rádióüzenetének következtében. Olyan hangok is hallatszottak suttogva-titokban, hogy Moszkvából maga Sztálin „nyúlt közbe", ultimátumfélét szabva Maónak. Csou En-lajt és Po Kut visszahívták Hszianból. A Politikai Bizottság lóhalálában összeült. Hosszú huzavona után határozat született, melynek az volt a lényege, hogy elejtik a Csang Kaj-sek népbíróság elé állítására vonatkozó követelést, készek tárgyalni vele belpolitikai kérdésekről, a demokratikus állapotok megteremtéséről és a japán agresszor elleni harcról, s készek kieszközölni szabadon bocsátását.

A határozat születésének körülményeiről semmi közelebbit nem tudok. Edgar Snow – ezúttal is informátorának megnevezése nélkül – azt írja, hogy Mao Ce-tung toporzékolt dühében,

amikor a moszkvai rádióüzenetet meghallotta, Csou En-laj pedig azt mondta egyik bizalmasának, hogy „életünk legnehezebb döntése" volt ez. Igaz-e vagy sem, ezt már senki el nem döntheti. Annyi bizonyos, hogy Mao Ce-tung rá akarta erőltetni a KIVB-re a maga szektás, kalandor politikáját, melyet még az üzenet vétele után is védelmezni próbált; míg Po Ku és Lo Fu azonnal átállt a „KIVB-hullámhosszra". Mao csak akkor törődött bele a fordulatba, amikor látta: nézeteivel alulmarad.

Azért hangsúlyozom mindezt, mert Mao az elkövetkező időkben, a történelmi igazságot durván meghamisítva, saját érdemének tulajdonította a hsziani konfliktus békés rendeződését. Így például már december 28-án leszögezte a „Nyilatkozat Csang Kaj-sek nyilatkozatáról": „A Kommunista Párt ragaszkodott a hsziani események békés rendezéséhez és jelentős erőfeszítéseket tett e cél elérése érdekében."[6]

Ez a változat vonult be a maoista történetírásba is. „A Kínai Kommunista Párt harminc éve" című brosúrájában Hu Csiao-mu ezt írja az ötvenes évek közepén: „Ebben a helyzetben a Kínai Kommunista Párt a japán imperialista agresszió elleni harc érdekében szükségesnek tartotta a hsziani incidens békés rendezését. Csang Kaj-seket szabadon engedték és megteremtették a belső békét."[7]

Hogy azóta ez a történelemhamisítás, melyet számos, időközben nyilvánosságra hozott dokumentum ékesen cáfol, mennyire befészkelte magát még a jó szándékú, de rosszul tájékozott publicisták tudatába is, az kitetszik a moszkvai *Novoje Vremja* egyik cikkéből (1969. 13. sz. 6–7 old.), ahol a szerző azt írja: Csang Kaj-sek őrizetbe vétele után az „ezernyi kommunista hóhérát Csou En-laj mentette meg váratlanul... Csout Mao Ce-tung küldte Hszianba, hogy rávegye a lázadókat, ne öljék meg Csang Kaj-seket, hagyják futni inkább. A későbbiekben Mao, akkori szerepét magyarázni próbálván, azzal érvelt: meg akarta menteni Csang Kaj-seket a biztos haláltól, s így kényszeríteni őt ar-

[6] *Mao Ce-tung:* Válogatott művei. 1. köt. Szikra, 1952. 471. old.

[7] *Hu Csiao-mu:* A Kínai Kommunista Párt harminc éve. Szikra. Budapest 1952. 47. old.

ra, hogy a kommunistákkal együtt vegye fel a harcot a Kínába benyomult japán csapatok ellen."[8]

A hsziani kaland belpolitikai összefüggéseivel és következményeivel is csak félig-meddig voltunk tisztában akkor Paoanban; a legszűkebb vezetőkör kivételével a párt és a hadsereg valamennyi vezető káderét találgatásokra kárhoztatta az értesülések hiánya. A nemzetközi bonyodalmakról pedig, melyeket az ügy kiváltott, hosszú ideig még ennyit sem tudhattunk. Semmit sem hallottunk a hírhedt antikomintern paktumról, melyet a militarista Japán nem sokkal előbb kötött a náci Németországgal. Nem ismertük a japán sajtó provokatív kijelentéseit sem, miszerint a hsziani eseményeket Moszkvában „főzték ki" azzal a céllal, hogy megadják a jelt a nagy kommunista összeesküvés kirobbanására az egész Távol-Keleten; s hogy Csang Hszüe-liang a kínai kommunistákkal szövetségben új kormányt alakított, s „véd- és dacszövetséget" kötött a Szovjetunióval. És természetesen nem tudtunk sem a TASZSZ hivatalos cáfolatáról, sem a *Pravda* december 14-i vezércikkéről, s egyéb szovjet állásfoglalásokról; nem is szólva itt a KIVB és a Kínai Kommunista Párt Központi Bizottsága közötti táviratváltásról, minek során egyértelműen leszögezték, milyen veszélyekkel jár a pusztító kínai polgárháború és az ország japán igába törése, s ezért a KIVB kategorikusan követelte a konfliktus békés rendezését. A táviratok szövegét csak a közelmúltban hozták nyilvánosságra, méghozzá az 1972-ben Moszkvában megjelent „Georgi Dimitrov – a nemzetközi kommunista mozgalom vezető elméje" című gyűjteményes kötetben.

Felesleges kitérni itt a hsziani események minden nemzeti és nemzetközi összefüggésére és hátterére. Számos elemzés és publikáció tárta fel azóta a részleteket mind szovjet, mind nyugati részről. Csak K. V. Kukuskin munkájára utalnék, „A Komintern és a japánellenes nemzeti egységfront Kínában" címűre, amely Moszkvában jelent meg „A Komintern és a Kelet" című gyűjteményes kötetben. Kukuskin tanulmánya igen gazdag anyagot tartalmaz az egységfront-politika további alakulásáról 1943-ig.

[8] Novoje Vremja, 1969. 13. sz. 6–7. old.

A paoani Politikai Bizottság új határozatát követően a Csang Kaj-sekkel folytatott tárgyalások, amelyekbe most már Csou Enlajt is bevonták, gyors eredményre vezettek. Csang Kaj-seket szabadon engedték, miután szóbeli kötelezettséget vállalt, hogy átszervezi a Kuomintangot és a nankingi kormányt, a vezetés japánbarát elemeit japánellenesekkel helyettesíti, a hazafias mozgalom vezetőit és minden politikai foglyot szabadon bocsát, biztosítja a nép szabadságjogait, beszünteti a kommunisták elleni „büntető expedíciókat" és a Vörös Hadsereg bevonásával megszervezi a japán agresszor elleni frontot. Kötelezte magát, hogy minden párt és csoport, minden társadalmi réteg és katonai erő képviselőinek egybehívásával konferenciát hív össze „a haza védelmére", melynek feladata a japán agresszor elleni közös platform kidolgozása; szoros együttműködésre törekszik a világ minden olyan országával, amely Kína Japán elleni harcát rokonszenvvel figyeli – s más hasonló intézkedéseket tesz az ország megmentése érdekében.

Megegyeztek, hogy az írásban nem rögzített, s így a szerződő felek által nem szignált megállapodás egyelőre titkos marad; ez a körülmény ugyanis megkönnyítheti Csang Kaj-sek számára az új politika megvalósítása érdekében teendő lépéseket. Hasonló okból nem tűztek ki pontos határidőket sem. Paoanba ennek ellenére azonnal befutottak a részletes információk. Mao Ce-tungnak gondja volt arra is, hogy a megegyezést a hsziani rádió kínaiul és közvetítők révén – feltehetően Agnes Smedley közreműködésével – angolul is közölje a világgal. Csang Kaj-sek, aki Csang Hszüe-liangot önként, mintegy fogolyként követte Hszianból egyenesen Lojangba, a megegyezéssel kapcsolatos indiszkréciót december 26-i, lojangi nyilatkozatában virágnyelven közönséges szószegésnek nevezte. „Szavad legyen őszinte, tetted eltökélt" – idézte Konfuciusz mondását. Mao Ce-tung erre az általam már idézett december 28-i nyilatkozatban válaszolt ekképpen: „Csang Kaj-sek azzal vásárolta meg a szabadságát, hogy elfogadta a hsziani feltételeket." És így fenyegetőzött: „A kínai nép nem fogja megengedni többé Csang Kaj-seknek, hogy kibújjon a fizetés alól; ezentúl nincs haladék. Ha Csang Kaj-sek csak

helyben jár és halogatja az adott ígéret teljesítését, elsöpri őt a népharag forradalmi hulláma."

Ez az éles, nyilvános polémia ismét veszélybe sodorta a kialakulóban levő nemzeti egységfrontot. Kiderült, hogy Mao a hsziani konfliktus megoldása után is folytatja régi szektás politikáját, azzal a céllal, hogy gyengítse és megossza a Kuomintangot. És ürügyet szolgáltatott így a japánoknak is, akik kapva kaptak az alkalmon, hogy fokozhassák a nankingi kormányra gyakorolt nyomást. Po Ku magánbeszélgetésünk során meglepetését fejezte ki ugyan a titkos egyezmény szellőztetése és a december 28-i nyilatkozat felett, ám úgy vélekedett, hogy ezt is, azt is taktikai sakkhúzásnak kell tekinteni, melyek célja nem más, mint hogy Csang Kaj-sek színvallásra kényszerüljön és a lehető leggyorsabban eleget tegyen a vállalt feltételeknek. Po Ku mindazonáltal bizakodásának adott hangot, hogy a KIVB politikájának irányvonala, melyet a Kínai Kommunista Párt moszkvai képviselete, élén Vang Minggel, energikusan támogatott, a továbbiakban végérvényesen diadalmaskodni fog.

Ez így megnyugtatóan hangzott, mégis maradtak bizonyos kételyeim, főként amikor híre járt, hogy Csang Hszüe-liang Csou En-laj tudomása nélkül bocsátotta szabadon Csang Kaj-seket, akivel közösen hajtott a repülőtérre; Csou En-laj állítólag utánuk eredt, de már csak akkor ért oda, amikor a repülőgép a két Csanggal a magasban járt.

*

1936–1937 telén a Központi Bizottság, a Forradalmi Kormány és az összes többi központi intézmény – a katonai akadémia és néhány helyőrségi alakulat is – Jenanba költözött át. Egy évtizedre Jenan lett Kína „vörös fővárosa". Annak idején Vajaopaóból az éj leple alatt, bármely pillanatban támadástól tartva vonultunk Paoanba; most fényes nappal meneteltünk, gyakorlatilag mindenfajta biztonsági intézkedés nélkül, győzelmi hangulatban. Repülőgépek sem bombázták oszlopainkat. Csang Kaj-sek legalább ezt az egy ígéretét azonnal beváltotta: kiszabadulása

után nyomban leállította a nankingi kormánycsapatok felvonulását Senhszi ellen, s beszüntetett minden harccselekményt.

Jenan síkságon fekszik, három folyóvölgy találkozásánál, körös-körül löszdombokkal. Úgy különbözött Paoantól ez a város, mint éjszakától a nappal. Erős fal védte, mely északi oldalán magasan a város felett húzódott, dombok láncán; százával akadtak tekintélyes házak, udvarok a városban is és környékén is, csak az utóbbiak közül épp a legszebb és legnagyobb porták tátongtak üresen, mert lakóik – nagybirtokosok, Kuomintang-hivatalnokok, uzsorások és kereskedők – inkább családostul kereket oldottak, amíg szép szerével tehették. Az elszállásolás kérdése legalább könnyen megoldódott. Kis házat utaltak ki nekem, takaros előkerttel; új „rezidenciámat" dr. Hatemmel osztottam meg, aki időközben kínai nevet vett fel (Ma Haj-tej). Ettől kezdve több mint két és fél éven át, vagyis Moszkvába való visszarepülésemig ő volt legközvetlenebb lakótársam.

A város, becslés szerint, még most is legalább 3000 lelket számlált. A piactéren, a szabad ég alatt, parasztok és kiskereskedők kínálták portékájukat: húst, tojást, főzelékfélét és más élelmiszereket. Kisebb üzletek és lacikonyhák is működtek, sőt, néhány mutatósabb vendéglő sem zárt be. Szóval Jenanban szinte békésen folyt az élet. Érdeklődve, alapjában mégis közömbösen szemléltük a számunkra szokatlan civil életet: pénzünk ugyanis jóformán alig volt. Szállásunkról, ruházatunkról, élelmezésünkről a továbbiakban is a helyi szovjetkormány illetékes szervei, illetve a hátországi szolgálatok gondoskodtak. És ez az elkövetkezendő években sem változott.

Politikai szempontból Po Ku optimizmusa igazolódni látszott. Az Ideiglenes Forradalmi Kormány – vagy Központi Szovjetkormány – névleg továbbra is fennmaradt. Alakult azonban egy Északnyugati Iroda, melynek élén egy ideig Po Ku állt. Az Északnyugati Irodának az volt a feladata, hogy egy adott szakaszban helyi szinten átvegye az addigi Központi Szovjetkormány funkcióit. 1937 februárjában a Kínai Kommunista Párt Központi Bizottsága a Kuomintang Központi Végrehajtó Bizottságának 3. plenáris ülését használta fel arra, hogy hozzá intézett üzenettel nyilvánosságra hozza a belső békére és együttműkö-

désre vonatkozó programját. Ez lényegében megegyezett a hsziani megállapodással. Eddig lényegében csak a másik fél kötelezettségeiről tudtunk. Most a Központi Bizottság a maga részéről „négy garanciát" ajánlott fel, amelyek tartalmukat tekintve a következőket szavatolták: az egész ország területén beszüntetik a nankingi kormány elleni harcot; a Központi Szovjetkormányt átalakítják a Kínai Köztársaság részét képező sajátos önigazgatási egység, a Sen–Kan–Ning helyi kormányzatává; a Vörös Hadsereget besorolják a Kuomintang-hadseregek közé, alárendelve a nankingi kormánynak, illetve haditanácsának; lemondanak a nagybirtokosok földjeinek, az uzsorások s más hasonszőrű elemek vagyonának további kisajátításáról; végül következetesen megvalósítják a japánellenes nemzeti egységfront közösen kidolgozandó programját. Azt a korábbi követelést, melynek értelmében azonnal hadat kellett volna üzenni Japánnak, felváltotta egy általánosabb jelszó: „A japánok kiűzése egész Kínából, eltökélt felkészülés a háborúra."

Ezen az alapon folytak a következő hónapokban a Kínai Kommunista Párt és a Kuomintang tárgyalásai: Nankingban a legmagasabb szinten Csang Kaj-sek és Csou En-laj között, Jenanban pedig, egyidejűleg, a Kuomintang 1937 áprilisában érkezett delegációjával. A jelek szerint a Központi Bizottság Politikai Bizottsága komoly politikai fordulatot hajtott végre a nemzeti egységfront megteremtésének irányában, ami gyakorlatilag őszinte kiengesztelődési szándékot jelentett a Kuomintanggal, így Csang Kaj-sekkel is. Megerősödött tehát a pártvezetés marxista internacionalista szárnya. Ezeknek az erőknek kettős támaszuk volt: építhettek egyrészt a kínai tömegek hangulatára, elsősorban a Kuomintang-rezsim uralma alatt élő kínaiakéra, akik egyre hathatósabban követelték a polgárháború befejezését és a japán agresszor elleni harc megkezdését; ugyanakkor ez a hangulat nem korlátozódott csupán a néptömegekre, hanem az uralkodó rétegek körében is terjedt, amint azt a hsziani események visszhangja is mutatta körükben. Másrészt a KIVB és a moszkvai kínai pártképviselet határozott magatartása is előnyösen hatott. Olyan realitások voltak ezek, amelyekkel Mao Ce-tungnak számolnia kellett. Hogy mármost valóban kész volt-e addigi poli-

tikájának revíziójára, vagy csak taktikai megfontolások vezették, erre a kérdésre csak a jövő adhatott feleletet.

A politikai fordulat sem a Kuomintang, sem a Kínai Kommunista Párt köreiben nem történhetett meg belső nehézségek és visszahatások nélkül.

Csang Kaj-sek a hsziani konfliktusból korántsem olyan sugárzó győztesként került ki, mint a látszat mutatta. Vang Csing-vej, Ho Jing-csin és más reakciós és japánbarát elemek a Kuomintang-vezetésben, a nankingi kormányban és Kína néhány északi tartományában minden tőlük telhetőt megtettek, hogy megzavarják, s ha lehet, meggátolják az egységfront létrejöttét a kommunistákkal. Nyomásukra a Kuomintang Központi Végrehajtó Bizottságának 3. plenáris ülése határozatot hozott, melynek már a címe is igen sokatmondó: „A vörös veszély teljes kiirtásáról." Mintegy válaszul a Kínai Kommunista Párt Központi Bizottságának garanciajavaslatára, ez a határozat a következő „minimális" kívánalmakkal állt elő: a Vörös Hadsereg és minden kommunista fegyveres erő feloszlatása; a kínai szovjetkormánynak és alárendelt szerveinek felszámolása; Szun Jat-szen három elvének elismerése és mindenfajta kommunista propagandatevékenység beszüntetése; lemondás az osztályharcról. Csang Kaj-sek lavírozni próbált, egyidejűleg ugyanis demokratikus szabadságjogokat ígért, s az összes politikai foglyok szabadon bocsátását.

Politikai szempontból Kuomintang-Kínában eleinte alig történt változás. A hsziani megegyezés pontjainak teljesítése húzódott-halasztódott, a politikai foglyok többnyire tovább raboskodtak, a nankingi kormány átalakítására nem került sor, és a demokratikus reformok sem igen érződtek; legfeljebb a japánellenes erők, köztük a szabadlábon maradt kommunisták tevékenységét tűrte bizonyos fokig a kormány, valamint a Jenannal való kapcsolatot, mely azonban lényegében már eddig is adva volt. Ám a japán militaristák körében már ez a szerénynél is szerényebb „liberalizálódás" is roppant gyanakvást váltott ki. Minden eddiginél élesebben támadták Csang Kaj-seket, s a nyílt támadások nyomatékául további csapaterősítéseket küldtek Észak-Kínába.

Valódi változás csak katonai téren mutatkozott. A Sen–Kan–Ning területén állomásozó Vörös Hadsereg elleni harccselekmények 1937 eleje óta megszűntek, a központi Kuomintang-csapatokat jórészt kivonták a térségből és az ország északibb és keletibb vidékén vonták össze megint, amit némi jóakarattal a japán agresszorok és kínai bábjaik elleni előkészületnek is nevezhetünk. Mármost arról nincs tudomásom, hogy a dél-kínai és közép-kínai régi szovjetbázison és partizánterületeken is „isten békéje" uralkodott-e; mivel azonban ellenkező előjelű információk sem érkeztek, feltehetően igen. Csak Kanszuban folytatódott tovább kíméletlenül a „három Ma" harca a Nyugati Hadsereg ellen, egészen a szomorú végkifejletig, anélkül, hogy bárki is kisujját is mozdította volna, hogy megálljt parancsoljon.

A Nyugati Hadsereg végső pusztulása igen jól jött Mao Cetungnak. Ki is használta nyomban az alkalmat, hogy Csang Kuotaótól, pártvezetésbeli egyetlen riválisától és legélesebb ellenfelétől megszabaduljon. Addig ez aligha lett volna lehetséges. Amíg a Nyugati Hadsereg csak vereségeket szenvedett, de végérvényesen nem semmisült meg, Csang Kuo-tao még mindig jelentős haderővel rendelkezett, hiszen hozzá húztak a 4. hadseregnek a Huangho keleti partján maradt és az 1. hadsereghez csapódott részeinek vezető káderei is. Ezeknek a kádereknek a nagy többségét időközben ugyan a katonai akadémiára vagy a pártiskolára küldték továbbképzésre, s tisztségeiket az 1. hadsereg parancsnoki és politikai munkásai látták el, de Csang Kuotao továbbra is töretlen befolyást gyakorolt rájuk. Személyes tekintélyét növelte az a körülmény, hogy a Kínai Kommunista Párt egyik alapító tagja volt, a KIVB szabályosan megválasztott tagja, ugyanígy tagja a Kínai Kommunista Párt Központi Bizottsága Politikai Bizottságának, miniszterelnök-helyettese a kínai szovjetkormánynak. Mindezen mit sem változtatott, hogy a nyilvánosság előtt alig szerepelt. Felrótták neki, hogy nincs kedve dolgozni, és az adott körülmények között valóban igen szerény lehetősége nyílt rá, hogy „kedve legyen".

Most Mao Ce-tung elérkezettnek látta az időt a végleges leszámolásra. Aktívagyűléseket hívtak össze a csapatoknál, az intézményeknél és a káderiskolákon, elsősorban a katonai akadé-

mián és a pártiskolán. Magam is részt vettem legalább egy ilyen aktíván: vagy a hátországi törzsnél vagy a katonai akadémián tartották. A jelszó így hangzott: „Kiirtani Csang Kuo-tao hibáit!" A párt orgánumában beszámoló jelent meg „Csang Kuo-tao hamis, jobboldali opportunista irányvonaláról". Konkrétan azzal vádolták, hogy elvesztette hitét a forradalomban, a dezertálás katonai stratégiáját követi, frakcióharcot folytat a pártban és a hadseregben, személyes diktatúrát gyakorol, jogosulatlanul kemény büntető szankciókkal helyettesíti a valódi káderneveléstet (ismerős hangok!), és a néptömegekkel való kapcsolatában militarista módszerekhez folyamodik.

Ilyen előkészítés után került sor április elején Jenanban a KB Politikai Bizottságának kibővített tanácskozására, melyen a kormány tagjai és a hadsereg vezetői is részt vettek. Engem nem hívtak meg, ezért csak nagy általánosságban idézhetem fel, amit a dologról hallottam. Csang Kuo-taónak felróták, hogy politikai, szervezési és katonai vezető tevékenysége a hupej–honan–anhuji és a szecsuan–senhszi szovjetterületeken helytelen volt; súlyos hibákat követett el a szovjetek létrehozása, az ellenforradalmi erők elnyomása terén és a tömegmozgalmak korlátozásával. A legfőbb vádpont az volt, hogy önhatalmúlag létrehozott szeparatista Központi Bizottságával és szakadár haditanácsával hasadást okozott a pártban és a hadseregben. Végül ismét egyedül az ő nyakába varrták a felelősséget a Nyugati Hadsereg pusztulásáért.

Csang Kuo-tao a vádakat egytől egyig visszautasította, mondván, hogy mindez nemcsak az ő személyének a megrágalmazását jelenti, de a korábbi szovjetterületeknek és a 4. hadseregnek is; ezért a leghatározottabban megtagadta, hogy bármiféle önkritikus nyilatkozatot tegyen.

E tanácskozás idején – vagy röviddel utána – különös dolog történt, ami mindmáig rejtély számomra. A 4. hadsereg káderei – hadosztály-, ezred- és zászlóaljparancsnokok – állítólag összeesküvést szőttek a katonai akadémián azzal a céllal, hogy megszökjenek Jenanból, fellázítsák a 4. hadsereg csapatait, és velük Mao Ce-tung hatalmi övezetén kívül kerülve önálló partizánháborút folytassanak, esetleg új szovjetterület létrehozásával. Ha

a vállalkozás sikerül, hírlett, Csang Kuo-tao az élére áll. A tervet azonban még a végrehajtás megkezdése előtt leleplezték, és vagy ötven „összeesküvőt" nagy titokban letartóztattak. Híre járt annak is, hogy néhányuk védekezni próbált, s így vesztette életét. A Központi Bizottság vizsgáló bizottságot küldött ki, egyfajta haditörvényszéket, a pártiskola nagy tekintélyű vezetőjének, Tung Pi-vunak az elnökletével; a bizottság azonban semmit sem tudott kideríteni, ami Csang Kuo-taóra vagy a 4. hadsereg letartóztatott kádereire nézve terhelő lett volna. Tudomásom szerint a letartóztatottakat néhány hónapon belül ismét szabadon bocsátották, és parancsnoki feladatokkal bízták meg.

Mindezeket a részleteket a legnagyobb fenntartással közlöm, mert saját megfigyeléseimmel semmit sem támaszthatok alá. Bár csaknem minden nap a katonai akadémián tartózkodtam, hiszen harcászatot oktattam, és a 4. hadsereg kádereivel is beszélhettem. egyebek között azzal a hadosztályparancsnokkal, aki Hszikangban átmenetileg a katonai akadémia parancsnoka volt és nem rejtette véka alá Csang Kuo-tao iránti rokonszenvét, semmit sem vettem észre, ami készülődő lázadásra utalt volna. Kézenfekvő a feltételezés, hogy koholt vagy provokált akcióról volt szó azzal a céllal, hogy könnyebben elintézhessék Csang Kuo-taót, akivel ebben az időben nem voltak lényegesebb politikai nézeteltérések. A kísérlet kudarcot vallott; mint Po Ku elmondotta, nem utolsósorban azért is, mert a KIVB beavatkozott, és nyomatékkal értésre adta, hogy minden múltbéli viszályt el kell temetni, lévén most elsősorban a legfontosabb feladat a párt egységének mindenáron való megőrzése és a nemzeti egységfront politikájának következetes folytatása.

Nem tudom, mi játszódott le a kulisszák mögött, tény az, hogy Csu Te, Lo Fu, Csou En-laj és mások rábeszélésére Csang Kuo-tao hamarosan hajlandónak mutatkozott az önkritikus nyilatkozat megtételére, mely azután a jenani pártlapban is megjelent. Nyilatkozatában bevallotta „jobboldali opportunista tévedéseit" és „militarista tendenciáit", melyek „a központi pártvezetéssel szemben elkövetett hibákká fokozódtak", de konkrét tényeket nem említett. Egyáltalán, a nyilatkozat olyan rövid és ködös volt, hogy világosan kitűnt belőle: aki tette, csak kénytelen-kelletlen

engedett. A felszínen mindenesetre lecsillapodtak a kedélyek, bár a hamu alatt tovább izzott a fellobbanni kész parázs.

A pártvezetés ismét teljes erővel az aktuális feladatok felé fordult. Erre nagy szükség is volt, mert az új politika mind a lakosság, mind a katonák körében eleinte bizonyos meg nem értésbe és tompa elégedetlenkedésbe ütközött. A parasztok attól féltek, hogy a végén vissza kell adniuk a földet, oda lesz az agrárreform sok-sok eredménye. A vöröskatonák kapitulációnak, a Kuomintang előtti behódolásnak érezték a dolgot, s ez mintha dicstelen záróvonallal vetett volna véget a tíz évig tartó, sok-sok áldozatot követelő polgárháború eseményeinek.

Ezért a Központi Bizottság elhatározta, hogy széles körű felvilágosító kampányt indít azzal a céllal, hogy mind a kádereknek, mind a tömegeknek megmagyarázza, mit jelentenek a Kuomintang Központi Végrehajtó Bizottsága 3. plenáris üléséhez intézett üzenetben foglalt négy garanciapont engedményei. Alapul szolgáltak itt a már februárban írásban rögzített irányvonalak és egy későbbi felhívás a párt minden tagjához. A két dokumentum a négy garanciát mint szükséges és megengedett kompromisszumot magyarázta, melyek a belső béke biztosítását, a demokratikus jogok kivívását és a japán agresszor elleni mielőbbi harc ügyét szolgálják. Ez a kompromisszum mindazonáltal nem jelenti a Kínai Kommunista Párt önállóságának feladását vagy korlátozását. Ellenkezőleg – hangzott a magyarázat –, ez biztosítja azt a lehetőséget, hogy a párt az egész országban legálisan tevékenykedhessen. Csorbítatlan marad a pártnak a forradalmi haderők vezetésében játszott szerepe is. A szovjetrendszert új, demokratikus rendszer váltja fel, a földtulajdon további kisajátítása szünetel, a gazdasági politika kevésbé szigorú lesz, a Vörös Hadsereg új elnevezést kap és a nankingi központi kormány hatáskörébe kerül át – ez mind igaz, de nem változtat a dolgokon. A cél marad, ami volt: ezerszeresére növelni a Kínai Kommunista Párt politikai befolyását és szervezeti erejét, ekképpen biztosítani vezető szerepét a nemzeti-forradalmi mozgalomban. Más út a nemzeti forradalom győzelméhez nem vezet.

Ez az érvelés meggyőzően hatott – és valóban *hatott*. Magam sem kételkedtem helyessége felől. Aggodalmat kelthetett azon-

ban, hogy a Kuomintang Központi Végrehajtó Bizottságának 3. plenáris ülésén hozott határozatról egy szó sem esett mifelénk. Hallgatólagosan tudomásul vették, elbagatellizálták. A kínai szovjetkormány és a Vörös Hadsereg feloszlatásából „névváltoztatás" lett csupán, „minden kommunista propaganda beszüntetéséből" fokozódó propagandatevékenység. Szun Jat-szen három elvét egységben s ilyen sorrendben értelmezték: nacionalizmus – demokratizmus – szocializmus; és ebben a felfogásban is fogadták el. Az osztályharcról senki sem „mondott le", ám a nacionalizmus jelszavának előtérbe nyomulásával az osztályharc egyszerűen a japánbarát elemek elleni harcra korlátozódott.

Valahogy az volt a benyomásom, hogy a két fél, a két nagy játékos, Csang Kaj-sek és Mao Ce-tung kettős politikát folytat. Tudták, hogy a Japán elleni háború elkerülhetetlen, s hogy csak egyesült erővel vívhatják meg; de a háború „költségeit" mindegyik a másikra akarta hárítani. Az elkövetkező évek csak megerősítették ezt az érzésemet.

*

1937 májusában Jenanban összehívták „a kínai szovjetterület pártkonferenciáját", melyet aztán utóbb „összkínai konferenciának" neveztek. Becslésem szerint mintegy 150 küldött vett részt az értekezleten. Az „összkínai" és a „küldött" elnevezés nem éppen találó. Lényegében ugyanis a sen–kan–ningi központi pártszervek, a helyi pártszervezetek és a Vörös Hadsereg képviselői voltak jelen. Rajtuk kívül legfeljebb néhány, a kuomintangista Északkeleti Hadsereg kommunista sejtjeit vezető politikai munkás, valamint észak-kínai, elsősorban pekingi vezető funkcionárius jött el. Nem voltak ott a párt közép- és dél-kínai szervezeteinek delegátusai, de főként a régi szovjetbázisok és partizánterületek küldöttei hiányoztak, köztük Hsziang Jing PB-tag, továbbá Vang Ming, Kang Seng és Csen Jün, akik Moszkvában tartózkodtak. A tanácskozás résztvevőit a szó szoros értelmében aligha lehetett küldötteknek nevezni, hiszen nem a tagság választotta, hanem a felső vezetőség jelölte ki őket (azokról, akik a Kuomintang-területekről jöttek, nem tudtam közelebbit).

Engem is meghívtak a tanácskozásra; ott ültem az első sorok egyikében, így a konferencián mindent jól megfigyelhettem. Az elhangzottaknak legfeljebb a felét, ha értettem; ezúttal ugyan volt tolmácsom, de sajnos, nem eléggé képzett. Bár a katonai akadémián végzendő feladataim alól nem mentesültem az ülések idejére, s így csak fél napokat lehettem jelen, mégis kialakult bizonyos összképem a meglehetősen zavaros eseményekről. Az ülések szüneteiben ugyanis olyan beszélgetőtársaim akadtak, mint Po Ku és – egyebek között – Jang Sang-kun, Peng Tö-huaj egykori politikai biztosa, akit hosszú idő után most láttam viszont újra. Ez volt egyszersmind az utolsó találkozásunk is, mert a konferencia után hamarosan átvette az észak-kínai pártmunka vezetését. Folyékonyan beszélt oroszul; s mert most is igen barátságos volt velem, komoly segítségemre volt.

A konferenciát Lo Fu vezette. Az elnökségben ott ült a Politikai Bizottság minden jelenlevő tagja, így Csang Kuo-tao is, hiányzott azonban Csou En-laj – valószínűleg Nankingban tartózkodott – és Vang Csia-hsziang, aki súlyos betegsége miatt most már alig mutatkozott. Az elnökség tagjai közt ott voltak a hadsereg legfőbb parancsnokai.

A konferencia fő előadója Mao Ce-tung volt, referátumának címe: „A japánellenes nemzeti egységfront feladatairól a jelenlegi szakaszban." Fejtegetései nagyjából híven tükrözték a hsziani konfliktus óta kialakult politikai irányvonalat. Azt a változatot, amelyet Mao Ce-tung Válogatott műveiben „A Kínai Kommunista Párt feladatai a japánellenes háború időszakában" címmel közöltek, lényegében hitelesnek is tartom, és részletesebb taglalásától eltekintek.[9]

Bizonyos megfogalmazások persze jócskán eltérnek itt a referátum eredeti szövegétől. Nem csoda, hiszen ez már a második átdolgozott változat. Így például Mao a referátum első részében, „Kína külső és belső ellentmondásainak jelenlegi fejlődési fázisát" elemezve, ismételten arról beszélt, hogy a világ fő ellentmondása az imperialista Japán és Kína ellentéte. Szó sem volt arról, hogy fel kellene sorakozni a „világbéke erőinek" frontján.

[9] *Mao Ce-tung:* Válogatott művei. 1. köt. Szikra. 1952. 481–506. old.

Ennél a Kuomintang-ellenes kritika sokkal erősebb volt. Éppen ebből vezette le Mao az egységfrontért folytatott harc első szakaszából a másodikba való átmenetet, nevezetesen a „nacionalizmus" jelszavától a „demokrácia és a szabadság" követelésének jelszavához; s ezt az utat – természetesen Kuomintang-Kínára vonatkoztatva – „a jelenlegi forradalmi feladatok központi láncszemének" minősítette.

Ezt a témát taglalta Mao a referátum második részében, főként a „forradalmi osztályok" szövetségét hangsúlyozva, beleértve „a proletariátust, parasztságot, városi kispolgárságot és nemzeti burzsoáziát"; ezt a lajstromot bővítették azután az összes többi „hazafias elemek", fel egészen a nagybirtokosokig. Az osztályhatárok, mint már korábban is, messzemenően elmosódtak azáltal, hogy az efféle szövetségestársaknak a Kommunista Pártba vezető útját jócskán egyengették. Mao ugyanakkor beszéde utolsó részében a Kommunista Párt és a Nemzeti Forradalmi (értsd: Vörös) Hadsereg vezető szerepét hangsúlyozta. Nyomatékkal óvott Csen Tu-hsziu „hátulkullogós" politikájának ismétlődésétől, mely az 1925–1927-es forradalom vereségéhez vezetett. Egyetlen alternatíva van csupán – mondta Mao –, a polgári demokratikus köztársaság vagy a szocializmus, és a végcélt sosem szabad szem elől téveszteni. A helyes választás elengedhetetlen előfeltétele az egységfronton belül is: a Kommunista Párt és a Nemzeti Forradalmi Hadsereg teljes önállósága és kezdeményezési lehetősége.

Mao Ce-tung kijelentéseinek bizonyos ellentmondásossága folytán a konferencia résztvevői számos kérdéssel és ellenvetéssel éltek, különösen az osztályvonal, a hadsereg szerepének túlhangsúlyozása és az egységfront-politika gyakorlati kivitelezése, illetve ennek lehetséges kihatásai vonatkozásában. A referátumot a konferencia Mao Ce-tung válasza után egyhangúlag elfogadta.[10]

A második fő referátumot – „A Kínai Kommunista Párt utolsó évtizedéről" – Lo Fu tartotta. Ebben védelmezte a Kínai

[10] Mao Ce-tung zárszava szintén a Válogatott műveinek 1. kötetében található. (522–540. old.) Természetesen nyoma sincs benne semmiféle polemikus élnek.

Kommunista Párt 1928-as, VI. kongresszusa óta követett irányvonalát. Csak Li Li-szan politikáját kárhoztatta; ezt a politikát azonban – mondotta Lo Fu – a Komintern segítségével hamar helyesbíthették. A Kuomintang-területeken vívott harcokat s a hozott áldozatokat csaknem ugyanazokkal a szavakkal említette, mint annak idején Cunjiben Po Ku. A Kommunista Párt utolsó évtizedének legfontosabb vívmányairól szólva kiemelte, hogy a párt eredményesen mozgósította és szervezte a kínai népet a nemzeti felszabadító harcra; növelte a munkások, parasztok és kispolgárok öntudatát és harci erejét; létrehozta a szovjetrendszert és a Vörös Hadsereget; megvalósította a japánellenes nemzeti egységfront új politikáját; a Kínai Kommunista Pártot a tömegekkel szorosan egybefonódó harci párttá formálta. Természetesen a kommunisták illegális tevékenységét is jogosnak ismerte el, és a jövőt illetően az „egységfront-területeken" folytatandó legális és illegális munka összefonódását körvonalazta.

Lo Fu referátumát lényegében egyetértő eszmecsere követte, s a konferencia elfogadta a beszámolót. Hamarosan mindkét referátum megjelent brosúraformában is, természetesen – átdolgozva.

Csang Kuo-tao a konferencián alig szerepelt. Helye az elnökségben többnyire üresen tátongott. Ennek ellenére – és feltételezésem szerint nem szántszándékkal – kisebb felbolydulást okozott. Nyilván a Politikai Bizottság vagy az elnökség kívánságára, rövid, önkritikus beszédet mondott, melyben azonban határozottan kifejtette azt is, hogy tévedés lenne a múltat kizárólag a mai – és általa is maradéktalanul támogatott – nemzeti egységfront-politika szemszögéből megítélni; így szólt, s elhagyta a termet. Ezt követően néhány küldött hevesen támadni kezdte személyét, a 4. hadsereg káderei pedig a védelmükbe vették. Lo Fu vetett véget a szópárbajnak, mondván, hogy a pártvezetés már megbírálta Csang Kuo-taót, s a dolgot befejezettnek tekinti, mert a megbíráltnak nemcsak hibái, de nagy érdemei is vannak.

A konferenciát az elnök felhívása zárta: küszöbön a japánok elleni háború, a kommunistáknak haladéktalanul el kell foglalniuk harci őrhelyeiket. Késedelem nélkül végre kell hajtani a hadsereg főcsoportjainak átszervezését, kedvező kiindulóállásokat kell

kialakítani mozgó háború esetére, a városokba visszatérő elvtársaknak illegalitásba kell vonulniuk, egyszersmind azonban újjá kell alakítani a párt- és tömegszervezeteket, a háború minden módon való támogatása céljából.

Röviden összefoglalva: az 1937 májusában tartott „összkínai pártkonferencia" komoly haladást jelentett. A KIVB és a kínai marxisták-internacionalisták politikai irányvonala sikert aratott. A Kínai Kommunista Párt felsorakozott a japánellenes nemzeti egységfrontban, és bizonyos korlátokat figyelembe véve, a háború és a fasizmus elleni internacionalista, világméretű fronton is. E tény mögött pillanatnyilag háttérbe szorult az a körülmény, hogy Mao Ce-tung, aki a konferencia fő előadójaként az új politikát hivatalosan támogatta, tovább erősíthette pozícióit a párt vezetésében, s így módja nyílt, hogy a gyakorlatban *más* politikai és katonai stratégiát és taktikát valósítson meg – ahogyan ezt már a korábbiakban is többször megtette.

*

Lo Fu jóslata, melyet a pártkonferencián hangoztatott, helyesnek bizonyult. Két hónap múlva kitört a nagy háború Japán és Kína között. A konferencia határozatainak és a nankingi tárgyalásoknak megfelelően azonban Sen-Kan-Ningben addig is számos intézkedés történt, melyeknek végrehajtása egész 1937-ben folyt, sőt 1938–1939-re is kiterjedt.

A szovjetterületet „speciális önigazgatási területté", mint később nevezték, „határterületté" alakították; autonómiáját Csang Kaj-sek is elismerte. Névleg e terület az „egyesített köztársaság" részét képezte, valójában azonban – Mao minden ez irányú kijelentése ellenére is – állam maradt az államban, Kína többi részétől elkerített terület. Az első hónapokban még a Kuomintang-hivatalnokoknak sem engedélyezték a belépést, Kuomintang-tisztekről nem is szólva. A polgári létesítmények – a posta, a bejelentő- és anyakönyvi hivatal stb. – szintén kizárólag a területi kormányzat ellenőrzése alatt álltak. Csak az önálló pénz forgalma szűnt meg, de ez is már korábban.

Ennek az elkülönített területnek a határai mindazonáltal bi-

zonytalanok, képlékenyek maradtak. Ahogy Csang Kaj-sek az Északkeleti Hadsereg főerőit keletebbre, a Jang Hu-cseng-féle 17. hadsereg részeit pedig északabbra vonta (már Jang Hu-cseng nélkül, aki külföldre szökött), katonailag bizonyos fajta légüres tér keletkezett azokon a területeken, melyeket a csapatok elhagytak. Ide azután hamarosan bevonultak az átmenetileg Nemzeti Forradalmi Hadseregnek nevezett Vörös Hadsereg egységei, új helyi hatalmi szerveket hoztak létre, melyek a Kuomintang-hatóságokat csakhamar kiszorították. A folyamat kezdetben viszonylag békésen zajlott, a későbbiekben azonban elkerülhetetlenül konfliktusokhoz vezetett, amelyek már 1939 nyarán fegyveres összetűzésekké fajultak. A Sen–Kan–Ning speciális önigazgatási terület ily módon egyre növekedett, és 1939 végére már 23 körzetet foglalt magában egészen vagy részlegesen; ezeket keleten a Huangho, északon a Nagy Fal, nyugaton egy Ninghszia és Kanszu között észak-déli irányban húzódó hegylánc, délen a Csingho határolta.

De térjünk vissza 1937 kora nyarának eseményeihez. Az Ideiglenes Forradalmi (vagy Központi Szovjet-) Kormány feloszlott, és új területi kormányzat alakult, melynek elnöke Lin Po-csü lett. (Személyesen sosem ismerkedhettem meg vele.) A kormány elnökhelyettese 1938-ig – szökéséig – Csang Kuo-tao volt. Az „új, demokratikus rendszer" bevezetése érdekében a területi kormány egy választott tanácskozó testület létrehozását tervezte; ez a „parlament" azonban távozásomig nem ült össze, és feltételezem, hogy azután sem. Csak a városokban és a körzeti székhelyeken alakultak 1937–1938 telén „tanácsok", de hogy működtek-e, s ha igen, hogyan, nem tudom. Választásoknak hírét sem hallottam sehol; ennek oka persze az is lehetett, hogy csaknem kizárólag a már régebbről ismert elvtársakkal, valamint a katonai akadémia és a hátországi törzs munkatársaival találkozgattam. A helyi párt- és hadseregkáderek, akik a speciális önigazgatási területen a Központi Bizottság közvetlen ellenőrzése alatt gyakorolták a hatalmat, csaknem kivétel nélkül ismeretlenek maradtak számomra. Láttam őket olykor-olykor, de nemigen emlékszem rájuk, még Kao Kangra, a területi pártbizottság első titkárára se nagyon.

Mao Ce-tung a pártkonferencián a „tervszerű gazdasági építésről" is szólt, melynek célja az lett volna, hogy javítsa a lakosság életkörülményeit; meghirdette a „tervszerű kulturális munkát" is az analfabetizmus felszámolására.

A gazdasági életben két szempontból valóban fokozatos átalakulás jelei mutatkoztak. Persze „tervszerű építésnek" aligha neveztem volna a dolgot. Az elmenekült kereskedők, más jómódú helybeliek, sőt bizonyos nagybirtokosok is visszatértek, miután híre ment: nincs mitől tartaniuk. Növekedett a külvilággal – értsd: a Kuomintang-Kínával – folytatott kereskedelem, még ha rövid ideig és korlátozott keretek között is; a speciális önigazgatási terület ugyanis alig rendelkezett csereértékekkel. Az „importált" cikkek sorában elsősorban a textilféleségeket, a petróleumot, a sót említhetném, valamint a napi szükséglet kielégítésére szolgáló egyéb javakat, továbbá bizonyos élvezeti cikkeket is, mint tea, cukor, rizspálinka, dohány stb.

Ugyanakkor a párt, a hadsereg és a közigazgatás növekvő számú kádereinek ellátása egyre nehezült. Amikor azután a japán csapatok által megszállt vagy fenyegetett Kuomintang-területekről a menekülők ezrei Sen-Kan-Ningbe áradtak, nem maradt más hátra, mint az „önellátás" bevezetése. Ez azt jelentette, hogy messzemenőkig a saját erőnkre támaszkodva kellett gazdálkodnunk, s az évek során ebből egész rendszer épült ki. A lehetőségét az adta, hogy a parasztok elsősorban a termékeny völgyekben termesztettek hüvelyeseket és zöldféléket, a magasabban fekvő, vízhiányban szenvedő löszfennsíkok és domboldalak pedig jórészt parlagon hevertek. Intézmények, szervezetek, a csapategységek, iskolák stb. láttak hozzá most ásóval-kapával ezeknek az ugaroknak a termővé tételéhez. Csontfaragó munka volt ez, magam is tapasztalhattam. Idővel azonban meghozta a sikert. Elsősorban kölest vagy kaoliangot vetettek s arattak, ezenkívül azonban a lakott területek közelében káposztát, hagymát, sőt paradicsomot is termesztettek. A krónikus húshiányon is segítettek némiképp: élő jószágot hajtottak el a sztyeppéről és Belső-Mongólia határkörzeteiből, az ottani törzsfőnökök beleegyezését nem sokat kérdezve.

A japán csempészárukat eleinte elkobozták, sőt egy esetben

magam is szemtanúja voltam, hogy elégették. Hamarosan azonban változtak a szokások; az ilyen áruféleségeket közintézményeknek utalták ki, vagy ha féllegális kereskedelemben bukkantak fel, az illetékes szervek becsukták a szemüket.

Komoly erőfeszítések történtek a közművelődés fejlesztése terén is; igazságtalan lennék, ha ezt a tényt elhallgatnám. A lakosság kilencven százaléka és a hadsereg tagjainak nagy hányada – elsősorban az Északnyugat-Kínában toborzott vöröskatonák nagy része, sőt a Hosszú Menetelés számos résztvevője is – írástudatlan volt. Egyszerű képes ábécéskönyvek jelentek meg, primitív nyomdatechnikával; néhány száz fogalmat tartalmaztak csupán, de éppen azokat, amelyekre a parasztoknak és a katonáknak szükségük volt. Ezeket a felnőttoktatás céljára készült könyvecskéket az újonnan alapított iskolákban is tankönyvként használhatták. Jómagam is e füzetek segítségével tanultam tovább a kínai írás-olvasást. Ezen túlmenően lépések történtek a Kuomintang-nyelvtudósok által elkezdett kísérletek folytatására: a Lu Hszün és más modern írók által az irodalomban meghonosított köznyelv latin betűs átírására. A vállalkozás azonban kudarcot vallott a kínai nyelv fonetikai struktúrája s nem utolsósorban a dialektusok kusza összevisszasága miatt; Sen–Kan–Ningben ugyanis az ország legkülönbözőbb tartományaiból gyűltek össze kínaiak. Ezért „kettős" írás honosodott meg: mind a jenani napilap, mind a sokszorosított időszaki kiadványok és kézzel írott faliújságok egyképp használták a régi és a bizonyos fokig egyszerűsített „hieroglifákat". Kisegítőül képes táblákat is alkalmaztak, hasonlóan a hajdani képmutogató könyvecskék illusztrációihoz vagy az újabb kori „comic strips"-ekhez.

A kultúra területén is komoly előrehaladás mutatkozott. Részben a Vörös Hadsereg, részben a helyi lakosság hagyományaira támaszkodva agitációs és propagandacsoportok, ének- és tánccsoportok, amatőr színjátszó együttesek stb. alakultak, illetve szaporodott a meglevők száma. Többnyire megőrizték az előadás klasszikus formáit, a darabokat, dalokat és balladákat azonban már új tartalom töltötte meg. Különösen emlékezetesek számomra e téren az újév-ünnep sárkányjátékai és felvonulásai, melyeknek keretében több helység lakói vetélkedtek. Jenanban emellett

érvényesülni kezdett már egyfajta realista stílus is, például Lu Hszün dramatizált elbeszélésének („A–Q hiteles története") előadása során. Működött egy vándormozi, amely szabadtéri előadásokon mutatta be sanghaji és más kínai stúdiók alkotásait, később szovjet műveket is; rendkívüli siker volt.

A művelődés és a kultúra terén 1937-ben megkezdett és általában sikerrel folytatott erőfeszítések azonban bármilyen pozitívan hatottak is önmagukban, nem voltak öncélúak: a tömegek befolyásolásának fontos, ha nem a legfontosabb eszközévé váltak. És azt hiszem, nem tévedek, ha azt állítom, hogy itt keresendők a hamarosan elkövetkező és az évek során egyre erőteljesebbé váló „tömegirányvonalnak", ama sajátos munka- és vezetési stílusnak a kezdeti formái, melyekből a demokratikus centralizmust felváltó új módszer kinőtt.

Véleményem szerint az önellátás kényszerűsége, mely 1937-ben és a rá következő években a Sen–Kan–Ningben uralkodó speciális életfeltételeknek objektív követelményjelleggel felelt meg, motiváló tényezője a Mao Ce-tung körüli vezető csoport napjainkban folytatott gazdaságpolitikájának. Az „Egyesített Demokratikus Köztársaság" jelszavához, melyet a pártkonferencián meghirdettek, ezeknek a mozzanatoknak ugyanúgy közük volt, mint a legtöbb más gyakorlati intézkedésnek. Megítélésem szerint a „tömegirányvonal" és az autarkia mindmáig lényeges kiindulópontját képezi Mao politikai stratégiájának és taktikájának, amely egyébként a polgárháború és a japánellenes háború tapasztalataira épül.

A pártkonferencián hangoztatott követelmények között első helyen Mao Ce-tung a Vörös Hadsereg haladéktalan átszervezését említette: nemzeti-forradalmi hadsereget kell formálni – mondotta –, amely minden szempontból példaképe lesz az összkínai, tehát a Kuomintang-haderőnek is. A nankingi kormánnyal és annak haditanácsával egyetértésben a sen–kan–ningi hadsereg kötelékeit három hadosztállyá egyesítették. A kötelékek szervezeti formája annyiban hasonult a Kuomintang-haderőbeliekéhez, hogy a hadosztályok a korábbiaktól eltérően most két-két dandárból álltak, minden egyes dandár pedig a harcosok létszámától függően két, három vagy négy ezredből. Ehhez jött ké-

sőbb a hadseregtörzsnél egy tüzérezred, mely aknavetőkből és könnyű tábori lövegekből állt, hadosztály- és dandárszinten pedig egy önálló ezred a különleges feladatok ellátására. Ez utóbbi többnyire lovasezred volt, mely elsősorban felderítési, híradó és biztosító feladatokat teljesített, szükség esetén pedig, ha gyors bevetésre volt szükség, a törzs tartalékaként tevékenykedett. Ezredtől lefelé lényegében megmaradt a régi hármas tagozódás. Formai engedményt kellett tenni a politikai biztosok intézményét illetően. Csang Kaj-sek ragaszkodott az eltávolításukhoz. Alapjában azonban itt sem változott semmi. Az egykori politikai biztosok egyszerűen „átváltoztak" a politikai és a különleges osztályok vezetőivé, sőt embereik létszáma még jelentősen növekedett is, tekintve a feladatok megnövekedett mennyiségét: politikai munka a saját csapatok körében, a lakosságnál, az ellenséges csapatok soraiban, melyek pillanatnyilag persze „baráti csapatok" voltak, harc a japánok ügynökei, az árulók, a szabotőrök ellen stb.

A három hadosztály tényleges ereje 1937 nyár elején 8000–10 000 fő között ingadozott. A Nemzeti Forradalmi Hadsereg összereje – beleértve a hátországi szolgálatokat és az őrcsapatokat is – nem haladta meg a 30 000–35 000 főt. Az év végéig, amikor a hadsereg már Sanhsziban tevékenykedett, ez a szám hivatalos jenani közlés szerint 40 000 főre emelkedett. Ennek oka főleg az volt, hogy igen sok Kuomintang-katona átállt hozzánk a frontjaikon elszenvedett első vereségek után.

A hadseregtől teljesen függetlenek voltak a speciális közigazgatási terület helyőrségi csapatai. Parancsnokuk ugyanaz a Hsziao Csing-kuang volt, aki 1933 őszén Licsuan városát a Központi Szovjetterület északkeleti részén harc nélkül föladta, 1934 végén pedig, a Hosszú Menetelés során, mint már korábban elmondtam, parancsnoki harcálláspontjáról pánikszerűen elmenekült. A helyőrségi csapatok tényleges létszáma 1937-ben körülbelül 4000–5000 főre rúghatott; ezek öt ezredet alkottak. 1938–1939-ben, amikor elkövetkezett a Kuomintang-csapatokkal való első összeütközések ideje, a helyőrségi csapatok létszámát a frontról átcsoportosított három ezred állományával 6000–8000 főre növelték. Ez a szám Jenanból való távozásomig nem változott.

A helyőrségi csapatokat az úgynevezett békehadtest helyi mi-

licistaalakulatai segítették. Ezek a polgári védelmi erők nem voltak központilag megszervezve, a városokban és a körzetekben toborozták őket önként jelentkező dolgozókból, s egységeik a korábbi önvédelmi szervezetekhez hasonlóan készen álltak arra, hogy szükség esetén támogassák a helyőrségi csapatokat. Távoli határvidékeken többször is sor került a bevetésükre. Jómagam egyetlen akciójukat sem láttam.

A Központi Bizottság különös figyelmet fordított a káderképzésre. Ennek súlypontja nem annyira a pártiskolán volt – bár ezt is bővítették –, inkább a katonai akadémián. Itt már kirajzolódtak bizonyos munkamegosztás körvonalai. A pártiskolára csak régi és új párttagokat vettek fel, akiknek zöme a rövid távú, három–hathónapos tanfolyam befejeztével a Kuomintang-hátországba ment, hogy ott folytasson a körülményeknek megfelelően legális vagy illegális munkát. A katonai akadémián viszont különböző szintű parancsnokokat képeztek ki a Nemzeti Forradalmi Hadsereg számára; később, növekvő számban, a japán megszállók háta mögötti vidékeken tevékenykedő partizánerők és helyi igazgatási szervek káderei is. Ennek megfelelően a hallgatókat, akiknek iskolázása szintén fél évig tartott, úgynevezett kontingensekre, azaz fakultásokra osztották. Mivel a hallgatók száma egyre nőtt, már nem fértek el a Jenanban kijelölt helyiségekben. Az akadémiát ezért részben átköltöztették egy hajdani kolostorba, a városon kívülre. Ez az oktatási intézmény, mint japánellenes főiskola – rövidebb nevén: *Kangta* – az évek során komoly hírnévre tett szert.

Hogy Mao Ce-tung már eleve milyen roppant jelentőséget tulajdonított ennek az iskolának, kiderül abból, hogy ő maga vállalta fölötte a fővédnökséget. Akárcsak Paoanban, előadásokat tartott, nem csupán katonai tárgykörökben, de politikai, elméleti, sőt filozófiai jellegűeket is. Ezek közül a legfontosabbak megtalálhatók Válogatott műveiben, például: „A kínai forradalmi háború stratégiai kérdései", „A gyakorlatról" („A megismerés és a gyakorlat – az ismeret és a cselekvés összefüggéseiről") stb. A Kangta vezetője névleg Lin Piao volt, valójában azonban Lo Zsuj-csing.

A káderképzésben is kirajzolódott már az a politikai irányvo-

nal, amelyet Mao Ce-tung a japánellenes háborúban követni szándékozott. Lényege az volt, hogy Mao vezetésével az egész országban maximálisan növelni kell a Kínai Kommunista Párt befolyását és szervezeti erejét, meg kell valósítani az egész nemzeti felszabadító harc ellenőrzését, s e cél elérésére támaszpontokat, párt- és hadseregbázisokat kell létesíteni mind a Kuomintang-hátországban, mind a japánok által elfoglalt mögöttes területeken. Mindez teljesen megfelelt a „Senki se győzzön!" (se a Kuomintang, se Japán) régi jelszavának. A program teljes – és valódi – horderejét azonban még senki sem ismerte fel, s ezért mindenki jóváhagyta. (Talán az egy Csang Kuo-tao kivételével, de erről sem mondhatok konkrétabbat.) Csak a háború kitörése után indultak viták e tárgyban, Locsuanban, 1937. augusztus végén, a Központi Bizottság Politikai Bizottságának kibővített tanácskozásán.

ÖTÖDIK FEJEZET

A JAPÁN ELLENI HÁBORÚ ELSŐ ÉVEI

1937–1939

1937. július 7-én a japán militaristák Pekingtől nem messze, a Marco Polo-hídként is emlegetett Lukoucsiao-hídnál összecsapást provokáltak. Hadgyakorlatot tartottak éppen, s ennek során egy nevetséges ürüggyel megrohamozták előbb a hidat, majd intenzív tüzérségi előkészítés után a mögötte fekvő Vanping városkát. Az ott állomásozó kínai csapatok elszántan felvették velük a harcot, ám a japánok megtörték ellenállásukat.

Másnap az eset híre már Jenanban is elterjedt. Pártgyűléseket tartottak, s közölték, hogy a Központi Bizottság azonnal felhívást intézett Csang Kaj-sekhez: mozgósítsa az egész kínai népet, az ország teljes haderejét egységes és elszánt ellenállásra a japán invázió és háborús gyújtogatás ellen. A Kuomintangnak és a Kínai Kommunista Pártnak vállvetve kell küzdenie, hogy elháríthassák az új japán támadásokat, s előzzék kínai földről a japán területrablókat. Hasonló szellemben hívott fel azonnali nemzetiforradalmi háborúra az ugyanaznap nyilvánosságra hozott és Sen–Kan–Ningen kívül is terjesztett kiáltvány. Néhány nap múlva értesültem róla, hogy a Nemzeti Forradalmi Hadsereg legfőbb parancsnokai, az összes parancsnok és harcos nevében, személyesen szignált rádiótáviratban szólították fel Csang Kaj-seket: vezényelje őket haladéktalanul a frontra, hogy harcolhassanak a japán betolakodók ellen.

Pontosabb információ híján nem tudhattam meg, milyen gyakorlati eredménnyel jártak ezek a lépések. Csak azt hallottam,

hogy a lukoucsiaói provokációt követően japán és kínai csapatok álltak harcra készen a peking–tiencsini vasútvonal mellett és a Jungtinghónál, ám az első nagy összecsapás után csak kisebb csatározásokra került sor. A japánok láthatóan időt akartak nyerni, hogy erősítést kaphassanak. Állítólag tárgyalásokat folytattak Szung Csö-jüan tábornokkal, a 29. Kuomintang-hadsereg főparancsnokával és Hupej–Csahar kormányzójával, akinek igazgatási területén a harci zóna volt. A tábornok mintha nem lett volna ellene a békés rendezésnek, jóllehet ez mindkét tartomány demilitarizálását jelentette volna, vagyis a kínai csapatoknak ki kellett volna vonulniuk Csaharból és Hupejből, szabad kezet adva ezáltal Észak-Kínában a japánoknak. Jenanban egyidejűleg híre ment, hogy Csang Kaj-sek még most is tétovázik, bevesse-e a központi kormány csapatait, vagy se. Nem tud dönteni, nem tud végképp szakítani a Kuomintang-vezetésben tevékenykedő japánbarát, kommunistaellenes elemekkel, s mind ott, mind a központi kormányban épp ezek unszolására valamiféle kompromisszumos megoldást keres. Reméli továbbá, hogy Anglia, elsősorban azonban az Egyesült Államok politikai közvetítő szerepre vállalkozik ez ügyben.

Rádióüzeneteket lehallgató kínai ismerőseimtől és a nyár végén vagy ősszel Jenanba érkező Agnes Smedley-től csak később tudtam meg, hogy Csang Kaj-sek már július 7-én, tehát közvetlenül a lukoucsiaói provokáció után és a Kommunista Párt Központi Bizottsága kiáltványának közzététele előtt elszánta magát „a nemzet megmentéséért vívandó háborúra": ilyen értelemben nyilatkozott, megígérte Szung Csö-jüan tábornoknak, hogy kormánycsapatokat küld a délről Peking és Tiencsin felé vezető két vasútvonalhoz.

Sen–Kan–Ningben július és augusztus folyamán alig észleltem bármit is a japánok elleni „gyors felvonulásból". Semmi kétség, a magunk szakállára, Csang Kaj-sek és Jen Hszi-san (Sanhszi kormányzója) beleegyezése nélkül, szóba sem jöhetett újabb „Keleti Hadjárat". Az ebben az időszakban tett katonai intézkedések – józanul, mondhatnám – talán éppen ezért korlátozódtak a hadsereg átszervezésének befejezésére, parancsnokoknak és politikai munkásoknak a Kangtából a csapatokhoz való átvezénye-

lésére, nagyobb kötelékeknek a Huangho partjára, Északkelet-Senhszibe történő átcsoportosítására.

A helyzet nyilván mások számára is ugyanolyan áttekinthetetlen volt, mint számomra; bizonyos tisztázódást jelentett tehát Mao Ce-tung július végén tartott programbeszéde. Különböző, de e tárgyban megegyező források szerint az időpont: 1937. július 23. Ezen a napon a Kangta, a pártiskola és a központi intézmények zárt kötelékben vonultak fel a Jenan város kapuja előtti Kangta-gyakorlótérre, és aki akart, csatlakozhatott hozzájuk. Nyilvános nagygyűlésre került sor. Mao Ce-tung beszélt: „A japán támadás elleni harc politikai vonala, gyakorlati intézkedései és perspektívái."[1] Bevezetőben felolvasta a július 8-i kiáltványt. Ezek után nem Csang Kaj-sek július 7-i nyilatkozatát idézte, hanem részleteket egy interjúból, melyet az július 17-én, lusani nyári rezidenciáján adott; az interjúból egyébként szintén kitűnt, hogy a Kuomintang főnöke eleve kizárja a japán követelésekkel szembeni bármiféle engedékenységet. Ezek az idézetek, megítélésem szerint, valósághűen szerepelnek a Válogatott művekben is. Utána azonban Mao igen élesen támadta Szung Csö-jüant, mondván: kapitulált az ellenség előtt, és beleegyezett, hogy az összecsapásokért mentegetőzzék a japánoknál, vagyis felelősséget vállaljon a 29. hadseregnek a Lukoucsiaótól és a Jungtinghótól keletre fekvő zónákból történő kivonásáért, az északkínai japánellenes népmozgalmak elfojtásáért és a kommunizmussal szemben alakítandó közös japán–kínai front létrehozásáért.

Ezek a vádak, mint hamarosan kiderült, alaptalanok voltak. Néhány nap múlva ugyanis a japán csapatok széles fronton támadást indítottak Peking és Tiencsin ellen. Elkeseredett harcokra került sor, főképp a Peking előtti térségben. A 29. hadsereg súlyos veszteségeket szenvedett: sok ezer embere meghalt, több tízezer megsebesült, fogságba esett, megfutamodott. A japánok bevették a két nagyvárost. A dolog katonai részét illetően eltérhetnek a vélemények, annyi azonban bizonyos, hogy Szung tábornok nem kapitulált a japánok előtt, ellenkezőleg, harcba vitte a 29. hadsereget. Két tény érdemel itt említést. Először, hogy a pekingi

[1] *Mao Ce-tung*: Válogatott művei. 2. köt. Szikra 1953. 11–26. old.

és a tiencsini csata hírét Jenanban csak nagy késéssel adták tudtul, másodszor pedig, hogy Szung tábornokot Mao a Válogatott műveiben nem említi többé név szerint. Ehelyett csak általános utalásokra szorítkozik, miszerint „szó lehetett" árulásról, „akadtak" megingások és engedmények.

Épp az állítólagos Szung Csö-jüan-féle kapitulációra és Csang Kaj-sek habozó politikájára építette fel viszont Mao Ce-tung az *egy* politikai irányvonalról és a gyakorlati intézkedések *két* rendszeréről szóló tézisét. Beszédében kétségtelenül helyes jelszavakat adott ki, melyeket a Politikai Bizottság határozott meg és a KIVB is jóváhagyott. Ezek az ország fegyveres erőinek és a nép egészének mozgósítására, a belső államigazgatás átalakítására, a japánokkal vívott háborúnak megfelelő külpolitika folytatására – szövetség a Szovjetunióval, az Egyesült Államok, Franciaország és Anglia rokonszenvének elnyerése – buzdítottak. Mind ezek, mind a többi jelszavak azt a többször elismételt kategorikus megállapítást fejezték ki, hogy végső soron csak a nép általános háborúja, csak az aktív, támadó hadműveletek biztosíthatják a győzelmet.

A követendő katonai stratégiára Mao nem tért ki beszédében. Nyomatékkal utalt azonban arra, hogy a partizánháború komoly hadászati tényező; elismerte még azt is, hogy az ilyen akciókat össze kell hangolni a fronton tevékenykedő reguláris csapatok hadműveleteivel. Azért említem ezt, mert tudomásom szerint Mao a nyilvánosság előtt itt jelentette ki először, hogy a kínai forradalmi háború hadászatát és harcászatát, melyet a Kangtán tartott előadásaiban hirdetett, a japánok elleni háborúban is érvényesnek tartja. Ezt a felfogást nem is érhetné gáncs, ha a frontcsapatokkal való együttműködés saját maga által is jogosnak elismert követelményét épp ő fel nem rúgja csakhamar, sajátos kétfrontos háborút folytatva mind a japán megszállók ellen, mind a Kuomintang-hatóságok ellen, miközben a súlypont egyre inkább a második irányba tolódott el. Beszédéből kitűnt, hogy kezdettől fogva ez a terve; közben pedig felrótta Csang Kaj-seknek, hogy nem von le gyakorlati konzekvenciákat saját, ez idő szerint helyes politikai irányvonalából, továbbra is tűri kormányában a kapitulánsokat és az árulókat, korlátozott védelmi háborút foly-

tat, a néptömegek bevonása nélkül. Az ilyen magatartás – szögezte le Mao – csakis Kína vereségéhez, rabságba döntéséhez vezethet.

Nem tagadható, hogy ezekben a vádakban sok igazság is akadt. Csak az volt a kérdés, hogy ez a harci felhívás figyelmeztetések és intések formájában valójában nem jelent-e újabb szándékos lépést a Kuomintang diszkreditálására a japánellenes háborúban, ama célból, hogy Mao és csoportja biztosíthassa magának a hegemóniát a nemzeti-forradalmi mozgalomban. A beszéd semmiképp sem erősítette az egységfrontot. Sőt, inkább elmélyítette a potenciális szövetséges felek kölcsönösen meglevő, latens bizalmatlanságát; már csak azért is, mert a beszéd alapgondolatait a Kommunista Párt Központi Bizottságának második kiáltványában országszerte terjesztették.

*

Miután a japán csapatok 1937 júliusának végén elfoglalták Pekinget, Tiencsint és Csangcsiakout, augusztusban a Nanking és Vuhan felé vezető vasútvonalak mentén gyorsan nyomultak előre délnek. Eleinte a jobbszárnyukon támadtak nagyobb erővel, hogy elfoglalják Tajjüant. Egyidejűleg északon egy hadseregcsoport megtámadta Tatung vasúti csomópontot, hogy onnét tovább nyomuljon Paotou, Szujjüan fővárosa és egyben a kelet–nyugati vasútvonal akkori végállomása felé. A hadászati szándék teljesen nyilvánvaló volt; a japán militaristák el akarták foglalni az észak-kínai tartományokat – Hopejt, Sanhszit és Santungot –, hogy ott is bábállamot létesítsenek, mint Mandzsúriában. Amennyiben ez sikerül nekik, s ha Csaharral és Szujjüannal Belső-Mongólia legsűrűbben lakott és legfejlettebb keleti része is a kezükre kerül, hatalmas térséggel és hadászatilag kedvező hátországgal rendelkeznek nagyralátó hódító terveik folytatásához; rabló elképzeléseiket egyébként többé-kevésbé nyíltan hirdették a „Nagy-Ázsiai Közös Jóléti Övezet" jelszavával.

Mindez, mondom, könnyen kivehető volt a Jenanba eljutó hírekből; legalábbis következtetni lehetett a dolgok ilyetén állására. Nyitott kérdés egyelőre csupán az maradt, hogy „Nagy-

Ázsia" koncepciójának melyik variánsát próbálják majd megvalósítani a japánok: az északit-e vagy a délit. Az északi változat, vagyis a szovjet Távol-Kelet és a Mongol Népköztársaság meghódítása, majd Kelet-Szibéria „lecsatolása" a Szovjetunióról, az antikomintern paktumot figyelembe véve korántsem volt elképzelhetetlen, különösen ha meggondoljuk, hogy az úgynevezett Kvantung-hadsereg, a Mandzsúriában állomásozó, de Kínában be nem avatkozó, remekül felszerelt és évről évre erősödő elithadsereg tudomásom szerint a harmincas évek kezdete óta minden elképzelhető előkészületet megtett a támadó háborúra. A déli variáns, vagyis egész Kína meghódítása, adott esetben a félreeső vagy nehezen megközelíthető nyugati tartományok kivételével, azzal a céllal, hogy a későbbiekben Indokína és a Csendes-óceán térsége felé nyíljon előnyomulási lehetőség, 1937-ben hasonlóképpen valószínűnek látszhatott, s ezért úgyszintén figyelembe kellett venni. A japánok mindenesetre augusztustól kezdve komoly haditengerészeti, szárazföldi és légi haderőt helyeztek készenlétbe Sanghaj elfoglalása céljából, és hadiflottájukkal gyakorlatilag minden kínai kikötőt lezártak, messze a déli partvidékekig. Mindez kifejezhette azt a kétségtelen szándékukat is, hogy a partvidékről a Jangce mentén Kína szívébe, Nanking és Vuhan felé hatoljanak, elzárjanak minden utat, amelyen Csang Kaj-sek a tenger felől segítséget kaphat, s így meggátolják vagy legalábbis minimálisra korlátozzák az amerikai, francia és angol fegyver- és egyéb szállítmányokat.

Kitérőnek látszhat, hogy a japánok már folyamatban levő és várható hadműveleteivel kapcsolatban hadászati célkitűzéseik két variánsáról is szólok, hiszen ezek még alig rajzolódtak ki. Tény azonban, hogy Nankingban és Jenanban sokat vitatták ezeket a lehetőségeket; ezt Po Kutól tudom, aki mindkét városban részt vett ilyen beszélgetéseken. Csang Kaj-sek arra következtetett a fejleményekből, hogy lehetséges és szükséges is a vezetése alatt álló belső front mihamarabbi stabilizálása, ezen túlmenően azonban mindent meg kell tennie, ami csak módjában áll, hogy minden irányból külső segítséghez jusson: a Szovjetuniótól csakúgy, mint a nyugati imperialista hatalmaktól. Mao Ce-tung viszont, ragaszkodva koncepciójához, miszerint a Japán feletti győ-

zelem csak össznépi háborúval és kommunista (értsd: maoista) vezetéssel vívható ki, politikai szempontból a Kuomintang megosztására, katonai szempontból pedig észak-kínai partizánháborúra törekedett, nem zárva ki a Szovjetunió és Japán közti fegyveres konfliktus lehetőségét; számításba vette ugyanakkor a Kuomintang további gyengülésének lehetőségét is abban az esetben, ha a japánok a déli irányban indítanának hadászati támadást.

Augusztus második felében a nankingi Központi Kormány Nemzeti Haditanácsa a korábbi sen–kan–ningi Vörös Hadsereget 8. tábori hadseregként besorolta a Kuomintang-haderőbe, melyet az 1926–1927-es Északi Hadjárat hagyományainak jegyében időközben már Nemzeti Forradalmi Hadseregnek neveztek el. Az egykori Vörös Hadsereg az észak-sanhszi 2. háborús zónába került, amely a tartományi kormányzó, Jen Hszi-san főparancsnoksága alatt állt. A hadsereg parancsnokává Csu Tét, helyettesévé Peng Tö-huajt nevezték ki. A fronton gyakorlatilag Peng Tö-huaj volt a parancsnok, mert Csu Te ideje java részét Jenanban töltötte. Lin Piao vezette a 115. hadosztályt, amely főként a korábbi 1. fronthadseregből és a 15. hadtestből szerveződött, Ho Lung a 120. hadosztályt (a korábbi 2. fronthadsereget), Liu Po-cseng pedig a 129. hadosztályt (ezt a 4. fronthadsereg maradványa és néhány, addig önálló egység alkotta). Szeptember elején a 8. fronthadsereg elindult Sanhsziba, miután Csu Te és Peng Tö-huaj nyilatkozatot tett közzé, melyben Csang Kaj-seket teljes lojalitásukról biztosították. Sen–Kan–Ningben csak a helyőrségi csapatok maradtak, Hsziao Csing-kuang vezetésével.

Valamivel később, körülbelül október közepén, a nankingi Nemzeti Haditanács jóváhagyta az Új 4. Hadsereg megalakítását. A hadsereg zömében a Jangcétól délre tevékenykedő kommunista csapatokból állt, harcosai tehát főként az egykori Központi Szovjetterületről toborzódtak. A parancsnokságot Je Ting és Hsziang Jing vette át. Az Új 4. Hadsereget Kelet-Kínában a 3. háborús zónába osztották be, tudomásom szerint azonban a japán csapatokkal csak 1938 elején kerültek harcérintkezésbe, amikor a japánok Sanghajtól és Nankingtól kiindulva megkezdték előnyomulásukat a Jangcétól délre. Bár Hsziang Jing Mao

Ce-tungtól eltérően híven betartotta a Kuomintanggal kötött egyezményeket, az Új 4. Hadsereg és a reakciós tábornokok parancsnoksága alatt álló helyi Kuomintang-hadseregek között kezdettől fogva napirenden voltak a súrlódások; ezek vezettek már 1937 végén a hadsereg egyik egységének lefegyverzéséhez. Végül 1941-ben sor került a már említett rajtaütésszerű támadásra, amelynek következményeképpen Je Ting fogságba esett, Hsziang Jing pedig életét vesztette (lásd e kötet 130. oldalán).

A Szovjetunió kormánya már augusztus második felében megnemtámadási egyezményt kötött a nankingi Központi Kormánnyal, és anyagi-technikai segélyben részesítette. Felbecsülhetetlen értékű hozzájárulás volt ez a háború és a fasizmus elleni küzdelemhez a világnak ezen a részén, s erkölcsi szempontból is erősítette a kínai hazafiak ellenállását. Politikai és katonai biztosítékot jelentett Kína hátában, a Szovjetunió és a Mongol Népköztársaság felől, valamint közvetlen hadtápösszeköttetést a kínai haderő számára. Urumcsiban, Hamiban és Lancsouban támaszpontok létesültek. Senhszibe és Szecsuanba, majd onnét tovább a frontokra eleinte repülőgépekkel szállítottak anyagokat, később teherautókkal is, amikor újonnan kiépült a Hsziangcsiangon át vezető régi karaván út. Mint hallottam, pilóták százai és gépkocsivezetők ezrei tevékenykedtek, sőt szovjet harci repülőkről és katonai tanácsadókról is beszéltek. A Szovjetunió értékes közvetett katonai segítséget nyújtott a kínai haderőnek azáltal is, hogy Távol-keleti Hadserege lekötötte a japán Kvantung-hadsereget, melynek húsz-harminc hadosztálya, értesüléseink szerint, csaknem félmillió főt számlált.

Jenanban hivatalosan örömmel üdvözölték, alapjában azonban bizonyos tartózkodással fogadták a szovjet–kínai egyezményt. Nem is csoda. Mao Ce-tung hadászati koncepciójának egyrészt megfelelt az a tény, hogy a Szovjetunió bekapcsolódik a kínai–japán háborúba, hiszen így fokozottan reménykedhetett a szovjet–japán konfliktusban, mely az Észak-Kínában tevékenykedő 8. tábori hadsereg helyzetét igencsak megkönnyíthette volna. Mutatkoztak, sőt egyre szaporodtak az ilyen előjelek, 1938-ban a japán militaristák provokációt hajtottak végre Vlagyivosztoktól délre, a Hasszan-tónál: összecsapásra került sor a szovjet

Távol-keleti Hadsereggel, miközben a Kvantung-hadsereg egységei megrohamozták a koreai határon levő Szaoszernaja-magaslatot. A japánoknak azonban tíznapi harc után véres fejjel kellett visszakotródniuk. 1939-ben újabb japán kísérlet történt a szovjet és mongol csapatok erejének kipuhatolására Halhin-Golnál, ahol hónapokig tartó súlyos harcok után a döntő csatában a japánok tíz- meg tízezer halottat és sebesültet veszítettek. A Kvantung-hadseregnek ezek a vereségei bizonyára jelentősen hozzájárultak ahhoz, hogy a japánok a második világháborúban a tengerészeti erőket igénylő déli irányt választották előnyomulásukhoz. Ez Mao számára – bár nem hagyta figyelmen kívül a lehetőségét – súlyos csalódást okozhatott, míg azután 1945-ben bőségesen kárpótolta őt a szovjet–mongol csapatok mandzsukuói offenzívája és a Kvantung-hadsereg kapitulációja.

Mao másrészt kelletlenül vette tudomásul, hogy a Szovjetunió anyagi-technikai segítsége mindenekelőtt a nankingi kormányt erősíti, Jenanba pedig eleinte csak a különben égetően fontos gyógyszerek és orvosi felszerelések jutottak el, valamint a politikai irodalom, az újságok és a folyóiratok, a marxizmus klasszikusainak kötetei, elsősorban Lenin művei, de Sztálin beszédei és írásai is. Mellesleg megjegyezve: így jutottam hozzá, ha rendszertelenül és hiányosan is, a *Pravdá*hoz. Mao Ce-tung egyáltalán nem örült annak, hogy a központi kormányzat hadipotenciálja ily módon fokozódik; szívesebben látta volna inkább, ha csökken. Szándékosan figyelmen kívül hagyta, hogy a Kuomintáng-hadseregek, bármilyen ügyetlenül végezték is súlyos veszteségekkel tarkított hadműveleteiket, legalább az első másfél év során magukra vállalták a háború fő terheit, s így a nekik nyújtott segítség az egész kínai nép támogatását jelentette. Keserű, szarkasztikus megjegyzések járták Jenanban: „A burzsoáziának fegyvert, a proletariátusnak könyvet", vagy: „Minél több tanácsadó, annál több vereség", ami egyébként célzás volt arra, hogy Nankingban még ott voltak a fasiszta Németország katonai tanácsadói. Nem tudom, kitől hallottam ezeket a mondásokat, ám erősen Mao Ce-tung kijelentéseire emlékeztettek.

Ami a nyugati imperialista hatalmakat illeti, a japánok gyors kínai előnyomulása minden eddiginél komolyabban fenyegette

egykori befolyási övezetüket és piacaikat, melyektől úgy festett, végérvényesen elbúcsúzhatnak. Franciaország ennek ellenére kezdettől fogva a háttérben maradt, az Egyesült Államok és Anglia pedig, segélyt ígérgetve Csang Kaj-seknek, inkább csak lavírozott. Anyagi-technikai segítséget egyikük sem igen adott, pedig Hong Kongon és Indokínán át még a közvetlen út is nyitva állt. Anglia autóutat épített ugyan Burmától Jünnanig, 1939-ben azonban egy időre még ezt is lezárta, hogy modus vivendit találjon Japánnal. Az Egyesült Államok kezdetben – saját érdekében – megpróbálta egy kalap alá venni a Kínai Kommunista Pártot a Kuomintanggal, amikor azonban látta, hogy ez nem megy, s a 8. tábori hadsereg egyre nagyobb teret nyer, politikai fordulat következett: Amerika az antikommunizmus jegyében igyekezett kibékíteni Kuomintang-Kínát és Japánt.

Sommás megjegyzéseimmel itt részben a későbbi eseményeket is előrevetítem: csupán az a célom, hogy összefoglaló képet adjak arról, miként értékelték Jenanban a legtöbben a Kínának nyújtott nemzetközi segítséget. Ezzel kapcsolatban szinte semmilyen információhoz nem jutottunk, bár ami engem illet, a *Pravda* és más források segítségével, szovjet és nyugati sajtótermékekből, valamelyest tisztábban láthattam a dolgokat, mint a többiek. Egészében az volt a benyomásom, hogy a nyugati imperialista hatalmak gyanús tétovaságát Jenanban elbagatellizálják, a Szovjetunió aktív támogatását pedig keveslik. Mit sem változtattak ezen a tényen a Szovjetunió és a szovjet politika melletti időnkénti „hitvallások". Csak a világ haladó embereinek szolidaritását méltatták többé-kevésbé értéke szerint.

Mao Ce-tung kezdettől fogva arra törekedett, hogy a Kuomintang-hadseregek erőfeszítéseit jelentéktelennek állítsa be vagy agyonhallgassa. Tanúsíthatom ezt magam is egy kis epizód révén, amely személy szerint érintett. 1937 szeptemberében vagy októberében felkeresett a jenani katonapolitikai folyóirat szerkesztője, és azt javasolta, írjak rendszeres havi helyzetértékelést a katonai eseményekről a hátországi törzs szűk körben hozzáférhető jelentései alapján. Beleegyeztem, és pár nap múlva már szállítottam is az első cikket, melyben objektíven értékeltem a helyzetet. Körülbelül egy hét múlva a szerkesztő újra felkeresett, zavartan

mentegetőzve közölte, hogy a cikk nem jelenhetett meg, mert az egész sorozatot leállították. Kérdeztem, kicsoda. Habozva így felelt: Mao elnök.

Ebben az esetben jól láttam, hogy a tilalom nem személyesen ellenem irányul, hiszen korábban a Központi Bizottság megbízásából hosszabb tanulmányt írtam már a spanyol polgárháborúról és az intervencióról, természetesen névtelenül, és a dolgozat simán megjelent, sőt dicséretben részesült. 1937–1938 telén pedig a törzs megbízásából több cikket írtam arról, milyen harcászatot kell alkalmazni a modern fegyverek – harckocsik, légierő, tüzérség stb. – elleni egyenlőtlen küzdelemben; a cikkek a fordító neve alatt rendre megjelentek. Egyszer történt csak, hogy figyelmetlenségből engem, „Li Töt" jelöltek meg szerzőként, ami számomra néhány elismerő olvasólevelet, a szerkesztőnek feddést eredményezett.

De nem is volt szükség ilyesféle személyes tapasztalatokra ahhoz, hogy Mao Ce-tungnak a japánellenes egységfronttal és a kínai Nemzeti Forradalmi Hadsereggel kapcsolatos magatartása világosan kirajzolódjék előttem. A Politikai Bizottság kibővített tanácskozása, melyet augusztus végén a 8. tábori hadsereg képviselőinek részvételével Locsuanban összehívtak, elegendő tájékoztatást nyújtott e tárgyban. Nem hívtak meg a tanácskozásra, ezért csak arról számolhatok be itt, amit az ismertetésekből, személyes beszélgetéseimből, pártgyűléseken és egy jenani aktíván tudtam meg, melyet az év végén, valószínűleg novemberben tartottak.

A párt Központi Bizottsága a KIVB ajánlására már a tanácskozás előtt tízpontos programot hozott nyilvánosságra a nemzet megmentéséről. E programot azután, bevezetőben helyzetelemzéssel, a végén záradékkal ellátva, a locsuani tanácskozás határozattá emelte. Jellemző módon Mao Ce-tung Válogatott műveibe is belekerült,[2] holott a programot Moszkvában dolgozta ki Vang Ming, s hagyta jóvá a KIVB titkársága. A program, amely elsődleges feladatul a Japán elleni harcot jelölte meg, és a nemzeti

[2] Mozgósítsunk minden erőt a győzelem kivívására a japán területrablók elleni háborúban. *Mao Ce-tung:* Válogatott művei. 2. köt. Szikra 1953. 29–41. old.

egységfrontnak a Kommunista Párt és a Kuomintang közti, bizalmon alapuló együttműködés jegyében történő létrehozását szorgalmazta, pártkörökben – megítélésem szerint – általános egyetértésre talált.

A program tárgyalása során viszont azok a részletek kerültek előtérbe, amelyek a Kuomintang-vezetést vádolták. A vádpontok ilyesféleképp hangzottak: a Kuomintang ismét engedékenynek bizonyult Japánnal szemben, elfojtja a japánellenes népmozgalmat, merőben reguláris – illetve: kizárólag a kormánycsapatokra támaszkodó – hadviselést folytat. A Kuomintang-vezetéstől ismét politikája egészének teljes, alapvető megváltoztatását követelték, a kormányapparátus megtisztítását, a japánellenes tömegmozgalom engedélyezését és támogatását, a „kormány háborújának" a nép háborújává történő átalakítását. Önmagában véve nem volt ebben semmi új, és rendkívül meggyőzően is hangzott.

Mélyebb értelmet a vádaskodások és követelőzések a Központi Bizottság belső használatra kiadott direktívájában kaptak, melyet jómagam nem olvashattam ugyan, tartalmáról azonban Po Ku révén – aki saját bevallása szerint a direktíva egyik társszerzője volt – értesültem. Eszerint egész Kína minden kommunistájának aktívan kell tevékenykednie az egységfront keretei között; be kell hatolni a meglevő szervezetekbe, illetve új szervezeteket kell létrehozni, törekedni kell továbbá arra, hogy a Kuomintang hatósági szerveinél és haderejében vezető pozícióhoz jussanak, s így ezeket is átformálják, megnyerjék. A Kuomintang ellen folytatott politikai harcot – és természetesen a többi politikai párt és csoportosulás, elsősorban a trockisták elleni küzdelmet – nem szabad egyetlen pillanatra sem abbahagyni. Ki kell használni e tárgyban a legális tevékenység minden lehetőségét, ugyanakkor azonban fokozni kell az illegális munkát.

Po Ku, aki feltétlen híve volt már Mao irányvonalának, azt is elmesélte, hogy a locsuani tanácskozáson heves összecsapásokra került sor a nemzeti egységfrontról és a Kínai Kommunista Párt feladatairól. A vita elsősorban Mao Ce-tung és Csang Kuotao között folyt. Mao ezúttal is azt állította, hogy Csang Kaj-sek felemás, egyoldalú, részleges háborút folytat, amely elkerülhetetlenül vereséghez vezet. A Kuomintang előbb-utóbb kapitulál

Japánnal szemben, vagy, amennyiben haderejének egy része tovább harcol, egymás után fogja szenvedni a vereségeket. És akkor a Kínai Kommunista Párté lesz az egész országban a vezető szerep. Ezért nem szabad további engedményeket tenni a Kuomintangnak, hanem tőle mind politikailag, mind katonailag teljesen függetlenül, önállóan, sőt mihelyt a körülmények engedik, nyomban a Kuomintanggal *szemben* kell tevékenykedni. Végső soron arról van szó, ki győz: a Kuomintang vagy a Kommunista Párt, a burzsoázia vagy a proletariátus.

Csang Kuo-tao ezzel az érveléssel azt szegezte szembe, hogy a Kuomintang balszárnyának leszakítása kétségkívül lehetséges, ettől azonban a Kuomintang-mag még érintetlen marad. A háború növelte a Kuomintang tekintélyét a nép körében, és az sincs kizárva, hogy idővel totális háborúvá terebélyesedik a jelenlegi részleges konfrontáció. A Kommunista Párt minden önhatalmú akciója kihívás lenne a Kuomintanggal szemben, és azzal a veszéllyel járna, hogy az egységfront széthull. És ez katasztrófát jelentene a kínai népnek. A túlerőben levő ellenség fenyegetései láttán olyan rendezésre kell törekedni, amely mindkét fél számára elfogadható.

Lo Fu végül kompromisszumos javaslatot tett. Le kell szögezni – mondotta –, hogy bár a Kuomintang-hadviselés magában rejti a vereség veszélyét, ugyanakkor azonban, amíg milliós tömegek sorakoztathatók fel a japánellenes egységfront zászlaja alatt, nem lehet kétséges a végső győzelem. Ezt a megfogalmazást el is fogadták, bár az egységfronttal kapcsolatos véleménykülönbségek fennmaradtak.

A 8. tábori hadsereg szervezeti kérdéseiről és hadászatáról is vita folyt. Csu Te – Csou En-laj és mások támogatásával – kiállt a 8. hadseregnek a Nemzeti Forradalmi Hadseregbe történő beosztása mellett, hangsúlyozta azonban, hogy az egykori Vörös Hadsereg nem olvadhat bele a Nemzeti Forradalmi Haderőbe. Továbbá síkraszállt amellett, hogy operatív kérdésekben a 8. tábori hadsereg a nankingi haditanácsnak, illetve a 2. háborús övezet főparancsnokának, Jen Hszi-san tábornoknak legyen alárendelve. Ez egyebek között azzal az előnnyel is járt, hogy – a rossz ellátási viszonyok közepette nem csekélység! – Csu Te katonái

így a nankingi kormánytól kaphattak zsoldot és felszerelést. Mao Ce-tung viszont ragaszkodott a 8. hadsereg teljes, szervezeti és hadműveleti önállóságához; itt is abból az alaptézisből indult ki, hogy a Kuomintang politikai és katonai csőd előtt áll.

Ezzel a katonai stratégia és taktika kérdései még korántsem tisztázódtak. Csu Te és Peng Tö-huaj a Kuomintang-csapatokkal való tényleges együttműködés mellett volt, a nankingi haditanács direktíváinak tiszteletben tartásával. Mindketten határozottan elutasították azt a gondolatot, hogy a 8. hadsereg állásháborút folytasson; Peng kifejezésével élve, kombinált manőver- és partizánháború mellett törtek lándzsát. Mao Ce-tung figyelmeztetett, hogy a Kuomintang-csapatokhoz képest számbelileg és felszerelést tekintve is szerényebb erőt képviselő 8. hadseregnek a fronton nincs kilátása komolyabb sikerekre, és nincs lehetősége az össznépi háború kibontakoztatására sem. Követelte, hogy a hadsereg ne a számára kijelölt 2. háborús övezetben tevékenykedjen csupán, vagyis ne csak Sanhszi területén, hanem hatoljon be a japán megszállók hátországába, ott folytasson teljesen önállóan „tiszta" partizánháborút, teremtsen bázisokat a hegyekben, mozgósítsa a lakosságot, növelje erőit új meg új kötelékek létrehozásával. Itt is kompromisszum született, miszerint: a 8. hadsereg harcoljon előbb Sanhsziban a Kuomintang-csapatokkal együtt, akkor azonban, ha a front nem képes tartani magát és a japánok tovább nyomulnak előre, szórja szét saját egységeit egész Észak-Kínában, és folytassa hadműveleteit Mao Ce-tung elképzelései szerint.

Így – szögezte le határozottan Po Ku – Mao Ce-tung végül is a locsuani tanácskozáson minden szépítgető, kompromisszumos megfogalmazás ellenére keresztülvitte az akaratát. Csu Tet és Peng Tö-huajt viszont Mao „vörösgárdistái" még évtizedekkel később is szitkokkal halmozták el a tanácskozáson tanúsított magatartásukért. Csou En-laj, aki mindig a széljárásnak megfelelően fordította köpönyegét, természetesen „megúszta" az ilyesfajta szemrehányásokat.

Po Ku ekkor és későbbi beszélgetéseink során is a nankingi direktívákkal összhangban állónak ítélte Mao Ce-tungnak a locsuani tanácskozáson meghirdetett hadászati és harcászati kon-

cepcióját. Az alsóbb pártszervezetekben is hasonlóan érveltek. Más irányú információk híján azért magam is csaknem mindmáig azt hittem, hogy a 8. hadsereg hivatalos hadműveleti területe a Japán által megszállt észak-kínai vidék lett, ott kellett az ellenség hátországi kapcsolatait zavarnia, utánpótlását és ellátását megnehezítenie, ekképp gyengítve a fronton harcoló japán főerőket. Így adhattam hangot annak a feltételezésemnek, hogy Csang Kaj-sek titokban nyilván arra számít: a 8. hadsereg felőrlődik ezekben a harcokban.[3] A kérdésre vonatkozó dokumentumok tanulmányozása után azonban ma már tudom: e megállapításom első fele okvetlenül tévedés volt. Nem Csang Kaj-sek jelölte ki a 8. hadsereg hadműveleti területéül a japánok által megszállt hátországot, hanem Mao Ce-tung, aki ily módon éppenséggel szembefordult a nankingi direktívákkal. Annál inkább igaz viszont az, hogy a locsuani határozat és az azt követő gyakorlat a mi részünkről a nemzeti egységfront lassú, de alapos aláásását jelentette. És helyes a Mao-féle koncepció idevágó megítélése is; a harmincas évekből származó írásaiban és beszédeiben, különösen a Kangta-előadásokon Mao Ce-tung újra meg újra kiegészítette és magyarázta ezeket az elgondolásait.

A *Horizont* említett számában azt írtam továbbá: „Mao Ce-tung, abból a megállapításból kiindulva, hogy a Japán elleni háború hosszan tartó, lassú küzdelem, kifejtette a partizánháborúról mint a harc fő formájáról szóló régi tézisét. Ennek a harcnak a parasztság a fő ereje, a falu a bástyája. Következésképpen minden erőfeszítésnek arra kell irányulnia, hogy mélyen az ellenség hátországában kialakuljanak a kiterjedt japánellenes bázisok, hiszen a japánok csak a nagyobb helységeket és a legfontosabb közlekedési útvonalakat tarthatják ellenőrzésük alatt. E bázisok megteremtése a feladata a hadseregnek, melyet éppen nem szabad döntő harcokra összevonni; ellenkezőleg, decentralizálni kell, hogy kis kötelékekre tagozódjék, melyek mind önállóan foglalják el a japánok által kihagyott területrészeket. Ezeket azután állami jelleggel irányítják, védik a megszállók betöréseiː

[3] Lásd a *Horizont* c. szocialista nemzetközi politikai és gazdasági folyóirat 1969. évi 36. számát.

vel és »a Kuomintang-reakció intézkedéseivel« szemben. Itt már világosan megmutatkozott az a kalandor tendencia, melynek lényege az, hogy a japánellenes háborúban várakozó álláspontot kell elfoglalni, és a japánellenes bázisokat Kuomintang-ellenes támaszpontokká alakítani. A 8. hadseregnek ki kell használnia a Kuomintang vereségeit a fő frontokon, s teljesen önálló hadműveleteket kell folytatnia saját területeinek növelésére, saját erőinek állandó fokozására. Mao arra épített, hogy a japán csapatok hátországa annál inkább növekszik majd, minél súlyosabb vereségeket szenvednek a Kuomintang-hadseregek, és minél mélyebbre hatolnak Belső-Kínába a japánok."

Mindebből egyetlen szót sem kell visszavonnom. Megjegyzem, arról az alapelvről nem is volt vita, hogy a Kommunista Párt függetlenségét és önálló kezdeményezési lehetőségét meg kell őrizni a nemzeti egységfronton belül. Ebben, talán az egy Csang Kuo-tao kivételével, mindenki egyetértett. Másról volt szó: a kétkulacsos politikai és katonai stratégiáról, amely – és az idők során ez egyre inkább így volt – nem annyira a japán agresszort vette célba, hanem a Kuomintangot. S hogy mi húzódott meg a dolog mögött? A Kangta vezető káderei nyíltan kimondták: a Kuomintang éberségét előbb látszat-kompromisszumokkal el kell altatni, majd kiűzni erőit Észak-Kínából, és ha a párt és a hadsereg már elég erős, átvenni a Kuomintangtól a Japán-ellenes harc vezetését és a politikai hatalmat egész Kínában!

„Kifelé" Mao Ce-tung eleinte tudatosan leplezte ezt a alattomos politikát. Annál is könnyebb volt a dolga, mert Locsuanban – megint az egy Csang Kuo-tao kivételével – igen bátortalanul hangzottak el csak ellenérvek, s azokat is a kompromisszumos megfogalmazások leple borította. Szeptember végén Jenanban nyilatkozatot tettek közzé, melyben a Központi Bizottság megismételte korábbi hitvallását Szun Jat-szen három elve mellett, újólag kötelezte magát arra, hogy beszünteti a Kuomintang-kormány elleni mindenfajta harci tevékenységet, lemond a nagybirtokosok földjeinek további elkobzásáról, feladja a szovjetrendszert, a 8. tábori hadsereget alárendeli a Központi Kormány Nemzeti Haditanácsának, és mindent megtesz azért, hogy egész Kínában demokratikus rendszert létesítsenek. Ezt a nyilatkoza-

tot a párt Csang Kaj-sek kívánságára tette. Csakhogy már a közeli jövő is azt mutatta, hogy Mao Ce-tung politikai és katonai irányvonalán a dolog mit sem változtatott.

*

A japán csapatok elleni hadműveletek úgy alakultak, ahogy az előre látható volt. A Kuomintang-hadseregek nem állták az ellenség támadásait. Szeptember végén elesett Tajjüan, október közepén Sanghaj, december közepén Nanking. 1937 végéig a Kuomintang-csapatok veszteségei – ellenőrizetlen információk alapján – elérték a 300 000 főt (halottak, sebesültek és foglyok; ez utóbbiak száma mindazonáltal csekély volt, ami azt bizonyította, hogy a Kuomintang-katonák, hadseregeik gyengesége, tábornokaik hitványsága ellenére, hősiesen harcoltak). A Központi Kormány Vuhanba települt át.

A 8. tábori hadsereg messze fönt északon átkelt a Huanghón, és a folyó bal partján, Sanhszi északnyugati csücskében, meglehetősen nagy hídfőállást alakított ki; ez lett az egykori Vörös Hadsereg első szilárd bázisa Sen-Kan-Ningen kívül. Mao direktíváját figyelmen kívül hagyva, a hadsereg eleinte a Kuomintang-csapatok oldalán harcolt, harccselekményeit továbbra is összehangolta vele. A részben már visszavonuló senhszi csapatok balszárnyára támaszkodva, a 8. tábori hadsereg Tatung és Tajjüan között előrenyomult Kelet-Sanhszi felé, és így a déli irányban gyorsan előretörő japánok oldalába és hátába került. Ahol a löszmagasföld véget ér, az észak-kínai síkság peremén, autóút vezet Tajjüanba, át egy 1800 méter magasban levő hágón, a Pinghszingkuanon. Itt támadott meg egy menetelő japán dandárt a 8. hadsereg élővédje, a Lin Piao parancsnoksága alatt álló 115. hadosztály. A japán dandár a keskeny szorosban, melyen át az út vezet, nem tudott kibontakozni, így teljesen megsemmisült. A 8. hadsereg komoly hadianyagzsákmányra tett szert. 3000 japán katona és tiszt maradt holtan vagy sebesülten a csatatéren. Lin Piao, saját állítása szerint, a maga kezdeményezésére támadta meg a japán menetoszlopot, miután ez irányú megkeresésére Je-

nanból nem kapott semmi választ – ami persze az elutasítással volt egyenlő.

Ezt a győzelmet az év végéig kisebb sikeres ütközetek sora követte, így Hszinkounál és Ningvunál – mindkettő ugyancsak Észak-Sanhsziban –, valamint Kuanling, Lajjüan és Sanhszi, illetve Hopej tartomány áttekinthetetlen határvidékeinek más körzeti székhelyei körül. E harcok egyike során – valószínűleg már a Pinghszingkuan-hágónál – sebesült meg Lin Piao. 1937 végén vagy 1938 elején visszatért Jenanba; később a Szovjetunióba utazott gyógykezelésre, ahol mint hallottam később vezérkari tanfolyamon is részt vett.

A 8. hadsereg e sikereivel komoly tekintélyt vívott ki magának a Kuomintang-csapatok körében. És a frontvidéken lakó helybeliek bizalmát is elnyerte; ez jócskán hozzájárult ahhoz, hogy bázisokat alakíthasson ki és feltölthesse sorait. Jenanban különösen a pinghszingkuani győzelmet ünnepelték túláradó örömmel. Dalok és balladák születtek, melyeket azután dal- és tánccsoportok adtak elő, sőt gyakran a falvakat járó, hagyományőrző rigmusregölők is. A pártszervezetek gyűléseket tartottak, s a káderiskolán, elsősorban a Kangtán, előadások anyaga lett a győztes ütközet. Pinghszingkuan neve jelszó volt már, iskolapéldája a Mao-féle partizánháború elmélet helyességének, egyszersmind pedig Csang Kaj-sek „passzív védelmi stratégiájának" halálos ítélete. Mao Ce-tung így hasznosította céljaira ezt a – még egyszer mondom – szándékai ellenére kivívott győzelmet; így igazolta saját tartásának példaszerűségét, aratta a dicséreteket.

Azt a körülményt, hogy néhány sikeres észak-kínai ütközetben azért Kuomintang-csapatok is részt vettek, nem is említették. Jenanban akkoriban úgy tűnt, hogy a Kuomintang-hadseregek örökké csak pánikszerűen visszavonulnak, és teljes felbomlásban vannak. Ez részben igaz is lehetett. Csang Kaj-sek Észak-Kínában ritkán és akkor is általában megkésve vetette be elit-hadosztályait. A tartományi hadseregek viszont semmiképpen sem lehettek méltó ellenfelei a ha nem is számbeli, de a haditechnika és a kiképzés terén okvetlenül fölényben levő japán betolakodóknak. Rontott a helyzeten számos tábornok tehetetlensége, korruptsága. Féltékenykedtek, egymástól féltették a saját hatalmu-

kat. „Hagyomány" volt az is, hogy a nyomorúságosan ellátott katonák a környékbeli lakosságtól rabolni kényszerültek. Mindez a csapatok bizonyos demoralizálódásához, valamint a katonai vezetők határozatlan, ingatag magatartásához vezetett; mi több, a magas beosztású Kuomintang-tisztek közül a háború során sokan árulók lettek, átálltak az ellenséghez, kínai bábcsapatokat szerveztek, melyek azután főként a 8. hadsereg ellen folytattak hadműveleteket.

Ilyesféle árulások persze a háború első hónapjaiban még csak szórványosan fordultak elő; nagyobb arányokat csak 1938-tól öltöttek. Mao Ce-tung ennek ellenére kezdettől fogva példálózott ezekkel az esetekkel, melyek jó okot szolgáltattak arra, hogy a 8. hadsereg az együttműködést feladva, egyre inkább a japán csapatok mögöttes területein megmaradt Kuomintang-hatóságok ellen forduljon.

Ha elgondolkozunk rajta, miért veszített a háború első szakaszában a kínai fél annyi embert, anyagot és területet, a magyarázat véleményem szerint abból adódik, hogy a kínai és a japán csapatok ütőképessége között óriási különbség volt. A japánok éltek a meglepetés eszközével, támadó hadászatot alkalmaztak. haditechnikájuk és harcászatuk feltétlenül fejlettebb volt, és harci erkölcsüket sem hasonlíthatjuk a Kuomintang-csapatokéhoz. Mármost mit szegezhetett szembe mindezzel a kínai Nemzeti Forradalmi Hadsereg – eltekintve a tartományi szinten jelentkező, imént felsorolt gyengeségektől? Az egység hiányát a Kuomintang politikai vezetésében, improvizációt a haderő szervezeti felépítése és hadműveleti vezetése terén, továbbá a hadászati és a harcászati védelemre korlátozódó állóháborút. Mindez természetesen előnytelenül hatott a csapatokra, amelyek nem is voltak kellőképpen felkészítve a minden szempontból erősebb külső ellenséggel vívandó nagy háborúra. Ezért a japánok áttörése ott is eredményes volt, ahol Csang Kaj-sek az elit-hadosztályait vetette be és csapatai kedvező hátországra támaszkodhattak. Így szakadt át néhány hónap alatt a front a part menti tartományokban, Csiangszuban és Csöcsiangban, s az ellenség meglehetős gyorsasággal nyomulhatott előre Közép-Kína felé.

Az 1937 végén kialakult hadihelyzet egészét tekintve egyálta-

lán nem oszthattam azt a Jenanban kialakult véleményt, miszerint a 8. hadsereg pinghszingkuani győzelmének vagy a japánok hátában kivívott egyéb sikereinek hadászati jelentősége van. Semmi kétség, a lakosságot ellenállásra tüzelték, a harcoló csapatok harci szellemét erősítették. Szétfoszlott a japán hadsereg „verhetetlenségének" legendája. A japánok rákényszerültek, hogy megerősítsék, helyőrséggel vagy őrjáratokkal védjék az elfoglalt városokat, elsősorban pedig az országutakat és a vasútvonalakat. Ennek érdekében csapatokat kellett bevetniük, melyek a frontról azután hiányoztak. A háborúnak ebben az első szakaszában mindazonáltal ezek a kiesések nem voltak olyan jelentősek, hogy a japánok előrenyomulásának ütemét lassították volna. Legfeljebb néhány hét késedelemről lehetett szó, ehhez azonban a reguláris fronton tanúsított Kuomintang-ellenállás is hozzájárult. A 8. hadsereg csak 1938–1939-től, miután a Huanghótól északra létrejöttek kiterjedt bázisai, kezdett erőteljesebb hatást gyakorolni a helyzet egészére.

Jenanban a 8. hadsereg harccselekményeinek váratlan következményei támadtak. Szeptembertől a japán légierő kezdte „figyelmével kitüntetni" a várost. Elébb csak felderítőgépek jöttek, aztán követték őket a bombázók. Szinte nap mint nap – gyakran nappal is – szórták terhüket, a robbanó bombák becsapódása nyomán romba dőlt házak meredeztek, tölcsérekkel sebes utak éktelenkedtek. Egy év múlva csaknem egész Jenan romokban hevert. Csak a város falai maradtak meg így-úgy.

Idővel mindenki kiköltözött a városból: távoli tanyákra, leginkább azonban barlangokba. A régóta paraszti lakóhelyül szolgáló üregek mellé körös-körül újakat is fúrtak a löszhegyekbe, eleinte százával, később ezrével. Mintegy száz méter hosszúságban alagút húzódott az egyik domb alatt, két völgy között. A helybeliek ezt képezték ki „üzletutcának"; kereskedők kínálgatták itt áruikat, lacikonyhák működtek.

Mao Ce-tung jókora bombabiztos sziklabarlangot választott magának a város peremén; lakóhelye abban is különbözött a többiekétől, hogy négyszögletesre vájták, s a domb tövében volt. Régebbi házát, mely meglehetősen sokáig sértetlen maradt, olykor-olykor még ülések, megbeszélések alkalmával használta.

Nekem és Ma Haj-tejnek öt percre a Mao-barlangtól, a város kapuja előtt, félmagasan utaltak ki egy parasztkvártélyt, mely öt lakóbarlangból állt, s előtte nagy sík tér terült el. A parasztcsaládnak meg kellett elégednie azontúl két üreggel; a harmadikban laktak a testőrök és a lovászok, a negyedikben magam rendezkedtem be, az ötödiket kapta Ma. A barlangüregekben egészen kellemes volt az élet. Télen védelmet nyújtottak a hideg, nyáron a hőség ellen, és az sem utolsó szempont, hogy a japánok bombáitól is megvédtek minket. Csak a homoki bolhák és a patkányok zaklatták itt az embert; de ezt később megszoktuk.

A japánok a város lerombolása után is még évekig folytatták bombatámadásaikat. Jenan környékén is mindenütt kerestek célpontokat, ahol politikai és katonai szempontból fontos objektumokat gyanítottak. Mélyrepülésben süvítettek el a dombok felett, a bombázógépek pedig zuhanórepülésben dobták le terhüket, többnyire nem is egy hullámban. Bár az alatt az idő alatt, amíg én Jenanban voltam, egyetlen japán gépet sem lőttek le a környéken (és ez a helyzet azután sem változott, hogy néhány légelhárító géppuskához jutottunk), a légitámadások hatása elenyésző maradt. Az élet ment tovább, sőt napról napra elevenebben lüktetett.

*

A tábori repülőtéren, melyet Csang Hszüe-liang Északkeleti Hadserege Jenantól pár kilométernyire létesített annak idején, 1937–1938-ban két szovjet repülőgép szállt le. Nyomtatványok, orvosságok és orvosi eszközök mellett egy nagy teljesítményű rádióadót és néhány légelhárító géppuskát is hoztak. Fontosabb volt azonban, hogy az első géppel, amely azt hiszem, október végén szállt le, megérkeztek a Politikai Bizottság és a Központi Bizottság addig Moszkvában tevékenykedő tagjai, élükön Vang Minggel (Csen Sao-jü), Csen Jünnel (Liao Cseng-jün) és Kang Senggel (Csao Jung). Üdvözlésükre több mint száz funkcionárius jelent meg a repülőtéren. Én is ott voltam, de csak a tömegben. Ha jól emlékszem, beszédek nem hangzottak el.

Este szűk körben volt fogadás, oda már nem kaptam meghívást. Mint hallottam, Mao Ce-tung dicsérte Vang Ming kezde-

ményezését az 1935. augusztus 1-i direktívával kapcsolatban, mely, mint mondotta, megteremtette a nemzeti egységfront alapjait. Lo Fu különösen azt hangsúlyozta, hogy Vang Mingnek nagy érdemei vannak a Li Li-szan vonal 1931-ben történt leküzdésében; méltatta több éves, eredményekben gazdag munkáját is a KIVB-ben. Csen Jünt is dicsérte, amiért a cunji tanácskozás után olyan példásan hajtotta végre megbízatását, Kang Senget pedig a sanghaji központi pártszerv biztonságának megteremtéséért. Ez utóbbi dicséret merő gúny lehetett, hiszen köztudomású volt a központi bizottsági tagok körében, hogy a Kang Seng által létrehozott és vezetett biztonsági szolgálat teljes csődöt mondott, s ez 1934-ben számos vezető funkcionárius letartóztatásához és a rádió adó-vevő felfedezéséhez vezetett, minek következtében a Központi Bizottság kapcsolata a külvilággal hosszú időre megszakadt.

Vang Ming, mint hallottam, bizonyos fokig a KIVB nevében beszélt. (Tagja volt az elnökségnek és a titkárságnak.) Dicsérte Mao Ce-tungnak a pártvezetésben játszott szerepét, hangsúlyozta azonban az erőteljesebb kollektív vezetés szükségességét is, amely Csang Kuo-tao bevonását, valamint a Kuomintanggal és Csang Kaj-sekkel való őszinte, szoros együttműködést jelentené a nemzeti ellenállási harcban, természetesen a Kínai Kommunista Párt önállóságának és kezdeményezési lehetőségének megőrzésével.

Nehéz megmondani így, hogy nem voltam jelen: vajon mélyebb értelmük is volt ezeknek a szavaknak, vagy csak a szokásos kínai udvariasság jeleit kell látni bennük. Ez utóbbit sugallnák a bőkezűen körbeszórt dicséretek. Vang Ming fejtegetéseit azonban tekinthetjük óvatos bírálatnak is, a Mao-féle párt- és össznemzeti politika kritikájának. Eleinte egyébként a beavatatlan megfigyelő számára mintha minden szép rendben ment volna. Ami a kulisszák mögött játszódott, nem került nyilvánosságra. Feltételeztem, hogy a KIVB Vang Ming által képviselt irányvonala elhajlások és fondorlatok nélkül érvényesül majd, és a marxista-internacionalista csoport, melyet Mao Ce-tung az eddigiekben „kicselezett", megosztott és többé-kevésbé a maga ügyének nyert meg, ismét egyesül, és komoly súllyal nyom a latban.

Annál inkább meglepett azután Mao beszéde azon az aktíva-

értekezleten, amelyet november közepén, tehát közvetlenül Sanghaj eleste után hívtak össze. Felelős funkcionáriusok egyik utolsó ilyesfajta gyűlése volt ez, amelyen én is részt vettem. De már nem ültem egészen elöl. Ma Haj-tej ült mellettem, és nem akadt tolmácsunk sem. Nemrégiben még volt ugyan tolmácsom, aki a Kangtán fordított nekem, őt azonban a hónap elején megölte egy japán bomba. Éppen a Kangtáról igyekeztünk hazafelé lakóbarlangunkhoz. Ahogy felkapaszkodtunk a domboldalon, a hegyek mögül bombázókötelék zúgott elő. Rohanni kezdtünk, hogy életmentő barlangunkat elérjük. Lélekszakadva zuhantam be a fedezéket jelentő bejáraton, amikor már ott robbantak mögöttem a bombák. Később láttuk, hogy körülbelül ötven méterrel odébb, a domboldalban bombatölcsér ásít. Tolmácsomat bizonyára telibe találta és ezer darabra téphette a bomba, mert nyomát sem leltük többé.

Így történt, hogy Mao beszédét még a korábbiaknál is hiányosabban tudtam csak követni; nem sokat segítettek Ma Haj-tej magyarázatai sem, bár ő már valamivel többet tudott nálam kínaiul. Az ülés után információt kértem a részletekről. Általában az volt a benyomásom, hogy Mao a régi vonalát újítja fel, illetve viszi tovább, amelyet a korábbi tanácskozásokon, különösen a Politikai Bizottság locsuani kibővített ülésén képviselt. Sőt, még fokozottabban támadta a Kuomintangot, és kirohanásait azoknak a kommunistáknak is szánta, akik állítólag a Kuomintang befolyása alá, annak „szellemi fogságába" kerültek, mert – komolyan vették a szerződések szellemében folytatandó együttműködést. Miután elolvastam a Mao-beszéd téziseit, benyomásomat igazolva láttam.[4]

Mao Ce-tung bevezetőben elismerte, hogy a „részleges ellenállás", avagy az „egyoldalú háború", melyet a Kuomintang folytat, nemzeti – és jellegét tekintve forradalmi – háború. Ezek után azonban ismét visszavonta ezt a kijelentését, legalábbis erőteljesen korlátozta, mondván: ez a hadviselés, mint Tajjüan és Sanghaj eleste bizonyítja, máris komoly válsághoz vezetett, és

[4] A japán területrablók elleni háborúban Sanghaj és Tajjüan eleste után kialakult helyzet és az ebből adódó feladatok. Lásd *Mao Ce-tung:* Válogatott művei. 2. köt. Szikra. 1953. 101–120. old.

csakis vereséggel végződhet. Csak az a kormány és csak olyan hadsereg nyerhetné meg ezt a háborút, amely kész és képes a tízpontos programnak megfelelő nemzeti-forradalmi népi háborút folytatni. Mao ugyanakkor a nagy nyilvánosság előtt ismételten hangot adott annak az elképzelésének, mely a japánok elleni háborúban kivívandó *kizárólagos* vezető szerepre vonatkozott. Kína – mondotta újfent – átmeneti stádiumot él meg, és itt fog eldőlni, ki kit győz le, ki kit abszorbeál: a Kínai Kommunista Párt a Kuomintangot, vagy a Kuomintang a pártot. Ebben az összefüggésben felvázolta a teljes vagy a részleges kapituláció rémképét, kettős politikai megvilágításba helyezve a kapituláció fogalmának tartalmát. Egyrészt „jobboldali kapitulánsokról" beszélt a párton belül: azokról, akik feladják az osztályszempontot, mindent az egységfrontnak rendelnek alá, s így illeszkednek az ingatag burzsoáziához. Ebben az összefüggésben kárhoztatta a 8. hadseregben „újjáéledő militarista tendenciákat"; ilyen tendenciákon a kommunista parancsnokoknak a Kuomintang kötelékeivel és polgári hatóságaival való együttműködését értette, s minden effélét a pártvezetés direktíváival szöges ellentétben álló magatartásnak minősített. Másrészt harcra szólított a nemzeti kapituláció „égető veszedelme" ellen; ennek a fenyegetésnek legfőbb hordozói a reakciós komprádorok és nagybirtokosok, de ide sorolandók mindinkább a nemzeti burzsoázia ingadozó elemei és a kispolgárság bizonyos rétegei is. Ellenük az egységfront keretei között, az egységfront felhasználásával mozgósítani kell a munkásokat, parasztokat és a városi kispolgárság tömegeit.

Józanul nézve a dolgot ez azt jelentette, hogy Mao Ce-tung a japánok elleni háborúban két fő csapásirányt jelölt ki a „belső frontokon": egyet az általa jobboldalinak és centristának nevezett Kuomintang-erők ellen, egyet pedig a Kínai Kommunista Párt marxista szárnya ellen. Az arcátlanság itt az volt, hogy ez utóbbiakat a nemzeti kapituláció potenciális tartalékaként és objektív csatlósaként bélyegezte meg, s kijelentette, hogy a párt és a hadsereg minden munkaterületén harcolni kell ellenük. Ezt az orientációt látva demagóg képmutatásnak éreztem, hogy Mao Ce-tung szinte „ugyanazzal a lélegzettel" a nemzeti egységfront bővítése és erősítése mellett szállt síkra, tiltakozva minden olyan

akció ellen, amely a Kuomintang és a kommunisták egységfrontját gyengíthetné vagy éppen megoszthatná. A legközelebbi alkalommal megkérdeztem Po Kut, hogyan értsem ezt a fából vaskarikát. Válaszul a Központi Bizottság augusztus 12-i, általa fogalmazott direktívájára utalt, valamint a Központi Bizottság számomra ismeretlen, későbbi határozatára a Kommunista Párt közreműködéséről a Kuomintang hatalmi szerveiben.

A Kuomintang-vezetésben, a Központi Kormányban és alárendelt szerveiben – vélekedett Po Ku – a japánok elleni háború megindulása óta gyakorlatilag semmi sem változott. A reakciós, kommunistaellenes, japánbarát elemeket nem távolították el, a demokratikus reformokat nem hajtották végre, a tömegeket nem mozgósították. Ezért a Kommunista Párt nem vehet részt felsőbb és középszinten a hatalom gyakorlásában, s kénytelen világosan elhatárolódni a hatalom birtokosaitól. Máskülönben lejáratná magát a tömegek szemében, és akaratlanul is a Kuomintang malmára hajtaná a vizet, mely a kommunista befolyás maximális korlátozására és kiiktatására törekszik. Másképp állnak viszont a dolgok alsó, tehát helyi és regionális szinten. Itt a tömegek nyomása olyan erős, hogy a Kuomintanggal való tényleges együttműködés, a helyi adottságokat figyelembe véve, bizonyos ideig valóban gyümölcsözőnek ígérkezik. Ez természetesen csak a Kuomintang uralta területekre és a japán front közelebbi hátországára vonatkozik. Saját bázisainkon, tehát a régebbi szovjetterületeken, valamint a japánok hátországának mélységében, ahol biztosan állunk a lábunkon, eszünkbe sem jut a hatalom megosztása. A Kuomintang és a japánok hatalmi térségeiben azonban a párt az egységfront leple alatt behatol a helyi szervezetekbe, sőt a Kuomintang soraiba is azzal a céllal, hogy a japánok elleni háború tízpontos programjának megvalósulását segítse, és előkészítse a talajt az elkövetkezendő hatalomátvételhez. Hogy ezt az „odalent" végzett tevékenységét leplezze, „odafent", vagyis a Központi Kormány székhelyén és Közép-, valamint Dél-Kína számos fontos városában a párt hivatalos képviseletei működnek, továbbá ott vannak a 8. és az Új 4. Hadsereg összekötőhelyei, melyeknek legális létezését semmiképp sem szabad elsietett vagy meggondolatlan akciókkal veszélyeztetni.

Így kell értelmezni tehát Mao Ce-tung kijelentéseit. Kifelé meg kell őrizni a látszatot, amíg a háború menete a belső hatalmi viszonyokon nem változtat. Csak ha ez bekövetkezik, válik magasabb szinten is plauzibilissé a nemzeti egységfront. Sőt, akkor még a koalíciós kormány gondolata sem kizárt.

Po Ku magyarázatát igen tanulságosnak véltem. Kiderült belőle, hogy Mao Ce-tung, mint már beszédéből is kivehettem, továbbra is kétfrontos harcot kíván, egyfelől a japánok, másfelől a Kuomintang ellen. Eltöprenghettem azon is, hogy Po Ku, Mao politikai stratégiáját ismertetve, nem tartotta kizártnak a koalíciós kormány gondolatát. Erről most hallottam először. Itt, úgy látszik, új irányvonal bontakozott ki, és Po Ku s talán a Központi Bizottság más marxistái is ráálltak erre. Ez lett volna a KIVB Vang Ming által képviselt irányvonala? Ezért rohant ki Mao a beszédében olyan hevesen a párton belüli „jobboldali kapitulánsok" ellen, s ezért intette ugyanakkor olyan atyailag azokat, akik akcióikkal az egységfrontot zavarják?

Kérdésemre hamar megkaptam a választ, nem Po Kutól. Po Ku csak azt erősítette meg, amit más forrásokból részben már megtudtam, részben sejtettem, hogy tudniillik az SZKP és a KIVB – az egyszerűség kedvéért Sztálint és Dimitrovot mondott – a szilárd és széles nemzeti egységfrontot tekintette a japánokkal vívott háborúban a győzelem zálogának. A Kínai Kommunista Párt Központi Bizottságának politikáját következetesen erre kell hangolni. A marxisták feladata a pártvezetésben az, hogy hassanak Maóra anélkül, hogy vezető szerepét támadnák; így elkerülhetők lesznek mind a szektás hibák, mind bizonyos elhamarkodott kérdésfeltevések a hegemóniáról a japánellenes háborúban meg a Kínában kivívandó hatalmat illetően.

A Kangtán valakitől azt hallottam, hogy Vang Ming keserűen megbírálta Maónak az aktívagyűlésen mondott beszédét. Nem gyalázni kell a Kuomintangot a háború kezdeti szakaszában elszenvedett vereségekért – mondotta –, hanem mindent meg kell tenni, hogy a polgári lakosság és a hadsereg harci szelleme erősödjék. Nem szabad szétszabdalni az egységfrontot, nem szabad felosztani jobboldali, centrista és baloldali erőkre; ellenkezőleg, összpontosítani kell minden erőt, a japánbarát árulók és a troc-

kisták kivételével. Helytelenül tesszük fel a kérdést, ha a jelen helyzetben a hegemónia és a hatalom miként jét firtatjuk. Mindent a japánellenes háborúnak, az ellenállás érdekeinek kell alárendelni. A szükséges belső és katonai reformokat nem szabad ultimátumokkal kikényszeríteni; türelmes meggyőzésre van szükség, példamutatásra a hosszadalmas háború során. És itt abból kell kiindulni, ami van, tehát: a fennálló Központi Kormány és a szintén Csang Kaj-sek vezette Nemzeti Forradalmi Hadsereg meglétéből.

Bizonyára pontatlanul és hiányosan közvetítem Vang Ming szavait. Ahogy mondani szokás: úgy kínálom tovább a portékámat, ahogy nekem is kínálták. Egészében azonban, azt hiszem, helytálló, amit hallottam. Megegyezett azzal, amit Po Ku Vang Mingnek az érkezése utáni fogadáson elhangzott megnyilatkozásairól mondott. Eszerint a Központi Bizottságban két különböző, hogy ne mondjam, két szemben álló platform volt, exponenseik pedig: Vang Ming és Mao Ce-tung.

1937 decemberében tanácskozásra ült össze Jenanban a Központi Bizottság Politikai Bizottsága; a dologról ismét közvetett úton-módon értesültem csupán. Ezúttal a Politikai Bizottságnak csaknem minden választott tagja és póttagja jelen volt, köztük Vang Ming, Csen Jün, Kang Seng és Hsziang Jing is, aki Csianghszi ből jött el; sajnos, nem találkoztam vele. Vang Csiahsziang távol maradt. Az év elején Moszkvába utazott a Kínai Kommunista Párt új KIVB-képviselőjeként. Ami az 1935 decemberében kooptált Peng Tö-huajt és Csang Haót illeti, tudtommal ebben az időben a 8. hadsereg főhadiszállásán tartózkodtak. Kívülállók egyáltalán nem is vettek részt a rendkívül szigorúan biztosított tanácskozáson.

Titok maradt, mi játszódott le a zárt ajtók mögött. A politikai eredményt viszont párton belüli tájékoztatások, számos cikk és a Központi Bizottság Nanking eleste után közreadott kiáltványában ismertették. A kiáltvány az ország valamennyi hazafias érzelmű honpolgárához fordult, és arra szólította fel őket, hogy „erősítsék a Kuomintang és a Kommunista Párt egységét, folytassák az ellenállást egészen a végső győzelemig".

Rátérve a részletekre a kiáltvány leszögezte, hogy a háború

kezdeti szakaszában óhatatlanul bekövetkezett veszteségek és vereségek ellenére a Csang Kaj-sek vezette hősies ellenállás eddig a nemzet sosem látott egységét és erejét demonstrálta. Ez megteremtette a végső győzelem alapjait.

A Központi Bizottság a kiáltvány további részében forma szerint leszögezte, hogy a két párt céljai alapvonásaikban megegyeznek, és a Kínai Kommunista Párt kész szorosabban együttműködni a Kuomintanggal, nemcsak a japánok elleni háborúban. hanem a harc sikeres befejezését követő nemzeti újjáépítésben is. Most a háború – hangzott tovább – döntő, kritikus szakaszához érkezett. A fő veszélyt nem is annyira a feszült katonai helyzet okozza, hanem Japán fokozódó törekvése, hogy „kínaiakat kínaiak ellen uszítson". Ezért az ellenséges ügynököket, a kínai árulókat és a trockistákat radikálisan ki kell gyomlálni. Következett a konkrét feladatok felsorolása: az ország minden erejének és erőforrásának mozgósítása, az „egyesített nemzeti-forradalmi haderő" megszilárdítása és növelése, bevetése „egységes főparancsnokság" alatt és „egységes hadműveleti terv" szerint, a létrehozandó Egyesült Nemzeti Kormány bővítése és erősítése, átállása hadigazdaságra, a hátország szilárdítása, valamint a nemzetközi propaganda és a külpolitikai tevékenység fokozása.

Katonai szempontból a manifesztum szerint a fő figyelmet az új főváros, Vuhan megtartása érdekében a Jangce-völgy védelmére kell helyezni, valamint a japánok hátországában kibontakozó partizánháborúra, melynek célja az időnyerés, míg az erőfölény végképp kialakul a kínai fél javára. Ez a pont a katonai feladatok gyakorlatilag már fennálló megosztottságát tükrözte. A megosztást – minden egyéb irányú, téves feltevésem ellenére – Mao Ce-tung módolta ki egyoldalúan, és most Csang Kaj-sek, ha tetszik, ha nem, kénytelen volt jóváhagyni a dolgot.

A kiáltványban néhány más Mao-gondolatsor is teret kapott, így például a bekövetkezett válsággal, s az ehhez kapcsolódó átmeneti stádiummal kapcsolatban. Egyebekben azonban a manifesztum szöges ellentétben állt Maónak az aktívagyűlésen elmondott beszédével. Hiszen Mao Ce-tung, nevek említése nélkül, éppen Vang Ming ama tézisét bélyegezte „jobboldali kapituláns magatartásnak, miszerint a japánok elleni háborúnak minden

mást alá kell rendelni, következésképpen mindent meg kell tenni a nemzeti egységfront érdekében. A Politikai Bizottság és Állandó Bizottsága viszont jóváhagyta Vang Ming tételét, s hogy el ne szigetelődjék, maga Mao is mellette adta le szavazatát.

Vang Ming, Lo Fu, Po Ku, Csou En-laj és mások cikkei, melyek a párt sajtótermékeiben megjelentek, szintén az új irányvonalat magyarázták, tökéletesítették. Sőt, interjúi során még Mao is gyakran foglalt állást emellett, bár nem minden fenntartás nélkül; magatartását a kritikusra fordult katonai helyzettel indokolta.

Párton belüli információkból kiderült: a Politikai Bizottság a pártmunkával kapcsolatosan is egy egész sor határozatot hozott. Csen Jünt és Kang Senget beválasztották az Állandó Bizottságba, melynek továbbra is tagja maradt Vang Ming, Mao Ce-tung, Lo Fu, Po Ku és Csou En-laj. Ami Csu Tét és Csang Kuo-taót illeti, nyugati források szerint ugyancsak az Állandó Bizottság tagjai voltak; nekem azonban nem volt tudomásom erről.

A Központi Bizottság három iroda tevékenységét hagyta jóvá Sen–Kan–Ningen kívül. Ezek fő feladata abban állt, hogy országszerte helyreállítsák a pártszervezeteket, és újakat alakítsanak. Emellett mindegyik irodának különleges feladatai is voltak.

Az Észak-Kínai Iroda, melynek élén Liu Sao-csi állt, a 8. hadsereg hadműveleti területén tevékenykedett, vagyis a japán hátországban. Feladata az volt, hogy a tömegeket a partizánháborúra mozgósítsa, a fennálló bázisokat kiépítse, újakat hozzon létre, elkerülhetetlen társadalmi-gazdasági reformokat hajtson végre – például intézkedjen a haszonbérleti díjak csökkentéséről –, „demokratikus" hatalmi szerveket teremtsen a párt vezetése alatt.

A Délkelet-Kínai Irodát Hsziang Jing vezette. Az irodának az Új 4. Hadseregre kellett támaszkodnia, ennek tevékenységét irányítania, a délkeleti tartományok tömegeit mozgósítania.

Végül a Központi-Kínai Iroda, melynek székhelye Csang Kajsek főhadiszállása mellett, tehát akkor éppen Vuhanban volt, a Kuomintang-vezetésnél és a Központi Kormánynál képviselte a Kommunista Pártot. Egyszersmind a legkülönbözőbb politikai és szervezési munkákat látta el a pártépítés érdekében nemcsak

Központi-Kínában, de a Kuomintang egész megmaradt befolyási övezetében; újságot is adott ki e területek számára. Az iroda fontosságát mutatja, hogy a Politikai Bizottság három tagja is itt tevékenykedett: Vang Ming, Po Ku és Csou En-laj. Egyikükmásikuk mindig távol volt; néha ketten is közülük; váltakozva utaztak az ország különböző részeibe, ellenőrző körútra, tanácsadásra, különösen a déli vidékekre; vagy Jenanban vettek részt üléseken, megbeszéléseken. Főleg Csou En-laj volt úton sokat.

Ezt az irodát Jenanban „második Politikai Bizottság"-nak neveztük. Idővel csakugyan kialakult bizonyos munkamegosztás közte s a jenani Központi Bizottság között. A „kis Politikai Bizottság" az 1937 decemberében elfogadott és a KIVB által támogatott egységfront-vonalat követte; Mao Ce-tung Jenanban a maga politikáját folytatta. A nyilvánosság előtt, persze, amennyire megítélhettem, az új pártirányvonal mellett foglalt állást ő is; de ebben az időben keveset szerepelt, többnyire csak a Kangtán.

Annál erőteljesebben foglalkozott csendben a háttérben azzal, hogy régi, a párt fő irányvonalától elhajló vonalát most már gyakorlatilag is megvalósítsa, és adott pillanatban, a Központi Bizottság valamelyik plénumán, illetve a Politikai Bizottságban már tervezgetett pártkongresszuson végérvényesen elfogadtassa. A Központi Bizottság Észak-Kínai Irodájához és a 8. hadsereg törzséhez küldött politikai és hadászati direktíváiban mint a párt elismert vezetője és a haditanács (a KB Katonai Bizottmánya) elnöke határozta meg a követendő irányvonalat: a japánok hátában keletkező légüres terek kitöltése decentralizált megszállással, politikai mozgósítás, a hatalom tényleges átvétele. A 8. hadseregnél e téren nem is ütközött ellenállásba. Csu Te, a főparancsnok, aláírta a direktívákat, és a parancsnokok java része – elsősorban a hadosztályparancsnokok: Lin Piao, Ho Lung és Liu Pocseng – amúgy is Mao odaadó híve volt. Arról sem hallottam, hogy Jang Sang-kun vagy Peng Tö-huaj, akik kezdetben morogtak Mao „fatalista háborús perspektívái" miatt, ebben az időben bármiféle kifogást emeltek volna. Mao Ce-tung, amennyiben a Központi Bizottságban új összecsapásra kerül sor, a 8. hadsereg és az új bázisok vezető kádereire számíthatott.

A Központi Bizottságban is előrelátóan tevékenykedett. Régi

barátai szilárdan mellette álltak; így Tung Pi-vu, akit hamarosan be is osztott a Központi-Kínai Irodához, s mások. Biztosította magának Csen Jün és Kang Seng támogatását is. Ők ketten kulcspozíciót töltöttek be a Központi Bizottságban. Csen Jün vette át a szervezési részleg vezetését, és átmenetileg a Népmozgalmi Bizottságét is, mely a szakszervezeti, a nő- és az ifjúsági mozgalom tevékenységét irányította. Kang Seng lett a feje a biztonsági szolgálatnak, mely változó fedőnevekkel – „politikai védelmi" részleg, később „szociális ügyek" osztálya stb. – terjesztette ki hatáskörét idővel a Sen–Kan–Ningen kívüli területekre is, így a 8. és az Új 4. Hadsereg bázisaira és ezek számos összekötő állomására, valamint a Kuomintang-területen működő pártbizottságokra. Mármost ami Lo Fut illeti, ő sokat veszített korábbi befolyásából, és mintha távol tartotta volna magát az új csoportosulástól. Persze, pontosabbat erről sem tudtam.

Ugyanígy nem voltak értesüléseim Kao Kang és a sen–kan–ningi pártvezetés, illetve kormány más vezető kádereinek magatartásáról sem. Mao itt főként a helyőrségi csapatok parancsnokára támaszkodott, régi párthívére, Hsziao Csing-kuangra. Csang Kuo-tao már csak forma szerint volt a Politikai Bizottság tagja és a regionális kormány „ügyintéző" elnöke. Mao Ce-tunggal való ellentétei nyilvánvalóan áthidalhatatlanok maradtak.

Nem láttam világosan a „második Politikai Bizottság" és az Új 4. Hadsereg helyzetét sem. Po Ku és Csou En-laj láthatóan Mao és Vang között lavírozott, míg Hsziang Jing lojálisan kitartott Vangnak a Központi Bizottságban érvényesített politikája mellett. Amikor kiderült, hogy 1937–1938 telén a németek egy végül is sikertelen kísérletet tettek a kínai központi kormány és a japán kormány közötti közvetítésre, ismét felmerültek a Mao emberei által táplált s szított kételyek Csang Kaj-sek eltökéltségét illetően: csakugyan végigviszi-e, végső győzelemre juttatja-e a japánellenes háborút? Csang Kaj-sek azonban hamar eloszlatott minden kétkedést. Újra megerősödött hát a törékeny nemzeti egységfront, és Vang Ming politikai helyzete is megszilárdult. A Politikai Bizottság új, 1938 márciusában tartott tanácskozásán nemcsak Po Ku és Csou En-laj, de maga Mao Ce-tung és hívei is az 1937. decemberi határozatok alapjára helyezkedtek.

Mao ettől függetlenül tovább dolgozott a decemberi határozatok revíziójának előkészítésén. Megértette, hogy a dolog nem megy egyik napról a másikra, s azt is látnia kellett, hogy felfogásának tényleges érvényesítéséhez megbízható elméleti alapra is szüksége van. Ezért intenzíven tanulmányozni kezdte Lenin és Sztálin munkáit, melyeket fordítók kis csoportja szinte futószalagon ültetett át kínai nyelvre. A válogatást és a sorrendet – Mao óhajainak megfelelően – Po Ku határozta meg. A fordítók vezetője igen művelt fiatal férfi volt, remekül beszélt oroszul és angolul. Vu volt a neve; meglehet, Vu Liang-pingről, Mao Ce-tung senkan–ningi titkáráról van szó. Bár Vu Jenanban közelebbi ismerőseim körébe tartozott, bizonyosat nem mondhatok e tárgyban.

Mao már 1937 júliusában és augusztusában elkészült két filozófiai művével – „A gyakorlatról" és „Az ellentmondásról" című műekkel –, melyeket a Kangtán és a pártiskolán tartott előadásai során is felolvasott; később mindkettőt felvette a dialektikus materializmusról írt könyvébe. Nem látom szükségét, hogy e munkák részletesebb elemzésére kitérjek, már csak azért sem, mert teljes terjedelmükben jóval később ismerkedhettem meg velük, méghozzá abban a végső megfogalmazásban, ahogy a Válogatott művekbe bekerültek (1. és 2. kötet.). Nálam hivatottabb szakértők is rámutattak már, milyen vulgáris dialektikát alakított ki Mao ezekben a műveiben.

1938 első felében Mao Ce-tung elsősorban a forradalmi háború hadászatával kapcsolatos nézeteinek elméleti összefoglalásával és általánosításával foglalkozott, a polgárháború tapasztalatait messzemenően alkalmazva a japánok elleni háborúra. Áll ez különösen „A japán területrablók elleni partizánháború stratégiájának kérdései"-re; e művének legfőbb téziseit szintén a Kangtán tartott előadásaiban értelmezte. Akkoriban nem tudtam „Az elhúzódó háborúról" szóló előadásciklusáról, melyet a későbbi hivatalos változat szerint „A japán területrablók elleni háború problémáit tanulmányozó társaságban" tartott.[5] Feltételezem, hogy e társaság magas politikai és katonai funkcionáriusok szűk körét jelentette. Annál valószínűbb ez, mivel az említett

[5] *Mao Ce-tung:* Válogatott művei. 2. köt. Szikra, 1953. 205–354. old.

munka – egyébként a „Stratégia kérdései" szintén – jóval később jelent meg nyomtatásban. Mindkettőnek a teljes szövegét csak az ötvenes években olvashattam, amikor Mao Ce-tung Válogatott műveit először adták ki oroszul. Ha feltevésem nem csal, az általam nem ismert ominózus társaság bizonyára a magvát képezte annak a – kedvem lenne azt mondani: frakció jellegű – csoportosulásnak, amelyet Mao azért tákolt össze, hogy Vang Minget elszigetelje, s a KIVB általa képviselt irányvonalát hosszú távon megtorpedózza.

Elméleti tanulmányaival Mao így korántsem arra törekedett, hogy rendkívül hiányos marxista ismereteit bővítse. Ellenkezőleg, inkább csak alkalmas megfogalmazásokat keresett, amelyeket felhasználhat arra, hogy indokolja, meggyőzőbbé tegye a marxizmus–leninizmustól idegen saját felfogását. Figyelemre méltó például, hogy nem sokkal később a Központi Bizottság 1938 novemberében megtartott 6. plénumának zárszavában, amely „A háború és a stratégia kérdései" címmel található meg Válogatott műveiben, még az átdolgozott változatban is újra meg újra Kína sajátosságait hangsúlyozza. Ezekből vezet le önkényes törvényszerűségeket, s megfogalmazza a mindmáig használatos jelszavakat: „Kínában a harc fő formája a háború, a szervezet fő formája pedig a hadsereg" és „A fegyver szüli a hatalmat" stb. A példák tetszés szerint szaporíthatók. Világosan megmutatkozott itt már az a szándék, hogy a marxizmus–leninizmus tanításainak Kínára vonatkozó, „alkotó" jellegű felhasználásának ürügyével valójában Mao eszméit süssék el – már ha szabad ezt a szabadosnak látszó, de lényegében szabatos kifejezést használnom.

*

1938. április elején egy délelőtt hívattak Mao Ce-tung barlanglakásába. Szokatlan volt mind az időpont, mint a sürgősség. Mikor beléptem, épp az íróasztalánál találtam Maót. Az asztallal szemközt ott állt néhány, számomra ismeretlen elvtárs, feltehetően a biztonsági szolgálattól, továbbá a Kangta három-négy vezető kádere, élükön Lo Zsuj-csinggel. Nem tudom, jelen voltak-e a Politikai Bizottságnak vagy Állandó Bizottságnak egyes tagjai

is. Időről időre hírnök érkezett, jelentést hozott, utasítást kapott. Egy darabig tétlenül álldogáltunk. Mao végül közölte, hogy Csang Kuo-tao, híveinek kis csoportjával, Jenanból Hszianba szökött, ott a Kuomintang segítségét kérte, s így indult tovább Vuhanba, Csang Kaj-sek főhadiszállására. Bizonyos jelek azt mutatják, hogy Csang Kuo-tao az egykori 4. hadsereg parancsnokait arra biztatta, kövessék példáját. Lehet, hogy zendülésre is sor kerül, ezért biztonsági intézkedések történtek. Feladatunk az, hogy gondoskodjunk róla: a Kangtán ne támadjon nyugtalanság. Csang Kuo-tao árulásáról egyelőre ne mondjunk semmit, még ha kérdeznének, akkor sem.

Ezzel tulajdonképpen végeztünk, de Mao még nem bocsátott el. Mintha újabb hírekre várt volna. Ismét kezdődött a végtelen, tétlen álldogálás. Már-már az volt a benyomásom, hogy Mao Cetung bennünk sem bízik. Közléseinek valódiságában egy pillanatig sem kételkedtem. Arckifejezése elég világosan kifejezte aggodalmát és nyugtalanságát.

Végre engedett; mentünk a Kangtára. Útközben harckészültségben álló helyőrségi csapatokkal találkoztunk. A Kangtán nyugalom honolt. Kínaiul szót váltottam néhány emberrel. Fogalmuk sem volt a történtekről. Majd hosszabb ideig elüldögéltem Lo Zsuj-csing szobájában. Szintén tanácstalannak látszott. Végül hazamentem. Másnap sem történt semmi. Egyszerűen – nem volt összeesküvés.

Csak mintegy két hét múlva közölték a hátországi szolgálat törzsének alapszervezetével, amelyhez én is tartoztam, hogy Csang Kuo-taót kizárták a pártból. Lo Fu felesége – a nevét elfelejtettem már –, aki az alapszerv titkáraként tevékenykedett, sokszorosított feljegyzést olvasott fel Csang Kuo-tao „bűneinek" hosszú soráról, előszámlálva azokat a „türelmes fáradozásokat" is, melyeket a Központi Bizottság és maga Mao tett, hogy Csang Kuo-taót rávegyék az aktív együttműködésre, sőt még szökése után is a visszatérésre. Ezt követte az a meglepetésszerű közlés, miszerint Csang Kuo-tao megpróbálta maga köré gyűjteni régi kádereit, hogy velük együtt mérjen „csapást Vang Mingre", mivel a maga részéről nem értett egyet a KIVB és a Kínai Kommunista Párt Központi Bizottságának a legeltökéltebben Vang Ming

által képviselt politikájával. Felfigyeltem erre, hiszen jól tudtam: a nemzeti egységfront itt emlegetett politikája az utóbbi időben mindig is vita tárgyát képezte Mao Ce-tung és Vang Ming között.

Április végén Lo Fu beszédet tartott egy aktívagyűlésen. A Vang Ming ellen állítólag tervezett „csapásról" már nem esett szó. Az új variáns szerint Csang Kuo-tao kijelentette Hszianban, hogy nem tud Sen–Kan–Ningben dolgozni, és el akarja hagyni a pártot. A Központi Bizottság ekkor zárta ki Csangot, mint önmagát a pártnak alárendelni nem képes és a Kuomintanggal gyanús kapcsolatokat fenntartó árulót. Kiderült ebből – és Po Ku később megerősítette feltevésemet –, hogy a kizárás Mao Ce-tung szorgalmazására történt, amikor Csang Kuo-tao még nem is volt Vuhanban; ezáltal Vang Ming, Csou En-laj és Po Ku kész tények elé került, hasonlóképpen a KIVB is, mely csak jóval később járult hozzá a kizáráshoz, miután Csang Kuo-tao május elején közzétette „a kínai néphez" intézett „felhívását". A felhívásban azzal vádolta Mao Ce-tungot és a pártot, hogy a Japán elleni háborúban kitartanak korábbi szektás magatartásuk mellett, egoista pártcélokat követnek, ahelyett, hogy az összállami, általános nemzeti érdekeket tartanák szem előtt. A felhívás szó szerinti szövegét sosem láthattam. Később ismét hallottam róla, bizonyos párton belüli információ és egy cikk kapcsán, melyet Lo Fu írt válaszul. Mint feljegyzéseimben más helyütt már mondtam, mindezek alapján renegátnak tekintettem Csang Kuo-taót, a pártból való kizárását pedig jogosnak tartottam.

Nem változtatott ezen a „szökés" hiteles története sem, melyet hónapokkal később hallhattam. Eszerint Csang Kuo-tao, a kormányfő, szokás szerint néhány testőr kíséretében, hivatalos küldetésben járt, és valamiféle ünnepélyes ceremónián vett részt Sen–Kan–Ningen kívül. Mielőtt elindult volna, megmondta, hogy nem tér vissza, mert Mao Ce-tunggal képtelenség az együttműködés, hanem továbbmegy Vuhanba, hogy ott a „második Politikai Bizottsággal" megbeszélje, s ha kell, a KIVB döntésére bízza ügyét. Az addig történtekből bízvást arra lehetett következtetni ugyanis, hogy Mao Ce-tung nem nyugszik, míg régi riválisát ki nem üti a nyeregből. Csang Kuo-tao azonban azzal,

hogy felhívását nyilvánosságra hozta és a Kuomintanghoz átállt, maga követett el „politikai ingyilkosságot". Jobb szolgálatot nem is tehetett volna Mao Ce-tungnak.

*

Mao Ce-tung 1937 végén tett kijelentései és Po Kunak e kijelentésekhez fűzött 1938-as magyarázatai ellenére legfelsőbb szinten szorosabb együttműködés alakult ki a Kínai Kommunista Párt és a Kuomintang között. Ennek külső indítékául szolgált „A fegyveres ellenállás és a nemzeti újjáépítés programja", melyet a Kuomintang rendkívüli kongresszusa március végén – április elején fogadott el; ez a program a jenani információk és kommentárok szerint a Kommunista Párt tízpontos programjához olyan közel járt, hogy ha a párt a nemzeti kormányban való nyílt és közvetlen részvételre nem is, ám a „demokratikus szerveiben" való közreműködésre már hajlandónak mutatkozott. Ilyen szervnek tekintette a Központi Bizottság a Kuomintang programjában körvonalazott Nemzeti Politikai Tanácsot és a megfelelő tartományi és körzeti tanácsokat, melyeknek tagjait mindazonáltal nem választották, hanem a Központi Kormány és alárendelt végrehajtó szervei jelölték ki a politikai pártok és csoportok ajánlásai alapján. A tanácsoknak csak tanácskozási jogkörük volt, törvényhozó hatáskörrel nem rendelkeztek. Az első ízben július elején Vuhanban összeült Nemzeti Tanácsnak hét kommunista vezető volt a tagja, élükön Mao Ce-tunggal, aki természetesen távol maradt a tanácskozásról, és Vang Mingnek engedte át a kezdeményezést. Vang Ming közölte, hogy a Kínai Kommunista Párt kész támogatni a nemzeti kormányt a Kuomintang-kongresszuson elfogadott program végrehajtása során, egyszersmind azonban azt is leszögezte, hogy a párt továbbra is kitart saját végcélja, a kommunizmus megvalósítása mellett.

Hogy ez a nyilatkozat eleve Mao Ce-tunggal megbeszélt dolog volt, kitűnt a Nemzeti Politikai Tanács kommunista frakciójának ezt megelőző állásfoglalásából, mely nyomatékkal hangsúlyozta, hogy a párt Központi Bizottsága úgy határozott: az általa kijelölt és a központi kormány által elfogadott vezető kom-

munista tanácstagok teljesítsék az e téren rájuk háruló kötelezettségüket. Aktív észrevételük a tanács munkájában azt a célt szolgálja, hogy a háború jelen szakaszában, különösen Vuhan hadászati szempontból fontos védelme során, szilárdítsák és fokozzák az ellenállás erőit. A tanács létrejöttét a Központi Bizottság úgy értékelte, mint az első lépést az egész ország politikai életének igazi demokratizálódása felé vezető úton. Ezáltal megteremtődött az alap a nép összhatalmi jogkörrel felruházott képviseleti testületének jövőbeni létrehozásához. A Kommunista Párt – hangzott továbbá a határozat – őszintén kívánja, hogy a Kuomintanggal szoros együttműködésben, a közös erőfeszítések eredményeképpen konkrét lépésekre kerüljön sor, és így mód nyíljon a japán betolakodók megsemmisítésére, arra, hogy a Kínai Köztársaság elindulhasson a függetlenség, a szabadság, a boldogulás útján.

A nemzeti kormányon és központi szervein való kívülmaradás alapelve már azelőtt csorbát szenvedett, hogy a Kuomintang rendkívüli kongresszusa elfogadta az új programot és a Nemzeti Politikai Tanács létrejött. 1938. február elején a Nemzeti Haditanács elhatározta, hogy politikai csoportot alakít. Vezetőjéül Csen Csenget, az egyik legtehetségesebb Kuomintang-tábornokot, Csang Kaj-sek bizalmasát nevezték ki, helyetteséül pedig Csou En-lajt. És Csou, a Központi Bizottsággal történt megbeszélés után, nemcsak hogy elfogadta a meghívást, de kommunisták egész sorát is bevonta a munkába, köztük Kuo Mo-zsót, aki később a politikai csoport keretein belül működő kulturális munkabizottság elnöke lett, s ebben a minőségében a Kuomintang-haderőben széles körű agitációs és propagandamunkát fejtett ki, mely a Kuomintang-vezetésnek hamarosan komoly gondokat okozott.

Jenanból nézve mindez valamelyest kuszának tűnt fel, hiszen a sen-kan-ningi fővárosban továbbra is a japán agresszor és a Kuomintang-reakció elleni *kétfrontos harc* jelszava volt érvényben. A pártszervezetekben és a káderiskolákon a Kuomintangot is úgy emlegették, mint katonailag kudarcot vallott reformpolitikára alkalmatlan, hitelét vesztett szervezetet. A Japán feletti győzelemnek és az új Kína felépítésének egyetlen biztosítéka a

Kínai Kommunista Párt által önállóan vezetett partizánháború, melynek során erős népi felszabadító hadsereg és nagy forradalmi bázisok jönnek létre. Ezért a politikai, mindenekelőtt azonban a pártmunka egészének súlypontja nem lehet másutt, mint a hadseregben és a forradalmi bázisokon, ezeknek központja viszont Jenan. A Kuomintang-területeken, ezzel szemben, lehetőleg konspiratív módszerekkel kell dolgoznia a pártnak, nem szabad kiszolgáltatnia magát az ellenségnek, még ha ez átmenetileg szövetséges partnerként viselkedik is.

Mindez igen forradalmian hangzott, ám szöges ellentétben állt a Politikai Bizottság legutóbbi határozataival és a Vuhanban elfogadott irányvonallal. Jenan mégis így cselekedett. 1937-től kezdve a Központi Bizottság káderrészlege sorra küldeni kezdte az iskolázott elvtársakat legális munkára az „ellenállási bázisokra", valamint félig legális vagy konspiratív munkára Kína Kuomintang-uralom alatt levő vidékeire. Ez a káderpolitika a továbbiakban sem változott; még akkor sem, amikor az alapját képező politikai irányvonal 1938-ban módosult, hogy jobban illeszkedjék az új helyzethez és ne álljon túlságosan éles ellentétben a párt hivatalos irányvonalával. A jenani Központi Bizottság és a vuhani „második Politikai Bizottság" közötti munkamegosztás – amiről fentebb már valamelyest szarkasztikus éllel szóltam – éppen ezért továbbra is megmaradt, legfeljebb azzal a különbséggel, hogy Mao Ce-tung felülmúlhatatlan kettős játékkal saját személyében egyesítette mindkét vonalat. Világosan kitűnt ez a Központi Bizottság 1938 október–novemberében Jenanban tartott 6. kibővített plénumán tanúsított magatartásából. Mielőtt azonban erre rátérek, hadd vázoljam röviden a katonai helyzetet, amely az 1938-as évek során alapvetően megváltozott, és jelentős mértékben befolyásolhatta mind a 6. plénum határozatait, mind a pártvezetés későbbi politikáját.

*

A 8. tábori hadsereg a kezdeti sikeres harcok után már nem hadseregkötelékben folytatta hadműveleteit, hanem decentralizáltan: dandár-, ezred-, sőt zászlóaljméretekben. Egységei, alegységei

kisebb japán menetalakulatokat, elsősorban hadtáposzlopokat támadtak meg, így csekély veszteségek árán tekintélyes zsákmányra tettek szert, egyben pedig a japánok hátországában maradt kínai lakosság rokonszenvét is elnyerték. Fő céljuk az volt, hogy bázisokat teremtsenek a hegyekben és másutt a városoktól, általában a „világtól" távol, ahol a japán csapatok nem hagyhattak helyőrséget. A legnagyobb ilyen bázis már 1938 elején létrejött a Sanhszi–Csahar–Hupej határháromszögben. Átmenetileg mintegy 40 000–50 000 négyzetkilométeres összefüggő területet ölelt fel. Peng Tö-huaj a nehezen megközelíthető Fuping körzeti székhelyen létesített főhadiszállást. Amikor Észak-Kína „felszabadított vidékeinek" regionális kormánya megalakult, annak is itt volt a székhelye. A várost, mint hallottam, később elfoglalták a japán csapatok.

1938–1939-ben további bázisok egész sora jött létre a Huanghótól keletre és északra: ezek a területek végül széles öv formájában húzódtak Szujjüantól és Senhszitől Sanhszin és Hupejen át egészen a santungi tengerpartig. Csatlakoztak hozzájuk kisebb, délebbi bázisok, melyek Csiangszutól és Anhujtól Csöcsiangig és Csianghsziig terjedtek. Itt az Új 4. Hadsereg és az általa irányított partizánalakulatok folytattak hadműveleteket.

Ezekről a bázisokról, nagyságukról és az ott tevékenykedő csapatok erősségéről meglehetősen gyér információnk volt csupán, és a kapott hírek is gyakran ellentmondtak egymásnak. Különösen így volt ez Központi- és Dél-Kína vonatkozásában. Összképet nehezen alakíthattam ki tehát. Hozzávetőleges becslés szerint Észak-Kína felszabadított területei 1938 végéig mintegy negyedmillió négyzetkilométert öleltek fel, a lakosok száma pedig 20 millió körül lehetett; 1939 végéig félmillió négyzetkilométerre nőtt a terület, és megközelítőleg 50 millióra a lakosok száma. Ezeket a számokat csak fenntartással közlöm, mivel ellenőrizhetetlen kínai forrásokból származnak. Ezek szerint a források szerint egyébként a japánok által megszállt területnek mintegy a fele ilyen felszabadított terület volt. Ez nagyjában-egészében megfelelhet a valóságnak, magyarázata azonban az, hogy a japán főparancsnokság a háború kezdeti szakaszában figyelemre sem méltatta a 8. hadsereget és bázisait, Sen–Kan–Ningről nem is

szólva! Mao Ce-tung egy 1944 áprilisában, vezető pártfunkcionáriusok előtt tartott beszédében maga mondta: „A japán militaristák nagy jelentőséget tulajdonítottak a Kuomintang erőinek, és lebecsülték a Kommunista Pártot, főerőiket ezért a Kuomintang-fronton dobták támadásba ... a Kommunista Párt vezetése alatt álló ellenállási támaszpontoknak a japán militaristák nem tulajdonítottak jelentőséget, mert azt tartották, hogy ott csak a kommunisták maroknyi csoportja partizánkodik."[6] A japánok valóban minden erejüket a fő hadászati irányokban vetették be; Sen–Kan–Ninget egyszer sem, és a 8. hadsereg bázisait is csak a negyvenes évek elején támadták meg.

Ezek a bázisok kizárólag falusi és pusztai területek voltak, melyeket elválasztott egymástól a japánok által ellenőrzött városok, vasútvonalak és országutak sora, és a lakosságuk is részben elmenekült. A területek ennek ellenére sokkal nagyobb és gazdagabb forradalmi bázisokat jelentettek, mint a hajdani szovjetterületek együttvéve. A Kuomintang-kormányzat csapatainak hátramaradt, szétugrasztott töredékeit vagy felszippantották a partizánalakulatok, vagy, ha a japánokkal kollaboráltak, felszámolták, illetve elűzték őket; az elmenekült nagybirtokosok, kereskedők és hasonszőrűek vagyonát kisajátították. A lakosság egyéb elemei – parasztok és kispolgárok, a burzsoázia és a feudális osztály más tagjai – nem szenvedtek bántódást, amennyiben hitet tettek a Japánnal folytatandó háború mellett és nem fordultak szembe az új hatalmi szervekkel. Sőt, forma szerint a helyi és a regionális tanácsokban feles-kétharmados „többség" illette meg őket; már a végrehajtás szerveiben korántsem. A bérleti díjak és a kamatok csökkentése és más gazdasági intézkedések, amelyek lényegében a Japán elleni háború kezdete óta Sen–Kan–Ningben foganatosított rendszabályokhoz hasonlítottak, a legszegényebb néprétegek tömegeit nyerték meg az új rend ügyének. Ezekre a felszabadított területekre támaszkodva – amelyeket Jenanban, jellemző módon, általában „forradalmi bázisokként" emlegettek – a 8. tábori hadsereg ereje rendkívül gyorsan nőtt. Az erre vonatkozó számok persze jócskán eltérnek egymástól. A

[6] *Mao Ce-tung:* Válogatott művei. 4. köt. Szikra 1954. 327–328. old.

hátországi törzs adatai szerint, amelyeket moszkvai beszámolómban 1939 végén, friss emlékeim alapján közöltem, legalább 60 000 harcosról volt szó, tehát a reguláris csapatok tényleges erőssége megkétszereződött, és 1939-re már 120 000–150 000 főre növekedett. Későbbi kínai források már 1938 végén 150 000–180 000 fős tényleges állományról tudnak, sőt, Mao Ce-tung a Központi Bizottság 6. plénumán 200 000 főről beszélt.[7] Túlzottnak tartom ezeket a számadatokat még akkor is, ha az Új 4. Hadsereget, a sen–kan–ningi helyőrségi csapatokat és az önálló partizánalakulatokat ideszámítjuk.

Bárhogyan volt is, a 8. hadsereg rohamosan gyarapodott. Csang Kaj-seknek számolnia kellett ezzel a ténnyel, s így történt, hogy 1938 őszén a 8. tábori hadsereget három hadseregtestből álló 18. hadseregcsoporttá minősítette át, s így független magasabbegységnek ismerte el, mellyel kizárólag a központi kormány és a Nemzeti Haditanács rendelkezhet. Ennek merőben formai jelentősége volt, mert sem Csang Kaj-sek nem tudta ténylegesen befolyásolni a japánok hátországában zajló harci eseményeket, sem Mao Ce-tungnak nem jutott még álmában sem az eszébe, hogy Csang Kaj-sek utasításait kövesse. (Mellesleg megjegyezve a politikai nyelvhasználatban nem honosodott meg az új elnevezés. Ezért beszélek a továbbiakban is 8. hadseregről.)

A 8. hadsereg és az általa létrehozott regionális hatalmi szervek egyre inkább arra fordították energiájukat, hogy a forradalmi bázisokat állandóan bővítsék és szilárdítsák, lakosságukat a kétfrontos harcra – a japán megszállók és a kínai árulók, illetve kollaboránsok ellen – mozgósítsák. Így alakultak a reguláris csapatok mellett helyi milíciák, akárcsak korábban a szovjet területeken; ezek a szervezetek, mint az úgynevezett békehadtest egységei vagy paraszti önvédelmi szervek biztosították az új rendet a bázisokon, védelmet jelentettek a japán csapatokkal szemben, „büntetőexpedíciókat" hajtottak végre, kisháborút folytattak. Számukat már 1938 végén kerek egymillióra becsülték, de ez a szám 1939–1940-re – ellenőrizhetetlen jelentések szerint – már kétmillióra nőtt.

[7] Már ha hinnünk lehet a Válogatott művekben közölt zárszónak; lásd 2. köt. Szikra 1953. 400. old.

Az idők múltával a 8. hadsereg reguláris egységei is egyre inkább kitértek a nagyobb összecsapások elől. Többnyire megelégedtek az ellenfél csapdába csalásával, a rajtaütésszerű támadásokkal, a kisebb csatározásokkal, melyek, mivel gyakoriak voltak, érzékeny, élőerőbeli és anyagi veszteségeket okoztak az ellenségnek, s arra kényszerítették, hogy egyre több katonáját vesse be a saját hátországában. (Ugyanakkor 1938 végétől mindinkább támaszkodhatott a kínai bábcsapatokra is, amelyeket az átállt tábornokok és politikusok toboroztak.) Hadd merjem kétségbe vonni azt a későbbi állítást, miszerint a negyvenes évek elején az összes japán erők 60 százalékát és az összes bábcsapatok 90 százalékát a forradalmi bázisok kötötték le. Persze, nem is ez a lényeg, hanem az a kétségbevonhatatlan tény, hogy a 8. hadsereg – bázisaival és helyi milíciáival – 1938–1939-től fokozatosan a hadihelyzetet befolyásoló tényezővé vált, és lényegesen hozzájárult a kínai–japán háború erőviszonyainak bizonyos kiegyenlítődéséhez. Ugyanez, ha szerényebb mértékben is, elmondható az Új 4. Hadseregről, valamint a többi bázison tevékenykedő önálló partizánalakulatokról.

Ennek ellenére 1938–1939-ben kínai részről a döntő tényezőt még a Nemzeti Forradalmi Hadseregben tömörített Kuomintang-erők jelentették. A háború első szakaszában hatalmas veszteségeket szenvedtek mind élőerő, mind hadianyag terén, és az ország északi, illetve keleti részén jelentős nagyvárosokat és ipari központokat kellett feladniuk. Csang Kaj-seknek és a Nemzeti Haditanácsnak mindazonáltal sikerült – külföldi, főképp szovjet segítséggel – a szétvert hadseregeket újjászervezni, újakat felállítani, felszerelni, kiképezni. Jenanban persze az ilyesmiről nem sokat hallhattunk. A továbbiakban is egyre csak negatívumokról volt szó a Kuomintang-hadsereggel kapcsolatban: vereségek, visszavonulások, kényszertoborzások, kapitulációs hangulat, árulások és más hasonlók. Holott ez legfeljebb az igazság egyik fele lehetett. Jól tájékozott elvtársakkal folytatott beszélgetésekből, szikratáviratokat megfejtő, rádióadásokat lehallgató embereinktől értesültem sok mindenről: nemcsak a Kuomintang által megteremtett erős tartalékokról, hanem a hadviselésben fokozatosan bekövetkező fordulatról is, mely abban nyilvánult meg, hogy

Nanking elestét követően az addig csakugyan eluralkodó passzív védekezést és állásháborút mozgékonyabb manőverező taktika váltotta fel.

1938 tavaszán, amikor a japánok új, nagy offenzívát indítottak, hogy a hadászatilag fontos kelet–nyugati irányú csiangszu-senhszi vasutat és a tiencsin–nankingi vonalat ellenőrzésük alá vonják, meg is mutatkoztak az első eredmények. A japánok Csainanból dél felé nyomultak, Nankingból pedig északnak, a hszücsoui csomópont irányában. Ettől a várostól valahol délre a Kuomintang-hadseregek megmérkőztek velük, és az egy hétig tartó csatában több japán hadosztály súlyos veszteségeket szenvedett, már-már azt mondhatnánk, felmorzsolódott. Csak másfél hónap múlva evakuálták Hszücsout.

Onnét azután a japánok a csiangszu–senhszi vasút mentén Kajfengen át Csengcsou felé nyomultak előre, a Pekingből Vuhanba vezető észak–déli vasútvonal keresztezési pontjához. A város június elején esett el. A további előrenyomulás azonban megrekedt, és végül teljesen megállt. Senhszi határát a japánok sohasem tudták átlépni, talán nem is akarták erőiket ily módon mellékirányokban elaprózni.

A hszücsoui győzelmet – hadd szögezzem le az igazságosság kedvéért azt is – Jenanban elkönyvelték és értékelték. A dolgot persze hamarosan új események árnyékolták be, melyek bírálatokra és vitákra adtak alkalmat. Nyáron ugyanis számottevő japán erők nyomultak felfelé a Jangce mentén, nyilvánvalóan azzal a céllal, hogy Vuhant bevegyék. A Kuomintang-csapatok lemondtak a Jangce-völgy makacs védelmezéséről, mert ott, mint a háború addigi menete bebizonyította, technikai és taktikai szempontból is nyomasztó volt velük szemben a japánok fölénye. Halogató harcászatot alkalmaztak tehát, hogy katonáikat kíméljék, és „térséget áldoztak, hogy időt nyerjenek" – ahogyan Csang Kaj-sek ebben az időben, új maximájában, a nagy nyilvánosság előtt kijelentette. Ennek következtében a japánok két hónap alatt légvonalban mérve, 400 kilométert nyomultak előre, és július végén bevették az önmagában véve jelentéktelen, de Vuhan előtt fekvő, s ezért hadászatilag fontos Csiucsiang városát. Nyom-

ban felmerült a kérdés: védhető-e, s ha igen, hogyan védhető Vuhan, a gazdaságilag és politikailag egyképp fontos centrum?

A Kínai Kommunista Párt Központi Bizottságában ezzel kapcsolatban két vélemény is felmerült. A legjobb akarattal sem tudnám megmondani, hogy Mao Ce-tung és Vang Ming nézetei már eleve úgy eltértek-e egymástól, ahogyan később állították, vagy inkább az egész Központi Bizottságban következett be felfogásbeli fordulat; én az utóbbit tartom valószínűbbnek. Azt tudom csak, hogy Mao kezdetben „menekülésszerű visszavonulásnak" nevezte a Jangce-völgy „mozgékony védelmét" – és nem is jogtalanul, ha figyelembe vesszük a japánok előrenyomulásának gyorsaságát –, s ő maga Vuhan hosszú távra szóló védelmének lehetősége mellett szállt síkra. Persze, csak „adott feltételek" mellett; ilyen feltételeknek minősítette a következőket: a gazdasági, szociális és politikai viszonyok azonnali és alapvető megváltoztatása a Kuomintang-területeken, hogy milliós tömegeket mozgósíthassanak a japánok elleni harcra és a csapatok harci erkölcsét fokozzák; a külső, vagyis messze előretolt védelem kiépítése, összekapcsolva a támadó ellenség szárnyában és hátában folytatandó hadműveletekkel; nem utolsósorban pedig a tehetetlen és megbízhatatlan Kuomintang-tábornokok felváltása a kommunista és más, rátermett parancsnokokkal, ahol is az elv csak az lehet: „Megegyezés, de nem barátság!" Hasonló értelemben nyilatkozott Vang Ming, Po Ku, különösképpen pedig Csou En-laj. Ő Vuhan sikeres védelmét hadászatilag fontosnak, előfeltételeit kimondottan kedvezőknek ítélte. Vuhan védelme – mondotta Csou En-laj – a háború fordulópontja lehet, mert ezáltal időt nyerhetünk, hogy a harcot új erőkkel tovább folytassuk, és az utolsó szakasz mindent eldöntő csatáira felkészüljünk.

Három hónapig, július végétől október végéig folyt a harc Vuhan „kapujáért". Amikor a japán csapatok kezdték körülkeríteni a várost, a Központi Bizottság elállt korábban meghirdetett felfogásától. Ezt a legvilágosabban Csou En-laj juttatta kifejezésre, kiindulva a hosszan tartó háború koncepciójából, melyet aztán Mao Ce-tung átvett Csang Kaj-sektől. Csou En-laj azt írta: Vuhan megtartása vagy elvesztése nem tekinthető döntő kérdésnek. Ellenkezőleg, a város mindvégig és mindenáron való vé-

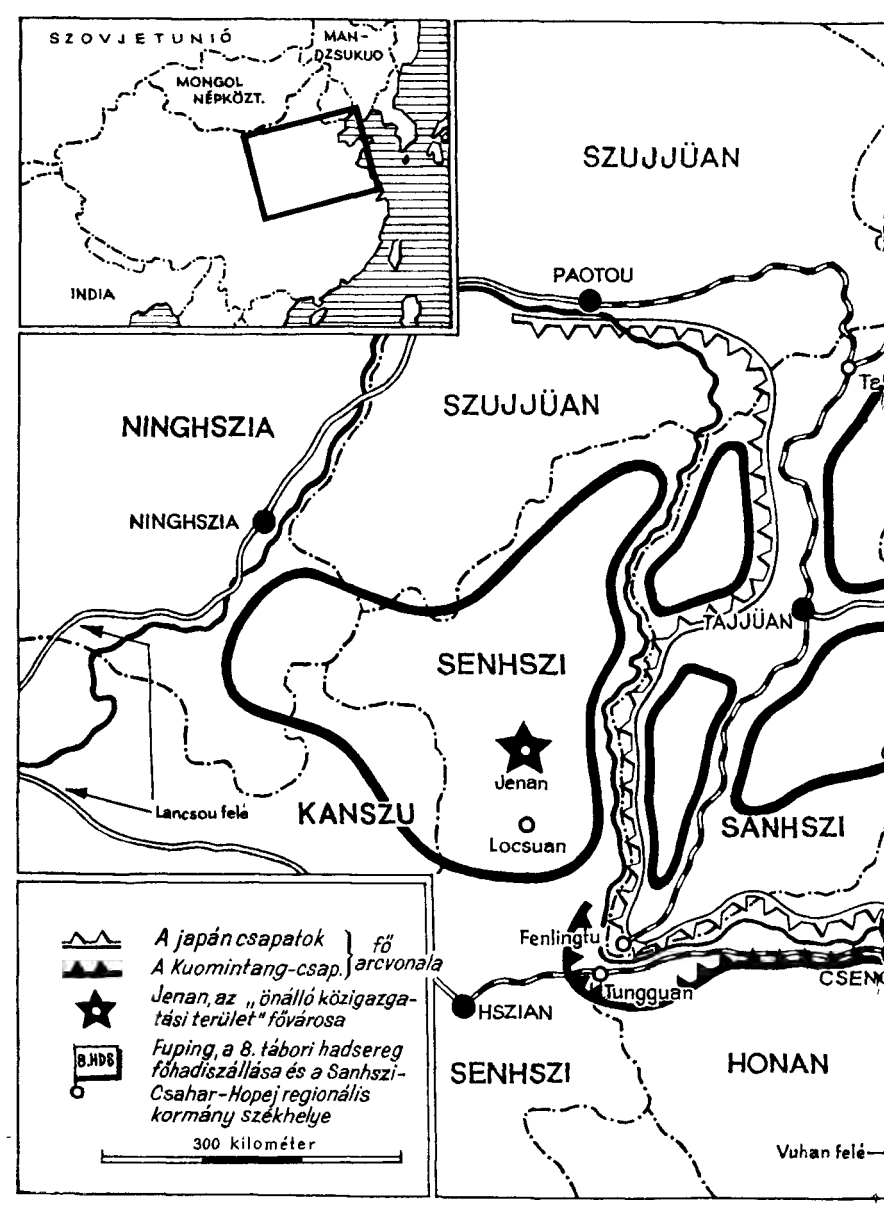
SZOVJETUNIÓ
MAN-DZSUKUO
MONGOL NÉPKÖZT.
INDIA
SZUJJÜAN
PAOTOU
NINGHSZIA
SZUJJÜAN
NINGHSZIA
TAJJÜAN
SENHSZI
Jenan
Lancsou felé
KANSZU
Locsuan
SANHSZI
Fenlingtu
Tungguan
HSZIAN
SENHSZI
HONAN
Vuhan felé
A japán csapatok
A Kuomintang-csap.
fő arcvonala
Jenan, az „önálló közigazgatási terület" fővárosa
8.HDS
Fuping, a 8. tábori hadsereg főhadiszállása és a Sanhszi-Csahar-Hopej regionális kormány székhelye
300 kilométer

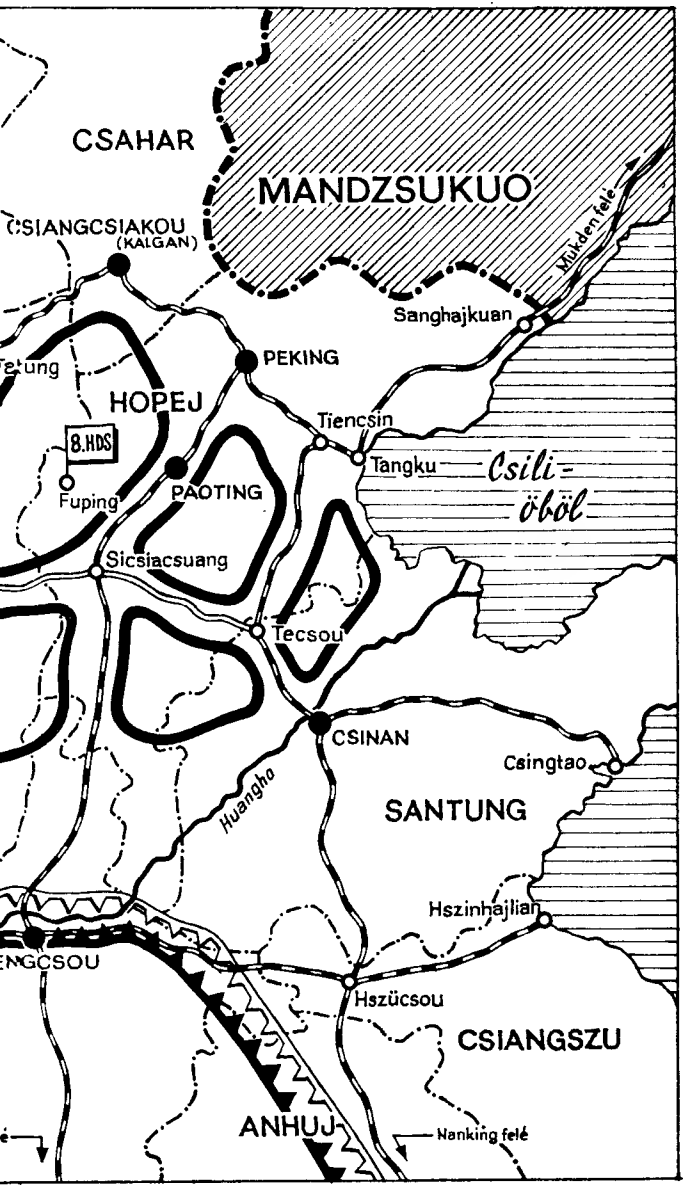

A 8. TÁBORI HADSEREG FORRADALMI BÁZISAI A JAPÁN MEGSZÁLLÓK HÁTORSZÁGÁBAN 1938–1939-BEN

delme csökkentené a kiterjedt háború esélyeit, és előnytelenül hatna az erőviszonyokban elérendő fordulat ügyére.

És így bekövetkezett az a ritka eset, hogy a véleménye megegyezett Csang Kaj-sekével, aki ebben az időben kijelentette: a győzelem kulcsa nem egy-egy város és terület védelme. Ki kell térni a csaták elől, és arra kell rászorítani a japánokat, hogy a hegyekben, a tavas és mocsaras vidékeken vívjanak ütközeteket. Így hosszú távon, a tér és az idő tényezője is az ellenfél hátrányára hat majd. Csaknem úgy festett a dolog, mintha Csang Kaj-sek a maga részéről Mao Ce-tung hadászati és harcászati alapelveit vette volna át.

Októberben kiürítették Vuhant. A központi kormány minden intézményével egyetemben behúzódott az ország legbelsejébe, Csungkingba. Odaköltözött át a „második Politikai Bizottság" is. Október végén a japánok bevonultak Vuhanba. Csaknem egyidejűleg bevették Kantont, Dél-Kína utolsó nagy kikötőjét.

Ezután a reguláris frontokon viszonylagos nyugalom következett. A japán militaristák elérték fő hadászati céljaikat. Blokádot vontak a teljes kínai tengerpart köré, kezükbe kaparintották a nagyvárosokat, melyekben csaknem az ipar egésze összpontosult, s ellenőrzésük alatt tartották a vasútvonalakat és az autóutakat az általuk megszállt területeken. Mélyebben benyomulni az országba aligha akartak. Semmi hasznuk sem lett volna belőle, és erejüket is meghaladta volna az ilyen vállalkozás; hiszen Belső-Kína óriási térségeiben hadseregeik óhatatlanul szinte elenyésznek. Jelenlegi igyekezetük éppen ezért csak odáig terjedt, hogy a másfél évig tartó szüntelen offenzíva során meggyengült csapataikat újjászervezzék, és a meghódított vidékeket, különösen a hátországi területeket konszolidálják. Mao Ce-tungnak ennyiben bizonyára igaza volt, amikor azt mondta, hogy a háború első szakasza lényegében befejeződött, és elkövetkezett a második periódus, az erőegyensúly időszaka, amelyben a partizánháború fokozott jelentőséghez jut.

*

Így állt a katonai helyzet, amikor a Központi Bizottság 6. kibővített plénuma összeült. A tanácskozás zárt ajtók mögött folyt, és mindabból, ami odabenn elhangzott, nagyon kevés szivárgott ki. A rövid újságbeszámolókból és az alkalmi beszélgetésekből is csak töredékes felvilágosításokat nyerhettem; megtudtam például, hogy esetenként heves összecsapásokra került sor. Valaki azt mesélte, hogy Mao Ce-tung a Politikai Bizottság 1934 januárja, az 5. plénum óta végzett munkájáról tartott beszámolót, igen erősen hangsúlyozta Kína sajátosságait, s általában határozott nacionalista irányvonalat követett. Vang Ming ezzel szemben kiemelte, hogy a kínai nép nemzeti felszabadító háborúja elszakíthatatlanul összefügg a világ haladó erőinek a háború és a fasizmus elleni küzdelmével. A Japán ellen vívott háborút nem szabad mindezektől elszigetelten vizsgálni, ellenkezőleg, alá kell rendelni e harc érdekeinek. Csak ez felelhet meg a proletár internacionalizmus alapelveinek, melyeknek szellemében a Szovjetunió is cselekszik, amikor *egész* Kínának segítséget nyújt a japán betolakodókkal vívott küzdelemben.

Ha eltekintünk Maónak a Kínai Kommunista Párt történetében való „elkalandozásaitól" (melyek igen nagy helyet foglaltak el a beszédében, bár csakis azt a célt szolgálták, hogy politikájának és stratégiájának *egyedüli* helyességét igazolják), végső soron a nemzeti egységfront kérdése és a Kommunista Pártnak az egységfrontban játszott szerepe állt fejtegetéseinek középpontjában. Itt különösen jól megmutatkozott Mao kétkulacsossága. Egyrészt magasztalta a Kuomintang „dicsőséges történetét" és „sugárzó jövőjét", elismerte, hogy az egységfronton belül a Kuomintang a *szenior partner*, és ünnepélyes nyomatékkal ígérte: fenntartás nélkül támogatják Csang Kaj-seket. Másrészt a „Mindent az egységfront útján kell végrehajtani" jelszót alapvetően hamisnak minősítette, hangsúlyozta „a kommunisták élővédszerepét a nemzeti háborúban", és azt követelte, hogy a párt állítsa a szövetséges felet minden esetben kész tények elé. A jelszó: „Előbb fejét venni, aztán jelenteni." (Értsd: előbb cselekedjünk, azután érdeklődjünk.) És a 8. hadsereg Észak-Kínában ezt az elvet követte. Mindez egyébként megtalálható Mao Ce-tung Válogatott műveiben; a plénumon mondott beszédei persze erősen

lerövidített és szelídített változatban szerepelnek. Tételét így fogalmazta Mao: „önállóság és függetlenség az egységfronton belül, azaz egység és ugyanakkor függetlenség".[8]

Po Ku – beszélgetésünk során elismerve, hogy ez így a Politikai Bizottság megelőző határozatainak revízióját jelenti –, nyitva hagyta a kérdést: ki ellen is folytatott polémiát végső soron Mao Ce-tung? A válasz felől nem lehetett kétség: Vang Ming ellen. Ellene és valószínűleg Liu Sao-csi, Hsziang Jing és a városi munkásság körében erőteljesebb politikai munkát követelő elvtársak ellen irányulhatott Maónak az a követelése is, hogy „a pártmunka legfőbb területét a frontkörzetekben és az ellenség mögöttes területein végzett munkának kell alkotnia".[9] Régi álláspontját ismételte el így, miszerint csak a forradalmi bázisokon, különösen Jenanban és a hadseregben folyó pártmunka a döntő jelentőségű. Ebben az összefüggésben jelentette ki, hogy „Kína problémáit fegyveres harc nélkül nem lehet megoldani".[10] Ez sem volt újdonság. Hogy „Kína problémáin" mit ért, azt megmondta pár mondattal előbb, amikor a nemzeti és társadalmi felszabadulásért – a körülmények szerint a külső vagy belső fegyveres ellenforradalom ellen – vívott fegyveres harcot nevezte a párt fő feladatának, és bírálta azokat, akik ezt 1927 és a rá következő évek tanulságai alapján még mindig nem értik, s a fő súlyt az ellenforradalmi területeken végzendő politikai munkára helyeznék. Ezekben a fejtegetésekben ismét döntő szerephez jutott Mao Ce-tung egyoldalú, a parasztságra és a hadseregre, végső soron az új polgárháborúra irányuló orientációja.

És ezzel igen kevéssé illett össze az, amit a Kínai Kommunista Párt és a Kuomintang majdani, a japánok legyőzése utáni hosszú távú együttműködéséről mondott. Demokratikus köztársaságról beszélt, mely Szun Jat-szen három alapelvére épül, és nem szovjet-, nem is szocialista köztársaság. Talán már ekkor foglalkoztatták azok a gondolatok, amelyeket 1940-ben, „Az új demokráciáról" szóló munkájában fejlesztett tovább. De ennek vizsgálata nem tartozik a tárgyhoz.

[8] *Mao Ce-tung:* Válogatott művei. 2. köt. Szikra 1953. 398–400. old.
[9] Ugyanott, 411. old.
[10] Ugyanott, 410. old.

Fejtegetéseinek csúcspontjaként Mao megvilágította, miként is képzeli a legalkalmasabb szervezeti formát a hosszan tartó együttműködés idejére, a szövetséges felek teljes önállóságának jegyében. Azt javasolta: a kommunisták, párttagságuk megőrzésével, lépjenek be a Kuomintangba, s egyszersmind felajánlotta: átnyújtja a Kuomintang-hatóságoknak a mozgalmukba belépő párttagok névsorát. Ez már-már hihetetlenül hangzott. Hiszen túlszárnyalta Csen Tu-hsziu jobboldali opportunizmusát, amelyet Mao minden alkalommal elrettentő példának hozott fel: Csen Tu-hsziu ugyanis a húszas évek derekán mereven visszautasította a Kuomintang hasonló elképzelését.

Vajon mi ösztönözte Maót, hogy ilyen ajánlatot tegyen? Mint maga mondotta, a Kuomintang bizalmatlanságát akarta eloszlatni – mert a Kuomintang természetesen felfigyelt a kommunista beszivárgásra –, és ahogy a 6. plénum határozatában állt, a két párt közötti kooperatív viszonyt kívánta javítani azzal a céllal, hogy hosszú távú együttműködés alakuljon ki. Valójában – és ez Jenanban senki számára sem volt titok – a plénum után is százával, az elkövetkező években pedig ezrével mentek a káderiskolák végzősei a Kuomintang-vidékekre, részben közvetlen pártmunkára, részben a Kuomintang aláaknázására, a hatóságaiban, haderőiben és a Szun Jat-szen-féle három népi elv alapján létrehozott Ifjú Hadtestben végzendő tevékenységre. Bizalmas körökben csak gúny tárgyát képezték a névlajstromok, melyeket Csang Kaj-sek kézhez kap majd. Jellemző módon ez a mozzanat – csakúgy, mint sok más – hiányzik Mao Ce-tung Válogatott műveiből. Ott csupán az a kijelentés található, hogy „tartózkodni fogunk attól, hogy titkos sejteket építsünk ki a Kuomintangban, a Kuomintang kormányszerveiben és hadseregében".[11]

Meg kell vallanom, kezdetben nem nagyon tudtam hova tenni Maónak ezeket az önmagukban véve ellentmondásos fejtegetéseit, melyek töredékesen jutottak tudomásomra. Egyrészt mintha Mao „jobbról akarta volna lekörözni" a marxista–leninistákat, akiket Vang Minggel az élükön 1937-ben nevek említése nélkül, 1945 után már korántsem ilyen anonim jelleggel kapitulánsoknak

[11] Ugyanott, 396. old.

bélyegzett. Másrészt, különösen zárszavában, mely mintha korreferátum lett volna saját beszámolójához, nyitva hagyta a kiskaput régi, szektás politikája számára. Egy ideig ráadásul azt hittem, az ő irányvonala győzött; de tévedtem. Inkább azt lehetne mondani: legalább külszínre egységes platform közös kidolgozására került sor, amelyet állítólag a KIVB is jóváhagyott.

Ez a platform tükröződött az 1938 novemberében „A nemzeti önvédelmi háború és a japánellenes nemzeti egységfront új fejlődési szakaszáról" nyilvánosságra hozott s ezt követően minden pártszervezetben megvitatott határozatban. A határozat – ha Csang Kuo-tao ez idő szerint teljességgel jogos megbélyegzésétől eltekintünk – nem tartalmazott kirohanásokat sem a jobboldali, sem a baloldali opportunizmus jelenségei ellen, melyeknek bírálatára azelőtt Mao Ce-tung oly sok időt fordított a beszédei során. A plénum maradéktalanul jóváhagyta a Politikai Bizottság politikai irányvonalát és tevékenységét az 5. és a 6. plénum között; hangsúlyozták a polgárháborúból az egységfrontba való átvezető történelmi fordulat jelentőségét. Nyoma sem volt a határozatban Mao tézisének a kommunisták élővédszerepéről a nemzeti háborúban, szó sem esett a parasztságra és a hadseregre való egyoldalú orientációjáról, a „belső ellenforradalom" elleni fegyveres harc általa körvonalazott perspektívájáról.

A határozat a helyzet józan elemzésére és a feladatok konkrét meghatározására összpontosult. Nyomatékkal és több ízben is hangsúlyozta, hogy a kínai nép, hála a Kuomintang és a Kommunista Párt Csang Kaj-sek vezette közös erőfeszítéseinek, hősies harcra kelt fel, és igazságos háborúja során, súlyos áldozatok ellenére is a nemzeti felszabadulás és a demokratikus megújulás útjára lépett. A végső győzelem – hangzott továbbá – nem lehet kétséges; hosszan tartó háború gyümölcse lesz, minek során az ellenség kezdetben támadólag léphet fel, később megállásra, végül meghátrálásra kényszerül. Kína számára ez a folyamat így foglalható össze: védelem – erőegyensúly – ellentámadás. A hosszú háborúval együtt jár a Kuomintang és a Kommunista Párt tartós együttműködése is, tehát a két fő erő szövetsége, valamint a többi japánellenes párttal és csoportosulással kötendő szövetség. A háború jelenleg átmeneti állapotban van az első és

a második fázis között. Ebben a helyzetben az ellenség fokozott erővel toboroz árulókat a bábkormány megalakítása, a kínai nép megosztása céljából. Ezzel szemben fokozni kell Csang Kaj-sek és a nemzeti kormány támogatását, az együttműködést a Kuomintang és a Kommunista Párt között, a harcot az árulók, a kollaboránsok és a trockisták ellen. A továbbiakban az egész kínai nemzet számára létfontosságú feladatok felsorolása következett; a határozat leszögezte, hogy ezeknek a teljesítésétől függ, sikerül-e a gyengeséget erővé, a vereséget győzelemmé változtatni.

A határozatnak a Kuomintang és a Kommunista Párt hosszú távú együttműködéséről, valamint a Kommunista Pártnak a nemzeti háborúban betöltendő szerepéről szóló szakaszaiban azután feltűnt egy-két olyan kifejezés is, mely Mao Ce-tung beszédeinek szokványos fordulatait idézte. A plénum még egyszer ünnepélyesen leszögezte, hogy a kínai kommunisták hitet tesznek Szun Jat-szen három elve mellett, és Csang Kaj-seket s nemzeti kormányát őszintén támogatják. Ezt követte a kommunistáknak a Kuomintangba és a Három Elv Ifjú Hadtestébe, mint a hosszú távú együttműködés legmegfelelőbb szervezeti formáiba történő belépéséről és a névsorok átnyújtásának felajánlásáról szóló kitétel. Hangsúlyozta továbbá a határozat, hogy az adott történelmi helyzetben sem egyetlen párt diktatúrája, sem szovjet vagy szocialista jellegű államképződmény nem képzelhető el. Befejezésül a plénum minden kommunistát a párt politikai és szervezeti önállóságának védelmére, a baloldali és a jobboldali elhajlásoktól való tartózkodásra, a demokratikus centralizmus elveinek követésére szólított fel.

A 6. plénummal kapcsolatos párttaggyűlésen, amelyen magam is részt vettem, kételkedő hangok hallatszottak: vajon helyes-e kommunisták névsorait a Kuomintang kezére adni? A párttitkárnő erre, képletesen szólva, szemhunyorítással-kacsintással felelt. Nem kell azt olyannyira szó szerint venni, mondotta. Mások azt tudakolták, mit kell érteniük jobboldali vagy baloldali elhajláson a nemzeti-forradalmi felszabadító háborúban. Ők is megkapták a választ. „Baloldali elhajlás" a forradalmi türelmetlenség, amely előrerúgtatva, éppen a pártnak előnyös nemzeti egységfront keretét rúghatná fel túl korán; „jobboldaliság" vi-

szont a párt önállóságáról való lemondás, amely a proletariátust a burzsoázia függvényévé teszi. A határozat alapos megvitatása végül is elmaradt. A tagság egyetértőleg tudomásul vette a kész tényeket.

A Központi Bizottság 6. plénuma egy egész sor határozatot hozott még, elsősorban szervezeti és agitációs jelleggel; egy részüket teljességükben vagy kivonatosan szintén közreadták. Sajnos, csak egyre emlékszem, amely a VII. pártkongresszus közeljövőbeni összehívására vonatkozott. Köztudomású, hogy csupán 1945-ben, vagyis hét év múlva került sor a kongresszusra, amikor Mao Cetung a Komintern önfeloszlatása nyomán elérkezettnek látta az időt a marxista–leninistákkal való leszámolásra. Az 1938-as plénumon a marxista–leninisták, még a jelek szerint félig-meddig sakkban tartották Maót. Lényegében azonban ő már akkor is olyan hatalmi pozíciókhoz jutott a pártban és a hadseregben, amely lehetővé tette, hogy a plénumon hozott határozatok ellenére is a saját irányvonalát érvényesíthesse makacs kitartással.

*

A Japán elleni háború további politikai és katonai fejleményeiről a saját tapasztalataim alapján csak nagyon keveset mondhatok. Ismereteim java részét a témára vonatkozó, számomra akkoriban ismeretlen dokumentumokból és az időközben megjelent könyvekből merítem csupán. Az, amit Jenanban láttam és hallottam, legfeljebb töredékesen tükrözte az országos helyzetet és a Központi Bizottság Politikai Bizottságában kialakult véleményeket. Az 1939-es év során egyre határozottabban kibontakozott a két tendencia, melyek szorosan összefüggtek egymással, és mind a Kuomintang, mind a nemzet egységét megkérdőjelezték. Gondolok itt először is Japán kísérletére, hogy kínai háborús céljait politikai rendezés által végérvényesen elérje, másodszor pedig a Kínai Kommunista Párt és a Kuomintang közti fokozódó feszültségre.

1938 decemberében Konoje japán miniszterelnök elvi nyilatkozatot tett, melynek értelmében kormányának politikája azt a célt követi, hogy a kínai–japán kapcsolatok normalizálódjanak,

és Japán, Mandzsukuo és Kína egyenjogú együttműködése révén a távol-keleti térségben új rendezésre kerülhessen sor. E nyilatkozat mögött ténylegesen ismét csak a régi jelszó, a „Nagy-Ázsiai Közös Jóléti Övezet" létrehozásának gondolata húzódott meg, japán irányítással és kommunistaellenesség jegyében.

Konoje „békejavaslatára" adott válaszában Csang Kaj-sek leszögezte: Japán valódi szándéka nem más, mint Kína teljes annektálása, a kínai nemzet egészének rabszolgaságba döntése a kínai–japán együttműködésre való felszólítások képmutató leple alatt. Ezért Kínának a végsőkig kell folytatnia az ellenállást. Bármi volt is Csang Kaj-sek ilyetén magatartásának indítéka, kétségtelen tény, hogy elhatározása ez időben szilárd és egyértelmű volt.

A Kuomintangban azonban, fel egészen a legmagasabb beosztású vezetőkig akadtak olyanok is, akik kommunistaellenességük vagy más személyes motívumok alapján készen álltak Konoje javaslatának elfogadására. Vang Csing-vej, Csang Kaj-sek helyettese a Kuomintang-vezetésben és a Nemzeti Védelmi Tanácsban, 1938 decemberének végén titokban távozott Csungkingból, Indokínába szökött és Hanoiból körtáviratot küldött, melyben a Japánnal való békekötésre szólított fel. A Kuomintang azonnali hatállyal összehívott központi végrehajtó bizottsági ülése Vangot ezek után minden funkciójától megfosztotta, s kizárta a Kuomintangból.

Ezekről az eseményekről csak másodkézben szereztem tudomást. A tényeket azonban megerősítette a jenani újság egy cikke, amely alig néhány nappal később élesen állást foglalt Vang Csing-vej ellen, Csang Kaj-seket viszont teljes erővel támogatta. 1939 január derekán, egy délután, szabadtéri nagygyűlést tartottak Jenanban, amelyen Vang Ming mondott beszédet. Vang Csing-vej összejátszását Konojéval a kommunistaellenességre épülő régi összeesküvés új variánsának nevezte, rámutatva, hogy Vang Csing-vej e téren korántsem áll egyedül. Az utóbbi időben – mondotta – sok helyütt jelentkezett fokozódó kommunistaellenes tevékenység, mely itt-ott fegyveres összecsapássá is fajult. Ez csak alááshatja a nemzeti egységfrontot, mert aki a kommunistákat támadja, objektíve a japán megszállók támogatója és a

Vang Csing-vej-féle kínai hazaárulók segítője. Ha Csang Kaj-sek valóban a végsőkig való ellenállást kíván, erőteljesen fel kell lépnie nemcsak a nyílt árulás, hanem a kommunistaellenes kapitulánsok és reakciósok magatartása ellen is.

Ez kétségkívül igaz volt. Jómagam csak annyit tettem hozzá gondolatban, hogy a befolyásos Kuomintang-politikusok kommunistaellenességének méltó párja Mao Ce-tung változatlan hegemóniára törése. Hiszen ez a Kuomintang-vezetőket, fel egészen Csang Kaj-sekig, állandó veszéllyel fenyegette és ellenintézkedésekre kényszerítette; amit azután a kommunistaellenes és kapitulációra kész reakciós elemek könnyen bátorításnak érezhettek. Vang Ming a nyilvánosság előtt természetesen nem térhetett ki a dolognak erre a vonatkozására. De mi történt a Központi Bizottságban, a Politikai Bizottságban, ennek Állandó Bizottságában, meg a Katonai Bizottságban? Ott vajon gyakorlatilag is megvalósult a 6. plénum határozata? Nem úgy festett a dolog. Mindenesetre szervezeti intézkedések történtek abból a célból, hogy a 8. hadsereg és az Új 4. Hadsereg összekötőhelyeinek, valamint az egész Kuomintang-terület pártirodáinak hálózatát még szorosabbra fűzzék; és az is tudomásomra jutott, hogy Csang Kaj-sek 1939 tavaszán hosszabb ellenőrző körútra indult a délkeleti tartományokba, hogy a helyszínen adhassa ki megfelelő utasításait.

A japán militaristák ezzel egyidejűleg ismét megragadták a kezdeményezést, és erős csapategységeket indítottak útnak a Jangce-völgytől dél felé. Hosszú időre ez volt az utolsó offenzíva, melyet a Kuomintang-haderő ellen végrehajtottak. Véleményem szerint kettős cél vezethette őket. Először is, nyomatékot akartak adni katonai téren Konoje politikai megoldástervezetének, másodszor Vuhan és Kanton bevétele után meg szerették volna kaparintani a két város közötti fő összekötő vonalakat – a Csangsán át vezető vasutat és a Nancsangon át vezető autóutat –, ezzel ugyanis Kína keleti és délkeleti tartományait elvágták volna a belső nyugati és délnyugati tartományoktól. Az első célt egyáltalán nem, a másodikat csak részben érték el. Március–április folyamán mindazonáltal gyors egymásutánban elfoglalták

Nancsangot és Csangsát, Csianghszi és Hunan tartomány gyengén védett fővárosát.

Számot vetve az új helyzettel, Csou En-laj utasította Hsziang Jinget, akivel ellenőrző körútján találkozott, hogy az Új 4. Hadsereg erőinek egy részével bontakoztasson ki partizánháborút a Csianghszi–Hunan–Hupej határháromszög hegyes vidékein, és létesítsen forradalmi bázist, mely délen a régi szovjetterületre támaszkodhat. Mind a topográfiai, mind a politikai körülmények kedveztek a dolognak, hiszen itt az első szovjetkorszakban is zajlottak forradalmi harcok, és eleve számítani lehetett a szegény néprétegek rokonszenvére. Aggodalmat az kelthetett csupán, hogy a Vuhan–Nancsang–Csangsa háromszögben Kuomintang-erők is álltak, melyeknek felsőbb parancsnokai – enyhén szólva – nem voltak valami kommunistabarátok. Csaknem elkerülhetetlennek látszottak a súrlódások és az összeütközések ezekkel a csapatokkal, annál is inkább, mert nyilvánvalóan nem volt elhatárolva hatáskörük és hadműveleti területük.

Hsziang Jing az Új 4. Hadsereg hátországi törzsét áttette Csian körzeti székhelyre, a polgárháborúban, 1930-ban sokat szenvedett városba, és új összekötőállomást létesített a Csangsától jó száz kilométernyire északkeletre fekvő kerületi székhelyen, Pingcsiangban. Itt került sor június elején azon összecsapások egyikére, melyek a Japán elleni háború kezdete óta a kommunista és a Kuomintang-csapatok között sosem szüneteltek, 1939-ben pedig egyre szaporodtak. A szökevénykeresés átlátszó ürügyével Kuomintang-katonák hatoltak be erőszakkal az összekötőállomásra, és legyilkolták az ottlevőket. Pontosabban: némelyeket lelőttek, a többieket elfogták, és élve eltemették. Így mondták el Jenanban;[12] és nincs okom kételkedni benne, hogy csakugyan így történt; tudom ugyanis, hogy a lassú kínhalálnak ezt a módszerét a kínai feudális urak és militaristák ősidőktől fogva nagy előszeretettel alkalmazták; egyszer magam is szemtanúja voltam ilyesminek.

A pingcsiangi provokációnak – eltérően a korábbi, hasonló incidensektől – messzemenő következményei lettek. A Kommu-

[12] *Mao Ce-tung:* Válogatott művei. 3. köt. Szikra 1954. 49–55. old.

nista Párt és a Kuomintang között rendkívül kiéleződött a helyzet, s ez elsősorban Mao Ce-tung és Csang Kaj-sek kölcsönös vádaskodásaiban nyilvánult meg. Egyikük sem maradt le a másik mögött. A dolog azzal végződött, hogy az addigi kommunista jelszót – „Egység és függetlenség!" – új jelszó váltotta fel: „Egység és harc!" A kommunistaellenesség és a kapituláns szellem összefonódása, amit Vang Ming már januári beszédében erőteljesen hangsúlyozott és kárhoztatott, fontos szerepet játszott mindebben.

Az összecsapások tulajdonképpen korábban megkezdődtek már, összefüggésben a Kuomintang Központi Végrehajtó Bizottsága 1939 januárjában tartott 5. rendes ülésével. Csang Kaj-sek ezen a tanácskozáson „a végsőkig" folytatandó háború céljaként csak az 1937. júliusi helyzet visszaállítását jelölte meg, az „engedetlenkedő" kommunistákat rendreutasította (értsd: felszólította őket a Központi Kormány tiszteletben tartására és a belső béke megőrzésére). Meglehet, Vang Ming januári beszéde már Csang Kaj-sek fentebb említett – s más hasonló – megnyilatkozásai ellen irányult; ezt azonban nem láthattam tisztán, hiszen a Kuomintang üléséről alig tudtam bármi közelebbit, legfeljebb azt, amit Jenanban nyilvánosságra hoztak. Szó szerinti teljességében csak a Kínai Kommunista Párt Központi Bizottságának a Kuomintang-tanácskozáshoz intézett távirati üzenetét ismertem, mely a nemzeti egységfront erősítése mellett tett hitet, és Csang Kaj-sek további támogatását ígérte.

A pingcsiangi provokáció után Csungkingban eleinte kötélhúzás kezdődött nemcsak a közvetlen tetteseknek, de a dolog értelmi szerzőinek és támogatóinak megbüntetése ügyében is; a háttérben, úgy hírlett, magas rangú Kuomintang-tábornokok álltak, így a Dél-Kínában tevékenykedő 27. hadseregcsoport főparancsnoka és a Nemzeti Forradalmi Hadsereg vezérkari főnöke, Ho Jing-csin, mindketten közismert kommunistagyűlölők. Csou En-laj még azt sem tudta elérni, hogy a gyilkosság közvetlen tettesei megbűnhődjenek! Ellenkezőleg, Csang Kaj-sek volt az, aki felrótta a Kommunista Pártnak: nemcsak Sen–Kan–Ningben és önhatalmúlag létrehozott forradalmi bázisain, de az egész országban konspirál a Kuomintang hatóságai és haderői ellen, kész té-

nyek elé állítja őket, egyoldalú rendszabályokat foganatosít, és hamis információkat szolgáltat. Ezért – mondotta Csang Kajsek – a kommunistáknak dönteniük kell: az ő vezetése alatt álló összállami rendszer mellett vannak-e, vagy ellene.

Csou En-laj sebtében Jenanba utazott, hogy tanácsot kérjen a Politikai Bizottságtól. Egy teherautó sofőrje mellett ülve tette meg az utat. Hszianból már Jenan felé tartva – banditák támadták meg a teherautót, valószínűleg egykori mintuanisták. A kocsi zárt hátsó felében utazó testőrség szerencsére elhárította a tűztámadást, a gépkocsivezető azonban a lövések következtében olyan súlyosan megsebesült, hogy néhány nap múlva üszkösödés miatt le kellett vágni mindkét lábát. Mint mesélték, Csou En-laj is megsebesült a karján. Tény, hogy ebben az időben csakugyan törött volt a karja; de hogy a banditák rajtaütésekor sebesült-e meg, vagy pedig meglehetősen dicstelenül egyszerűen lebukott a lóról, ahogyan később hallottam – ezt inkább nem firtatom.

Míg ezek az események zajlottak, elérkezett a háború kitörésének második évfordulója. Mind a Kuomintang, mind a Kommunista Párt kihasználta az alkalmat álláspontjának közreadására. Csang Kaj-sek „Üzenetet" intézett a „nemzethez"; az Üzenet szó szerinti szövegét nem állt módomban megismerni. Töredékes értesüléseimből arra következtettem, hogy Csang Kaj-sek kedvezőnek ítéli Kína és Japán között az erőviszonyok alakulását, élesen elutasítja a japán agresszorok és a kínai árulók „békemozgalmát" és minden más „közbeeső megoldást" is, majd pedig felszólít a háború folytatására a győzelmes (vagy gyötrelmes?) *végig*.

Jenanban egyidejűleg megjelent „A Kínai Kommunista Párt Központi Bizottságának Kiáltványa az ellenállási háború második évfordulójára", melyet aztán a cikkek egész áradata egészített ki. A Politikai Bizottság csaknem valamennyi tagja tollat ragadott. Feltűnt nekem, hogy a szerzők sorában ott láttam Teng Fát is, aki hosszabb távollét után ismét Jenanban tartózkodhatott. Programjelentőségűnek volt tekinthető a Kiáltványon kívül Mao Ce-tung cikke is („A fő veszélyről a jelenlegi helyzetben"), amely „A kapituláns törekvések ellen" címen vonult be a Válogatott műveinek harmadik kötetébe. (35–44. old.)

Felszínesen szemlélve, a két dokumentum tartalma egybevágott: Csang Kaj-sek Üzenetének fentebb felsorolt három mozzanatával. Ezt a benyomást keltették mindjárt a KB-kiáltvány elején „a Csang Kaj-sek generalisszimusz iránti mély tiszteletről", majd a végén a „Csang Kaj-sek és a nemzeti kormány támogatásáról" mondottak, mégpedig „a három elvnek, valamint a Kuomintang és a Kommunista Párt együttműködésének, az egységnek igaz szellemében".[13] Sajnos, kénytelen vagyok erre a reakciós, kommunistaellenes műre hivatkozni, mert a Kiáltvány szövege más forrásból nem áll rendelkezésemre. Abban azonban, hogy ezt a kérdést a könyv lényegében hitelesen ismerteti, bizonyos vagyok, mert jómagam szintén így emlékszem a dologra, és Mao Ce-tung cikke, lényeges pontjaiban, szintén összhangban van a fentebbiekkel.

Ám a látszat csalt. A lojalitásról tett nyilatkozatok csak a megtévesztést szolgálták, s mögöttük világosan kivehető volt a szándék, hogy elítéljék a japánokkal vívott háború érdekeivel szemben is érvényesülő kommunistaellenességet. A Kiáltvány bevezetőben hangsúlyozta, hogy a háború két éve folyamán Kínában előrevitték az egység és a haladás ügyét, az ellenséget hosszan tartó harcok során, kiterjedt frontokon gyengítették mind anyagi, mind katonai szempontból, és ezzel közelebb került a Japán feletti győzelem pillanata. A japánok – folytatta a Kiáltvány – éppen ezért próbálják az állítólagos békés rendezés politikai stratégiájával leigázni Kínát, amiként az Konoje nyilatkozatából is kitűnik. Alattomos összeesküvésükhöz külső és belső segítséget is kapnak: „kintről" az imperialista hatalmak (Franciaország, Anglia és az Egyesült Államok) részéről, melyek a nemzetközi csendes-óceáni konferencia mellett kardoskodnak, aminek eredménye Kínára nézve csupán egy „távol-keleti München" lehetne; „bentről" egy maroknyi áruló támogatja a Konoje-elvet, így Vang Csing-vej, aki nyíltan arra törekszik, hogy szövetség jöjjön létre a japánokkal a kommunisták ellen, továbbá a Kuomintang reakciós erői, melyek a Kínai Kommunista Pártot rágal-

[13] *Warren Kuo:* Analytical History of The Chinese Communist Party. 3. köt. Tajvan 1970. 551. old.

mazva a Sen-Kan-Ning határvidék, a 8. hadsereg és az Új 4. Hadsereg, valamint bázisaik és berendezéseik elleni provokációkkal szabotálják a Japánnal szembeni ellenállást, és megosztják a nemzeti egységfrontot, végül azok az ingatag elemek is, akik az árulók, a kapitulánsok és a reakciósok „hátát" fedezik. A japán agresszorok, a külföldi imperialisták és a kínai kommunistaellenes erők összejátszása jelenti a kínai nép egységének és győzelmének legfőbb veszedelmét.

A Kínai Kommunista Párt éppen ezért határozottan szembefordul a Japánnal folytatandó „békemegbeszélések" gondolatával, a „távol-keleti München"-nel, a kapituláció minden formájával, legyen az rész- vagy átmeneti megoldás; szembefordul minden olyan kísérlettel, mely a nemzeti egységfront kommunistaellenes jelszavakkal történő megosztására irányul. A párt ugyanilyen határozottan síkraszáll a teljes győzelem mellett, mely csak akkor vívható ki, ha a japán csapatokat a Mandzsúriát és Koreát elválasztó Jalu-folyó túlpartjára vetik vissza; és kiáll a Szun Jat-szen-féle három elv szellemében létrehozandó új, demokratikus Kína ügyéért.

Mao Ce-tung, akinek cikkéből a megegyező gondolatokat a Kiáltvány rövid tartalmi ismertetéséhez átvettem, egyik-másik megfogalmazásával sokkal messzebb ment. Korábban jobboldaliakat, centristákat és baloldaliakat különböztetett meg: most már egyszerűbben beszélt: csak a kapitulációs béke és az ellenállási háború híveit emlegette. A kapitulánsokhoz sorolta az összes „kis és nagy Vang Csing-vejt", akik a klasszikus kínai opera jeleneteihez hasonlóan a nyíltan tevékenykedő árulók háta mögött ágálnak; rejtett utalás volt ez Csang Kaj-sekre, amiként azt Mao Ce-tung Válogatott műveiben az idevágó 4. és 5. jegyzet utólagosan igazolja. (3. köt. 43–44. old.) Ugyanezeknek a „titkos Vang Csing-vejeknek" rótta fel más helyütt (40. old.), hogy az ellenségeskedés légkörét teremtették meg a kommunistákkal szemben, sőt új polgárháborúra gondolnak a Kommunista Párt és a Kuomintang között. Ily módon – szögezte le Mao – szétrombolnák az egységfrontot, előkészítenék a kapitulációt, és elárulnák a nemzetet. Mao ezzel akarta kivédeni azt a szemrehányást, hogy a párt a Kuomintanggal szemben kifejtett tevékenységével

aláássa a Japán elleni háború egységét. Cikke végén – eltérően a Kiáltvány befejezésétől – nem Csang Kaj-sek és a nemzeti kormány támogatására szólított fel, hanem csupán a kapitulánsok és az egység rombolói elleni harcra.

Mao Ce-tung néhány héttel később, a Pingcsiangban meggyilkolt kommunisták emlékére rendezett gyászünnepségen, még élesebb hangot ütött meg. Leszögezte, hogy a tettesek a reakció parancsára cselekedtek. Beszédének a Válogatott művekben megjelent változata (1. jegyzet; 3. köt. 55. old.) a leghatározottabban utal rá, hogy a reakciósokon „Csang Kaj-seket és bűntársait" érti. Mao feltette a kérdést: miért nem büntették meg a vétkeseket? S a válasza ez volt: mert Kínában nincs egység, nincs egység a Japán elleni háborúban, a belső összefogásban, a haladásért folytatott mozgalomban! A „nyílt és titkos Vang Csing-vejek" – ismételte Mao – aláássák ezt az egységet; szándékuk nem egyéb, mint hogy Kína nagyobb részét kapitulációra kényszerítsék, a viszály magvát hintsék el az országban, polgárháborút szítsanak.

Nem tagadom, nagy hatással volt rám Mao érvelése. Valóban riasztóak voltak azok a gyászbeszédében említett rendszabályok, amelyeket a Kuomintang Központi Végrehajtó Bizottsága „az idegen pártok tevékenységének korlátozására" hozott, s amelyek, Mao szavai szerint, a Kommunista Párt és minden haladó erő ellen irányultak. Még komolyabban aggodalmat ébreszthetett az a párton belüli bizalmas közlés, miszerint a Kuomintang azokon a területeken, ahol a kommunisták aktivitása különösen intenzívvé vált, „a kollektív szavatosság és a kölcsönös felelősség törvényét" léptette életbe, melyet a titkos ügynökök és a reakciós szervezetek hálózatának kellett foganatosítania. A pingcsiangi gyilkosságok már ennek gyakorlati megvalósítását jelenthették. Mao Ce-tung válasza – és ez alkalmasint az egész Politikai Bizottság válasza volt – így hangzott: Ha az érvényben levő jogrend hatálytalan, ha az egységet szétrombolják, kénytelenek leszünk mozgósítani a népet, hogy olyan törvény is érvényesüljön végre, amely a provokátorokat, a reakciósokat és a kapitulánsokat ellenőrzi. Továbbá: Visszaütni, ahol elég erősek vagyunk hozzá, illegalitásba vonulni, ahol még a Kuomintang

kezében a gyeplő! Mindez azt mutatta, hogy közeledik a nemzeti egységfront széthullásának ideje. És nem sokkal később, a negyvenes évek első felében, köztudomásúlag be is következtek a súlyos fegyveres összecsapások. Meggyőződésem szerint ez szükségszerűen eredt abból a kétkulacsos politikából, amelyet mind Mao Ce-tung, mind Csang Kaj-sek folytatott.

Az 1939-ben még latens belső konfliktushelyzet elkerülhetetlenül érződött katonai téren is. Jenanban olyan hírek keringtek, miszerint Csang Kaj-sek bizonyos érdekelt imperialista hatalmak közvetítése révén titkos tárgyalásokat folytat a japán militaristákkal egy esetleges fegyvernyugvási egyezményről, más szóval: át akar állni az árulók úgynevezett békecsoportjának irányvonalára. Igaz volt-e ez a hír, vagy sem, nem tudom. Ellene szólt, hogy a tervezett nemzetközi Csendes-óceán-konferencia nem jött létre, s hogy Vang Csing-vej 1940 januárjában megalakította Csang Kaj-sek ellenében a japánok által hivatalosan elismert nankingi bábkormányt.

Másrészt bizonyos patt-állás alakult ki a reguláris frontokon a japán inváziósok és a Kuomintang-csapatok között. A harccselekményeknek ez a viszonylagos passzivitása, mint fentebb is említettem, az időközben beállt relatív erőegyensúly következménye volt. Lényegesen hozzájárult továbbá az a körülmény is, hogy mind a Kuomintang, mind a japánok egyre inkább azt tekintették fő feladatuknak, hogy saját hátországukat „megtisztítsák". A Kuomintang fokozta akcióit az Új 4. Hadsereg ellen, a japánok megsokszorozták a 8. hadsereggel szemben bevetett saját csapataik – és elsősorban a kínai bábcsapatok – létszámát. Mao Ce-tung most azt rótta fel Csang Kaj-seknek, hogy kitér a japánokkal folytatandó harc elől, holott lényegében maga sem tett mást, amikor ellenséges támadás esetén a hegyekbe való visszavonulás régi partizántaktikáját követte, s egyébként is megelégedett a konfrontáció eléggé kétes formájával, amely – a „megtűrt" csempészés révén – még a meglehetősen élénk kereskedelmi forgalmat is magában foglalta olykor.

Így 1939-ben – ahogy Po Ku az egyik utolsó, ha nem a legutolsó beszélgetésünk alkalmával ironikusan megjegyezte – sajátos „háromszög" alakult ki, afféle „mindenki mindenki ellen":

a japánok s velük a kínai árulók és bábok a kommunisták és a Kuomintang ellen (pontosabban a Csang Kaj-sek vezette szilárd központi mag ellen); a Kuomintang a japánok és a kommunisták ellen; a kommunisták a japánok és a Kuomintang ellen.

A konfrontáció, amelyről Mao Ce-tung a maga „három fázis"-elmélete szerint azt hitte, hogy átmeneti állapot lesz a kínai ellenoffenzívához, e háromszög-viszály következtében jelleget változtatott, és gyakorlatilag tartós állapotnak bizonyult egészen 1945-ig. A katonai patt-helyzet után sem a japánok nem tudták politikai megoldás révén elérni hadicéljaikat, sem a kínai haderő nem volt képes – a Kínai Kommunista Párt és a Kuomintang között kiéleződő ellenséges viszony okán – a japán megszállóknak az országból való kiűzéséhez szükséges erőfölényt megteremteni.

Az egységfrontra szövetkezett két fél elsősorban arra törekedett, hogy egymás közt megvívandó hatalmi harcuk érdekében minél inkább megőrizzék és megerősítsék pozíciójukat. Ráadásul a Kuomintangnak már csak látszatháborút kellett vívnia Japánnal, s így erejének java részét a kommunisták ellen fordíthatta. Az észak-kínai kommunista haderőnek viszont egyre elkeseredettebben kellett védekeznie a japánok és a kínai bábcsapatok nyomásával szemben, melyek hasonló blokkház- vagy erődítménytaktikát követtek, mint annak idején, 1933–1934-ben a Központi Szovjetterület elleni ötödik hadjárat során Csang Kaj-sek. Ezt most „selyemhernyó-taktikának" nevezték, mert a forradalmi bázisokat mintegy „befonta" az ellenség. Jellemző, hogy a 8. hadsereg az ellenfél által ekképp kikényszerített aktív konfrontáció során ugyanolyan rövid kis meglepetésszerű támadásokat hajtott végre, amelyeket Mao Ce-tung Cunjiban „a háborúval folytatott gyermeteg játszadozásnak" nevezett. Mao 1940-ben a hadvezetés nyomására megpróbálkozott ugyan a „száz ezred offenzívájával", ez azonban éppúgy nem bizonyult döntőnek a háború kimenetele szempontjából, mint ahogy a későbbi hadműveletek sem. Sőt, a japánok hátországában létrehozott „forradalmi bázisok" idővel egyre zsugorodtak.

A döntés köztudomásúlag kívülről jött. Japán kalandor módon háborúba bocsátkozott a Csendes-óceán térségében az Egye-

sült Államokkal, Angliával és Franciaországgal. Az antifasiszta koalíciónak a tengelyhatalmak felett aratott győzelme meghozta a nagy fordulatot, a Távol-Kelet térségében pedig döntő szerepet játszott a szovjet–mongol csapatok mandzsúriai beavatkozása. Végül is a Kvantung-hadsereg és a japán kormány kapitulációra kényszerült. Ez azonban a történelemnek már olyan fejezete, amely kívül esik feljegyzéseim keretén.

*

Hogyan éltem, milyen helyzetben voltam Jenanban eközben? Ezzel kapcsolatos megjegyzéseim talán Mao Ce-tung magatartásának, a káderekkel való bánásmódjának bizonyos kérdéseire is rávilágítanak majd; az utóbbi években gyakran érdeklődtek nálam ilyen tárgyban.

Többször utaltam már arra, hogy az 1. Vörös Fronthadseregnek az úgynevezett Keleti Hadjáratról való visszatérte, 1936 tavasza után egyre inkább kirekesztettek a katonai kérdések megtárgyalásából, a döntések hozatalából. Politikai információkhoz is alig jutottam. Értesüléseimet főként aktívaértekezleteken és tömeggyűléseken szereztem, valamint Po Kuval folytatott magánbeszélgetéseimből, ő ugyanis, ha Paoanban vagy Jenanban tartózkodott hosszabb-rövidebb időközökben egészen az elutazásomig rendszeresen meg-meglátogatott. Ezenkívül – kezdetben vendégként, később tagként – részt vettem a hátországi törzs pártsejtjének összejövetelein is. A katonai akadémián, majd később a Kangtán rendszeresen folytattam oktatói tevékenységemet. 1938-tól kezdve azonban – hogy nem volt állandó tolmácsom – itt is egyre halmozódtak a nehézségek, főképp, ha a Kuomintang-Kínából érkezett ifjú hallgatóknak kellett előadásokat tartanom. Magától értetődött, hogy elsősorban harcászatot oktattam az egykori Vörös Hadsereg tagjainak, a Hosszú Menetelés részeseinek, akiket az akadémián közép- és felső szintű parancsnokokká képeztek. Szemináriumokat, hadijátékokat és terepasztal-gyakorlatokat vezettem körükben. Támogatott mindebben egykori második tolmácsom, aki időközben a Kangta oktatási és módszertani csoportjának vezetője lett.

Miután Moszkvával 1936-ban újra létrejött a rádiókapcsolat, több ízben kértem Lo Fut, járjon el a Szovjetunióba történő visszarendelésem érdekében. Az adott körülmények között helyesnek tartottam volna ezt a lépést, hiszen 1932-ben a KIVB katonai tanácsadónak küldött ki saját képviselője és a Kínai Kommunista Párt KB mellé. Sosem tudtam meg, eleget tett-e kérésemnek Lo Fu. Annyi bizonyos, hogy ha erről esett szó, mindig kitért a válasz elől.

1937–1938 telén Vang Minghez fordultam hasonló kéréssel. Véletlenül találkoztunk egyszer-kétszer, és Vang Ming kötetlenül elbeszélgetett velem, nem úgy, mint Csang Hao és a Központi Bizottság más, Moszkvából hazatért tagjai, akik egyszerűen kerültek. Röviddel az említett beszélgetés előtt nevezték ki Vang Minget a nőakadémia rektorává; megítélésem szerint ez igen különös megbízatás volt a KIVB elnökségi tagja és a Kínai Kommunista Párt KB Politikai Bizottságának tagja számára; új „feladatának" amúgy sem igen tudott eleget tenni, mert ideje nagy részét Vuhanban, illetve Csungkingban töltötte. Ő sem látszott különösebben boldognak e rektorság miatt. Általában úgy tűnt, gondok nyomasztják, és ezt érthetőnek is tartottam. Egyrészt a KIVB irányvonalát kellett volna érvényesítenie, másrészt nem volt szabad veszélyeztetnie az egészen más politikai irányvonalat szorgalmazó Mao Ce-tung vezető pozícióját. Megoldhatatlan feladat!

Vang Ming nyomatékosan lebeszélt arról, hogy visszahívásomat kérjem. Szó szerint ezt mondta: a Szovjetunióban semmi jóra nem számíthatok, sőt egészen bizonyosan száműznek vagy főbe lőnek. Ez nem lepett meg különösebben, hiszen a *Pravdá*ban gyakran olvastam a nép olyan „ellenségeiről", akiket személy szerint vagy névről jól ismertem, és a párt iránti tántoríthatatlan hűségükért a tűzbe tettem volna a kezem. Az okokat, az összefüggéseket nem értettem; mégis azt mondtam magamban: bármi történjék is, ügyemet Moszkvában akarom képviselni, felelősséget vállalva cselekedeteimért.

Mivel azonban eközben az égvilágon semmi sem történt e tárgyban, kénytelen-kelletlen hosszabb – ha nem végleges – kínai tartózkodásra rendezkedtem be. Valamikor 1938-ban felke

restem Csen Jünt, aki időközben a Központi Bizottság titkáraként a szervezési osztályt vezette, és arra kértem, vegyenek át a Kínai Kommunista Párt rendes tagjai sorába, hogy aktívan részt vehessek a pártéletben. Engedélyezzék továbbá házasságomat egy Li Li-lien nevű énekesnővel, aki 1937 végén egy Csiang Csing nevű színésznőnek, Mao Ce-tung jelenlegi feleségének társaságában jött Sanghajból Jenanba. Csen Jün mindkét kérésemet teljesítette. Így Li Li-liennel bejegyeztettük magunkat a jenani anyakönyvi hivatalban.

Már régóta tanultam kínaiul, és 1938-ra a köznyelvet olyannyira elsajátítottam, hogy meglehetősen könnyedén elbeszélgettem bármiről. De a katonai akadémián tartott előadásaimhoz, ahol éppen a politikai és a katonai terminológia egzaktsága lett volna a lényeg, ez nem volt elegendő. Így hát minden szabad percemet arra használtam, hogy olvasni és írni tanuljak. Tankönyveimül elsősorban a Jenanban a felnőttek számára kiadott ábécéskönyvek szolgáltak; ezek a tankönyvek számos szemléltető ábrát tartalmaztak, és a hieroglifákat a megfelelő latin betűs írásmóddal is megmagyarázták. Tanáromnak a Kangta egyik hallgatóját, egy művelt fiatalembert választottam, aki angolul is beszélt valamicskét, és boldogan vállalta új „állását". Lassanként eljutottam odáig, hogy a jenani újságban és más nyomtatott anyagokban tűrhetően eligazodtam, cikkeket és dokumentumokat olvastam, igaz, némi vesződséggel és esetenként csak segítséggel; már az előadásokat, beszédeket, vitákat is követni tudtam.

Még a Kínai Kommunista Pártba való forma szerinti felvételem előtt felkeresett egy napon Hsziao Csing-kuang, és közölte: Mao Ce-tung úgy intézkedett, hogy a hátországi törzsnél, melynek pártsejtjéhez tartozom, tanácsadói tevékenységet folytassak. A dolgot parancsnak tekintettem, és többször el is mentem a törzshöz. Ott azonban leginkább csak Csu Tével találkoztam, aki korábbi elnyűhetetlen jó kedélyére rácáfolva, mostanság meglehetősen komoran meredezett maga elé. Munkám a törzsnél bizony nem akadt. Rövidesen rájöttem, hogy közreműködésemet nem is tartották kívánatosnak. Egyszerűen csak az ellátás, ruházat stb. okán nekem is *tartoznom* kellett valahová, mint akárki másnak, s mert a Kangta több kilométernyire volt lakóbarlan-

gomtól, adminisztratíve legalkalmasabbnak a közeli hátországi törzs kínálkozott. Azonkívül ott működött a fordító is, aki harcászati témákról írott cikkeimet kínaira átültette. Ma Haj-tej – aki a regionális kormány egészségügyi részlegénél dolgozott –, a testőrök és a lovászok, egyszóval az ötszobás barlangkomplexum minden új lakója a törzshöz tartozott, önálló ellátmányozási egységet alkotva.

A szigorú fegyelem, a kimondottan puritán életmód, amely a Vörös Hadsereget jellemezte – már amennyire jómagam a hajdani Központi Hadseregcsoportnál megfigyelhettem a dolgot –, Jenanban lassanként fellazult. Ha szerény keretek között is, valamiféle társasági élet alakult ki. Hozzájárult ehhez két körülmény: ezrével érkeztek hozzánk a nagyvárosokból a kínai hazafiak, elsősorban ifjú értelmiségiek, s rajtuk kívül hosszabb-rövidebb ideig külföldi látogatók is tartózkodtak Jenanban.

A mi szállásunk környékén például hét végén gyakran fordultak meg a legkülönbözőbb művészek, és ez nem is volt meglepő attól az időtől fogva, hogy Li Li-liennel összebarátkoztam; és a kapcsolatteremtésben igen buzgó Ma Haj-tej is vonzotta körünkbe az ifjúságot. Beszélgettünk ott a világon mindenről, főleg azonban politikáról és művészetről. Pingpongoztunk és táncoltunk is olykor; ez utóbbi addig külhoni erkölcstelenségnek számított, és szinte tilos volt. Látogatóink közt üdvözölhettük néha Csiang Csinget is, de ő aztán hamarosan végképp elmaradt.

Jó oka volt rá. Botrány fenyegette ugyanis, mely Mao Ce-tung magánéletét érintette, és a párt bizonyos vezető kádereinek körében elég nagy port kavart fel. Mivel megpróbáltak engem is belekeverni a dologba, és még a hatvanas évek elején is hallhattam ilyen értelmű célzásokat, kénytelen vagyok röviden elmesélni az egyébként igen kevéssé szívderítő és önmagában véve teljesen érdektelen históriát.

1937 nyarán vagy őszén Jenanba érkezett Agnes Smedley és Edgar Snow felesége (nem maga Snow, ahogy valahol olvastam). Agnes Smedley anyagot gyűjtött Csu Te életét feldolgozó könyvéhez, mely 1958-ban „A nagy út" címmel („Der grosse Weg") németül is megjelent. Agnes Smedley alig beszélt kínaiul, ezért tolmácsnőt adtak mellé, bizonyos Lily Vut, aki jól tudott angolul.

Mao Ce-tung gyakran felkereste a két amerikai nőt, így ismerte meg Lily Vut. Néhány ilyen találkozáson magam is ott voltam. Agnes Smedley közvetítésével azután Mao Ce-tung találkozgatni kezdett Lily Vuval Ma Haj-tej lakóbarlangjában. A találkákról nem tudtam, mert mindig olyankor zajlottak, amikor távol voltam (és alkalmasint Ma Haj-tej is). Mao felesége, Ho Ce-csen – egy bombaszilánktól megsebesült partizánnő, aki végigcsinálta a Hosszú Menetelést – valahogy hírét vette a dolognak, és elszabadult a házi pokol. 1937–1938 telén magam is szemtanúja voltam egy heves összezördülésnek, mely nem a sziklalakásban, hanem Mao házában zajlott.

Mao szerette volna megcáfolni Ho Ce-csen vádjait, ezért kisszerű cselhez folyamodott. Egy szép napon beállított hozzám – életemben először és utoljára – Lily Vu. Azon töprengtem éppen, miképp szabadulhatnék meg tőle, amikor egyszerre csak megjelent Hsziao Csing-kuang. Átlátszó ürügyet hozott fel: meg kell beszélnie velem valamit. Majd mindketten távoztak, nem is tudom már, melyikük elsőnek. Ennyi volt az egész. Hsziaónak nyilvánvalóan tanúsítania kellett, hogy Lily Vu látogatásai nem Maónak, hanem nekem szóltak. Ho Ce-csen persze nem hitte el neki. Végül Mao megbízásából Csen Jün KB-különbizottságot alakított, amely Mao Ce-tung kérésére kimondta a válást; ám ebben már Lily Vunak alig volt szerepe.

Közben ugyanis feltűnt Mao „horizontján" Csiang Csing, aki a megérkezése utáni első időkben, akárcsak Li Li-lien, a jenani színházban lépett fel – mindketten énekeltek és játszottak régi pekingi operákban is és új, realista darabokban is. Mao feltűnően érdeklődni kezdett a színházművészet – értsd: Csiang Csing – iránt, egyre többet látogatta az előadásokat. Viszony szövődött köztük; messze Jenanon kívül, a Lu Hszün Művészeti Akadémián szoktak találkozni. Miután a válás megtörtént, Mao a probléma többi részét a maga módján oldotta meg. Ho Ce-csent „orvosi kezelésre" a Szovjetunióba küldte, Lily Vu pedig mehetett haza fatornyos Szecsuanjába. Csiang Csing viszont 1938 őszén Maóhoz költözött; névleg eleinte titkárnői minőségben, később már mint a felesége élt vele.

E házasság körülményeiről és magáról Csiang Csingről is meg-

lehetősen vegyes kijelentéseket hallottam. Po Ku a nő viharos múltjáról mesélt, említette állítólagos tisztázatlan kapcsolatait magas Kuomintang-körökkel, rendezetlen párttagságát stb. Valóban, Csiang Csinget Jenanba érkezte után nem küldték pártiskolára, mint az összes többi, Kuomintang-Kínából jött párttagot, s egyébként is általában pártonkívülinek tartották. Később elterjedt az a verzió, miszerint Kang Seng már 1932-ben vagy 1933-ban felvette a pártba, Csiang Csing azonban az évek során politikailag passzív maradt (vagy éppen konspiratív tevékenységet folytatott; ez volt a második, még későbbi változat). Csiang Csing, legalábbis amíg én ott voltam, Jenanban sem fejtett ki politikai tevékenységet. Még a világot jelentő deszkákról is visszavonult. Mutatkozott viszont igen gyakran és szívesen magas lovon, mindig négy testőr kíséretében, amivel korántsem vívta ki környezetének rokonszenvét. De ebből elég is ennyi. Mellesleg jegyzem meg csupán, hogy a kényelmetlen históriát még az egyébként Mao dicsőségét hirdetni kívánó Edgar Snow sem hagyhatta figyelmen kívül már idézett „Red Star over China" című könyvében.

Mao eljárásmódjából kiderült, hogy most már szinte korlátlanul intézkedhetett, rendelkezhetett; magam is láthattam, menynyire támadhatatlan volt már abban az időben a pártvezetésben kivívott pozíciója. Hadd egészítsem ki még a képet egyetlen apró mozaikkal. Mao rossz lovas volt, és ha rövidebb távolságokat kellett megtennie, inkább gyalog ment. 1938 tavaszától azonban mentőautóval közlekedett a városon kívül. A kocsit Jenan kapta, nem is tudom már, honnét kitől. Annyi bizonyos, hogy ez az eredeti rendeltetésétől „eltérített" mentőautó volt az egyetlen gépjármű Jenanban, már ha a Jenan–Hszian között időnként közlekedő teherautóktól eltekintünk. Maón kívül azonban senki emberfia nem használhatta. S ha valahol feltűnt a gépkocsi, az emberek rögtön mondták: „Ott van Mao elnök autója."

1938–1939-ben elég gyakran találkoztam Maóval. Akkor, amikor felkereste a számára, úgy látszik, igen vonzó külföldieket, vagy különleges esetekben, mint például Csang Kuo-tao szökésekor, a leggyakrabban azonban a Kangtán, ahol egyik-másik előadását is meghallgattam. Egyszer csoportkép készült a Kangta

EPILÓGUS

1939 nyár utójának egy vasárnap reggelén, valamivel napkelte előtt, a Központi Bizottság küldönce ébresztett fel lakóbarlangomban. Lo Fu üzenetét adta át, egy cédulát, melyen ez állt: „Gyere azonnal a repülőtérre, Moszkvába repülsz." Semmi egyéb. Elképzelhető, mit éreztem. Hat évig éltem elzárva a világtól, elveszítve minden kapcsolatomat a Kominternnel... s akkor hirtelen ez az üzenet! Lázasan kapkodtam magamra a ruhámat, sebtében búcsút vettem Li Li-lientől, aki a hétvégére látogatóba jött hozzám a Művészeti Akadémiáról, elköszöntem szomszédaimtól, felszökkentem csahari pónimra, és a repülőtérre galoppoztam.

Ott már összegyűltek vagy százan, közöttük számos vezető funkcionárius. Jelen volt Mao Ce-tung is. Csou En-lajt búcsúztatták, aki feleségével és fogadott lányával szintén Moszkvába repült. Csang Kaj-sek elküldte számára saját magánrepülőgépét, egy amerikai Douglast. A gép felszállásra készen állt, de az indulás késett. Régi ismerősök léptek oda hozzám búcsúzni, hallván, hogy távozom Kínából. Még Mao Ce-tung is szerencsés utat kívánt, persze kimért udvariassággal, egyetlen szóval sem fejezte ki hálaját-köszönetét. Közben Li Li-lien is a repülőtérre érkezett. Szeretett volna velem jönni. Mao beleegyezését kértem. Ő Lo Fuhoz utasított, aki kijelentette: Li Li-lien számára a Szovjetunióból nem érkezett beutazási engedély. Csou En-laj közbeszólt, s megígérte, Moszkvában elintézi, hogy Li Li-lien utánam jöhes-

sen. Megpróbálta-e beváltani az ígéretét, nem tudom. Li Li-lient mindenesetre soha az életben nem láttam többé.

Végre felszálltunk. Lancsouban Csou En-laj és családja a szovjet támaszpontra ment. Engem Vu Hsziu-csüan, egykori tolmácsom várt, aki akkor a párt kanszui összekötőállomásának vezetője volt, s a párt vendégházába vitt. Másnap egy szovjet kocsi Csou fogadott lányát elhozta a vendégházba, engem viszont a támaszpontra fuvarozott. A parancsnok elmondta, hogy ő ragaszkodott ehhez, mert a szovjet hadsereghez tartozó személynek tekint, s a támaszpontja különben sem magánpenzió. Néhány nap múlva szovjet repülőgéppel – ugyancsak Douglasszel – utaztunk tovább, Hamin át Urumcsiba. Ott, közvetlenül a megérkezésünk után, egy étkezés alkalmával ismét nézeteltérésre került sor miattam a szovjet támaszpontparancsnok és Csou En-laj között; ezúttal Csou „nyert". Mind a négyen beköltöztünk a Kínai Kommunista Párt vendégházába.

További utunk Alma-Atán, Taskenten át vezetett Moszkvába, és incidens nélkül zajlott le. Három hétig tartott az utazás, mert a változékony őszi idő csaknem mindenütt hosszabb-rövidebb tartózkodásra kényszerített minket.

Miután megérkeztem Moszkvába, hetekig záporoztak rám a kérdések; jelentéseket írtam, kiegészítő magyarázatokat fogalmaztam. Nem volt éppen kellemes állapot, de a procedúrát rutindolognak tekintettem, hiszen végül is hét és fél évig voltam távol, és ez idő alatt kifejtett tevékenységemről valóban számadással tartoztam. Hamarosan azonban rájöttem, hogy egyéb is van a háttérben. Decemberben több napos „szembesítésen" kellett részt vennem, ahol Csou En-lajon kívül Mao Ce-tung öccse, Mao Ce-min is jelen volt, valamint a KIVB néhány vezető munkatársa. Mao Ce-min a legképtelenebb vádakat hozta fel ellenem; ezek azonban a jelenlevőkre jóformán semmilyen hatást nem tettek. Azután Csou En-laj lépett fel „fővádlóként". Végre megértettem, miért ragaszkodott hozzá annyira, hogy Lancsouban is, Urumcsiban is „kínai felügyelet" alatt álljak. Elsősorban a 19. Kuomintang-hadsereg 1934 elején lezajlott lázadásakor tanúsított magatartásomat és a Csang Kaj-sek-féle ötödik hadjárat idején általam képviselt rövid, meglepő támadások taktikáját

hozta fel ellenem. Ami a fucsieni eseményeket illeti, hamarosan takarodót kellett fújnia, miután a dolgok valós történetét ismertettem; így nagyjából elvonultak fejem felől a viharfelhők. A „passzív védelem" vádjának ügyében már igen óvatosan nyilatkozott Csou En-laj, hiszen bizonyos fokig ő maga javasolt egyfajta „elaltató stratégiát" a hosszú háborúban, míg épp én voltam az, aki a mozgékony harcászat mellett szálltam síkra, ha nem is Mao elképzeléseinek megfelelően. Maóval a Keleti Hadjáratot megelőző hadászati tervek miatt támadt ellentéteimet egy árva szóval sem említették, bár jómagam jelentést tettem a dologról.

Különböző helyekről is hallhattam később, hogy Csou En-lajt és Mao Ce-mint állítólag Mao Ce-tung megbízta: tegyenek róla, hogy Moszkvában, mint „a nép ellenségét" kizárjanak a pártból, sőt, ha lehet, esetleg likvidáltassanak is. Fontos terhelő anyagként a cunji határozatot nyújtották be a KIVB-nek, melyet az még szó szerinti, teljes változatában valószínűleg nem ismert. Mao szándéka azonban, ami erkölcsi és fizikai megsemmisítésemet illeti, kudarcot vallott.

Katonai pályafutásomnak mindazonáltal befellegzett, és hosszú ideig nem foglalkozhattam kínai problémákkal sem. Felszólítottak továbbá, hogy hallgassak kínai megfigyeléseimről és élményeimről. A parancsot szigorúan betartottam, és hallgattam. Reméltem ugyanis, hogy végül mégiscsak győzni fog a kínai politikában a marxista-internacionalista irányvonal. És a Kínai Kommunista Párt 1958-as VIII. kongresszusának 2. üléséig ez a remény mindenképpen jogosnak látszott. Ez volt a legfontosabb kérdés, mögötte háttérbe kellett szorulnia minden hajdani ellentétnek. Csak 1964-ben léptem a nyilvánosság elé kínai tárgyú cikkel, amikor a maoista vezető csoport szocialistaellenes és szovjetellenes politikája az egész világ számára nyilvánvalóvá vált. Első cikkem a Német Szocialista Egységpárt központi lapjában, a *Neues Deutschland*ban jelent meg, „Kinek a nevében beszél Mao Ce-tung?" címmel.

A Szovjetunióban azonban egyetlen pillanatig sem korlátozták személyi szabadságomat, „megtorlásról" pedig végképp szó sem volt. Ellenkezőleg, bántatlanul éltem és dolgoztam, a Nagy Hon-

védő Háború idején pedig felelősségteljes politikai munkára osztottak be. Mindazonáltal Mao Ce-tung ellenem indított „hecckampánya" és kísérőjelenségei tartósan és terhelően hatottak egész további pályám során.

Azt is hallottam, hogy az ellenem intézett támadás csak bevezetője volt annak a törekvésnek, hogy csapást mérjenek arra a marxista-internacionalista csoportra, amely 1931-ben átvette a Kínai Kommunista Párt vezetését. A kulisszák mögött Mao Cemin, Lin Piao és más, az idő tájt Moszkvában tartózkodó Mao Ce-tung-hívek állítólag Vang Ming, Po Ku és Csou En-laj ellen intrikáltak, ám szintén eredménytelenül.

Ha jól meggondoljuk, mindezeknek a dolgoknak ma már alig van jelentőségük. Mao Ce-tung rég leleplezte igazi arcát, kiderült, hogy a munkásosztály, a kommunista világmozgalom és a Szovjetunió ellensége. Ezért nem szükséges itt elismételnem, amit évekkel ezelőtt, visszatekintésképpen, a maoizmus néhány forrásáról és fejlődési tendenciájáról már leírtam.[14]

Csak még egy megjegyzést: A Szovjetunióhoz való viszonyt egész életemben a kommunista meggyőződés igazi próbakövének tartottam, nemzeti hovatartozástól és konkrét szituációtól függetlenül. Ez a meggyőződés vezérelt Kínába is; teljes elszigeteltségemben és a legnehezebb körülmények között, erőmtől telhetően, a szovjet népnek a szovjet kormány politikájában megtestesülő érdekeiért harcoltam. És ezt a vizsgát – azt hiszem, megelégedéssel mondhatom – eredménnyel álltam.

*

Itt zárom kínai tartózkodásomról készített feljegyzéseimet. Legjobb tudásom és lelkiismeretem szerint próbáltam megörökíteni élményeimet és megfigyeléseimet; nemcsak a politikai és katonai, de a személyes jellegűeket is. Remélem, hozzájárultam valamelyest azoknak az eseményeknek a megértetéséhez, amelyek már a harmincas években jelezték a kínai forradalom és a Kínai Kommunista Párt további fejlődésvonalának alakulását.

[14] Horizont, 1969. 38. sz.

Feljegyzéseim lényegesen kiegészítik, sok vonatkozásban pontosítják, részben helyesbítik is mindazt, amit „Sanghajtól Jenanig" című cikksorozatom keretében elmondtam a *Horizont* című folyóirat 1969. évi 23–38. számában.

Akkoriban alig álltak a rendelkezésemre dokumentumok, és kizárólag az emlékezetemre kellett támaszkodnom. Ha meggondoljuk, hogy huszonöt éve foglalkoztam utoljára a kínai kérdéssel, érthető, ha egyet-mást pontatlanul, töredékesen mondtam el a hetilapnak írt sorozatomban. Azt hiszem, a legfontosabb események és tendenciák így is valósághűen tükröződtek.

Jelen könyvemhez már komoly dokumentumanyag és a témát érintő irodalom állt rendelkezésemre, így kerülhetett sor emlékeim nagy részének ellenőrzésére és kiegészítésére. Mégis, annak ellenére, hogy a legapróbb részletekig, mi több, a legjelentéktelenebb mozzanatokig teljességre és helyességre törekedtem, akadnak még e feljegyzésekben is pontatlanságok és hézagok, amelyeket nem tudok kiigazítani vagy pótolni.

Említek például a 107. oldalon egy cikket, melyet a rövid, meglepetésszerű támadások harcászatáról írtam. A londoni *The China Quarterly* 1970. évi 43. számában megjelent egy dolgozat „Hua Fu, az ötödik bekerítő hadjárat és a cunji konferencia" címmel, melyben a szerző, bizonyos Cse-hszi Hu (Hu Cse-hszi) leszögezi, hogy Hua Fu néven én a *Forradalom és Háború* című katonai folyóiratban összesen nyolc cikket publikáltam. Holott én ilyesmiről egyáltalán nem tudok, és nem hihetem, hogy az emlékezetem ennyire cserbenhagyott volna. Magyarázatot talán a dolgozat 4. sz. lábjegyzete ad. Eszerint a folyóiratnak két kiadása volt. Az egyiket a kínai Vörös Hadsereg politikai főcsoportfőnöksége jelentette meg. Ennek a változatnak két száma maradt fenn, melyek az 1932 augusztusában tartott ningtui konferencia idején jelentek meg. A másik kiadást a kínai szovjetkormány Forradalmi Haditanácsa készítette 1933. november és 1934. szeptember között. A nyolc Hua Fu-cikk ebben a második kiadásban jelent meg. Abban az időben csakugyan összeállítottam a haditanácsnak javaslatokat és elemzéseket. Valószínűleg ezek jelentek meg teljes terjedelmükben vagy kivonatosan a katonai vezetők szűkebb körének szánt kiadásban, anélkül, hogy tudtam volna róla.

Kínai nevemet különben, amely Li Tö volt (fordítható így is: „Li, a német") Hua Fu-val helyettesíthették, ami annyit jelent: „Kína-szakértő".

Mellesleg megjegyzem itt, hogy a cikk szerzője – eredeti dokumentumokra hivatkozva, melyeknek hitelességében annál kevésbé kételkedhetem, mert időközben hozzájutottam néhány Hua Fu-cikk fénymásolatához és „visszafordított" szövegéhez – igen jól tájékozottan fejtegeti Csou En-laj elaltató stratégiáját: éppen azt a hadászati koncepciót tehát, amelyet később igyekeztek az én számlámra írni. Megfelelő cikkeket idézve (lásd *The China Quarterly* említett számának 38. oldalán a 27. és a 28. lábjegyzetet) arra is utal, hogy Csu Te és Peng Tö-huaj, ha megkésve is, de határozottan a rövid, meglepetésszerű támadások harcászata mellett foglalt állást. Ebből ismét látható, hogy Mao Ce-tung Cunjiban a fejük tetejére állította a dolgokat, amikor „passzív védekezéssel" és „a katonai vezetés monopolizálásával" vádolt engem.

Persze már ez az egyetlen példa is mutatja, hogy vannak további tisztázásra váró kérdések. Az utolsó szó e tárgyban a történészeké. Emlékezéseimmel csak arra törekedtem, hogy egy szemtanú egyéni nézőpontját rögzítsem: „ahogy én láttam" mindezeket a történelmi eseményeket.

Éppen ezért e feljegyzések talán új ösztönzést adnak, új támpontokat szolgáltatnak a történészek számára, akiknek majd a hivatalos okmányokból kell kiindulniuk. Ha pedig emlékezéseim fegyvert szolgáltatnának a maoista történelemhamisítók leleplezéséhez, a maoizmus ellen vívott politikai-ideológiai harchoz, célomat máris elértem.

FÜGGELÉK

A könyvem végén említett Hua Fu-cikksorozat első darabja 1934. április elején jelent meg, méghozzá – tartalmából következtetve – bevezetésként a *Forradalom és Háború* című folyóirat második kiadásához. A cikk eredetileg oroszul íródott, majd kínaiból tették át ismét németre. Szövegét egyeztettem az orosz változatéval.

A FORRADALMI HÁBORÚ ÉGETŐ KÉRDÉSEI

A Központi Szovjetterület Vörös Hadserege a múltban sikeres harcokat vívott a Kuomintang-csapatok ellen, és sok nagy győzelmet aratott. Győzelmeit annak köszönhette, hogy sikeresen kombinálta az ellenséges menetoszlopok bekerítését az ellenség szárnyai ellen intézett támadásokkal és az ellenség hátában kibontakoztatott partizánháborúval. Mindebből világosan látszik, mi adja a forradalmi csapatoknál a legfőbb pluszt: a nagyfokú mozgékonyság, az eltökélt cselekvés és a merész, meglepetésszerű támadás.

Az ellenség a múltban számos keserű leckét kapott. Jelenleg folytatott ötödik „büntető expedíciója" alapvetően különbözik a korábbi hadjáratoktól. Hadászati szempontból az ellenség teljességgel lemondott régebbi céljáról, a döntő csata gyors kikényszerítéséről. Most azzal próbálkozik, hogy élőerőinket és anyagi

forrásainkat fokozatosan kimerítse. Célja elérése érdekében sajátos, különleges harcászatot alkalmaz. Ennek legfőbb jellemvonása az úgynevezett blokkházharc koncepciója, mely arra irányul, hogy szovjetterületünk körül egyre szorosabbra húzzák a blokád gyűrűjét, lehetetlenné tegyék számunkra a manőverháborút, partizánalakulatainkat pedig elszakítsák a Vörös Hadsereg főerőitől. Sikerült is mind a szovjetterületek, mind a Vörös Hadsereg körül sűrű erődhálót fonniuk. Az ellenség modern haditechnikát alkalmaz (géppuskák, aknavetők, tüzérség), a harctéren nagy erejű tűzfegyvereket összpontosít, légierejével támogatja és erősíti gyenge gyalogsági kötelékeit.

Nyilvánvaló, hogy ezzel az ellenséges harcászattal szemben nem bizonyulhatnak elégségesnek a partizánháború általunk eddig alkalmazott egyszerű eszközei. Annak érdekében, hogy az ellenség új harcászatával szemben is kivívhassuk a döntő győzelmet, a Vörös Hadseregnek el kell sajátítania és alkalmaznia kell a modern harcászat alapelveit. Most az a feladat, hogy hadseregünk régebbi, alapvető előnyeit megőrizzük, egyszersmind azonban harci módszereinket is bővítsük. A jelen körülmények között az új harcászatnak lényegében a következő három vezérelvből kell kiindulnia:

1. Partizánakciók végrehajtására kis harci csoportokat kell kiküldeni azzal a feladattal, hogy lekössék, gyengítsék, megosszák az ellenséges erőket. Ennek során együttműködnek a helyi egységekkel, amelyek az ellenfél szárnyain végzik hadműveleteiket, egyszersmind azonban frontálisan is szembenállnak vele. Ezek a harci csoportok a rájuk bízott fontos feladatot csak a lakosság segítségével hajthatják végre, s ezt is csak akkor, ha minden harccselekményük során messzemenő önállóságot tanúsítanak, állandóan kezdeményeznek, mozgékonyak és elszántak. A partizánakciók során ezek a harci csoportok még a következő feladatokat is végrehajtják: útburkolatok rombolása, az ellenség műszaki létesítményeinek és erődítményeinek rongálása, csapatainak elválasztása az erődítményektől nyílt terepen.

2. Az ellenség támadásának fő irányaiban védelmi rendszert kell létrehozni, amely a szovjetterület közvetlen biztonságát szolgálja. Ez csak akkor érheti el célját, ha sikerül minimális ember-

anyaggal, fegyver- és lőszermennyiséggel minél nagyobb ellenséges erőt lekötni. E cél elérése érdekében a hadászatilag fontos pontokon fedezékeket vagy megerődített állásokat (fedezékcsoportokat) kell építeni, melyek védelmet nyújtanak az ellenség légibombái és tüzérségi tüze ellen. Hegyes terepen elegendő, ha mozgó védelmi harcot folytatunk.

Bárhogyan alakuljon is a helyzet, mindig szem előtt kell tartani csapataink különleges adottságait, elsősorban azt a tényt, hogy a vöröskatonák képesek a hősi harcra. Ezért minden védelmi hadművelet során aktív védelmet kell szervezni. A fedezékállásokat minimális létszámú emberrel és a lehető legkevesebb lőfegyverrel kell tartanunk, miközben főerőink rövid, meglepetésszerű támadásokat hajtanak végre, lesből rontanak az ellenségre, szétugrasztják és megsemmisítik a védőállásaink előterében tartózkodó erőit. A passzív védelem viszont elkerülhetetlenül vereséghez vezet.

3. Így egy meghatározott irányban összpontosítjuk főerőinket, hogy az ellenséget az erődövezeten kívüli térségben határozottan és meglepetésszerűen megtámadhassák, élőerőit megsemmisíthessék. Bár a partizánakció és a védelem a forradalmi háború elengedhetetlen velejárója, mégis csupán a harc kiegészítő formáit jelentheti. Döntő jelentősége van itt a főerők manővereinek, meglepetésszerű támadásainak. A Vörös Hadsereg csak így vívhatja ki a győzelmet az ötödik „büntető hadjárat" és az ellenfél további hadműveletei során; csak így lesz módja rá, hogy ismét hadászati offenzívába menjen át.

Mindezt figyelembe véve a harcászati módszerek is változnak. Az ellenség általában nem távolodik el 10–20 *li*nél messzebb a blokkházaitól (egy *li* kb. fél kilométer – O. B.), s ezért manapság nemigen tudjuk mélyebbre becsalogatni területünkre. Ha le akarunk csapni rá, lesben kell állnunk, hogy előnyomulása esetén megsemmisítő támadást intézhessünk ellene. A legkedvezőbb megoldás a szárny elleni támadás; elsősorban az utóvédre gondolok itt, megtámadhatjuk azonban villámgyorsan az élővédet is, a lényeg csupán az, hogy az ellenséget elszakítsuk kiindulóállásaitól, így biztosan megsemmisíthessük élőerőit, fegyvereit és harceszközeit pedig zsákmányul ejthessük. Mihelyt harcba bocsátko-

zunk, azonnal be kell vetnünk minden erőnket és eszközünket, hogy a harc kimenetelét a lehető leggyorsabban, lehetőleg egyetlen csapással eldönthessük.

Az itt részletezett három harcászati alapelvet minden parancsnoknak ismernie kell, és értenie kell azokhoz a biztosítási intézkedésekhez is, amelyek csapataink bármifajta harctevékenysége során szükségesek. A blokkházháború körülményei között – amikor szinte állandó harcérintkezésben állunk a modern technikával felszerelt ellenséggel – a harcászati manőver sikere közvetlenül ezektől az intézkedésektől függ. Ilyenek a következők: ügynöki és katonai felderítés, a menetoszlop élének, oldalának és hátának biztosítása, harci őrszemek a fedezékállások körül, passzív és aktív légelhárítás. Sajnos, ezeket az intézkedéseket még nem foganatosítjuk kellőképpen. Az ellenség meglepetésszerű éjszakai és légitámadásokkal használja ki e téren elkövetett mulasztásainkat.

A saját csapataink és az ellenséges csapatok körében folytatott politikai munka láttán gyakran az az érzése támad az embernek: boldog békeidőket élünk. Rugalmasabb politikai munkára van szükségünk, különösen alsóbb szinten!

Ami az anyagi biztosítást illeti, a rendelkezésünkre álló anyagokat takarékosan kell felhasználnunk. Főleg a lőszerkészletet nem szabad idő előtt eldurrogtatnunk. Egyáltalán, a lőfegyvereket, de egyéb harceszközeinket is nagyobb gonddal kell kezelnünk, ápolnunk. Ebben a vonatkozásban még sok a tennivalónk.

Az új háborús körülmények még határozottabb cselekvést és még bátrabb elhatározásokat kívánnak vörösparancsnokainktól. Készen kell állniuk a gyors és pontos helyzetmegítélésre, csapataik és az ellenség számszerű erejének felbecsülésére, a terepnek mind a magunk, mind az ellenség vonatkozásában történő felmérésére, az időtényező figyelembevételére. Csak akkor juthatnak a legrövidebb idő alatt is szilárd elhatározásra; akkor valósíthatják meg elhatározásukat habozás, ingadozás nélkül. Ehhez azonban elengedhetetlen, hogy parancsnokaink ne csupán a maguk személyes bátorságára és vakmerőségére építsenek, hanem határozottságukat és akaraterejüket harcászati jártassággal párosítsák. Ha ez az előfeltétel hiányzik, a parancsnokok a modern há-

ború nehéz körülményei között már nem képesek kellőképpen vezetni csapataikat, mert nem áll módjukban, hogy a harctéren kifogástalan, rugalmas manővereket hajtsanak végre.

A politikai munkásoknak hasonlóan képeseknek kell lenniük a szüntelenül változó helyzet helyes megítélésére, azoknak a nehéz feltételeknek a tisztázására, amelyek között a harc állandóan folyik. Ismerniük kell a harcászat alapelveit, nem szabad a gyakorlatban zajló harccselekményektől elszakadva a fellegekben járniuk, nekik is konkrét politikai intézkedésekkel kell segíteniük a harcmezőn kivívandó győzelmet.

Folyóiratunk, a *Forradalom és Háború,* hozzá kíván járulni a vörösparancsnokok és a politikai munkások iskolázásához és továbbképzéséhez azzal a céllal, hogy így a modern harcászat és a politikai munka megfelelő módszereinek kérdéseiben eligazodjanak, s jól képzett káderei legyenek Vörös Hadseregünknek.

Parancsnokaink és politikai munkásaink java része egykori vöröskatona. Nem volt lehetőségük, hogy rendszeres kiképzésben részesüljenek, ezért kizárólag saját gyakorlati harci tapasztalataikra támaszkodnak.

Folyóiratunk, a *Forradalom és Háború,* fel akarja vértezni őket azokkal a bőséges ismeretekkel, amelyek nemcsak Vörös Hadseregünk értékes, sokoldalú tapasztalatainak rendszerezéséből és általánosításából, de minden más forradalmi háború, különösképpen a Szovjetunió polgárháborújának tanulságaiból is adódnak. Ez lehetővé teszi majd hadseregünk káderei számára, hogy a legelső arcvonalban tevékenykedve is tovább képezzék magukat anélkül, hogy harcfeladataik teljesítésétől elvonnánk őket.

Annak érdekében, hogy folyóiratunk e feladatának eleget tehessen, aktív együttműködésre szólítunk fel minden parancsnokot. Célkitűzéseinket ugyanis csak akkor érhetjük el, ha Vörös Hadseregünkben a katonai és a politikai munka alapelveit egységbe forrasztjuk a mindennapok tapasztalataival; csak így képzelhető el a hadseregben a modern káderképzés.

NÉVMUTATÓ

SZEMÉLYNEVEK

Alley, Rewi – 375

Bethune, dr. Norman – 373, 374
Braun, Otto (Li Tö; Hua Fu) 5, 51, 159, 223, 310, 372, 389–391

Caj Ho-szen – 145
Caj Ting-kaj – 11, 38–41, 43–45, 52 71, 72, 75, 92–95, 97–100, 115, 151 159, 235
Ceng San – 86

Csang – 93
Csang Co-lin – 198
Csang Hao – 226, 229, 231, 232, 234 246, 260, 326, 364
Csang Hszüe-liang – 38, 40, 212, 213, 220, 222, 229, 232, 237, 242, 245, 246, 248, 249, 253, 254, 257, 264, 268, 269–276, 278–280, 320
Csang Kaj-sek – 7, 8, 11, 12, 15, 16, 21, 22, 26, 28, 29, 32–34, 36–41, 43–46, 53, 55, 60, 62–64, 66, 72, 88, 92–100, 112, 113, 115, 116, 119, 120, 122, 126–130, 136, 139, 140, 142, 143, 146, 151, 162–164, 166, 167, 170, 174–176, 178–181, 190, 197, 206, 212, 222, 227–230, 232, 240–242, 245, 249–252, 254, 255, 257, 263, 264, 269–277, 279, 280, 282, 283, 288, 292, 293, 297, 300–303, 305, 306, 309, 311, 314, 316–318, 321, 326–328, 330, 333, 336, 340–343, 346, 347, 350, 351, 353, 354, 356–362, 376, 382, 385, 386
Csang Kuo-tao – 23, 28, 35, 80, 145 146, 157, 178, 182, 184–188, 192–208, 215, 216, 223, 231, 256–268, 284–286, 289, 291, 293, 299, 311, 312, 315, 321, 328, 330, 333, 334, 350, 368
Csang Taj-lej – 145
Csang Ven-tien *lásd* Lo Fu
Csen Csang-hao – 201, 204, 259, 262
Csen Cseng – 37, 64, 66, 67, 71, 93, 97, 100, 103, 240, 336
Csen Cseng-zsen – 86
Csen Csi-tang – 112, 120, 122
Csen Ji – 90, 119, 127–129
Csen Jün (Liao Cseng-jün) – 42, 89, 92, 142, 156, 158, 218, 288, 320, 321, 326, 328, 330, 365, 367
Csen Sao-jü *lásd* Vang Ming
Csen Tu-hsziu – 88, 290, 349
Csiang Csing – 365–368
Csin Pang-hszien *lásd* Po Ku
Csin Si-huangti – 215, 382

Csou – 134, 137, 138, 141, 163–165, 167
Csou En-laj – 14, 15, 23, 29, 30, 31, 35, 36, 42, 47, 53–55, 60, 68, 70–72, 79, 86–90, 94, 108, 110, 112, 116, 117, 119, 120, 133, 135, 138–140, 142, 145–150, 153, 154, 156, 158, 165, 172, 174, 177, 182, 188, 194, 205, 220, 222–225, 232–234, 237–239, 242, 248, 256, 260, 270–274, 276, 277, 279, 280, 282, 286, 289, 312, 313, 328–330, 334, 336, 343, 355–357, 370, 373, 385–388, 390
Csu Te – 16, 20, 39, 54, 68, 70–72, 89, 90, 100, 103, 106, 113, 133, 135, 149, 154, 172, 176, 188, 200, 201, 205, 207, 259, 261, 262, 264, 265, 270, 286, 306, 312, 313, 328, 329, 365, 366, 390
Csü Csiu-paj – 130, 131, 145

Dimitrov, Georgi – 278, 325
Dzsingisz kán – 382

Ewert, Arthur – 9–12, 30, 39, 42–44, 47, 48

Falkenhausen, Alexander von – 32
Fang Cse-min – 20, 27, 115, 145, 149
Feng Jü-hsziang – 20, 38–41, 43, 44, 48, 75, 197
Fred *lásd* Stern, Manfred

Hatem, dr. George (Ma Haj-tej) – 265, 281, 320, 322, 366, 367, 370, 372, 375
Ho Ce-csen – 367
Ho Jing-csin – 273, 283, 356
Ho Kan-cse – 142
Ho Lung – 20, 21, 35, 114, 138, 149, 157, 259–261, 276, 306, 329
Hsziang Csung-fa – 14, 145
Hsziang Jing – 14, 15, 23, 30, 31, 36, 54, 71, 72, 79, 80, 86, 89, 119, 127–131, 145, 288, 306, 307, 326, 328, 330, 348, 355
Hsziao Csing-kuang – 52, 53, 59, 87, 136, 137, 297, 306, 330, 365, 367
Hsziao Ko – 27, 96, 114, 115, 138, 157, 260, 261
Hszü Haj-tung – 127, 210, 211, 215. 216, 220, 222
Hszü Hsziang-csien – 20, 35, 184, 186, 201, 203–205, 207, 259, 262, 266
Hu Cung-nan – 210–212, 221, 246 256, 261, 264, 267, 268
Hu Cse-hszi – 389
Hu Csiao-mu – 277
Hua Fu *lásd* Braun, Otto

Jang Hu-cseng – 212, 221, 237, 242 245, 246, 248, 253, 254, 257, 264 268, 269, 271–276, 293
Jang Sang-kun – 91, 172, 289, 329
Je Ting – 20, 50, 129, 130, 306, 307
Jen Hszi-san – 233, 238–240, 301, 306, 312
Jü Han-mou – 120
Jün Taj-jing – 145

Kaj Feng – 232, 234
Kang Seng (Csao Jung) – 10, 42, 51, 288, 320, 321, 326, 328, 330, 368
Kao Kang – 192, 197, 215, 216, 220, 293, 330
Karmen, Roman – 375
Konfuciusz – 279
Konoje, Fumimaro – 352–354, 358
Kotnis, dr. – 374
Kriebel – 32
Ku Po – 86
Kuan Hsziang-jing – 261
Kukuskin, K. V. – 278
Kung Ho-csung – 35, 36
Kuo Mo-zso – 336
Kuo, Warren – 358

Lao-ce – 83
Lenin, Vlagyimir Iljics – 109, 308, 331
Li Cu-sen *lásd* Szlavin

Li Li-lien – 365–367, 385, 386
Li Li-szan – 13, 14, 16, 17, 22, 46, 76, 88, 144, 149, 230, 235, 291, 321
Li Ta-csao – 145
Li Tö *lásd* Braun, Otto
Lin Piao – 51, 67, 70, 87, 89–91, 100, 109, 113, 139, 154, 162, 163, 164, 172–174, 177, 212, 221, 242, 243, 298, 306, 316, 329, 388
Lin Po-csü – 293
Lindbergh, Charles Augustus – 32
Liu Cse-tan – 192, 197, 210, 215, 216, 220–222, 242
Liu Pang – 383
Liu Po-cseng – 31, 54, 58, 60, 79, 90, 149, 154, 173, 175, 176, 180, 188, 201, 207, 259, 262, 264, 306, 329
Liu Sao-csi – 92, 328, 348, 370
Lo Fu (Csang Ven-tien) – 10, 12, 14, 30, 34, 39, 42, 51–54, 73, 78, 80, 87, 88, 108, 109, 133, 134, 139, 142, 145, 152, 154–156, 165, 172–175, 177, 182, 192, 208, 209, 216, 223, 225, 232, 233, 243, 246, 270, 277, 286, 289–292, 312, 321, 328, 330, 333, 334, 364, 369, 371, 373, 385
Lo Ji-nung – 145
Lo Ming – 52, 53, 87
Lo Zsuj-csing – 91, 162, 298, 332, 333
Lu Hszün – 295, 296, 367

Ma – 212, 221, 256, 261, 264, 267, 269, 284
Ma Haj-tej *lásd* Hatem, dr. George
Ma Hung-kuj – 246, 256
Ma Hung-pin – 212, 225
Ma Pu-csing – 247, 256
Mao Ce-min – 70, 87, 239, 386–388
Mao Ce-tan – 87
Mao Ce-tung – 6, 15–17, 19–21, 23, 29, 30, 35–37, 39, 40, 42, 44, 47, 50–55, 61, 68–71, 73–91, 94, 95, 98, 99, 101–103, 108–111, 113, 116, 118–121, 125, 130–134, 137–165, 167, 172–179, 182–186, 188, 189, 192–195, 197, 199–202, 204–206, 208, 209, 211, 213–218, 220–223, 225–251, 253–257, 260–263, 266–272, 274, 276, 277, 279, 280, 282, 284, 285, 288, 289, 290, 292, 294, 296, 298, 299, 302–311, 313–323, 325–335, 337, 339, 340, 343, 346–352, 354, 356–371, 373–377, 379–388, 390
Mickevics (Seng Csung-liang) – 10, 42, 121

Noulens-Ruegg – 9

Pan – 92
Peng Paj – 145
Peng Tö-huaj – 20, 68, 70, 72, 90, 103, 106, 113, 139, 149, 154, 172–174, 177, 208–211, 214, 217, 221, 222, 225, 232, 234, 237, 256, 261, 289, 306, 313, 326, 329, 338, 390
Plehanov, Georgij Valentyinovics – 109
Po Ku (Csin Pang-hszien) – 10, 12, 14, 30, 34, 35, 42, 44, 50–55, 68, 71–73, 79, 80, 82, 84, 85, 87–89, 91, 93–99, 103, 108, 109, 111, 113, 116, 117, 120, 131, 133, 135, 139, 144–156, 158, 165, 172, 173, 177–179, 182, 184, 185, 192, 194, 202, 204, 208, 218, 222, 223, 225, 232, 234, 242, 250, 253, 270–273, 276, 277, 280, 281, 286, 289, 291, 305, 311, 313, 324, 325, 326, 328, 329–331, 334, 335, 343, 348, 361, 363, 368, 369, 371, 373, 388

Seeckt, Hans von – 32
Seng Csung-liang *lásd* Mickevics
Si-huangti *lásd* Csin Si-huangti
Smedley, Agnes – 11, 41, 265, 279, 301, 366, 367, 372, 373
Snow, Edgar – 41, 48, 125, 155, 159, 206, 215, 220, 230, 235, 272, 276, 366, 368, 370–373, 383
Snow, Helen – 366, 373
Stern, Manfred (Kléber; Fred) – 42–44, 47, 48, 54, 66, 71, 72, 94–96, 98–100, 151

Szlavin (Li Cu-sen) – 10, 42, 121
Sztálin, Ioszif Visszarionovics – 276, 308, 325, 331
Szun Jat-szen – 11, 12, 283, 288, 315, 348, 349, 351, 359
Szun-ce – 83
Szung – 72
Szung Csing-ling – 11, 40
Szung Csö-jüan – 301–303

Teng Csung-hszia – 145
Teng Fa – 48, 50, 226, 246, 357, 370
Teng Hsziao-ping – 87
Tung Csen-tang – 92, 100, 161, 262
Tung Pi-vu – 286, 330

Vang – 48, 49, 370
Vang Csia-hsziang – 31, 36, 54, 92, 109, 133, 134, 139, 142, 152, 154, 165, 166, 172, 177, 182, 208, 214, 225, 232, 234, 243, 289, 326
Vang Csia-lie – 141
Vang Csing-vej – 283, 353, 354, 358–361
Vang Hung-nung – 259
Vang Ming (Csen Sao-jü) – 14, 74–76, 80, 88, 121, 145, 156, 160, 200, 280, 288, 310, 320, 321, 325–330, 332–335, 343, 347–349, 353, 354, 356 364, 373, 388
Vu Hsziu-csüan – 50, 51, 128, 155, 386
Vu Liang-ping – 331, 369
Vu, Lily – 366, 367
Vu Pej-fu – 198

Wetzell, Georg – 32

FÖLDRAJZI NEVEK

Abesszinia – 230
Alma-Ata – 386
Amerika – 43
Amerikai Egyesült Államok – 10, 21, 272, 301, 303, 309, 358, 363, 371, 376
Anglia – 21, 32, 272, 301, 303, 309, 358, 363
Anhuj – 21, 27, 66, 115, 186, 211, 285, 338
Apa (Ngapa) – 200, 203

Belorusszia – 247
Belső-Mongólia – 38, 157, 184, 198, 212, 225, 226, 250, 254, 294, 304, 382
Brazília – 9
Burma – 173, 309

Cunji – 109, 136–142, 144–146, 148–152, 154–157, 159–165, 172, 173, 175, 178, 186, 193–196, 223, 245, 291, 321, 362, 390
Csahar – 38, 233, 236, 240, 241, 244, 264, 268, 301, 304, 338, 374
Csamdo *lásd* Hszikang
Csangcsiakou (Kalgan) – 40, 304
Csangsa – 22, 23, 86, 95, 354, 355
Csangting – 64
Csaoan – 48
Csapej – 8, 38, 43
Csendes-óceán – 305, 358, 361, 362
Csengcsou – 342
Csengtu – 180
Csenjüan – 140
Csesujho – 163
Csian – 23, 101, 355
Csianghszi – 14–16, 19–21, 26, 27, 36, 37, 42, 46, 49, 52, 56, 68, 72, 73, 85–87, 89, 90, 94, 95, 115, 120, 129, 132, 135, 148, 182, 192, 217, 224, 235, 326, 338, 355
Csiangszu – 240, 318, 338, 342
Csiaocsötou – 176
Csienjang – 97

Csienning – 64, 66, 67, 69–71, 93, 94, 98, 100, 101, 112
Csienou – 97
Csihszien – 239
Csinan – 342
Csinghaj – 174, 178, 182, 192, 200, 201, 203, 212, 221, 258, 265
Csingho – 256, 293
Csingjang – 212, 256, 261
Csingjüan – 261, 264, 268
Csingkangsan – 19, 20, 89, 149
Csingpien – 274
Csingsujho – 256, 264, 267
Csinsacsiang – 166, 167, 170, 173–179, 260
Csiucsiang – 342
Csiucsüan – 266
Csöcsiang – 27, 33, 66, 115, 318, 338
Csungking – 141, 161, 162, 346, 353, 356, 364
Csüancsou – 134
Csüanhszien – 134, 136
Csücsing – 170, 172

Dairen *lásd* Talien

Európa – 43, 382

Fenho – 239–241, 244
Franciaország – 32, 303, 309, 358, 363, 372
Fucsien – 14–16, 21, 26, 28, 31, 33, 43–47, 49, 52, 56, 65, 67, 73, 85–87, 92, 93, 95–102, 113, 115, 129, 151, 249, 387
Fucsou – 65, 92, 93, 96, 97
Fuhszien – 219, 274
Fuping – 338
Futuncsi – 45

Genf – 371
Góbi-sivatag – 219, 265

Halhin-Gol – 308
Hami – 246, 262, 266, 307, 386
Hancsiang – 48, 49
Hanoi – 353
Harbin – 7
Hasszan-tó – 307
Hejcsengcsen – 256
Honan – 20, 21, 27, 34, 186, 210, 240, 268, 285
Hong Kong – 11, 309, 372
Hopej – 20, 304, 317, 374
Hosuj – 212
Hszian – 48, 212, 219, 232, 248, 249, 264, 269–274, 276–280, 282, 283, 289, 333, 334, 357, 368, 370
Hsziangcsiang – 134, 307
Hsziaocsin – 182
Hszikang (Csamdo) – 84, 128, 157, 174, 178, 181, 182, 184, 185, 187–190, 192, 203, 204, 210, 216, 225, 246, 257–260, 286
Hszincsiang – 157, 174, 182, 183, 192, 200, 201, 208, 211, 212, 225, 235, 246, 262, 266
Hszinfeng – 65, 132
Hszingkuo – 64, 101, 112
Hszinkou – 317
Hszücsiang – 33, 37, 45, 47, 54, 65, 67, 71, 94, 96, 101, 106
Hszücsou – 342
Huancsiang – 267
Huangho – 181, 200, 216, 219, 221, 233, 238–242, 256, 261–264, 266, 268, 284, 293, 302, 316, 319, 338
Huangpu – 8
Huanhszien – 268
Hujcsang – 31, 64, 65, 101, 112, 113, 120, 128, 132
Hujli – 176, 178, 192
Hujning – 261
Hunan – 19–21, 27, 28, 33, 35, 63, 65, 83, 85, 86, 89, 94, 101, 107, 112, 114, 115, 118, 129, 132, 134, 135, 137, 138, 141, 157, 162, 259, 355
Hupej – 21, 27, 28, 34, 114, 158, 186, 211, 236, 240, 241, 244, 268, 285, 301, 338, 355

Indokína – 170, 305, 309, 353, 383

Jalu – 359
Jalungcsiang – 258
Jangce – 8, 21, 27, 28, 34, 35, 47, 114, 130, 139, 161–166, 179, 181, 200, 305, 306, 327, 342, 343, 354
Japán – 17, 18, 39, 41, 43, 44, 46, 61, 74, 75, 80, 151, 153, 158, 160, 185, 187, 192, 193, 199, 200, 209, 214, 217, 218, 224, 225, 228–231, 235, 236, 240, 248, 250–253, 255, 260, 264, 266, 269–271, 273, 274, 278, 279, 282, 288, 289, 292, 299, 306, 309, 310, 311, 312, 314, 336, 339, 347, 352, 353, 355, 359, 360, 362, 369, 376, 380
Jenan – 48, 51, 219, 221, 222, 224, 248, 259, 263, 267, 274, 280–283, 285, 288, 295, 297, 298, 300–310, 315–317, 319, 320, 326, 329, 333, 335–337, 341, 342, 348, 349, 352, 353, 355–357, 361, 363, 365–368, 370–375, 377, 381, 389
Jicsuan – 221, 238
Jipin – 163
Joucsi – 97
Jungan – 97
Jungfeng – 64, 65, 95, 96, 99–101, 112, 113
Jungtingho – 301, 302
Jüanmou – 170, 172, 176
Jülin – 221, 222, 247, 274
Jünnan – 84, 139, 142, 153, 161–164, 166, 167, 171, 175, 182, 246, 259, 309
Jütu – 116

Kajfeng – 342
Kalgan *lásd* Csangcsiakou
Kambodzsa – 383
Kance – 258, 260
Kancsiang – 33, 37, 47, 54, 65, 71, 72, 96, 101, 132
Kancsou – 22, 23, 36, 65, 101, 132
Kancsüan – 217, 274
Kangting – 180
Kanszu – 146, 178, 182, 183, 185, 187, 190, 192, 193, 197, 200–205, 208–213, 216, 219, 221, 225, 245, 246, 248, 252, 254, 256, 257, 260–265, 267–269, 274, 284, 293, 370, 386
Kanton (Kuangcsou) – 8, 11, 12, 23, 86, 134, 346, 354
Korea – 308, 359
Közép-Ázsia – 182
Központi Szovjetterület – 5, 6, 11, 18, 23, 26, 29–33, 36–44, 47, 52, 55, 63, 65, 74, 77, 78, 82, 83, 85, 88, 92–94, 98, 99, 101, 107, 108, 116, 118, 119, 127, 136, 144, 147, 148, 154, 193, 240, 275, 297
Kuangcsang – 64, 65, 67, 71, 72, 94, 95, 100–103, 106–109, 112, 148
Kuangcsou *lásd* Kanton
Kuanghszi – 11, 39, 72, 118, 132, 134, 135, 137, 167, 229, 245, 249, 250
Kuangling – 170
Kuangtung – 11, 20, 28, 33, 39, 45, 56, 59, 63, 65, 72, 93, 101, 102, 112, 118, 120, 129, 132–134, 137, 229, 245, 249, 250
Kuanling – 167, 317
Kucsien – 107
Kujcsou – 35, 61, 92, 114, 118, 134, 135, 137–142, 145, 153, 157, 161, 164, 166, 171–173, 259
Kujjang – 141, 162–164, 167, 170, 259
Kujüan – 256, 261
Kuku-Nor – 192
Kunming – 167, 170, 259

Lajjüan – 317
Lancsou – 50, 201, 212, 261, 307, 386
Laosz – 383
Lhasza – 180
Lianghokou – 185, 187–189, 191, 192, 196
Licsuan – 31, 37, 46, 52–54, 65, 67, 68, 72, 136, 297
Liping – 135–140
Loan – 37, 65
Locsuan – 274, 299, 310, 311, 313–315, 322
Loho – 217
Lojang – 279

London – 158, 389
Loping – 170
Lucsou – 163
Lukoucsiao (Marco Polo-híd) – 300–302
Lusan – 258
Luting – 190
Lutingcsiao – 180

Mandzsukuo – 38, 235, 264, 353
Mandzsúria – 7, 198, 216, 235, 240, 304, 305, 359, 363
Maoerkaj – 185, 187, 190–192, 194–196, 199, 205, 232, 245
Marco Polo-híd *lásd* Lukoucsiao
Mekong – 260
Mincsiang – 97, 161, 179, 185, 187, 201, 203
Minhszien – 210–212
Minsan – 201, 203, 209
Mongólia (Mongol Népköztársaság) – 197, 219, 225, 230, 233, 235, 236, 237, 241, 242, 246, 247, 305, 307, 383
Moszkva – 7, 11, 12, 14, 18, 41–43, 50, 109, 156, 158, 160, 199, 214, 218, 226, 231, 232, 236, 241, 246, 255, 263, 269, 276–278, 280–282, 288, 310, 320, 326, 364, 369, 385, 386
Moukung – 182, 184, 185, 187, 190, 192, 258
München – 358, 359

Nancsang – 20, 47, 72, 88, 89, 95, 114, 354, 355
Nanfeng – 31, 37, 46, 65, 67, 102, 103
Nanking – 15, 32, 39, 236, 249–251, 254, 256, 268, 270, 273–275, 279, 281–283, 289, 296, 304–308, 313, 314, 316, 326, 342
Nanping – 45, 66, 97, 101
Németország – 6, 9, 17, 21, 32, 89, 278, 308
Ngapa *lásd* Apa
Ninghszia – 146, 183, 208, 211, 212, 221, 225, 233, 245–248, 254, 256, 261, 264, 267, 268, 274, 293
Ninghua – 31, 64, 115
Ningtu – 20, 29, 31, 37, 42, 73, 86, 112, 113, 144, 389
Ningvu – 317

Olaszország – 18

Pahszi – 201, 203, 207, 208
Pajjü – 260
Pajlungcsiang – 209, 210
Paoan – 214, 217, 247, 249, 255–257, 259, 260, 262, 264, 269–272, 275, 276, 278–281, 298, 363, 370
Paotou – 304
Peking – 11, 27, 34, 40, 41, 51, 58, 288, 300–302, 304, 342, 370, 373, 375, 376
Pingcsiang – 355, 356, 360
Pinghszingkuan – 316, 317, 319
Pingliang – 212, 256
Pucsou – 239

Sacsi – 45
Sahszien – 97
Sanghaj – 5, 7, 8, 10, 11, 14, 15, 18, 28, 30, 31, 34, 35, 37, 39, 41–44, 46, 56, 60, 71, 85, 88, 94, 95, 98, 99, 111, 116, 121, 151, 305, 306, 316, 321, 322, 365, 372, 389
Sanhajkuan – 38
Sanhszi – 158, 225, 233, 237, 238, 240, 244, 245, 264, 268, 273, 297, 301, 304, 306, 313, 316, 317, 338, 374
Santou *lásd* Szvatou
Santung – 158, 304
Saovu – 67, 97
Sárga-tenger – 382
Senhszi – 27, 28, 34, 38, 146, 157, 183, 185, 187, 192, 193, 197, 200, 202, 208, 209, 211, 212, 215–217, 219, 220, 222, 223, 225, 229, 232–234, 237–242, 245, 246, 248, 254, 256, 268, 271, 273, 274, 276, 281, 285, 302, 307, 316 338, 342
Senhszi–Kanszu–Ninghszia *lásd* Sen–Kan–Ning

Sen–Kan–Ning (Senhszi–Kanszu–Ninghszia) – 255, 257, 262, 263, 266–268, 272, 275, 282, 284, 288, 292–296, 300, 301, 306, 316, 328, 330, 331, 334, 336, 338, 339, 356, 359, 369, 370, 372–378
Sicseng – 112, 115
Siku – 260
Simien – 179, 180
Svájc – 372

Szaoszernaja – 308
Szecsuan – 28, 34, 35, 114, 127, 128, 138, 139, 142, 153, 161–164, 175, 176, 178–182, 184, 187–190, 192, 193, 197, 202, 206, 207, 209, 210, 216, 220 225, 246, 258, 285, 307, 367
Szibéria – 305
Szíria – 372
Szomo – 187, 191, 196
Szovjetunió (Szovjet-Oroszország) – 5, 6, 10, 12, 17, 18, 44, 46, 76–80, 87, 90, 91, 96, 143, 157, 158, 174 182–184, 192, 193, 197, 200, 201, 218, 225, 230–233, 235, 236, 241, 242, 246, 247, 254, 262, 263, 272, 278, 303, 305–309, 317, 347, 364, 367, 376, 385, 387, 388
Szujjüan – 225, 233, 240, 241, 244, 254, 264, 273, 276, 304, 338
Szujtö – 222, 238
Szungpan – 200–203, 206
Szvatou (Santou) – 48

Tajjüan – 239, 264, 304, 316, 322
Tajvan – 358
Talaosan – 162
Talien (Dairen) – 7
Tambov – 247
Taocsiang – 132
Taskent – 386
Tatuho – 179, 180, 258
Tatung – 239, 264, 304, 316
Tibet – 173, 178–181, 187, 191, 192, 258
Tiencsin – 301–304, 342
Tiencsüan – 182, 258
Tiensuj – 212
Tingcsou – 31, 115
Tungce – 141, 164

Ukrajna – 247
Urumcsi – 307, 386

Vajaopao – 217–220, 222, 223, 226, 228, 229, 232, 237, 238, 246, 247, 280
Vampu (Whampoa, Huangpu) – 88, 91
Vanping – 300
Vejho – 212, 256, 268
Vietnam – 383
Vlagyivosztok – 307
Vucsiang – 61, 139–141, 162, 165–167, 259
Vucsicsen – 213
Vuhan – 8, 11, 22, 27, 34, 134, 304, 305, 316, 327, 333–337, 342, 343, 346, 354, 355, 364
Vupao – 239

Zsenhuaj – 164
Zsöho – 38
Zsujcsin – 21, 23, 30, 31, 35, 42, 44, 46, 48, 50, 52, 53, 56, 59, 60, 69, 70, 72, 73, 86, 92, 95–97, 99, 100, 114, 128, 129, 144, 148, 151, 178, 186, 223

TARTALOM

A NÉMET KIADÁS ELŐSZAVA 5

Első fejezet

KIINDULÓPONT: SANGHAJ (1932–1933) 7

Moszkvából Sanghajba – Egy gyarmati város képe – Konspiráció – A Kínai Kommunista Párt történetéről – A kínai Vörös Hadsereg és a szovjetterületek létrejöttéről – Két irányvonal és két csoport kialakulása a Központi Szovjetterületen: a marxista-internacionalisták és a kispolgári-nacionalisták – Harc a vezetésért Csou En-laj és Mao Ce-tung között – A Központi Szovjetterület konszolidálása – Csang Kaj-sek negyedik kommunistaellenes hadjárata – Feng Jü-hsziang japánellenes akciója – A Központi Hadseregcsoport fucsieni portyája és annak kihatásai

Második fejezet

A KÖZPONTI SZOVJETTERÜLETEN (1933–1934) 47

Kalandos utazás – Első kapcsolataim és benyomásaim Zsujcsinban – Pontosabb információk a Központi Szovjetterületről és haderejéről – Csang Kaj-sek és az ötödik hadjárat terve – A zsujcsini párt- és katonai vezetés hadászata és harcászata – Patt-helyzet a hadjárat első szakasza végén – A Kínai Kommunista Párt Központi Bizottságának 5. plénuma és a szovjetek II. kongresszusa – Gyorsfényképek a párt és a hadsereg vezetőiről – Elszalasztott lehetőség: a Csaj Ting-kaj vezette 19. Kuomintang-hadsereg lázadása – A kuangcsangi

csata – Vita a rövid, meglepetésszerű támadások harcászatáról az ellenség által folytatott erődháború korszakában – Az áttörésre irányuló hadművelet első koncepciója – Mao Ce-tung frakcióharcba kezd – Küzdelem a belső vonalakon; a 6. és a 7. hadtest elterelő hadmozdulatai – Az áttörés végleges terve – A főerők hadműveleti manővere vagy a szovjetterület evakuálása? – A Hosszú Menetelés utolsó előkészületei – A Központi Bizottság sanghaji irodájának felfedése; minden kapcsolatunk megszűnik a külvilággal

Harmadik fejezet

A HOSSZÚ MENETELÉS (1934–1935) 123

A kínai Vörös Hadsereg erejéről – Éjszakai beszélgetés Hsziang Jinggel – A négy lépcsőben tagolt erődítménygyűrű áttörése – Mao Ce-tung frakcióharcának erősödése – A haderők első átszervezése – Győzelmes előrenyomulás Kujcsouban – A Politikai Bizottság kibővített tanácskozása Cunjiban; mélyebb okai és közelebbi körülményei – A cunji határozat és funkciója a hatalomért folytatott, párton belüli küzdelemben – Kudarcba fulladt az északi hadművelet – A haderő második átszervezése – Veszteséges erőltetett menetek Kujcsoun és Jünnanon át – Átkelés a Csinsacsiangon – A Politikai Bizottság hujli tanácskozása – Átkelés a Tatuhón – A menet célja: Hszincsiang vagy Kanszu? – Egyesülés a 4. hadtesttel – Az Egyesített Haderő új elnevezése: 1. és 4. fronthadsereg – Csang Kuo-taót a kínai Vörös Hadsereg politikai főbiztosává nevezik ki – Két hadászati koncepció – Harc a vezetésért Mao Ce-tung és Csang Kuo-tao között – A maoerkaji kompromisszum – A hadsereg és a párt kettészakadása – A Politikai Bizottság Pahsziban elítéli Csang Kuo-taót – A jelenlegi 1. hadsereg harmadik átszervezése – Új menetcél: Senhszi – A Hosszú Menetelés utolsó szakasza – Politikai intrikák az Észak-Senhszibe érkezéskor – A Hosszú Menetelés rövid, összefoglaló értékelése

Negyedik fejezet

ATMENETI IDŐSZAK
A HÁROM TARTOMÁNY HATÁRÁN (1935–1937) 219

Első lépések Észak-Senhsziben – A Komintern politikai irányvonala és célja, a nemzeti egységfront – Az 1. Vörös Fronthadsereg Keleti Hadjárata és visszatérése Észak-Senhszibe – A politikai vonal látszatkorrekciója – Katonai-hadászati irányvonal a bázis bővítésére Ninghszia és Kanszu irányában – Tárgyalások helyi militaristákkal: a nankingi Központi Kormány háta mögötti

megegyezések – Mao Ce-tung kettős játéka az egységfront-politikával – Új, általános polgárháború veszélye – A 2. és a 4. Vörös Hadsereg menetelései és harcai – Egyesülésük az 1. hadsereggel – A 4. hadsereg főerőinek Nyugati Hadjárata és pusztulása – A felelősség kérdése – Mao Ce-tung szabotálja a Nyugati Hadsereg megmentése érdekében kifejtett igyekezetet – Csang Hszüe-liang tisztjei Hszianban őrizetbe veszik Csang Kaj-seket – Népbíróság és polgárháború, vagy kiegyezés és háború a japánok ellen? – Történelmi fordulat a KIVB beavatkozása következtében – Új kötélhúzás a nemzeti egységfront ügyében – Mao Ce-tung harca Csang Kuo-tao ellen – 1937 májusa: összkínai pártkonferencia – Polgári és katonai változások a speciális közigazgatási területen, Sen–Kan–Ningben

Ötödik fejezet

A JAPÁN ELLENI HÁBORÚ ELSŐ ÉVEI (1937–1939) 300

A japán militaristák háborús céljai és támadó hadműveletei – A Központi Bizottság Politikai Bizottságának kibővített tanácskozása Locsuanban – A nemzeti egységfront két ellentmondó interpretációja: a Kínai Kommunista Párt tízpontos programja és a Központi Bizottság belső használatra kiadott direktívája – Mao Ce-tung a Kuomintang vereségére spekulál – A 8. hadsereg sikerei – Vang Ming *kontra* Mao Ce-tung – A Központi Bizottság kiáltványa Nanking eleste után – Hadászati kérdések Mao szemszögéből – Csang Kuo-tao szökése és kizárása a pártból – A Kuomintang belső bomlasztása – Forradalmi bázisok a japán megszállók hátországában – A Kuomintang-hadseregek „mozgékony visszavonulása" és Vuhan feladása – A 8. hadsereg várakozó állásponton – A Központi Bizottság 6. plénuma: kompromisszum? – Mao Ce-tung kétkulacsos politikája – A pingcsiangi incidens – Nyílt konfliktus a Kuomintang és a Kommunista Párt vezetése között – A Központi Bizottság Kiáltványa a háború kitörésének második évfordulója alkalmából – A Japán elleni közös harctól az egymás elleni frontokig – A háború első fázisának vége – Jenani napjaim: Mao magánélete – Külföldiek Sen–Kan–Ningben – Mao Ce-tung első kapcsolata az Amerikai Egyesült Államok képviselőivel – A „jenani munkastílus" és befolyása Mao hatvanas évekbeli politikájára

EPILÓGUS 385

Visszatérésem a Szovjetunióba – Utójáték Moszkvában – Záró megjegyzések

FÜGGELÉK 391

A forradalmi háború égető kérdései

NÉVMUTATÓ 397

A kiadásért felel a Kossuth Könyvkiadó igazgatója
Szerkesztette és a fordítást ellenőrizte Réz Miklósné
A borító, a kötésterv és a tipográfia Székffy Gyula munkája
Műszaki vezető Szécsi Andor
Képszerkesztő Fábri Magda
A szedést 1975. I. 16-án kezdték meg
Megjelent 1975. VII. 31-én, 12 000 példányban
Terjedelme 25,5 (A/5) ív + 0,75 ív képmelléklet

75.0299 Athenaeum Nyomda, Budapest
Íves magas- és mélynyomás
Felelős vezető Soproni Béla vezérigazgató

KÍNA ÁTNÉZETI TÉRKÉPE
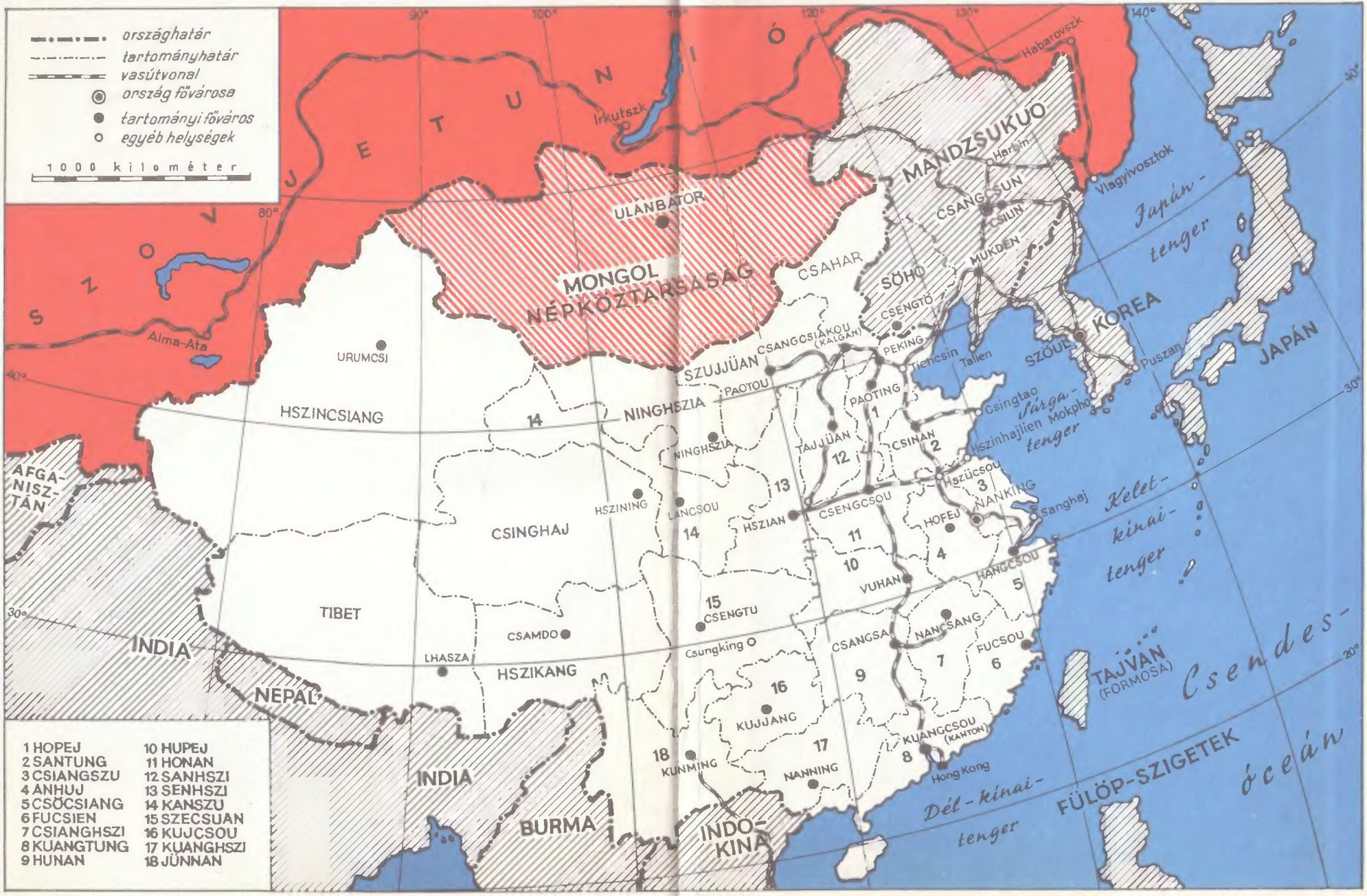
(adminisztratív felosztása és egyéb adatok körülbelül a harmincas évek elején fennálló helyzetnek megfelelően)